SASAJ

SCHOOL OF ADMINISTRATIVE STUDIES ACADEMIC JOURNAL

Vol.9 No.1 January - March 2026
ISSN: 3027-6128 (ONLINE)

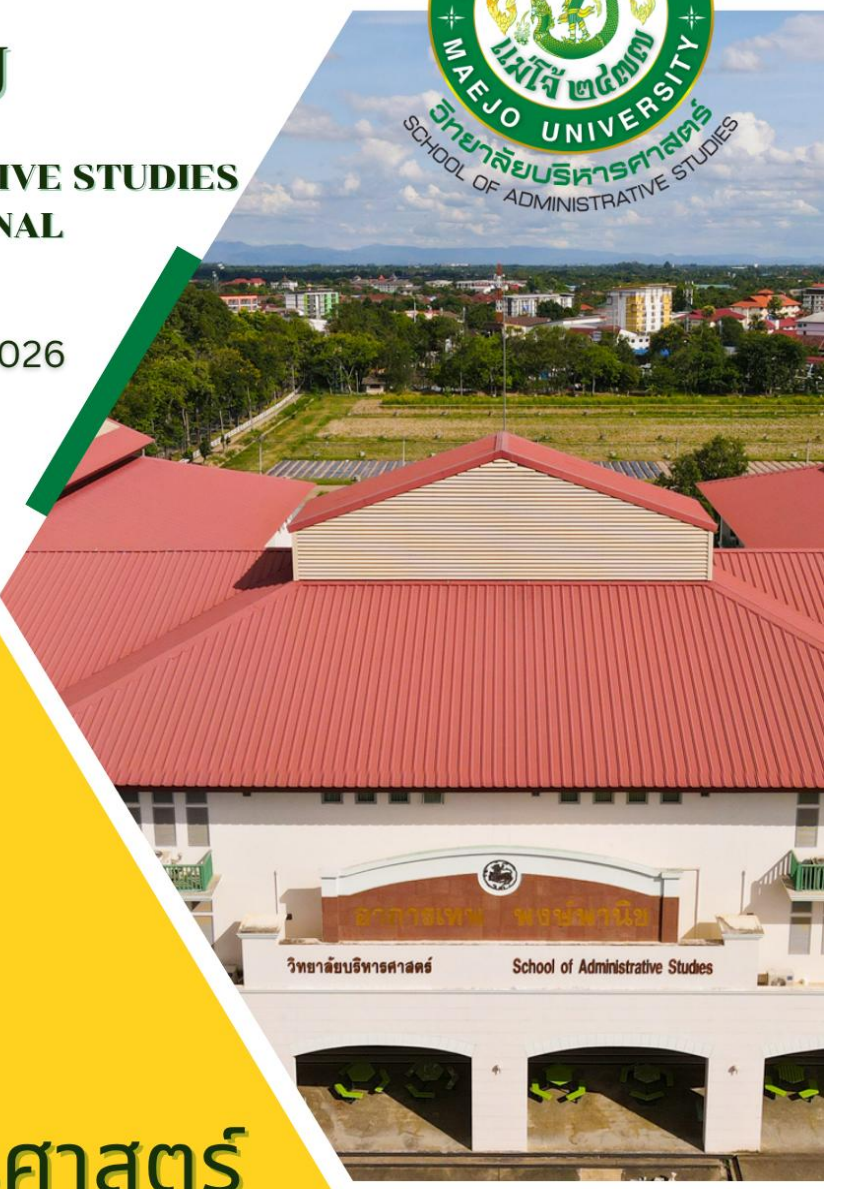

วารสารวิชาการ วิทยาลัยบริหารศาสตร์

ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มีนาคม 2569

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์
School of Administrative Studies Academic Journal
ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มีนาคม 2569)

วัตถุประสงค์

1. เพื่อส่งเสริมและเผยแพร่ผลงานวิชาการและผลงานวิจัยทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารกิจการทางสังคม และสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
2. เพื่อให้บริการวิชาการเกี่ยวกับการเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคม

กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 4 ฉบับ

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม
ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน
ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน
ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

การพิจารณาคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความที่ตีพิมพ์จะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) จำนวน 3 ท่าน ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องและได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความและผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double-blind Peer Review)

คณะกรรมการที่ปรึกษา

1. ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ มหาวิทยาลัยขอนแก่น
2. ศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ เจิมสิทธิประเสริฐ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระพล ทองมา มหาวิทยาลัยแม่โจ้

บรรณาธิการบริหาร (Executive Editor)

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี มหาวิทยาลัยแม่โจ้

ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Editorial assistant)

1. รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
2. นางนิตยา ไพยารมณ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

1. รองศาสตราจารย์ ดร.พระมหาวิเศษ เสาะพบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
2. รองศาสตราจารย์ ดร. ธนพันธ์ ไล่ประกอบทรัพย์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. รองศาสตราจารย์ ดร.วีระ เลิศสมพร มหาวิทยาลัยพะเยา
4. รองศาสตราจารย์ ดร.วัชรพล พุทธรักษา มหาวิทยาลัยนเรศวร
5. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
6. รองศาสตราจารย์ ดร.ไชยวัฒน์ เผือกคง มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
7. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคณาภูมิ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
8. รองศาสตราจารย์ ดร.บูฆอรี ยีหมะ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา
9. รองศาสตราจารย์ ดร.อลงกรณ์ อรรถแสง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
10. รองศาสตราจารย์ ดร.บงกชมาศ เอกเอี่ยม มหาวิทยาลัยแม่โจ้
11. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สถาพร แสงสุโพธิ์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
12. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุริยจรัส เตชะตันมีนสกุล มหาวิทยาลัยแม่โจ้
13. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรมกุล มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
14. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
15. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

ออกแบบปก

นายกิตติพศ วิมล และ นางนิตยา ไพยารมณ์

เจ้าของ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

อาคารเทพ พงษ์พานิช ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290

โทรศัพท์ 0-5387-5540-5 โทรสาร 0-5387-5540

https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/index

E-mail: sasjournal.mju@gmail.com

บรรณาธิการแถลง

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ฉบับนี้เป็น ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 ประจำเดือน มกราคม - มีนาคม 2569 ปัจจุบันวารสาร ได้รับการคัดเลือกเข้าสู่ฐานข้อมูล TCI กลุ่มที่ 1 โดยได้รับการรับรองตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2568 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2572 ทั้งนี้ผู้ที่สนใจส่งบทความ สามารถลงทะเบียนผ่านระบบวารสารออนไลน์ได้ที่ https://so05.tcithaijo.org/index.php /SASAJ/about/submissions

กองบรรณาธิการขอขอบพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัยที่ได้พิจารณาและปรับปรุงบทความให้มีคุณภาพ และขอขอบคุณผู้นิพนธ์บทความที่ให้ความสนใจส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ โดยในฉบับนี้ มีบทความที่ได้รับการคัดเลือกให้ตีพิมพ์ จำนวน 21 บทความ โดยเป็นบทความวิจัยจำนวน 20 บทความ และบทความวิชาการ จำนวน 1 บทความ กองบรรณาธิการและคณะทีมงานจะรักษามาตรฐานการเผยแพร่และมาตรฐานทางวิชาการ เพื่อประโยชน์ในการเพิ่มประสิทธิภาพของการศึกษาและการเผยแพร่ผลงานทางรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ นิติศาสตร์ การบริหารกิจการทางสังคม สหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ เพื่อให้บริการวิชาการ และเสนอทางออกในการแก้ปัญหาสังคมให้ปรากฏสู่สาธารณชนต่อไป

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่เลือกสรรมาตีพิมพ์จะมีประโยชน์ต่อผู้ที่สนใจ และกองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายที่สนับสนุนการจัดทำวารสารฉบับนี้ให้เสร็จสมบูรณ์

รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี

ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้
เป็นของผู้นิพนธ์แต่ละท่าน ไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการแถลง

สารบัญ

บทความวิจัย: **หน้า**

■ **พลวัตขบวนการสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย: การระดมทรัพยากร โอกาสทางการเมือง และกรอบโครงความคิด** 1

: *ศิริโสภา สันติทฤษฎีกร, จิระพงค์ ไชยซาววงค์, และ นารีวรรณ กลิ่นรัตน์*

■ **การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันและกลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยาเพื่อการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันในชุมชนพื้นที่เสี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่** 26

: *พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, พระมหาสกุล มหาวีโร, อุเทน ลาพิงค์, และ รัตติกร ชาญชำนิ*

■ **การพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่** 46

: *วราภรณ์ ชนะจันทร์ตา, อุเทน ลาพิงค์, รัตติกร ชาญชำนิ, และ ดร.จรูญศักดิ์ แพง*

■ **แนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง** 66

: *วิสุทธิณี ธานีรัตน์*

■ **ความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส** 88

: *อับดุลคอลิก อัรรอฮีมีย์ และ เกษตรชัย และหีม*

■ **การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกกตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย** 111

: *เบญจมาศ เมืองเกษม, กรชนก สนิทวงค์, และ ณัฐทิยา วัฒนศิริศาสตร์*

■ **การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์และการยอมรับเทคโนโลยีของประชาชนต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี** 135

: *กาญจนา เผือกคง, อนัคฆ์ ใจสมุทร, และ ไชยวัฒน์ เผือกคง*

■ **รูปแบบการยกระดับสุขด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี กรณีศึกษามะขามเตี้ยแห่งความสุข จังหวัดสุราษฎร์ธานี** 154

: *ศิริพร เพ็งจันทร์ และ ชลธิชา คณาวิทยา*

บทความวิจัย: (ต่อ) **หน้า**

■ **การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา: ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยไทย จังหวัดเชียงใหม่** 178

: *บงกชมาศ เอกเอี่ยม*

■ **Criminal Mediation in the Police Investigation Phase: Implementation Challenges and Solutions for Restorative Justice in Thailand's Metropolitan Police** 200

: *Chetsadaphong Khamchu and Sunee Kanyajit*

■ **การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ประกอบการเพื่อพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากระหว่างประเทศ** 222

: *ชุติมันต์ สะสอง*

■ **Social Participation Behavior of Female Leaders in Universities: A Case Study in Kunming, Yunnan Province, China** 239

: *Luoyi Jin, Bongkochmas Ek-lem, and Dongqi Shi*

■ **การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** 256

: *พิชญา สุวรรณ์, ภัทรวุฒิ สมยานะ, กมลทิพย์ คำใจ, และ ชุติวลัญชน์ เสมมหาศักดิ์*

■ **การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ** 276

: *พงศกร กาวิชัย, เกศสุดา สิทธิสันติกุล, ชีวัน ขันธรรม, บัญจรัตน์ โจลานันท์, และ วาสนา จักร์แก้ว*

■ **การพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวสายมูเตลูจังหวัดนครสวรรค์** 294

: *กฤษณะ ดาราเรือง, รุ่งรดิศ คงยั่งยืน, และ ปานทิพย์ แสนสง*

■ **กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย** 309

: *วชิราภรณ์ ชมภูเมืองชื่น, เบญจมาศ เมืองเกษม, ศศิพัชร์ หาญฤทธิ์, และ กันย์ธนัญ สุชิน*

■ **บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว เครื่องมือใหม่ในการสร้างภาพลักษณ์ของจุดหมายปลายทาง** 332

: *เกศรา สุกเพชร และ ภาวิณี ปทุมวัฒนเวทย์*

บทความวิจัย: (ต่อ) **หน้า**

■ **กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวตามวิถีปกติถัดไป** 350

: *จิตรลดา ชาตตนนท์, ปานแพร เชาวน์ประยูร อุดมรักษาทรัพย์, และ กวินรัตน์ อัฐวงศ์ชยากร*

■ **ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย** 371

: *มนรัตน์ ใจเอื้อ, รุจิภาส บุญสำเร็จ, และ ยงยุทธ แก้วอุดม*

■ **การประเมินผลโครงการการขับเคลื่อนสุราษฎร์ธานีเมืองต้นแบบพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย** 394

: *ศิริพร เพ็งจันทร์, สุจิตรา สังข์เพชร, โปรดปราน คำอ่อน, และ จินดา สวัสดิ์ทวี*

บทความวิชาการ:

■ The Politics of Villagers in Smoke Management: A Policy and Decision-Making Case Study in Chiang Rai Provinc 418

: *Nopphawan Thammasit*

ภาคผนวก:

■ **กระบวนการพิจารณาบทความ** 438

■ **แนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ** 439

พลวัตขบวนการสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย: การระดมทรัพยากร โอกาสทางการเมือง และกรอบโครงความคิด *

The Dynamics of the Marriage Equality Movement in Thailand: Resource Mobilization, Political Opportunities, and Framing

ศิริโสภา สันติทฤษฎีกร, จิระพงค์ ไชยซาววงค์, และ นารีวรรณ กลิ่นรัตน์
Sirisopa Suntitissadeekorn, Jirapong Chaichawwong, and Nareewan Klinrat
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
School of Administrative Studies, Maejo University
Corresponding Author, E-mail: chaichawwong@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมของไทยผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ การระดมทรัพยากร โอกาสทางการเมือง และกรอบโครงความคิด เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายและสังคม การวิจัยใช้แนวทางเชิงคุณภาพผ่านการวิเคราะห์เอกสารและสื่อจากแหล่งหลากหลายระหว่างปี พ.ศ. 2555-2568 ประกอบกับการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นักกิจกรรม นักการเมือง และบุคคลสาธารณะ

ผลการศึกษาพบว่า ด้านการระดมทรัพยากร ขบวนการสามารถระดมทรัพยากรแบบบูรณาการหลายมิติ โดยเฉพาะทรัพยากรดิจิทัลผ่านการสร้างแฮชแท็กสมรสเท่าเทียม ทรัพยากรวัฒนธรรมผ่านซีรีส์วายและการแสดงเชิงวัฒนธรรม และเครือข่ายองค์กรหลายแห่ง แม้มีข้อจำกัดด้านการเงิน ด้านโอกาสทางการเมือง แต่ขบวนได้การใช้ประโยชน์จากการ

* ได้รับบทความ: 26 กันยายน 2568; แก้ไขบทความ: 28 พฤศจิกายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 16 มกราคม 2569
Received: September 26, 2025; Revised: November 28, 2025; Accepted: January 16, 2025

เปลี่ยนรัฐบาลและการสร้างพันธมิตรข้ามพรรค ส่งผลให้ร่างกฎหมายผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาด้วยคะแนนเสียงท่วมท้น ด้านกรอบโครงความคิด ขบวนการสร้างนวัตกรรมในการผสมผสานกรอบสิทธิมนุษยชนสากลกับวัฒนธรรมไทย ผ่านกลยุทธ์การสร้างกรอบความคิดที่ตามกลุ่มเป้าหมาย ส่งผลให้ทัศนคติของคนไทยส่วนใหญ่มีมุมมองเชิงบวกต่อกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ การศึกษานี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการวิเคราะห์ขบวนการทางสังคมในบริบทไทยผ่านการบูรณาการทฤษฎีแบบพลวัต ท้าทายแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับความจำเป็นของทรัพยากรจำนวนมาก และเสนอกรอบการวิเคราะห์ที่สามารถประยุกต์ใช้กับขบวนการอื่นๆ ได้ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเน้นการพัฒนายุทธศาสตร์สิทธิผู้มีความหลากหลายทางเพศที่ครอบคลุม การคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของชุมชนผู้มีความหลากหลายทางเพศในการกำหนดนโยบายอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม; สมรสเท่าเทียม; การระดมทรัพยากร; โอกาสทางการเมือง; กรอบโครงความคิด

Abstract

This study examines Thailand's marriage equality movement through three key dimensions: resource mobilization, political opportunities, and framing processes, aiming to understand the critical factors that led to legal and social transformation. The research employs a qualitative approach, combining document and media analysis from different sources from 2012 to 2025 with in-depth interviews of key informants comprising activists, politicians, and public figures.

Findings reveal that in resource mobilization, the movement achieved multi-dimensional integration, particularly through digital resources via the marriage equality hashtag campaign, cultural resources through BL series and traditional performance arts, and organizational networks encompassing multiple entities, despite financial limitations. Regarding political opportunities, the

movement capitalized on government transitions and cross-party alliances, resulting in overwhelming legislative approval from both the House of Representatives and the Senate. In framing processes, the movement innovatively integrated universal human rights frameworks with Thai cultural contexts through strategic framing adapted to different target audiences, contributing to predominantly positive attitudes among Thais toward gender-diverse individuals. This research advances new knowledge in social movement analysis within the Thai context through dynamic theoretical integration, challenges conventional assumptions about resource requirements, and proposes an analytical framework applicable to other movements in the region. Policy recommendations emphasize on comprehensive strategies for LGBTQ+ rights, anti-discrimination protection, and continuous participation of gender-diverse communities in policymaking processes.

Keywords: social movement; marriage equality; resource mobilization; political opportunity; framing theory

1. บทนำ

การรับรองสิทธิสมรสเท่าเทียมของผู้มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทย เมื่อวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2568 ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนถึงความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่ใช้เวลาในการต่อสู้มากกว่าสองทศวรรษ ความสำเร็จครั้งนี้ส่งผลให้ประเทศไทยกลายเป็นประเทศแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศที่สามของทวีปเอเชียที่ให้การรับรองสิทธิดังกล่าว อย่างไรก็ตาม เส้นทางสู่ความสำเร็จนี้มิได้เป็นไปอย่างราบรื่น แต่เต็มไปด้วยความท้าทายและความซับซ้อนที่สมควรแก่การศึกษาวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ

ภาพคู่รักเพศเดียวกันที่เข้าแถวจดทะเบียนสมรสที่สำนักงานเขตและที่ว่าการอำเภอควบคู่กับแฮชแท็ก *#สมรสเท่าเทียม* ที่ถูกใช้งานบนโลกออนไลน์กว่า 1.3 ล้านครั้งทั่วโลก (นักการเมือง B01, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2568) เป็นเพียงส่วนหนึ่งของการเคลื่อนไหวที่มีรากฐานมาจากความพยายามครั้งแรกใน พ.ศ.2544 เมื่อมีความพยายามผลักดันการแก้ไขกฎหมายการสมรส แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากการต่อต้านจากสังคม จุดเปลี่ยนสำคัญ

เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2555 เมื่อคู่รักเพศเดียวกันได้ทำการทดสอบระบบกฎหมายด้วยการเข้าจดทะเบียนสมรส แม้รู้ว่าจะถูกปฏิเสธตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 1448 เพื่อให้ได้เอกสารปฏิเสธเป็นหลักฐานทางกฎหมาย ซึ่งถือเป็นการเคลื่อนไหวแรกของประวัติศาสตร์ไทยที่นำไปสู่การต่อสู้ทางกฎหมายและการเกิดขึ้นของการเคลื่อนไหวอย่างจริงจัง (วีริศ ปานอู, 2566, น. 10) การเคลื่อนไหวพัฒนาผ่านหลายช่วงเวลาสำคัญ ตั้งแต่การเสนอร่างพระราชบัญญัติคู่ชีวิตในยุครัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา การยื่นร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมโดยพรรคก้าวไกลเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2563 จนกระทั่งร่างกฎหมายผ่านความเห็นชอบจากสภาผู้แทนราษฎรด้วยคะแนน 400 ต่อ 10 เสียง และวุฒิสภาด้วยคะแนน 130 ต่อ 4 เสียง

"การสมรส" เป็นสถาบันทางสังคมที่มีนัยสำคัญหลากหลายมิติ ในมุมมองทางสังคมวิทยาการสมรสเป็นกลไกการสร้างครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคม ในมุมมองทางกฎหมายการสมรสก่อให้เกิดสิทธิและหน้าที่ระหว่างคู่สมรสที่มีผลผูกพันทางกฎหมาย และในมุมมองทางศาสนาและวัฒนธรรม การสมรสมักถูกมองว่าเป็นพันธสัญญาศักดิ์สิทธิ์ ข้อโต้แย้งหลักต่อการสมรสของผู้มีความหลากหลายทางเพศมักอ้างอิงเงื่อนไขทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และศีลธรรม โดยมองว่าการสมรสควรจำกัดอยู่เฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างชายหญิงเพื่อการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ (ปิยพร โกมุที, 2563, น. 19-25) ในทางตรงกันข้าม แนวคิดสนับสนุนสมรสเท่าเทียมเน้นว่าความเป็นมนุษย์ไม่ได้ถูกกำหนดด้วยเพศสรีระแต่มีอัตลักษณ์ทางเพศ (Gender Identity) และรสนิยมทางเพศ (Sexual Orientation) ที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับการนิยามตัวตนและการให้ความหมายของแต่ละปัจเจกบุคคล (นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ, 2563, น. 312; ปิยพร โกมุที, 2563, น. 25) ดังนั้น การยอมรับสิทธิสมรสเท่าเทียมจึงเป็นการขยายพรมแดนของความเป็นธรรมเพื่อคุ้มครองศักดิ์ศรีของผู้มีความหลากหลายทางเพศอย่างเต็มรูปแบบ

แม้ว่าจะมีการศึกษาประเด็นสมรสเท่าเทียมในประเทศไทยในแง่มุมต่างๆ เช่น มิติทางกฎหมาย สิทธิมนุษยชน และการรับรู้ของสังคม แต่ยังขาดการศึกษาที่วิเคราะห์ขบวนการเคลื่อนไหวในเชิงทฤษฎีขบวนการทางสังคม (Social Movement Theory) อย่างเป็นระบบและครอบคลุม โดยเฉพาะการศึกษาที่บูรณาการมิติสำคัญทั้งสาม ได้แก่ การระดมทรัพยากร การใช้ประโยชน์จากโอกาสทางการเมือง และการสร้างกรอบโครงความคิดเพื่อสื่อสารกับสาธารณะ ซึ่งเป็นช่องว่างสำคัญในงานวิชาการที่การศึกษานี้มุ่งเติมเต็ม การศึกษานี้จึงนำทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) ทฤษฎีโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) และทฤษฎีกรอบโครงความคิด (Framing Theory) มาประยุกต์ใช้ใน

การวิเคราะห์อย่างบูรณาการ เพื่อทำความเข้าใจพลวัตและกลไกที่นำไปสู่ความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทย ความสำคัญของการศึกษานี้มี 2 มิติหลัก โดยในมิติทางวิชาการ การศึกษานี้เติมเต็มช่องว่างในการศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในบริบทของประเทศไทย ผ่านการประยุกต์ใช้กรอบทฤษฎีทั้งสามอย่างบูรณาการ อันเป็นการขยายขอบเขตความรู้และสร้างกรอบการวิเคราะห์ใหม่ในการอธิบายพลวัตของการเมืองภาคประชาชน และในมิติทางสังคม งานศึกษานี้ช่วยสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งต่อประเด็นสมรสเท่าเทียมและสิทธิของผู้มีความหลากหลายทางเพศในวงกว้าง ซึ่งอาจนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติและการยอมรับที่มากขึ้นในสังคม รวมถึงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะและการปฏิรูปกฎหมาย อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยที่มีคุณภาพและยั่งยืน

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยหัวข้อ “ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทย: การศึกษาผ่านมุมมองการระดมทรัพยากร โอกาสทางการเมือง และกรอบโครงความคิด” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากวิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทยผ่านสามมิติหลัก ได้แก่ การระดมทรัพยากร โอกาสและข้อจำกัดทางการเมือง และการสร้างกรอบโครงความคิด เพื่อทำความเข้าใจปัจจัยแห่งความสำเร็จและกลไกที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายและสังคม

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ใช้แนวทางผสมผสานระหว่างการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ (Document and Media Analysis) กับการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เพื่อศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทยนับตั้งแต่พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นปีที่คู่รักเพศเดียวกันถูกปฏิเสธการจดทะเบียนสมรส จนถึงวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2568 ซึ่งกฎหมายสมรสเท่าเทียมมีผลบังคับใช้ ในส่วนของแหล่งข้อมูลประกอบด้วยข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 8 คน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์สำคัญ ได้แก่ 1) เป็นผู้มีส่วนร่วมโดยตรงใน

ขบวนการตลอดช่วงเวลาที่ศึกษา 2) มีบทบาทสำคัญในอย่างน้อยหนึ่งมิติของกรอบทฤษฎี 3) สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการตัดสินใจและกลยุทธ์ และ 4) ยินยอมให้สัมภาษณ์เพื่อการวิจัย ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยนักกิจกรรมจากองค์กรภาคประชาสังคม จำนวน 3 คน นักการเมืองที่ริเริ่มและผลักดันร่างกฎหมาย จำนวน 3 คน และบุคคลสาธารณะที่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นสาธารณะ จำนวน 2 คน รวมถึงข้อมูลทุติยภูมิจากการวิเคราะห์เอกสารและสื่อหลากหลายช่องทาง ได้แก่ สื่อกระแสหลัก สื่อทางเลือก สื่อสังคมออนไลน์ เอกสารทางการของรัฐ และแถลงการณ์จากองค์กรที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วย 1) บันทึกการวิเคราะห์เอกสารและสื่อที่จัดหมวดหมู่ตามกรอบทฤษฎีขบวนการทางสังคมทั้งสามมิติ และ 2) แนวคำถามสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่ครอบคลุม เช่น พื้นฐานและบทบาทของผู้ให้ข้อมูล เช่น *“ท่านเข้ามามีส่วนร่วมในขบวนการตั้งแต่เมื่อใดและในฐานะอะไร”* การระดมทรัพยากร เช่น *“ขบวนการได้รับการสนับสนุนทรัพยากรจากแหล่งใดบ้าง และมีกลไกในการระดมอย่างไร”* โอกาสทางการเมือง เช่น *“เหตุการณ์หรือการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองใดบ้างที่ส่งผลต่อการเคลื่อนไหว”* และกรอบโครงความคิด เช่น *“ขบวนการใช้ข้อความหรือสัญลักษณ์อะไรในการสื่อสารกับสาธารณะ”*

การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการผ่านสี่ขั้นตอนหลัก ได้แก่ 1) การจัดระเบียบและลงรหัสข้อมูล (Coding) ทั้งแบบนิรนัยที่อิงจากกรอบทฤษฎี และแบบอุปนัยที่เปิดโอกาสให้ประเด็นใหม่ปรากฏจากข้อมูลภาคสนาม 2) การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามกรอบทฤษฎีทั้งสามมิติ โดยวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละมิติเพื่อค้นหารูปแบบ ธีม และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร 3) การสังเคราะห์และตีความข้อมูลในบริบทสังคมไทย โดยนำข้อมูลจากทั้งสามมิติมาบูรณาการ และ 4) การตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) สามรูปแบบ คือ การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลที่มีบทบาทและมุมมองแตกต่างกันรวมถึงข้อมูลจากเอกสารและสื่อที่หลากหลาย การตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กับข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์เอกสารและสื่อเพื่อยืนยันความสอดคล้อง และการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านทฤษฎี (Theory Triangulation) โดยใช้กรอบทฤษฎีทั้งสามในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์เดียวกันเพื่อให้ได้มุมมองที่ครอบคลุม ในด้านจริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยยึดหลักการปกป้องสิทธิและศักดิ์ศรีของผู้เกี่ยวข้อง โดยใช้เฉพาะข้อมูลที่เปิดเผยต่อสาธารณะในส่วนการวิเคราะห์เอกสารและสื่อ โดยขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูล

อย่างชัดเจน และรับรองการเก็บรักษาข้อมูลส่วนตัวอย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ โครงการวิจัยได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยแม่โจ้ หมายเลข COA No. HS010/68 สำหรับข้อจำกัดของการวิจัย แม้ว่าการศึกษานี้จะให้ความสำคัญกับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล แต่เนื่องจากลักษณะของการวิจัยเชิงคุณภาพที่อิงกับการตีความของผู้วิจัยอาจทำให้มีข้อจำกัดในการนำผลไปใช้ทั่วไป นอกจากนี้ การเข้าถึงข้อมูลบางส่วนที่มีความอ่อนไหวทางการเมืองอาจถูกจำกัดด้วยบริบทและสถานการณ์ในขณะทำวิจัย

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 การระดมทรัพยากร (Resource Mobilization)

ความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทยสะท้อนให้เห็นถึงการระดมทรัพยากรที่มีประสิทธิภาพผ่านมิติที่หลากหลาย การนำทฤษฎีการระดมทรัพยากรมาประยุกต์ใช้ พบว่าขบวนการสามารถประสานความร่วมมือระหว่างทรัพยากรมนุษย์ ทรัพยากรการเงิน เครือข่าย การจัดการองค์กร และกลยุทธ์การสื่อสาร เพื่อเอาชนะข้อจำกัดของระบบและบรรลุความสำเร็จทางด้านกฎหมาย แม้จะเผชิญกับข้อจำกัดทางการเงิน แต่ขบวนการแสดงได้ให้เห็นถึงนวัตกรรมการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสม สร้างแนวทางการทำงานแบบกระจายอำนาจพร้อมกับการประสานงานที่ดี ผ่าน 6 มิติทรัพยากรหลัก ดังนี้

4.1.1 ทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources) เป็นรากฐานสำคัญที่สุดของขบวนการ ประกอบด้วยผู้นำหลักจากนักการเมืองพรรคก้าวไกลที่ร่างกฎหมายและประกาศตัวตนในสภา นักกิจกรรมรุ่นบุกเบิก (นายนที ธีระโรจนพงษ์) ที่สร้างประวัติศาสตร์ด้วยการทดสอบระบบกฎหมายในปีพ.ศ.2555 ตลอดจนบุคคลที่มีชื่อเสียงและอินฟลูเอนเซอร์จากวงการบันเทิงและนักแสดงซีรีส์วายที่ขยายการรับรู้สู่ฐานแฟนคลับ นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาชั้นนำที่สร้างองค์ความรู้และร่างต้นแบบกฎหมาย สื่อมวลชนที่กำหนดวาระสาธารณะ และอาสาสมัครที่สร้างปรากฏการณ์ *#สมรสเท่าเทียม* 1.3 ล้านครั้งทั่วโลก (นักการเมือง B01, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2568) ทรัพยากรมนุษย์ที่หลากหลายเหล่านี้สะท้อนลักษณะเฉพาะของขบวนการที่เน้นการสร้างมติร่วมในประเด็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

4.1.2 ทรัพยากรการเงิน (Financial Resources) ถือเป็นความท้าทายสำคัญของขบวนการ ทรัพยากรการเงินมาจากแหล่งที่หลากหลาย เช่น เงินบริจาคที่ต้องมีการรายงานผลอย่างโปร่งใส เงินจากกองทุนพัฒนาการเมือง และการสนับสนุนจากภาคประชาสังคม แม้ว่า

ข้อจำกัดด้านงบประมาณทำให้การบริหารจัดการมีลักษณะ “ถูลู่ถูกัง” แต่กลับกลายเป็นแรงผลักดันให้ขบวนการมีความคิดสร้างสรรค์และตระหนักถึงการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด (นักการเมือง B01, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2568)

4.1.3 ทรัพยากรเครือข่าย (Network Resources) เป็นกลไกที่ทำให้ขบวนการขยายขอบเขตและสร้างพลังร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ เริ่มจากการรวมตัวของภาคีสีรุ้งเพื่อสมรสเท่าเทียมจำนวน 58 องค์กรที่ทำงานด้านความหมายหลายทางเพศ (LGBTQ+) การสร้างพันธมิตรข้ามพรรคการเมืองด้วยกลยุทธ์การเข้าพบทุกพรรคเพื่อสร้างความเข้าใจ และการขยายเครือข่ายไปสู่กลุ่มอินฟลูเอนเซอร์และสื่อมวลชน รูปแบบการทำงานแบบกระจายอำนาจ (Decentralized) ทำให้แต่ละองค์กรดำเนินกิจกรรมตามความเชี่ยวชาญ ซึ่งแม้จะมีความขัดแย้งภายในแต่ก็สามารถรวมตัวในประเด็นสำคัญได้ (นักการเมือง B02, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

4.1.4 การจัดการองค์กร (Organizational Management) มีลักษณะยืดหยุ่นและหลากหลาย เริ่มตั้งแต่การรวมตัวแบบไม่เป็นทางการของกลุ่มนักกิจกรรม จนถึงการจัดตั้งองค์กรที่มีโครงสร้างชัดเจนอย่างภาคีสีรุ้งเพื่อสมรสเท่าเทียม และการทำงานผ่านพรรคการเมืองที่มีคณะทำงานเฉพาะกิจ การแบ่งหน้าที่ตามความเชี่ยวชาญ เช่น องค์กรภาคประชาสังคมจัดกิจกรรมสร้างความตระหนักรู้ พรรคการเมืองรับผิดชอบกระบวนการทางกฎหมาย นักวิชาการสร้างองค์ความรู้ สื่อและอินฟลูเอนเซอร์ขยายการรับรู้ ความยืดหยุ่นนี้ทำให้ขบวนการปรับตัวตามสถานการณ์และระดมพลังจากหลายภาคส่วนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (บุคคลสาธารณะ C01, สัมภาษณ์ 23 พฤษภาคม 2568)

4.1.5 กลยุทธ์การสื่อสารและการรณรงค์ของสื่อมวลชน (Mass Communication and Campaign Strategies) โดยอาศัยบทบาทของสื่อที่มีความน่าเชื่อถือ เช่น The Standard สื่อออนไลน์ที่สร้างการมีส่วนร่วมกว่า 371,821 ครั้งจาก 125 ข้อความ การบริหารจัดการ ลดการนำเสนอข่าวที่ตอกย้ำอคติ (ไวซ์ไซท์, 2567) โดยการรณรงค์เริ่มจากการสร้างประวัติศาสตร์ในปี พ.ศ.2555 ผ่านการผลักดันทางกฎหมายในช่วงพ.ศ. 2562-2563 การชี้แจงความแตกต่างระหว่างกฎหมายคู่ชีวิตกับสมรสเท่าเทียม การสร้างเครือข่ายข้ามพรรคการเมือง และการระดมการมีส่วนร่วมผ่านการลงชื่อและแสดงความคิดเห็น กลยุทธ์เหล่านี้สร้างความตระหนักรู้และการยอมรับจากสังคมไทยในวงกว้าง

4.1.6 กลยุทธ์นวัตกรรมการสื่อสาร (Innovative Communication Strategies) ประกอบด้วยการใช้ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะอุตสาหกรรมซีรีส์วายในการสร้างความคุ้นเคยกับประเด็นความหลากหลายทางเพศตลอดเกือบ 10 ปี กลยุทธ์ออนไลน์ที่สร้างปรากฏการณ์เมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ.2563 ซึ่งแฮชแท็ก *#สมรสเท่าเทียม* กลายเป็นกระแสการสร้างความรับรู้ผ่านการใช้งานจำนวนมากถึง 1.3 ล้านครั้ง การรณรงค์ผ่านเว็บไซต์ www.support1448.org ที่เก็บรวบรวมรายชื่อจำนวนบุคคลจำนวน 110,280 คน (ชวินโรจน์ ธีรพัชรพร, 2563) กลยุทธ์เล่าประสบการณ์ (Storytelling) โดยใช้เรื่องราวจริงของคู่รักที่ถูกปฏิเสธการจดทะเบียนเพื่อสร้างความเห็นอกเห็นใจ (นักกิจกรรม A01, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2568) และกลยุทธ์ลงพื้นที่ (Grassroots Strategy) โดยจัดกิจกรรมในพื้นที่สาธารณะ การรับมือข้อกังวลและการทัดทานทางศาสนาอย่างมีสติ

การระดมทรัพยากรแบบบูรณาการหลายมิติ (Integrated Resource Mobilization) ส่งผลให้ขบวนการสามารถเอาชนะข้อจำกัดทางโครงสร้าง สร้างพลังขับเคลื่อนที่ยั่งยืน และบรรลุเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของขบวนการสังคมมิได้ขึ้นอยู่กับการมีและปริมาณของทรัพยากรเพียงอย่างเดียว แต่อยู่ที่การใช้ทรัพยากรอย่างมียุทธศาสตร์ การสร้างเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ และการสื่อสารที่สามารถเปลี่ยนทัศนคติสังคมได้อย่างแท้จริง ข้อจำกัดทางการเงินกลายเป็นปัจจัยที่ผลักดันให้ขบวนการพัฒนานวัตกรรมในการสื่อสารที่ใช้เงินน้อยแต่ให้ผลสะเทือนทางความคิดกว้างขวาง

4.2 โอกาสและข้อจำกัดทางการเมือง (Political Opportunities and Constraints)

การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทยผ่านมุมมองโอกาสและข้อจำกัดทางการเมืองพบว่า ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวขึ้นอยู่กับโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) และสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ปัจจัยทางการเมืองมีอิทธิพลสำคัญในการกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวตลอดระยะเวลากว่าสองทศวรรษ ทั้งในแง่ของการเปิดพื้นที่ประชาธิปไตย กระบวนการตัดสินใจทางนโยบาย ระบบรัฐสภา จังหวะเวลาทางการเมือง การปรับเปลี่ยนทิศทาง การสร้างพันธมิตร รวมถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายและกฎหมาย ขบวนการแสดงความยืดหยุ่นและความสามารถในการปรับตัวเพื่อฉวยโอกาสที่เหมาะสมและเอาชนะข้อจำกัดต่างๆ ผ่าน 7 มิติโอกาสทางการเมือง ดังนี้

4.2.1 พัฒนาการของขบวนการ (Movement Evolution) วิวัฒนาการ 3 ระยะหลัก ได้แก่ 1) ระยะก่อตัว (พ.ศ. 2544-2562) จากความพยายามครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2544 สมัยรัฐบาลพรรคไทยรักไทยแต่ถูกต่อต้านจากสังคม จุดเปลี่ยนสำคัญเกิดใน พ.ศ. 2555 เมื่อนักกิจกรรมรุ่นบุกเบิกเข้าจดทะเบียนสมรสเพื่อให้ได้เอกสารปฏิเสธเป็นหลักฐานทางกฎหมาย ถือว่าเป็นการเคลื่อนไหวแรกของประวัติศาสตร์ไทย 2) ระยะเติบโต (พ.ศ. 2562-2566) ขบวนการขยายตัวผ่านการรณรงค์ขบวน Pride และการเข้าสู่แวดวงการเมืองผ่านพรรคอนาคตใหม่ 3) ระยะเปลี่ยนแปลง (พ.ศ. 2566-ปัจจุบัน) ได้เกิดจุดพลิกผันจากการเปลี่ยนรัฐบาลจากรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชาที่ได้ผลักดัน พ.ร.บ.คู่ชีวิต จนกระทั่งมาสู่รัฐบาลของนายเศรษฐา ทวีสิน ที่สนับสนุนการสมรสเท่าเทียม ประกอบกับภาคประชาสังคมและกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศที่มีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น

4.2.2 โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) เป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จของการเคลื่อนไหว พบว่ามีการเปิดพื้นที่ประชาธิปไตย (Democratic Space) ในช่วงแรก เช่น การยื่นคำร้องศาลรัฐธรรมนูญขอให้วินิจฉัยมาตรา 1448 ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ รวมถึงการใช้กลไกรับฟังความคิดเห็นตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 77 (นักการเมือง B02, สัมภาษณ์ 19 มิถุนายน 2568) อย่างไรก็ตาม กระบวนการตัดสินใจ (Decision-Making Process) ของรัฐบาลกลับกลายเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ เมื่อรัฐบาลเลือกผลักดันกฎหมายคู่ชีวิตแทนการสมรสเท่าเทียม ทำให้กลายเป็น “ฟางเส้นสุดท้าย” ที่จุดประกายกระแสต่อต้านจากกลุ่มต่างๆ ในขณะเดียวกันระบบรัฐสภาก็ทำหน้าที่เป็นกลไกหลักในการผลักดันกฎหมายดังกล่าว โดยมีพัฒนาการตั้งแต่พรรคก้าวไกลยื่นร่างกฎหมายเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2563 และสภาผู้แทนราษฎรรับหลักการดังกล่าวด้วยคะแนน 400 เสียง ต่อ 10 เสียง เมื่อวันที่ 21 ธันวาคม พ.ศ. 2566 และวุฒิสภาเห็นชอบด้วยคะแนน 130 เสียง ต่อ 4 เสียง (นักการเมือง B01, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2568)

4.2.3 จังหวะเวลาทางการเมือง (Political Timing) จังหวะเวลาทางการเมืองเป็นมิติสำคัญที่กำหนดความสำเร็จของการเคลื่อนไหว แม้ผู้ขับเคลื่อนจะไม่ได้วางแผนเรื่องจังหวะเวลาอย่างเจตนา แต่ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวนี้เป็นผลจากการบรรจบกันของหลายปัจจัยในช่วงเวลาที่เหมาะสม ตัวอย่างความพร้อมของสังคมสะท้อนจากข้อมูลผลสำรวจของบริษัทยูโกฟ ประเทศไทย ที่แสดงว่าชาวไทยร้อยละ 64 มีทัศนคติเชิงบวกต่อสมรสเท่าเทียม โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ที่มีการเปลี่ยนผ่านทางความคิดและค่านิยม (บีบีซี, 2567) ประกอบกับ

จุดเปลี่ยนสำคัญหลังการประท้วงครั้งใหญ่ในปี พ.ศ. 2563 ซึ่งทำให้สังคมตระหนักถึงความหลากหลายทางเพศและประเด็นสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ในส่วนของด้านการจับจังหวะทางการเมือง พบว่า การเปลี่ยนผู้นำจากรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา มาสู่รัฐบาลของนายเศรษฐา ทวีสิน ที่แสดงความมุ่งมั่นและให้ความสำคัญกับการปฏิรูปกฎหมายด้านสิทธิและความหลากหลายทางเพศอย่างจริงจังถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญ นอกจากนี้ คณะรัฐมนตรีในสมัยของนายเศรษฐายังได้เลือกบรรจุวาระการพิจารณากฎหมายดังกล่าวเป็นวาระเร่งด่วนในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกับวันวาเลนไทน์ ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สอดคล้องกับสัญลักษณ์ของความรักและความสัมพันธ์ ส่งผลให้บรรยากาศทางสังคมเอื้ออำนวยและเสริมพลังการผลักดันให้แข็งแกร่งยิ่งขึ้น (บุคคลสาธารณะ C01, สัมภาษณ์, 2 กรกฎาคม 2568)

4.2.4 ทิศทางการเคลื่อนไหว (Movement Direction) เป็นการแสดงความสามารถในการปรับตัวตามสถานการณ์ของขบวนการได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะในแง่ของการมุ่งสู่สถาบัน ซึ่งความสำเร็จในการผลักดันกฎหมายสร้างความชอบธรรมทางการเมืองให้กับพรรคก้าวไกล (พรรคประชาชน) จนสามารถบรรลุนโยบายที่ตั้งไว้แม้อยู่ในฐานะฝ่ายค้าน อันแสดงให้เห็นถึงประสิทธิภาพของการทำงานผ่านกลไกสถาบันทางการเมืองอย่างเป็นรูปธรรม ขนานไปกับการปรับเป้าหมายจากการทำงานเชิงสังคมสู่การทำงานเชิงนโยบายเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การก่อตั้งเพจ Sexsociety เมื่อปี พ.ศ. 2557 ซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความตระหนักรู้และการศึกษาสาธารณะเกี่ยวกับประเด็นความหลากหลายทางเพศ และต่อมามีการเปลี่ยนกลยุทธ์จากการผลักดันพระราชบัญญัติคู่ชีวิตที่เป็นกฎหมายแยกต่างหาก มาเป็นการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ด้วยการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำจากชายและหญิงเป็นบุคคล สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงเชิงปรัชญาจากการแบ่งแยกสู่การรวมเป็นหนึ่ง นอกจากนี้ ขบวนการยังมีการขยายขอบเขตการทำงานไปสู่ประเด็นที่เกี่ยวเนื่องอื่นๆ เช่น การรับรองเพศสภาพทางกฎหมาย การพัฒนาระบบสาธารณสุขที่เหมาะสมกับบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ และการคุ้มครองสิทธิของพนักงานบริการ(Sex worker) แสดงให้เห็นถึงวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลและการเชื่อมโยงประเด็นสิทธิมนุษยชนในหลายมิติ อย่างไรก็ตาม การเคลื่อนไหวที่มีความหลากหลายและครอบคลุมหลายประเด็นนี้ต้องเผชิญความท้าทายจากความไม่เป็นเอกภาพภายในขบวนการ ซึ่งเกิดจากความแตกต่างของการลำดับความสำคัญประเด็น กลยุทธ์การทำงาน และวิสัยทัศน์ขององค์กรต่างๆ ภายในเครือข่าย (นักการเมือง B01, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2568)

4.2.5 พันธมิตรทางการเมือง (Political Alliances) การสร้างพันธมิตรข้ามพรรคเกิดขึ้นจากข้อตกลงร่วมกัน แม้ว่า*พรรคการเมือง*ต่างๆ จะมีความแตกต่างในเชิงอุดมการณ์และนโยบายในประเด็นอื่นๆ แต่ในประเด็นสิทธิของบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศถือเป็นประเด็นที่ต้องร่วมมือกันเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของสังคม ความร่วมมือนี้สะท้อนผ่านกระบวนการพิจารณาร่างกฎหมายจากพรรคก้าวไกล พรรคประชาธิปัตย์ และพรรคประชาชน ซึ่งถูกนำมาพิจารณาประกอบร่วมกันเป็นร่างเดียว แสดงให้เห็นถึงการทำงานแบบบูรณาการและการยอมรับในหลักการร่วมกันแม้จะมาจากแนวคิดทางการเมืองที่แตกต่าง ในขณะที่*หน่วยงานรัฐ*มีวิวัฒนาการจากการต่อต้านหรือเฉยเมยสู่การสนับสนุนอย่างชัดเจน โดยรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ให้ความสำคัญกับประเด็นเคลื่อนไหวนี้ในระดับต่ำ ในขณะที่รัฐบาลของนายเศรษฐา ทวีสิน กลับแสดงความมุ่งมั่นในการเร่งรัดกระบวนการให้แล้วเสร็จอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ *สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร*ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการขับเคลื่อนกฎหมาย โดยมีการประสานงานกับวุฒิสภาอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง ผ่านการติดตามความคืบหน้า การสำรวจความเห็นของสมาชิกวุฒิสภา และการติดตามรายงานของคณะกรรมาธิการที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มั่นใจว่ากระบวนการนิติบัญญัติจะดำเนินไปอย่างราบรื่นและได้รับการสนับสนุนจากทั้งสองสภา (นักกิจกรรม A01, สัมภาษณ์, 6 กรกฎาคม 2568)

4.2.6 นโยบายและกฎหมาย (Policy and Legal Framework) นโยบายและกฎหมายมีบทบาททั้งเป็นอุปสรรคและโอกาสต่อการเคลื่อนไหวของขบวนการ ในช่วงแรกประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1448 ที่กำหนดให้การสมรสต้องเป็นไประหว่างชายและหญิงเท่านั้น ถือเป็นอุปสรรคทางกฎหมายสำคัญที่ขัดขวางสิทธิของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศ การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเมื่อราชกิจจานุเบกษาเผยแพร่พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉบับที่ 24 พ.ศ. 2567 ซึ่งแก้ไขบทบัญญัติดังกล่าวให้สอดคล้องกับหลักการความเสมอภาคและสิทธิมนุษยชน ในกระบวนการผลักดันกฎหมายขบวนการได้วิพากษ์แนวคิดการตรากฎหมายคู่ชีวิตที่แยกต่างหากจากกฎหมายสมรส โดยชี้ให้เห็นว่าการตรากฎหมายแยกสะท้อนถึงทัศนคติที่ไม่ยอมรับว่าบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศสามารถสร้างครอบครัวที่มีความหมายและคุณค่าเทียบเท่ากับครอบครัวของคู่รักต่างเพศ หลักการสำคัญของการปฏิรูปกฎหมายครั้งนี้คือการเปลี่ยนแปลงถ้อยคำจาก “ชายและหญิง” เป็น “บุคคล” ซึ่งเป็นการใช้ภาษาที่ครอบคลุมและไม่จำกัดเพศสภาพ ทำให้บทบัญญัติกฎหมายมีขอบเขตที่กว้างขวางและเป็นธรรมต่อทุกคน การแก้ไขประมวลกฎหมายโดยตรงแทนการ

ตรากฎหมายใหม่แยกต่างหากจึงเป็นแนวทางที่เหมาะสมกว่า เนื่องจากส่งผลให้บทบัญญัติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์รวมถึงกฎหมายอื่นที่อ้างอิงถึงสามีภริยาหรือคู่สมรสสามารถนำไปใช้บังคับกับคู่สมรสทุกประเภทได้โดยอัตโนมัติ โดยไม่จำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายแต่ละฉบับแยกกัน การปฏิรูปกฎหมายครั้งนี้จึงเป็นการเปลี่ยนแปลงปรัชญาการออกกฎหมายจากแนวคิดการแบ่งแยกบุคคลตามเพศสภาพสู่แนวคิดการรวมเป็นหนึ่งที่ยอมรับความหลากหลาย (นักการเมือง B02, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 2568)

4.2.7 ข้อจำกัดทางการเมือง (Political Constraints) ข้อจำกัดทางการเมืองเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การผลักดันกฎหมายสมรสเท่าเทียมใช้เวลายาวนานกว่าสองทศวรรษ *อุปสรรคทางกฎหมาย*เกิดขึ้นจากคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่ตัดสินว่ากฎหมายเดิมไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ รวมถึงการใช้ถ้อยคำที่ดูหมิ่นเรียกกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศว่าเป็นสิ่งมีชีวิตประเภทใหม่ที่ต้องมีงานวิจัยยืนยัน (นักการเมือง B01, สัมภาษณ์, 23 พฤษภาคม 2568) *อุปสรรคทางการเมือง* มีความซับซ้อน โดยเฉพาะปัญหาเสถียรภาพและการยุบสภาบ่อยครั้ง กรณีสภาผู้แทนราษฎรชุดที่ 25 ซึ่งร่างกฎหมายใกล้จะสำเร็จแต่ต้องสิ้นสุดลงเนื่องจากการยุบสภา ส่งผลให้สูญเสียเวลาไปกว่าสามปี นอกจากนี้ การรัฐประหาร พ.ศ. 2557 และสถานการณ์โควิด-19 ยังส่งผลให้กระบวนการทางกฎหมายต้องชะลอหรือเลื่อนออกไป *การต่อต้านจากสังคม*มีรากฐานมาจากบริบททางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 เมื่อรัฐบาลทักษิณ ชินวัตร ต้องยุติการผลักดันเนื่องจากแรงต่อต้านจากหลายภาคส่วนอย่างเข้มข้น โดยรากเหง้าของทัศนคติดังกล่าวสืบย้อนไปถึงนโยบายปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งมีการกำหนดบรรทัดฐานทางเพศสภาพและบทบาททางเพศที่เหมาะสม ส่งผลให้สังคมไทยมองผู้มีความหลากหลายทางเพศว่าเป็นสิ่งที่แปลกแยกจากบรรทัดฐานปกติ (บีบีซี, 2567)

การวิเคราะห์โครงสร้างโอกาสและข้อจำกัดทางการเมืองแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของขบวนการเป็นผลมาจากความสามารถในการใช้ประโยชน์จากโอกาสทางการเมืองอย่างมีกลยุทธ์ การปรับเปลี่ยนวิธีการเคลื่อนไหวให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป การสร้างพันธมิตรที่ข้ามขอบเขตอุดมการณ์ทางการเมือง รวมถึงความอดทนในการเผชิญกับอุปสรรคที่ยืดเยื้อ ประสบการณ์ของขบวนการนี้สะท้อนถึงศักยภาพของระบบประชาธิปไตยไทยในการตอบสนองต่อความต้องการของประชาชน โดยเฉพาะเมื่อมีการเคลื่อนไหวที่มีการจัดองค์กรอย่างเป็นระบบ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการสร้างพันธมิตรที่หลากหลาย

4.3 การสร้างกรอบโครงความคิด

การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทยผ่านมุมมองการสร้างกรอบโครงความคิด พบว่า ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวทางสังคมขึ้นอยู่กับความสามารถในการสร้างกรอบความคิดที่มีประสิทธิภาพเพื่อเปลี่ยนแปลงวิธีการมองและทำความเข้าใจประเด็นทางสังคม ในกรณีของขบวนการสมรสเท่าเทียมของประเทศไทย การสร้างกรอบโครงความคิดเป็นกุญแจสำคัญในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมจากการมองการสมรสเป็น “สิทธิพิเศษของคู่รักต่างเพศ” มาเป็น “สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมี” กรอบความคิดเหล่านี้ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นแบบแยกส่วน หากแต่มีการเชื่อมโยงและเสริมกำลังซึ่งกันและกัน สร้างภาพรวมที่สมบูรณ์และน่าเชื่อถือ ทำให้สังคมค่อยๆ เปลี่ยนมุมมองและยอมรับแนวคิดสมรสเท่าเทียมจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายและสังคมในที่สุด ผ่าน 6 มิติกรอบความคิด ดังนี้

4.3.1 การสร้างกรอบโครงความคิด (Framing) การนิยามปัญหาให้มีความชัดเจนมีลักษณะเป็นการขับเน้นว่าปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิของคู่รักเพศหลากหลาย ซึ่งการปราศจากกฎหมายรอบรับสิทธิทำให้เกิดปัญหาการตีตรา ส่งผลการต่อการใช้ชีวิตและสิทธิระหว่างคู่สมรส เช่น สิทธิการตัดสินใจทางการแพทย์ การจัดการทรัพย์สิน รวมถึงการระบุตัวตน ขบวนการนิยามความหมายครอบครัวใหม่จาก “ชายและหญิง” เป็น “บุคคลสองคน” การขยายความหมายจาก “การสืบพันธุ์” สู่ “ความรักที่มีความลึกซึ้ง ความผูกพันแบ่งปัน และเอื้ออาทร” และการต่อสู้กับวาทกรรมทางลบที่กล่าวหาว่าความหลากหลายทางเพศ “ไม่ตามธรรมชาติ” หรือเป็น “สัตว์สปีชีส์ใหม่” (นักการเมือง B02, สัมภาษณ์ 19 มิถุนายน 2568)

4.3.2 การเชื่อมโยงกรอบโครงความคิด (Frame Bridging) โดยการนำประเด็นสมรสเท่าเทียมไปเชื่อมโยงกับแนวคิด ค่านิยม และบริบทที่คนในสังคมคุ้นเคยและยอมรับอยู่แล้ว มีการนำแนวคิดจากประเทศต่างๆ มาปรับใช้ในบริบทในประเทศไทย เช่น นำแนวคิดของอังกฤษมาใช้ในการแก้ไขประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์จาก “ชายและหญิง” เป็น “บุคคลกับบุคคล” และการใช้แฮชแท็ก *#marriageequality* ที่เชื่อมโยงกับขบวนการระดับสากล มีการสร้างปรากฏการณ์ *#สมรสเท่าเทียม* ซึ่งถูกนำมาใช้จำนวน 1.3 ล้านครั้ง การเชื่อมโยงสิทธิมนุษยชนที่เน้นว่าสมรสเท่าเทียมคือสิทธิขั้นพื้นฐานที่เราทุกคนมีสิทธิที่จะเลือกดำเนินชีวิตกับใครและการเชื่อมโยงวัฒนธรรมที่ชี้ให้เห็นว่าความหลากหลายทางเพศไม่ใช่สิ่งแปลกใหม่แต่มีรากฐานในวัฒนธรรมไทยมาช้านาน โดยในดินแดนภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้มีความเชื่อเรื่องการสร้างมนุษย์ในหลายรูปแบบ และอิทธิพลของศาสนาฮินดูจากอินเดียที่เทพเจ้าหลายองค์มีส่วนผสม

ระหว่างชายหญิง ส่งผลให้เกิดพื้นที่เปิดรองรับความหลากหลายในวัฒนธรรมของไทย (ไทยพีบีเอส, 2566)

4.3.3 ผลของการสร้างกรอบโครงความคิด ก่อให้เกิดผลในเชิงบวกหลายประการ ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล ระดับสังคม และระดับนโยบาย การเปลี่ยนแปลงค่านิยมถือเป็นหนึ่งในกระบวนการสร้างความเปลี่ยนแปลงเชิงลึกให้เกิดขึ้นในสังคมไทย ผลของชัยชนะในการเคลื่อนไหวครั้งนี้นับว่ายิ่งใหญ่และไปได้ไกลกว่าการสร้างความยอมรับทางกฎหมาย แต่เป็นการสร้างความเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้คนในสังคมต่อผู้มีความหลากหลายทางเพศ อาจนับได้ว่าเป็นการสร้างประวัติศาสตร์และเป็นการปูทางไปสู่สังคมแห่งความเท่าเทียม สังคมที่ไม่คำนึงถึงรสนิยมทางเพศหรืออัตลักษณ์ทางเพศ ผลการสำรวจความคิดเห็นที่ออกมาในช่วงหลายปีที่ผ่านมาแสดงให้เห็นว่า ทัศนคติของคนไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเกี่ยวกับการยอมรับคู่รักเพศเดียวกันและสิทธิของพวกเขา ความเห็นของคนไทยส่วนใหญ่ค่อยๆ เปลี่ยนไปในทางที่เปิดกว้างและยอมรับความหลากหลายทางเพศ (มูลนิธิเพื่อรัก LOVE FOUNDATION, 2567)

4.3.4 การสื่อสารต่อสาธารณะ ขบวนการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่หลากหลายและสร้างสรรค์ผ่านสี่มิติหลัก ประการแรก *การสื่อสารประสบการณ์ตรง* ที่เน้นการเล่าเรื่องราวชีวิตจริงของคู่รักเพศเดียวกัน เช่น กรณีของเพิ่มทรัพย์ แซ่อึ้ง และพวงเพชร เหมคำ ที่ใช้ชีวิตร่วมกันมากว่า 13 ปีแต่ถูกปฏิเสธการจดทะเบียนสมรส การนำเสนอเรื่องราวเหล่านี้ช่วยสร้างความเห็นอกเห็นใจและความเข้าใจในมิติที่เป็นมนุษย์มากกว่าเป็นเพียงประเด็นทางกฎหมาย ประการที่สอง *การใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและจริงใจ*ในการสื่อสารระหว่างบุคคลกับบุคคล ระหว่างประชาชนกับประชาชน และระหว่างกลุ่มต่างๆ ในสังคม โดยหลีกเลี่ยงการใช้ศัพท์ทางวิชาการที่ซับซ้อนเกินไปซึ่งอาจสร้างระยะห่างกับสาธารณะทั่วไป ประการที่สาม *การสื่อสารเรื่องความเท่าเทียม*ที่มุ่งเน้นหลักการพื้นฐานว่าพื้นฐานความคิดของสมรสเท่าเทียมคือความเสมอภาคระหว่างบุคคล การเปลี่ยนแปลงจากคำว่าชายและหญิงเป็นบุคคลกับบุคคลเป็นการใช้ภาษาที่ครอบคลุมและไม่แบ่งแยกทุกคนโดยไม่คำนึงถึงเพศสภาพ ประการที่สี่ *การสื่อสารผ่านศิลปะและวัฒนธรรม*ที่มีรากฐานจากประเพณีไทย โดยชี้ให้เห็นว่าศิลปะการแสดงไทยดั้งเดิมอาทิ ลิเก ละครนอก ละครชาตรี โนราห์ และโขน ล้วนเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างและยอมรับให้บุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่หลากหลายสามารถเข้ามาแสดงบทบาทได้อย่างเป็นธรรมชาติ สะท้อนให้เห็นว่าความหลากหลายทางเพศมีอยู่ในวัฒนธรรมไทยมาแต่เดิม และประการสุดท้าย *การสื่อสารวิถี*

*ชีวิต*ที่แสดงให้เห็นว่าวิถีชีวิตจริงของคู่รักที่มีความหลากหลายทางเพศมีความรักและความผูกพันที่ไม่แตกต่างจากคู่รักต่างเพศ การผสมผสานกลยุทธ์การสื่อสารทั้งสี่มิตินี้สร้างการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของสังคมได้อย่างค่อยเป็นค่อยไปแต่มีพลังและยั่งยืน

4.3.5 ประสิทธิผลของการสื่อสาร เป็นตัวชี้วัดสำคัญที่แสดงว่ากลยุทธ์การสื่อสารสามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างเป็นรูปธรรม *ประสิทธิผลด้านการยอมรับ*วัดได้จากข้อมูลการวิเคราะห์ความรู้สึกในสื่อสังคมออนไลน์แสดงว่า “ความรู้สึกที่ส่วนใหญ่เป็นบวกและเป็นกลางที่เกี่ยวข้องกับการทำให้การสมรสระหว่างเพศเดียวกันเป็นกฎหมาย” และปรากฏชัดเจนในชีวิตจริงเมื่อ “วันที่สมรสเท่าเทียมประกาศใช้วันแรกที่สำนักงานเขต ปรากฏว่ามีประชาชนที่มาจดทะเบียนสมรส 5-6 คน” *ประสิทธิผลด้านการรับรู้*เกิดจากแฮชแท็ก *#สมรสเท่าเทียม* และคำว่า “สมรสเท่าเทียม” มีการมีส่วนร่วมทั้งหมด 3,139,246 ครั้งจาก 7,770 ข้อความ *ประสิทธิผลด้านการเปลี่ยนใจ*วัดได้จากความสำเร็จในการ “ใช้ทุกแพลตฟอร์มและพยายามทำให้คนเข้าใจเหตุผล” โดยใช้วิธีการที่ไม่เผชิญหน้าแต่เน้นการสร้างความเข้าใจ และ*ประสิทธิผลด้านการสนับสนุน*ที่เกิดจากการสนับสนุนจากหลากหลายกลุ่มในสังคม โดย “ทุกคนมีส่วนช่วยทุกคนสื่อสารในแง่มุมของตัวเอง และเป็นเรื่องที่ทุกคนร่วมด้วยช่วยกันไ (นักกิจกรรม A01, สัมภาษณ์, 2 พฤษภาคม 2568)

4.3.6 การต่อรองกับรัฐและการเผชิญความท้าทาย เป็นขั้นตอนสำคัญที่ต้องใช้กลยุทธ์การสร้างกรอบโครงความคิดที่แตกต่างจากการสื่อสารกับสาธารณะทั่วไป การต่อต้านที่สำคัญที่สุดมาจากศาลรัฐธรรมนูญที่ “มีคำวินิจฉัยว่ากฎหมายสมรสเดิมไม่ได้ขัดรัฐธรรมนูญ” และใช้วาทกรรมที่ดูหมิ่นโดยเรียกกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศว่า “สัตว์สปีชีส์ใหม่ ที่เราต้องมีงานวิจัยยืนยัน” นอกจากนั้น การต่อต้านยังเกิดในรูปแบบการเสนอกฎหมายทางเลือกโดยการพยายามผลักดันกฎหมายคู่ชีวิตโดยรัฐบาลในขณะนั้นแต่ก็ถูกต่อต้านจากกลุ่มเคลื่อนไหวว่าต้องการ “สมรสเท่าเทียม” มากกว่า ซึ่งจะเห็นได้ว่ากลไกนิติบัญญัตินั้นมีความซับซ้อน ดังนั้นการต่อรองเชิงนโยบายจึงต้องอาศัยกลยุทธ์ที่มีความละเอียดอ่อน การสร้างพันธมิตรข้ามพรรคการเมือง โดยมีการนำเอาร่างกฎหมายสมรสเท่าเทียมไปพบทุกพรรคการเมืองที่ขับเคลื่อนประเด็นนี้เพื่อสร้างความเข้าใจและรับฟังความคิดเห็นอย่างเปิดใจ (บุคคลสาธารณะ C02, สัมภาษณ์, 19 มิถุนายน 68)

การวิเคราะห์การสร้างกรอบโครงความคิดแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียม อันเป็นผลจากการใช้กรอบความคิดที่มีประสิทธิภาพในการเปลี่ยนแปลงมุมมองของสังคม การเชื่อมโยงกับแนวคิดสากล สิทธิมนุษยชน และวัฒนธรรมไทยอย่างชาญฉลาด และการพัฒนากลยุทธ์การสื่อสารที่หลากหลายและเข้าถึงได้ การที่สังคมไทยเปลี่ยนจากการมองความหลากหลายทางเพศเป็น “สิ่งแปลกใหม่” มาเป็นส่วนหนึ่งที่ยอมรับได้ในสังคม แสดงถึงพลังของการสร้างกรอบโครงความคิดในการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยั่งยืน

การศึกษาขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทยผ่านสามมิติทฤษฎีขบวนการสังคมแสดงให้เห็นว่า ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวนี้เป็นผลจากการบูรณาการกลยุทธ์เคลื่อนไหวอย่างเป็นระบบ โดยการระดมทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ การฉวยโอกาสทางการเมืองอย่างชาญฉลาด และการสร้างกรอบโครงความคิดที่มีประสิทธิภาพ ล้วนแล้วแต่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนทั้งในระดับกฎหมายและค่านิยมของผู้คนในสังคม แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของขบวนการเคลื่อนไหวนี้ได้อย่างชัดเจน

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory)

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการระดมทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทยแสดงให้เห็นถึงการขยายความหมายของ “ทรัพยากร” ให้ครอบคลุมมิติใหม่ที่เกินกว่าทฤษฎีการระดมทรัพยากรดั้งเดิมของ McCarthy & Zald (1977) และ Edwards & McCarthy (2004) โดยเฉพาะประเด็น “ทรัพยากรทางสื่อและเทคโนโลยี” ที่เป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จของขบวนการ ซึ่งสอดคล้องกับข้อสังเกตของ Castells (2015) เกี่ยวกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในยุคข้อมูลข่าวสาร การใช้แฮชแท็ก *#สมรสเท่าเทียม* ที่สร้างการมีส่วนร่วมเป็นจำนวนมาก และบทบาทของซีรีส์ BL (Boy's Love Series) ในการสร้างบรรยากาศทางสังคม แสดงให้เห็นว่าสื่อดิจิทัลไม่เพียงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารแต่เป็นพื้นที่สร้างอัตลักษณ์และทรัพยากรใหม่ในขณะเดียวกันด้วย นอกจากนั้น การสร้างเครือข่ายข้ามสถาบันและระดับชั้นทางสังคมยังเป็นการท้าทายแนวคิดดั้งเดิมที่เน้นการวิเคราะห์ภายในองค์กรขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (SMOs) เพียงหน่วยเดียว โดยแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จจากการสร้างเครือข่ายแบบหลวมหากแต่มีประสิทธิภาพ แสดงการใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมและความรู้ ซึ่งสะท้อนให้เห็น

ถึงกลยุทธ์การระดมทรัพยากรที่ผสมผสานระหว่างความเป็นท้องถิ่นและความเป็นสากล อันเป็นมิติที่ทฤษฎีการระดมทรัพยากรในช่วงแรกให้ความสำคัญน้อยทั้งที่มีความสำคัญต่อความสำเร็จ เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยสากล พบว่าขบวนการเคลื่อนไหวของไทยสามารถประยุกต์ใช้ประโยชน์จากประสบการณ์เคลื่อนไหวของสากลและพัฒนามาเป็นเป็นทรัพยากรทางความรู้ของตนเอง สอดคล้องกับงานศึกษาของ Taylor, Kimport, Van Dyke, & Andersen (2009) เกี่ยวกับผลของการรับรองสมรสเท่าเทียมในต่างประเทศที่มักถูกนำมาใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนในการสร้างความชอบธรรมทางกฎหมาย

5.2 โอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure)

ผลการวิจัยเกี่ยวกับโอกาสทางการเมืองแสดงให้เห็นถึงความสามารถของขบวนการในการใช้ประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงระบบการเมืองหลังพ.ศ. 2557 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการเปลี่ยนผ่านจากระบอบอำนาจนิยมสู่ระบอบประชาธิปไตยในพ.ศ. 2562 และรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2560 มาตรา 77 ที่เปิดช่องทางการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างพันธมิตรทางการเมืองข้ามพรรคเป็นข้อค้นพบที่ท้าทายแนวคิดดั้งเดิมเกี่ยวกับการต่อสู้ระหว่าง “ขบวนการ” กับ “รัฐ” โดยขบวนการสามารถสร้างพันธมิตรจากหลายพรรคผ่านกลยุทธ์การลดความเป็นการเมือง (Depoliticization) และทำให้เป็นเรื่อง “สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน” มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ Tarrow (1983) ในขณะเดียวกัน การใช้ประโยชน์จากบริบทสากลผ่านกระแสโลกเรื่องสิทธิบุคคลเพศหลากหลาย (LGBTQ+) ความสำเร็จของการเคลื่อนไหวในไต้หวัน และข้อผูกพันของไทยต่อกลไก UPR (Universal Periodic Review) ของสหประชาชาติตั้งแต่ พ.ศ. 2559 เป็นแรงกดดันจากระบบระหว่างประเทศที่ส่งผลต่อโอกาสทางการเมืองภายใน สอดคล้องกับ “Boomerang Pattern” ของ Keck & Sikkink (1998) นอกจากนั้น ความสำเร็จของขบวนการเคลื่อนไหวนี้ยังสามารถอธิบายผ่านกรอบ “Multiple Streams” ของ John Kingdon เน้นการบรรจบกันของสามกระแส ได้แก่ *กระแสปัญหา (Problem Stream)* ที่สังคมตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมต่อคู่รักเพศหลากหลาย *กระแสนโยบาย (Policy Stream)* ที่มีร่างกฎหมายพร้อมใช้จากพรรคการเมืองหลายพรรค และ*กระแสการเมือง (Politics Stream)* ที่เกิดจากการเปลี่ยนรัฐบาล การเลือกตั้ง และบรรยากาศทางการเมืองที่เอื้ออำนวย เมื่อทั้งสามกระแสบรรจบกัน “หน้าต่างนโยบาย” (Policy Window) จึงเปิดขึ้น ส่งผลให้ขบวนการสามารถผลักดันกฎหมายให้ผ่านได้สำเร็จ (Hoefer, 2022)

อย่างไรก็ตาม การศึกษานี้พบข้อจำกัดและความเปราะบางของโอกาสทางการเมืองที่สมควรได้รับการวิพากษ์สามประการ ประการแรก *ความไม่มั่นคงของระบบการเมืองไทย* ถือเป็นข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่สำคัญ โดยตลอดระยะเวลากว่า 20 ปีที่ผ่านมา ขบวนการต้องเผชิญกับการยุบสภาบ่อยครั้ง โดยเฉพาะในสภาชุดที่ 25 ที่กฎหมายเกือบผ่านแต่ยุบสภาไปก่อนทำให้เสียเวลา 3 ปี การรัฐประหารปี พ.ศ. 2557 และสถานการณ์โควิด-19 ที่ทำให้เลื่อนคำวินิจฉัยของศาล ความไม่ต่อเนื่องเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความเปราะบางของโครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Fragile Political Opportunity Structure) ในบริบทของประเทศกำลังพัฒนาที่มีความไม่มั่นคงทางการเมือง ซึ่งแตกต่างจากบริบทประเทศตะวันตกที่ Meyer & Minkoff (2004) ศึกษา ประการที่สอง *การพึ่งพาบุคคลสำคัญในฝ่ายรัฐบาลและรัฐสภา* นับว่าเป็นความเสี่ยงที่สำคัญ โดยการเปลี่ยนแปลงผู้นำจากรัฐบาลพลเอกประยุทธ์ที่ “ต้องทำเพราะกระแสสังคม” มาสู่รัฐบาลของนายเศรษฐาที่ “อินกับเรื่องกฎหมายทางเพศมากๆ” แสดงให้เห็นว่าความสำเร็จขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้นำบ้านเมืองเป็นสำคัญ ซึ่งอาจเปลี่ยนแปลงได้ตามบริบททางการเมือง ประการที่สาม *ข้อจำกัดจากสถาบันที่ไม่เป็นทางการ*โดยเฉพาะกลุ่มอนุรักษ์นิยมและการต่อต้านจากสังคมที่ยังคงมีอยู่ ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 เมื่อรัฐบาลทักษิณต้องยุติเพราะ “กระแสต่อต้านอย่างรุนแรง” รวมถึงคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญที่เรียกกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศว่า “สัตว์สปีชีส์ใหม่” แสดงให้เห็นถึงอุปสรรคทางวัฒนธรรมและสถาบันที่ฝังรากลึก เมื่อเปรียบเทียบกับงานของ Tremblay, Paternotte, & Johnson (2011) เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างขบวนการเพศหลากหลายกับรัฐในยุโรป กรณีของไทยแสดงให้เห็นถึงความซับซ้อนของการทำงานในระบบการเมืองที่ยังไม่มั่นคงและมีผลกระทบจากปัจจัยทางวัฒนธรรมมากกว่า

5.3 การสร้างกรอบโครงความคิด (Framing Theory)

ผลการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างกรอบโครงความคิดของขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในสังคมไทยแสดงให้เห็นถึงความสามารถของขบวนการในการสร้างกรอบความคิดแบบบูรณาการที่ผสมผสานกรอบการวินิจฉัยปัญหา การเสนอทางแก้ไข และการสร้างแรงจูงใจเข้าด้วยกันอย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับทฤษฎีของ Snow (2004) การเปลี่ยนแปลงจาก “พ.ร.บ.คู่ชีวิต” สู่ “สมรสเท่าเทียม” โดยการใช้ภาษา “บุคคลกับบุคคล” และหลักการ “คนเท่ากัน” เป็นการสร้างกรอบความคิดใหม่ที่มีความครอบคลุมและเป็นกลาง การใช้ทรัพยากรทางวัฒนธรรมไทยเป็นนวัตกรรมสำคัญที่เกินกว่าแนวคิด “Cultural Resonance” ของ Snow, Tan, & Owens (2013) การใช้สื่อบันเทิง โดยเฉพาะซีรีส์ BL ในการเปลี่ยนกรอบการรับรู้ต่อกลุ่ม

เพศหลากหลาย จาก “กลุ่มที่แตกต่างและแปลกแยก” สู่ “คู่รักที่มีความรักจริงใจ” สอดคล้องกับการศึกษาของณัฐเดช ยอแซฟ และ อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว (2566) และ ภานนท์ คุ้มสุภา (2565) ข้อค้นพบที่สำคัญคือการพัฒนากรอบชุดความคิดที่หลากหลายและสามารถสลับใช้ได้ตามสถานการณ์ เริ่มตั้งแต่ “กรอบเรื่องความรัก” สำหรับการสื่อสารกับสาธารณะ “กรอบสิทธิมนุษยชน” สำหรับการสื่อสารกับรัฐ ไปจนถึง “กรอบผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ” สำหรับการสื่อสารกับภาคธุรกิจ

นอกจากนั้นแล้ว การวิเคราะห์ผ่านมุมมองเพศวิถีศึกษา (Queer Studies) และทฤษฎีวัฒนธรรมการเมืองยังช่วยขยายความเข้าใจในมิติที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยขบวนการเคลื่อนไหวของไทยมีการสร้างกระบวนการ “การทำให้เป็นปกติ” (Normalization) ของความหลากหลายทางเพศผ่านการนำเสนอคู่รักเพศหลากหลายในบริบทครอบครัวและความรัก สอดคล้องกับแนวคิดของ Walters (2014) เกี่ยวกับ “กับดักการอดทน” โดยขบวนการไทยใช้กรอบ “ความเท่าเทียม” และ “การรวมเป็นหนึ่ง” (Inclusion) แทน การสร้างสมดุลระหว่างความ “ก้าวหน้า” และ “อนุรักษ์” ผ่านการใช้หลักพุทธธรรมว่าความรักของคนเพศหลากหลาย “ไม่ทำให้ใครเดือดร้อน” และการเชื่อมโยงกับประเพณีศิลปะไทยสะท้อนถึงกลยุทธ์ “Indigenization” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Alexander & Rhodes (2015) เกี่ยวกับ “Sexual Rhetorics” ที่ต้องปรับให้เข้ากับบริบททางวัฒนธรรม

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษานี้สร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านการวิเคราะห์ขบวนการสังคมผ่านการบูรณาการทฤษฎีการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization Theory) โครงสร้างโอกาสทางการเมือง (Political Opportunity Structure) และการสร้างกรอบโครงความคิด (Framing Theory) อย่างมีพลวัต และแสดงให้เห็นว่าความสำเร็จของขบวนการไม่ได้เกิดจากการทำงานของทฤษฎีใดทฤษฎีหนึ่งอย่างแยกส่วน หากแต่เป็นผลจากปฏิสัมพันธ์และการเสริมกำลังซึ่งกันและกัน โดยเฉพาะการค้นพบว่าข้อจำกัดทางทรัพยากร (Resource Constraints) กลับกลายเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมการสื่อสาร และกลยุทธ์การระดมพลังสังคมแบบกระจายอำนาจที่สร้างความเป็นเจ้าของร่วม (Collective Ownership) และประสิทธิภาพที่มากกว่าผลรวมของแต่ละส่วน ซึ่งท้าทายแนวคิดดั้งเดิมที่มองว่าการมีทรัพยากรจำนวนมากเป็นปัจจัยจำเป็นต่อความสำเร็จของขบวนการสังคมทั้งหลาย

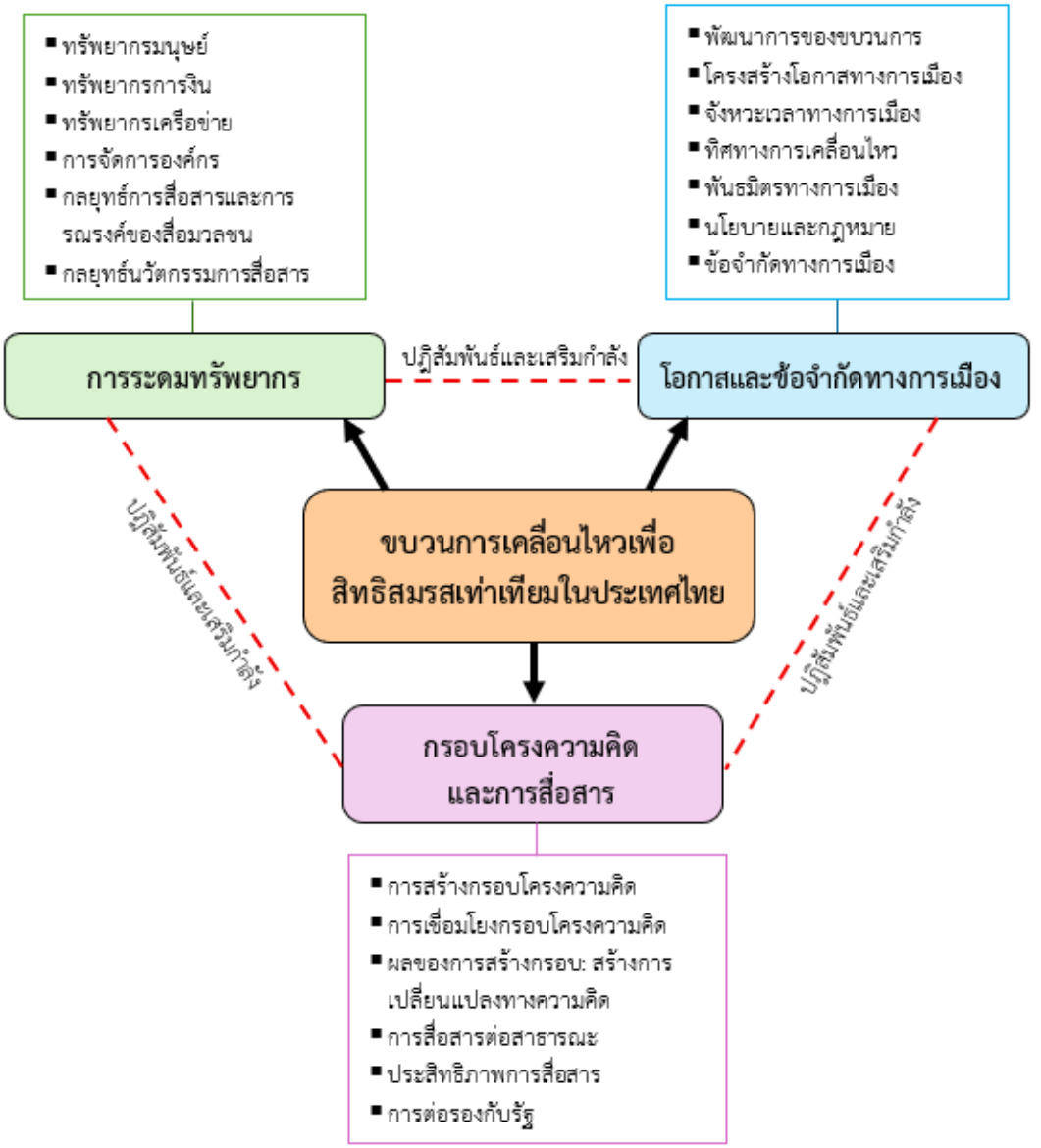

ภาพที่ 1. ขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย

นอกจากนั้นแล้ว การศึกษานี้ยังชี้ให้เห็นผลสะเทือนต่อกันและกันระหว่างการสร้างกรอบโครงความคิดในบริบทภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านกลไกการเชื่อมโยงกรอบคิด (Frame Bridging) ที่ผสมผสานแนวคิดสากลกับรากฐานทางวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างชาญฉลาด โดยการใช้

ประเพณีไทยดั้งเดิม เช่น ลิเก ละครนอก และโขน เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรมและการปรับเปลี่ยนจากกลยุทธ์การสร้างกฎหมายแยกต่างหาก (Separate Legislation) เป็นการแก้ไขกฎหมายที่มีอยู่เพื่อสร้างการรวมเป็นหนึ่ง (Inclusivity) อันถือเป็นแนวทางใหม่ในการศึกษาขบวนการสังคมที่เน้นการปรับตัวเชิงวัฒนธรรม (Cultural Adaptation) และการใช้ประโยชน์จากความหลากหลายของช่องทางการสื่อสาร รวมถึงบทบาทของสื่อบันเทิงร่วมสมัย เช่น ซีรีส์วาย ในฐานะอำนาจละมุน (Soft Power) ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงทัศนคติทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตความเข้าใจเกี่ยวกับเครื่องมือและกลไกของขบวนการสังคมสมัยใหม่ในยุคดิจิทัล

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบขบวนการเคลื่อนไหวเพื่อสิทธิบุคคลเพศหลากหลาย ในประเทศสมาชิกอาเซียนอย่างเป็นระบบ เพื่อทำความเข้าใจความเหมือนและความแตกต่างในกลยุทธ์ ปัจจัยแห่งความสำเร็จ และอุปสรรคในแต่ละบริบททางสังคมและการเมือง การศึกษาเชิงเปรียบเทียบดังกล่าวจะสร้างองค์ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากลยุทธ์ขบวนการ การออกแบบนโยบายสาธารณะ และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างประเทศในภูมิภาค

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย รัฐบาลควรพัฒนายุทธศาสตร์และนโยบายสิทธิสำหรับบุคคลเพศหลากหลาย ที่ครอบคลุมและเป็นระบบ โดยไม่เพียงแต่มุ่งเน้นการรับรองสิทธิในการสมรส แต่ยังรวมถึงการคุ้มครองจากการเลือกปฏิบัติในสถานที่ทำงานและสถานศึกษา การเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่เหมาะสม การคุ้มครองสิทธิในการรับบุตรบุญธรรม และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยในทุกพื้นที่สาธารณะ ทั้งนี้ต้องมีการปรึกษาหารือกับชุมชนบุคคลเพศหลากหลาย และภาคประชาสังคมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

7.3 ข้อเสนอแนะต่อขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ขบวนการควรเตรียมแผนการทำงานเชิงรุกสำหรับระยะหลังจากที่มีกฎหมายสมรสเท่าเทียมแล้ว ซึ่งรวมถึงการติดตามการบังคับใช้กฎหมายในทางปฏิบัติ การสร้างความเข้าใจและการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง การขยายการต่อสู้ไปสู่ประเด็นสิทธิผู้มีความหลากหลายทางเพศ อื่นๆ ที่ยังไม่ได้รับการแก้ไข และการพัฒนาบทบาทใหม่ของขบวนการในการเป็นผู้เฝ้าระวังและผลักดันการดำเนินนโยบายให้เกิดผลในทางปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

ชวินโรจน์ ธีรพัชรพร. (2563). #สมรสเท่าเทียม กระแสบนโลกออนไลน์ ที่มาสู่ความหวังในการแก้กฎหมายให้สิทธิคู่ LGBTQ สมรสกันได้อย่างเท่าเทียม. Retrieved from https://thestandard.co/equal-marriage/

ณัฐเดช ยอแซฟ, และ อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว. (2566). การสื่อสารความหลากหลายทางเพศและการขับเคลื่อนสมรสเท่าเทียมของประเทศไทยที่ปรากฏในซีรีส์วาย. *วารสาริชาการ กสทช., 7*(2), 146-161.

ไทยพีบีเอส. (2566, 21 ธันวาคม). เส้นทาง 22 ปี สู่ “สมรสเท่าเทียม” อีกขั้นสู่ความเท่าเทียม. *ไทยพีบีเอส.* Retrieved from https://www.thaipbs.or.th/news/contThousandOaksent/335137

นฤพนธ์ ด้วงวิเศษ. (2563). แนวคิดเรื่อง “ความหลากหลายทางเพศ” ในกระบวนทัศน์วิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา, 28*(3), 312-339.

บีบีซี. (2567, 25 กันยายน). เหตุใดประเทศไทยจึงเป็นมิตรกับผู้มีความหลากหลายทางเพศมากกว่าชาติอื่นในเอเชีย. *BBC NEW ไทย.* Retrieved from https://www.bbc.com/thai/articles/c84jzdg227mo

ปิยพร โกมุที. (2563). *สิทธิและเสรีภาพในการสมรสของบุคคลเพศทางเลือก* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ภานนท์ คุ้มสุภา. (2565). การสร้างกรอบโครงความคิดเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมในปริมณฑลซีรีส์วายไทย ปี 2563-2565. *วารสารสหวิทยาการสังคมศาสตร์และการสื่อสาร*, *5*(3), 137-147.

มูลนิธิเพื่อรัก LOVE FOUNDATION. (2567). การนับถอยหลังของไทย สู่สมรสเท่าเทียม 23 มกราคม 2568 นี้. Retrieved from https://lovefoundation.or.th/thailand-countdown-equality/

วีริศ ปานอู. (2566). การมีส่วนร่วมทางการเมืองและความเท่าเทียมทางเพศ: ปัจจัยที่ส่งผลต่อการออกมาเรียกร้องพระราชบัญญัติสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย. *วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์, 1*(2), 1-24.

ไวซ์ไซท์. (2567). LOVE WINS : ประวัติศาสตร์ใหม่ของการสมรสเท่าเทียมในประเทศไทย. Retrieved from https://wisesight.com/th/articles/marriageequality/

Alexander, J., & Rhodes, J. (2015). *Sexual rhetorics: Methods, identities, publics*. New York, NY: Routledge.

Castells, M. (2012). *Networks of Outrage and Hope: Social Movements in the Internet age.* Chichester, UK: Wiley.

Edwards, B., & McCarthy, J. D. (2004). Resources and social movement mobilization. In *The Blackwell companion to social movements*, (pp. 116-152). Cambridge: Wiley-Blackwell.

Hoefer, R. (2022). The multiple streams framework: understanding and applying the problems, policies, and politics approach. *Journal of Policy Practice and Research*, *3*(1), 1-5.

Keck, M. E., & Sikkink, K. (1998). Transnational advocacy networks in the movement society. In D. S. Meyer and S. Tarrow (Eds.), *The social movement society: Contentious politics for a new century* (*pp.* 217-237). Maryland, MD: Rowman & Littlefield

McCarthy, J. D., & Zald, M. N. (1977). Resource mobilization and social movements: A partial theory. *American journal of sociology, 82*(6), 1212-1241.

Meyer, D. S., & Minkoff, D. C. (2004). Conceptualizing political opportunity. *Social forces, 82*(4), 1457-1492.

Snow, D. A. (2004). Framing processes, ideology, and discursive fields. *The Blackwell companion to social movements*, (pp. 380-412). Oxford: Blackwell Publishing.

Snow, D., Tan, A., & Owens, P. (2013). Social movements, framing processes, and cultural revitalization and fabrication. *Mobilization: An International Quarterly, 18*(3), 225-242.

Tarrow, S. G. (1983). Struggling to reform: Social movements and policy change during cycles of protest: Ithaca: Center for International Studies, Cornell University.

Taylor, V., Kimport, K., Van Dyke, N., & Andersen, E. A. (2009). Culture and mobilization: Tactical repertoires, same-sex weddings, and the impact on gay activism. *American sociological review, 74*(6), 865-890.

The Standard. (2563). #สมรสเท่าเทียม กระแสบนโลกออนไลน์ ที่มาสู่ความหวังในการแก้กฎหมายให้สิทธิคู่ LGBTQ สมรสกันได้อย่างเท่าเทียม. Retrieved from https://thestandard.co/equal-marriage/

Tremblay, M., Paternotte, D., & Johnson, C. (2011). *The lesbian and gay movement and the state: Comparative insights into a transformed relationship*: London: Ashgate.

Walters, S. D. (2014). The tolerance trap: How God, genes, and good intentions are sabotaging gay equality. In *The Tolerance Trap, New York, NY*: New York University Press.

การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันและกลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยาเพื่อการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันในชุมชนพื้นที่เสี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่ *

The Development of Innovative Applications and Driving Mechanisms for Citizen Science Networks by Integrating with Buddhist Ecology Principles for Forest Fire and Smog Management in High-Risk Community Areas in Chiang Mai Province

พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, พระมหาสกุล มหาวีโร, อุเทน ลาพิงค์, และ รัตติกร ชาญชำนิ
Phramaha Weerasak Suramedhi, Phramaha Sakun Mahawiro, Uten Larping, and Rattikorn Chanchumni
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University; Lanna Campus
Corresponding Author, E-mail: suramatiii@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสาร 2) เพื่อศึกษาการจัดการปัญหาไฟป่าหมอกควันและพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยา 3) เพื่อขับเคลื่อนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ 1) กลุ่มประชาชนในพื้นที่ จำนวน 300 คน และ

* ได้รับบทความ: 21 มกราคม 2568; แก้ไขบทความ: 7 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 10 พฤษภาคม 2568
Received: January 21, 2025; Revised: May 7, 2025; Accepted: May 10, 2025

2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 25 คน เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาแล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชัน SAVE เป็นแอปพลิเคชันที่เกิดการพัฒนาจากผลการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ โดยใช้โปรแกรม Glide App เป็นเครื่องมือที่เน้นการติดต่อและสื่อสารข้อมูลระหว่างหน่วยงานกับประชาชน เนื้อหาแอปพลิเคชัน ประกอบด้วยข้อมูลสถานการณ์ปัจจุบัน การแจ้งเตือน ฐานข้อมูลทรัพยากร และแหล่งข้อมูล 2) การพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองควรเน้นกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับนักวิชาการ พัฒนาศักยภาพองค์กรและภาคีเครือข่ายภาคประชาชน รู้จักใช้ข้อมูลเพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนการบูรณาการหลักพุทธนิเวศวิทยาควรส่งเสริมการเรียนรู้การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และรณรงค์สร้างจิตสำนึกตามหลักศาสนาให้รู้จักคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และ 3) การขับเคลื่อนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ในระดับต้นน้ำเน้นสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกิจกรรมการบวชป่าและการสืบชะตาป่า ในระดับกลางน้ำเน้นเฝ้าระวังดูแลเพื่อป้องกันไฟป่าและหมอกควันโดยการทำแนวกันไฟ ในระดับปลายน้ำเน้นสร้างพื้นที่ให้อุดมสมบูรณ์และระบบเตือนภัย โดยการสร้างแหล่งน้ำขนาดใหญ่และการใช้ระบบสัญญาณตรวจจับความร้อน

คำสำคัญ: นวัตกรรมแอปพลิเคชัน; เครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง; หลักพุทธนิเวศวิทยา; ปัญหาไฟป่าและหมอกควัน; ชุมชนพื้นที่เสี่ยง

Abstract

This research aims to 1) develop an innovation in an application for communication, 2) develop a mechanism to drive a citizen science network by integrating Buddhist ecology principles, and 3) drive the management of forest fire and haze problems. The sample groups include 1) 300 people from the local community, and 2) 25 experts. The tools used include questionnaires, interviews, and focus group discussions. The data were analyzed using content analysis and presented descriptively.

The research findings revealed that 1) The development of the SAVE application is an innovation that emerged from the results of this research study. It was created using the Glide App platform, which focuses on communication and information sharing between organizations and the public. The content of the application includes current situation information, notifications, a resource database, and information sources, 2) The development of a mechanism to drive the citizen science network should focus on the process of building cooperative networks with academics, developing the capacity of organizations, and fostering local community networks. It should encourage the use of data for communication and collaborative learning. As for integrating Buddhist ecology principles, it should promote learning about interdependence and raise awareness in accordance with religious teachings to recognize the value of the environment. And 3) The management of forest fire and haze issues should be driven at different levels. At the upper watershed level, the focus should be on raising awareness and community participation through activities such as forest ordination and forest life rituals. At the middle watershed level, the emphasis should be on monitoring and prevention of forest fires and haze by creating firebreaks. At the lower watershed level, the focus should be on creating fertile areas and early warning systems through the construction of large water sources and the use of heat detection signal systems.

Keywords: innovation application; citizen science network; Buddhist ecology; forest fire and haze issues; high-risk community areas

1. บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์ปัญหาไฟป่าหมอกควันและการเกิดจุดความร้อน (Hotspot) ในเขตพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่กำลังวิกฤตอย่างรุนแรง จากข้อมูลในช่วงเดือนมีนาคม 2567 พบจุดความร้อนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ 325 จุด ป่าสงวนแห่งชาติ 539 จุด พื้นที่เกษตร 24 จุด เขตสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร 90 จุด และพื้นที่อื่น ๆ 30 จุด และพบหมอกควันจำนวนมาก ซึ่งมาจากการเผาไหม้เป็นหลัก โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าถูกเผาไหม้เสียหายทั้งหมด 123,096.32 ไร่ (กรมควบคุมมลพิษ, 2567) ปัญหาวิกฤตการณ์ดังกล่าวนี้เป็นปัญหาเรื้อรังที่เกิดขึ้นมาอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี นอกจากปัญหาจะไม่ได้รับการแก้ไขแล้วสถานการณ์ยังดูเหมือนจะแย่ลงอีก ทำให้ส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ ผลกระทบต่อสุขภาพโดยเฉพาะผู้ที่มีภูมิต้านทานต่ำ เช่น ผู้สูงอายุ เด็ก และผู้ป่วยโรคทางเดินหายใจ โดยมีอัตราผู้ป่วยโรคมะเร็งปอดประมาณ 40 คนต่อประชากร 100,000 คน (Sapbamrer, Assavannopakun, & Panumasvivat, 2024) จากสถานการณ์ดังกล่าว จึงจำเป็นที่หน่วยงานทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคสังคมต้องช่วยกันแก้ปัญหาผ่านการลงมือปฏิบัติในพื้นที่ เพื่อป้องกันและควบคุมการเกิดไฟป่าและหมอกควันอย่างมีประสิทธิภาพทันต่อเหตุการณ์ นอกจากนี้ องค์กรภาคประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมในพื้นที่จำเป็นต้องปรับตัวเพื่อตั้งรับกับสถานการณ์วิกฤตไฟป่าและหมอกควันที่เกิดขึ้น รวมทั้งแสวงหายุทธวิธีที่แตกต่างไปจากเดิม โดยขบวนการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมในหลายประเทศได้นำ “แนวคิดวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง (Citizen Science)” มาใช้ในยุทธวิธีการขับเคลื่อนภาคประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชน (Kinchy, 2017) ทั้งนี้ การใช้แนวคิดวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยองค์กรภาคประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมแสดงให้เห็นว่า การมีส่วนร่วมระหว่างเครือข่ายภาคประชาชน นักวิชาการและนักวิทยาศาสตร์ในการดำเนินการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชน เป็นสิ่งจำเป็นที่จะช่วยสนับสนุนการแก้ไขปัญหาดังที่กล่าวมาของชุมชน นอกจากนี้ ควรนำหลักพุทธนิเวศวิทยามาบูรณาการใช้เป็นเครื่องมือร่วมกับเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง ซึ่งหลักพุทธนิเวศวิทยาจะยึดหลักการเกื้อกูลและความสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ อีกทั้งการนำหลักธรรมทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้จะได้ช่วยกล่อมเกลาจิตใจชาวบ้านให้มีความเอื้อเฟื้อต่อกัน ที่สำคัญชาวบ้านได้เห็นคุณค่าของป่าไม้ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ป่าชุมชนได้อย่างยั่งยืน (พระเมธีธรรมาภรณ์, 2554) จากข้อมูลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า หัวใจสำคัญของการแก้ปัญหาไฟป่าหมอกควันคือการดึงเอาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม แต่จากการดำเนินงานที่

ผ่านมายังพบอุปสรรคอีกหลายอย่างทำให้การแก้ไขปัญหาไม่บรรลุผลเท่าที่ควร เช่น ในบางพื้นที่ได้รับความร่วมมือน้อย ยังมีการชิงเผาก่อนกำหนด เกิดการลักลอบเผาพื้นที่เกษตรและพื้นที่ป่า การเข้าดับไฟยังทำได้จำกัด เนื่องจากหลายพื้นที่เข้าถึงยากและห่างไกล ทำให้การรายงานจุดความร้อนล่าช้าและมีการปะทุซ้ำจากไฟใต้ดิน (กรมควบคุมมลพิษ, 2567) สิ่งสำคัญจากปัญหาที่กล่าวมาคือ การขาดแรงจูงใจให้ทุกฝ่ายเข้ามาร่วมกันแก้ไขปัญหา ดังนั้น การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ และมีความพร้อมที่จะทำงาน ตอบสนองข้อเรียกร้องหรือข้อกังวลของชุมชนได้ กระบวนการวิจัยโดยใช้ชุมชนเป็นฐานจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ประสบความสำเร็จ คือการใช้ความรู้ของนักวิทยาศาสตร์ในการออกแบบวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมหลักฐานและการสังเกต การสำรวจพื้นที่ และการจดบันทึกข้อมูลของเครือข่ายภาคประชาชนในพื้นที่ นั่นคือเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิทยาศาสตร์และพลเมืองบนฐานองค์ความรู้ทางพุทธนิเวศวิทยา (Kinchy, 2017) จากความสำคัญดังกล่าว จึงทำให้ประชาชนในชุมชนพื้นที่เสี่ยงมีความต้องการดำเนินการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันที่จะก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกายของคนในพื้นที่อย่างเร่งด่วน ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการโครงการวิจัยนี้ ซึ่งจะทำให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้และตระหนักในการป้องกันปัญหาไฟป่าและหมอกควัน โดยใช้เครื่องมือทางวิทยาศาสตร์บูรณาการกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จนสามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้เหมาะสม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถพัฒนาศักยภาพให้มีความพร้อมในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสารในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันในชุมชนพื้นที่เสี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่

2.2 เพื่อศึกษาการจัดการปัญหาไฟป่าหมอกควันและพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยาในชุมชนพื้นที่เสี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่

2.3 เพื่อขับเคลื่อนการจัดการปัญหาไฟป่าหมอกควันผ่านกลไกเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยาในชุมชนพื้นที่เสี่ยงในจังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยผสมผสานทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีขั้นตอนของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 การกำหนดพื้นที่การวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดบริบทพื้นที่วิจัยและศึกษาข้อมูลภาคสนามในชุมชนจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 แห่ง คือ 1) ชุมชนบ้านปง 2) ชุมชนบ้านฟ่อน 3) ชุมชนบ้านดอยปุย 4) ชุมชนบ้านป่าจี้ 5) ชุมชนบ้านผานกกก และ 6) ชุมชนบ้านดอนแก้ว ทั้งนี้ เหตุผลของการกำหนดพื้นที่การวิจัยดังกล่าว เนื่องจากชุมชนทั้ง 6 แห่ง เป็นชุมชนพื้นที่เสี่ยงภัย มีประชากรอยู่หนาแน่น และได้รับผลกระทบจากปัญหาไฟป่าและหมอกควันอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2567)

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้ 1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างประชาชนทั่วไปในชุมชนพื้นที่เสี่ยง จำนวน 6 แห่งๆ ละ 50 คน รวม 300 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งมีคุณสมบัติที่สามารถเข้าถึงได้อย่างสะดวกและสามารถติดต่อได้ตามที่ต้องการเพื่อทำการศึกษาต่อไป 2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ศึกษาจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านและมีหน้าที่มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน 25 รูป/คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรภาครัฐและเอกชน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่ชุมชน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย ใช้เครื่องมือวิจัย 2 แบบ คือ 1) เครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันและประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน 2) เครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) เกี่ยวกับการพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยา ส่วนการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) คณะผู้วิจัยสนทนากลุ่มร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิและการเสวนาเชิงวิชาการเพื่อสังเคราะห์การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน และการขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยา

` 3.4 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คณะผู้วิจัยดำเนินการสร้างและตรวจสอบเครื่องมือเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ตามขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่กำหนดไว้ และตรวจสอบคุณภาพเพื่อค่าความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (**α**–Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น 0.86 ส่วนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ใช้วิธีตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (face validity)

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล คณะผู้วิจัยดำเนินการสร้างและพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสารเพื่อการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ข้อมูลวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการแจกแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 300 คน ในชุมชนเขตพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 6 แห่ง และ ข้อมูลเชิงคุณภาพดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 25 คน โดยใช้การสัมภาษณ์ (In-Depth Interview) และการสนทนากลุ่ม (Focus group) ตามประเด็นที่กำหนดไว้

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.6.1 การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถามด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาแปลความหมายรายข้อ รายด้าน และความหมายในภาพรวม การแปลผลค่าเฉลี่ยตามหลักเกณฑ์ของช่วงระดับคะแนน (Class Interval) 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49	หมายถึง	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.6.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงพรรณนาในเนื้อหาสาระ (Content Analysis) โดยข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสารข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์เนื้อหาที่มีความสอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี และการวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็น จัดกลุ่มข้อมูลเพื่อให้ได้ชุดข้อมูลที่สามารถเสนอเป็นข้อเท็จจริง และใช้ประกอบการวิเคราะห์อภิปราย นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนา เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสาร

แอปพลิเคชัน SAVE เป็นนวัตกรรมแอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นจากโปรแกรม Glide App โดยใช้ Google Sheets เป็นฐานข้อมูลหลัก มีความเรียบง่ายและมีฟังก์ชันที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ ซึ่งช่วยในการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควัน รวมถึงข้อมูลการติดต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการจัดการและสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับไฟป่าและหมอกควันได้อย่างดี โดยปรับปรุงให้เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่เพื่อเพิ่มความปลอดภัยให้กับประชาชนในพื้นที่ และจากการศึกษาประสิทธิภาพของนวัตกรรมแอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสารพบว่า โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.94)

ภาพที่ 1. QR Code แอปพลิเคชัน

ภาพที่ 2. แอปพลิเคชัน SAVE

4.2 การจัดการปัญหาไฟป่าหมอกควัน และการพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง

การจัดการปัญหาไฟป่าโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.25) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักรู้ให้ประชาชนในพื้นที่เสี่ยงร่วมมือไม่จุดไฟในป่าและร่วมกันสอดส่องดูแลไม่ให้มีการลักลอบจุดไฟมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.59) รองลงมาคือจัดตั้งหน่วยป้องกันและระงับไฟป่าของชุมชน โดยมีอุปกรณ์และบุคลากรที่พร้อมจะออกปฏิบัติการได้ ส่วนการจัดการปัญหาหมอกควัน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.33) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า การแจ้งเตือนประชาชนเกี่ยวกับความเสี่ยงและมีข้อมูลการ

ปฏิบัติที่แนะนำ รวมทั้งให้ข้อมูลสื่อสารที่เป็นประโยชน์ในการรับมือกับสถานการณ์หมอกควัน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{x}$ = 4.59) รองลงมาคือ การให้บริการการรักษาโดยมีการเตรียมความพร้อมในสถานพยาบาลภายในชุมชนเพื่อรับมือกับผู้ป่วยที่มีอาการที่เกี่ยวข้องกับหมอกควัน

ส่วนการพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองควรเน้นกระบวนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับนักวิชาการ พัฒนาศักยภาพองค์กรและภาคีเครือข่ายภาคประชาชนท้องถิ่น เก็บรวบรวมหลักฐานทางวิทยาศาสตร์เพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ รู้จักใช้ข้อมูลเพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ร่วมกัน ส่วนการบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยาควรส่งเสริมการเรียนรู้การอยู่แบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน รณรงค์สร้างจิตสำนึกตามหลักศาสนาให้รู้จักคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และผสมผสานความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับความเชื่อทางศาสนาในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

4.3 การขับเคลื่อนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน

การขับเคลื่อนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันผ่านกลไกเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง ในระดับต้นน้ำเน้นสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชนผ่านกิจกรรมการบวชป่าและการสืบชะตาป่า ในระดับกลางน้ำเน้นเฝ้าระวังและดูแลเพื่อป้องกันไฟป่าและหมอกควัน โดยการทำแนวกันไฟ การรณรงค์ลดการเผาและการชิงเผา ในระดับปลายน้ำเน้นสร้างพื้นที่ให้อุดมสมบูรณ์และระบบเตือนภัย โดยการสร้างแหล่งน้ำขนาดใหญ่และการใช้ระบบสัญญาณตรวจจับความร้อน

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสาร

การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชัน SAVE สำหรับการสื่อสารและการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันในชุมชนพื้นที่เสี่ยงของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นแอปพลิเคชันที่ใช้โปรแกรม Glide App ซึ่งมีความสามารถในการสร้างแอปพลิเคชันที่ใช้งานง่ายและสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว โดยใช้ Google Sheets เป็นฐานข้อมูลหลัก ช่วยให้การพัฒนาแอปพลิเคชันมีความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ทั้งนี้ Glide App เป็นแพลตฟอร์มที่สามารถทำแอปได้ง่ายโดยไม่ต้องเขียนโปรแกรม สามารถสร้างแอปจากเว็บไซต์ Glide ได้จะช่วยจัดการในด้านการแสดงผลข้อมูลต่างๆ จาก Google Sheet ซึ่งสามารถเลือกรูปแบบการแสดงผลได้หลากหลาย

แบบตามความต้องการของผู้ใช้งาน โดยมีข้อมูลใน Google Sheet สามารถเปลี่ยนเป็น Mobile app ได้

ทั้งนี้ การพัฒนานวัตกรรมแอปพลิเคชันเพื่อจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันดังกล่าว เป็นสิ่งจำเป็นในยุคที่ภัยพิบัติทางธรรมชาติส่งผลกระทบต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง แอปพลิเคชันที่พัฒนาขึ้นช่วยให้ชุมชนสามารถสื่อสารข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควันได้ทันท่วงที ไม่ว่าจะเป็นการแจ้งเหตุการณ์ไฟป่าที่เกิดขึ้น หรือการเตือนภัยจากคุณภาพอากาศที่เสี่ยงต่อสุขภาพ การรายงานข้อมูลอย่างรวดเร็วช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถตอบสนองได้เร็วขึ้น เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างชุมชน โดยช่วยให้ชุมชนสามารถรายงานเหตุการณ์ในพื้นที่ และแชร์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์การเกิดไฟป่าและหมอกควัน ซึ่งทำให้ชุมชนสามารถเตรียมตัวและรับมือกับสถานการณ์ได้อย่างเหมาะสม นอกจากนี้ยังเป็นการเพิ่มความตระหนักในชุมชน เนื่องจากแอปช่วยให้ชุมชนได้รับข้อมูลเกี่ยวกับความเสี่ยงจากไฟป่าและหมอกควัน รวมถึงวิธีการป้องกันตนเองจากผลกระทบ เช่น วิธีการใช้หน้ากากกรองฝุ่น การหลีกเลี่ยงการออกนอกบ้านในช่วงที่มีหมอกควันหนาแน่น หรือการแจ้งเตือนสถานการณ์อันตราย ดังนั้น นวัตกรรมแอปพลิเคชันสำหรับการสื่อสารและจัดการกับไฟป่าและหมอกควันที่พัฒนาขึ้นจึงมีศักยภาพในการช่วยลดผลกระทบจากสถานการณ์เหล่านี้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการแจ้งเตือนและการจัดการข้อมูล ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญในการควบคุมสถานการณ์อย่างทันท่วงที สอดคล้องกับงานวิจัยของพระอักขราภิศุทธิ์ ลูนละวัน (2563) พบว่า แอปพลิเคชันอุ่นใจจังเป็นจุดศูนย์กลางมีระบบในการเตือนภัยและระบบร้องขอความช่วยเหลือตลอดจนถึงตอบโต้เป็นการบันทึกข้อความในลักษณะทั้งเสียงและภาพ วิดีโอ ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในเฝ้าระวัง มีจิตอาสาในการให้ความช่วยเหลือตลอด 24 ชม. และมีการประสานความร่วมมือจากรัฐบาล จังหวัด อำเภอ ตำบล ชุมชน หมู่บ้าน วัด โรงเรียน ในการให้ความช่วยเหลือและให้ความรู้ ทั้งสนับสนุนงบประมาณ จึงเป็นที่มาของแอปพลิเคชันอุ่นใจจัง

5.2 การจัดการปัญหาไฟป่าหมอกควัน และการพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง

การจัดการปัญหาไฟป่าโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การจัดการปัญหาไฟป่าเป็นเรื่องที่สำคัญของชุมชนและมีความซับซ้อนในการแก้ปัญหา ซึ่งจำเป็นต้องมีกลไกการมีส่วนร่วมจากชุมชนและการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพเพื่อป้องกันและลดผลกระทบ โดยการจัดการปัญหาไฟป่าสามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติ ได้แก่ มิติด้านการป้องกัน ซึ่งเป็นการสร้าง

ความตระหนักรู้ในชุมชนเกี่ยวกับการใช้ไฟในพื้นที่ป่า เช่น การจัดกิจกรรมการรณรงค์ลดการเผา การทำแนวกันไฟ และการชิงเผาในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าขึ้น มิติด้านการจัดการเชื้อเพลิง ซึ่งการควบคุมและจัดการเชื้อเพลิงในพื้นที่ป่าเป็นสิ่งสำคัญ โดยการลดปริมาณเชื้อเพลิงที่สามารถติดไฟได้ เช่น การตัดแต่งพืชพรรณในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง และการจัดการพื้นที่ให้มีการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และมิติด้านการฟื้นฟูพื้นที่หลังไฟไหม้ ซึ่งเป็นการฟื้นฟูพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ เช่น การปลูกต้นไม้ใหม่ การดูแลรักษาพื้นที่ให้กลับมาอุดมสมบูรณ์ เป็นสิ่งสำคัญในการรักษาความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศ ดังนั้น การจัดการปัญหาไฟป่าจึงต้องมีการบูรณาการหลายมิติร่วมกันตามบริบทของชุมชน เพื่อให้การจัดการมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของอดิศร อดิศร, ภู่สาระ, และ สุมาลี สาดส่าง (2567) พบว่า การจัดการปัญหาไฟป่าในพื้นที่ควรมุ่งเน้นการป้องกันไฟป่าโดยการให้ความรู้กับราษฎร การจัดตั้งอาสาสมัครไฟป่า การทำแนวกันไฟ การชิงเผา การจัดหา อุปกรณ์ และการควบคุมไฟป่า โดยกำหนดวิธีการเลือกใช้แรงงานมนุษย์ตามความรุนแรงของไฟป่า และการประเมินผลการดับไฟป่าหลังเกิดเหตุและหลังสิ้นฤดูกาลไฟป่าการจัดการปัญหาหมอกควันโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก แสดงให้เห็นว่า การจัดการปัญหาหมอกควันในแต่ละชุมชนเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและซับซ้อน เนื่องจากมีหลายปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการเกิดหมอกควัน โดยเฉพาะในช่วงฤดูแล้งและฤดูหนาว ซึ่งปัญหานี้ส่งผลต่อสุขภาพของประชาชนและสิ่งแวดล้อมอย่างมีนัยสำคัญ จึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประชาชนที่ต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาหมอกควัน ทั้งนี้จากการศึกษาในพื้นที่ต่าง ๆ แสดงให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาหมอกควันเป็นสิ่งสำคัญโดยเฉพาะในระดับชุมชน การสร้างจิตสำนึกและความตระหนักรู้เกี่ยวกับผลกระทบจากหมอกควัน จะช่วยให้ประชาชนตระหนักถึงความสำคัญในการลดการเผาไหม้ในที่โล่ง และสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการรณรงค์หรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาหมอกควัน รวมถึงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาสังคม ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการแก้ไขปัญหาหมอกควันอย่างยั่งยืน โดยต้องมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน สอดคล้องกับงานวิจัยของ นันทวดี ปินปันคง, จักรภพ ธาตุสุวรรณ, เจษฎากร โนอินทร์, ลำปาง แสนจันทร์, ชาญณรงค์ ชัยสุวรรณ, และ ปทุมรัตน์ ศรีพันธุ์ (2565) พบว่า การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยการเร่งเสร้างความรู้ความเข้าใจและความตระหนักแก่ประชาชนต่อผลกระทบจาก

มลพิษทางอากาศจากหมอกควันจะช่วยกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการจัดการปัญหาหมอกควัน เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ศิริพร ปัญญาเสน, ชุติอร ชอบชื่น, พัฒนา นาคทอง, และ ชุมพล กาไวย์ (2566) พบว่า ควรสร้างการรับรู้และยกระดับกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเป้าหมายและเครือข่าย ซึ่งจะทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักรักษ์ป่า และเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำแนวกันไฟ การสร้างฝายชะลอน้ำ จนเกิดความตระหนักถึงผลกระทบของหมอกควันในพื้นที่ การสนับสนุนและการมีส่วนร่วมของชุมชนซึ่งมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการจัดการปัญหาหมอกควันอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนการพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง สามารถนำมาอภิปรายผลในแต่ละประเด็นได้ ดังนี้

5.2.1 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับนักวิชาการ พบว่า เครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองเป็นกระบวนการมุ่งเน้นเชื่อมโยงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ ซึ่งมีความต้องการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาพื้นที่ ด้วยการใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยเริ่มต้นด้วยการสร้างพันธมิตรและเครือข่ายทางวิชาการที่แข็งแกร่งในพื้นที่ การรวมตัวกันของผู้นำท้องถิ่น สถาบันการศึกษา ภาคเอกชน และองค์กรที่มีความเกี่ยวข้องเป็นสำคัญ เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแบ่งปันทรัพยากรร่วมกันในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ทั้งนี้ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับนักวิชาการ จะมุ่งเน้นการสร้างความตระหนัก การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ และการสนับสนุนการวิจัยและพัฒนานวัตกรรม การสร้างภาคีการมีส่วนร่วมของนักวิชาการเพื่อจัดการกับปัญหาไฟป่าและหมอกควันเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน และต้องการความร่วมมือจากหลายฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้มีการตอบสนองที่มีประสิทธิภาพ การสร้างภาคีการมีส่วนร่วมกับนักวิชาการในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน จะสามารถทำได้โดยใช้แนวทางที่ผสานระหว่างความร่วมมือระหว่างชุมชนและนักวิชาการ ซึ่งเป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันอย่างมีประสิทธิภาพ นักวิชาการสามารถนำความรู้และเทคนิคที่มีมาใช้ในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน โดยทำงานร่วมกับชุมชนในท้องถิ่นเพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับพื้นที่นั้นๆ

5.2.2 การพัฒนาศักยภาพองค์กรและเครือข่ายภาคประชาชน พบว่า การพัฒนาศักยภาพในการแก้ปัญหาไฟป่าและหมอกควันของเครือข่ายภาคประชาชนเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากในการรักษาและป้องกันสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการระบาดของไฟป่าและหมอกควันอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเครือข่ายภาคประชาชนเพื่อจัดการกับไฟป่าและหมอกควัน ซึ่งเป็นการสร้างความ

ร่วมมือระหว่างองค์กรต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญในการระดมทรัพยากรและความรู้เพื่อแก้ไขปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยกระตุ้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไฟป่า ช่วยให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันและเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงาน การมีเครือข่ายที่มีความพร้อมในการตอบสนองและแก้ไขปัญหาเหล่านี้จะช่วยลดผลกระทบต่อชุมชนและสิ่งแวดล้อมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเครือข่ายภาคประชาชนควรจัดกิจกรรมฝึกอบรมและการสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับวิธีการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควันให้กับชุมชนท้องถิ่น จัดทำแผนการดำเนินงานที่ชัดเจนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน นอกจากนี้ การพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายชุมชนวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองจะช่วยยกระดับความต่อเนื่องแบบยั่งยืนในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ทั้งนี้การยกระดับความต่อเนื่องแบบยั่งยืนในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน โดยต้องการการทำงานร่วมกันของทุกฝ่าย เช่น องค์กรภาครัฐ องค์กรภาคเอกชน ชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกคน

5.2.3 การประสานงานเพื่อพัฒนา พบว่า การประสานงานเพื่อขับเคลื่อนเครือข่ายโดยการผนวกรวมพลเมืองเข้ามาในการดำเนินงาน (inclusion) เป็นกระบวนการที่สำคัญในการสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมและมีผลกระทบต่อการตัดสินใจและการดำเนินงาน การได้รับประโยชน์ร่วมกันในเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองเป็นกระบวนการที่ผู้เข้าร่วมในเครือข่ายนั้น สามารถรับประโยชน์และการสนับสนุนจากกันและกันอย่างสมดุล โดยมีลักษณะเป็นวิธีชนะทั้งคู่แบบ win-win ซึ่งสร้างความเข้าใจและความพึงพอใจในการร่วมมือและการทำงานร่วมกันในเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองได้ ทั้งนี้ การประสานงานเพื่อพัฒนาในการแก้ปัญหาไฟป่าและหมอกควันต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน รวมถึงการใช้ข้อมูล ความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อสร้างแนวทางที่ยั่งยืนในการจัดการปัญหาดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ โดยมุ่งเน้นให้สมาชิกในเครือข่ายสามารถแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ทางวิทยาศาสตร์กัน ซึ่งช่วยให้ทุกคนมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาทักษะ รวมทั้งเครือข่ายสามารถร่วมกันในการดำเนินโครงการวิจัยหรือกิจกรรมพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อทุกฝ่าย ซึ่งสามารถทำให้เกิดนวัตกรรมและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ได้ การประสานงานเพื่อพัฒนาจึงเป็นกระบวนการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรภาคประชาสังคมมีความสำคัญในการพัฒนาแผนการจัดการไฟป่าที่เหมาะสม โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง ซึ่งมีโครงการจัดการไฟโดยชุมชนเป็นฐานที่ช่วย

สร้างศักยภาพให้กับชุมชนในการรับมือกับไฟป่า การประสานงานที่ดีจะช่วยลดความเสี่ยงจากเหตุการณ์ไฟป่าและหมอกควัน โดยทำให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการจัดการและเฝ้าระวัง สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับผลกระทบของไฟป่าและหมอกควัน ทำให้เกิดความรับผิดชอบร่วมกันในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติภายในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

5.2.4 การเก็บรวบรวมหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ พบว่า การออกแบบวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันเป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างมากในการดำเนินการป้องกันและจัดการปัญหาให้มีประสิทธิภาพ เนื่องจากไฟป่าและหมอกควันเป็นปัญหาที่ซับซ้อนและมีผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ จึงต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง ครอบคลุม และมีประโยชน์ในการตัดสินใจ ทั้งนี้การพิจารณาวิธีการต่าง ๆ ที่สามารถใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ควรมุ่งเน้นที่ขั้นตอนการออกแบบและองค์ประกอบที่สำคัญ โดยมีการระบุวัตถุประสงค์หลัก เช่น การประเมินความรุนแรงของไฟป่าและหมอกควัน การติดตามการฟื้นฟูสภาพแวดล้อมหลังไฟป่า และการประเมินผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน นอกจากนี้ การรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์หลักฐานทางวิทยาศาสตร์ควรสำรวจสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่มีความเสี่ยง รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนเหตุการณ์ไฟป่า ความรุนแรง และระยะเวลาที่เกิดขึ้น วิเคราะห์ลักษณะการลุกลามของไฟเพื่อพัฒนาวิธีการควบคุมที่เหมาะสม โดยในอนาคตจะต้องมีการการพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควันอย่างต่อเนื่อง เป็นการกำหนดแนวทางในการดำเนินงานที่ชัดเจนเพื่อแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน โดยรวมแล้ว การเก็บรวบรวมหลักฐานทางวิทยาศาสตร์และการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกุญแจสำคัญในการแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่ปลอดภัยจากภัยธรรมชาติในอนาคต โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีความเสี่ยงสูง เช่น ภาคเหนือ ซึ่งประสบปัญหานี้เป็นประจำทุกปี

5.2.5 การใช้ข้อมูลเพื่อการสื่อสารและการเรียนรู้ พบว่า การพัฒนาการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันมีความสำคัญอย่างมากในปัจจุบัน เนื่องจากปัญหาไฟป่าและหมอกควันเป็นปัญหาที่มีอิทธิพลต่อสภาพแวดล้อมและสังคม การใช้ข้อมูลในการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาไฟป่าในชุมชนไม่เพียงแต่ช่วยลดความเสี่ยงจากไฟไหม้ แต่ยังส่งเสริมความร่วมมือระหว่างประชาชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทำให้สามารถจัดการกับสถานการณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ช่วยในการสื่อสารข้อมูลเกี่ยวกับไฟป่า ช่วยให้ประชาชนสามารถรายงานจุดความร้อนและติดตาม

สถานการณ์ได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งทำให้เจ้าหน้าที่สามารถจัดการกับไฟป่าได้ทันที ช่วยให้ผู้ใช้งานสามารถตรวจจับจุดความร้อนแบบเรียลไทม์ และส่งข้อมูลไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบ รวมถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวทางการจัดการปัญหาไฟป่าระหว่างภาครัฐ ภาคประชาสังคมและชุมชน เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมและความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง ตัวอย่างเช่น สภาลมหายใจจังหวัด และสภาลมหายใจภาคเหนือ ได้จัดเวทีเสวนาแลกเปลี่ยนสถานการณ์ไฟป่าหมอกควัน และแนวทางป้องกันแก้ไขปัญหา เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลทำให้สามารถแก้ไขปัญหาได้รวดเร็วมากยิ่งขึ้น ดังนั้น การพัฒนาการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้อมูลในการจัดการปัญหาในพื้นที่ จึงควรมุ่งเน้นการจัดสร้างพื้นที่เสรีในการเปิดโอกาสให้กับนักวิชาการและผู้ที่สนใจเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ผ่านการประชุ หรือการเชื่อมต่อผ่านแพลตฟอร์มออนไลน์ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และนำไปสู่การปรับปรุงวิธีการจัดการปัญหาไฟป่าที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต

ดังนั้น จากการสังเคราะห์กลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองใน 5 ประเด็นดังกล่าวเป็นองค์ประกอบของกลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน โดยประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ไฟป่า ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะช่วยให้นักวิทยาศาสตร์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถวิเคราะห์และวางแผนการจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับงานวิจัยของอัฏฐพร ฤทธิชาติ (2563) พบว่า การใช้แนวคิดวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยองค์กรภาคประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมมีแนวทางการดำเนินงานจำนวน 5 ขั้นตอน คือ การประสานความร่วมมือกับนักวิชาการ การพัฒนาเครื่องมือหรือวิธีการในการเก็บข้อมูลให้เป็นที่ยอมรับการพัฒนาศักยภาพองค์กรและเครือข่ายภาคประชาชน การศึกษาและรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ และการใช้ข้อมูลเพื่อสื่อสารต่อสาธารณะให้เกิดการแก้ปัญหาและขับเคลื่อนกฎหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

5.3 การขับเคลื่อนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันโดยการบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยา

จากการศึกษาวิจัย พบว่า การขับเคลื่อนการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันผ่านกลไกเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง และการบูรณาการหลักพุทธนิเวศวิทยาในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน เป็นแนวทางที่มีศักยภาพในการสร้างความยั่งยืนทางสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดเชียงใหม่ที่ประสบปัญหาดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง การศึกษานี้มุ่งเน้นไปที่การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและการมีส่วนร่วมของ

ชุมชนในการจัดการกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้เนื่องจากหลักพุทธนิเวศวิทยาเน้นความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์และธรรมชาติ โดยมองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ซึ่งต้องมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม การศึกษาพบว่าแนวคิดนี้สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้คนในชุมชน เช่น การลดการเผาในพื้นที่เกษตรกรรม และการส่งเสริมให้เกิดการฟื้นฟูพื้นที่ป่าไม้ที่ถูกทำลาย โดยมีการเชื่อมโยงระหว่างวัด ชุมชน และหน่วยงานราชการเพื่อสร้างกลไกในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การบูรณาการหลักพุทธนิเวศวิทยาเป็นแนวทางที่มีประสิทธิภาพในการจัดการกับปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยแก้ไขปัญหาทางสิ่งแวดล้อม แต่ยังส่งเสริมคุณค่าทางจิตใจและสังคมในชุมชนอีกด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของ สายชล สง่าศรี, จีรศักดิ์ ปันลำ, และ สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์ (2565) พบว่า การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมด้วยการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้แก่ การป้องกัน การจัดการเชื้อเพลิง การมีส่วนร่วมกับหน่วยงานและจิตอาสา และการดับไฟป่า ซึ่งกระบวนการจัดการมีกลยุทธในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ได้แก่ การวางแผน การให้ความรู้ การสร้างจิตสำนึก การมีส่วนร่วม และการสร้างเครือข่าย

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้เกี่ยวกับการบูรณาการเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง (Citizen Science) การบูรณาการกับหลักพุทธนิเวศวิทยา การพัฒนาและการใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ในระดับชุมชน การเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยสามารถนำไปเป็นแนวทางการใช้วิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองควบคู่ไปกับหลักพุทธนิเวศวิทยา เพื่อสร้างความตระหนักรู้ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน โดยมีการผสมผสานระหว่างวิทยาศาสตร์และหลักการทางพุทธศาสนาในการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของประชาชน การบูรณาการทั้งสองแนวทางนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการเก็บข้อมูลและการจัดการภัยพิบัติในพื้นที่เสี่ยง แต่ยังช่วยให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในเชิงบวกต่อสิ่งแวดล้อมและกระตุ้นการทำงานร่วมกันระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อผลลัพธ์ที่ยั่งยืน

ภาพที่ 3. การพัฒนากลไกขับเคลื่อนเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมือง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนนโยบายพัฒนาแอปพลิเคชันที่เกี่ยวข้องกับการติดตามและรายงานสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควัน โดยสามารถใช้เทคโนโลยี IoT (Internet of Things) และข้อมูลจากดาวเทียมในการเก็บข้อมูลที่แม่นยำและทันเวลา รวมทั้งสร้างศูนย์ข้อมูลกลางที่รวบรวมข้อมูลจากแอปพลิเคชันต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ง่าย และช่วยในการตัดสินใจในการจัดการกับปัญหาไฟป่า

7.1.2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรจัดทำแผนงาน นโยบาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการจัดการไฟป่าและหมอกควัน ผ่านการสร้างเครือข่ายวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองเพื่อให้ประชาชนมีบทบาทในการตรวจสอบและรายงานสถานการณ์ รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาฝึกอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้แอปพลิเคชันและเทคโนโลยีใหม่ ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการไฟป่าและหมอกควัน เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของประชาชนในการตอบสนองต่อสถานการณ์

7.1.3 สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมควรมีนโยบายส่งเสริมการนำหลักพุทธนิเวศวิทยามาใช้ในการวางแผนและดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะในด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมในชุมชน พร้อมทั้งสนับสนุนโครงการที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูพื้นที่ที่เคยประสบปัญหาไฟป่า เช่น การปลูกต้นไม้ การฟื้นฟูระบบนิเวศ เพื่อสร้างความยั่งยืนในระยะยาว โดยให้ความสำคัญกับบทบาทของวัดและชุมชนเป็นฐานในการดำเนินงาน

7.1.4 ศูนย์บัญชาการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าและหมอกควัน ควรทบทวนและปรับปรุงนโยบายการจัดการไฟป่าและหมอกควันโดยควรมีการบูรณาการระหว่างหน่วยงานรัฐ ชุมชน และองค์กรภาคเอกชน มีส่วนร่วมในการกำหนด ระเบียบวิธีปฏิบัติในการป้องกันและแก้ไขปัญหาไฟป่าหมอกควัน เพื่อให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินงาน และพิจารณาความเหมาะสมของนโยบายห้ามเผา โดยมุ่งเน้นไปที่การบริหารจัดการเชื้อเพลิงและส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการจัดการเศษวัสดุทางการเกษตรเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เช่น โครงการผลิตปุ๋ยอินทรีย์จากเศษวัสดุทางการเกษตรในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมุ่งเน้นการใช้เศษวัสดุทางการเกษตรมาใช้ในการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ช่วยลดการใช้ปุ๋ยเคมีและเพิ่มมูลค่าให้กับวัสดุเหลือใช้ในภาคการเกษตร

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรกำหนดแนวทางและมาตรการประจำปีของหน่วยงานให้ยึดเอาชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยก่อนการประกาศใช้มาตรการให้หน่วยงานภาครัฐเปิดโอกาสให้แต่ละพื้นที่หมู่บ้าน ตำบล เสนอแผนการจัดการไฟป่าหมอกควันและแผนการใช้ประโยชน์ที่ดิน รัฐต้องกำหนดมาตรการที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของชุมชนท้องถิ่น ให้มีการสรุปบทเรียน การถอดบทเรียนการจัดการไฟป่าหมอกควันเพื่อยกระดับให้เป็นนวัตกรรมใหม่

7.2.2 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดควรยกระดับการเฝ้าระวัง แจ้งเตือน โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อสุขภาพของประชาชน จัดเตรียมอุปกรณ์ทางการแพทย์ ยารักษาโรคให้มีความพร้อมในพื้นที่ จัดสถานที่รองรับประชาชน หากเกิดสถานการณ์ปัญหาจากฝุ่นละอองที่รุนแรงให้เพียงพอและครอบคลุมทุกพื้นที่ ตรวจสุขภาพของเจ้าหน้าที่และอาสาสมัครในพื้นที่เสี่ยงที่ปฏิบัติการในการดับไฟป่า เพื่อให้เกิดการรักษาก่อนการปฏิบัติงานและระวังตัวเองในการปฏิบัติงาน

7.2.3 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรสนับสนุนการพัฒนาแอปพลิเคชันที่ช่วยในการติดตามสถานการณ์ไฟป่าและหมอกควัน รวมถึงระบบแจ้งเตือนเมื่อเกิดเหตุการณ์ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว พร้อมทั้งควรดำเนินการรณรงค์ประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการป้องกันไฟป่าและหมอกควันผ่านสื่อมวลชน สื่อออนไลน์และกิจกรรมในชุมชน เช่น การจัดนิทรรศการและการให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบของไฟป่า

7.2.4 วัดและชุมชนร่วมกันสนับสนุนโครงการฟื้นฟูพื้นที่ป่าที่ได้รับผลกระทบจากไฟป่า โดยใช้หลักพุทธนิเวศวิทยา เช่น การปลูกต้นไม้ การบวชป่า และกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ สนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและแนวทางการจัดการไฟป่า โดยจัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครที่ทำหน้าที่เฝ้าระวังและรายงานสถานการณ์ไฟป่าในพื้นที่

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรศึกษาการพัฒนาสื่ออินโฟกราฟิกด้วยการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในการจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควัน

7.3.2 ควรศึกษาการพัฒนาพุทธนิเวศวิทยากับการฟื้นฟูระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมหลังเหตุการณ์ไฟป่าผ่านกลไกการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคมในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2567). *รายงานประจำปี 2567 กรมควบคุมมลพิษ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

นันทวดี ปินปันคง, จักรภพ ธาตุสุวรรณ, เจษฎากร โนอินทร์, ลำปาง แสนจันทร์, ชาญณรงค์ ชัยสุวรรณ และ ปทุมรัตน์ ศรีพันธุ์. (2565). อิทธิพลของปัจจัยต่อพฤติกรรมการจัดการปัญหาหมอกควันของประชาชนในพื้นที่ชุมชน บ้านโฮ่งหลวง จังหวัดลำพูน. *วารสารควบคุมโรค, 48*(1), 62-70.

พระเมธีธรรมาภรณ์. (2554). *ธรรมะและการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม.* กรุงเทพฯ: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระอักขราภิศุทธิ์ ลูนละวัน. (2563). การสร้างแอปพลิเคชัน “อุ่นใจจัง”เตือนภัยพิบัติทางธรรมชาติในภาคเหนือตอนบนของจังหวัดเชียงราย. *วารสารธาตุพนมปริทรรศน์*, *1*(1), 91-96.

ศิริพร ปัญญาเสน, ชุติอร ชอบชื่น, พัฒนา นาคทอง, และ ชุมพล กาไวย์. (2566). ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนการจัดการปัญหาหมอกควันไฟป่า จังหวัดลำปาง. *วารสารปราชญ์ประชาคม*, *1*(1), 84-95.

สายชล สง่าศรี, จีรศักดิ์ ปันลำ, และ สมจันท์ ศรีปรัชยานนท์. (2565). การจัดการปัญหาไฟป่าและหมอกควันตามหลักพุทธนิเวศวิทยาของหน่วยป้องกันและพัฒนาป่าไม้เกาะคา จังหวัดลำปาง. *วารสารปัญญา, 29*(1), 70-83.

อดิศร ภู่สาระ, และ สุมาลี สาดส่าง. (2567). การระดมทรัพยากร: การจัดการไฟป่าพื้นที่ดอยผาหม่น อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงราย. *วารสารพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ วิทยาลัยพัฒนศาสตร์*, *7*(1), 1-16.

อัฏฐพร ฤทธิชาติ. (2563). การใช้แนวคิดวิทยาศาสตร์ภาคพลเมืองโดยองค์กรภาคประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมด้วยการวิจัยอย่างมีส่วนร่วม: กรณีศึกษาเครือข่ายภาคประชาชน จังหวัดระยอง. *วารสารพัฒนศาสตร์ ป๋วย อึ๊งภากรณ์ วิทยาลัยพัฒนาศาสตร์*, *3*(2), 80-112.

Kinchy, A. (2017). Citizen Science: Participatory Water Monitoring in the Marcellus Shale Fracking Boom. *Science as Culture*, *26*(1), 88-110.

Sapbamrer, P., Assavannopakun, P. & Panumasvivat, J. (2024). Decadal Trends in Ambient Air Pollutants and Their Association with COPD and Lung Cancer in Upper Northern Thailand: 2013– 2022. Toxics, *12*(5), 2-12 Retrieved from https://www.mdpi.com/2305-6304/12/5/321.

การพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวม เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ ที่อยู่เพียงลำพัง จังหวัดเชียงใหม่ *

Development of Buddhist Well-Being and Holistic Buddhist Psychotherapy to Reduce Depression Risk Factors among the Elderly Living alone in Chiang Mai Province

วราภรณ์ ชนะจันทร์ตา, อุเทน ลาพิงค์, รัตติกร ชาญชำนิ, และ จรูญศักดิ์ แพง
Waraporn Chanachanta, Uthen Lapink, Rattikorn Chanchamnni,
and Charoonsak Paeng
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
Mahamakut Buddhist University Lanna Campus
Corresponding Autor, E-mail: Waraporn.chanachanta@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ 2) พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ และ 3) เพื่อถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ เครื่องมือที่ใช้คือ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ได้แก่ กลุ่มผู้สูงอายุในพื้นที่ จำนวน 120 คน และกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

* ได้รับบทความ: 27 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 16 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 20 พฤษภาคม 2568
Received: February 27, 2025; Revised: May 16, 2025; Accepted: May 20, 2025

จำนวน 20 คน รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป วิเคราะห์ข้อมูล เชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

1) การจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ตามลำดับ

2) พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ควรพัฒนาการส่งเสริมสุขภาวะสังคมของผู้สูงอายุ พัฒนาสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข มีคุณค่า และความสุขที่แท้จริง

3) แนวการถ่ายทอดและขยายผลพัฒนานวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ การประยุกต์ใช้อริยสัจ 4 จะช่วยพัฒนาสติปัญญา โดยมุ่งเน้นการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและการใช้ปัญญาธรรมจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางสุขภาวะที่มีประสิทธิภาพที่ดี

คำสำคัญ: สุขภาวะวิถีพุทธ; พุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวม; ปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้า; ผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพัง

Abstract

This research aims to 1) study the management and synthesis of Buddhist-based holistic wellness innovations and Buddhist psychotherapy to reduce the risk factors for depression among elderly individuals living alone in Chiang Mai Province. 2) develop and implement Buddhist-based holistic wellness innovations and Buddhist psychotherapy to reduce the risk factors for depression among elderly individuals living alone in Chiang Mai Province and 3) disseminate and expand the application of Buddhist-based holistic wellness innovations and

Buddhist psychotherapy to reduce the risk factors for depression among elderly individuals living alone in Chiang Mai Province. The research tools used include questionnaires, in-depth interviews, and focus group discussions. The sample population consists of 120 elderly individuals from the study area and 20 experts from relevant organizations. Data collection and quantitative data analysis were conducted using statistical software, while qualitative data were analyzed through content analysis.

The research findings indicate that

1. The overall management and synthesis of Buddhist-based holistic wellness innovations and Buddhist psychotherapy to reduce depression risk factors among elderly individuals living alone in Chiang Mai Province are at a moderate level.

2. The development and implementation of these innovations should emphasize promoting elderly social wellness by fostering a Buddhist-based social environment that enables seniors to live happily, with dignity, and attain true well-being.

3. The approach to disseminating and expanding these innovations incorporates the application of the Four Noble Truths, which aids in developing mindfulness, analytical thinking, rational problem-solving, continuous self-improvement, and the use of wisdom-based practices to build effective wellness resilience.

Keywords: Buddhist well-being; holistic Buddhist psychotherapy; the risk factors of depression; the elderly living alone

1. บทนำ

ในส่วนนี้ปัจจุบันวัยสูงอายุเป็นช่วงวัยที่ต้องเผชิญการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมลงทุกด้าน โดยเริ่มเกิดภาวะซึมเศร้า (Depression) หรือที่รู้จักกันว่าโรคซึมเศร้า เป็นภาวะความผิดปกติทางอารมณ์ที่ผู้ป่วยอาจรู้สึกเศร้า สิ้นหวัง ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้หรือรู้สึกว่าตนด้อยค่า แม้ความรู้สึกและอารมณ์เหล่านี้จะเกิดขึ้นได้กับทุกคนเป็นครั้งคราว แต่อาการของภาวะซึมเศร้านั้นมีความรุนแรงและยาวนานกว่ามากจนถึงขั้นส่งผลกระทบต่อการใช้ชีวิตในด้านต่างๆ ของผู้ป่วย ภาวะอารมณ์เศร้าหรือโรคซึมเศร้าในผู้สูงอายุ (Late-life depression) เป็นโรคซึมเศร้าที่เกิดในผู้สูงวัย ช่วงอายุ ตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป แบ่งเป็น 2 แบบ คือ อาการซึมเศร้าที่เป็นมาก่อนเข้าสู่วัยสูงอายุ และที่เกิดในช่วงที่เข้าสู่วัยสูงอายุแล้ว ภาวะซึมเศร้าในผู้สูงวัยพบมากถึงร้อยละ 10-20 ของประชากร และส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยเฉพาะผู้ที่หย่าร้าง อยู่ตัวคนเดียวหรือสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รัก จะมีความเสี่ยงกับภาวะนี้มากขึ้นอาการซึมเศร้าในผู้สูงอายุมักไม่ค่อยตรงไปตรงมา มีตั้งแต่เศร้าเล็กน้อย อารมณ์ไม่แจ่มใส ไปจนถึงรุนแรงมากจนกระทั่งเป็นโรคหรือมีอาการจิตเวชร่วมด้วย ดังนั้นหากคนไข้ไปพบแพทย์ในขั้นที่เป็นรุนแรงมาก มีอาการหลอนทางจิตหรือขนาดคิดฆ่าตัวตาย การวินิจฉัยทำได้ไม่ยากนัก แต่กลุ่มคนที่มีอาการซึมเศร้าแต่ไม่แสดงออก อาจมีเพียงจิตใจไม่แจ่มใส ความสามารถในการดำเนินชีวิตลดลง ซึ่งส่วนใหญ่ไม่สามารถสังเกตได้อย่างชัดเจน จะถูกปล่อยปละละเลยจนกลายเป็นอันตรายในที่สุด อาการเตือนของภาวะซึมเศร้าในผู้สูงอายุ ช่วยเหลือตนเองได้น้อยลง บทบาททางสังคมลดลง ทำให้ต้องพึ่งพิงมากขึ้น ทำให้ไม่มีความสุข ท้อแท้ รู้สึกไร้ค่า และการเปลี่ยนแปลงในทางเสื่อมลงเหล่านี้อาจทำให้ผู้สูงอายุเกิดภาวะซึมเศร้า ภาวะซึมเศร้าจึงเป็นปัญหาสุขภาพจิตที่พบได้บ่อยในผู้สูงอายุ และเป็นปัญหาที่สำคัญด้านสาธารณสุขของไทยเมื่อผู้สูงอายุเกิดภาวะซึมเศร้า มีผลต่อชีวิตทั้งร่างกายและจิตใจ กล่าวคือ เกิดการเปลี่ยนแปลงทางอารมณ์ เศร้า หงุดหงิด ผิดหวัง พฤติกรรมเปลี่ยนแปลง รู้สึกไร้ค่า ไม่อยากทำอะไรหรือทำสิ่งต่างๆ ลดน้อยลงไป ขาดการแสวงหาการช่วยเหลือ ความสามารถในด้านต่างๆ ลดลง ไม่สามารถจัดการปัญหาได้เหมาะสม ขาดกำลังใจ เสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายและการเกิดปัญหาสุขภาพทางกายต่างๆ ตามมาได้ด้วย (กรมสุขภาพจิต, 2560)

นอกจากนี้ประชากรสูงอายุ มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำหรับปัญหาสุขภาพจิตโดยรวมของประเทศไทยนั้นเมื่อประเมินข้อมูลจากการสำรวจของกรมสุขภาพจิตในช่วงปี พ.ศ. 2546-2550 ที่ผ่านมาจะพบได้ว่า เขตประชากรที่มีปัญหาสุขภาพจิตค่อนข้างสูง คือ

เขตประชากรภาคเหนือ โดยเฉพาะเขตภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้นอย่างมากจาก 1,889.34 ต่อประชากรแสนคนในปี พ.ศ.2546 เป็น 3,323.95 ต่อประชากรแสนคนในปี พ.ศ. 2550 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2556) โดยเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีอัตราผู้ป่วยทางสุขภาพจิตต่อแสนประชากรสูงเป็นจังหวัดที่ 2 นอกจากนี้ เขตจังหวัดทางภาคเหนือยังเป็นเขตจังหวัดที่มีรายงานการเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายสูงที่สุดในประเทศและจังหวัดที่มีรายงานการพบจำนวนผู้เสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายมากที่สุดคือจังหวัดเชียงใหม่เมื่อพิจารณาถึงช่วงอายุของการเสียชีวิตจากการฆ่าตัวตายโดยรวมแล้วจะพบว่าช่วงอายุที่มีอัตราการฆ่าตัวตายมากที่สุด คือ ช่วงอายุ 25-29 ปี หลังจากนั้นอัตราการฆ่าตัวตายจะลดลงตามช่วงอายุที่มากขึ้น แต่กลับพบว่ามีอัตราเพิ่มขึ้นอีกครั้งเป็นช่วงที่สองในกลุ่มช่วงอายุ 60-74 ปีซึ่งปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญอย่างหนึ่งของการฆ่าตัวตายคือโรคซึมเศร้าโดยเฉพาะอย่างยิ่งการฆ่าตัวตายในกลุ่มผู้สูงอายุเมื่อเทียบกับกลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า สถานการณ์อัตราการฆ่าตัวตายสำเร็จของจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในปี 2560 มีสถิติการฆ่าตัวตายสำเร็จ จำนวน 161 คน เพศชาย 125 คน เพศหญิง 36 คน โดยส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 26-60 ปี สาเหตุของการฆ่าตัวตาย 3 อันดับแรก คือ ผู้ที่อยู่ในกลุ่มสุรายาเสพติด ผู้ป่วยเรื้อรังและผู้ที่ขัดแย้งกับคนใกล้ชิดตามที่องค์การอนามัยโลกคาดการณ์ว่าในปี 2020หรือปี พ.ศ.2563 และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการฆ่าตัวตาย จังหวัดเชียงใหม่ปี 2564 กลุ่มอายุมากกว่า 60 ปี สูงอายุคิดเป็นร้อยละ 54 ร้อยละการคัดกรองโรคซึมเศร้าในผู้ป่วยโรคเรื้อรัง แยกรายอำเภอจังหวัดเชียงใหม่ ปี 2564 คิดเป็นร้อยละ 64.73 ตำบลในสันกำแพงที่มีผู้ฆ่าตัวตายสำเร็จติดกัน 3 ปี จังหวัดเชียงใหม่ ปี 2562-2564 อำเภอเมืองเชียงใหม่ ตำบลช้างเผือก และอำเภอสันกำแพง ตำบลสันกำแพง แม่ปูคำ ต้นเปา โรคซึมเศร้าจะเป็นสาเหตุการสูญเสียปีสุขภาวะสูงเป็นอันดับ 2 รองจากโรคหัวใจหลอดเลือดจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมประเทศไทยถือเป็นปัญหาที่ต้องเฝ้าจับตามอง เป็นเรื่องที่สังคมต้องให้ความสำคัญ เพราะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมอย่างมาก เนื่องจากผู้ป่วยโรคนี้หากมีอาการรุนแรงจะเสี่ยงต่อการฆ่าตัวตายหรือมีชีวิตคล้ายคนพิการทางสมอง ไม่สามารถทำงานได้ (กรมสุขภาพจิต, 2560)

ดังนั้นจึงทำให้ได้มีกระบวนการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาภาวะโรคซึมเศร้าทั้งแบบทางโลกและทางธรรม โดยเฉพาะกรมสุขภาพจิตได้มีการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาเรื่องสมาธิและสติมาใช้ในการบำบัด มาบูรณาการกับหลักจิตวิทยาเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้า ดังเช่น นักบำบัดไทยพัฒนาโปรแกรม “สติบำบัด” (ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์, 2560) นำแก่นของพุทธศาสนามาประยุกต์กับหลักจิตวิทยาและการเข้าถึงภาวะที่ทำให้จิตสงบและสิ้นทุกข์

2) เป็นการนำเอาหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในชีวิตหรือมาประยุกต์ใช้เพื่อบำบัดโรคทางใจได้ (ประยงค์ สุวรรณบุบผา, 2560) ดังนั้นทางผู้วิจัยจึงได้สนใจที่จะนำความเป็นอัตลักษณ์วิถีพุทธในการมีสุขภาพที่ดีทั้งกาย วาจา และพัฒนานวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

2.2 พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

2.3 เพื่อถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยวิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีขั้นตอนของการดำเนินการวิจัยต่างๆ จำนวน 4 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

3.1 การดำเนินการวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนานวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ สร้างเครื่องมือในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบพื้นฐานที่สำคัญ ด้วยแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง แนวทางสนทนากลุ่ม แบบบันทึกข้อมูลและแนวทางการสังเกต สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย วิธีดำเนินการ กำหนดเป้าหมายหลัก สร้างความเข้าใจของคณะผู้วิจัย

3.2 การดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 ศึกษาและสังเคราะห์การจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ การปฏิบัติตามแผน คณะผู้วิจัยศึกษาสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ กลุ่มเป้าหมายที่ทำวิจัยทั้ง 2 กลุ่ม กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มการพัฒนาเครือข่าย ดังนี้ 1) ศึกษาสภาพการณ์เกี่ยวกับบริบทของโรงเรียนกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นการทำความเข้าใจบริบทของ

ชุมชนและบริบทของหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยศึกษาองค์ความรู้ เก็บรวมรวมข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การวิจัยในระยะนี้เป็นการวิจัยเพื่อให้เข้าใจสภาพการณ์และบทบาทของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมุ่งพัฒนาและสร้างรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี 2) การพัฒนาเครือข่ายผู้สูงอายุด้านสุขภาวะ โดยการถ่ายทอดองค์ความรู้ในการดูแลสุขภาพภายในจิตใจและร่างกาย ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนการวางแผนการเพื่อพัฒนานวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวิธีการดังนี้

3.2.1 คณะผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการทำงานแบบมีส่วนร่วม (Participation) และแนวคิดการทำงานแบบเป็นหุ้นส่วน (Partnership Model) ในขั้นตอนของการประชุมระดมสมองเพื่อหาวิธีและแนวการพัฒนานวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยนำผลสรุปความต้องการ รวมถึงปัญหาและอุปสรรคนำเสนอในที่ประชุม โดยขอให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับมุ่งพัฒนาและรูปแบบการพัฒนานวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อระดมสมองและให้ข้อคิดเห็นในการร่วมกันพัฒนา

3.2.2 เพื่อศึกษาการจัดการและสังเคราะห์พัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

3.2.3 พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

3.2.4 เพื่อถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

3.3 การดำเนินการระยะที่ 3 พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ตรวจสอบประเมินผล คณะผู้วิจัยได้แบ่งการประเมินผลออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

3.3.1 การติดตามโรงเรียนผู้สูงอายุที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

3.3.2 การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการ มีการกำหนดตัวชี้วัด คือ วัดความรู้ของผู้เข้าอบรมและวัดความสนใจโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สังเกตพฤติกรรมการฝึกปฏิบัติและการแลกเปลี่ยนประสบการณ์

3.4 การดำเนินการระยะที่ 4 ถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ คณะผู้วิจัยจะการวางมาตรการในการดำเนินการปรับปรุงพัฒนาระบบกลไกในการดำเนินการวิจัย เพื่อเอื้อให้เกิดการพัฒนาที่ดีขึ้น ทั้งนี้มาตรการดังกล่าว จะเป็นข้อมูลที่ใช้ในการวางแผนการดำเนินการขั้นตอนถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

4. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ สรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

4.1 ศึกษาการจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ปัญหาการจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธเป็นการอธิบายการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเป็นการดูแลจิตใจ โดยการใช้หลักธรรมภาวนา4 เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ผู้สูงอายุสามารถจัดการตนเองได้ด้วยตนเอง จากในกิจกรรมจำลองสถานการณ์การใช้ชีวิตกิจวัตรประจำวันของตนเองจัดเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุมีปัญหาความสุขพอใจกับสุขภาพส่วนตัวที่มีความเสี่ยงภาวะซึมเศร้า ผู้สูงอายุมีปัญหาหลังจากเข้าร่วมกิจกรรมแล้วมีอะไรเปลี่ยนแปลงในใจ ผู้สูงอายุมีปัญหาวิธีการเรียนรู้การวางแผนการแก้ไขปัญหา ผู้สูงอายุมีปัญหาวิธีการยอมรับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงได้ผู้สูงอายุมีปัญหาอริยสัจ 4 สามารถช่วยส่งเสริมการปลดปล่อยดับทุกข์ ของผู้สูงอายุเพื่อป้องกันปัญหาภาวะซึมเศร้า ได้ด้วยวิธีการปฏิบัติตน

ส่วนแนวทางพัฒนาด้านสุขภาวะวิถีพุทธ (ภาวนา 4) ความสุข 5 มิติผู้สูงอายุ ด้านกิจกรรมสุขสบาย ใช้การบริหารร่างกายในทางนั่ง คือ ผู้สูงอายุสามารถจัดการตนเองได้ด้วยตนเอง จากในกิจกรรมจำลองสถานการณ์การใช้ชีวิตกิจวัตรประจำวันของตนเองกลุ่มตัวอย่าง

จำนวน 6 ชุมชน ชุมชนละ 20 คน รวมจำนวน 120 คน ด้านกิจกรรมสุขสนุก ใช้การหัวเราะบำบัดคือ ผู้สูงอายุมีปัญหาความสุขพอใจกับสุขภาพส่วนตัว มากที่สุด116 คน และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรมีคนรับฟังปัญหาสุขภาพ ส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุ ใช้สนับสนุนดูแลสุขภาพ มากที่สุดจำนวน 113 คน และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรมีคนรับฟังปัญหาสุขภาพ ส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุ ใช้สนับสนุนดูแลสุขภาพ ด้านกิจกรรมสง่า เช่น กิจกรรมการสอบถามกิจวัตรประจำวัน เป็นต้น แลกเปลี่ยนปัญหาที่ตนเองต้องเผชิญ และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรให้สมาชิกในครอบควรมีส่วนร่วมกิจกรรมด้วย เพื่อให้คนในครอบครัวเข้าใจความรู้สึกผู้สูงอายุ สร้างความรักและผูกพันกัน ด้านกิจกรรมสุขสว่าง ใช้การบริหารสมองด้วยสองมือคือ ผู้สูงอายุมีปัญหาวิธีการเรียนรู้การวางแผนการแก้ไขปัญหา และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมให้มีการใช้ร่างกายในส่วนต่างๆเพื่อฝึกกระตุ้นความคิด บริหารสมองในทางที่ดี ด้านกิจกรรมสุขสงบ ใช้สมาธิบำบัดคือ ผู้สูงอายุมีปัญหาวิธีการยอมรับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงได้ และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ กิจกรรมส่งเสริมการดูแลจิตใจที่เป็นทุกข์ได้ดี รู้จักการปล่อยวาง แล้วยอมรับความเป็นจริงได้ดี ผู้สูงอายุมีปัญหาอริยสัจ 4 สามารถช่วยส่งเสริมการปลดปล่อย ดับทุกข์ ของผู้สูงอายุเพื่อป้องกันปัญหาภาวะซึมเศร้า ได้ด้วยวิธีการปฏิบัติตน และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมการดูแลกิจวัตรประจำวันในความหลากหลาย ด้วยการใช้หลักธรรมอริยสัจ 4 เข้าถึงการยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน สามารถดำเนินชีวิตด้วยการปล่อยวาง แล้วคิดเชิงบวก เพื่อเข้าใจการดำรงชีวิต การใช้ชีวิตที่สมบูรณ์แบบ

4.2 พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) เกี่ยวกับพัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 กลุ่ม จำนวน 15 คน ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) ได้แก่ 1) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา 2) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยา และ 3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านวัดและประเมินผล ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิด้านพระพุทธศาสนา ใน 5 ประเด็นคือ 1) สุขสบาย 2) สุขสนุก 3) สุขสว่าง 4) สุขสงบ และ 5) พุทธจิตวิทยา โดยในแต่ละประเด็นเป็นองค์ประกอบของการพัฒนาและขับเคลื่อนพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อ

ลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

4.2.1 การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาวะทางร่างกาย พุทธจิตวิทยามีบทบาทสำคัญในการสร้างเสริมสุขภาวะทางร่างกายอย่างองค์รวม หลักการสำคัญมุ่งเน้นการพัฒนาสุขภาพแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณส่งเสริมให้บุคคล พึ่งตนเองจนเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ และกระบวนการสร้างเสริมสุขภาวะ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมสุขภาพกายและจิตใจ ใช้การฟังและสนทนาธรรมเพื่อการเปลี่ยนแปลงภายในมุ่งลด ละ เลิก ความโลภ โกรธ หลง แล้วเกิดผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นพัฒนาสุขภาพที่ดีขึ้น เกิดจิตใจที่ดีงาม มีความเสียสละ สร้างพลังในการช่วยเหลือผู้อื่น พัฒนาสุขภาวะทางสังคมให้ดีขึ้น เป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุสุขภาวะที่สมบูรณ์ทางกาย จิตใจ สังคม

4.2.2 การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาวะทางสังคม พุทธจิตวิทยาบำบัดด้านสุขภาวะทางสังคมใช้สมุทัยเป็นหลักการสำคัญในการทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาและช่วยให้บุคคลสามารถเข้าใจและจัดการกับต้นเหตุของปัญหาด้วยสติปัญญาและความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง โดยการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจและคุณภาพชีวิตที่ดีของครอบครัว อีกทั้งช่วยให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอย่างสมดุลและมีความสุขในสังคมที่ดีอย่างมีประสิทธิภาพ

4.2.3 การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาวะทางจิต การพัฒนาศักยภาพทางจิตใจให้สามารถรับมือกับความท้าทายต่างๆ ได้อย่างมีสติและปัญญา การนำกลับสู่ความผาสุกทางจิตวิญญาณอย่างมีประสิทธิภาพและการบรรลุนิพพาน อันเป็นภาวะแห่งความสุขอย่างยิ่งตามหลักพระพุทธศาสนาและการบรรลุความสุขที่แท้จริงผ่านการรู้แจ้งและปล่อยวางที่แท้จริงซึ่งการสร้างความสุขอย่างยั่งยืนด้วยการพัฒนาองค์รวมของชีวิต

4.2.4 การเสริมสร้างภูมิคุ้มกันด้านสุขภาวะทางปัญญา การประยุกต์ใช้อริยสัจ 4 จะช่วยพัฒนาสติปัญญา โดยมุ่งเน้นการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหาอย่างมีเหตุผล และการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและการใช้ปัญญาธรรมจะช่วยสร้างภูมิคุ้มกันทางสุขภาวะ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาความคิด การรับรู้ และการตัดสินใจอย่างมีสติและปัญญา โดยการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาจะช่วยให้บุคคลสามารถเผชิญกับความท้าทายในชีวิตได้อย่างมีสติและปัญญา จึงเป็นเหตุผลสุขภาวะทางปัญญาจึงเป็นการพัฒนาตนเองอย่างองค์รวม เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตด้วยความเข้าใจ สติปัญญา และความมีเหตุผล

4.3 การนำเสนอถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

การแก้ไขสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมสำหรับผู้สูงอายุที่มีความเสี่ยงภาวะซึมเศร้า จำเป็นที่ต้องอาศัยทุกฝ่ายและทุกคนร่วมด้วยช่วยกัน สามารถดำเนินการผ่านกระบวนการหลายขั้นตอนแนวทางการสร้างสุขภาวะองค์รวมวิถีพุทธกระบวนการหลักจัดกิจกรรมเรียนรู้ทฤษฎีการสร้างสุขภาพควบคู่กับการปฏิบัติ บูรณาการองค์ความรู้จากวิถีชีวิตไทยและวิทยาการทางวิทยาศาสตร์ และมุ่งเน้นการ พึ่งตนเองจนเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้เป้าหมายการพัฒนาสุขภาวะมิติการพัฒนาสุขภาวะทางกาย สุขภาวะทางจิตใจ สุขภาวะทางสังคมสุขภาวะทางจิตวิญญาณ กิจกรรมภาวนา 4 เป็นหลักการพัฒนาตนเองแบบองค์รวมใน 4 มิติ กายภาวนา การพัฒนากาย ฝึกอบรมการติดต่อและปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมภายนอก มุ่งให้เกิดกุศลธรรมและลดอกุศลธรรม ศีลภาวนา การพัฒนาความประพฤติ ควบคุมพฤติกรรมทางกายและวาจาไม่เบียดเบียนผู้อื่น สร้างความเกื้อกูลในสังคม จิตตภาวนา การพัฒนาจิตใจ สร้างความเมตตาฝึกความอดทนและเข้มแข็ง มุ่งสู่คุณธรรมและความคิดสร้างสรรค์ ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา สร้างความเข้าใจในสรรพสิ่งตามความเป็นจริง มุ่งสู่การหลุดพ้นจากทุกข์ ยกระดับจิตให้เป็นอิสระบำบัดวิธีการสำคัญ การพัฒนาองค์รวมหลักภาวนา 4 เป็นกระบวนการพัฒนาชีวิตที่ครอบคลุมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ กาย ศีล จิต และปัญญา โดยมีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตอย่างเป็นองค์รวมผลลัพธ์การพัฒนาการพัฒนาแต่ละมิติ กายภาวนา พัฒนาร่างกายให้แข็งแรงพร้อมปฏิบัติภารกิจอย่างต่อเนื่อง ศีลภาวนา สร้างวินัยและการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด จิตตภาวนา สร้างจิตใจที่มั่นคง แน่วแน่ ปัญญาภาวนา พัฒนาความคิดให้เข้าใจความเป็นจริงของชีวิต ประโยชน์เชิงลึกการปฏิบัติตามหลักภาวนา 4 จะช่วยให้เกิดสติระลึกรู้ในปัจจุบัน พัฒนาสมาธิ เกิดปัญญาความเข้าใจในสรรพสิ่งนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างแท้จริง การพัฒนาตามหลักภาวนา 4 จึงเป็นกระบวนการที่ช่วยยกระดับชีวิตทั้งในระดับบุคคลและสังคม การบำบัดแบบองค์รวมนี้มุ่งเข้าถึงจิตขั้นสูง กระบวนการอริยสัจ 4 ทุกข์ (การรับรู้ปัญหาซึมเศร้า) สมุทัย (ค้นหาสาเหตุของความทุกข์) นิโรธ (แนวทางการดับทุกข์) มรรค (วิธีปฏิบัติเพื่อแก้ปัญหา) แนวทางบำบัดมิติการพัฒนา พัฒนาสุขภาวะทางกาย เยียวยาสุขภาวะทางใจ สร้างสัมพันธภาพทางสังคม เสริมสร้างจิตวิญญาณ เป้าหมายการบำบัด ลดความเห็นแก่ตัวสร้างจิตสำนึกเพื่อผู้อื่น พัฒนาจิตให้มีความสว่าง อิสระ และสงบ การบำบัดแบบองค์รวมนี้

มุ่งเน้นการเยียวยาทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถก้าวข้ามภาวะซึมเศร้าได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดี

ดังนั้น จากการสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 1. การสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า แนวทางการส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธ ทั้ง 4 ด้าน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.44, S.D. = 1.26) ผู้สูงอายุมีปัญหาอริยสัจ 4 สามารถช่วยส่งเสริมการปลดปล่อย ดับทุกข์ ของผู้สูงอายุเพื่อป้องกันปัญหาภาวะซึมเศร้า ได้ด้วยวิธีการปฏิบัติตนมากที่สุดจำนวน 117 คน และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมการดูแลกิจวัตรประจำวันในความหลากหลาย ด้วยการใช้หลักธรรมอริยสัจ4 เข้าถึงการยอมรับความจริงที่เกิดขึ้นในแต่ละวัน สามารถดำเนินชีวิตด้วยการปล่อยวาง แล้วคิดเชิงบวก เพื่อเข้าใจการดำรงชีวิต การใช้ชีวิตที่สมบูรณ์แบบ มากที่สุดจำนวน 114 คน ทั้งนี้เนื่องจากแบบประเมินโรคซึมเศร้ามีการศึกษาการ

ตอบคำถามจากผู้สูงอายุมีภาวะหลับยากหรือหลับๆตื่นๆ หรือหลับมากไป รองลงมาคือ เบื่อไม่สนใจอยากทำอะไร เบื่ออาหารหรือกินมากเกินไปเหนื่อยง่ายหรือไม่ค่อยมีแรง ไม่สบายใจ ซึมเศร้าท้อแท้ สมาธิไม่ดี เวลาทำอะไร เช่น ดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุ หรือทำงานที่ต้องใช้ความตั้งใจ พูดช้า ทำอะไรช้าลงคนอื่นสังเกตเห็นได้ หรือกระสับกระส่ายไม่สามารถอยู่นิ่งได้เหมือนที่เคยเป็น รู้สึกไม่ดีกับตัวเอง คิดว่าตัวเองล้มเหลว หรือ ครอบครัวผิดหวังและมีค่าเฉลี่ยน้อยสุดคือ คิดทำร้ายตนเอง หรือคิดว่าถ้าตายไปคงจะดีตามลำดับ สอดคล้องกับงานวิจัยของพระภูชิสสะ ปญฺญาปโชโต (2562) ได้ศึกษาเรื่อง พบว่า “การเสริมสร้างสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 ของผู้สูงอายุ ในตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย” ผลการสังเคราะห์นวัตกรรมเชิงชุมชน สำหรับดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุโดยใช้ครอบครัวและ วัดเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีการส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างมี คุณค่าโดยการจัดกิจกรรมการอบรมระยะยาวให้ แก่ผู้สูงอายุได้รับความรู้ทั้งทางด้านการส่งเสริมสุข ภาพกายและสุขภาพจิต เช่นการออกกำลังกาย การวัดความดันตรวจสุขภาพ การทำกิจกรรมกลุ่ม และแบบทดสอบสุขภาพจิตใจ ในด้านการส่งเสริม อาชีพโรงเรียนผู้สูงอายุชราบาลได้ส่งเสริมอาชีพจากภูมิปัญญาเดิมของผู้สูงอายุ เช่น การจักรสาน ตะกร้าการจัดดอกไม้จากใบเตย ทำอาหารพื้นเมือง ด้านวัฒนธรรมภูมิปัญญา ได้แก่ การอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมล้านนา เช่น การฟ้อนรำ และการจัดกิจกรรมตามประเพณีด้านเทคโนโลยีได้แก่การใช้เครื่องมือสื่อสารต่างๆเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของผู้สูงอายุส่งเสริมให้ผู้สูงอายุสามารถนำความรู้ที่ได้ จากโครงการไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

5.2 พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านสุขภาวะทางร่างกาย 2) ด้านสุขภาวะทางสังคม 3) ด้านสุขภาวะทางจิต และ 4) ด้านสุขภาวะทางปัญญา

จากการวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสุขภาวะวิถีพุทธจำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านสุขภาวะทางร่างกาย 2) ด้านสุขภาวะทางสังคม 3) ด้านสุขภาวะทางจิต และ 4) ด้านสุขภาวะทางปัญญา เกิดหลักการของพุทธจิตวิทยาบำบัด การเจริญสติ การทำสมาธิ การปฏิบัติตามหลักธรรม สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาฉัตรชัย มูลสาร (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “นวัตกรรมและกลไกการพัฒนาศักยภาพสุขภาวะผู้สูงอายุ โดยใช้

ชุมชน ศาสนา และภูมิปัญญาล้านนาเป็นฐานในจังหวัดเชียงใหม่” การบูรณาการหลักธรรมและกิจกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อเสริมสุขภาพและป้องกันโรคซึมเศร้าของผู้สูงอายุในจังหวัดเชียงใหม่ นำมาสังเคราะห์การศึกษานวัตกรรมเชิงชุมชน สำหรับดูแลสุขภาวะผู้สูงอายุ และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาอำคา วรปัญโญ (2564) ได้ศึกษาเรื่อง พบว่า “การส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธในความปกติใหม่” การปรับตัวและยอมรับกับการเปลี่ยนแปลงในความปกติใหม่ ซึ่งการประยุกต์แนวทางการส่งเสริม สุขภาวะวิถีพุทธ ครอบคลุมทุกช่วงวัยของชีวิต เติบโตไปข้างหน้าอย่างมีคุณภาพ ตอบสนองการบรรลุวิสัยทัศน์ของชาติ ได้แก่ มั่นคงและยั่งยืน ที่มีประสิทธิภาพที่ดี

5.3 แนวการถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

จากการวิจัยเกี่ยวกับการถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำรูปแบบพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ด้วยการสร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุสุขภาวะวิถีพุทธ (ภาวนา 4) ความสุข 5 มิติผู้สูงอายุ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ลำไพ สุวรรณสาร และ อรุณรัตน์ สู่หนองบัว (2565) ได้ศึกษาเรื่อง “ผู้สูงอายุสุขภาพดี : ในมุมมองความสุข 5 มิติ” พบว่า ปัญหาผู้สูงอายุอยู่ตามลำพัง ปัญหาด้านสุขภาพและมีความสามารถในการช่วยเหลือตนเองในการดำรงชีวิตประจำวันลดลง และสอดคล้องกับงานวิจัยของพระเจริญพงษ์ วิชัย และ คณะ (2566) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนากิจกรรมวิถีพุทธเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะจิตของผู้สูงอายุชุมชนวัดบางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม” พบว่า ปัญหาสำคัญของผู้สูงอายุ คือ ปัญหาด้านสุขภาวะจิต พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นที่พึ่งหลักทางด้านจิตใจที่สามารถนำมาใช้เป็นหลักการในการเสริมสร้างสุขภาวะจิตของผู้สูงอายุและการสร้างความร่วมมือให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรมเป็นปัจจัยให้เกิดการเปิดใจและรับฟังอย่างลึกซึ้ง ทุกกิจกรรมสามารถเสริมสร้างสุขภาวะจิตของผู้สูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพที่ดี

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

6.1 การจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

นวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ ได้ค้นพบประเด็นที่เกี่ยวข้องสอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ เกี่ยวกับปัญหาเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่การใช้กิจกรรมเข้ามาช่วยบำบัดด้วยการใช้ด้านสุขภาวะวิถีพุทธ (ภาวนา 4) ความสุข 5 มิติผู้สูงอายุ จัดกิจกรรมเป็นด้านต่างๆ ดังนี้ **1) ด้านกิจกรรมสุขสบาย** ใช้การบริหารร่างกายในทางนั่ง คือ ผู้สูงอายุสามารถจัดการตนเองได้ด้วยตนเอง จากในกิจกรรมจำลองสถานการณ์การใช้ชีวิตกิจวัตรประจำวันของตนเองและได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรมีการส่งเสริมการออกกำลังกายสร้างกิจกรรมให้ไม่เครียด มีความสุขมากขึ้นกว่าเดิม **2) ด้านกิจกรรมสุขสนุก** ใช้การหัวเราะบำบัด และปัญหาสุขภาวะวิถีพุทธด้านกิจกรรมสุขสนุก ใช้การหัวเราะบำบัดคือ ผู้สูงอายุมีปัญหาความสุขพอใจกับสุขภาพส่วนตัว แล้วนำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรมีคนรับฟังปัญหาสุขภาพส่งเสริมรายได้ผู้สูงอายุ ใช้สนับสนุนดูแลสุขภาพ **3) ด้านกิจกรรมสง่า** แลกเปลี่ยนปัญหาที่ตนเองต้องเผชิญ ผู้ตอบแบบสอบถามได้นำเสนอเกี่ยวกับสุขภาวะวิถีพุทธ มิติผู้สูงอายุ ด้านกิจกรรมสง่าแลกเปลี่ยนปัญหาที่ตนเองต้องเผชิญ และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรให้สมาชิกในครอบครัวมีส่วนร่วมกิจกรรมด้วย เพื่อให้คนในครอบครัวเข้าใจความรู้สึกผู้สูงอายุ สร้างความรักและผูกพันกัน **4) ด้านกิจกรรมสุขสว่าง** ใช้การบริหารสมองด้วยสองมือ ใช้การบริหารสมองด้วยสองมือคือ ผู้สูงอายุมีปัญหาวิธีการเรียนรู้การวางแผนการแก้ไขปัญหา และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ส่งเสริมให้มีการใช้ร่างกายในส่วนต่างๆเพื่อฝึกกระตุ้นความคิด บริหารสมองในทางที่ **5) ด้านกิจกรรมสุขสงบ** ใช้สมาธิบำบัดคือ ผู้สูงอายุมีปัญหาวิธีการยอมรับสิ่งต่างๆที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงได้ และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ กิจกรรมส่งเสริมการดูแลจิตใจที่เป็นทุกข์ได้ดี รู้จักการปล่อยวาง แล้วยอมรับความเป็นจริงได้ดี

6.2 พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

ส่วนในประเด็นนวัตกรรมองค์ความรู้ใหม่ ได้ค้นพบประเด็นที่สอดคล้องกับงานวิจัยครั้งนี้ เกี่ยวกับพัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสุขภาวะวิถีพุทธจำนวน 4 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านสุขภาวะทางร่างกาย 2) ด้านสุขภาวะทางสังคม 3) ด้านสุขภาวะทาง

จิต และ 4) ด้านสุขภาวะทางปัญญา พบว่าองค์ประกอบของการพัฒนาและขับเคลื่อนพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถนำมาวิเคราะห์ได้ดังนี้

6.2.1 ด้านสุขภาวะทางร่างกาย การใช้พุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกายของผู้สูงอายุ เป็นแนวทางที่สามารถช่วยลดปัจจัยเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าได้ โดยมุ่งเน้นไปที่การรักษาศีล การฝึกสติ และการดูแลสุขภาพกายอย่างเหมาะสม ทั้งนี้จะส่งผลให้ผู้สูงอายุมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและสามารถเผชิญกับความท้าทายในชีวิตได้อย่างมีความสุข

6.2.2 ด้านสุขภาวะทางสังคม การใช้พุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสังคมของผู้สูงอายุ การพัฒนาสุขภาวะทางสังคมวิถีพุทธมุ่งเน้นให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข มีคุณค่า และได้รับการยอมรับจากชุมชนเป็นแนวทางที่พัฒนาสุขภาวะทางสังคมจึงเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขและราบรื่น

6.2.3 ด้านสุขภาวะทางจิต การใช้พุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะพื้นฐานจิตใจของผู้สูงอายุ เป็นแนวทางที่สามารถช่วยลดปัจจัยเสี่ยงต่อภาวะซึมเศร้าได้ โดยมุ่งเน้นไปสุขภาวะทางจิตเป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตทางอารมณ์ที่ต้องอาศัยความเข้าใจในตนเองและความสามารถในการปรับตัวอย่างต่อเนื่องและเป็นกระบวนการที่มุ่งให้บุคคลเข้าถึงความสุขที่แท้จริง ผ่านการฝึกฝนและพัฒนาจิตใจอย่างต่อเนื่อง

6.2.4 ด้านสุขภาวะทางปัญญา การใช้พุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อส่งเสริมสุขภาวะสังคมของผู้สูงอายุ การพัฒนาสุขภาวะทางปัญญา การพัฒนาปัญญาวิถีพุทธจะช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่าและมีความสุขในสังคมและมุ่งส่งเสริมพฤติกรรมที่สร้างดุลยภาพในการดำเนินชีวิต เพื่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีภายใต้สถานการณ์ความปกติใหม่ที่มีประสิทธิภาพ

6.3 แนวการถ่ายทอดและขยายผลพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่

เกี่ยวกับพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำรูปแบบพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ด้วยการสร้างกิจกรรมให้ผู้สูงอายุ สุขภาวะวิถีพุทธ (ภาวนา 4) ความสุข 5

มิติผู้สูงอายุ โดยการพัฒนาสุขภาวะวิถีพุทธ (ภาวนา 4) เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่อยู่เพียงลำพังจังหวัดเชียงใหม่ ดังนี้

6.3.1 สุขภาวะวิถีพุทธ ความสุข 5 มิติผู้สูงอายุ ด้านสุขสบาย สุขภาวะทางร่างกาย (กาย)

1) พุทธจิตวิทยามุ่งเน้นการสร้างความสมดุลระหว่างร่างกายและจิตใจ ซึ่งสามารถทำได้ผ่านการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักธรรม การรักษาศีลและการฝึกสติและสมาธิ

2) วิธีการส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกาย กิจกรรมทางกาย ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการเคลื่อนไหว เช่น การเดินหรือทำกิจกรรมเบาๆ เพื่อรักษาความแข็งแรงของร่างกาย

3) ส่งเสริมสุขภาวะทางร่างกายด้านโภชนาการที่ดี การรับประทานอาหารที่มีประโยชน์ เช่น ผัก ผลไม้ และอาหารที่มีโปรตีนสูง ช่วยเสริมสร้างสุขภาพร่างกาย

6.3.2 สุขภาวะวิถีพุทธ ความสุข 5 มิติผู้สูงอายุ ด้านสุขสนุก (ทางพื้นฐานจิตใจ)

1) คุณลักษณะสำคัญและเป้าหมายหลักการพัฒนาจิตสู่ภาวะที่สูงขึ้น โดยมีแนวทางสำคัญ ลดความเห็นแก่ตัวเพิ่มความเห็นอกเห็นใจผู้อื่นมุ่งสู่จิตที่มีความสะอาด สว่างและอิสระ

2) กระบวนการพัฒนาจิตและแนวทางการปฏิบัติการฟังและสนทนาธรรม การฝึกลด ละ เลิกความโลภ โกรธ หลง และการสร้างจิตใจที่เบิกบาน แจ่มใส

3) ผลลัพธ์ทางจิตใจสุขภาวะทางจิตวิถีพุทธจะนำไปสู่จิตใจที่มีพลังในการช่วยเหลือผู้อื่นอารมณ์ที่แจ่มใสและเบิกบานความสามารถในการพึ่งตนเองและเป็นที่พึ่งของผู้อื่น

6.3.3 สุขภาวะวิถีพุทธ ความสุข 5 มิติผู้สูงอายุ ด้านสุขสว่าง (สังคม)

1) แนวทางการพัฒนาสุขภาวะทางสังคม องค์ประกอบสำคัญในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่นและได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2) กระบวนการส่งเสริมสุขภาวะหน่วยงานหรือองค์กรควรดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาอย่างสม่ำเสมอในการสร้างโครงการระยะสั้นและระยะยาว

3) กระบวนการส่งเสริมสุขภาวะหน่วยงานหรือองค์กรควรดำเนินการจัดกิจกรรมพัฒนาอย่างสม่ำเสมอสร้างโครงการระยะสั้นและระยะยาว

6.3.4 สุขภาวะวิถีพุทธ ความสุข 5 มิติผู้สูงอายุ ด้านสุขสงบ (ปัญญา)

1) หลักการพัฒนาปัญญาแนวทางการพัฒนา ตามหลักพุทธธรรม ประกอบด้วยการฝึกอบรมทางปัญญาอย่างต่อเนื่อง การสร้างความเข้าใจในชีวิตและความเป็นไปของโลกเรียนรู้และพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ

2) ส่งเสริมเป้าหมายสำคัญปัญญาภาวนาสำหรับผู้สูงอายุมุ่งให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในชีวิต สามารถจัดการกับความท้าทายต่างๆ ได้อย่างชาญฉลาด มีความสงบและเป็นอิสระทางจิตใจ

3) คุณลักษณะสำคัญองค์ประกอบหลักมีความคิดที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ สามารถแก้ปัญหาและหลุดพ้นจากความทุกข์พึ่งพาตนเองได้ด้วยปัญญา

4) การส่งเสริมการพัฒนาปัญญาวิถีพุทธมุ่งให้บุคคลเข้าถึงความจริงของชีวิต ดำเนินชีวิตโดยใช้นามธรรมเป็นแนวทางวางเฉยและเข้าใจสภาวะต่างๆ อย่างเป็นกลาง

6.3.5 สุขภาวะวิถีพุทธ ความสุข 5 มิติผู้สูงอายุ ด้านพุทธจิตวิทยา (ปัญญา)

1) ส่งเสริมคุณลักษณะสำคัญเป้าหมายหลักสร้างความคิดที่ดีงามกำจัดความคิดในเชิงลบพัฒนาจิตใจให้บริสุทธิ์

2) ส่งเสริมการรับรู้และเข้าใจความเป็นจริงทางจิตวิญญาณ ประกอบด้วยการเห็นคุณค่าในตนเอง การเห็นคุณค่าของงาน การเห็นคุณค่าของชีวิตของตนเอง

3) ทำให้เกิดผลลัพธ์ของสุขภาวะทางปัญญาคุณภาพจิตที่เกิดขึ้นจิตใจที่สงบมีความสันติ มีอิสระ เปิดกว้าง มีความรักและเมตตา

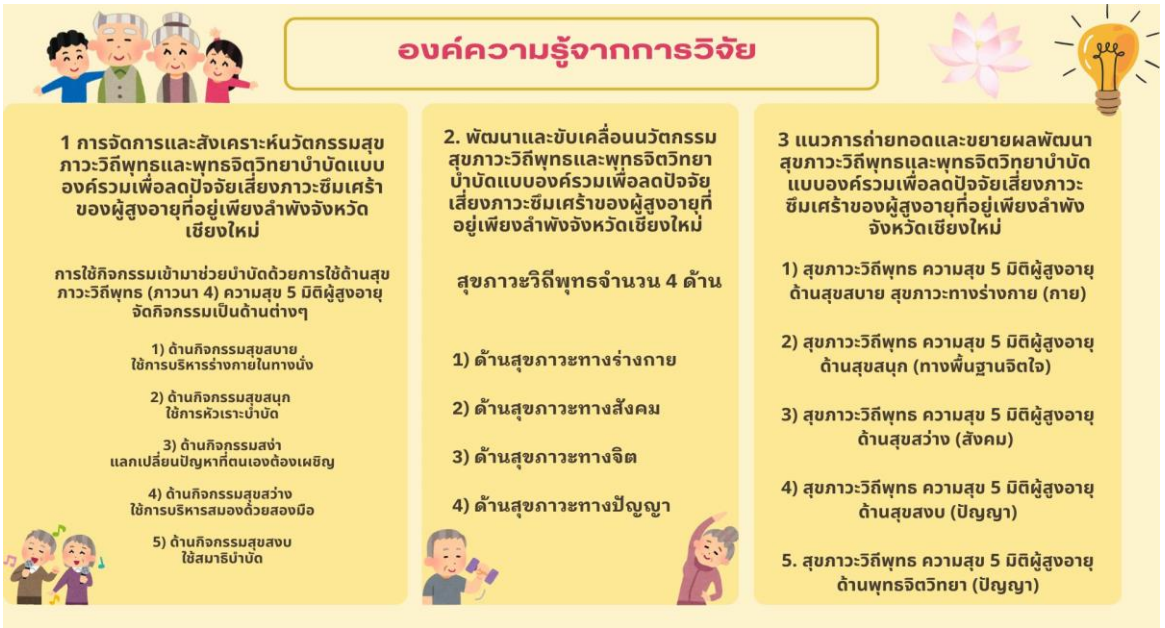

ภาพที่ 2. สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 การจัดการและสังเคราะห์นวัตกรรมสุขภาวะวิถีพุทธและพุทธจิตวิทยาบำบัดแบบองค์รวมเพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุ หากนำงานนี้ไปศึกษาสามารถขยายผลต่อยอดในด้านกิจกรรมเพิ่มเติม เพื่อหาแนวทางช่วยลดปัญหาภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุในลำดับต่อไป

7.2 พัฒนาและขับเคลื่อนนวัตกรรมสุขภาวะ ให้พัฒนากิจกรรมที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่ แล้วประเมินตามความเหมาะสมของสุขภาวะของผู้สูงอายุ

7.3 สามารถนำรูปแบบในการใช้พัฒนาสุขภาวะ ลดความเครียด ความกังวลให้ผู้สูงอายุ โดยการสร้างความสุขกายและใจของผู้สูงอายุ เพื่อลดปัจจัยเสี่ยงภาวะซึมเศร้าของผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพที่ดี

เอกสารอ้างอิง

กรมสุขภาพจิต. (2560). *กรอบสุขภาพจิต*. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.

ประยงค์ สุวรรณบุบผา. (2560). *จิตบำบัดแนวพุทธศาสน์*. กรุงเทพฯ: ปัญญาประดิษฐาน.

พระเจริญพงษ์ วิชัย, พระครูสิริปุญญาภิวัฒน์, พระครูพิพิจวรกิจจานุการ, พระมหาศุภวัฒน์ บุญทอง, บรรพต ต้นธีรวงศ์ และ สรวิชญ์ วงษ์สะอาด. (2566). การพัฒนากิจกรรมวิถีพุทธเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะจิตของผู้สูงอายุชุมชนวัด บางหลวง อำเภอบางเลน จังหวัดนครปฐม. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 5*(2), 56-77.

พระภูชิสสะ ปญฺญาปโชโต. (2562). การสร้างกระบวนการเสริมสร้างสุขภาวะตามหลักภาวนา 4 ในตำบลยางฮอม อำเภอขุนตาล จังหวัดเชียงราย. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม, 4*(1), 49-63.

พระมหาฉัตรชัย มูลสาร. (2561). *การศึกษาเปรียบเทียบคัมภีร์มูลสรวาสวินยวัสตุกับพระวินัยปิฎกศึกษาเฉพาะกรณีจีวรวัสตุและกรรมวัสดุ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, นครปฐม. สืบค้นจาก https://sure.su.ac.th/xmlui/handle/123456789/10203?attempt=2&&locale-attribute=th.

พระมหาอำคา วรปัญโญ (2564). การส่งเสริมสุขภาวะวิถีพุทธในความปกติใหม่. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 6*(2), 455-469.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2556). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย*. นครปฐม: พริ้นเทอรี่.

ยงยุทธ วงศ์ภิรมย์ศานติ์. (2560). สติบำบัด: ทางเลือกใหม่รักษาโรคซึมเศร้า. สืบค้นจาก https://www.bbc.com/thai/40115831.

ลำไพ สุวรรณสาร, และ อรุณรัตน์ สู่หนองบัว. (2565). ผู้สูงอายุสุขภาพดี: ในมุมมองความสุข 5 มิติ. *วารสารพยาบาลและสาธารณสุข มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ, 1*(1), 28-34.

แนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง *
Guidelines for Creating Happiness for the Elderly in Trang Province

วิสุทธิณี ธานีรัตน์
Wisuttinee Taneerat
คณะพาณิชยศาสตร์และการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง
Faculty of Commerce and Management,
Prince of Songkla University, Trang Campus
Corresponding Author, E-mail: wisuttinee.t@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้สูงอายุ และการสนทนากลุ่มย่อย เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้าง ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการให้ข้อมูลได้ และเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชน ได้แก่ ประธานชมรม หรือตัวแทนผู้สูงอายุ จำนวน 30 ราย สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า การพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความสุขนั้น จำเป็นต้องครอบคลุมในมิติต่างๆ ที่สำคัญตามตัวชี้วัดความสุขสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย ของกรมสุขภาพจิต ใน 5 มิติ ดังนี้ 1) มิติด้านสุขสบาย 2) มิติด้านสุขสนุก 3) มิติด้านสุขสง่า 4) มิติด้านสุขสว่าง และ 5) มิติด้านสุขสงบ ดังนั้น เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถบรรลุความสุขตามตัวชี้วัดดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางที่มีความเชื่อมโยงในทุกระดับ โดยประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ในระดับปัจเจกบุคคล โดยเกี่ยวข้องกับรูปแบบการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุ 2) กลยุทธ์ในระดับองค์กร

* ได้รับบทความ: 6 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 17 กรกฎาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 17 กรกฎาคม 2568
Received: May 6, 2025; Revised: July 17, 2025; Accepted: July 17, 2025

เกี่ยวข้องกับการจัดการในส่วนขององค์กรที่รับผิดชอบดูแลผู้สูงอายุ และ 3) กลยุทธ์ในระดับสังคม เกี่ยวข้องในเชิงการกำหนดนโยบายด้านต่างๆ ของผู้สูงอายุ รวมทั้งในแต่ละระดับของ 7.2.1 กลยุทธ์จะต้องมีการมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและการอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ ตลอดจนการส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุด้วยเช่นเดียวกัน โดยมีการบูรณาการกลยุทธ์แต่ละระดับกับทุกขั้นตอนของหลักสูตรชีวิตมนุษย์

คำสำคัญ: แนวทาง; การสร้างความสุข; ผู้สูงอายุ

Abstract

The research titled “Guidelines for Creating Happiness for the Elderly in Trang Province” aimed to explore guidelines for creating happiness for the elderly in Trang Province. This study employed a qualitative research design, utilizing in-depth interviews and focus group discussions as primary methods of data collection. The research instrument consisted of a semi-structured interview. Key informants were elderly who had the potential to provide information and played an important role in the community, including club presidents or representatives of the elderly, totaling 30 people. The collected data were analyzed using content analysis.

The findings revealed that developing guidelines for creating happiness for the elderly must encompass various essential dimensions in accordance with the indicators of elderly well-being established by the Department of Mental Health, Thailand. These five dimensions include: 1) Health – physical and mental wellness; 2) Recreation – engagement in enjoyable and meaningful activities; 3) Integrity – dignity, self-worth, and social recognition; 4) Cognition – mental clarity and continuous learning; and 5) Peacefulness – emotional stability and spiritual tranquility. To enable older adults to attain happiness based on these indicators, it is imperative to formulate and implement interconnected strategies at multiple

levels: 1) Individual-level strategies, which focus on personal lifestyle practices; 2) Organizational-level strategies, emphasizing institutional support and effective management; and 3) Societal-level strategies, involving public policy and systemic interventions. Each strategic level must promote inclusive participation across all sectors and prioritize the well-being of the elderly. Moreover, these strategies should contribute to the enhancement of their quality of life and be holistically integrated across all stages of the human life course.

Keywords: guidelines; creating happiness; elderly

1. บทนำ

ในปัจจุบัน ประเทศต่างๆ ทั่วโลกกำลังเผชิญกับสถานการณ์การมีอัตราการเกิดที่ลดลง ตลอดจนยังมีสัดส่วนของประชากรผู้สูงอายุเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมดเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในกลุ่มประเทศที่มีรายได้สูง พบว่ามีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง สำหรับอายุขัยโดยเฉลี่ยในระดับโลกของผู้หญิงอยู่ที่ 75 ปี และ ผู้ชายอยู่ที่ 70 ปี ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ช่วยในการรักษาและยืดอายุให้มีสุขภาพที่ดีกว่าในอดีต สำหรับประเทศไทย เป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีอัตราการเจริญพันธุ์ที่ลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งในปัจจุบัน จากข้อมูลของ สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง ณ วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2567 ประเทศไทยมีจำนวนประชากรทั้งหมดจำนวน 65.9 ล้านคน โดยคาดการณ์ว่าภายในปี พ.ศ. 2593 จะมีจำนวนประชากรทั้งหมดลดลงเหลือเพียง 64.1 ล้านคนเท่านั้น นั่นหมายความว่าจะมีประชากรที่หายไปถึง 2 ล้านคน ภายในระยะเวลาเกือบ 30 ปี หากพิจารณาในแง่ของแรงงานที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศลดน้อยลง แต่ในขณะเดียวกัน กลับมีจำนวนของประชากรผู้สูงอายุ (อายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป) ที่เพิ่มสูงขึ้น (ชลวิทย์ เจียรจิตต์, 2565)

ทั้งนี้ จากการที่องค์การสหประชาชาติได้จัดระดับของ “การเข้าสู่สังคมสูงวัย” ของแต่ละประเทศออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับที่ 1 : ระดับการก้าวสู่สังคมสูงอายุ (Aging society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 10 ของประชากรทั้งประเทศ ระดับที่ 2 : ระดับสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไปมากกว่า

ร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศ และระดับที่ 3 : ระดับสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super aged society) คือ มีประชากรอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไปมากกว่าร้อยละ 20 ของประชากรทั้งประเทศนั้น ในกรณีของประเทศไทย สถานการณ์ผู้สูงอายุได้ก้าวเข้าสู่ระดับที่ 2 แล้ว โดยปัจจุบันมีสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุทั้งหมด คิดเป็นร้อยละ 20.7 (13.4 ล้านคน) ซึ่งมีจำนวน 45 จังหวัด ถือว่าเกินกว่าครึ่งประเทศแล้วที่ได้ก้าวเข้าสู่การเป็นสังคมผู้สูงอายุโดยสมบูรณ์ (Aged society) อาทิ ลำปาง (ร้อยละ 28.8) แพร่ (ร้อยละ 28.2) ลำพูน (ร้อยละ 28.0) สิงห์บุรี (ร้อยละ 28.0) และสิงห์บุรี (ร้อยละ 27.6) เป็นต้น (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2567)

สำหรับผู้สูงอายุ ถึงแม้จะมีการกำหนดให้ผู้สูงอายุ คือบุคคลที่มีสัญชาติไทยและอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป (กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2561) แต่ผลจากเทคโนโลยีทางการแพทย์ ได้ส่งผลทำให้อายุขัยโดยเฉลี่ยของคนยาวนานขึ้น รวมทั้งผู้ที่มีอายุ 60 ขึ้นไปซึ่งถูกจัดว่าเป็นผู้สูงอายุนั้น ยังมีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง หลายคนยังคงสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และยังสามารถทำประโยชน์ให้กับส่วนรวมได้เช่นเดียวกัน (Foster & Walker, 2014) ดังนั้นการศึกษาและให้ความสนใจกับกลุ่มผู้สูงอายุ เป็นประเด็นที่หน่วยงานภาครัฐทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องให้ความสำคัญ เนื่องจากผู้สูงอายุในปัจจุบันมีความแตกต่างกับในอดีตเป็นอย่างมาก เพราะความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข จึงทำให้ผู้สูงอายุหลายคนถึงแม้จะก้าวเข้าสู่การเป็น “สูงวัย” แล้ว แต่ก็ยังมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่แข็งแรง มีรูปแบบการดำเนินชีวิตที่ใส่ใจสุขภาพ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ มีการดูแลจิตใจผ่านการนำศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และเข้าร่วมกิจกรรมกับกลุ่ม/ชมรมผู้สูงอายุ เป็นต้น ตลอดจนอายุขัยโดยเฉลี่ยของประชากรก็เพิ่มสูงขึ้นอีกด้วย (วิสุทธิณี ธานีรัตน์ และ วรางคณา ตันฑสันติสกุล, 2564)

นอกจากนี้ สำหรับประเด็นเกี่ยวกับความสุข (Life happiness) ถือได้ว่าเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญสำหรับมนุษย์ และโดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้สูงอายุด้วยแล้วยิ่งเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุต้องการเป็นอย่างมาก เนื่องจากการที่ชีวิตของมนุษย์ได้เดินทางมาถึงเกือบช่วงสุดท้ายของชีวิตและสามารถดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขได้ ถือเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนล้วนแสวงหาชีวิตดังกล่าว ดังนั้น หากผู้สูงอายุสามารถสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ ก็จะส่งผลให้การใช้ชีวิตร่วมกันในสังคมมีความสุข ทั้งที่เป็นความสุขของกลุ่ม ชุมชน และสังคมในทุกระดับ ซึ่งรวมถึงระดับโลกด้วย (อัญชลี เชี่ยวโสธร, ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, และ รัญจวน คำวชิรพิทักษ์, 2568) ดังนั้น ความสุข (Happiness) สำหรับผู้สูงอายุ จึงเป็นลักษณะของการพิจารณาครอบคลุมแบบองค์รวม กล่าวคือ

เป็นการพิจารณาที่ครอบคลุมมุมมอง ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้สึก และความต้องการของผู้สูงอายุต่อเรื่องหรือเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นอีกด้วย อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องของความสุขยังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในของคน เพื่อเป็นการแสดงว่ามีความพึงพอใจต่อสภาพความเป็นอยู่การดำรงชีวิตภายใต้สภาวะแวดล้อมในปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไป ทั้งสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและเทคโนโลยีที่เข้ามามีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคนทุกกลุ่ม รวมทั้งในกลุ่มของผู้สูงอายุด้วย (รณภพ เกตุทอง, 2567)

อย่างไรก็ดี การพัฒนารูปแบบการสร้างความสุขให้แก่ผู้สูงอายุ เป็นแนวทางหนึ่งในการเสริมสร้างและพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุเพื่อนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมได้นั้น อาจจะยังคงเป็นเรื่องค่อนข้างใหม่ในสังคมไทย เนื่องจากเมื่อถึงวัยเกษียณอายุการทำงานแล้ว ก็เริ่มเข้าสู่วัยผู้สูงอายุอย่างเป็นทางการ ซึ่งส่วนใหญ่ก็อยากหยุดการทำงาน และอยากทำกิจกรรมต่างๆ หลายกิจกรรมที่อยากทำตั้งแต่ตอนทำงานแต่ก็ไม่สามารถทำได้ เช่น การเล่นกีฬา การท่องเที่ยว การพบปะเพื่อนฝูงกลุ่มต่างๆ การได้ใช้เวลาว่างในการติดตามข่าวสารและความบันเทิงผ่านสื่อโซเชี่ยลต่างๆ เป็นต้น (วิสุทธิณี ธานีรัตน์, 2565) ทั้งนี้ เมื่อสถานการณ์ของผู้สูงอายุมีแนวโน้มที่เพิ่มขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น การมีแผนรองรับการเป็นสังคมสูงวัยจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมาก เนื่องจากการพัฒนาผู้สูงอายุเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งในอนาคตอันใกล้นี้ กลุ่มผู้สูงอายุจะกลายเป็นกลุ่มคนที่ทรงอิทธิพลกลุ่มหนึ่งที่สำคัญมากที่สุดของโลก รวมทั้งในประเทศไทยด้วยเช่นกัน เพราะไม่ว่าจะเป็นในด้านใด ทั้งด้านการผลิต ด้านการตลาด ด้านการแพทย์ ด้านการบริการ ด้านการท่องเที่ยวหรือแม้แต่ด้านนโยบาย ก็ล้วนแล้วแต่มีประเด็นของผู้สูงอายุเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยแทบทั้งสิ้น (Walker, 2015) อย่างไรก็ดี สำหรับประเทศในกลุ่มสหภาพยุโรปยุโรปที่ได้มีการให้ความสำคัญกับการกำหนดนโยบายเพื่อรองรับสังคมสูงวัยมาอย่างยาวนานแล้ว ซึ่งสถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศต่างๆ ในยุโรปได้แพร่หลายไปเช่นเดียวกับประเทศอื่นทั่วโลก โดยส่งผลกระทบสำคัญต่อลักษณะนโยบายทางสังคมและเศรษฐกิจทั้งในปัจจุบันและอนาคต (กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ, 2560)

โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดตรัง เนื่องจากในจังหวัดตรังนั้นเป็นจังหวัดที่มีสถานการณ์จำนวนของผู้สูงอายุมากที่สุดในแถบภาคใต้ฝั่งอันดามัน เมื่อพิจารณาจำนวนประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2562-2567 นั้น จังหวัดตรังมีจำนวนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบแล้ว จะเห็นได้ว่า จังหวัด

ตรังมีประชากรผู้สูงอายุเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 24.8 ในรอบ 6 ปีที่ผ่านมา หรือคิดเป็นร้อยละ 16.5 เมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งถึงแม้จะน้อยกว่าค่าเฉลี่ยโดยรวมในระดับประเทศ แต่หากพิจารณาอัตราการเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุแล้ว ถือได้เป็นว่าเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีสถานการณ์ผู้สูงอายุที่มากพอสมควร (สำนักงานสถิติจังหวัดตรัง, 2567) ซึ่งสอดคล้องกับทิศทางสถานการณ์ผู้สูงอายุของประเทศ อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาสัดส่วนอาจจะไม่สูงมากนักเมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยโดยรวมของประเทศ ด้วยเหตุนี้ เพื่อเป็นการพัฒนาและเสริมสร้างผู้สูงอายุให้มีความสุข ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งในการพัฒนาผู้สูงอายุให้เป็นผู้สูงอายุที่มีพฤฒพลัง หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องมีการบูรณาการและประสานความร่วมมือกันเพื่อการพัฒนารูปแบบความสุขของผู้สูงอายุในมิติต่างๆ เพื่อให้สามารถบรรลุการเป็นผู้สูงอายุที่มีภาวะพฤฒพลังได้ จากความสำคัญดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุ เพื่อส่งเสริมให้เป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในจังหวัดตรังและพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

สำหรับบทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง รูปแบบและแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง โดยงานวิจัยชิ้นนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตตรัง ประจำปีงบประมาณ 2566

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาโดยใช้กระบวนวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง ลักษณะเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้คำถามเหมือนกันทุกคน และใช้การสนทนากลุ่มย่อย ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิดที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง (Creswell & Poth, 2020)

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

สำหรับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเจาะจงเลือกผู้สูงอายุ จำนวน 30 คน โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ ตองเป็นผู้สูงอายุที่มีศักยภาพและมีบทบาทสำคัญในชุมชนทั้ง 10 อำเภอในจังหวัดตรัง

ตารางที่ 1 จำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำแนกตามรายอำเภอ

อำเภอ	จำนวนผู้ให้ข้อมูล (คน)
-เมืองตรัง	3
-กันตัง	3
-ย่านตาขาว	3
-ปะเหลียน	3
-สิเกา	3
-ห้วยยอด	3
-วังวิเศษ	3
-นาโยง	3
-รัษฎา	3
-หาดสำราญ	3
รวม	**30**

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งมีโครงสร้างที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญก่อนการนำไปใช้เก็บข้อมูล ซึ่งมีส่วนประกอบทั้งหมด 2 ส่วน ได้แก่

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้สูงอายุ ประกอบด้วย เพศ อายุ ศาสนา ระดับการศึกษา และอาชีพหลัก

ส่วนที่ 2 แนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง ครอบคลุมในส่วนมิติต่างๆ ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งได้มีการสร้างตัวชี้วัดความสุขสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย แบ่งออกเป็น 5 มิติ ได้แก่

มิติด้านที่ 1 สุขสบาย (Health)

มิติด้านที่ 2 สุขสนุก (Recreation)

มิติด้านที่ 3 สุขสง่า (Integrity)

มิติด้านที่ 4 สุขสว่าง (Cognition)

มิติด้านที่ 5 สุขสงบ (Peacefulness)

ทั้งนี้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญกับการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ดังนั้น ก่อนการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้มีการนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยขอรับการตรวจพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ก่อนและจะรอให้ขั้นตอนการดำเนินการขอรับการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ผ่านการรับรองโดยคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สาขาสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์เรียบร้อย จึงจะนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บข้อมูลการวิจัย (รหัสหนังสือรับรอง PSU IRB 2023-LL-Cm-032 (Internal)

3.4 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยโดยกำหนดแนวคำถามเพื่อมุ่งหวังให้รับทราบข้อมูลรายละเอียด และนำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์เพื่ออธิบายตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษาอย่างเป็นขั้นตอน

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

เนื่องจากข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ จึงใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) และสรุปประเด็นโดยการวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของแต่ละบุคคลตามวัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดการวิจัย วิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันอย่างเป็นระบบและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูลเข้าด้วยกัน แสดงความสำคัญของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

อีกทั้งได้มีการพิทักษ์สิทธิ์และการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล เพื่อปกป้องความเป็นส่วนตัวและการรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล ก่อนการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยจะมีใบเชิญชวนแจ้งรายละเอียดของการเก็บข้อมูลก่อนที่จะขอความยินยอมจากผู้ให้ข้อมูลและให้ลงชื่อในใบยินยอมเข้าร่วมการวิจัย (Informed consent form) และในระหว่างการดำเนินวิจัย ผู้วิจัยได้มีการขออนุญาตบันทึกการสัมภาษณ์และการถ่ายภาพประกอบเพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ผลการวิจัย เมื่อทำการวิเคราะห์ข้อมูลเสร็จแล้ว ข้อมูลดิบที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลจะถูกทำลายลงในทันที และต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ เพราะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลที่จะได้รับการปกป้อง

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก

สำหรับข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ กลุ่มผู้สูงอายุที่ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุระหว่าง 61 – 80 ปีนับถือศาสนาพุทธ มีระดับการศึกษาตั้งแต่ไม่ได้เรียนหนังสือจนถึงจบการศึกษาระดับปริญญาตรี ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขาย เกษตรกรรม รับจ้าง และข้าราชการบำนาญ รองลงมาคือ ไม่ประกอบอาชีพ

4.2 ผลการศึกษาแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง

ผลการศึกษาแนวทางพัฒนารูปแบบการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง พบว่า การพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความสุขนั้น จำเป็นต้องครอบคลุมในมิติต่างๆ ที่สำคัญตามตัวชี้วัดความสุขสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย ของกรมสุขภาพจิต ใน 5 มิติ ดังนี้

4.2.1 มิติด้านสุขสบาย (Health) เกี่ยวข้องกับความสามารถของผู้สูงอายุในการดูแลสุขภาพร่างกาย ให้มีสมรรถภาพร่างกายที่แข็งแรงคล่องแคล่ว มีกำลังสามารถตอบสนองต่อความต้องการทางกายภาพได้ตามสภาพที่เป็นอยู่ มีเศรษฐกิจหรือปัจจัยที่จำเป็นพอเพียง ไม่มีอุบัติภัยหรืออันตราย มีสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมสุขภาพไม่ติดสิ่งเสพติด ประกอบด้วย

1) นโยบายส่งเสริมด้านการดูแลสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุ จากการเก็บข้อมูลสามารถสรุปแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในประเด็นการดูแลสุขภาพร่างกาย โดยภาครัฐควรมีการกำหนดนโยบายส่งเสริมด้านการดูแลสุขภาพร่างกายของผู้สูงอายุที่สำคัญ ได้แก่

1.1) การจัดกิจกรรมด้านสุขภาพ กล่าวคือ การที่หน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และภาคประชาชนมีการจัดกิจกรรมด้านสุขภาพขึ้น เช่น การเดินเพื่อการกุศล การวิ่งมินิมาราธอน การจัดแข่งขันกีฬาผู้สูงอายุ และกิจกรรมด้านกีฬาอื่นๆ นั้น ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่พิจารณาว่าเป็นกิจกรรมที่ช่วยส่งเสริมด้านการดูแลสุขภาพให้กับคนทุกเพศทุกวัยได้เป็นอย่างดี รวมถึงกลุ่มผู้สูงอายุอีกด้วย ซึ่งไม่เพียงแค่สนับสนุนการดูแลสุขภาพ แต่ยังช่วยส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว

1.2) การส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุผ่านโครงการต่างๆ โดยการที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และหน่วยงานต่างๆ มีการจัดโครงการส่งเสริมสุขภาพให้แก่ผู้สูงอายุ ถือเป็นโครงการที่ทำให้ผู้สูงอายุได้หันมาสนใจในการดูและและรักษาสุขภาพของตนเองให้มีสมรรถภาพ

ร่างกายที่แข็งแรงได้มากขึ้น โดยผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ต่างพิจารณาว่า ผู้สูงอายุจำนวนมากไม่มีความรู้ที่ดีเพียงพอในการดูแลสุขภาพของตนเอง จึงทำให้มีพฤติกรรมในการละเลยสุขภาพของตนเอง จนเมื่อเกิดโรคภัยไข้เจ็บแล้ว จึงทำให้ไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้

1.3) การสร้างการตระหนักรู้แก่ผู้สูงอายุในการให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพด้วยตนเอง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ต่างให้ข้อมูลเป็นไปในแนวทางเดียวกันว่าการที่ผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจและตระหนักรู้ในการดูแลสุขภาพของตนเองที่ถูกต้องเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการสร้างแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในมิติสุขสบายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

2) นโยบายการส่งเสริมปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่จำเป็นพอเพียง จากการเก็บข้อมูลสามารถสรุปแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในประเด็นของการส่งเสริมปัจจัยด้านเศรษฐกิจที่จำเป็นพอเพียง ได้ดังนี้

2.1) การส่งเสริมอาชีพเสริมให้แก่ผู้สูงอายุ พบว่า การส่งเสริมให้มีโครงการส่งเสริมด้านอาชีพเสริมให้แก่ผู้สูงอายุมีความสำคัญอีกเช่นกัน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับเรื่องปากท้องของผู้สูงอายุเป็นสำคัญ นอกจากนี้ ยังมีผู้สูงอายุบางกลุ่มที่หลังจากเกษียณอายุการทำงาน ต้องกลายเป็น “ผู้สูงอายุที่ไม่มีเงิน” จึงเป็นกลุ่มที่ต้องการได้รับโอกาสในการทำงานเพื่อหารายได้ในการเลี้ยงชีพ

2.2) การเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ทำงานเพื่อสร้างรายได้ พบว่า กลุ่มคนในวัยนี้เป็นวัยที่เต็มพร้อมไปด้วยประสบการณ์ หลายคนเคยทำงานในตำแหน่งหน้าที่การงานใหญ่โต อีกหลายคนเคยทำงานที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถ ดังนั้น การได้มีโอกาสกลับมาทำงานอีกครั้ง และสามารถทำประโยชน์ให้แก่สังคมได้ จึงเป็นความต้องการของผู้สูงอายุด้วย โดยหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนควรมีการเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุที่สามารถได้ทำงาน ได้มีโอกาสในการทำงานเพื่อสร้างรายได้

2.3) การให้ความรู้เรื่องการเก็บออมเงินแก่ผู้สูงอายุ พบว่า กลุ่มผู้สูงอายุส่วนใหญ่ต่างให้ข้อมูลที่สอดคล้องตรงกันว่าการที่ผู้สูงอายุมีความรู้เรื่องการวางแผนด้านการเงิน รู้จักเก็บออมตอนที่ยังมีแรงทำงาน ถือเป็นสิ่งที่สำคัญ เพื่อจะได้เป็นการลดภาระการพึงพิงจากภาครัฐเกี่ยวกับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุได้อีกทางหนึ่งด้วย

4.2.2 มิติด้านสุขสนุก (Recreation) เกี่ยวข้องกับความสามารถของผู้สูงอายุในการเลือกวิถีชีวิตที่รื่นรมย์ สนุกสนานด้วยการทำกิจกรรมที่ก่อให้เกิดอารมณ์เป็นสุขจิตใจสดชื่น

แจ่มใส กระปรี้กระเปร่า มีคุณภาพชีวิตที่ดีซึ่งกิจกรรมที่เหล่านี้สามารถลดความซึมเศร้า ความเครียดและความวิตกกังวลได้ ประกอบด้วย

1) การเป็นผู้สูงอายุที่มีสุขภาพจิตที่ดี การที่ผู้สูงอายุจะมีสุขภาพจิตที่ดีได้นั้น สิ่งสำคัญคือพื้นฐานทางด้านจิตใจภายในอย่างเต็มพร้อม และสามารถออกมาร่วมกิจกรรมกับสังคมเพื่อดำเนินกิจกรรมรื่นเริงต่างๆ ประเด็นสำคัญจึงได้แก่

1.1) ความรักและความสัมพันธ์ในครอบครัว ในปัจจุบัน เนื่องด้วยสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้รูปแบบสภาพครอบครัวจึงมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่เป็นครัวครัวขยายมาสู่การเป็นครอบครัวเดี่ยวเพิ่มมากขึ้น ดังนั้น ผู้สูงอายุมีทั้งอาศัยอยู่บ้านเดียวกับบุตรหลาน และอยู่เฉพาะผู้สูงอายุเนื่องจากลูกต้องไปทำงานต่างพื้นที่ ส่งผลให้ผู้สูงอายุมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบกับครอบครัว เช่น ดูแลลูกหลาน ทำงานบ้าน ผู้สูงอายุในบางครอบครัวจะมีหน้าที่ในการเตรียมอาหารไว้รอสมาชิกในครอบครัวกลับมา รับประทานอาหารร่วมกันบางโอกาสก็ได้ไปเที่ยวจังหวัดต่างๆ ผู้สูงอายุหลายท่านทำอาหารใส่กล่องเพื่อให้ลูกที่มาเยี่ยมนำกลับไปเพื่อรับประทาน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สร้างความสุขและความสัมพันธ์อันดีในครอบครัว

1.2) กิจกรรมนันทนาการ พบว่า การที่ผู้สูงอายุได้ออกจากบ้าน และมีการทำกิจกรรมร่วมกันกับสังคม อาทิ การมีกิจกรรมการท่องเที่ยวทั้งในจังหวัดและต่างจังหวัด กิจกรรมการละเล่นพื้นบ้าน กิจกรรมวันสำคัญทางศาสนา กิจกรรมร้องเพลง และเต้นรำ กิจกรรมการออกกำลังกาย เช่น รำมวยจีน แอโรบิค โยคะสำหรับผู้สูงอายุ เป็นต้น โดยเฉพาะการสนับสนุนกิจกรรมการออกกำลังกายนั้น เป็นความต้องการด้านนันทนาการที่ผู้สูงอายุมีความต้องการสูงที่สุด

2) การเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี มักจะหมายถึง “การกินดีอยู่ดี” ซึ่งมีครอบคลุมถึงทั้งในส่วนของการมีรายได้ที่มั่นคง มีการงานที่ดี มีการศึกษาดี มีชีวิตครอบครัวที่อบอุ่น มีสุขภาพแข็งแรง มีเสรีภาพ และมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต เป็นต้น ดังนั้นประเด็นสำคัญจึงประกอบด้วย

2.1) ความมั่นคงและปลอดภัยในการดำเนินชีวิต พบว่า กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ต่างพิจารณาว่า การที่ผู้สูงอายุจะมีความสุขในมิติทางด้านสุขสนุกได้นั้น จำเป็นต้องได้รับการดูแลเพื่อทำให้เกิดความมั่นมั่นคงและปลอดภัยในการดำเนินชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นทางด้านที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัย ซึ่งมักเป็นความต้องการด้านสวัสดิการสังคมอันดับต้นๆ ของผู้สูงอายุ เนื่องด้วยอายุที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับความเสื่อมของอวัยวะของ

ร่างกาย และการมาเยือนของโรคภัยไข้เจ็บต่างๆ ดังนั้น ความต้องการด้านนี้จึงเกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาพตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ ไม่ว่าจะเป็นการจัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การให้บริการตรวจสุขภาพประจำปี การให้คำแนะนำการออกกำลังกายที่เหมาะสม การจัดบริการรถรับ-ส่งผู้ป่วยในกรณีฉุกเฉิน หรือการให้คำปรึกษาด้านสภาพจิตใจ เป็นต้น โดยเฉพาะการตรวจสุขภาพประจำปี กับการจัดรถรับส่งผู้ป่วยกรณีฉุกเฉินนั้น ผู้สูงอายุพิจารณาว่าเป็นประเด็นที่สำคัญ ทั้งนี้ เพราะผู้สูงอายุเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างอ่อนไหว และต้องการการดูแลอย่างใกล้ชิด ทั้งจากครอบครัว รวมถึงคนรอบข้าง นอกจากนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักยังได้มีการเพิ่มเติมในประเด็นนี้เกี่ยวกับความมั่นคงทางสังคม ซึ่งเป็นลักษณะของความต้องการเกี่ยวกับการจัดระบบการดูแลจากกลุ่มบุคคล หรือองค์กรในสังคมให้แก่ผู้สูงอายุ ไม่ว่าจะเป็นการบริการศาสนกิจ และฌาปนกิจให้ผู้สูงอายุที่ไม่มีญาติ การบริการด้านกฎหมาย เพื่อป้องกันรักษาความปลอดภัย สิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนการอำนวยความสะดวก และความปลอดภัยแก่ผู้สูงอายุในอาคารสถานที่และยานพาหนะ หรือบริการสาธารณะอื่นๆ เป็นต้น ดังนั้น สังคมจึงควรมีการจัดบริการสาธารณะให้เหมาะสมและเพียงพอสำหรับผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้สูงอายุเป็นกลุ่มคนที่เสียสละทำงานให้แก่สังคมจนถึงวัยร่วงโรย สังคมจึงต้องมีการตอบแทนโดยการมีระบบในการสนับสนุนผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2.2) การศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต พบว่า ด้านการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นความต้องการของผู้สูงอายุในการพัฒนาตนเองให้มีความรู้ความสามารถเพิ่มมากขึ้น ประกอบกับถือเป็นอีกหนึ่งกิจกรรมที่ทำให้ผู้สูงอายุได้มีโอกาสในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพิ่มเติมจากเดิม โดยการศึกษามีหลายกิจกรรมย่อย ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับสุขภาพ การทำอาหาร การออกกำลังกาย เป็นต้น รวมทั้งในประเด็นนี้ยังเกี่ยวข้องกับการจัดศูนย์การเรียนรู้ชุมชน การจัดให้มีบริการห้องสมุดเคลื่อนที่ การจัดศูนย์ถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นประจำตำบล ตลอดจนการจัดการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับผู้สูงอายุในหลักสูตรต่างๆ

อย่างไรก็ดี การที่มีแนวทางในการสร้างความสุขให้แก่ผู้สูงอายุผ่านด้านการศึกษานี้ ถือได้ว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการลดภาวะสมองเสื่อมในผู้สูงอายุได้ เพราะหากผู้สูงอายุได้เข้ามาทำกิจกรรมร่วมกันกับกลุ่มผู้สูงอายุด้วยกัน เข้าร่วมการดำเนินโครงการต่างๆ รวมทั้งนำความรู้เหล่านั้นมาใช้ในการรักษาสุขภาพของตนเอง เช่น การออกกำลังกายเป็นประจำ ใส่ใจดูแลการรักษาสุขภาพ รับประทานอาหารที่มีประโยชน์ ทำสวน เป็นต้น ก็จะทำให้ผู้สูงอายุ

ลดการอยู่กับตนเองเพียงลำพังได้ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมในด้านของสุขภาพกาย จิตใจและอารมณ์ได้เป็นอย่างดี

4.2.3 มิติด้านสุขสง่า (Integrity) เกี่ยวข้องกับการที่ผู้สูงอายุมีความรู้สึกพึงพอใจในชีวิต มีความภาคภูมิใจในตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง การยอมรับนับถือตนเองให้กำลังใจตนเองได้ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีลักษณะเอื้อเฟื้อแบ่งปันและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคมได้ ประกอบด้วย

1) การเป็นผู้สูงอายุที่มีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเอง การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นผู้สูงอายุที่มีความภาคภูมิใจและเห็นคุณค่าในตนเองได้นั้น สภาพของสังคมและบริบทแวดล้อมของผู้สูงอายุมีส่วนสำคัญอย่างมากในการช่วยส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีความสุขตามแนวทางดังกล่าว

2) การเป็นผู้สูงอายุที่เอื้อเฟื้อแบ่งปันและมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม ในประเด็นนี้ ผู้สูงอายุเองจะต้องมีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์ ไม่มีปัญหาให้ต้องกังวลหรือขุ่นข้องหมองใจ มีความพร้อมในการช่วยเหลือสังคม โดยรูปแบบการช่วยเหลือสามารถแบ่งออกได้หลายรูปแบบ ทั้งการมีตำแหน่ง เช่น การเป็นนักการเมือง และไม่มีตำแหน่งเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การเป็นอาสมัคร การเป็นสมาชิกกลุ่มชมรม เป็นต้น ผลจากการวิจัยยังพบว่า ในส่วนของกิจกรรมในสังคมและชุมชนผู้สูงอายุยังคงร่วมกิจกรรมของชุมชนที่ตนเองอยู่อาศัย มีการให้ความร่วมมือ ในกิจกรรมเป็นอย่างดี ผู้สูงอายุบางคนถึงแม้จะได้ลดบทบาทในทำงาน เช่น เคยเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่ยังคงการมีส่วนร่วมกับกิจกรรมทางสังคม ผู้สูงอายุบางคนเป็นอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือคนในชุมชนเต็มที่

4.2.4 มิติด้านสุขสว่าง (Cognition) เกี่ยวข้องกับความสามารถของผู้สูงอายุด้านความจำ ความคิดอย่างมีเหตุมีผล การสื่อสาร การวางแผนและการแก้ไขปัญหาความสามารถในการคิดแบบนามธรรม รวมทั้งความสามารถในการจัดการสิ่งต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพได้ จากการเก็บข้อมูลสามารถสรุปแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในมิติสุขสว่าง ได้ดังนี้

1) การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีการคิดอย่างมีเหตุมีผล โดยเกี่ยวกับความสามารถในการฝึกฝนให้เป็นผู้ที่มีระบบการคิดอย่างมีเหตุมีผลได้นั้น เมื่อรับสารใดมาแล้วจะเป็นต้องใช้ความตั้งใจในการพิจารณาตัดสินเรื่องใดเรื่องหนึ่ง โดยการไม่เห็น คล้อยตามข้อเสนออย่างง่ายๆ แต่ควรต้องมีการตั้งคำถาม หรือโต้แย้ง และพยายามเปิดแนวทางความคิดเพื่อให้สามารถได้คำตอบที่สมเหตุสมผลมากขึ้น ซึ่งมีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการประเมิน

สถานการณ์ การวิเคราะห์ปัญหา หรือข้อโต้แย้ง และเลือกหนทางที่ต้องการ เพื่อนำไปสู่การค้นพบคำตอบที่ดีที่สุด

2) การวางแผนและการแก้ไขปัญหาอย่างเป็นระบบ สำหรับทักษะที่เกี่ยวข้องกับการคิดวางแผนและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างเป็นระบบในกลุ่มของผู้สูงอายุนั้น โดยทักษะทั้งสองอย่างเป็นทักษะที่ต้องมีการฝึกฝน ผลจากการวิจัย พบว่า ในส่วนของทักษะด้านการวางแผน ผู้สูงอายุควรต้องมีการกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจน โดยเริ่มต้นจากการระบุแหล่งที่มาของปัญหา พิจารณาหาแนวทางในการคัดสรรวิธีแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น และพิจารณาตัดสินใจเลือกวิธีการได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทักษะการแก้ไขปัญหานี้จะต้องประกอบด้วยทักษะย่อยและความรู้อื่นๆ ประกอบเข้าด้วยกัน จึงจะทำให้การตัดสินใจแก้ไขปัญหาสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลมากที่สุด

4.2.5 มิติด้านสุขสงบ (Peacefulness) เกี่ยวข้องกับความสามารถของบุคคลในการรับรู้และเข้าใจความรู้สึกของตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์ และสามารถจัดการกับสภาวะอารมณ์ที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพสามารถผ่อนคลายให้เกิดความสุขสงบกับตนเองได้รวมทั้งความสามารถในการปรับตัวยอมรับสภาพสิ่งที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงได้ จากการเก็บข้อมูลสามารถสรุปแนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในมิติสุขสงบ ได้ดังนี้

1) การเป็นผู้สูงอายุที่มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ เกี่ยวข้องกับการที่ผู้สูงอายุมีความสามารถในการตระหนักรู้ความรู้สึก ความต้องการ ของตนเองและผู้อื่น สามารถบริหารและจัดการอารมณ์ของตนเองโดยมีปัญญากำกับส่งผลต่อการแสดงออกทาง พฤติกรรมอย่างเหมาะสม เกิดสัมพันธภาพอันดีงามต่อผู้อื่น และดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข โดยผู้ให้ข้อมูลหลักส่วนใหญ่ต่างให้ข้อมูลเป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า แนวทางที่จะให้เกิดความสุขในมิติของความสุขสงบได้นั้น หลักธรรมคำสอนและแนวประพฤติปฏิบัติของศาสนาได้เข้ามาส่วนสำคัญอย่างมาก เพราะทุกศาสนาล้วนสั่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดี นอกจากนี้ผู้สูงอายุยังร่วมงานตามเทศกาลสำคัญต่างๆ เช่น งานทอดกฐิน งานทอดผ้าป่า วันสาทรมีการบริจาคเงินทำบุญ ทำความสะอาดวัด และมีการเข้าร่วมงานที่จัดขึ้นที่วัดเช่น งานศพ งานบวช

2) ความสามารถในการปรับตัวและการยอมรับความจริง การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมดา ทั้งการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองและสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้สูงอายุสามารถอยู่รอดได้ก็คือ การรู้จักปรับตัวและยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวในทุกสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลง ด้วยเหตุนี้

แนวทางการสร้างความสุขสำหรับผู้สูงอายุในประเด็นนี้ได้นั้น ประการแรก คือ การเปิดใจยอมรับการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น หลังจากนั้นจึงค่อยพยายามอยู่กับปัจจุบัน ปรับความคาดหวังให้เหมาะสมกับความเป็นจริง เป็นคนที่มีทัศนคติเชิงบวก ยืดหยุ่นและมองโลกในแง่ดีไว้ อย่างไรก็ตาม ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคสำคัญที่ไม่ก่อให้เกิดความสุขสำหรับผู้สูงอายุ อาจเกิดจากปัจจัยสภาพแวดล้อมภายนอกได้ เช่น ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง เป็นต้น

ดังนั้น เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถบรรลุความสุขตามตัวชี้วัดดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางที่มีความเชื่อมโยงในทุกระดับ โดยประกอบด้วย

1) กลยุทธ์ในระดับปัจเจกบุคคล (รูปแบบการดำเนินชีวิต)

2) กลยุทธ์ในระดับองค์กร (การจัดการ)

3) กลยุทธ์ในระดับสังคม (นโยบาย)

รวมทั้งในแต่ละระดับของกลยุทธ์จะต้องมีการมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและการอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (well-being) ตลอดจนการส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุด้วยเช่นเดียวกัน โดยมีการบูรณาการกลยุทธ์แต่ละระดับกับทุกขั้นตอนของหลักสูตรชีวิตมนุษย์ นั่นเอง จึงอาจกล่าวได้ว่านโยบายจะต้องมีความสัมพันธ์กันในทุกระดับ โดยอาจจะเป็นไปในลักษณะการกำหนดนโยบายจากบนลงล่าง (Top-down) และทั้งการเสนอแนวทางจากล่างขึ้นบน (Bottom-up) ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่มีความใกล้ชิดกับกลุ่มผู้รับบริการมากที่สุด จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ทั้งในแง่ของการเป็นผู้กำหนดนโยบาย (Policy maker) และการเป็นผู้นำนโยบายไปปฏิบัติ (Policy implementation) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้ความเข้าใจในนโยบายอย่างลึกซึ้ง และมีการเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน

5. อภิปรายผลการวิจัย

สำหรับแนวทางการพัฒนารูปแบบการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรังนั้น ในปัจจุบันเนื่องจากประเทศไทยมีสัดส่วนของผู้สูงอายุเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนประชากรทั้งหมด ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดแผนและแนวทางในการสร้างความสุขให้แก่ผู้สูงอายุที่ครอบคลุมแผนการดำเนินงานในทุกระดับ ซึ่งทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน (ศุภมาส รัตนพิพัฒน์ และ สุวิทย์ จันทร์เพ็ชร, 2561; วีระยุทธ งามจิตร, 2564) อย่างไรก็ตาม สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนั้น ถือได้ว่าเป็นองค์กรที่มีบทบาท

สำคัญในการประสานกับหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่ ในการจัดบริการสาธารณะ และเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน เนื่องจากตามพระราชบัญญัติกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 ได้ระบุว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีอำนาจและหน้าที่ในการจัดระบบการบริการสาธารณะเพื่อให้เกิดประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นตนเอง ในด้านที่เกี่ยวข้องกับการสังคมสงเคราะห์ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส ซึ่งแผนดังกล่าวกำหนดให้มีการถ่ายโอนภารกิจ ด้านงานส่งเสริมคุณภาพชีวิตและเรื่องการส่งเสริมอาชีพให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย การสังคมสงเคราะห์และการพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็ก สตรี คนชรา และผู้ด้อยโอกาส การนันทนาการ การส่งเสริมกีฬาหรือการจัดให้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การศึกษาทั้งในและนอกระบบ รวมถึงการสาธารณสุข เช่น การรักษาพยาบาล การป้องกันและควบคุมโรคติดต่อ เป็นต้น ซึ่งจะเห็นว่าในปัจจุบันการจัดบริการสาธารณะในด้านสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์ ได้มีการดำเนินการถ่ายโอนอำนาจหน้าที่งบประมาณและบุคลากรบางส่วนจากส่วนกลาง และส่วนภูมิภาคไปให้ส่วนท้องถิ่นในการดำเนินการ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560, 2560)

ทั้งนี้ นอกจากการบริการประชาชนจะเป็นหน้าที่หลักที่สำคัญขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามนโยบายของรัฐแล้ว หน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สำคัญอีกหนึ่งหน้าที่ คือ การจัดสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ หมายถึง การจัดสวัสดิการสำหรับบุคคลที่มีสัญชาติไทยและอายุเกิน 60 ปีขึ้นไป และมีสิทธิประโยชน์ของผู้สูงอายุตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 มาตรา11 (กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์, 2561) ซึ่งการที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจะสามารถดูแลการจัดบริการสาธารณะให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของส่วนรวม หรือเป็นส่วนเสริมข้อบกพร่องแก่ประชาชนได้อย่างทั่วถึง ต่อเนื่อง และเท่าเทียมนั้น การผลักภาระให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพียงหน่วยงานเดียวในการดูแลอาจจะไม่สามารถทำงานให้บรรลุผลสำเร็จได้ ประกอบกับเมื่อจำนวนของผู้สูงอายุในแต่ละพื้นที่เพิ่มมากขึ้น (Dana, Jongenelis, Jackson, Newton, & Pettigrew, 2021) ดังนั้น การสร้างกลไกความร่วมมือในลักษณะการทำงานแบบเครือข่าย (Network) จึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น โดยจากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ในการดูแลและส่งเสริมความสุขให้แก่ผู้สูงอายุได้นั้นต้องมีการทำงานร่วมกันของคนในชุมชน ในหลากหลายภาคส่วน ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และภาคประชาสังคม ซึ่งครอบคลุมทั้งในส่วนของ 1) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลัก (ครอบครัวสูงอายุ องค์กรของรัฐ 2) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ (ประชากรกลุ่มอื่น คณะกรรมการ

ชุมชน) และ 3) ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียส่วนเพิ่ม (สถาบันการเงิน องค์กรบริการอสังหาริมทรัพย์ และองค์กรสวัสดิการสาธารณะ) ดังเช่นหลักฐานเชิงประจักษ์ในการจัดการพัฒนาการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้สูงอายุ โดยจะเห็นได้ว่าภาคส่วนต่างๆ ได้เข้ามาเกี่ยวข้องในมิติกิจกรรมด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา/ งานอดิเรก (Educational/ Hobbies) ด้านการเป็นอาสาสมัคร (Volunteer) ด้านการดูแลสุขภาพ (Health care) ด้านการบริการชุมชน (Community service) ด้านสังคม (Social/ Friendship) ด้านการผลิตสินค้าชุมชน/ท้องถิ่น(Making Local Products) และด้านการแบ่งปันประสบการณ์/ปราชญ์ชาวบ้าน (History Sharing) (Learmonth, Taket, & Hanna, 2011; Rattanapipat & Chanpetch, 2017; Bryant, Hobden, Waller, Clapham, & Sanson-Fisher, 2021; Guo, Hao, Ranasinghe, Tang, & Hardie, 2021; Someya & Hayashida, 2022)

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลจากการวิจัยในครั้งนี้ พบว่า การพัฒนาผู้สูงอายุให้มีความสุขนั้น จำเป็นต้องครอบคลุมในมิติต่างๆ ที่สำคัญตามตัวชี้วัดความสุขสำหรับผู้สูงอายุในประเทศไทย ของกรมสุขภาพจิต ใน 5 มิติ ดังนี้ 1) มิติด้านสุขสบาย (Health) 2) มิติด้านสุขสนุก (Recreation) 3) มิติด้านสุขสง่า (Integrity) 4) มิติด้านสุขสว่าง (Cognition) และ 5) มิติด้านสุขสงบ (Peacefulness) ดังนั้น เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถบรรลุความสุขตามตัวชี้วัดดังกล่าวจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดกลยุทธ์และแนวทางที่มีความเชื่อมโยงในทุกระดับ โดยประกอบด้วย 1) กลยุทธ์ในระดับปัจเจกบุคคล (รูปแบบการดำเนินชีวิต) 2) กลยุทธ์ในระดับองค์กร (การจัดการ) และ 3) กลยุทธ์ในระดับสังคม (นโยบาย) รวมทั้งในแต่ละระดับของกลยุทธ์จะต้องมีการมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนและการอยู่ดีมีสุขของผู้สูงอายุ (well-being) ตลอดจนการส่งเสริมการมีคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้สูงอายุด้วยเช่นเดียวกัน โดยมีการบูรณาการกลยุทธ์แต่ละระดับกับทุกขั้นตอนของหลักสูตรชีวิตมนุษย์

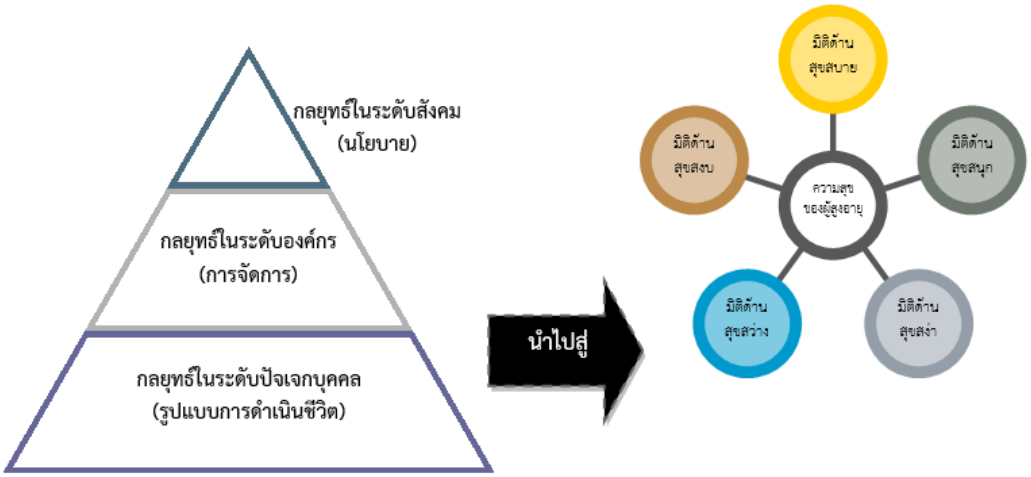

ภาพที่ 1. องค์ความรู้จากการวิจัย เรื่อง แนวทางการสร้างความสุขของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 รัฐบาลควรมีนำตัวชี้วัดทั้ง 5 มิติมากำหนดเป็นกรอบแนวทางในการพัฒนา โดยมีการบูรณาการนโยบายเกี่ยวกับผู้สูงอายุในทุกมิติของความสุขให้มีความสอดคล้องทั้งการกำหนดนโยบายในระดับประเทศและในระดับท้องถิ่นเพื่อรองรับการเป็นสังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มที่ (Super aged society)

7.1.2 รัฐบาลควรมีการสนับสนุนงบประมาณกิจกรรมและโครงการที่ส่งเสริมความสุขและคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการบรรจุหลักสูตรการดูแลผู้สูงอายุและการสร้างสุขภาวะในแผนพัฒนาประชากรเพื่อการพัฒนาประเทศในระยะยาว

7.1.3 รัฐบาลควรมีการดำเนินงานในรูปแบบภาคีเครือข่าย โดยการจัดตั้งคณะกรรมการส่งเสริมสุขภาวะผู้สูงอายุในระดับจังหวัด เพื่อส่งเสริมให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมทำงานร่วมกันในการกำหนดทิศทางเชิงยุทธศาสตร์ และนโยบายที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพทั้งทางกาย จิตใจ และสังคมในระดับชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมสันทนาการ กายบริหาร และการเรียนรู้ตลอดชีวิต พร้อมมุ่งเน้นการสร้างพื้นที่เรียนรู้และศูนย์กิจกรรมสำหรับผู้สูงอายุในแต่ละชุมชน โดยให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในการออกแบบและดำเนินการ

7.2.2 สนับสนุนให้มีการสร้างเครือข่ายผู้นำผู้สูงอายุในชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นผู้กระตุ้นการมีส่วนร่วมและถ่ายทอดองค์ความรู้ รวมทั้งใช้กระบวนการมีส่วนร่วมจากครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น ในการวางแผนและดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ

7.2.3 ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารและส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ เช่น แอปพลิเคชันสุขภาพ หรือการเรียนรู้ออนไลน์สำหรับผู้สูงอายุ

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม กับความสุขของผู้สูงอายุในเชิงลึกมากขึ้น

7.3.2 ควรมีการศึกษาความพร้อมของครอบครัวและชุมชนในการมีส่วนร่วมเพื่อดูแลผู้สูงอายุ และบทบาทของคนรุ่นใหม่ในกระบวนการส่งเสริมความสุขให้แก่ผู้สูงอายุ

7.3.3 ควรมีการพัฒนาเครื่องมือประเมินความสุขของผู้สูงอายุให้มีความเหมาะสมกับบริบทไทยในระดับพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กรมการปกครอง สำนักบริหารการทะเบียน. (2567). สถิติจำนวนประชากร ประจำเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2567. สืบค้นจากhttps://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth/#/displayData

กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2567). สถิติผู้สูงอายุของประเทศไทย 77 จังหวัด ณ. วันที่ 31 ธันวาคม 2567. สืบค้นจาก https://www.dop.go.th/th/statistics_page?cat=1&id=2566

กระทรวงพัฒนาสังคมและและความมั่นคงของมนุษย์. (2553). *พระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: เทพเพ็ญวานิสย์. สืบค้นจาก http://www.dop.go.th/download/laws/regulation_th_20152509163042_1.pdf

กองบริหารงานวิจัยและประกันคุณภาพการศึกษา สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ. (2560). Thailand 4.0 โมเดลขับเคลื่อนประเทศไทยสู่ความมั่งคั่ง มั่นคง และยั่งยืน. สืบค้นจาก https://waa.inter.nstda.or.th/stks/pub/2017/20171114-draeqa-blueprint.pdf

ชลวิทย์ เจียรจิตต์. (2565). สู่สังคมชาญชรา: นวัตกรรมทางสังคมกับการเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อการพัฒนาศักยภาพผู้สูงอายุในสังคมไทย. *วารสารพัฒนาสังคม, 24*(1), 49-67.

พระราชบัญญัติกำหนดแผน และขั้นตอนการกระจายอำนาจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติมถึง (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2549. (2542, 17 พฤศจิกายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 116 ตอนที่ 114 ก. หน้า 48.

รณภพ เกตุทอง. (2567). รูปแบบความสุขของผู้สูงอายุจังหวัดอุตรดิตถ์. *วารสารสิ่งแวดล้อม ศึกษาการแพทย์และสุขภาพ*, *9*(3), 526-534.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560. (2560, 6 เมษายน). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 134 ตอนที่ 40 ก. สืบค้นจาก https://www.ratchakitcha.soc.go.th/DATA/PDF/2560/A/040/1.PDF

วิสุทธิณี ธานีรัตน์. (2565). ความต้องการการเรียนรู้สู่การเป็นผู้สูงอายุที่มีพฤฒพลังของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, *15*(1), 79-96.

วิสุทธิณี ธานีรัตน์, และ วรางคณา ตันฑสันติสกุล. (2565). รูปแบบการดำเนินชีวิตและความต้องการ สวัสดิการสังคมของผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร, 10*(3), 1176-1191.

วีระยุทธ งามจิตร. (2564). คุณสมบัติของผู้นำกับการนำนโยบายสาธารณะไปปฏิบัติ. *วารสารสหศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 21*(1), 14-25.

ศุภมาส รัตนพิพัฒน์, และ สุวิทย์ จันทร์เพ็ชร. (2561). การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์ใหม่สำหรับการจัดบริการด้านผู้สูงอายุของภาครัฐไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาส ราชนครินทร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 5*(2), 121-134.

สำนักงานสถิติจังหวัดตรัง. (2567). จำนวนประชากรผู้สูงอายุในจังหวัดตรัง ระหว่างปี พ.ศ. 2562-2567 จำแนกตามพื้นที่. สืบค้นจาก http://trang.nso.go.th.

อัญชลี เชี่ยวโสธร, ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, และ รัญจวน คำวชิรพิทักษ์. (2568). ความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุ. *วารสารวิจยวิชาการ*, *8*(2), 347-362.

Bryant, J., Hobden, B., Waller, A. Clapham, M., & Sanson-Fisher, R. (2021). Participation in future planning by community-dwelling older Australians receiving aged care services: Findings from a cross-sectional survey. *Australasian Journal on Ageing, 2021*(4), 373-380. Retrieved from http://doi.10.1111/ajag.12927

Creswell, J. W. & Poth, C. N. (2020). *Qualitative Inquiry and Research Design: Choosing Among Five Approaches* (4th ed.). Singapore: SAGE.

Dana, L. M., Jongenelis, M. I., Jackson, B., Newton, R. U. & Pettigrew, S. (2021). Development of a scale assessing retired older adults' attitudes to volunteering. *Australasian Journal on Ageing, 40*(3), 254-261. Retrieved from http://doi.10.1111/ajag.12907.

Foster, L. & Walker, A. (2014). Active and Successful Aging: A European Policy Perspective. *The Gerontologist, 55*(1), 83–90. Retrieved from http://doi:10.1093/geront/gnu028

Guo, L., Hao, S., Ranasinghe, U., Tang, M. L. & Hardie, M. (2021). Stakeholder Collaboration Mechanism in Elderly Community Retrofit Projects: Case Study in China. *Sustainability, 13*(19), 1-15. Retrieved from http://doi.org/10.3390/su131910759

Learmonth, E., Taket, A., & Hanna, L. (2011). Ways in which 'community' benefits frail older women's well-being: 'we are much happier when we feel we belong'. *Australasian Journal on Ageing, 31*(1), 60-63. Retrieved from http://.org/10.1111/ajag.12025.

Rattanapipat, S. & Chanpetch, S. (2017). Network Management--New Strategies in Elderly Services for Thai Government. *International Journal of Social Sciences and Management, 4*(4), 232-239. Retrieved from http://doi.10.3126/ijssm.v4i4.17805

Someya, Y., & Hayashida, C. T. (2022). The past, present and future direction of government-supported active aging initiatives in Japan: a work in progress. *Social Sciences*, *11*(2), 65. 2-18.

Walker, A. (2015). Active ageing: Realising its potential. *Australasian Journal on Ageing, 34*(1), 2-8. Retrieved from http://doi.10.1111/ajag.12219.

ความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส *

Needs Assessment and Development Guidelines for a Readiness Program for Transitioning into an Aging Society Based on Islamic Principles in Narathiwat Province

อับดุลคอลิก อัรรอฮีมีย์ และ เกษตรชัย และหีม
Abdulkhaliq Arrahimee and Kasetchai Laeheem
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
Faculty of Liberal Arts, Prince of Songkla University
Corresponding Author, E-mail: apdunkoled.c@psu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน โดยเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย ผู้นำศาสนา นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และผู้อายุมุสลิมที่เป็นอาสาสมัครเข้าร่วมการวิจัย ใช้การสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวม การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย การสรุปประเด็นสำคัญเพื่อวิเคราะห์และตีความเนื้อหา และเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาสอดคล้องกับวัตถุประสงค์

ผลการศึกษาพบว่า 1) ความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมมีดังนี้ 1.1) การดูแลสุขภาพและเพิ่มพูนความรู้ในการปฏิบัติดูแลตนเอง 1.2) การเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจ 1.3) การส่งเสริมอาชีพและการบริหารการเงิน 1.4) การสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคม 1.5) การเรียนรู้ทักษะการใช้เทคโนโลยี และ

* ได้รับบทความ: 8 พฤษภาคม 2568; แก้ไขบทความ: 17 กรกฎาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 18 กรกฎาคม2568
Received: May 8, 2025; Revised: July 17, 2025; Accepted: July 18, 2025

2) แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมมีดังนี้ 2.1) การเพิ่มพูนความรู้ด้านศาสนาให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกต้อง 2.2) จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามวิถีอิสลาม 2.3) การดูแลตนเองตามวิถีอิสลาม 2.4) การอาชีพเสริม และการวางแผนทางการเงิน 2.5) การปรับตัวเข้าสู่วัยสูงอายุและการอยู่ร่วมกันในสังคม

คำสำคัญ: ความต้องการของผู้สูงอายุมุสลิม; แนวทางการพัฒนาโปรแกรมตามวิถีอิสลาม

Abstract

This study aims to explore the needs and development guidelines for a preparedness program for transitioning into an aging society in accordance with Islamic principles in Narathiwat Province. A qualitative research methodology was employed, involving 20 key informants selected through purposive sampling. The informants included religious leaders, academics, experts, and elderly Muslims who voluntarily participated in the study. Data were collected using semi-structured interviews and analyzed through content analysis by identifying key themes, interpreting the findings, and presenting them descriptively in line with the research objectives.

The study findings reveal that: 1) The readiness preparation needs of elderly Muslims encompass the following aspects: 1.1) Health care and self-care knowledge enhancement 1.2) Strengthening religious knowledge and understanding of religious practices 1.3) Promotion of occupational skills and financial management 1.4) Enhancement of family and social relationships 1.5) Acquisition of digital literacy and technology skills 2) Guidelines for developing a readiness preparation program for elderly Muslims include: 2.1)Enhancing Islamic religious knowledge to facilitate proper religious practices 2.2) Implementing lifelong learning activities by Islamic principles 2.3) Promoting self-care practices for elderly Muslims based on Islamic teachings 2.4) Supporting supplementary

occupations and financial planning for the elderly 2.5) Facilitating adaptation to aging and fostering social integration.

Keywords: needs of elderly Muslims; guidelines for program development based on Islamic principles

1. บทนำ

การเพิ่มขึ้นของประชากรวัยสูงอายุของโลกในปี พ.ศ. 2563 ถือเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วโลกจำนวนผู้สูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไปในปัจจุบัน มีจำนวน 1,050 ล้านคน คิดเป็นร้อยละ 14 ของประชากรโลกทั้งหมด แนวโน้มดังกล่าวจัดเป็นปรากฏการณ์ที่มีความคล้ายคลึงกันทั่วโลก เฉกเช่นเดี่ยวกันกับประชากรผู้สูงอายุในภูมิภาคอาเซียนในปี พ.ศ. 2563 มีสมาชิกอาเซียนมากถึง 6 ประเทศได้กลายเป็นสังคมสูงอายุแล้วได้แก่ สิงค์โปร์ (ร้อยละ 20.9) ไทย (ร้อยละ 18.1) เวียดนาม (ร้อยละ 12.3) มาเลเซีย (ร้อยละ 11.0) อินโดนีเซีย (ร้อยละ 10.1) และ เมียนมา (ร้อยละ 10.0) ซึ่งเพิ่งเป็นสังคมสูงอายุในปี พ.ศ. 2563 (มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย, 2564 น. 42) นอกจากนี้ กระทรวงสาธารณสุข ได้เปิดเผยข้อมูลในปี 2568 ประเทศไทยจะก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุเต็มตัว มีผู้สูงอายุ 14 ล้านกว่าคน ผลสำรวจล่าสุดมีผู้สูงอายุกว่า 1 ล้านคนที่สุขภาพไม่ดี นอนติดเตียง และต้องพึ่งคนอื่นดูแล ชี้แนวโน้มมีผู้สูงอายุอยู่ลำพังไร้ลูกหลานดูแลเพิ่มขึ้น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2568) เช่นเดี่ยวกันกับปัญหาผู้สูงอายุในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีประชากรผู้สูงอายุ จำนวน 96,430 คน และมีผู้สูงอายุจำนวนหนึ่งที่จะต้องได้รับความช่วยเหลือดูแล อันเนื่องจากผู้สูงอายุช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ไม่มีผู้ดูแล ไม่มีรายได้ที่แน่นอน เป็นผู้ป่วยเรื้อรังติดบ้านติดเตียง และส่วนหนึ่งเป็นผู้สูงอายุที่กู้เงินจากกองทุนผผู้สูงอายุเพื่อการประกอบอาชีพ นอกจากนี้ยังมีผู้สูงอายุที่มีที่อยู่ไม่เหมาะสม และผู้สูงอายุที่มีที่ได้รับการสงเคราะห์ตามหลักเกณฑ์ ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านี้หากไม่รับการพัฒนาหรือแก้ไข อาจประสบปัญหาทางสังคมในอนาคต (สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนราธิวาส, 2565) จากทิศทางดังกล่าวสะท้องให้เห็นถึงความสำคัญในการเตรียมความพร้อมเพื่อรองรับสถานการณ์ดังกล่าว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุที่ ชนัญญา ปัญจพล (2558) ได้อธิบายการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุเป็นการจัดเตรียมให้มีสภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทาง

ร่างกายและจิตใจ และยังสามารถเรียนรู้และทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างสัมฤทธิ์ผลขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะ การฝึกฝน การเตรียมตัว ความสนใจหรือแรงจูงใจ ดังนั้นการศึกษาความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมนั้นมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมีแนวทางการเตรียมคาวมพร้อมหรือโปรแกรมในการเตรียมความพร้อมตนเองเพื่อให้การดำเนินชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุมีคุณภาพ ปัจจุบันมีงานวิจัยที่ศึกษากับการพัฒนาโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับผู้สูงอายุจำนวนมาก มีหลักสูตรและรูปแบบการพัฒนาอยู่อย่างหลากหลาย ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในมิติของการดูและสุขภาพ การส่งเสริมอาชีพ การเข้าร่วมสังคม และการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งแนวทางการการพัฒนาดังกล่าวอาจนำมาปรับใช้ได้บางส่วนเท่านั้นสำหรับประชากรผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งเนื่องจากประชาชนในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยะลาและนราธิวาส ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม เป็นกลุ่มประชากรที่มีความแตกต่างทั้งความเชื่อทางศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม จากพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทย ดังนั้นแนวทางการพัฒนากิจกรรมเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุในพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งมีการศึกษาในมิติการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมุสลิมอยู่ค่อนข้างน้อยมากสำหรับประเทศไทย ดังนั้นเพื่อให้ผู้สูงอายุที่นับถือศาสนาอิสลาม สามารถนำองค์ความรู้จากการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมไปปรับใช้ในดำเนินชีวิตของตนเองได้อย่างสอดคล้องกับความเชื่อที่ตนเองนับถือศรัทธา ซึ่งประกอบด้วย การเคลื่อนไหวของตนเอง การดำเนินชีวิตประจำวัน การเข้าร่วมกิจกรรม การประกอบอาชีพ ล้วนแล้วจะต้องยึดโยงกับหลักศรัทธา (อัลอีมาน) ซึ่งหมายถึง การกล่าวออกมาด้วยวาจา การยึดมั่นด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์ และหลักปฏิบัติ (อัลอิสลาม) ที่หมายถึง การปฏิบัติด้วยร่างกายที่ถูกต้องตามหลักศาสนารวมทั้งหลักคุณธรรม จริยธรรม (อัลเอียะห์ซาน) (วราพัชร จันทร์เส้ง, 2563) ทั้งสองส่วนนี้จะต้องมีความเกี่ยวโยงกันอยู่เสมอไม่สามารถแยกออกจากกัน เพราะศาสนาอิสลามเน้นหนักให้เห็นถึงความสำคัญอย่างสมดุลระหว่างชีวิตโลกปัจจุบัน (ดุนยา) กับชีวิตโลกหน้า (อาคีเราะฮฺ) ดังนั้นกิจกรรมทุก ๆ อย่างจะต้องอยู่บนพื้นที่ฐานของการเคารพภักดีต่ออัลลอฮฺองค์เดียว อิสลามมิได้สอนให้มนุษย์โน้มไปทางใดทางหนึ่ง แต่เน้นหนักถึงการสั่งสมความดีงามและเว้นความชั่วในปัจจุบัน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวนี้จึงเป็นประเด็นสำคัญในวิจัยความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส เพื่อเติมเต็มศักยภาพให้ผู้สูงอายุมุสลิม และมุ่งเน้นให้มีการพัฒนาความรู้ศาสนาและ

จิตวิญญาณ การดูแลตนเองทั้งสุขภาพกายและจิตใจ การมีอิสรภาพทางการเงิน มีครอบครัวที่ดี และการมีชุมชนแห่งการเรียนรู้นับถือศรัทธาในศาสนา (Tohit, Browning, & Radermacher, 2011) โดยผู้วิจัยได้เลือกใช้พื้นที่จังหวัดนราธิวาส เป็นพื้นที่ในการวิจัยในครั้งนี้เนื่องจากเป็นพื้นที่มีทุนวัฒนธรรมที่มีอัตลักษณ์ของความเป็นมาลายู เช่น มัสยิดตะโล๊ะมาเนาะ คัมภีร์อัลกุรอ่านที่เขียนด้วยลายมืออายุกว่า 700 ปี และเป็นพื้นที่ที่มีความน่าสนใจของอิสลามิกชนทั่วโลก (สำนักงานจังหวัดนราธิวาส, 2561) และยังมีกลุ่มผู้สูงอายุที่มีความเข้มแข็งในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่อยู่อย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญหลักในศึกษาความต้องการและแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส

สำหรับผลที่ได้จากศึกษาสามารถปรับใช้กับกลุ่มผู้สูงอายุมุสลิมได้ทั่วประเทศ เพราะผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามจะมีหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติที่เหมือน ๆ กัน ส่งผลให้วิถีการปฏิบัติและกิจกรรมทางศาสนาทุก ๆ ภาคของประเทศจะมีแบบแผนที่ใกล้มีความเคียงกัน ดังนั้นการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสนั้น สามารถทดแทนกลุ่มให้ข้อมูลในพื้นที่จังหวัดนราธิวาสได้ นอกจากนี้ยังเป็นประโยชน์ต่อการกำหนดนโยบายหรือแผนพัฒนาจังหวัดนราธิวาส เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิม อันเนื่องจากการขาดโอกาสในการเรียนรู้อิสลามในวัยเด็ก และมีระดับความรู้อิสลามของผู้สูงอายุมุสลิมต่ำ (เกษตรชัย และหีม, ปัญญา เทพสิงห์, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, และ ฮัสบุลเลาะ อาศิสสกุล, 2562) ผู้วิจัยจึงเห็นว่าหากผู้วิจัยสามารถศึกษาความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส ยังสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส จะช่วยเพิ่มพูนความรู้ทักษะการเตรียมความพร้อมที่เกี่ยวกับอิสลามแก่ผู้สูงอายุได้ อีกทั้งผู้สูงอายุมุสลิมสามารถนำองค์ความรู้ที่ได้เข้าร่วมโปรแกรมดังกล่าว และยังสามารถเป็นแบบอย่างแก่บุตรหลานได้ และสามารถอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้มีความรู้เกี่ยวกับวิถีอิสลามที่ถูกต้อง อันเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยขัดเกลาบุตรหลานให้เติมโตเป็นคนดีของสังคมต่อไปได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความต้องการและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีแบบแผนการวิจัย ประกอบด้วย การศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี รวมถึงเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อสรุปความต้องการในการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1.ขอบเขตการศึกษาครั้งนี้มุ่งเน้นการรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ประเด็นเกี่ยวกับความต้องการของผู้สูงอายุมุสลิมในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยสูงอายุตามวิถีอิสลาม เช่น ด้านสุขภาวะ ด้านศาสนา ด้านจิตวิญญาณ ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม วิถีชีวิต ความเชื่อ และความต้องการของผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่

3.2 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลของการวิจัยเป็นผู้ที่ขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุที่มีช่วงอายุระหว่าง 60-70 ปี จำนวน 15 คน ผู้นำศาสนา จำนวน 2 คน และนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 20 คน (Lincoln & Guba, 1978) โดยเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยเจาะจงเลือกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับขับเคลื่อนกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่ ส่วนคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลพิจารณาจากความเกี่ยงข้องกับการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาผู้สูงอายุในพื้นที่เป็นเกณฑ์ในการเลือกผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 1) ผู้นำศาสนา จำนวน 2 คน 2) นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน 3) ผู้สูงอายุมุสลิมที่เป็นอาสาสมัครเข้าร่วมการวิจัย จำนวน 15 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้ 1) คำถามเกี่ยวกับความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลาม 2) ข้อเสนอแนะนโยบายสำหรับผู้สูงอายุในการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลาม ส่วนการหาค่าความเที่ยงเชิงเนื้อหาและความสอดคล้องเชิงเนื้อหา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 คน เพื่อตรวจสอบและเพื่อคัดเลือกเฉพาะข้อคำถามที่มีความสอดคล้องกับเนื้อหาของการวิจัย

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เมื่อโครงร่างการวิจัยได้ผ่านกระบวนการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการศึกษาในมนุษย์ของวิทยาลัยสาธารณสุขสิรินธร จังหวัดยะลา (SCPHYLIRB-2566/235) ซึ่งมีรายละเอียดต่อไปนี้ 1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการขอหนังสือนำหนังสือแนะนำตัว เพื่อขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนามนุษย์และสังคม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และหนังสือแนะนำตัวดังกล่าว พร้อมกับแบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัยเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย 2) ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเองทั้งหมด 3) การเก็บข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ หนังสือตำรา รายงานวิจัย บทความวิชาการ บทความวิจัย และเอกสารอื่น ๆ เพื่อมาเสริมในประเด็นที่สามารถเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์การวิจัย 4) การตรวจสอบข้อมูลจากการการสัมภาษณ์ รวมถึงการจัดกลุ่มประเด็นคำตอบที่ได้จากการวิจัยเพื่อดำเนินการสรุปแล้วส่งผลการสัมภาษณ์ไปยังกลุ่มผู้ให้ข้อมูล เพื่อพิจารณาความเที่ยงของเนื้อหาที่ได้ให้สัมภาษณ์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ผลการวิจัยที่ได้ผลการสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล โดยนำข้อมูลที่ได้มาถอดเทปคำให้สัมภาษณ์ของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลมาประมวลผล และแจกแจงจัดกลุ่มข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจกับข้อมูล สรุปประเด็นสำคัญเพื่อวิเคราะห์และตีความเนื้อหาของข้อมูลโดยใช้วัตถุประสงค์ของการวิจัยและแนวคิดการวิจัยเป็นหลักในการวิเคราะห์ โดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยการยึดหลักตรรกะเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยควบคู่กับบริบทของพื้นที่วิจัย จากนั้นจึงนำเสนอข้อมูลเชิงพรรณนา (Analytical Description) ให้ครอบคลุมสาระสำคัญของข้อมูล และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัยเป็นหลัก

4. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาความต้องการเตรียมความพร้อมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมผู้สูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาสมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิม โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1 ความต้องการในการดูแลสุขภาพที่ดีทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งสะท้อนถึงความตระหนักถึงคุณภาพชีวิตในช่วงวัยสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของวิถีชีวิตแบบอิสลามที่ให้ความสำคัญกับการดูแลสุขภาพเพื่อให้สามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างสมบูรณ์

ผู้สูงอายุต้องการความรู้ในการดูแลสุขภาพตนเองอย่างถูกสุขลักษณะ เช่น การรับประทานอาหารที่เหมาะสม การพักผ่อนให้เพียงพอ การออกกำลังกายที่เหมาะสมกับวัย รวมทั้งการดูแลด้านอารมณ์และจิตใจ ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสะท้อนภาพความต้องการดังกล่าวอย่างชัดเจน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...ต้องการความรู้ในการดูแลเรื่องสุขภาพ อาชีพให้ดูแลด้านการศึกษาศาสนาของผู้สูงอายุ..."* ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ผู้สูงอายุในชุมชนไม่ได้ต้องการเพียงการดูแลเชิงกายภาพ แต่ยังต้องการองค์ความรู้ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อดูแลตนเองในบริบทของศาสนาและการดำเนินชีวิตประจำวัน อีกประโยคหนึ่งที่ตอกย้ำประเด็นด้านสุขภาพและสวัสดิการ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...สุขลักษณะที่ดีได้รับการดูแลด้านสุขภาพ มีเบี้ยดำรงชีวิตของกลุ่มผู้สูงอายุ..."* ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการรับรู้ของผู้สูงอายุที่เชื่อมโยงการดูแลสุขภาพเข้ากับนโยบายของรัฐหรือสวัสดิการในชุมชน โดยเฉพาะเรื่องเบี้ยยังชีพ และการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็น รวมถึงการมีพื้นที่ออกกำลังกายหรือกิจกรรมทางกายที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุ ทั้งนี้ยังมีข้อเสนอแนะจากผู้ให้ข้อมูลหลายรายว่า ควรมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย และมีการส่งเสริมสิทธิประโยชน์เพิ่มเติม เช่น การลดค่าใช้จ่ายทางการแพทย์ การสนับสนุนด้านอาหารที่ดีต่อสุขภาพ และการมีบุคลากรหรืออาสาสมัครดูแลสุขภาพประจำชุมชนที่มีความเข้าใจบริบทของผู้สูงอายุมุสลิม

4.1.2 ความต้องการด้านการศึกษาและศาสนาของผู้สูงอายุมุสลิมผู้สูงอายุมุสลิมในจังหวัดนราธิวาสมีความหลากหลายทางภูมิหลังด้านการศึกษาและประสบการณ์ชีวิต สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1) กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการศึกษาด้านศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่ดำรงบทบาทเป็นผู้นำศาสนา หรือครูผู้สอนศาสนาในปัจจุบัน 2) กลุ่มที่เน้นการศึกษาสายสามัญ (วิชาการทั่วไป) ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในระบบราชการหรือทำงานในหน่วยงานต่าง ๆ 3) กลุ่มที่ขาดโอกาสทางการศึกษาเนื่องจากข้อจำกัดทางเศรษฐกิจ โดยต้องทำงานตั้งแต่วัยหนุ่มสาวเพื่อเลี้ยงดูครอบครัว ไม่สามารถเข้าถึงการศึกษาได้ทั้งในสายศาสนาและสามัญ ทั้งกลุ่มที่ 2 และ 3 ซึ่งเป็นกลุ่มใหญ่ในชุมชน มักมีข้อจำกัดในการเรียนรู้ศาสนาในช่วงวัยหนุ่มสาว ส่งผลให้ขาดองค์ความรู้ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติตนตามหลักการศาสนาอิสลามอย่างถูกต้อง ทั้งที่การปฏิบัติศาสนกิจอย่างสมบูรณ์ถือเป็นเรื่องสำคัญยิ่งในชีวิตของมุสลิม การจัดการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของผู้สูงอายุในกลุ่มเหล่านี้จึงควรมุ่งเน้นให้สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสมและครบถ้วน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...เป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ต้องเน้นการปฏิบัติหลักที่ตนเองนับถือ สุขภาพต้องพร้อม ความสัมพันธ์กับบรรดาญาติมิตร..."* ขณะที่อีกท่านหนึ่ง

ระบุว่า *"...การปฏิบัติศาสนกิจให้ถูกต้องและสามารถสอนลูกหลานได้ถูกต้อง การเรียนศาสนาและอัล-กุรอาน การเรียนศาสนาเพื่อได้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ถูกต้อง..."* และอีกท่านหนึ่งกล่าวเพิ่มเติมว่า *"...การปฏิบัติศาสนกิจตามหลักการของศาสนาอิสลามควรสมบูรณ์แบบ เรียนบทบัญญัติศาสนา อัล-กุรอาน บทคำแปล บทอ่านมีเสียง ในทุกเรื่องต้องตามแนวทางของอิสลาม..."* จากข้อมูลดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าผู้สูงอายุมุสลิมจำนวนมากต้องการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจที่ถูกต้อง เช่น การละหมาด การอ่านอัลกุรอาน และการทำอิบาดะห์ โดยเฉพาะการเรียนรู้อัลกุรอานอย่างถูกต้อง ทั้งในด้านการอ่าน การแปล และการทำความเข้าใจความหมาย เพื่อนำหลักคำสอนไปใช้ในชีวิตได้อย่างครบถ้วนตามแนวทางอิสลาม นอกจากนี้ ยังมีข้อเสนอแนะในการสร้างพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางศาสนา เช่น การจัดตั้งชมรมผู้สูงอายุเพื่อการเรียนรู้ศาสนา หรือการจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนความรู้ภายในชุมชน ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความสงบมั่นคงทางจิตใจและความผูกพันทางสังคม ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...ต้องการในเรื่องหลักการแปลคำต่อคำในการอ่านอัลกุรอานทุกหน้า ไม่ใช่แบบพจนานุกรม..."* และ *"...ให้มีการเรียนในเรื่องศาสนาและการปฏิบัติให้ถูกต้อง ให้มีกิจกรรมบางอย่าง เช่น ชมรมศาสนาของผู้สูงอายุ อาชีพ การเข้าสังคม..."* ดังนั้น การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศาสนาอย่างเป็นระบบและเหมาะสมกับผู้สูงอายุจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อให้พวกเขาสามารถเตรียมความพร้อมด้านจิตวิญญาณและคุณธรรมได้อย่างสมบูรณ์ พร้อมทั้งดำรงชีวิตในบั้นปลายอย่างสงบ และมีความพร้อมเมื่อถึงช่วงเวลาหลังความตายมาเยือน

4.1.3 ความต้องการด้านอาชีพสำหรับผู้สูงอายุ เพราะผู้สูงอายุเมื่อผ่านพ้นการเกษียณอายุราชการหรือเข้าวัยสูงอายุ เป็นวัยที่ต้องการใช้เงินในการดูแลรักษาสุขภาพ และการเลี้ยงดูต้นเอง ประกอบกับสภาพร่างกายที่ทดถอยลง ทำให้ไม่เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน หน่วยงาน หรือห้างร้านต่าง ๆ ส่งผลให้ผู้สูงอายุส่วนใหญ่ขาดรายได้ในการเลี้ยงดูแลตนเอง นอกจากนี้ความรู้ในการจัดการทรัพย์สินนับเป็นเรื่องที่สำคัญเช่นเดี่ยวกับเพราะผู้สูงอายุมักจะประสบปัญหาการถูกหลอกจากลูกหลานหรือแม้กระทั่งแก๊งคอลเซนเตอร์ ร่วมทั้งผู้สูงอายุขาดความรู้ในการจัดการทางการเงิน ส่งผลให้ไม่สามารถจัดการทรัพย์ให้สามารถดูแลตนเองได้ตลอดจนช่วงของการมีชีวิต ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...ผู้สูงอายุบางส่วนในชุมชนขาดการศึกษาชั้นพื้นที่ฐานเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพที่ดีได้ ส่งผลให้ประสบปัญหาทางการเงิน ปัญหาความยากจน ไม่มีความรู้ในไม่มีการวางแผนการใช้จ่ายและการออม..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งเป็นสาเหตุที่ผู้อายุมีความต้องในการด้านอาชีพเสริม

ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...การทำอาชีพเสริมของผู้สูงอายุ และทักษะการเรียนรู้ในการอยู่ในสังคมของผู้สูงอายุ..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *"...ความต้องการในการเตรียมความการดูแลสุขภาพตนเองที่ถูกต้อง การใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน มีความรู้ด้านศาสนา เศรษฐกิจเพื่อดำเนินชีวิตตามวิถีอิสลาม..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ดังนั้นการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุมีโอกาสประกอบอาชีพเสริม ที่เหมาะสมเพื่อสร้างรายได้และลดภาระทางการเงิน รวมทั้งการส่งเสริม การออมและการบริหารการเงิน อย่างมีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยให้ผู้สูงอายุมีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

4.1.4 ความต้องการในการสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวและสังคมสำหรับผู้สูงอายุ การสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นและการให้การสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว โดยเฉพาะลูกหลาน ถือเป็นปัจจัยที่สำคัญในการส่งเสริมความสุข และการดูแลในด้านต่าง ๆ ของตนเอง ทั้งหมดนี้ล้วนมีความสำคัญในการเสริมสร้างความสุขในชีวิตประจำวันนอกจากนี้ การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม อาทิ การพบปะเพื่อนในวัยเดียวกัน การศึกษาและปฏิบัติศาสนาเพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ในชีวิต และการเดินทางเพื่อพักผ่อนหรือท่องเที่ยว เป็นแนวทางที่ช่วยลดความโดดเดี่ยวและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...การสนับสนุนจากลูกหลาน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน และคนในครับครัว และเพื่อนในสังคม ในการเรียนอัล-อัลกุรอาน และศึกษานอกสถานที่..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *"...เพราะชีวิตจะว่างงานขาดเพื่อน ขาดองค์ความรู้ ขาดคนดูแล บางคนไม่ได้เตรียมตัวเลยเพื่อรู้จักปรับตัวกับคนในครับครัว และในชุมชน..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *"...เหลือเวลาไม่มากแล้ว และเป็นต้นแบบกาลูกหลานและคนในชุมชน..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *"...เพื่อไม่ให้มีปัญหาในการดำเนินชีวิตและอยู่ร่วมกันในสังคม และเพื่อการเป็นอยู่ได้มีความสุข..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.1.5 ความต้องการเรียนรู้ทักษะการใช้เทคโนโลยีสำหรับผู้สูงอายุ ปัจจุบันเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดด ซึ่งส่งผลกระทบต่อการเรียนรู้และใช้ประโยชน์ของผู้สูงอายุในปัจจุบัน เพื่อให้สามารถปรับตัวและรับมือผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อผู้สูงอายุในอนาคตได้ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...การถ่ายทอดความรู้ด้วยเทคโนโลยี เนื้อหาสาระในเรื่องศาสนาอิสลามที่สมบูรณ์ควรใช้สื่อที่ทันสมัยผู้สอนใช้เทคโนโลยีให้เป็น..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *"...ความรู้ความเข้าในด้าน IT ประกอบการบรรยายในเรียนแล้วปฏิบัติ เรียนแบบกันเองมีการสอบถาม มีกิจกรรมในการสอนและต้องเข้าใจความเป็นผู้สูงอายุ..."* ผู้ให้ข้อมูลใน

การวิจัย ซึ่งการใช้สื่อเทคโนโลยีในปัจจุบันมีความสำคัญต่อผู้สูงอายุในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตลอดจนถึงการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะต้องใช้สื่อเทคโนโลยีที่ทันสมัย เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้และเท่าทันกับความทันสมัยของเทคโนโลยีในปัจจุบัน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...การใช้สื่อทันสมัย และวิทยากรต้องสอนสนุกใช้เวลาสั้นและมีเอกสารประกอบสอนสำหรับผู้สูงอายุ..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *"...การสอนหรืออบรมผู้สูงอายุให้เป็นกันเอง พูดคุยได้มีสื่อทันสมัยมีของว่างให้กิน..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.2 แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส การเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมนั้นมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเกี่ยวข้องกับหลักความเชื่อและบทบัญญัติทางศาสนาอิสลาม ซึ่งมีเป้าหมายสูงสุดคือการเข้าสวรรค์ (อัล-ญันนะฮ์) ของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในการดำเนินชีวิตและเตรียมตัวสำหรับชีวิตหลังความตาย ดังนั้นแนวทางในการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยที่จะช่วยเติมเต็ม และทบทวนหลักอากีดะห์ (หลักศรัทธา) การปฏิบัติศาสนกิจ (หลักปฏิบัติ) และการดำเนินชีวิตตามบทบัญญัติศาสนาของตนเองให้มีความพร้อมมากที่สุด โดยมีแนวการพัฒนาดังนี้

4.2.1 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับความรู้ด้านศาสนาอิสลาม เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ การปฏิบัติศาสนกิจตามหลักศาสนาอิสลาม เช่น การทำอามาน (Amal) และอิบาดะห์ (Ibadah) อย่างถูกต้อง ตลอดจนการศึกษาเนื้อหาอัล-กุรอานและอัล-ฮาดิษ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ทางศาสนาเป็นสิ่งสำคัญ เพราะผู้สูงอายุมีความแตกต่างในแง่ของการประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจในหลักการศาสนา ซึ่งผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่สามารถแบ่งลักษณะเฉพาะดังนี้ 1) กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการเรียนศาสนา ซึ่งปัจจุบันเป็นผู้นำศาสนา ครูผู้สอนศาสนาในปัจจุบัน 2) กลุ่มที่ให้ความสำคัญกับการเรียนสายสามัญ (สายวิชาการ) เป็นหลักซึ่งจะรับราชการ พนักงานองค์กรต่าง ๆ และ 3) กลุ่มผู้สูงอายุที่มีฐานะยากจนไม่สามารถที่จะเข้าศึกษาทั้งสองลักษณะได้ เพราะจะต้องออกไปทำงานรับจ้างหรือจากสวน เพื่อหารายได้ในการดูแลครอบครัว ทั้งกลุ่มที่ 2 และ 3 เป็นกลุ่มที่มีขนาดใหญ่ที่ขาดโอกาสในการเรียนศาสนาในช่วงวัยหนุ่มสาว ส่งผลให้กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ขาดองค์ความรู้ในการปฏิบัติตนเองตามหลักการของศาสนาอิสลาม เพื่อให้การปฏิบัติศาสนกิจของตนเองให้ถูกต้อง จึงเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับที่นับถือศาสนาอิสลาม แนวทางการสอนและการพัฒนาผู้สูงอายุกลุ่มดังกล่าวจะต้องเน้นในสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองให้มีความสมบูรณ์ที่สุด ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...เป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ต้องเน้นการปฏิบัติหลักที่ตนเองนับถือ สุขภาพต้องพร้อม ความสัมพันธ์กับ*

บรรดาญาติมิตร...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย *และ “...การปฏิบัติศาสนากิจให้ถูกต้องและสามารถสอนลูกหลานได้ถูกต้อง การเรียนศาสนาและอัล-กุลอาน การเรียนศาสนาเพื่อได้เข้าใจและปฏิบัติตามหลักศาสนาที่ถูกต้อง...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ*“...การปฏิบัติศาสนากิจตามหลักการของศาสนาอิสลามควรสมบูรณ์แบบ เรียนบทบัญศาสนา อัล-กุรอาน บทคำแปล บทอ่านมีเสียง ในทุกเรื่องต้องตามแนวทางของอิสลาม...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ดังนั้นการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจของผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลามจึงเป็นเรื่องที่สำคัญยิ่ง เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปใช้ในปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องตามหลักการศาสนาอิสลามได้อย่างสมบูรณ์แบบที่สุด และพร้อมเมื่อชีวิตหลังความตายมาเยือนตามหลักความเชื่อของศาสนาอิสลาม ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *“...เนื้อหาที่จำเป็นเป็นเตาฮีต ฟิกส์ ตัจเวต อัล-ฮาดิษ เป็นต้น เพื่อเตรียมความพร้อมสู่โลกหน้า บรรยากาศในการเรียนเน้นการสาธิตให้สามารถปฏิบัติได้ การทัศนศึกษานอกสถานที่ของผู้สูงอายุ ความรู้ความเข้าในด้าน IT ประกอบการบรรยาย เรียนแล้วปฏิบัติ เรียนแบบกันเองมีการสอบถาม มีกิจกรรมในการสอน ต้องเข้าใจความเป็นผู้สูงอายุ...”* และ*“...ความรู้และทักษะด้านศาสนาอิสลาม อัล-กุรอาน โดยใช้ภาษามลายูด้วยกับลูกหลาน การปฏิบัติศาสนากิจที่ถูกต้องความหลักศาสนา การใช้เงินรู้วิธีการเก็บรักษา...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *“...ควรเป็นการอบรมในความรู้และฝึกการปฏิบัติในช่วงอบรมไปพร้อม ๆ กัน การเรียนรู้ทั้งภาคปฏิบัติอยู่ในรูปแบบที่สบาย ๆ ไม่เครียด การเรียนเป็นกลุ่ม ๆ ในวัน 1 เดือน เรียนเน้นด้านศาสนา รูปแบบการเรียนศาสนา เรียนสาธิตการปฏิบัติ...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.2.2 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับกิจกรรมสำหรับสูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลามควรจัดในรูปแบบที่หลากหลาย และเหมาะกับผู้สูงอายุ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *“...พาศึกษานอกสถานที่บ้างใช้เวลาแต่ละครั้งไม่นาน เรียนรู้ตลอดชีวิตมีเนื้อหาที่แน่นอน เนื้อหาที่ทันสมัยกับเหตุการณ์ปัจจุบัน...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *“...ทัศนศึกษาในโรงเรียนปอเนาะ เรียนทฤษฎีและไปทัศนะศึกษา เนื้อหาไม่ซ้ำ การศึกษาดูงานหรือดูงานสถานที่จริง...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *“...ควรเป็นแบบลักษณะการได้ปฏิบัติระหว่างเรียนการมีผู้สอนที่มีความชำนาญเฉพาะทาง...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ในส่วนของโปรแกรมการเตรียมความพร้อมควรมีกระบวนการจัดกิจกรรมหรือการเรียนการสอนให้มีระยะเวลาที่เหมาะสมอยู่ในช่วง 1-2 ชั่วโมงต่อครั้ง ซึ่งจะให้ผู้สูงอายุสามารถรับเนื้อหาสาระที่เรียนไปปรับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *“...ควรมีระยะเวลาสั้น ๆ สัปดาห์ละ 3 วัน ใช้เวลาน้อยเข้าใจง่าย ศึกษาดูงานอย่างของจริงให้เห็นถึงกับตัวเอง มีเวลาเรียนประมาณอาทิตย์ละ 2-3 วัน และครั้งละ ไม่ควร*

นานมาก...” ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *“...เนื้อหาที่ทันสมัยกับเหตุการณ์ปัจจุบัน โปรแกรมระยะสั้น ๆ โปรแกรมควรมีแบบวันเว้นวันมีเนื้อหาที่ใช้ในชีวิตจริง ควรมีแอปพลิเคชัน (Application) สั้นๆ ควรมีหนังสือประกอบการเรียน แบบบันทึกเสียงอัล-กุรอาน...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.2.3 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับการดูแลตนเองของผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลาม การเสริมสร้างความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพกายและจิตใจของผู้สูงอายุตามหลักวิชาการ และบูรณาการองค์ความรู้อิสลามให้ผู้สูงอายุสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *“...การดำเนินชีวิตประจำวัน การปฏิบัติศาสนากิจ การดูแลตนเอง การช่วยตนเองในเวลาฉุกเฉิน การเกิดอุบัติเหตุของผู้สูงอายุ...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ *“...ความพร้อมในด้านร่างกาย สุขภาพและอารมณ์...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ *“...การดูแลตัวเองเตรียมความพร้อมด้านพึ่งตนเอง ด้านอาหารการกิน การออกกำลังกาย ด้านสุขภาพให้ชีวิตอยู่อย่างมีความสุข...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยตัวอย่าง การละหมาดเป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุมุสลิมจะต้องปฏิบัติวันละ 5 ครั้ง ตามช่วงเวลาที่กำหนด ซึ่งมีกระบวนท่าและท่าทางมีลักษณะของโยคะ ดังนั้นการสนับสนุนให้ผู้สูงอายุได้รับการละหมาดที่ถูกต้องจะช่วยเสริมสร้างจิตให้มีความเข้มแข็งและยังมีส่วนบริหารร่างกายของผู้สูงอายุควบคู่กับการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาของตนเองได้

4.2.4 การเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับอาชีพเสริม และการวางแผนการเงิน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการดำเนินชีวิตในวัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ ควรเตรียมการวางแผนทางการเงิน การจัดการรายได้ และการเก็บออมเงินอย่างเหมาะสม ตลอดจนให้ความรู้เกี่ยวกับการทำอาชีพเสริมที่เหมาะสมแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างความมั่นคงในชีวิต ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *“...ผู้สูงอายุมุสลิมต้องรู้เรื่อศาสนา การเตรียมความพร้อมรายได้ การดูแลสุขภาพ เรื่องศาสนา การทำอามานอีบาดะ การอยู่ในดีที่สุด...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *“...การปฏิบัติศาสนากิจที่ถูกต้องความหลักศาสนา การใช้เงินรู้วิธีการเก็บรักษา...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *“...รู้เรื่องของเศรษฐกิจสำหรับคนผู้สูงอายุ...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย เพื่อให้ตนเองมีความเท่าทันกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจ สังคม เพื่อให้สามารถวางแผนและรับมือกับสิ่งที่อาจจะเกิดในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการวางแผนทางเงินให้สามารถรองรับการดำเนินชีวิตประจำวัน และการดูแลรักษาอาการเจ็บป่วยที่จะต้องมีการเตรียมความพร้อมเป็นสำคัญ ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *“...สุขภาพ การดูแลสุขภาพ และการใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *“...เข้าใจในเนื้อหาอัล-กุรอาน และอัล-ฮาดิษ ด้านการดูแลสุขภาพ การวางแผนทางการเงิน...”* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ

"...สนใจในการเตรียมความการดูแลสุขภาพตนเองที่ถูกต้อง การใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน..." ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย

4.2.5 การเตรียมความพร้อมในการปรับตัวเข้าสู่วัยสูงอายุและการอยู่ร่วมกันในสังคม ช่วยลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตต่อการเข้าสู่วัยสูงอายุ เพราะการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายและจิตใจของผู้สูงอายุ ซึ่งผู้สูงอายุทุกคนไม่ได้มีความพร้อมในการเข้าสูงวัยสูงอายุเหมือนกันทุกคน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...ไม่ได้เตรียม เลี้ยงหลาน มีความสุข อ่านหนังสือ เรียนอัล-กุรอาน พบปะเพื่อน ๆ พร้อมที่จะเป็นผู้สูงอายุ แต่มีน้อยที่มีความพร้อม..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและ *"...พร้อมและมีอาชีพเสริม เรียนอัล-กุรอาน ดูแลสุขภาพ การจัดการสังคมเพื่อนของสังคมสูงอายุ..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย จะเห็นได้ว่าเมื่อผู้สูงอายุเข้าสูงวัยสู่อายุมักจะประสบปัญหาต่าง ๆ อาทิเช่น ปัญหาการแสดงออกทางกายเพื่อเรียกร้องความรักจากสมาชิกในครอบครัว ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...การบริโภคอาหาร ไม่ออกกำลังกาย การพักผ่อนไม่เพียงพอ ลูกหลานไม่อยู่ด้วยกันไม่มีเวลาให้กัน..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และ *"...การดูและจากลูกๆ และความอบอุ่นของคนในครอบครัวและต้องการให้ลูกหลานเอาใจใส่ เรื่องอาหารการกิน ที่พักอาศัยแก่ผู้สูงอายุ..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย และปัญหาความรู้สึกความอ้างว้างและซึมเศร้าอันเนื่องจากขาดการเข้าสังคม ส่วนปัญหาการจัดการความรู้สึกเกี่ยวกับความสูญเสียของสมาชิกในครอบครัวและเพื่อนฝูง และปัญหาทางอารมณ์และจิตใจที่มีความอ่อนไหวต่อสภาพแวดล้อมรอบข้าง เป็นต้น ดังนั้นการทำความเข้าใจบทบาทของชีวิตตนเองในฐานะการเป็นผู้สูงอายุควรเป็นอย่างไร ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...ส่งเสริมความรู้และทักษะในด้านการดูแลสุขภาพอารมณ์ และเข้าใจบทของชีวิต..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัยและการจัดการเข้าสังคมของผู้สูงอายุเพื่อเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนพูดคุยให้กำลังใจต่อกัน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...เรียนรู้ในศาสนาการรักษาสุขภาพทางอารมณ์ การเข้าสังคมของผู้สูงอายุในแบบอิสลาม..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งการเตรียมความพร้อมและพัฒนาการปรับตัวของผู้สูงอายุจะต้องได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในสังคม ตลอดจนถึงผู้นำชุมชน ดังคำกล่าวที่ปรากฏดังต่อไปนี้ *"...การพัฒนาผู้สูงอายุต้องได้รับการสนับสนุนจากลูกหลาน เพื่อน ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้รู้ศาสนา ตัวเองและคนในครับครัว และเพื่อนในสังคม..."* ผู้ให้ข้อมูลในการวิจัย ซึ่งสมาชิกในครอบครัว ผู้นำศาสนา และผู้นำชุมชนเป็นหน่วยที่มีความสำคัญในการขับเคลื่อนกิจกรรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมในชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยตามวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษาความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

5.1 ความต้องการในการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมจะต้องมีลักษณะดังนี้ **1) ความต้องการในดูแลสุขภาพที่ดีด้วยการเพิ่มพูนความรู้และแนวทางการปฏิบัติดูแลตนเองให้ถูกสุขลักษณะ** เช่น การรับประทานอาหารที่เหมาะสม การพักผ่อนเพียงพอ การออกกำลังกาย การดูแลด้านอารมณ์และจิตใจ โดยสอดคล้องกับ หอมหวล บัวระภา (2565) ที่พบว่าร้อยละ 92 ของผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับสุขภาพที่แข็งแรง และร้อยละ 88 ต้องการอาหารตามวัย และสายพิณ ปั้นทอง (2565) ที่ระบุว่าผู้สูงอายุต้องการที่อยู่อาศัยที่สะอาด สิ่งแวดล้อมดี และพื้นที่ออกกำลังกายที่เข้าถึงได้ง่าย พร้อมทั้งสวัสดิการที่ช่วยลดภาระในชีวิตประจำวันของผู้สูงอายุ **2) ความต้องการในการเสริมสร้างความรู้และความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจ** เช่น การละหมาด การอ่านและแปลอัลกุรอาน และการมีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น ชมรมศาสนา หรือการพบปะพูดคุยเพื่อศึกษาและแลกเปลี่ยนความรู้ สอดคล้องกับ อดิศักดิ์ นุชมี, อับดุลเลาะ หนุ่มสุข, และ กัลยาณี เจริญช่าง นุชมี (2566); จุรีย์ ธีรัชกุล, อนงค์ ภิบาล, และ อุไร หัถกิจ (2559); อับดุลเล๊าะ หมัดอะด้ำ (2561) ที่พบว่าความรู้ด้านศาสนาเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สูงอายุปรารถนามากที่สุด เพื่อเติมเต็มความสมบูรณ์ในชีวิตทั้งขนาดมีชีวิต และชีวิตหลังความตาย **3) ความต้องการด้านอาชีพและการส่งเสริมอาชีพเสริมที่เหมาะสม และการออมเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ** โดย วัลยา ตูพานิช, สุธีกาญจน์ ไชยลาภ, และ กิตติ ไชยลาภ (2562); โสภณ เบื้องบน, สุวิมล ดอบุตร, และ ธีรนาถ สุวรรณเรือง (2566); พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์ (2563) ยืนยันถึงการส่งเสริมสวัสดิการของรัฐให้แก่ผู้สูงอายุในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะความต้องการในเรื่องรายได้ การออม และอาชีพที่เหมาะสม เช่น การทำขนมพื้นบ้าน ที่สอดคล้องกับศักยภาพผู้สูงอายุ ที่สามารถก่อเกิดเป็นรายได้ในการเป็นต้นทุนการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุและช่วยเสริมความรู้สึกของคุณค่าแก่ตนเองแก่ผู้สูงอายุทำให้ผู้สูงอายุดำเนินชีวิตได้มีความสุขและภูมิใจตนเองได้ **4) ความต้องการในการสร้างความสัมพันธ์ที่อบอุ่นและการให้การสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว** เพราะผู้สูงอายุต้องการความรัก การยอมรับจากครอบครัว และการมีส่วนร่วมในชุมชนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน เช่น การพบปะกับเพื่อน การท่องเที่ยว การเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนา ซึ่งช่วยลดความโดดเดี่ยว สอดคล้องกับ

สายพิณ ปั้นทอง (2565); วัลยา ตูพานิช, สุธีกาญจน์ ไชยลาภ, และ กิตติ ไชยลาภ (2562) เหล่านี้ไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงอายุรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคม และยังช่วยพัฒนาสุขภาวะทางจิตใจและสร้างสังคมที่มีความสัมพันธ์อันดีในระดับครอบครัวและชุมชน **5) ความต้องการเรียนรู้ทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ** เนื่องจากผู้สูงอายุต้องการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีอย่างเหมาะสมเพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน ชวพร ธรรมนิตยกุล และ กันยารัตน์ ศรีวิสทิยกุล (2567); Blackwood-Brown, Levy & D'Arcy (2019) ย้ำถึงความสำคัญของการพัฒนาทักษะด้านความปลอดภัยไซเบอร์ และการใช้เทคโนโลยีในสังคมดิจิทัลอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นความต้องการเรียนรู้ทักษะการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุ จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและสำคัญในการเตรียมความพร้อมในการเข้าสู่วัยสูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมีความรู้ในการใช้ประโยชน์และมีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิตในสังคมดิจิทัล

5.2 การพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมจะต้องมีลักษณะดังนี้ **1) การเพิ่มพูนความรู้ด้านศาสนาอิสลามและสามารถนำไปในการปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้อง** ดังนั้นควรจัดอบรมและกิจกรรมเพื่อฝึกปฏิบัติศาสนกิจอย่างถูกต้องโดยใช้สื่อที่เหมาะสม สอดคล้องกับ อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต (2551); al- Azdiy & al-Ashath (2000); เกษตรชัย และหีม, ปัญญา เทพสิงห์, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, และ ฮัสบุลเลาะ อาศิสสกุล, (2562) ดังนั้นการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุจะต้องใช้กระบวนการเรียนรู้ในการขัดเกลาจิตใจเพื่อให้ผู้เข้าร่วมมีความรู้ความเข้าใจวิถีชีวิตตามวิถีอิสลามที่สมบูรณ์แบบยิ่งขึ้น และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึก และกระตุ้นให้ผู้นำมุสลิมเห็นความสำคัญและตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ในการส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามแก่ผู้สูงอายุ **2) การจัดกิจกรรมในลักษณะการเรียนรู้ตลอดชีวิตตามวิถีอิสลาม และทันสมัยทันเหตุการณ์ปัจจุบัน** ซึ่งกิจกรรมควรเน้นความสนุกสนาน ผ่อนคลาย เพื่อลดปัญหาความซึมเศร้า ความเครียด และความรู้สึกโดดเดี่ยวในผู้สูงอายุได้ และส่งเสริมบทบาททางสังคม เช่น การทัศนศึกษาประกอบควบคู่กับการปฏิบัติ เช่น การฝึกละหมาดรวมย่อ เป็นต้น ส่วนการฝึกอาชีพ การจัดชมรมศาสนา ตามแนวทางของอุบลทิพย์ ไชยแสง, นิวัติ ไชยแสง, และ อาบาดี เจะอาแดร (2566); ชลิดา แย้มศรีสุข (2563); วราพัชร จันทร์เส้ง (2563) ดังนั้นโปรแกรมการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุมุสลิมจึงจำเป็นที่จะต้องกำหนดเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตมุสลิมนำไปสู่การเรียนตลอดชีวิต เพื่อไปสู่เป้าหมายการเป็นผู้สูงอายุที่มีคุณภาพทางสังคมมุสลิม **3) การดูแลตนเองของผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลาม**ควรส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมของศาสนา

อิสลาม เช่น การดูแลตามบทบัญญัติอิสลาม ดังคำกล่าวในอัล-ฮาดิษความว่า *(وإن من السعادة أن يطول عمر العبد ويرزقه الله الإنابة)* ความวา *"แทจริงสวนหนึ่งของความสุขคือการที่บาวมีอายุที่ยืนยาว และอัลเลาะหไดทรงประทาน แก่เขาซึ่งความนอบน่อมมอบตนแด่พระองค์" (บันทึกโดย อิหม่ามอะฮ์มัดในมุสนัด ท่านอัลไฮยษะมียกล่าวว่า "เป็นสายรายงานที่ดี" Al - Haisamiy : H 1406 : 10/206)* สอดคล้องกับ จารุวรรณ ไผ่ตระกูล และ นะฤเนตร จุฬากาญจน์ (2559); รอฮานี มาแจ, อัฟนาน จารง, และ มุสลิม คาเรง (2565) เพื่อให้ผู้สูงอายุมุสลิมสามารถบูรณาอิสลามนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ **4) การส่งเสริมอาชีพและวางแผนการเงิน** ควรจัดอบรมเกี่ยวกับอาชีพที่เหมาะสม การบริหารการเงิน และการวางแผนการออม เพื่อความมั่นคงในวัยเกษียณ ตามข้อเสนอของ ธีรพัฒน์ ดีแก้ว (2551); บุษยา ลิ้มงาม (2560); สมคิด ยาเคน (2564) ดังนั้นการเตรียมความพร้อมทางการเงินและการออมจึงมีความสำคัญและจำเป็นต่อการพัฒนาโปรแกรมที่ต้องเตรียมความพร้อมความรู้และทักษะดังกล่าวแก่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ผู้สูงอายุมุสลิมสามารถวางแผน และออมเงิน เพื่อเข้าสูงวัยสูงอายุได้อย่างมั่นคงทางการเงินและสามารถรับมือกับสถานณ์ต่าง ๆ ในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ **5) การปรับตัวเข้าสู่วัยสูงอายุและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เข้าใจบทบาทของชีวิตตนเองของผู้สูงอายุ** เพื่อพัฒนาและปรับตัวของผู้สูงอายุ โดยการส่งเสริมบทบาทของครอบครัวและผู้นำชุมชนในการสนับสนุนการเปลี่ยนผ่านเข้าสู่วัยสูงอายุอย่างมีคุณภาพ ตัวอย่าง การปรับตัวทางสังคม การให้คำปรึกษาครอบครัว การช่วยแก้ปัญหาครอบครัว เป็นต้น ตามข้อเสนอของสายพิณ ปั้นทอง (2565); สุพล ศิริ (2566); พสุ วุฒินันท์ (2563) ดังนั้นการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยมุสลิมนั้นจะต้องมีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับปรับตัว การสนับสนุนของสมาชิกในครอบครัวและสังคม ผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ต้องเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาและปรับตัวเข้าวัยสูงอายุของผู้สูงอายุมุสลิม เพื่อให้ผู้สูงอายุมุสลิมสามารถปรับตัวเข้าสูงวัยสูงอายุได้อย่างมีประสิทธิภาพอย่างยั่งยืน และเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาขับเคลื่อนกิจกรรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมในชุมชนต่อไป

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาครั้งนี้ได้ค้นพบองค์ความรู้ที่เกี่ยวกับความต้องการในการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส โดยผู้วิจัยได้สรุปเป็นแผนภาพดังนี้

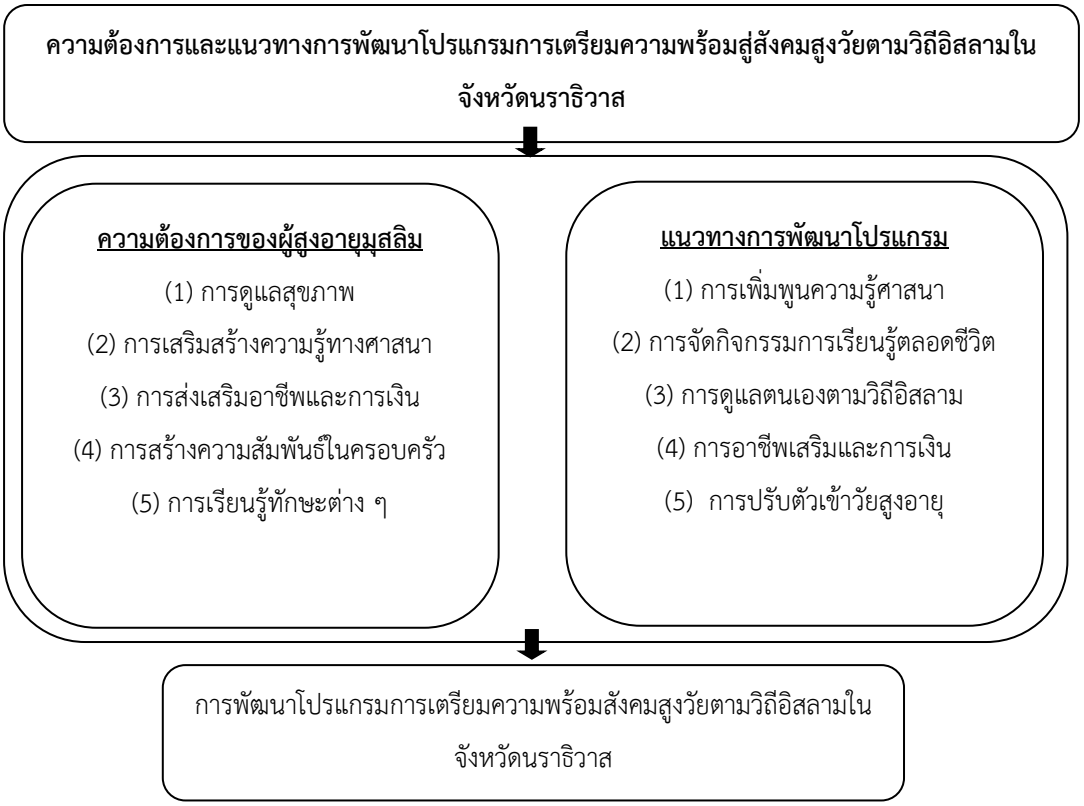

ภาพที่ 1. การพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส

จากการศึกษาพบว่า ความต้องการและแนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสู่สังคมสูงวัยตามวิถีอิสลามในจังหวัดนราธิวาส มีสาระสำคัญที่ชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการสร้างระบบสนับสนุนทางศาสนาและสังคมอย่างสอดคล้องกับบริบทของมุสลิมในพื้นที่ ผลการวิจัยสะท้อนว่า ผู้สูงอายุมุสลิมมีความต้องการกิจกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศาสนา และทักษะการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกับหลักอิสลาม เช่น การเตรียมตัวด้านจิตใจ การปฏิบัติศาสนกิจ การบริหารสุขภาพตามแนวทางฮาลาล และการเป็นสมาชิกที่มีคุณค่าของชุมชน

ข้อค้นพบสำคัญ คือ โปรแกรมการเตรียมความพร้อมที่มีลักษณะสอดคล้องกับวิถีอิสลามนั้น ไม่เพียงแต่ตอบสนองความต้องการส่วนบุคคลของผู้สูงอายุเท่านั้น หากยังเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับความพร้อมของ "สังคมผู้สูงวัยมุสลิม" ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น โดยเน้นการมีส่วนร่วมจากภาคีเครือข่าย เช่น คณะกรรมการอิสลาม ผู้นำศาสนา โรงเรียนผู้สูงอายุ และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ นอกจากนี้ การออกแบบโปรแกรมที่ยึดหลักศาสนาเป็นแกนกลางยังส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้มีความหมาย (meaningful learning) ต่อผู้สูงอายุ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเตรียมความพร้อมเชิงจิตวิญญาณที่ได้รับการกล่าวถึงในงานวิจัยก่อนหน้า และสามารถเป็นต้นแบบการพัฒนาเชิงระบบในพื้นที่มุสลิมอื่น ๆ ได้ในอนาคต

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ศึกษาการบูรณาการโปรแกรมการเตรียมความพร้อมผู้สูงอายุมุสลิมในแผนพัฒนาท้องถิ่นโดยการเสนอให้กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์และกรมกิจการผู้สูงอายุให้บรรจุ “โปรแกรมการเตรียมความพร้อมตามวิถีอิสลาม” เป็นหนึ่งในแนวทางการดำเนินงานด้านผู้สูงอายุ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีประชากรมุสลิมจำนวนมาก เช่น จังหวัดชายแดนภาคใต้

7.2 ศึกษาแนวทางพหุวัฒนธรรมในการจัดสวัสดิการและบริการสาธารณะส่งเสริมให้หน่วยงานรัฐพัฒนานโยบายที่ยึดถือแนวคิดพหุวัฒนธรรม (multiculturalism) โดยจัดบริการและกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบททางศาสนา ความเชื่อ และวัฒนธรรมของผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้

7.3 ศึกษากลไกความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายจัดตั้งคณะทำงานระดับพื้นที่โดยประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น คณะกรรมการอิสลามจังหวัด สถานศึกษา โรงเรียนผู้สูงอายุ และชมรมผู้สูงอายุ เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมตามโปรแกรมฯ อย่างต่อเนื่อง

7.4 การนำความรู้เกี่ยวกับโปรแกรมการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลามไปขับเคลื่อนในระดับนโยบายของหน่วยงานรัฐ โดยเฉพาะกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ กรมกิจการผู้สูงอายุ สถาบันการศึกษา หน่วยงานด้านสาธารณะสุข นำไปปรับใช้ในการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สูงอายุมุสลิมตามวิถีอิสลามและกิจกรรมต่าง ๆ สำหรับผู้สูงอายุมุสลิมในพื้นที่ภาคใต้และในประเทศไทยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

เกษตรชัย และหีม, ปัญญา เทพสิงห์, ธงพล พรหมสาขา ณ สกลนคร, และ ฮัสบุลเลาะ อาศิสสกุล. (2562). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้อิสลามของผู้สูงอายุมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ : กรณีศึกษาตำบลเขาตูม และตำบลยะรัง อำเภอยะรัง จังหวัดปัตตานี* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

จารุวรรณ ไผ่ตระกูล, และ นะฤเนตร จุฬากาญจน์. (2559). ความเข้าใจทางด้านวัฒนธรรมเพื่อการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุชาวไทยมุสลิม. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 8*(2), 142-152.

จุรีย์ ธีรัชกุล, อนงค์ ภิบาล, และ อุไร หัถกิจ. (2559). ความต้องการการดูแลทางจิตวิญญาณด้านการมีความสัมพันธ์กับผู้อื่นและพลังนอกเหนือตนของผู้ป่วยมุสลิมที่เคยเข้ารับการผ่าตัดในแผนกศัลยกรรมทั่วไปโรงพยาบาลศูนย์แห่งหนึ่งในจังหวัดชายแดนใต้ของไทย. *วารสารมหาวิทยาลัยนราธิวาสราชนครินทร์, 1*(8), 39-52.

ชนัญญา ปัญจพล. (2558). *การเตรียมความพร้อมเข้าสู่วัยผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข (ส่วนกลาง)* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ชวพร ธรรมนิตยกุล, และ กันยารัตน์ ศรีวิสทิยกุล. (2567). ความต้องการและรูปแบบการสื่อสารนวัตกรรมเพื่อส่งเสริมทักษะความเป็นพลเมืองดิจิทัลด้านความปลอดภัยทางเทคโนโลยีสารสนเทศสำหรับผู้สูงอายุ. *วารสารมนุษยศาสตร์วิชาการ, 31*(1), 75-93.

ชลิดา แย้มศรีสุข. (2563). การสร้างเครือข่ายโรงเรียนผู้สูงอายุจังหวัดลำปาง. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต, 16*(2), 19-30.

ธีรพัฒน์ ดีแก้ว. (2551). *ปัญหาและความต้องการด้านสุขภาพและสวัสดิการของผู้สูงอายุในเขตเทศบาลตำบลบุญเรือง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย* (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ขอนแก่น.

บุษยา ลิ้มงาม. (2560). *ความต้องการและแนวทางการพัฒนาให้สนับสนุนสวัสดิการผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

พสุ วุฒินันท์. (2563). รูปแบบการให้คำปรึกษาครอบครัวและผู้สูงอายุ. *วารสารพุทธจิตวิทยา, 5*(2), 87-97.

พูนทรัพย์ เกตุวีระพงศ์. (2563). การพัฒนาศักยภาพของการออมและการประกอบอาชีพของผู้สูงวัย เพื่อการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืนในภาคเหนือตอนบน. *วารสารธรรมวัตร, 1*(1), 39-48.

มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย. (2564). *สถานการณ์ผู้สูงอายุไทย พ.ศ. 2562.* กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาผู้สูงอายุไทย.

รอฮานี มาแจ, อัฟนาน จารง, และ มุสลิม คาเรง. (2565). การศึกษาสภาพปัญหาการดูแลผู้สูงอายุในครอบครัวมุสลิมในเขตตำบลบันนังสตา อำเภอบันนังสตา จังหวัดยะลา. *MENARA : Journal of Islamic and Contemporary Issues (M-JICI), 3*(1), 14-28.

วราพัชร จันทร์เส้ง. (2563). *การศึกษาการทำงานของผู้สูงอายุชาวมุสลิมในจังหวัดสงขลา* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

วัลยา ตูพานิช, สุธีกาญจน์ ไชยลาภ, และ กิตติ ไชยลาภ. (2562). ปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในเขตเมือง. *วชิรเวชสารและวารสารเวชศาสตร์เขตเมือง, 63(*ฉบับเพิ่มเติม), 83-92.

สมคิด ยาเคน. (2564). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการวางแผนทางการเงินส่วนบุคคลเพื่อเตรียมพร้อมสู่วัยเกษียณของพนักงานเทศบาลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. *วารสารบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 10*(2), 25-40.

สายพิณ ปั้นทอง. (2565). องค์ประกอบความต้องการจำเป็นพื้นฐานที่พึงประสงค์ของผู้สูงอายุชมรมผู้สูงอายุในสังกัดสำนักการแพทย์กรุงเทพมหานคร. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 14*(27), 145-159.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. (2568). ไทยเข้าสู่ “สังคมสูงอายุสมบูรณ์” สสส. – Rocket Media Lab เปิดข้อมูลสถานการณ์ผู้สูงอายุไทย ป่วย NCDs สูง! เตือน 3 ปัจจัยเสี่ยง สุขภาพ-เศรษฐกิจ-ที่อยู่อาศัย . สืบค้นจาก https://www.thaihealth.or.th/ไทยเข้าสู่-สังคมสูงอาย/

สำนักงานจังหวัดนราธิวาส. (2561). *แผนพัฒนาจังหวัดนราธิวาส พ.ศ. 2561-2564 ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2564*. นราธิวาส: กลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดนราธิวาส.

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนราธิวาส. (2565). *รายงานสถานการณ์ทางสังคมจังหวัดนราธิวาส ประจำปี 2565*. นราธิวาส: สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดนราธิวาส กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.

สุพล ศิริ. (2566). การเตรียมพร้อมเพื่อเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุของประชาชนในจังหวัดเพชรบูรณ์. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมปริทรรศน์, 6*(1), 167-176.

โสภณ เบื้องบน, สุวิมล ดอบุตร, และ ธีรนาถ สุวรรณเรือง. (2566). บทบาทในการพัฒนาชุมชนและความต้องการสวัสดการของผู้สูงอายุ ตำบลชานุวรรณ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ, 16*(2), 47-58.

หอมหวล บัวระภา. (2565). ความต้องการของผู้สูงอายุและความพร้อมของสถาบันที่ให้บริการผู้สูงอายุ. *วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7*(6), 83-97.

อดิศักดิ์ นุชมี, อับดุลเลาะ หนุ่มสุข, และ กัลยาณี เจริญช่าง นุชมี. (2566). ความต้องการจำเป็นในการเรียนรู้และพัฒนาตนเองของสตรีมุสลิมใหม่ที่เข้ารับอิสลามด้วยการสมรส. *วารสารศิลปศาสตร์มหาวิทยาลัยรังสิต,* 19(1), 75-89.

อับดุลเลาะ เจ๊ะหลง และ เกษตรชัย และหีม. (2563). โปรแกรมกิจกรรมการเรียนรู้อิสลามเพื่อพัฒนาพฤติกรรมตามวิถีอิสลามสำหรับเยาวชนมุสลิมกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 39*(3), 20-32.

อับดุลเล๊าะ หมัดอะด้ำ. (2561). ความต้องการในการจัดการศึกษาอิสลามของประชาชนในชุมชนมุสลิมเกาะบูโหลน จังหวัดสตูล. *วารสารวิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 9*(1), 1-13.

อิบราเฮ็ม ณรงค์รักษาเขต. (2551). *ปรัชญาการศึกษาอิสลาม.* สงขลา: หาดใหญ่กราฟฟิก

อุบลทิพย์ ไชยแสง, นิวัติ ไชยแสง, และอาบาดี เจะอาแดร์. (2566). สุขภาวะทางจิต : แนวคิดและแนวทางการสร้างเสริมในผู้สูงอายุตามบริบทชายแดนใต้. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, 9*(3), 9-18.

al- Azdiy, D,. al-Ashath, S. (2000). *Sunan Abi Daud. Dar alKutub al-Arabiy*. Beirut: Dar al-kutub al-Arabi.

Blackwood-Brown, C., Levy, Y., & D'Arcy, J. (2019). Cybersecurity Awareness and Skills of Senior Citizens: A Motivation Perspective. *Journal of Computer Information Systems*, *61*(3), 195–206.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. (1978). *Naturalistic Inquiry*. Beverly Hills, CA : SAGE.

Tohit, N., Browning, C. J., & Radermacher, H. (2011). We want a peaceful life here and hereafter': healthy ageing perspectives of older Malays in Malaysia. *Cambridge Core, 32*(3), 405-424.

การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชนในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย *

The Development of Model Community on Zero Waste Management to Community Welfare, Pa Tung Rim Kok Community Area, Rim Kok Subdistrict, Mueang District, Chiang Rai Province

เบญจมาศ เมืองเกษม, กรชนก สนิทวงค์, และ ณัฐทิยา วัฒนศิริศาสตร์
Benjamat Muangkasem, Kornchanok Sanitwong, and Nuttriya Wattanasirisart
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Faculty of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University
Corresponding Author, Email: benjamat16@yahoo.com

บทคัดย่อ

ปัญหาขยะมูลฝอยของประเทศไทยได้ทวีความรุนแรงมากขึ้นตามการขยายตัวของเมืองและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการบริโภคของประชาชน ซึ่งความรุนแรงของการจัดการขยะอย่างไม่ถูกวิธีทำให้เกิดผลกระทบโดยตรงต่อระบบนิเวศและสังคมภาพรวม โดยบทความนี้เป็นการนำเสนอการจัดการขยะตามแนวคิดลดขยะให้เหลือศูนย์ของชุมชนมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน และพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดการลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชน เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายคือประชาชนชุมชนป่าตึง

* ได้รับบทความ: 27 มีนาคม 2568; แก้ไขบทความ: 24 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 27 พฤษภาคม 2568
Received: March 27, 2025; Revised: May 24, 2025; Accepted: May 27, 2025

ริมกก อำเภอมือง จังหวัดเชียงราย ทุกหลังคาเรือนจำนวน 140 ครัวเรือน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามและแบบทดสอบ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ในช่วง .72 - 1.00 สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีวิเคราะห์สถิติค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ประชุมกลุ่มย่อย และการอบรมเชิงปฏิบัติการจากผู้นำชุมชน กรรมการชุมชน และตัวแทนชุมชน จำนวน 30 ราย และทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า 1) พฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชนในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก พบว่า พฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในครัวเรือน พบว่า พฤติกรรมของประชาชนในการจัดการขยะครัวเรือน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง สำหรับความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชนในเขตชุมชน ส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับน้อย 2) การพัฒนาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามแนวคิดการลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชนในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก พบว่า มีการออกแบบร่วมกับชุมชนให้ได้ปฏิบัติกิจกรรมการจัดการจัดขยะซึ่งเป็นกิจกรรมนำร่อง จำนวน 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการอบรมให้ความรู้การจัดการขยะ กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมการรณรงค์ส่งเสริม กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ กิจกรรมการเพิ่มมูลค่าจากขยะ และกิจกรรม ตลาดชุมชน โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนมีองค์ความรู้และการจัดการขยะอย่างถูกวิธี รวมทั้งสามารถสร้างรายได้จากขยะเหลือทิ้งเพื่อเป็นช่องทางในการเป็นแนวทางวางแผนการจัดสวัสดิการชุมชนต่อไป

คำสำคัญ: การจัดการขยะเหลือศูนย์; ชุมชนต้นแบบ; สวัสดิการชุมชน

Abstract

The waste management problem in Thailand has intensified with the expansion of urban areas and changes in consumer behavior among the population. The severity of improper waste management has direct impacts on the ecosystem and society as a whole. This article presents waste management based on the zero waste concept in communities, aiming to study public behavior

and knowledge regarding waste management, and to develop a model community for waste management following the zero waste philosophy towards community welfare. This research employs a mixed-methods approach combining quantitative and qualitative research. The target group is the residents of the Ban Pa Tung Rim Kok community in Mueang district, Chiang Rai province, involving a total of 140 households. The tools used for quantitative research include questionnaires and tests, which had an Index of Item-Objective Congruence (IOC) ranging from .72 to 1.00. For data analysis, statistical methods such as percentage, mean, and standard deviation were used. For qualitative research tools, interviews, focus group discussions, and workshops were conducted with 30 participants including community leaders, community committee members, and community representatives, and data analysis was performed using content analysis.

The study findings revealed that 1) The behavior and knowledge regarding waste management among the people in the Pa Tung Rim Kok community area showed that the household waste management behavior was at a moderate level. As for the knowledge about waste management, most people in the community had a low level of knowledge. 2) The development of a model community for waste management based on the concept of zero waste towards community welfare in the Pa Tung Rim Kok area involved designing activities in collaboration with the community to implement waste management activities, which consisted of 6 pilot activities: activities for training and knowledge about waste management, hands-on training activities, promotional campaign activities, model household activities, activities to add value from waste, and community market activities. The goal is for the community to have knowledge and proper waste management, as well as to create income from the waste generated as a means for planning community welfare in the future.

Keywords: zero waste management; model community; community welfare

1. บทนำ

ปัญหาจากการเพิ่มขึ้นของขยะมูลฝอยเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นในหลายแห่งของประเทศไทย จากรายงานสถานการณ์ขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทยปี 2566 พบว่าประเทศไทยมีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 26.95 ล้านตัน หรือประมาณ 73,840 ตัน/วัน เฉลี่ยเท่ากับ 1.12 กิโลกรัม/คน/วัน เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร์ปี พ.ศ.2566 ทั้งนี้เพิ่มขึ้นจากปี 2565 ประมาณร้อยละ 5 ที่มีปริมาณขยะมูลฝอย 25.70 ล้านตัน เนื่องจากในปี พ.ศ. 2563 – 2564 ประเทศไทยอยู่ในช่วงล็อกดาวน์ เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่า (COVID-19) เมื่อสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรน่าคลี่คลายลง ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการผลิตและบริโภคไปอย่างมาก โดยการสั่งสินค้าและ อาหารออนไลน์เพื่อความสะดวกสบายถือเป็นกระแสหลักในการบริโภคในปัจจุบัน และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบธุรกิจ การค้าขายสินค้าและผลิตภัณฑ์ อาทิเปลี่ยนจากการขายสินค้า หน้าร้านเป็นการขายออนไลน์หรือเปลี่ยนแปลงบ้านพักอาศัยเป็นร้านอาหารออนไลน์หรือร้านค้าออนไลน์ล้วนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนในการส่งผลให้มีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชนและขยะพลาสติกเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งร้านค้าและร้านสะดวกซื้อหลักของประเทศได้ผ่อนคลายมาตรการงดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียว จึงทำให้ปริมาณขยะพลาสติกเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก (กรมควบคุมมลพิษ, 2566)

สำหรับข้อมูลร้อยละของครัวเรือน จำแนกตามวิธีการจัดการขยะภายในครัวเรือน ในปี 2566 พบว่า ร้อยละของครัวเรือนส่วนใหญ่เก็บรวบรวมให้พนักงานนำไปทิ้ง ร้อยละ 78.2 รองลงมาเป็นเผาร้อยละ 25.8 ฝังกลบ ร้อยละ 2.7 ทิ้งลงแม่น้ำ ลำคลอง ที่สาธารณะและอื่น ๆ ร้อยละ 2.2 ทำปุ๋ยหมักร้อยละ 0.4 และนำไปเลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 0.1 ตามลำดับ ซึ่งการกำจัดขยะมูลฝอย มีวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยได้หลายวิธี เช่น นำไปกองทิ้งบนพื้นดิน การเผากลางแจ้ง การทำปุ๋ยหมักขยะมูลฝอย ฝังกลบอย่างถูกหลักวิชาการ และการเผาด้วยเตาเผา เป็นต้น บางวิธีเป็นการกำจัดที่ไม่ถูกต้องเป็นการทำลายทรัพยากรน้ำและสิ่งแวดล้อม (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) รวมถึงสุขภาพของคนในชุมชนที่จะได้รับผลกระทบตามไปด้วย และในปัจจุบันมีการนำแนวคิดการบริหารจัดการขยะมูลฝอยด้วยแนวคิดการลดขยะเหลือศูนย์ (Zero waste)

การจัดการขยะด้วยแนวคิดการลดขยะให้เหลือศูนย์ (Zero waste) ตามหลัก 3Rs คือ Reduce หรือการลดปริมาณขยะ Reuse หรือการใช้ซ้ำ และ Recycle หรือการนำกลับมาใช้ใหม่ มีการส่งเสริมให้ชุมชนได้มีการจัดการขยะจากต้นทาง (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2562) เป็นวิธีการนำกลับมาใช้ใหม่และทำให้ขยะเหลือน้อยที่สุด หลักการของขยะเหลือศูนย์ที่สำคัญ คือ การมุ่งเน้นไปที่การลดปริมาณขยะที่สังคมสร้างขึ้น การลดปริมาณการใช้ทรัพยากรไม่จำเป็น การใช้ซ้ำและการคัดแยกเพื่อนำกลับไปใช้ใหม่ ก่อนที่จะนำขยะเหล่านั้นไปกำจัด รวมทั้งการใช้วัตถุการผลิตที่สามารถนำกลับมาแปรรูปใช้ใหม่ให้มากที่สุด ลดปริมาณของเสียที่จะทิ้งให้เหลือน้อยที่สุด บริโภคให้พอดีและบริโภคสินค้าที่สามารถนำกลับมาใช้ซ้ำได้ ผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ผลิตสินค้าใหม่ที่ผสมผสานการนำวัสดุกลับมาแปรรูปใช้ใหม่ได้ รณรงค์การใช้สินค้าที่ผลิตจากวัสดุเหลือใช้พัฒนาการนำขยะกลับมาแปรรูปใช้ใหม่ ซึ่งการนำหลักการของการลดขยะให้เหลือศูนย์จะทำให้เกิดการลดปัญหาขยะที่มีจำนวนมาก และช่วยให้สิ่งแวดล้อมดีขึ้น (สมาคมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2559)

จังหวัดเชียงราย ได้จัดทำแผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน “จังหวัดสะอาด” ประจำป 2566 จังหวัดเชียงราย โดยแผนปฏิบัติการฉบับนี้จะมุ่งเน้นการคัดแยกขยะมูลฝอยชุมชน โดยเฉพาะการจัดการขยะอินทรีย์หรือขยะเปียก ตามโครงการจัดทำถังขยะเปียกลดโลกร้อนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มุ่งเน้นสร้างความตระหนักและความรับผิดชอบของผู้บริโภค รวมทั้งการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับครัวเรือน อย่างไรก็ตามในการจัดขยะในชุมชนยังพบปัญหาอย่างต่อเนื่อง ได้แก่ ขยะมูลฝอยชุมชนไม่ได้รับการคัดแยกตั้งแต่ต้นทาง การจัดทำระบบเก็บขนไม่มีประสิทธิภาพ ขยะมูลฝอยชุมชนไม่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการและยังกำจัดไม่หมด ในขณะที่การบริหารจัดการของหนวยงานที่ดูแลรับผิดชอบยังขาดประสิทธิภาพและทั่วถึง (สำนักงานสงเสริมการปกครองท่องถิ่นจังหวัดเชียงราย, 2565) ดังนั้นจึงมีการผลักดันการดำเนินการรวมกลุ่มพื้นที่ในการจัดการมูลฝอย(Clusters) ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มีประสิทธิภาพขึ้น (กรมควบคุมมลพิษ, 2566)

เทศบาลนครเชียงราย มีจัดทำแผนปฏิบัติการในการจัดการขยะ โดยในปี 2566 ได้มีการขับเคลื่อนชุมชนต้นแบบนำร่อง จำนวน 14 ชุมชน จากทั้งหมด 65 ชุมชน เพื่อให้เป็นชุมชนต้นแบบนำร่องในการจัดการขยะในระดับพื้นที่ ซึ่งชุมชนป่าตึงริมกกเป็นชุมชน 1 ใน 65 ชุมชนที่เป็นชุมชนนำร่องและอยู่ภายใต้โครงการพัฒนานครเชียงรายสู่เมืองแห่งความสุข 3 มิติ ได้แก่

มิติด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นในการขับเคลื่อนด้านการจัดการขยะ ที่มีเป้าหมายในการพัฒนาเมืองอย่างยั่งยืน ในขณะเดียวกันชุมชนป่าตึงริมกก มีแนวโน้มจะก้าวสู่ความเป็นชุมชนเมือง โดยพบว่า มีการเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชนลักษณะประชากรแฝง จากปี 2565 ถึง ปี 2566 เพิ่มขึ้นร้อยละ 5 (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2567) ผลจากการเข้ามาทำงานในเขตเมืองได้มีการเคลื่อนย้ายของคนต่างถิ่นเข้ามาอยู่อาศัยในชุมชน รวมทั้งมีปรับเปลี่ยนพื้นที่นาเป็นบ้านจัดสรรและบ้านเช่า ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนเริ่มมีปัญหาเรื่องการจัดการขยะในครัวเรือนและการจัดการขยะที่ถูกสุขลักษณะตามมา

ด้วยเหตุผลดังกล่าวในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้ศึกษาจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชนในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนต้นแบบ และการเพิ่มมูลค่าขยะเหลือใช้ส่งผลต่อการยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ทำให้เกิดแนวทางการพัฒนาที่เป็นรูปธรรม สามารถเผยแพร่และใช้ในการจัดการขยะได้อย่างยั่งยืน และชุมชนเกิดความเข้มแข็งจากการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการขยะอย่างเหมาะสมกับบริบทชุมชน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชนในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

2.2 เพื่อพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดการลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

3.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษาและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ตัวแทนครัวเรือนๆ ละ 1 คน ในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นครัวเรือนทั้งหมดในชุมชน จำนวน 140 ครัวเรือน

3.1.2 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เป็นการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการชุมชน และตัวแทนชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย จำนวน 30 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ได้แก่

1) แบบสอบถามเกี่ยวกับพฤติกรรมการจัดการขยะในครัวเรือน ใช้มาตรวัดเรียงอันดับแบบ Likert Scale 5 ระดับ ได้แก่ มากที่สุด (5) มาก (4) ปานกลาง (3) น้อย (2) และน้อยที่สุด (1)

2) แบบทดสอบวัดความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน โดยข้อคำถามที่ตอบ “ใช่”และข้อคำถามที่ตอบ “ไม่ใช่” เกณฑ์การให้คะแนนตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิด และไม่ทราบได้ 0 คะแนน ซึ่งการแบ่งระดับความรู้แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ ระดับความรู้น้อย ปานกลาง และมาก โดยอิงเกณฑ์ของ (Bloom, Hastings, & Madaus, 1971) ดังนี้ คะแนนร้อยละ 0 - 10 ระดับน้อย คะแนนร้อยละ 11 - 20 ระดับปานกลาง และ คะแนนร้อยละ 21 - 30 ระดับมาก

3) แบบทดสอบก่อน -หลังฝึกอบรม โดยใช้แบบทดสอบ จำนวน 20 ข้อ ข้อละ 1 คะแนน คะแนนเต็ม 20 คะแนน

3.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่มย่อย และการอบรมเชิงปฏิบัติการ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลในกิจกรรม 6 กิจกรรม และการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน ซึ่งจะจัดเป็นกลุ่มผู้เข้าร่วมตามประเภทกิจกรรมนั้น ๆ

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) อยู่ในช่วง .72 - 1.00 และมีค่าเฉลี่ยโดยรวมอยู่ที่ .88

3.3 การวิเคราะห์ข้อมูล

3.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้ใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) คือ ความถี่ (Frequency)ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation)

3.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยการรายงานข้อค้นพบ(Descriptive Methodology) และการตีความหมาย (Interpretive Methodology)

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชน มีรายละเอียดดังนี้

4.1 พฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชนในครัวเรือนเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่เป็นตัวแทนครัวเรือน จำนวน 140 ครัวเรือน สรุปผลได้ดังนี้

4.1.1 พฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในครัวเรือน พบว่า พฤติกรรมของประชาชนในการจัดการขยะครัวเรือน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ =3.40, S.D.= 0.72) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน โดยเรียงจากมากไปน้อยที่สุดดังนี้ ด้านการนำขยะและเศษวัสดุมาใช้ใหม่ มีระดับการปฏิบัติในระดับมาก ($\bar{x}$ =4.09, S.D.= 0.75) สำหรับพฤติกรรมที่มีระดับปฏิบัติระดับปานกลาง ได้แก่ ด้านการนำขยะและวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหายมาซ่อมแซม ($\bar{x}$ =*3.48*, S.D.= 0.69) ด้านการคัดแยกขยะ ($\bar{x}$ =3.38, S.D. = 0.61) และด้านการลดปริมาณขยะ ($\bar{x}$ =3.27, S.D=0.79) ในส่วนด้านการนำขยะและวัสดุหมุนเวียน มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ =2.18, S.D. = 0.83) และ ด้านการหลีกเลี่ยงวัสดุที่ทำลายยาก มีระดับการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุด ($\bar{x}$ =1.73, S.D.= 0.81) ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของพฤติกรรมการจัดการขยะของประชาชนในครัวเรือน ภาพรวมและรายด้าน

พฤติกรรมการจัดการขยะ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับการปฏิบัติ
ด้านการคัดแยกขยะ	3.38	0.61	ปานกลาง
ด้านการลดปริมาณขยะ	3.27	0.79	ปานกลาง
ด้านการนำขยะและเศษวัสดุมาใช้ใหม่	4.09	0.75	มาก
ด้านการนำขยะและวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหายมาซ่อมแซม	3.48	0.69	ปานกลาง
ด้านการนำขยะและเศษวัสดุหมุนเวียนกลับมาใช้หรือแปรรูป	2.18	0.83	น้อย
ด้านการหลีกเลี่ยงวัสดุที่ทำลายยาก	1.73	0.81	น้อยที่สุด
เฉลี่ย	3.40	0.72	ปานกลาง

นอกจากนั้นในการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ พบว่า ส่วนใหญ่จะมีการจัดการขยะมูลฝอยเป็นการดำเนินการกันเองภายในครัวเรือน จะทิ้งรวมกันในถุงเดียวและไม่มีการคัดแยกก่อนนำไปกำจัด รวมทั้งจะใช้วิธีกำจัดขยะมูลฝอยโดยการเผาและการฝังกลบ ซึ่งเป็นวิธีการที่พบได้บ่อยในชุมชนและยังไม่มีระบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบของชุมชน

4.1.2 ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชนในเขตชุมชน ส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับน้อย จำนวน 101 คน คิดเป็นร้อยละ 72.13 รองลงมาอยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 23 คน คิดเป็นร้อยละ 16.43 และระดับมาก จำนวน 16 คน คิดเป็นร้อยละ 11.44 ตามลำดับ ดังตารางที่ 2

ตาราง 2 การวิเคราะห์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชนในเขตชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย

ระดับความรู้	จำนวน	ร้อยละ
3. ระดับมาก (21-30 คะแนน)	16	11.44
4. ระดับน้อยปานกลาง (11-20 คะแนน)	23	16.43
5. ระดับน้อย (0–10 คะแนน)	101	72.13
รวม	140	100

4.2 การพัฒนาชุมชนต้นแบบการจัดการขยะตามแนวคิดการลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชน โดยมีกระบวนการปฏิบัติดังนี้

4.2.1 การวิเคราะห์แนวทางที่เหมาะสมในการจัดการขยะด้วยแนวคิดขยะเหลือศูนย์(Zero Waste)

ดำเนินการจัดประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเรื่องแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการขยะด้วยแนวคิดขยะเหลือศูนย์ (Zero Waste) โดยมีผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบไปด้วย คณะผู้วิจัย ประธานชุมชน คณะกรรมการ และ ตัวแทนประชาชนในชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกล่าวคือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้ร่วมสะท้อนปัญหา ผลกระทบและการจัดการขยะในครัวเรือนและชุมชน รวมทั้งได้เปิดมุมมองในการกำหนดแนวทางในการจัดการขยะให้เป็นรูปธรรมในลักษณะเชิงปฏิบัติการ สำหรับการมีส่วนร่วมในการวางแผน ได้ร่วมกันวางแผนเพื่อออกแบบกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ โดยยึดตามแนวคิดขยะเหลือศูนย์ร่วมกับการนำผลการวิเคราะห์ข้อมูล(ส่วนที่ 1) ได้ออกแบบเป็นกิจกรรมที่เหมาะสมและสามารถปฏิบัติได้ ส่วนการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ได้ร่วมดำเนินการกิจกรรมตามแผนที่วางไว้ มุ่งเน้นการเข้าร่วมตามความสมัครใจเป็นการประชาสัมพันธ์และเชิญชวนของผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชน ในขณะที่การมีส่วนร่วมในการประเมินผลได้เปิดโอกาสให้ร่วมแสดงความคิดเห็น โดยมีการประเมินผลการดำเนินงานและร่วมกันเสนอแนวทางแก้ปัญหาภายหลังจากเข้าร่วมแต่ละกิจกรรม

สำหรับกิจกรรมที่ร่วมกันออกแบบได้นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชนมาเป็นแนวคิดในการออกแบบกิจกรรม โดยสรุปจากการประชุมกลุ่มย่อย ได้ดังนี้

1) ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน ส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับน้อย (ผลการวิเคราะห์ข้อ 4.1.2) โดยผู้เข้าร่วมประชุมและเสนอข้อคิดเห็นให้ทำกิจกรรมการให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะให้กับประชาชนอย่างถูกวิธี โดยเน้นการให้ความรู้แก่ผู้เรียนรู้ให้เข้าใจถึงที่มาของขยะ หลักการลดปริมาณและใช้ประโยชน์จากขยะมูลฝอย ด้วยการสร้างองค์ความรู้และสร้างเจตคติที่ถูกต้อง นำไปสู่การปฏิบัติจริงในการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมที่ถูกต้องเหมาะสม

2) การเสริมสร้างแรงจูงใจในการจัดการขยะในชุมชน ได้พิจารณาจากช่องทางหรือวิธีการที่สามารถกระตุ้นให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมโดยใช้วิธีการสร้างแรงจูงใจในลักษณะรางวัลแก่ผู้ที่ปฏิบัติตามเกณฑ์และเงื่อนไขของกรรมการชุมชน

3) การนำร่องครัวเรือนในการจัดการขยะ เป็นการนำหลักวิชาการไปสู่การปฏิบัติจริงเพื่อเป็นแบบอย่างให้กับสมาชิกในชุมชนได้เห็นกระบวนการการจัดขยะอย่างถูกวิธีสำหรับนำไปปรับใช้ในครัวเรือนได้

4) การเพิ่มมูลค่าจากขยะชุมชนเพื่อเสริมสร้างรายได้ ได้นำแนวคิดการเพิ่มมูลค่าจากวัสดุเหลือใช้เพื่อนำไปประดิษฐ์ ดัดแปลงหรือพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน คาดหวังว่าจะสามารถผลักดันเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนในการจัดจำหน่ายเพื่อเสริมสร้างรายได้ในครัวเรือน/ชุมชน

ผู้วิจัยได้นำประเด็นจากการแลกเปลี่ยนรู้ข้างต้นมาสู่การออกแบบการจัดกิจกรรมในการจัดการขยะของชุมชนด้วยแนวคิดขยะเหลือศูนย์

4.2.2 การออกแบบการพัฒนาชุมชนในการจัดการขยะด้วยแนวคิดขยะเหลือศูนย์ (Zero waste) ได้มีการนำเสนอแนวทางการจัดการขยะและผลการวิเคราะห์พฤติกรรมและความรู้ของประชาชนในการจัดขยะ โดยกำหนดกิจกรรมนำร่อง ทั้งสิ้น 6 กิจกรรม ในการทดลองปฏิบัติ ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะด้วยแนวคิดขยะเหลือศูนย์ โดยมีวิทยากรกระบวนบรรยายและจัดกิจกรรมในหัวข้อการคัดแยกขยะที่ต้นทาง และ การจัดการขยะแบบ 5R ประกอบด้วย Reduce การลดการใช้ Reuse การนำกลับมาใช้ใหม่ Repair การนำมาแก้ไข Recycle การแปรรูป Reject การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยาก รวมทั้งการเสริมสร้างความตระหนักรู้ในการจัดการขยะอย่างถูกต้องและถูกวิธี

สำหรับกิจกรรมนี้ กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนใจและใส่ใจในการซักถามและเรียนรู้ในประเด็นต่าง ๆ มีการร่วมกิจกรรมตลอดช่วงเวลาดำเนินกิจกรรม ซึ่งมีการสะท้อนเกี่ยวกับความรู้เดิมจากผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ส่วนใหญ่ไม่ทราบประเภทของขยะและการกำจัดขยะที่ถูกต้อง

ภาพที่ 1. กิจกรรมอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ

การประเมินผลความรู้ที่ได้รับจากการเข้ารับการฝึกอบรม โดยผู้วิจัยได้จัดทำแบบทดสอบความรู้ก่อน และหลังการฝึกอบรม จากผลการทดสอบความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม ก่อนการฝึกอบรม พบว่า ผู้เข้ารับการฝึกอบรม จำนวน 11 คน คิดเป็นร้อยละ 27.75 จัดอยู่ในกลุ่มผู้มีความรู้มาก และเมื่อผ่านการอบรมไปเรียบร้อยแล้ว พบว่า ผู้เข้ารับการอบรม จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 80 จัดอยู่ในกลุ่มผู้มีความรู้มาก ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงการจำแนกตามระดับความรู้ของผู้เข้ารับการฝึกอบรม

ระดับความรู้	ก่อนเข้ารับการอบรม		หลังเข้ารับการอบรม	
	(คน)	(ร้อยละ)	(คน)	(ร้อยละ)
ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความรู้มาก	11	27.75	32	80.00
ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่มีความรู้น้อย	29	72.25	8	20.00
รวม	40	100	40	100

กิจกรรมที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการสร้างสรรค์ถังขยะน่าใช้ น่าทิ้ง จากข้อสรุปความคิดเห็นของชุมชน พบว่า ควรจะมีการจัดทำถังขยะให้สวยงาม น่าใช้ โดยวางตามจุดต่างๆ ในชุมชน รวมทั้งจัดสรรให้กับครัวเรือน ซึ่งในเบื้องต้นได้จัดสรรให้กลุ่มแกนนำชุมชน

เข้ารับการอบรมการจัดทำถังขยะก่อนเพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับสมาชิกแต่ละครัวเรือนต่อไป รวมทั้งชุมชนมีเป้าหมายเพื่อจัดวางจำหน่ายในอนาคตร่วมด้วย

การจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในกิจกรรมนี้ได้มีการจัดทำถังขยะในรูปแบบสานจากพลาสติกหลากหลายสีสัน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นภาชนะรองรับขยะที่มีความคงทน ถาวร ไม่เสื่อมสลายง่าย รวมทั้งการเพิ่มสีสันลวดลาย สวยงามและเหมาะสมกับการใช้งานในครัวเรือนและชุมชน นอกจากนั้นวัสดุที่สำคัญในการนำมาประกอบใช้ คือ ฝาพัดลมจากผัดลมที่เสียหรือชำรุดแล้ว มาเป็นองค์ประกอบเป็นฐานของภาชนะทิ้งขยะ ซึ่งเป็นการผสมผสานร่วมกันอย่างสวยงามและน่าใช้

ในการจัดกิจกรรมนี้ผลผลิตที่ได้ คือ ภาชนะรองรับขยะที่จัดทำขึ้นจากขยะนำมากลับมาใช้ใหม่ในรูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่ เป้าหมายสำคัญของกิจกรรมนนี้นอกจากจะนำไปใช้ในครัวเรือนและชุมชนแล้ว ชุมชนยังมีแนวทางในการพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เพื่อวางจำหน่ายต่อไป

ภาพที่ 2. กิจกรรมอบรมจัดทำถังขยะ

กิจกรรมที่ 3 การรณรงค์และเสริมสร้างแรงจูงใจในการจัดการขยะ สำหรับกิจกรรมนี้ได้รับการเสนอจากเวทีชุมชนในการสร้างแรงจูงในในการจัดการขยะโดยเฉพาะในครัวเรือน ซึ่งจากการระดมความคิดเห็นของชุมชนได้ข้อสรุปคือ การแข่งขันระดับครัวเรือนในการจัดการขยะ ได้แก่ การแยกประเภทขยะก่อนทิ้ง และการนำขยะเหลือทิ้งมาใช้ใหม่ โดยมีมอบเงินรางวัลในการสร้างขวัญกำลังให้กับครัวเรือนที่มีการจัดการขยะได้อย่างเหมาะสม เพื่อเป็นแรงจูงใจให้กับครัวเรือนอื่นๆ นำไปสู่การจัดการขยะที่ถูกต้องและถูกวิธี

ในส่วนกิจกรรมนี้มีผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 12 ครัวเรือน ที่มีความพร้อมตามกติกาแข่งขัน ซึ่งนับว่าเป็นจุดเริ่มต้นให้ชุมชนได้เห็นกระบวนการจัดการผ่านการเรียนรู้ และผ่านประสบการณ์จริง ถึงแม้ในเบื้องต้นมีการใช้เงินรางวัลมาเป็นแรงจูงใจก็ตาม แต่ในอนาคตประเด็นเรื่องการให้เงินรางวัลอาจไม่มีความสำคัญใด ๆ เพราะสมาชิกในชุมชนจะสามารถเห็นคุณค่าและปฏิบัติด้วยแรงศรัทธาของตนเอง

ภาพที่ 3. กิจกรรมเสริมสร้างแรงจูงใจในการจัดการขยะ

กิจกรรมที่ 4 ครัวเรือนต้นแบบการจัดการขยะ ในการดำเนินการจัดขยะในระดับชุมชนนั้นเป็นภารกิจที่ต้องใช้ระยะเวลาในการสร้างความตระหนักค่อนข้างมาก ดังนั้นในการสร้างให้สมาชิกในชุมชนได้เข้าใจและได้สัมผัสจากปราฏการณ์จริง ย่อมเป็นแนวทางในการสร้างความเชื่อมั่นให้กับสมาชิกในชุมชนสามารถนำไปปรับประยุกต์ใช้ได้ จึงได้จัดกิจกรรมครัวเรือนต้นแบบการจัดขยะขึ้น โดยใช้วิธีการแบบอาสาสมัครตามความพร้อมของสมาชิกในครัวเรือน โดยสรุปมีครัวเรือนต้นแบบจำนวน 13 ครัวเรือน จากอาสาสมัครครัวเรือนต้นแบบที่เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า ครัวเรือนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้มีนำหลัก 3R ไปปฏิบัติ ได้แก่ Reduce การลดการใช้ Reuse การใช้ซ้ำ และ Repair การซ่อมแซมนำมากลับมาใช้ใหม่

ครัวเรือนต้นแบบได้มีการปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในการจัดการขยะ โดยมีการคัดแยกภายในครัวเรือนก่อนนำไปทิ้ง จำหน่าย หรือกลับมาใช้ใหม่ ซึ่งขยะบางประเภทจะนำไปดัดแปลงเพื่อใช้สอยให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการใช้งานต่าง ๆ เช่น การนำไปเป็นภาชนะปลูกต้นไม้ การทำปุ๋ยหมักจากขยะเหลือทิ้ง การรีไซเคิลจากขยะเป็นอุปกรณ์ใช้งาน การขุดหลุมสำหรับนำเศษอาหารที่เหลือทิ้งเพื่อย่อยสลายเป็นปุ๋ย และทำเสวียนสำหรับใส่เศษใบไม้ เป็นต้น

ภาพที่ 4. กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบการจัดการขยะ

กิจกรรมที่ 5 การเพิ่มมูลค่าจากขยะเหลือทิ้ง ในการนำขยะเหลือทิ้งมาสร้างมูลค่าเพิ่มเป็นการเพิ่มช่องทางรายได้ให้กับครัวเรือนและภาพรวมของชุมชน อันเป็นผลสืบเนื่องจากจากการคัดแยกขยะเหลือทิ้ง พบว่า มีขยะบางประเภทที่สามารถนำมาเพิ่มมูลค่าได้ โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนสามารถนำขยะเหลือทิ้งไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ ในเบื้องต้นได้พิจารณาร่วมกันและคัดเลือกขยะที่เกิดขึ้นทุกเดือนและทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ไม่สามารถนำไปขายในร้านของเก่าได้ คือ ลอตเตอรี่ที่ไม่ถูกรางวัล ดังนั้นสมาชิกในชุมชนจึงมีการรวบรวมลอตเตอรี่ที่ไม่ถูกรางวัลในแต่ละครัวเรือนนำมาประดิษฐ์เป็นผลิตภัณฑ์

ดอกไม้จันทน์และเหรียญโปรยทานจากลอตเตอรี่เก่า เป็นการประดิษฐ์ให้มีความหลากหลายรูปแบบและสวยงาม โดยชุมชนมีความมุ่งหวังว่าจะสามารถนำไปจำหน่ายภายในชุมชนและภายนอกชุมชนเพื่อเสริมรายได้ในครัวเรือน ซึ่งในช่วงเริ่มต้นอาจยังไม่สามารถจำหน่ายได้เพราะต้องใช้ระยะเวลาในการพัฒนาฝีมือและต้องมีการวางการผลิตเพื่อจำหน่ายอย่างจริงจัง แต่ในเบื้องต้นสิ่งที่ได้คือสามารถนำไปร่วมกิจกรรมงานบุญภายในชุมชนหรือภายนอกชุมชนได้ อย่างไรก็ตามในการดำเนินกิจกรรมนี้ได้มีการกำหนดทิศทางในการจัดตั้งกลุ่มการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะเหลือทิ้ง ซึ่งมีแกนนำเป็นกลุ่มแม่บ้านและคณะกรรมการชุมชนในขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่องต่อไป

ภาพที่ 5. กิจกรรมการเพิ่มมูลค่าจากขยะเหลือทิ้ง

กิจกรรมที่ 6 ตลาดชุมชนป่าตึงริมกก เป็นกิจกรรมในการจัดหน่ายผลผลิตทางการเกษตรปลอดสารพิษ สินค้าชุมชน อาหารท้องถิ่นเพื่อสุขภาพ และการจัดการขยะของชุมชน จัดขึ้นทุกวันเสาร์และอาทิตย์ในพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการกระจายรายได้ให้กับชุมชนรวมทั้งผลักดันให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในเรื่องการจัดการขยะ ซึ่งได้มีการจัดแผนที่ชุมชนเพื่อรองรับเป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับอาหารปลอดภัยและการจัดการขยะสำหรับผู้ที่สนใจ

ภาพที่ 6. ตลาดชุมชนป่าตึงริมกก

จากการจัดกิจกรรมการจัดการขยะชุมชนทั้ง 6 กิจกรรม พบว่า สมาชิกในชุมชนเกิดการตื่นตัวและเห็นความสำคัญเกี่ยวกับการจัดการขยะมากขึ้น สังเกตจากพฤติกรรมที่เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่องและมีแนวโน้มที่จะขยายกลุ่มเป้าหมายมากขึ้น นอกจากนั้นผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชนมีบทบาทสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการหนุนเสริมกิจกรรมต่างๆ ซึ่งการขับเคลื่อน

ในการจัดการขยะชุมชนให้บรรลุผลอย่างจริงจัง จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชน นอกจากนั้นสิ่งสำคัญที่ชุมชนต้องการคือกิจกรรมต่าง ๆ สามารถการยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นและมีการจัดสรรสวัสดิการให้กับสมาชิกในชุมชนได้อย่างทั่วถึง ดังนั้นจึงได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และร่วมรับความฟังความคิดของชุมชนในการเสนอแนวทางการจัดสวัสดิการชุมชนจากการจัดการขยะ เพื่อจัดสรรผลประโยชน์ให้กับสมาชิกในชุมชนและผลประโยชน์ต่อการพัฒนาชุมชน

นอกจากนั้นได้มีการสะท้อนความคิดเห็นของผู้นำชุมชนไว้ว่า "...การออกแบบกิจกรรมและได้ทดลองใช้ในการปฏิบัติในชุมชน เป็นสิ่งที่ชุมชนจะสามารถนำไปต่อยอดและสามารถประยุกต์ใช้ได้จริง โดยมีเป้าหมายที่จะให้ครอบคลุมทุกหลังคาเรือนและจะกำหนดแนวทางจัดสรรสวัสดิการชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านให้ดีขึ้น..." (ผู้นำชุมชน, สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2567)

สอดคล้องกับกรรมการชุมชน ได้ร่วมแลกเปลี่ยนในการจัดกิจกรรม ได้ว่า "...ได้ร่วมเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมทุกกิจกรรมที่ได้มีการออกแบบร่วมกัน คิดว่าเป็นสิ่งที่จะสามารถให้ชาวบ้านได้เรียนรู้และร่วมกิจกรรมต่อไปได้ แต่ต้องอาศัยเวลาให้ทุกคนได้เข้าร่วมกันอย่างจริงจัง ถ้าชุมชนเราสามารถทำให้เห็นเป็นรูปธรรมและเป็นต้นแบบให้กับชุมชนอื่น ๆ ได้ ก็จะสามารถบรรลุเป้าหมายร่วมกับเทศบาลนครเชียงรายที่มีการส่งเสริมและผลักดันให้ชุมชนเราได้เป็นต้นแบบในการจัดขยะ..." (กรรมการชุมชน, สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2567)

ในขณะที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นไว้ว่า "...ป้าเข้าร่วมกิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ ก่อนที่จะเข้าร่วมกิจกรรมนี้ก็กังวลว่าจะไม่สามารถทำได้ เพราะเกรงว่าการเอาหลักวิชาการที่ทีมวิจัยได้มเข้ามาอธิบายมาสอนจะทำไม่ได้ พอเข้าร่วมแล้วก็เข้าใจว่าจริง ๆ แล้วบางสิ่งบางอย่างเราก็ทำอยู่แล้วเพียงแต่เราไม่เข้าใจว่าที่ทำเป็นกระบวนการจัดการขยะแบบใด ซึ่งตอนนี้ก็เข้าใจและพร้อมที่จะทำต่อไปให้เพื่อนบ้านได้เข้ามาเรียนรู้..." (ผู้เข้าร่วมกิจกรรม, สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2567)

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 พฤติกรรมและความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน พบว่า พฤติกรรมของประชาชนในการจัดการขยะครัวเรือน ภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ =3.40) จึงเป็นได้ว่าพฤติกรรมของประชาชนที่ผ่านมายังมีการปฏิบัติอย่างไม่เข้าใจหรือปฏิบัติไม่สม่ำเสมอ ร่วมทั้ง

ในพื้นที่มีประชากรแฝงที่เข้ามาในลักษณะเชาพักอาศัยจะไม่ให้ความร่วมมือโดยเฉพาะการรณรงค์ประชาสัมพันธ์ จึงนับได้ว่าเปนส่วนสำคัญของปัญหาและอุปสรรคที่มีผลตอพฤติกรรมจัดการขยะมูลฝอย จากผลการศึกษาดังกล่าวไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ สมรัตน์ อินสำราญ, ธัญญรัตน์ พุฑฒิพงษ์ชัยชาญ, และ สถาพร วิชัยรัมย์ (2568) พบว่า พฤติกรรมการจัดขยะในครัวเรือนของประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลลำเพียก อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ =3.96) สำหรับผลการศึกษาเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการนำขยะและเศษวัสดุมาใช้ใหม่ มีระดับการปฏิบัติในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภัส น้ำใจตรง และ นรินทร์ สังข์รักษา (2562) ได้ศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม ด้านการแปรสภาพและการนำกลับมาใช้ใหม่ อยู่ในระดับมาก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุธิพงษ์ อินทนู (2562) พบว่า พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา ที่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก คือ การนำขยะกลับมาใช้ใหม่

สำหรับความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน พบว่า ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะของประชาชน ส่วนใหญ่มีความรู้ในระดับน้อย คิดเป็นร้อยละ 69.23 โดยส่วนใหญ่เป็นประเด็นเกี่ยวกับประเภทและการจัดการขยะ กล่าวได้ว่าประชาชนยังมีข้อจำกัดหรือการเข้าถึงข้อมูลในการจัดการขยะทั้งที่ในประเด็นการจัดขยะมีการสื่อสารอย่างกว้างขวางและหน่วยงานภาครัฐมีการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง อาจเป็นได้ว่าส่วนใหญ่เป็นประชากรแฝง ซึ่งมุ่งเน้นการทำงานหารายได้ จึงไม่ได้ใส่ใจในการคัดแยกขยะหรือเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชนหรือของหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งผลการศึกษาไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ นภัสรพี แถบเงิน, ละมัย ร่มเย็น, และ สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง (2565) ได้ศึกษาความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดการขยะของประชาชนในเขตเทศบาลนครสกลนคร พบว่า ประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ในขณะที่ผลการวิจัยของ พัฒนชัย ศิริแข็ง และ จตุพร พ่ออามาตย์ (2567) พบว่า ความรู้ทั่วไปในการกำจัดขยะมูลฝอย มีพฤติกรรมในการกำจัดขยะมูลฝอย ในครัวเรือนอยู่ในระดับไม่ดีถึงปานกลาง ซึ่งยังไม่เพียงพอในการจัดการขยะมูลฝอยให้มีประสิทธิภาพ ความรู้ และความเข้าใจในการจัดการขยะมูลฝอยเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้กลุ่มตัวอย่างปฏิบัติพฤติกรรมได้อย่างถูกต้อง ดังนั้นในการส่งเสริมการอบรมให้ความรู้เป็นเรื่องสำคัญ การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ รวมทั้งมีการสร้างความตระหนักรู้ ให้แก่ประชาชนเห็นความจำเป็น

ความสำคัญและปัญหาในการจัดการขยะที่ไม่ถูกวิธี โดยใช้กลวิธีที่ต้องอาศัยหน่วยงานเป็นภาคีเครือข่ายดำเนินร่วมกัน ดังนั้นในการสร้างความตระหนักจากผลกระทบของขยะจึงเป็นสิ่งเร่งด่วนในการแก้ไข ด้วยการสร้างจิตสำนึกในความรับผิดชอบร่วมกันในการรักษาความสะอาดทั้งในครัวเรือนและชุมชน

5.2 การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการการจัดการขยะตามแนวคิดการลดขยะให้เหลือศูนย์ พบว่า มีการออกแบบร่วมกับชุมชนให้มีการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการจัดขยะซึ่งเป็นกิจกรรมนำร่อง จำนวน 6 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมการอบรมให้ความรู้การจัดการขยะ กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ กิจกรรมการรณรงค์ส่งเสริม กิจกรรมครัวเรือนต้นแบบ กิจกรรมการเพิ่มมูลค่าจากขยะเหลือทิ้ง และกิจกรรมตลาดชุมชน ซึ่งการจัดกิจกรรมได้เปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมทุกขั้นตอน สามารถกล่าวได้ว่าชุมชนมีการตอบรับและเข้าร่วมกิจกรรมเป็นอย่างดี เนื่องจากเป็นกิจกรรมที่ตรงกับความต้องการของชุมชนและชุมชนได้เข้ามาส่วนร่วมทุกกระบวนการ รวมทั้งกิจกรรมเหล่านี้สอดรับการขับเคลื่อนของเทศบาลนครเกี่ยวกับการจัดขยะชุมชน ดังที่วรวุฒิ ตั้งประดิษฐ์, ศุภวัฒน์ สุขะปรเมษฐ, และ ฐิติมา โห้ลำยอง (2567) ได้สรุปและให้ข้อเสนอแนะในการศึกษาการจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี ไว้ว่าควรให้ความสำคัญในด้านพฤติกรรมและการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอย ได้แก่ การปลูกฝังจิตสำนึกในการคัดแยกขยะ การจัดกิจกรรมที่เป็นแรงจูงใจเพื่อคัดแยกขยะ การร่วมมือระหว่างท้องถิ่นในการกำจัดขยะมูลฝอยตั้งแต่ต้นทาง การประชาสัมพันธ์ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจและการจัดอบรมเชิงปฏิบัติการในการจัดการขยะมูลฝอย ในขณะที่งานวิจัยของ รัษฎากร วินิจกุล, ปรียานุช พรหมภาสิต, พิษณุ บุญนิยม, และ ณัฐนันท์ ทองทรัพย์ (2567) ได้ศึกษาการบริหารจัดการขยะ (zero waste) กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบ จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า การบริหารจัดการขยะตามตามหลัก 3R ของชุมชน มีกระบวนการออกเป็นกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมขยะทำบุญ กิจกรรมให้ความรู้ กิจกรรมใช้ถุงผ้า กิจกรรมแปรรูปขยะมูลฝอย กิจกรรมขยะรีไซเคิล เป็นต้น และผลการศึกษายังมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของ เอนก ฝ่ายจำปา (2563) ได้ศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลจอมศรี อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย พบว่า ปัญหาคือขาดความตระหนักและความร่วมมือของประชาชนและผู้ประกอบการ การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมประกอบด้วยการลดปริมาณขยะภายในครัวเรือนและจากแหล่งกำเนิด การคัดแยกขยะ การเก็บรวบรวมขยะ การนำกลับมา

ใช้ซ้ำและนำไปกำจัด และการจัดกองทุนขยะเพื่อสวัสดิการ ในขณะเดียวกันผลการศึกษายังสอดคล้องกับงานวิจัยของ เด่นดนัย ดวนสูง, พัชราภรณ์ ทิลา, เกตนิภา คำดวง, ชลสิทธิ์ ปรึกไธสง, ปัทมาภรณ์ สุ่มมาตรย์, และ อรณิชา โต้งกระโทก (2566) ได้ศึกษาการจัดการขยะโดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปลอดขยะzero waste ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น พบว่า ชุมชนมีครัวเรือนต้นแบบในการบริหารจัดการคัดแยกขยะภายในครัวเรือน การกำจัดเศษขยะอินทรีย์ตั้งแต่ต้นทาง การจัดการขยะจากเศษไม้ใบไม้ และการทำปุ๋ยหมักจากเศษอาหารเหลือทิ้ง และการเพิ่มมูลค่าขยะรีไซเคิลโดยการทำสิ่งประดิษฐ์จากเศษวัสดุเหลือใช้ นอกจากนั้นในการใช้หลักการ 3R ในการจัดการขยะของชุมชน ได้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของ Wu, Shi, Xia, & Zhu, (2014) มีการอธิบายกระบวนการผลิตด้วยการใช้หลักการ 3R คือ ลดการใช้ นำกลับมาใช้ใหม่ ยืดอายุการใช้งาน และการนำมาเข้ากระบวนการผลิตซ้ำเพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่

ดังนั้นในออกแบบการบริหารจัดการขยะให้ชุมชนเป็นต้นแบบ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพื่อเป็นการสร้างระบบการจัดการขยะที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนให้สามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่องและจริงจัง

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาการพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชน ในเขตพื้นที่ชุมชนป่าตึงริมกก ตำบลริมกก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย ผู้วิจัยสามารถสรุปเป็นองค์ความรู้ ดังแผนภาพต่อไปนี้

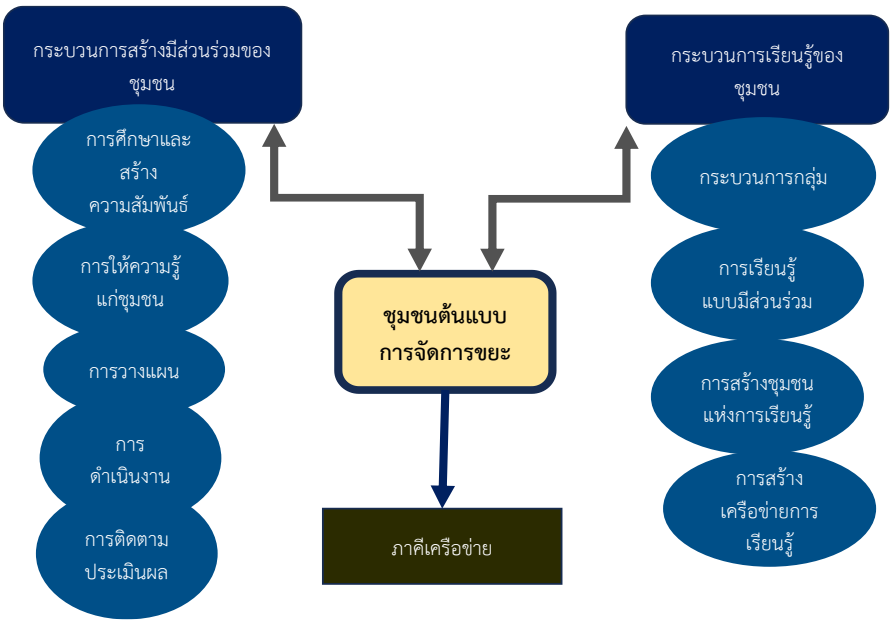

ภาพที่ 7. การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดขยะให้เหลือศูนย์ ชุมชนป่าตึงริมกก

จากภาพดังกล่าว การพัฒนาชุมชนต้นแบบในการจัดการขยะตามแนวคิดลดขยะให้เหลือศูนย์สู่การจัดสวัสดิการชุมชน ต้องมีกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนการทำงาน ประกอบด้วย การศึกษาและสร้างความสัมพันธ์ การให้ความรู้แก่ชุมชน การวางแผน การดำเนินงาน และการติดตามประเมินผล โดยมุ่งให้ชุมชนทำงานแบบมีส่วนร่วม ขยายการเรียนรู้และบทเรียน ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยผ่านกระบวนการกลุ่ม ก่อให้การเกิดเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในชุมชนสามารถสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ รวมทั้งการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรต่างๆ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาลนครเชียงราย ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมการออกแบบผลิตภัณฑ์จากขยะเหลือทิ้ง รวมทั้งการสนับสนุนทางการตลาดเพื่อเป็นช่องทางการจัดจำหน่าย

7.1.2 หน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนที่เกี่ยวข้อง ควรมีหลักสูตรในการสร้างศักยภาพผู้นำชุมชนและแกนนำชุมชนให้มีองค์ความรู้ในการจัดการขยะอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม เพื่อให้สามารถขับเคลื่อนการดำเนินงานชุมชนได้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีการออกแบบและจัดกิจกรรมโดยใช้ชุมชนเป็นฐานการเรียนรู้ควบคู่กับทุนชุมชนมาปรับ ประยุกต์ และผสมผสานให้สอดคล้องกับวิถีชุมชน

7.2.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เทศบาลนครเชียงราย สาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ควรมีการบูรณาการในการสร้างความร่วมมือกันในการส่งเสริมการจัดการขยะมูลฝอยและการรณรงค์ให้ครัวเรือนลดปริมาณการทิ้งขยะให้ลดน้อยลงและใช้วัสดุย่อยสลายให้มากขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 การศึกษาและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนจากขยะเหลือทิ้ง โดยจำแนกตามประเภทขยะให้มีรูปแบบหลากหลายเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นการเสริมสร้างอาชีพและรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน

7.3.2 การพัฒนาชุมชนต้นแบบการจัดขยะ ควรมีการออกแบบวิจัยในเชิงทดลองปฏิบัติอย่างครบวงจรและมีการเปรียบเทียบชุมชนต้นแบบการจัดการขยะในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลสรุปในการเป็นแนวทางการปฏิบัติสำหรับไปปรับใช้ในภาพชุมชนวงกว้าง

เอกสารอ้างอิง

กรมควบคุมมลพิษ. (2561). *คู่มือประชาชนเพื่อการลดคัดแยกและใช้ประโยชน์ขยะมูลฝอยชุมชน* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมควบคุมมลพิษ. (2566). *รายงานสถานการณ์สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

เด่นดนัย ดวนสูง, พัชราภรณ์ ทิลา, เกตนิภา คำดวง, ชลสิทธิ์ ปรึกไธสง, ปัทมาภรณ์ สุ่มมาตรย์, และ อรณิชา โต้งกระโทก. (2566). การจัดการขยะโดยศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปลอดขยะ zero waste หมู่บ้านหัวถนน ตำบลพระลับ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Spatial Development and Policy, 1*(3), 1–18.

นภัส น้ำใจตรง, และ นรินทร์ สังข์รักษา. (2562). พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของชุมชนในตำบลกระทุ่มล้ม อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม. *วารสารชุมชนวิจัย, 13*(1), 179-190.

นภัสรพี แถบเงิน, ละมัย ร่มเย็น, และ สัญญาศรณ์ สวัสดิ์ไธสง. (2565). ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะและการมีส่วนร่วมของประชาชนที่มีผลต่อประสิทธิภาพการจัดการขยะของประชาชนในเขตเทศบาลนครสกลนคร. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 2*(5), 733-754.

พัฒนชัย ศิริแข็ง, และ จตุพร พ่ออามาตย์. (2567). ความรู้ พฤติกรรม และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนบ้านพิมาน หมู่ที่ 3 ตำบลพิมาน อำเภอนาแก จังหวัดนครพนม. *วารสารสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครพนม, 2*(1), 1-18.

รัษฎากร วินิจกุล, ปรียานุช พรหมภาสิต, พิษณุ บุญนิยม, และ ณัฐนันท์ ทองทรัพย์. (2567). การบริหารจัดการขยะ (Zero Waste) : กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบ จังหวัดกำแพงเพชร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์, 8*(1), 120-132.

วรวุฒิ ตั้งประดิษฐ์, ศุภวัฒน์ สุขะปรเมษฐ, และ ฐิติมา โห้ลำยอง (2567). การจัดการแบบมีส่วนร่วมในการจัดการขยะอย่างยั่งยืนของชุมชนรอบนิคมอุตสาหกรรมอมตะซิตี้ ชลบุรี. *วารสารวิชาการการจัดการภาครัฐและเอกชน, 6*(2), 94-108.

สมรัตน์ อินสำราญ, ธัญญรัตน์ พุฑฒิพงษ์ชัยชาญ ,และ สถาพร วิชัยรัมย์. (2568). พฤติกรรมการจัดขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลลำเพียก อำเภอครบุรี จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารสหวิทยาการวิจัยและวิชาการ, 5*(1), 781-790.

สมาคมพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2559). ZERO WASTE ขยะเหลือศูนย์ เป็นจริงได้ไม่ใช่แค่ฝัน. สืบค้นจาก http://adeq.or.th/zero-waste

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2562). *การจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย.* กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สำนักงานสงเสริมการปกครองทองถิ่นจังหวัดเชียงราย. (2565). *แผนปฏิบัติการจัดการขยะมูลฝอยจังหวัดสะอาดประจำปี 2566 จังหวัดเชียงราย.* เชียงราย: สำนักงานสงเสริมการปกครองทองถิ่นจังหวัดเชียงราย.

สุธิพงษ์ อินทนู. (2562). *พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในตำบลแม่กา อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยพะเยา, พะเยา.

เอนก ฝ่ายจำปา. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลจอมศรีอำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย. *วารสารวิชาการสาธารณสุขชุมชน, 6*(2), 124-142.

Bloom, B. S., Hastings J.T., & Madaus, G. F. (1971). *Hand book on Formative and Summative Evaluation of Student Learning.* New York, NY: Mc Graw-Hill.

Wu, H., Shi, Y., Xia, Q., & Zhu, W. (2014). Effectiveness of the Policy of Circular Economy in Chian: A DED-Based Analysis for The Period of 11th Five-Year-Plan. Resources, *Conservation and Recycling, 83*, 163-175.

การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์และการยอมรับเทคโนโลยีของประชาชนต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี *

Electronic Participation and Technology Acceptance of People for the Operation of Local Administrative Organizations in Surat Thani Province

กาญจนา เผือกคง, อนัคฆ์ ใจสมุทร, และ ไชยวัฒน์ เผือกคง
Kanjana Phuakkhong, Anak Chaisamut, and Chaiwat Phuakkhong
คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี
Faculty of Science and Technology, Suratthani Rajabhat University
Corresponding Author, E-mail: chaiwat.ph@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) สำรวจสถานการณ์และระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชนต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และ 2) ศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” โดยสำรวจสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” ประเมินประสิทธิภาพแอปพลิเคชันและสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสรุปปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ กลุ่มตัวอย่างเป็นประชาชน 380 คน ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 31 แห่งของจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่ได้คะแนนด้านธรรมาภิบาลจากการประเมินประสิทธิภาพขององค์กร

* ได้รับบทความ: 22 มีนาคม 2568; แก้ไขบทความ: 12 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 12 พฤษภาคม 2568
Received: March 22, 2025; Revised: May 12, 2025; Accepted: May 12, 2025

ปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment : LPA) น้อยกว่าร้อยละ 80 สุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็นแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสอบถามสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 2) แอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” 3) แบบประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน และ 4) กระบวนการสนทนากลุ่มย่อย วิเคราะห์ผลข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรรณาและสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างเข้าใช้งาน เว็บไซต์ เฟซบุ๊กเพจ และไลน์ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยมีการเข้าถึงและรับรู้ข้อมูล (e-information) ในระดับปานกลาง ให้ความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะ (e-consultation) และร่วมตัดสินใจ (e-Decision Making) ในระดับน้อย และการยอมรับเทคโนโลยีของประชาชนในการเข้ามีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” พบว่าแอปพลิเคชันมีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้งานและใช้งานง่ายนั้นมีความสัมพันธ์ระดับปานกลางเท่านั้นต่อความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์กับการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์; การยอมรับเทคโนโลยี; องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น; แอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม”

Abstract

This research aimed to 1) survey the current state and level of e-participation among residents in the operations of Local Administrative Organizations, and 2) investigate people's acceptance of technology in e-participation through dedicated applications. The study included an electronic participation examination in Local Administrative Organizations and the design and development of the "Participate" application. Additionally, it aimed to evaluate the application’s effectiveness and conduct focus group discussions to identify problems and obstacles in promoting e-participation within these organizations. The research sample consisted of 380 residents from 31 Local Administrative

Organizations that scored below 80% in governance according to the Local Performance Assessment (LPA), selected through cluster random sampling. The research instruments included: 1) a questionnaire on electronic participation in Local Administrative Organizations, 2) the "Participate" application, 3) an application performance evaluation form, and 4) a structured focus group discussion process. Data analysis involved descriptive statistics and the Pearson correlation coefficient.

The findings revealed that the sample group used websites, Facebook pages, and Line accounts of Local Administrative Organizations at a moderate level. However, their levels of e-participation, access to e-information, involvement in providing opinions and suggestions (e-consultation) including decision-making (e-decision making) were notably low. The study also found that the public's acceptance of technology for electronic participation through the "Participate" application showed a moderate correlation with the application's usefulness and ease of use, indicating that applications that effectively meet user needs facilitate greater e-participation in local government operations.

Keywords: e-participation; technology acceptance; Local Administrative Organization; "Participate" application

1. บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่น โดยได้รับอำนาจจากรัฐในการจัดบริการสาธารณะและดูแลประชาชนในพื้นที่ ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นจึงมีความสำคัญยิ่ง สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (สำนักงาน ป.ป.ช.) กำหนดให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องมีความโปร่งใสและเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะตามแผนปฏิบัติการป้องกันการทุจริตเพื่อยกระดับคุณธรรมและความโปร่งใส สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล, 2565)

การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation) เป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมที่มีความสำคัญอย่างมากที่จะทำให้ภาคประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมต่าง ๆ กับภาครัฐผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าของของเทคโนโลยีดิจิทัล การใช้สื่อสังคมออนไลน์และการใช้งานโมบายแอปพลิเคชันที่มีมากขึ้น ซึ่งองค์การสหประชาชาติได้กำหนดให้การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นดัชนีชี้วัดการเป็นรัฐบาลดิจิทัลของประเทศนั้น ๆ การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร (ICT) เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการให้บริการสาธารณะ (Medaglia, 2012) รวมถึงกระบวนการที่ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจและการให้บริการของภาครัฐ (Blanc, 2020) การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์เป็นหนึ่งตัวชี้วัดความสำเร็จสำคัญของการพัฒนารัฐบาลดิจิทัลในระดับสากลที่เป็นกลไกในการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินกิจกรรมของรัฐผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ โดยองค์การสหประชาชาติกำหนดระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ไว้ทั้งหมด 3 ระดับ (United Nations, 2023) ได้แก่ ระดับที่ 1: e-Information เป็นการให้ข้อมูลแก่ภาคประชาชนและภาคธุรกิจ โดยผ่านทางเว็บไซต์ของภาครัฐ ซึ่งทางภาครัฐจะต้องจัดเตรียมในส่วนของการให้ข้อมูลทางด้านนโยบาย กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับ งบประมาณ การบริการ และข้อมูลอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะช่วยสร้างกิจกรรมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชน ระดับที่ 2: e-Consultation เป็นการให้ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ซึ่งรัฐบาลจะต้องรับทราบข้อเสนอแนะและตอบสนองต่อประชาชนและยังเกี่ยวข้องกับการรายงานผลจากการเจรจากับประชาชนและประกาศผลให้ประชาชนทราบ โดยประชาชนสามารถใช้เครื่องมือออนไลน์ในการมีส่วนร่วม เช่น โพลสำรวจ ห้องสนทนา บล็อก เครือข่ายสังคมออนไลน์ กลุ่มข่าว และ เครื่องมือโต้ตอบอื่น ๆ เพื่อสนับสนุนการมีส่วนร่วมของภาคประชาชน และ ระดับที่ 3: e-Decision making เป็นการดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดนโยบายร่วมกัน ซึ่งรัฐบาลจะต้องแจ้งผลจากการตัดสินใจบนพื้นฐานของกระบวนการการให้คำปรึกษา ผลจากการสำรวจภาพรวมของประเทศไทยในปี 2565 มีดัชนีการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ (e-Participation index: EPI) อยู่ในลำดับที่ 18 ของโลก (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2565)

การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์จะประสบความสำเร็จนั้นเกี่ยวข้องกับสองด้าน ได้แก่ ด้านอุปสงค์ (demand side) จากภาคประชาชนที่มีความต้องการ มีความเต็มใจและตั้งใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงต้องมีความสามารถในการใช้ช่องทางอิเล็กทรอนิกส์และการยอมรับเทคโนโลยีในใหม่ ๆ ในการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และนอกจากนี้ยังมีด้านอุปทาน (supply side) ที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องจัดเตรียมช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ สื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เพื่อนำเสนอข่าวสารและบริการให้กับภาคประชาชน ซึ่งการกำหนดนโยบายด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ถือเป็นประเด็นสำคัญมาก ที่จะนำไปสู่การปฏิบัติและทำให้การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ประสบผลสำเร็จมากยิ่งขึ้น (Alarabiat, Soares, & Estevez, 2020)

การยอมรับและใช้งานเทคโนโลยีใหม่ ๆ เป็นส่วนหนึ่งที่จะทำให้เกิดการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์มากขึ้น โดยแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี (Technology Acceptance Model:TAM) (Davis, 1989) กล่าวว่า พฤติกรรมการใช้เทคโนโลยีนั้นขึ้นอยู่กับการรับรู้ของผู้ใช้ว่าเทคโนโลยีนั้นใช้งานง่าย (Perceived Ease of Use: PEOU) และการรับรู้ประโยชน์ (Perceived Usefulness: PU) ในการใช้เทคโนโลยีนั้น ๆ ซึ่งทั้งการรับรู้ความง่ายในการใช้งานและการรับรู้ประโยชน์จะส่งผลต่อทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน (Attitude toward Using) และส่งผลถึง ความตั้งใจในการใช้งาน (Behavioral Intention to Use) และการใช้งานจริง (Actual System Use) ซึ่งสถิติที่คนไทยใช้งานอินเทอร์เน็ตมากถึงร้อยละ 90.9 (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567) โดยใช้งานเฟซบุ๊ก ยูทูปและไลน์เป็นอันดับต้นๆ

ดังนั้น การศึกษารูปแบบการยอมรับเทคโนโลยีของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมผ่านแอปพลิเคชัน ‘มีส่วนร่วม’ จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อสะท้อนศักยภาพและข้อจำกัดของช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ในการพัฒนาการปกครองท้องถิ่นในยุคดิจิทัล อันจะนำมาสู่การปรับปรุงการให้บริการและพัฒนาแอปพลิเคชันให้ตรงกับความต้องการของประชาชน ตลอดจนยังสามารถนำการศึกษาครั้งนี้ไปใช้เพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในระยะต่อไปภายภาคหน้า

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อสำรวจสถานการณ์และระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชนต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.2 เพื่อศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม”

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งประชากรในการศึกษา คือ ประชาชนในพื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานีที่มีผลการประเมินประสิทธิภาพขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (Local Performance Assessment : LPA) ที่ได้คะแนนด้านธรรมาภิบาลน้อยกว่าร้อยละ 80 มีทั้งหมด 70 แห่ง จากทั้งหมด 138 แห่ง (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2565) ทั้งหมด 427,723 คน (สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง, 2565) กำหนดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 380 คน จากกลุ่มประชากร สุ่มตัวอย่างโดยอาศัยความน่าจะเป็นแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 31 แห่ง ครอบคลุม 18 อำเภอ (เลือกอำเภอละ 1-2 แห่ง ยกเว้นอำเภอเกาะสมุย) ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบล 20 แห่ง เทศบาลตำบล 11 แห่ง

3.2 เครื่องมือวิจัย

3.2.1 แบบสอบถามสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.2.2 แอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” ที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่าน ที่ทางคณะผู้วิจัยได้ออกแบบและพัฒนาขึ้นมาเพื่อทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง

3.2.3 แบบประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” ประกอบด้วย การตรงตามความต้องการของผู้ใช้ (Functional Requirement) การทำงานได้ตามหน้าที่ (Function) การใช้งานของระบบ (Usability) และ ประสิทธิภาพและความปลอดภัย (Performance and Security)

3.2.4 การสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสรุปปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยมีผู้เชี่ยวชาญด้านท้องถิ่นไทย 1 คน

นักส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นชำนาญการ 1 คน ท้องถิ่นอำเภอ 11 คน ผู้บริหารหรือตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลุ่มตัวอย่างจาก 23 คน และคณะนักวิจัย 3 คน รวมทั้งสิ้น 39 คน

3.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่ใช้ ได้แก่ 1) การแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ 2) ค่าเฉลี่ยเลขคณิต และ3) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน โดยใช้มาตรวัดแบบการประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับตามวิธีของลิเคริท (Likert scale) ซึ่งเป็นข้อมูลในระดับอันตรภาค รวมถึงการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้งานแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” ด้านการมีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ และการใช้งานง่ายของแอปพลิเคชัน กับระดับความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน (Pearson’s Correlation Coefficient) แปลความหมายค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ ตาม Cohen (1988) ดังนี้ ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.10-0.29 หมายถึง มีความสัมพันธ์น้อย ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.30-0.49 หมายถึง มีความสัมพันธ์ปานกลาง และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r) 0.50-1.00 หมายถึง มีความสัมพันธ์มาก ทั้งนี้รวมถึงการวิเคราะห์เนื้อหาจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อย

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการสำรวจสถานการณ์การและระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี พบว่า ช่องทางทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ใช้มากที่สุดคือเฟซบุ๊กเพจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ใช้งานร้อยละ 77.89 โดยส่วนมากใช้อาทิตย์ละครั้ง (ร้อยละ 37.37) ช่องทางที่รองลงมาคือเว็บไซต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้งานร้อยละ 72.9 และส่วนมากใช้อาทิตย์ละครั้ง (ร้อยละ 44.5) การใช้ช่องทางไลน์กลุ่มพบว่ามีเพียงร้อยละ 17.89 และส่วนมากใช้งานทุกวัน (ร้อยละ 10.26)

ตารางที่ 1 ผลการสำรวจสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางเว็บไซต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านเว็บไซต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	**ระดับปฏิบัติในการใช้งานเว็บไซต์**				
	จำนวน	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.	**ระดับ**
<u>ระดับที่ 1</u>: การเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสาร (e-Information)					
เข้าถึงและรับรู้ถึงข่าวประกาศ ต่างๆ	261	68.68	3.44	1.09	มาก
เข้าถึงและรับรู้ข้อมูลด้านการบริหารบุคคล และนโยบาย	266	70.00	3.39	1.03	ปานกลาง
เข้าถึงและรับรู้บริการต่างๆ ที่จัดสรรให้	258	67.89	3.36	0.96	ปานกลาง
ภาพรวม			**3.18**	**0.94**	**ปานกลาง**
<u>ระดับที่ 2</u>: แสดงความคิดเห็น/ใช้บริการ/ร้องเรียน ร้องทุกข์ (e-Consultation)					
ติดตามและให้ข้อเสนอแนะต่อการดำเนินโครงการต่างๆ	183	48.16	2.72	1.09	ปานกลาง
แสดงความคิดเห็น ผ่านเว็บไซต์	148	38.95	2.49	1.08	น้อย
ร้องทุกข์ ผ่านเว็บไซต์	91	23.95	2.21	1.11	น้อย
ภาพรวม			**2.37**	**0.93**	**น้อย**
ระดับที่ 3 ร่วมตัดสินใจ (e-Decision making)					
เคยเข้ารับฟังการประชุมออนไลน์ที่จัดขึ้นโดย อปท.	114	30.00	2.34	1.13	น้อย
เคยร่วมประชาพิจารณ์ ผ่านเว็บไซต์ อปท.	89	23.42	2.21	0.97	น้อย
ภาพรวม			**2.20**	**1.00**	**น้อย**
ภาพรวมทั้งหมดของการมีส่วนร่วมผ่านเว็บไซต์			**2.89**	**0.86**	**ปานกลาง**

ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านช่องทางเว็บไซต์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างใช้งานเว็บไซต์โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เท่านั้น ($\bar{x}$ = 2.89, SD=0.86) เมื่อพิจารณาตามระดับของการมีส่วนร่วมพบว่า การเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.18, SD=0.94) รองลงมาเป็นการแสดงความคิดเห็น/ใช้บริการ/ร้องเรียน ร้องทุกข์ แจ้งเบาะแสการทุจริต อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 2.37, SD=0.93) และการร่วมตัดสินใจ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 2.20, SD=1.00) ตามลำดับ

ตารางที่ 2 ผลการสำรวจสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางเฟซบุ๊กเพจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ทางเฟซบุ๊กเพจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	ระดับปฏิบัติในการใช้เฟซบุ๊กเพจ				
	จำนวน	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ
ระดับที่ 1: การเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสาร					
ติดตาม (follow) เพจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	275	72.37	3.53	1.18	มาก
เคยเข้าถึงและรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารทั่วไป และกิจกรรมที่กำลังดำเนินการต่างๆ ของผ่านเพจ	286	75.26	3.43	1.14	มาก
เคยกดแชร์ (Share) / กดถูกใจ (Like) เพจของ อปท.	268	70.53	3.36	1.12	ปานกลาง
ภาพรวม			**3.38**	**1.08**	**ปานกลาง**
ระดับที่ 2: แสดงความคิดเห็น/ใช้บริการ/ร้องเรียน ร้องทุกข์					
ติดตามและให้ข้อเสนอแนะในกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านเพจ	195	51.32	2.81	1.22	ปานกลาง
แสดงความคิดเห็นต่อการดำเนินงานผ่านเพจ	139	36.58	2.42	1.24	น้อย
แสดงความคิดเห็นโดยส่งข้อความ (Message) ผ่านเพจ	141	37.11	2.28	1.05	น้อย
ภาพรวม			**2.40**	**1.01**	**น้อย**
ระดับที่ 3 ร่วมตัดสินใจ					
ร่วมประชาพิจารณ์ผ่านเพจ	80	21.05	2.29	1.09	น้อย
ร่วมประชุมออนไลน์กับ อปท. ผ่าน Messenger meeting room	88	23.16	2.15	1.15	น้อย
ภาพรวม			**2.09**	**1.02**	**น้อย**
ภาพรวมทั้งหมดของการมีส่วนร่วมผ่านเฟซบุ๊กเพจ			**2.89**	**0.96**	**ปานกลาง**

ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ทางเฟซบุ๊กเพจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชนใช้งานเฟซบุ๊กเพจโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เท่านั้น ($\bar{x}$ = 2.89, SD=0.96) เมื่อพิจารณาตามระดับของการมีส่วนร่วมพบว่า การเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.38, SD=1.08) รองลงมาเป็นการแสดงความคิดเห็น/ใช้บริการ/ร้องเรียน ร้องทุกข์ แจ้งเบาะแสการทุจริต อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 2.40, SD=1.01) และการร่วมตัดสินใจ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 2.09, SD=1.02) ตามลำดับ

ตารางที่ 3 ผลการสำรวจสถานการณ์การมีส่วนร่วมทางกลุ่มไลน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ทางกลุ่มไลน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	**ระดับปฏิบัติในการใช้ไลน์กลุ่ม**				
	จำนวน	ร้อยละ	$\bar{x}$	S.D.	**ระดับ**
<u>ระดับที่ 1</u>: การเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสาร					
เป็นสมาชิกกลุ่มไลน์ (Line) ที่จัดทำขึ้นเพื่อติดต่อสื่อสารกับประชาชนในพื้นที่	68	17.89	3.70	1.13	มาก
เข้าถึงและรับรู้ถึงข้อมูลข่าวสารประกาศทั่วไป ผ่านไลน์	68	17.89	3.69	1.07	มาก
เข้าถึงและรับรู้กิจกรรมที่กำลังดำเนินการต่างๆ ผ่านไลน์	68	17.89	3.63	1.23	มาก
ภาพรวม			**3.66**	**1.02**	**มาก**
<u>ระดับที่ 2</u>: แสดงความคิดเห็น/ใช้บริการ/ร้องเรียน ร้องทุกข์					
ติดตามและให้ข้อเสนอแนะในกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านไลน์	56	14.74	2.89	1.29	ปานกลาง
เคยตอบแบบสำรวจผ่านไลน์	47	12.37	2.89	1.11	ปานกลาง
เคยแจ้งเรื่องร้องทุกข์ผ่านไลน์	34	8.95	2.76	1.23	ปานกลาง
ภาพรวม			**2.67**	**1.04**	**ปานกลาง**
ระดับที่ 3 ร่วมตัดสินใจ					
เคยร่วมประชุมออนไลน์กับ อปท. ผ่าน Line meeting	36	9.47	2.50	1.25	น้อย
เคยร่วมประชาพิจารณ์ กับกิจกรรมของ อปท. ผ่านไลน์	38	10.00	2.34	1.19	น้อย
ภาพรวม			**2.47**	**1.20**	**น้อย**
ภาพรวมทั้งหมดของการมีส่วนร่วมผ่านกลุ่มไลน์			3.09	0.99	**ปานกลาง**

ผลการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ทางกลุ่มไลน์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในภาพรวมพบว่า การมีส่วนร่วมของกลุ่มตัวอย่างภาคประชาชนใช้งานกลุ่มไลน์โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เท่านั้น ($\bar{x}$ = 3.09, SD=0.99) เมื่อพิจารณาตามระดับของการมีส่วนร่วมพบว่า การเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสารอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.66, SD=1.02) รองลงมาเป็นการแสดงความคิดเห็น/ใช้บริการ/ร้องเรียน ร้องทุกข์ แจ้งเบาะแสการทุจริต อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 2.67, SD=1.04) และการร่วมตัดสินใจ อยู่ในระดับน้อย ($\bar{x}$ = 2.47, SD=1.20) ตามลำดับ

4.2 ผลการศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของภาคประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านแอปพลิเคชัน "มีส่วนร่วม" โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการออกแบบและพัฒนาแอปพลิเคชัน "มีส่วนร่วม" สามารถเข้าถึงและดาวน์โหลดได้จาก Play Store โดยให้กลุ่มตัวอย่างทดลองใช้งาน มีบุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้ดูแลระบบให้การอนุมัติการใช้งาน แอปพลิเคชัน ประกอบด้วย 1) เมนู "ข้อมูลข่าวสาร" ทำหน้าที่แจ้งข่าวสารให้ภาคประชาชนได้รับทราบและภาคประชาชนยังสามารถแจ้งข่าวผ่านเข้ามายังแอปพลิเคชันได้ และ 2) เมนู"บริการ" เพื่อให้ประชาชนเข้าใช้บริการต่างๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประกอบด้วย บริการ e-Service บริการร้องทุกข์ และ บริการร้องเรียน เมนู "ประชามติ" เพื่อให้ภาคประชาชนทำประชามติ และประชาพิจารณ์

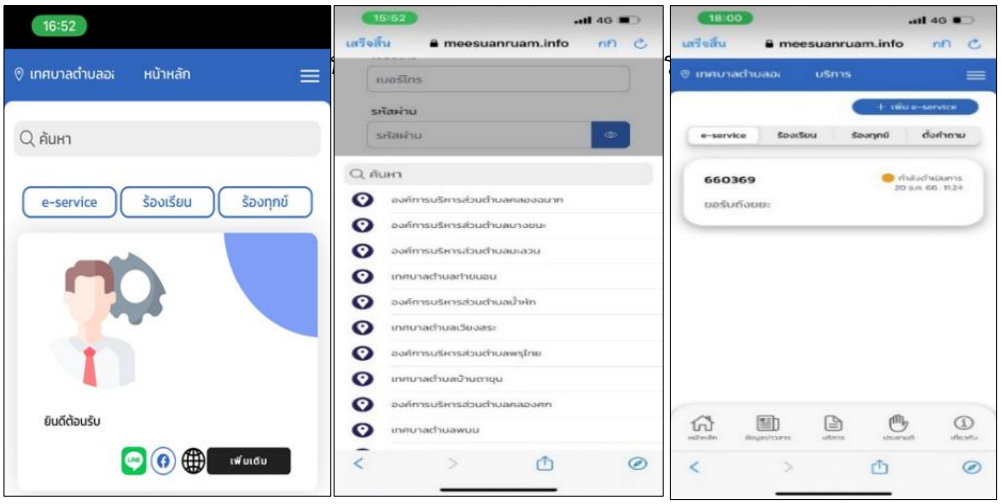

ภาพที่ 1. แอปพลิเคชัน "มีส่วนร่วม"

กลุ่มตัวอย่างฝึกปฏิบัติการทดลองใช้งานแอปพลิเคชัน "มีส่วนร่วม" 2 เดือน และประเมินประสิทธิภาพของแอปพลิเคชันรวมถึงประเมินความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีตามแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีตามหลักการของDavis (1989) เพื่อใช้ในการวัดความสำเร็จของการใช้เทคโนโลยีซึ่งในงานวิจัยนี้ศึกษาถึงขั้นตอนการมีทัศนคติในการใช้งานแอปพลิเคชัน โดยกำหนดให้การประเมินด้านการมีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ เป็นการประเมินการรับรู้ประโยชน์ การประเมิน

การใช้งานของระบบที่ใช้งานง่าย เป็นการประเมินการรับรู้ความง่ายในการใช้งาน และความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นทัศนคติที่มีต่อการใช้งาน วิเคราะห์สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” ว่ามีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ และการใช้งานง่าย กับความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

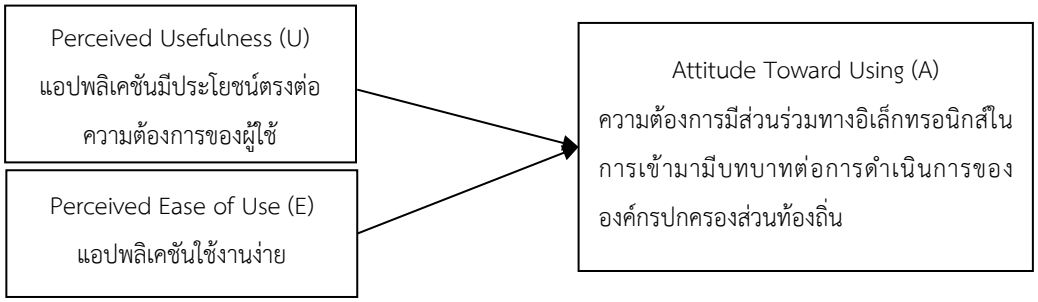

ภาพที่ 2. การยอมรับเทคโนโลยีต่อการเข้ามีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์

ตารางที่ 4 ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่าง แอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” มีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ และการใช้งานง่ายของแอปพลิเคชัน กับความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ประสิทธิภาพของของแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” /ความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์	X1	X2	X3
แอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” มีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ (x1)	1.000		
การใช้งานง่ายของแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” (x2)	.710*	1.000	
ความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (x3)	.375*	.424*	1.000

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า แอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” มีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ (x1) มีความสัมพันธ์ทางบวกขนาดปานกลางกับความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (x3) ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .375 และส่วนการใช้งานง่ายของแอปพลิเคชัน

"มีส่วนร่วม" (x2) มีความสัมพันธ์ทางบวกขนาดปานกลางกับความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (x3) เช่นกัน ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .424

ผลการการสนทนากลุ่มย่อยเพื่อสรุปปัญหาและอุปสรรคในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นผ่านแอปพลิเคชัน "มีส่วนร่วม" สามารถสรุปอุปสรรคและปัญหาในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ดังนี้

อุปสรรคและปัญหาจากการเข้ามามีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์จากภาคประชาชน (ด้านอุปสงค์) พบว่า ประชาชนกลุ่มตัวอย่างขาดความรู้ ความเข้าใจในการใช้งานแอปพลิเคชัน และไม่มีความพร้อมในการใช้งานแอปพลิเคชัน และคุ้นชินกับการแจ้งข่าว ร้องทุกข์และร้องเรียนแบบสายตรงหรือเดินทางมายังหน่วยงานท้องถิ่น รวมถึงไม่เห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์เท่าที่ควร และอุปสรรคและปัญหาในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์จากหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (ด้านอุปทาน) พบว่า ขาดแคลนบุคลากรที่รับผิดชอบในการจัดการข้อมูลในแพลตฟอร์มที่ใช้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ ขาดการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้มีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ รวมถึงผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้เล็งเห็นความสำคัญของการส่งเสริมมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์เท่าที่ควร

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 การสำรวจสถานการณ์การและระดับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างส่วนมากใช้เฟซบุ๊กเพจเพื่อเข้าถึงข้อมูลและการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสอดคล้องกับผลการสำรวจการใช้งานสื่อสังคมออนไลน์ของคนไทยที่นิยมใช้งานเฟซบุ๊กถึงร้อยละ 68.3 (Kemp, 2024) และเฟซบุ๊กเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่นิยมที่สุดที่ช่วยให้เกิดการสื่อสารที่ดีระหว่างระหว่างประชาชนกับรัฐบาลท้องถิ่น (Bangero, 2025) รวมถึงส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพลเมืองและผู้มีส่วนได้เสีย ส่งเสริมประสิทธิภาพการสื่อสารและส่งเสริมการพัฒนาชุมชนและการบริการของเทศบาล (Guillaumie et al, 2024)

5.2 ระดับการมีส่วนร่วม ภาพรวมการมีส่วนร่วมผ่านช่องทางอิเล็กทรอนิกส์มีระดับปานกลางเท่านั้นในทุกช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากผลการสำรวจความถี่ในการใช้

ช่องทางอิเล็กทรอนิกส์ที่เข้าถึงการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีค่อนข้างน้อยโดยเฉลี่ยเพียงอาทิตย์ละ 1 ครั้ง เท่านั้น และเมื่อพิจารณาระดับของการมีส่วนร่วม พบว่ากลุ่มตัวอย่างมีส่วนร่วมระดับที่ 1: การเข้าถึงและรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และการมีส่วนร่วมระดับที่ 2: แสดงความคิดเห็น/ใช้บริการ/ร้องเรียน ร้องทุกข์ ในระดับปานกลางและการมีส่วนร่วมระดับที่ 3: การร่วมตัดสินใจ อยู่ในระดับน้อย ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการสำรวจรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ขององค์การสหประชาชาติ ปี 2563 ที่พบว่า การพัฒนารัฐบาลดิจิทัลในระดับท้องถิ่นที่มีการให้บริการประชาชนผ่านเว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มสำหรับอุปกรณ์เคลื่อนที่ ซึ่งยังเป็นบริการในลักษณะของการให้ข้อมูลเป็นส่วนใหญ่ และการมีส่วนร่วมในระดับ ที่ 3: การร่วมตัดสินใจ ยังคงเป็นจุดอ่อนของภาครัฐไทยเนื่องจากขาดความชัดเจนและความโปร่งใสในกระบวนการที่แสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของประชาชนมีผลต่อผลลัพธ์และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างแท้จริง (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2563) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Alarabiat, Soares, & Estevez, (2021) ได้ทำการพัฒนาแบบจำลองที่เน้นพลเมืองเป็นศูนย์กลางในการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านทางเฟซบุ๊กซึ่งเน้นปัจจัยทางสังคม พฤติกรรม และเทคโนโลยีและพบว่าภาคประชาชนมีการยอมรับและการเข้ามีส่วนร่วมทางทางอิเล็กทรอนิกส์ค่อนข้างต่ำทั้งนี้ยังสอดคล้องกับผลการศึกษาการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของเทศบาลผ่านเฟซบุ๊กในมุมมองของพลเมืองในประเทศจอร์แดนของ Alarabiat, Soares, & Estevez, (2020) ที่พบว่าประชาชนมีทัศนคติเชิงบวกกับการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ แต่มีความสนใจและต้องการเข้ามามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และมีช่องว่างทางดิจิทัลที่ทำให้ประชาชนบางกลุ่มต่อต้านความเปลี่ยนแปลงในการใช้บริการทางอิเล็กทรอนิกส์ของรัฐบาลท้องถิ่นของประเทศฟิลิปปินส์ (Barrios & Moreno, 2024)

5.3 การศึกษาการยอมรับเทคโนโลยีของภาคประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านแอปพลิเคชัน "มีส่วนร่วม" กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าแอปพลิเคชันมีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ มีความสัมพันธ์ทางบวกขนาดปานกลางกับความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .375 และส่วนการใช้งานง่ายของแอปพลิเคชัน "มีส่วนร่วม" มีความสัมพันธ์ทางบวกขนาดปานกลางกับความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในรูปแบบของการเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ .424 เป็นไปตามแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี

ของ Davis (1989) และสอดคล้องกับการศึกษาของ Klačmer (2022) ที่ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์สาธารณะเพื่อแก้ปัญหาจำนวนผู้ลงคะแนนเสียงที่ลดลงโดยใช้แบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยีของ Davis ร่วมกับทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior) และทฤษฎีความไว้วางใจ (Trust Model) ที่พบว่า มีความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างการรับรู้ประโยชน์ (usefulness) ความตั้งใจในการใช้งาน (behavior control) และความไว้วางใจในอินเทอร์เน็ต (trust in the Internet) ต่อการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ แต่ทั้งนี้ไม่สอดคล้องกับการศึกษาของ Choi & Song (2020) ได้ศึกษาถึงปัจจัยที่อธิบายว่าเหตุใดพลเมืองบางคนจึงเข้ามีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในขณะที่คนอื่น ๆ ไม่อยากเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งค้นพบว่า การรับรู้ถึงประโยชน์ การรับรู้ความสะดวกในการใช้งานเทคโนโลยี ไม่แสดงนัยสำคัญต่อการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ ซึ่งตรงกับปัญหาและอุปสรรคจากจากประชาชนในพื้นซึ่งมองว่าเป็นปัญหาด้านอุปสงค์ของการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ผ่านการใช้งานแอปพลิเคชัน “มีส่วนร่วม” พบว่าภาคประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้งาน ยึดติดคุ้นเคยกับการใช้งานเฟซบุ๊กและไลน์ นอกจากนี้ประชาชนส่วนใหญ่ที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้สูงอายุขาดทั้งความพร้อมด้านอุปกรณ์ซึ่งต้องเป็นโทรศัพท์แบบสมาร์ทโฟนและปัญหาและอุปสรรคจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมองว่าเป็นปัญหาด้านอุปทานของการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ที่ขาดแคลนบุคลากรในการจัดการข้อมูลในระบบ เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขนาดเล็ก จะไม่มีตำแหน่งนักวิชาการคอมพิวเตอร์ การจัดการเนื้อหาต่าง ๆ ในระบบยังคงเป็นหน้าที่ของพนักงานธุรการซึ่งมีงานด้านเอกสารค่อนข้างมาก ทั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาปัญหาจากการดำเนินงานด้านการพัฒนาทักษะดานดิจิทัลบุคลากรภาครัฐในการจัดทำแผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566-2570 (สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล, 2566) ที่พบว่า บุคลากรภาครัฐขาดความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับการทำงานภายใตสภาพแวดลอมเชิงดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงอยางรวดเร็ว ขาดงบประมาณในการอบรมและยกระดับศักยภาพบุคลากรใหมีทักษะดานดิจิทัล และยังสอดคล้องกับ สุภาภรณ์ สีสุพรรณ์ และ อจิรภาส์ เพียรขุนทด (2565) ที่ได้ศึกษาการปรับตัวเพื่อไปสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลกรณี ศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ที่พบว่า ปัญหาด้านทักษะความรู้ของบุคลากร เป็นปัญหาและอุปสรรคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการปรับตัวไปสู่การเป็นองค์กรดิจิทัลและพิจักษณ์ ภู่ตระกูล (2566) ที่พบว่า บุคลากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ไม่มีความพร้อมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพเนื่องจากได้รับมอบหมายภาระงานจำนวนมากและไม่ได้คำนึงถึงการให้ความรู้แก่ประชาชนในด้านทักษะดิจิทัล

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

สถานการณ์ด้านความต้องการเข้ามามีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ จากประชาชนในพื้นที่ (demand side)

ระดับการมีส่วนร่วม	เว็บไซต์	เฟซบุ๊ก	ไลน์
เข้าถึงและรับรู้ข้อมูล	ปานกลาง	ปานกลาง	มาก
ให้ความคิดเห็น	น้อย	น้อย	ปานกลาง
ร่วมตัดสินใจ	น้อย	น้อย	น้อย

การยอมรับเทคโนโลยีของประชาชนในการเข้ามีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ ผ่านแอปพลิเคชัน "มีส่วนร่วม"

แอปพลิเคชันที่มีประโยชน์ตรงต่อความต้องการของผู้ใช้ และใช้งานง่ายมีความสัมพันธ์ระดับปานกลางต่อความต้องการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ในการเข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชนต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การจัดเตรียมช่องทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (supply side)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดเตรียมช่องทางอิเล็กทรอนิกส์เพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมได่แก่ เว็บไซต์ เฟซบุ๊กเพจ และไลน์ และต้องมีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ มีดังนี้

1. สนับสนุนและจัดหาบุคลากรที่รับผิดชอบในการจัดการข้อมูลในแพลตฟอร์มที่ใช้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์
2. รณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้มีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ให้มากขึ้น และจัดอบรมการสร้างสมรรถนะด้านดิจิทัลให้กับประชาชนในพื้นที่
3. ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์มากกว่าที่เป็น

ภาพที่ 3. แนวทางส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชนต่อการดำเนินงานขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผู้บริหารหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ต้องการขับเคลื่อนการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์จากภาคประชาชนและต้องการมุ่งสู่ความเป็นท้องถิ่นดิจิทัล ต้องให้ความสำคัญกับบุคลากรที่รับผิดชอบงานด้านดิจิทัล เพื่อเตรียมความพร้อมในการดำเนินงานต่าง ๆ ทางด้านดิจิทัลตามยุทธศาสตร์ที่ 4 ของแผนพัฒนารัฐบาลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 – 2570 ที่มุ่งเน้นการสงเสริมการมีสวนรวมของประชาชนและเปดเผยขอมูลเปดภาครัฐ

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้ความสำคัญกับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ ให้มากกว่าที่เป็นอยู่ เช่น การส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ ของ อปท. เข้าร่วมอบรม ปฏิบัติการ ด้านดิจิทัล มากขึ้น รวมถึงการจัดโครงการความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาหรือหน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ ที่มีความชำนาญด้านดิจิทัลในการสร้างสมรรถนะด้านดิจิทัลให้กับประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ศึกษาถึงปัจจัยแห่งความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชนต่อการดำเนินการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นโดยศึกษาเชิงลึกถึงปัจจัยที่ส่งผลถึงความตั้งใจในการใช้งาน และการใช้งานจริง ตามแบบจำลองการยอมรับเทคโนโลยี

เอกสารอ้างอิง

พิจักษณ์ ภู่ตระกูล. (2566). บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจด้านทักษะดิจิทัลให้กลายเป็นพลเมืองดิจิทัล. *วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย*, *3*(3), 37-52.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2563). *โครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน.* กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์การมหาชน) (สพร.).

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2565). ดัชนีการมีส่วนร่วมทางอิเล็กทรอนิกส์ของประชาชน (e-Participation Index: EPI) ของประเทศไทย อยู่อันดับที่ 18 ดีขึ้นมากถึง 33 อันดับ ในปี 2565 และเป็นอันดับ 2 ของอาเซียน. สืบค้นจาก https://www.dga.or.th/document-sharing/infographic/83025/.

สำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล. (2565). แผนพัฒนารัฐบาลดิจิทัลของประเทศไทย พ.ศ. 2566 – 2570. สืบค้นจาก https://www.dga.or.th/policy-standard/policy-regulation/dga-019/dga-027/dg-plan-2566-2570/.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). สำรวจการมีการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในครัวเรือน. สืบค้นจากhttps://www.nso.go.th/nsoweb/nso/survey_detail/jJ?set_lang=th#gsc.tab=0.

สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี. (2565). การประเมินประสิทธิภาพองค์กรปกครองท้องถิ่น ประจำปี พ.ศ. 2565. สืบค้นจาก https://www.bangchana.go.th/storage/uploads/68-ผล%20LPA.pdf

สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง. (2565). สถิติประชากรทางการทะเบียนราษฎร. สืบค้นจาก https://stat.bora.dopa.go.th/stat/statnew/statMONTH/statmonth

สำนักพัฒนาและส่งเสริมธรรมาภิบาล. (2565). *คู่มือการจัดทำแผนปฏิบัติการป้องกันการทุจริตเพื่อยกระดับคุณธรรมและความโปร่งใส สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น*. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ.

สุภาภรณ์ สีสุพรรณ์ และอจิรภาส์ เพียรขุนทด. (2565). การปรับตัวเพื่อไปสู่การเป็นองค์กรดิจิทัล กรณี ศึกษา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, *7*(8), 246-264.

Alarabiat, A., Soares, D., & Estevez, E. (2020). Municipalities e-Participation initiatives through Facebook: Citizens perspective. In *Proceedings of the 13th International Conference on Theory and Practice of Electronic Governance*, (pp. 551–559). New York, NY: Association for Computing Machinery. https://doi.org/10.1145/3428502.3428585

Alarabiat, A., Soares, D., & Estevez, E. (2021). Determinants of citizens' intention to engage in government-led electronic participation initiatives through Facebook. *Government Information Quarterly, 38*(1), 2-15.

Bangero, H. B. (2025). Best practices in e-government communication: Lessons from the local Governments' use of official facebook pages. *Government Information Quarterly*, *42*(1), 2-11.

Barrios, N. A., & Moreno, F. (2024). Evaluating the Efficacy of e-Government Initiatives in Addressing Local Governance Challenges in the City of Zamboanga, Philippines. Retrieved from https://mpra.ub.uni-muenchen.de/122792/

Blanc, D. L. (2020). E-participation: a quick overview of recent qualitative trends. Retrieved from https://www.un.org/esa/desa/papers/2020/wp163_2020.pdf.

Choi, J.-C., & Song, C. (2020). Factors explaining why some citizens engage in E-participation, while others do not. *Government Information Quarterly, 37*(4), 2-12.

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis* (2nd ed.). Hillsdale NJ: Erlbaum.

Davis, F.D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use and user acceptance of information technology. *MIS Quarterly*, *13*(3), 319-339.

Guillaumie, L., Vezina-Im, L.-A., Bourque, L., Boiral, O., Talbot, D., & Harb, E. (2024). Best practices for municipalities to promote online citizen participation and engagement on Facebook: A narrative review of the literature. *Social Sciences, 13*(3), 2-16.

Kemp, S. (2024). *Digital 2024: Thailand*. Retrieved from https://datareportal.com/reports/digital-2024-thailand.

Klačmer, M. (2022). Public E-participation services as a cure for declining voter turnout: Acceptance model research using PLS-SEM. *International Journal of Electronic Government Research (IJEGR), 18*(1), 1–17.

Medaglia, R., (2012). e-Participation research: Moving characterization forward (2006-2011). *Government Information Quarterly 29*(2012), 346–360.

United Nations. (2023). *E-Participation Index*. Retrieved from https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/About/Overview/E-Participation-Index.

รูปแบบการยกระดับสุขด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี กรณีศึกษา มะขามเตี้ยแห่งความสุข จังหวัดสุราษฎร์ธานี *

A Participatory Model for Enhancing Well-being: A Case Study of 'Makham Tia of Happiness' in Surat Thani Province

ศิริพร เพ็งจันทร์[1] และ ชลธิชา คณาวิทยา[2]
Siriporn Pengjan[1] and Chonticha Kanavittaya[2]
คณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี[1]
องค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเตี้ย[2]
Prince of Songkhla University, Surat Thani Campus, Thailand[1]
Makham Tia Subdistrict Administrative Organization Subdistrict[2]
Corresponding Author, E-mail: pookubsp11@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการยกระดับสุขด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี 2) ศึกษารูปแบบการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะด้านสุขภาพแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ และ 3) จัดทำข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนากลไกการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ โดยใช้กรณีศึกษาตำบลมะขามเตี้ย จังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการดำเนินกิจกรรมสุขภาวะอย่างเป็นระบบภายใต้การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนและภาคีเครือข่าย การวิจัยใช้ระเบียบวิธีผสานวิธี โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มตัวอย่าง 250 คน และข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้แทนภาคีที่เกี่ยวข้อง 32 ราย เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์เนื้อหา

* ได้รับบทความ: 25 กรกฎาคม 2568; แก้ไขบทความ: 17 กันยายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 19 กันยายน 2568
Received: July 25, 2025; Revised: September 17, 2025; Accepted: September 19, 2025

ผลวิจัยพบว่า วัตถุประสงค์ที่ 1 ปัจจัยสำคัญในการยกระดับสุข ได้แก่ ศาสนาและความเชื่อ (ค่าเฉลี่ย 4.28) และแนวคิดการดำเนินชีวิต (ค่าเฉลี่ย 4.26) อยู่ในระดับสูงที่สุด รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมของประชาชน (ค่าเฉลี่ย 4.12) ซึ่งสะท้อนผ่านความภาคภูมิใจ ประโยชน์ร่วมของชุมชน ความสัมพันธ์อันดี และกลไกประชาคมที่เอื้อต่อการออกแบบกิจกรรมร่วมกัน การขับเคลื่อนสุขภาวะเกิดขึ้นทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงประเด็น เช่น กิจกรรมเยาวชน การพัฒนาศักยภาพแกนนำ การดูแลผู้สูงอายุและการคัดกรองสุขภาพโดยโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล การคืนผลลัพธ์ข้อมูล การจัดการขยะโดยองค์การบริหารส่วนตำบลและอาสาสมัครสาธารณสุข การสื่อสารอย่างต่อเนื่องของผู้นำ การสร้างความภาคภูมิใจในการเข้าร่วม และกิจกรรมฟื้นฟูความสัมพันธ์ในครอบครัว ส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาวะอยู่ในระดับสูง โดยเฉพาะด้านสังคมและจิตวิญญาณ ความสำเร็จดังกล่าวเกิดจากทุนทางสังคม ความสัมพันธ์แน่นแฟ้น และภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ สำหรับวัตถุประสงค์ที่ 2 พบว่า กลไกขับเคลื่อนหลักคือ “ชมรมมะขามเตี้ยแห่งความสุข” ซึ่งทำหน้าที่เป็นเวทีกลางในการประสานความร่วมมือระหว่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยบริการสุขภาพ อาสาสมัครสาธารณสุข และภาคีเครือข่ายภายนอก เพื่อขับเคลื่อนกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทชุมชน เช่น การดูแลผู้สูงอายุ ตลาดสุขภาวะ การจัดการขยะ และการสร้างพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเยาวชน และส่วนผลวิจัยวัตถุประสงค์ที่ 3 เสนอให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสุขภาวะตำบลอย่างเป็นทางการ การจัดทำแผนสุขภาวะที่อิงกับข้อมูลจริง และการส่งเสริมการมีส่วนร่วมจากประชาชนทุกช่วงวัย เพื่อสร้างชุมชนสุขภาวะที่เข้มแข็งและยั่งยืน

คำสำคัญ: สุขภาวะ; การมีส่วนร่วม; ข้อมูลประชากร; กลไกชุมชน; นโยบายสาธารณะ

Abstract

This study aimed to (1) examine the factors influencing health enhancement through participatory mechanisms, (2) investigate the participatory model of public health policy implementation, and (3) propose policy recommendations to strengthen participatory mechanisms at the local level. The case study was conducted in Makham Tia Sub-district, Surat Thani Province, where systematic health promotion activities have been carried out under the

collaboration of local communities and multi-sectoral networks. A mixed-methods design was employed, consisting of quantitative data collected from 250 respondents and qualitative data obtained through in-depth interviews with 32 key stakeholders. Research instruments included questionnaires and interview guides, and data were analyzed using descriptive statistics and content analysis.

The findings revealed that: Objective 1 indicated that the most significant factors for health enhancement were **religion and belief** (mean = 4.28) and **life philosophy** (mean = 4.26), followed by **public participation** (mean = 4.12). Participation was reflected in community pride, shared benefits, strong social relationships, and public forums that enabled collaborative activity design. Health promotion was driven through both structural and thematic approaches, including youth activities, leadership capacity building, elderly care and health screening by the Sub-district Health Promoting Hospital, dissemination of collective results, waste management led by the Sub-district Administrative Organization and village health volunteers, continuous communication from community leaders, fostering pride in participation, and family relationship–strengthening initiatives. These factors contributed to high levels of happiness and well-being, particularly in the social and spiritual dimensions. Success was attributed to social capital, close community relationships, and creative leadership. For Objective 2, the main driving mechanism was the **"Makham Tia Happiness Club"**, which functioned as a central platform for coordinating collaboration among local administrative organizations, health services, village health volunteers, and external partners. The club organized activities tailored to community needs, including elderly care, healthy markets, waste management, and creative youth spaces. Regarding Objective 3, the study recommends establishing an official sub-district health committee, developing health plans based on local evidence, and promoting inclusive participation across all age groups to build a strong and sustainable healthy community.

Keywords: well-being; participation; demographic data; community mechanism; public policy

1. บทนำ

"ชุมชนที่มีสุขภาวะที่ดี" ตั้งอยู่บนฐานความเข้าใจว่าคุณภาพชีวิตของมนุษย์มิได้วัดจากมิติสุขภาพกายเพียงด้านเดียว แต่ต้องมีความสมดุลทั้งกาย จิต ปัญญา และวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับมิติทางเศรษฐกิจ สังคม การศึกษา และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวม (Nutbeam, 2000; World Health Organization (WHO), 1986) การมองสุขภาวะลักษณะบูรณาการทำให้ชุมชนอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สอดคล้องกับแนวคิด"การสร้างเสริมสุขภาพ" (Health Promotion) และทฤษฎีระบบนิเวศทางสังคม (Social Ecological Model: McLeroy, Bibeau, Steckler, & Glanz, 1988) ที่เน้นปัจจัยแวดล้อมหลายระดับซึ่งเกื้อหนุนต่อคุณภาพชีวิต พื้นฐานแนวคิดดังกล่าวนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบสำคัญการพัฒนานโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Public Policy) มุ่งให้ประชาชนในพื้นที่มีบทบาทการกำหนดปัญหา การออกแบบนโยบาย และการร่วมขับเคลื่อนการดำเนินงาน (Kickbusch, 2010) กล่าวคือ นโยบายด้านสุขภาพมิได้จำกัดอยู่ในแวดวงการแพทย์หรือสาธารณสุขเท่านั้น แต่ขยายไปสู่มิติของการยกระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมของประชาชนในพื้นที่

สำหรับบริบทจังหวัดสุราษฎร์ธานีการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วมได้พัฒนาต่อเนื่อง โดยมีการจัดตั้งกลไกเฉพาะเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน ภายใต้บทบาทนำของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด และการสนับสนุนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายภาคประชาชน ความหลากหลายของกลไกระดับพื้นที่สะท้อนถึงการปรับใช้แนวคิดสุขภาวะให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน โดยมีพื้นที่ต้นแบบที่โดดเด่น "มะขามเตี้ยแห่งความสุข" ที่สามารถพัฒนาโมเดลเชิงปฏิบัติการซึ่งผสานการมีส่วนร่วมของประชาชนเข้ากับการพัฒนาคุณภาพชีวิตรอบด้านเป็นตัวอย่างสำคัญของการแปลงแนวคิดทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่

การก่อตัวของ "มะขามเตี้ยแห่งความสุข" มีรากฐานจากปัญหาและความท้าทายในพื้นที่ตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมะขามเตี้ย (2565) จากรายงานสถิติผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมะขามเตี้ย ปี พ.ศ. 2565 พบว่า ซึ่งมีประชากรผู้สูงอายุกว่า 600–700 คน จากประชากรรวมกว่าร้อยละ 16.7 ของจังหวัด

ทำให้เกิดความจำเป็นต้องจัดระบบการดูแลผู้สูงอายุในระยะยาว เช่น การเข้าถึงสิทธิสวัสดิการ การดูแลสุขภาพ และคุณภาพชีวิต ขณะเดียวกัน ตำบลยังเผชิญกับปัญหาขยะมูลฝอยเฉลี่ยวันละ 3 ตัน (ราว 70–86 ตัน/เดือน) ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลต้องใช้งบประมาณจัดการสูงถึง 150,000–176,000 บาท/เดือน ซึ่งเป็นภาระต่อท้องถิ่น (อบต.มะขามเตี้ย, 2565) นอกจากนี้ พื้นที่ยังมีสถาบันการศึกษาขนาดใหญ่ 2 แห่ง ที่ดึงดูดนักศึกษากว่า 20,000 คน เข้ามาในพื้นที่ ทำให้มีประชากรแฝงจำนวนมาก แต่รายหัวงบประมาณไม่ได้ถูกนับรวม ส่งผลต่อข้อจำกัดด้านบริการสาธารณะและงบประมาณ ขณะเดียวกันสภาพสังคมเมือง การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และความเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมก็สร้างแรงกดดันให้คุณภาพชีวิตของประชาชนลดลง ด้วยสถานการณ์ดังกล่าว จึงเกิดความต้องการพื้นที่กลางของชุมชน ที่คนทุกช่วงวัยสามารถมาร่วมทำกิจกรรม พัฒนาคุณภาพชีวิต และแก้ปัญหาร่วมกัน โดยเฉพาะการจัดตั้งชมรมที่เป็นของคนมะขามเตี้ยโดยตรง แทนชมรมผู้สูงอายุเดิมที่ไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการอย่างแท้จริง ภายใต้ข้อเสนอจากงานวิจัยและได้รับทุนสนับสนุนจากกองทุนท้องถิ่นตำบลปี พ.ศ. 2565 สำนักงานหลักประกันสุขภาพ(สปสช), (2565) และนำไปสู่การก่อตั้ง “ชมรมมะขามเตี้ยแห่งความสุข” เมื่อปี 2566 ออกแบบเป็นพื้นที่กลางเพื่อสร้างสุขภาวะร่วม ผ่านกิจกรรมที่ครอบคลุมทั้ง 4 มิติสุข (กาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ) โดยมีหลักคิดสำคัญคือ “มะขามเตี้ยแห่งความสุข ความสุขของคนมะขามเตี้ย” ที่เน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ตั้งแต่ผู้สูงอายุ เยาวชน จนถึงประชาชนทั่วไป ดังนั้น การก่อตัวของ “มะขามเตี้ยแห่งความสุข” จึงเป็นผลจากการบูรณาการปัญหาเชิงประจักษ์ (ผู้สูงอายุ, การจัดการขยะ, งบประมาณจำกัด, ประชากรแฝง) กับทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อตอบโจทย์การสร้างสุขภาวะอย่างยั่งยืนและเป็นต้นแบบการพัฒนาจากฐานราก กระบวนการขับเคลื่อนของมะขามเตี้ยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกช่วงวัย เช่น การดูแลผู้สูงอายุอย่างมีคุณค่า การส่งเสริมนันทนาการชุมชน และการเข้าถึงข่าวสารสวัสดิการอย่างทั่วถึง ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึง “ทุนทางสังคม” ที่มีอยู่ในชุมชน การบูรณาการของภาคีต่างๆ นำไปสู่การจัดการปัญหาและสร้างเจตจำนงร่วมในการพัฒนาชุมชนให้เป็นพื้นที่แห่งความสุข

มะขามเตี้ยแห่งความสุข จึงเป็นพื้นที่มีความสามารถในการพัฒนารูปแบบการขับเคลื่อนนโยบายที่สอดคล้องกับทุนทางสังคมและบริบทของพื้นที่ ความสำเร็จมาจาก 1) การมีส่วนร่วมที่แท้จริงของชุมชน 2) ความต่อเนื่องของกลไกและความร่วมมือข้ามภาคส่วน 3) การบูรณาการสุขภาวะเข้ากับการพัฒนาอื่น ๆ เช่น อาชีพ การศึกษา และสิ่งแวดล้อม รวมไปถึงแม้ว่าทั้งสอง

พื้นที่มีรูปธรรมการพัฒนาและกลไกการมีส่วนร่วมที่น่าสนใจ แต่ยังขาดการสังเคราะห์เปรียบเทียบอย่างเป็นระบบเพื่อระบุปัจจัยร่วมและปัจจัยเฉพาะพื้นที่ที่มีผลต่อความสำเร็จของการขับเคลื่อนนโยบาย อีกทั้งยังไม่มีการศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้กลไกความร่วมมือในระดับพื้นที่อื่น ๆ อย่างชัดเจน นอกจากนี้ การขับเคลื่อนยังเผชิญความท้าทายจากบริบทชุมชนที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว เช่น สังคมสูงวัย ปัญหาสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงของประชากร และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม

แม้พื้นที่ต้นแบบจะมีรูปธรรมการพัฒนาและกลไกการมีส่วนร่วมที่โดดเด่น แต่ยังขาดการสังเคราะห์เปรียบเทียบอย่างเป็นระบบเพื่อระบุ **ปัจจัยร่วมและปัจจัยเฉพาะพื้นที่** ที่นำไปสู่ความสำเร็จ อีกทั้งยังไม่ปรากฏการศึกษาที่ลงลึกถึง **การประยุกต์ใช้กลไกความร่วมมือในพื้นที่อื่น ๆ** อย่างชัดเจน ซึ่งถือเป็นช่องว่างทางวิชาการที่งานวิจัยนี้จะเข้ามาเติมเต็มนอกจากนี้ การขับเคลื่อนนโยบายยังเผชิญกับความท้าทายจาก **บริบทที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว** เช่น การเข้าสู่สังคมสูงวัย ปัญหาสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากร และการคงไว้ซึ่งความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วม ปัจจัยเหล่านี้สามารถอธิบายด้วยกรอบ *Social Ecological Model* และแนวคิด *Salutogenesis* ของ Antonovsky ที่ชี้ว่าการสร้างสุขภาวะจำเป็นต้องทำงานกับหลายระดับของสังคม และเสริมพลังให้ชุมชนมี Sense of Coherence ในการจัดการกับความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความหมาย

ดังนั้น การ “ยกระดับสุข” ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีในกรณีศึกษา **มะขามเตี้ยแห่งความสุข จังหวัดสุราษฎร์ธานี** จำเป็นต้องคำนึงถึงศักยภาพของทุนชุมชน ความพร้อมของกลไก และความเข้าใจร่วมในกระบวนการ ขณะเดียวกันต้องอาศัยกรอบคิดและทฤษฎีทางวิชาการเพื่อสร้าง **แบบจำลองที่เป็นระบบ** สามารถถอดบทเรียนและขยายผลไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 ศึกษาปัจจัย“ยกระดับ “สุข” ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี

2.2 ศึกษารูปแบบขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ

2.3 เพื่อจัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีระดับพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางพื้นที่อื่นๆ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 การวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยการวิจัยเชิงปริมาณเก็บข้อมูลโดยใช้ แบบสอบถาม จากประชาชนในพื้นที่ เพื่อวัดระดับ "ความสุข" และ "สุขภาวะ" มิติต่าง ๆ กาย จิตใจ สังคม จิตวิญญาณ รวมทั้งปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ครอบครัว ชุมชน และสิ่งแวดล้อม ใช้สถิติเชิงพรรณนาในการวิเคราะห์ การเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และ การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group Discussion) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เช่น ผู้นำชุมชน อสม. ผู้สูงอายุ เยาวชน และหน่วยงานท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจรูปแบบและกระบวนการขับเคลื่อนสุขภาวะ รวมถึงกลไกการมีส่วนร่วมในเชิงลึก รวมทั้งการวิจัยเอกสารเพื่อศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร แผนยุทธศาสตร์ งานวิจัย และรายงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเชื่อมโยงกับผลการสำรวจภาคสนาม

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การวิจัยเชิงปริมาณ คือ ประชาชนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมสุขภาวะ จำนวน 250 คน โดยใช้การสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยคณะกรรมการชมรมมะขามเตี้ยแห่งความสุข โดยใช้การเลือกแบบเจาะจงตามบทบาทที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย คณะกรรมการ 39 คนโดยแบ่งเป็นคณะทำงานด้านวิชาการ และคณะทำงานด้านปฏิบัติการในพื้นที่ โดยมีเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 1) Purposive sampling ตามกรอบแนวคิดและวัตถุประสงค์ของการวิจัย 2) ตัวแทนจากหน่วยงาน/กลไกที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนในพื้นที่ 3) การมีประสบการณ์เกี่ยวข้องโดยตรงกระบวนการมีส่วนร่วมและการขับเคลื่อนนโยบาย 4) มีการยินยอมพร้อมให้ข้อมูลเชิงลึกผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม

3.3 เครื่องมือวิจัย 1) แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Likert Scale) (บุญชม ศรีสะดาษ, 2545) ครอบคลุม 4 มิติสุขภาวะ ได้แก่ กาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ รวมถึงการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสุขภาวะ 2) แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และแบบประเมินผลการเปลี่ยนแปลงเชิงกระบวนการ (Outcome Mapping)

3.4 การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ตรวจสอบ ความตรงตามเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ใช้ดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ตรวจสอบ ความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบสอบถามด้วยค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) จากการทดลองใช้กับกลุ่มใกล้เคียง 30 คน ได้ค่า 0.87 แสดงถึงระดับความเชื่อมั่นสูง

การตรวจสอบ ความน่าเชื่อถือของข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธี Triangulation ทั้งด้านข้อมูล (Data Triangulation) และวิธีการ (Methodological Triangulation) (Denzin, 1978; Patton, 1999)

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสำรวจเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Survey) การเก็บข้อมูลภาคสนาม (Field Survey) โดยใช้แบบสอบถามและการสัมภาษณ์ การดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกและจัดสนทนากลุ่ม 3 ครั้ง ข้อมูลที่ได้ผ่านการตรวจสอบความสมบูรณ์ก่อนนำไปวิเคราะห์

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลเชิงปริมาณวิเคราะห์ด้วย สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และใช้ สถิติเชิงอนุมาน เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่มีผลต่อการยกระดับสุขภาวะ (Field, 2013) ข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยอ้างอิงกรอบสุขภาวะ 4 มิติ (กาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ) (Krippendorff, 2018) และใช้ การเปรียบเทียบข้ามกรณี (Cross-case Comparison) เพื่อตรวจสอบรูปแบบกลไกและแนวทางการขับเคลื่อนนโยบายที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของสุขภาวะในพื้นที่ (Yin, 2014; Miles, Huberman, & Saldaña, 2014)

ผู้วิจัยได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยขอความยินยอมอย่างสมัครใจจากผู้ให้ข้อมูลทุกคน มีการอธิบายวัตถุประสงค์ก่อนสัมภาษณ์ ปกปิดชื่อและข้อมูลส่วนบุคคล และรักษาความลับตามหลักวิชาการและจริยธรรมในการวิจัยอย่างเคร่งครัด โดยดำเนินการขอผู้ขอใบรับรองยื่นเรื่องแจ้งการรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย โดยได้รับเอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอมจากคณะกรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.222/2567 ลงวันที่ 9 พฤษภาคม 2567

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาวัตถุประสงค์ที่ 1 ปัจจัย “ยกระดับ “สุข” ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี

4.1.1 ข้อมูลทั่วไป พบว่า กลุ่มตัวอย่าง 250 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและอยู่ในวัยทำงานต่อเนื่องถึงวัยสูงอายุ ช่วงอายุ 45–59 ปี (ร้อยละ 34) สัดส่วนมากที่สุด และผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไปมีเกือบหนึ่งในห้า สถานภาพสมรสส่วนใหญ่แต่งงานแล้ว (ร้อยละ 68.5) สะท้อนถึงความเป็นสังคมครอบครัวที่มั่นคง ด้านศาสนาส่วนใหญ่เป็นพุทธ (ร้อยละ 97.5) แต่ยังคงมีความ

หลากหลายจากชุมชนมุสลิมบางพื้นที่ ด้านการศึกษาและเศรษฐกิจ พบว่า จบการศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 49.3) ส่งผลให้การสื่อสารสุขภาพควรใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายและสื่อชุมชนที่เข้าถึงได้ อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม (ร้อยละ 40) และรับจ้างทั่วไป (ร้อยละ 25) รายได้ส่วนใหญ่เฉลี่ยอยู่ในช่วง 10,000–20,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 44) ขณะที่ค่าใช้จ่ายครัวเรือนอยู่ระหว่าง 5,001–10,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 43) และมีสัดส่วนครัวเรือนที่มีหนี้สิน (ร้อยละ 38) แสดงให้เห็นถึงความเปราะบางด้านเศรษฐกิจและความเสี่ยงทางการเงิน โครงสร้างครอบครัวและภาระดูแลโดย ครัวเรือนส่วนใหญ่มีขนาดปานกลาง 3–4 คน (ร้อยละ 56) และมากกว่าครึ่งมีภาระในการดูแลผู้พึ่งพิง โดยเฉพาะผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่สะท้อนความจำเป็นในการจัดกิจกรรมหรือกลไกดูแลผู้สูงวัยในชุมชน ด้านสุขภาพ พบว่า ไม่มีโรคประจำตัว (ร้อยละ 35.5) แต่ยังมีผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) อยู่ในระดับที่ต้องให้ความสำคัญในการป้องกันและจัดการ ดังนั้นลักษณะกลุ่มตัวอย่างสะท้อนให้เห็นถึงชุมชนที่มีโครงสร้างสังคมครอบครัวชัดเจน เศรษฐกิจครัวเรือนยังมีความเปราะบาง และเผชิญกับความท้าทายด้านการดูแลผู้สูงอายุและโรคไม่ติดต่อ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดแนวทางการยกระดับสุขภาวะในพื้นที่ ข้อมูลเหล่านี้สนับสนุนแนวทางการออกแบบกิจกรรมส่งเสริมสุขภาวะควบคู่กับการสร้างรายได้ ผ่าน “ตลาดสุขภาพ” ที่ตอบโจทย์โครงสร้างชุมชน

ดังนั้นภาพรวมแสดงให้เห็นว่าพื้นที่มีโครงสร้างประชากรที่มีความเปราะบางเชิงเศรษฐกิจและภาระโรคเรื้อรังของตำบล ข้อมูลเหล่านี้สนับสนุนการออกแบบมาตรการกิจกรรมตลาดสุขภาพของมะขามเตี้ยที่เน้นสร้างรายได้พร้อมสุขภาวะ

4.1.2 ผลศึกษาปัจจัย“ยกระดับ “สุข” ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลศึกษาปัจจัย“ยกระดับ “สุข” ด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี

มิติ	$\bar{x}$	SD	Interpretation
กาย	3.85	0.61	สูง
จิตใจ	**3.92**	**0.59**	**สูง**
สังคม	3.78	0.60	สูงปานกลาง
จิตวิญญาณ	3.65	0.63	สูงปานกลาง

จากตารางที่ 1 โดยรวมสุขภาวะทั้ง 4 มิติอยู่ในเกณฑ์ “สูงถึงสูงปานกลาง” สะท้อนว่าผู้เข้าร่วมมีคุณภาพชีวิตที่ดี โดยเฉพาะด้านจิตใจที่โดดเด่นที่สุด ด้านสังคมและจิตวิญญาณเป็นสิ่งที่ต้องพัฒนาเพื่อให้เกิดความสมดุลครบทุกมิติของสุขภาวะ

4.1.3 ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุข พบว่า ปัจจัยที่มีมากที่สุด คือ ศาสนาและความเชื่อ (4.28) แนวคิดในการดำเนินชีวิต (4.26) และคุณภาพสังคมและชุมชน (4.25) ประเด็นที่ได้คะแนนต่ำที่สุด คือ “ประเทศเป็นประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล” (3.85)

4.1.4 ผลศึกษาระดับความสุขของประชาชนด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลศึกษาระดับความสุขของประชาชนด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี

ระดับของความสุขของประชาชน	$\bar{x}$ ± SD	แปลความหมาย
ด้านสุขภาพ	4.18 ± 0.43	มาก
ด้านกิจกรรม	4.12 ± 0.47	มาก
ด้านสังคมและชุมชน	**4.22 ± 0.45**	**มากที่สุด**
ด้านการงาน	4.08 ± 0.51	มาก
ด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน	4.01 ± 0.53	มาก
ด้านคุณภาพชีวิต	4.15 ± 0.49	มาก
ค่าเฉลี่ยรวม	**4.13 ± 0.48**	**มาก**

หมายเหตุ : ระดับของช่วงชั้นมากำหนดเป็นคะแนนเฉลี่ย (Likert Scale) ดังนี้ ระดับมากที่สุด ช่วง 4.21-5.00, ระดับมาก ช่วง 3.41-4.20, เท่ากับ ปานกลาง ช่วง 2.61-3.40, ระดับน้อย ช่วงคะแนน 1.81-2.60 และระดับน้อยที่สุด ช่วง1.00-1.80

พบว่า ระดับความสุขด้านสังคมและชุมชน “มากที่สุด” ($\bar{x}$ = 4.22) อย่างไรก็ตาม ด้านเศรษฐกิจและการงาน แม้อยู่ในระดับ “มาก” แต่ยังเป็นมิติที่ได้คะแนนต่ำกว่าด้านอื่นๆ แสดงว่าประชาชนมีนัยยะทางความสุขน้อยที่สุด

4.1.5 ผลศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน พบว่า คะแนนสูงที่สุด คือ ความภาคภูมิใจที่กิจกรรมก่อให้เกิดประโยชน์ ชุมชนได้รับประโยชน์ร่วมกัน ความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ทั้งนี้มะขามเตี้ย มีระดับความหลากหลายในการมีส่วนร่วมมากกว่า (Variance สูง) โดยเฉพาะในด้าน การประเมินผล และ การประสานงานภายนอก โดยการวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA)

พบว่า ตำบลมะขามเตี้ยมีค่าความแปรปรวนสูงกว่าในเกือบทุกมิติ สะท้อนถึงความไม่เท่าเทียมในการรับรู้หรือมีส่วนร่วมของประชาชน และโดยรวมค่าเฉลี่ยรวมทุกข้อ ตำบลมะขามเตี้ย ($\bar{x}$ = 4.12) อยู่ใน ระดับ “มาก” ด้านการรับรู้ผลลัพธ์เชิงคุณภาพ เช่น ท่านรู้สึกภาคภูมิใจเมื่อกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ ในการพัฒนาชุมชนตามกิจกรรม “มะขามเตี้ยแห่งความสุข” ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตัวท่านเองและชุมชน โดยข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ สำหรับมะขามเตี้ยควรเสริมกิจกรรม “ติดตามผล” และ “การประสานงานภายนอก” เพื่อให้เกิดความมั่นใจต่อการยกระดับสุขอย่างยั่งยืน และส่งเสริมบทบาทผู้นำท้องถิ่นและกลุ่มภาคประชาชนในการสนับสนุนการตัดสินใจร่วม บทสรุปการมีส่วนร่วมทุกมิติในระดับสูงตำบลมะขามเตี้ยโดยการเน้น “พลังอาสา” และเวทีชุมชน ซึ่งหากเสริมระบบการติดตามและประเมินผล และกองทุนต่อเนื่องจะช่วยยกระดับความสุขมากขึ้น

สำหรับการประเมินการมีส่วนร่วม 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) การตัดสินใจ 2) การร่วมดำเนินงาน 3) การร่วมรับผลประโยชน์ 4) การร่วมประเมินผล และ 5) การร่วมอย่างต่อเนื่อง พบว่า ค่าเฉลี่ยรวม = 3.68 (ระดับ มาก) โดย ด้านที่สูงสุดคือ “รับผลประโยชน์” ($\bar{x}$ = 3.91) และด้านที่ต่ำสุดคือ “ประเมินผล” ($\bar{x}$ = 3.45) สะท้อนความต้องการระบบติดตามครอบคลุมยิ่งขึ้น ดังตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการมีส่วนร่วม ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ผลศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน

มิติการมีส่วนร่วม	($\bar{x}$ ± SD)	แปลความหมาย
ตัดสินใจ	**4.12 ± 0.52**	**มาก**
ดำเนินงาน	4.10 ± 0.50	มาก
รับผลประโยชน์	4.07 ± 0.48	มาก
ประเมินผล	3.95 ± 0.61	มาก
การมีส่วนร่วมต่อเนื่อง	4.01 ± 0.56	มาก

หมายเหตุ : ระดับของช่วงชั้นมากำหนดเป็นคะแนนเฉลี่ย (Likert Scale) ดังนี้ ระดับมากที่สุด ช่วง 4.21-5.00 ,ระดับมาก ช่วง 3.41-4.20 ,เท่ากับ ปานกลาง ช่วง 2.61-3.40,ระดับน้อย ช่วงคะแนน 1.81-2.60 และระดับน้อยที่สุด ช่วง1.00-1.80

ดังนั้นพื้นที่ตำบลมะขามเตี้ย มีค่าความแปรปรวนในแทบทุกปัจจัย สะท้อนถึงความหลากหลายหรือความไม่เท่าเทียมกันในประสบการณ์ของประชาชนมากกว่า ปัจจัยที่มีความแปรปรวนสูงในทั้งสองพื้นที่ ได้แก่ เศรษฐกิจ การบริหารรัฐ/ท้องถิ่น และสิทธิพลเมือง ซึ่งบ่งชี้ถึงความเปราะบางหรือข้อกังวลในระดับนโยบายมหภาคที่กระทบต่อสุขภาวะในระดับพื้นที่ ในส่วนของปัจจัยที่มีความแปรปรวนต่ำ ได้แก่ ศาสนา/ความเชื่อ แนวคิดชีวิต และพลเมืองดี แสดงถึงความมั่นคงของค่านิยมในชุมชน

4.2 ผลการศึกษาตามวัตถุประสงค์รูปแบบการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ

ระดับการมีส่วนร่วม (อ้างอิง Arnstein's Ladder of Participation) พื้นที่ตำบลมะขามเตี้ยอยู่ในระดับ "Partnership–Delegated Power" มีเวทีประชาคม กลไกตัดสินใจ และบทบาทของประชาชนในการออกแบบกิจกรรม สามารถสรุปเป็นตาราง ได้ดังนี้

ตารางที่ 4 สรุปรูปแบบและระดับของกลไกการมีส่วนร่วมที่ส่งผลต่อการยกระดับสุข

รูปแบบกลไก	มะขามเตี้ยแห่งความสุข
ชมรม/กลุ่มนำ	คณะกรรมการชมรมมะขามเตี้ยแห่งความสุข
คณะกรรมการสุขภาพ	คณะกรรมการขับเคลื่อนมะขามเตี้ยแห่งความสุข
เวทีประชาคม/เวทีประชุม	มีอย่างต่อเนื่อง แยกตามประเด็นการขับเคลื่อน
เครื่องมือการขับเคลื่อน	แผนสุขภาวะบูรณาการ
แผนสุขภาวะบูรณาการ	แผนบูรณาการขับเคลื่อนผู้สูงอายุ
งบกองทุนสุขภาพตำบล	สอดคล้องกับการขอและสถานการณ์สุขภาพชุมชน

ดังนั้น"มะขามเตี้ยแห่งความสุข"กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นความร่วมมือระหว่างองค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเตี้ย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต สุราษฎร์ธานี โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมะขามเตี้ย ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ศูนย์บัณฑิตอาสา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ สภาเด็กและเยาวชนตำบลมะขามเตี้ย กองทุนเสริมสร้างสุขภาวะจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น และประชาชนพื้นที่ โดยมอ.วข.สุราษฎร์ฯ เป็นมหาวิทยาลัยในพื้นที่มะขามเตี้ยมีภารกิจต่อการขับเคลื่อนทางสังคมและทำงานร่วมกับชุมชนมะขามเตี้ยมาอย่างยาวนาน การออกแบบ การเห็นประเด็น

ปัญหาร่วมกันทราบถึงความต้องการของชุมชนที่ต้องการพัฒนาชุมชนมะขามเตี้ยสู่การเป็น "ชุมชนแห่งความสุข" ซึ่งเป็นความต้องการจากชุมชน กลไกการดำเนินการร่วมของภาคีเครือข่าย จึงเกิด **"คณะทำงานมะขามเตี้ยแห่งความสุข"** จำนวน 39 คน ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกความร่วมมือการทำงานและขับเคลื่อนระดับชุมชนของมะขามเตี้ยเป็นตัวอย่างชุมชนแห่งความสุข โดยมีกระบวนการสร้าง **"ความสุข"** ค้นหา **"ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสุข"** ความสุขทางด้านบวก หรือทางด้านลบ โดยการสร้างด้วยการประชุมร่วมกันทุกภาคส่วนการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิ และข้อมูลทุติยภูมิ โดยเน้นกลุ่มเป้าหมาย นำมาสังเคราะห์และจัดทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดชุมชนมะขามเตี้ยแห่งความสุข

กระบวนการการสร้างมะขามเตี้ยแห่งความสุข คือ"กลไกการขับเคลื่อนด้วยบูรณาการกลไกความร่วมมือของชุมชน" 1) ค้นหา "ความไม่สุข" ของระดับบุคคล ระดับชุมชน พร้อมค้นหาทุนที่เข้มแข็งและศักยภาพพื้นที่ 2) หาความร่วมมือ "สร้างความคิด ค้นหาวิธี สร้างสุข" 3) สังเคราะห์รูปแบบ การสร้างสุข ระดับชุมชน ด้วย บูรณาการกลไกความร่วมมือของชุมชน 4) ก่อรูป กลไกความร่วมมือของชุมชนการ "สร้างสุขชุมชน" ชื่อ คณะทำงานมะขามเตี้ยแห่งความสุข เริ่มต้น 31 คน ขยายผล 39 คน มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ 5) บูรณาการกลไกความร่วมมือของชุมชน ภาคส่วนต่างๆ 6) ขับเคลื่อนการสร้างสุข ระดับชุมชน 7) ออกแบบแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในตำบลมะขามเตี้ยและการประสานงบประมาณร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 8) ตัวแบบมะขามเตี้ยแห่งความสุข โดยสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม กระบวนการเรียนรู้ และ 9) ขยายผลพื้นที่ทางการและไม่เป็นทางการ

สภาพปัญหาและอุปสรรค ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของชุมชน สามารถสรุปจากข้อคิดเห็นในคำถามปลายเปิดจากแบบสอบถาม ได้ดังนี้ 1) ขาดการสื่อสารอย่างทั่วถึง 2) ข้อมูลข่าวสารจากภาครัฐหรือหน่วยงานท้องถิ่นยังไม่ลงลึกถึงระดับครัวเรือน 2) ผู้สูงอายุจำนวนมากเข้าไม่ถึงเทคโนโลยี ทำให้พลาดกิจกรรมหรือการประชุม 3) คนรุ่นใหม่ไม่สนใจเข้าร่วมกิจกรรมชุมชน 4) เยาวชนบางกลุ่มรู้สึกว่า "กิจกรรมไม่ตอบโจทย์วัย" หรือ "ไม่มีสิ่งจูงใจ" และ 5) บางครอบครัวมีเรื่องของภาระหน้าที่ของครัวเรือนและหลายครอบครัวต้องทำงานหนัก ไม่มีเวลาร่วมกิจกรรม ส่งผลต่อจำนวนผู้เข้าร่วม จะเห็นได้ว่าชุมชนมะขามเตี้ยแห่งความสุข แม้มีความพร้อมด้านกิจกรรมและกลไก แต่ ประสบอุปสรรคจากช่องว่างทางวัย เทคโนโลยี และเวลาของประชาชน ทำให้การมีส่วนร่วมไม่กระจายตัวเท่ากัน ในส่วนของสภาพปัญหาและอุปสรรค นอกจากนี้ยังพบว่า มะขามเตี้ย มีปัญหาช่องว่างด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะ

กับผู้สูงอายุ เยาวชนไม่สนใจเข้าร่วม กิจกรรมไม่ตอบโจทย์วัย การขาดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมจากครัวเรือนที่มีภาระงานสูง

ดังนั้นการเห็นปัญหาร่วมกันก่อเกิดความร่วมมือที่เกิดขึ้นจากหลายภาคส่วน เพื่อแก้ไขปัญหาร่วมกัน" โดยมี “ทุนทางสังคมและศักยภาพของพื้นที่” การได้รับการสนับสนุนทุนทั้งจากภายนอกและภายในพื้นที่ รวมถึงศักยภาพผู้นำท้องที่ ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำกลุ่มต่างๆ มีความเข้มแข็ง อาสาสมัครทำงานเชิงพื้นที่อย่างยาวนานและต่อเนื่อง มีสถาบันอุดมศึกษาอยู่ในพื้นที่ และทุนทางทรัพยากรในพื้นที่หลากหลายและจำนวนมาก และเป้าหมายการใช้พื้นที่ประโยชน์ร่วมกัน การทำกิจกรรมต่างๆ ในประเด็นผู้สูงอายุ นันทนาการ การจัดการขยะ สามารถสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้ง “การดูแลรักษาผู้สูงอายุที่มีคุณค่า การจัดการขยะ และการมีพื้นที่กลางในการจัดการสุขภาวะ สู่การเกิดขึ้นของตำบลสุขภาวะ หรือ “มะขามเตี้ยแห่งความสุข”

4.3 ผลการศึกษาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีระดับพื้นที่เพื่อเป็นแนวทางพื้นที่อื่นๆ

แนวทางต่อการขับเคลื่อนเพื่อยกระดับสุขด้วยกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดี โดยคณะกรรมการชมรมเห็นตรงในทิศทางการเดียวกัน ทั้งนี้จากผลลัพธ์รูปธรรมที่เกิดขึ้น โดยการขับเคลื่อนเชิงโครงสร้างอย่างมีรูปแบบ ดังนี้ 1) เริ่มต้นที่กิจกรรมเยาวชน 2) การพัฒนาศักยภาพแกนนำของการขับเคลื่อนโดยเน้นเรื่อง องค์ความรู้ 3) การยกระดับการพัฒนาผู้สูงอายุในบทบาทของหนุนเสริมทั้งจากหน่วยงานตามภารกิจและหน่วยงานอื่นๆ เช่น การคัดรองผู้สูงอายุ บทบาทของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เป็นต้น 4) การคืนผลลัพธ์ข้อมูลกลางการขับเคลื่อนร่วมกัน 5) การขับเคลื่อนเชิงประเด็น โดยเฉพาะประเด็นการจัดการขยะ บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลต่อแนวทางรูปธรรมร่วมกับ แต่ละหมู่บ้าน และ อสม. 6) การสื่อสารการทำงานอย่างต่อเนื่อง บทบาทของผู้นำชุมชนทำให้เห็นก่อนแล้วชักชวนลูกหลานในชุมชน 7) การสร้างการมีส่วนร่วมต่อกลุ่มเป้าหมายอื่น ๆ 8)การสร้างความภาคภูมิใจต่อการเข้าร่วม และ 9) กิจกรรมที่เน้นการฟื้นฟูความรักและความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น ครอบครัวพลังบวก

การขับเคลื่อนเชิงนโยบาย สรุปได้ดังนี้ 1) สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ประสานงานระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน และชุมชน เพื่อเพิ่มการสนับสนุนด้านงบประมาณ เช่น การขอทุนจากโครงการ CSR ของบริษัทในพื้นที่ 2) พัฒนาบทบาทของผู้สูงอายุและเยาวชน

โดยการจัดกิจกรรมที่ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมาย เช่น การฝึกอบรมอาชีพและกิจกรรมที่ผู้สูงอายุทำได้ในบ้าน พร้อมทั้งออกแบบกิจกรรมที่ดึงดูดเยาวชน เช่น ค่ายฝึกทักษะ การแข่งขันกีฬา เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของทุกวัย 3) การปรับปรุงการเดินทางและการเข้าถึงกิจกรรม การจัดบริการขนส่งสำหรับผู้สูงอายุหรือหาคนดูแลเพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้สะดวก 4) พัฒนากิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการขยะ รณรงค์ให้มีการแยกขยะในครัวเรือนอย่างจริงจัง ส่งเสริมการทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ และจัดตั้งจุดรับขยะรีไซเคิลที่สะดวกต่อชุมชน 5) การติดตามผลและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง จัดการประชุมสรุปผลเป็นระยะเพื่อติดตามความก้าวหน้า ปรับกลยุทธ์ให้เหมาะสมกับปัญหาใหม่ ๆ และให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจากชุมชนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้โครงการเป็นไปอย่างยั่งยืน 6) การผลักดันให้รูปแบบการดำเนินงานของ “มะขามเตี้ยแห่งความสุข” เข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นระยะยาว 7) การขยายตลาด “มีสุข” และธนาคารต้นกล้าเชื่อมเครือข่ายเกษตรปลอดภัยระดับอำเภอ และ 8) การจัด “มหกรรมมะขามเตี้ย” เป็นงานประจำปีเพื่อสร้างแบรนด์สุขภาวะชุมชน

4.4 ผลการวิจัยเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์สัมภาษณ์เชิงลึก 5 กลุ่ม ประกอบด้วย คณะทำงานวิชาการ จากคณะศิลปศาสตร์และวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบโครงการมะขามเตี้ยแห่งความสุข ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมะขามเตี้ย และแพทย์แผนไทย ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 5 หมู่ 6 และหมู่ 7 แกนนำ อสม.ตำบลมะขามเตี้ย ชมรมผู้สูงอายุ มะขามเตี้ยเห่งความสุข สภาเด็กและเยาวชนมะขามเตี้ยแห่งความสุข องค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเตี้ย ภาคีเครือข่าย ภาคีเครือข่ายสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พัฒนาการชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในพื้นที่ เป็นต้น จากการสัมภาษณ์ปรากฏผล **การขับเคลื่อนโครงการฯเพื่อสุขภาวะที่ดี ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ดังนี้** *“สรุปภาพรวมการขับเคลื่อนจนถึงปัจจุบัน สิ่งที่มีจำนวนคณะกรรมการชมรมมะขามเตี้ยแห่งความสุขให้ความเห็นมากที่สุด คือ เรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชนจะทำให้คนในชุมชนรู้สึกปลอดภัยและมีความสุขในการอยู่ร่วมกันที่จะขับเคลื่อนไปสู่มะขามเตี้ยแห่งความสุข” ซึ่งตลอดระยะเวลา 1 ปีที่ได้ดำเนินการมาโดยกลุ่มต่างๆทั้งกลุ่มเด็กและเยาวชน และกลุ่มผู้สูงอายุ ที่เห็นแนวนโยบายของทางภาครัฐมาค่อนข้างเยอะขึ้น และประเด็นผู้สูงอายุเป็นประเด็นการขับเคลื่อนในบทบาทของภาครัฐมากขึ้น แต่ทำให้ในส่วนของการขับเคลื่อนของเยาวชนลดลง แต่ทีมมะขามเตี้ยแห่งความสุขได้เปิดพื้นที่*

กิจกรรมเพื่อดึงให้เด็กและเยาวชนกลับมาอีกครั้งหนึ่งเพราะเห็นว่าควรให้ความสำคัญกับเยาวชนไม่แพ้กับกลุ่มผู้สูงอายุ" (เลขานุการชมรมมะขามเตี้ยแห่งความสุข, สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2567)

ในส่วนของความเปลี่ยนแปลงต่อระดับบุคคล ระดับชุมชน และระดับสังคม สู่การขับเคลื่อนมะขามเตี้ยแห่งความสุข ดังเช่น การให้สัมภาษณ์ของคณะกรรมการชมรมฯ ดังเช่น

"ตัวเองมีความสุขมากขึ้น จากกิจกรรมที่ทำให้สังคมมีความสุข" (อสม.หมู่ 5, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2567)

"เกิดความรู้สึกที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของมะขามเตี้ยแห่งความสุข" (อสม.หมู่ 8, สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2567)

"รู้สึกได้รับการรับรู้การมีส่วนร่วมของผู้นำที่ต้องการให้คนในมะขามเตี้ยมีความสุข ทำให้การทำงานของเราเข้าถึงได้ดี" (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

"พยายามมองส่วนรวมเพื่อส่วนร่วมกับคนเพื่อจัดกิจกรรมชุมชนเสนอประเด็นเพื่อการพัฒนาของบเพื่อเติมเต็มให้โอกาสทุกคนได้มีส่วนร่วมทำให้เห็นว่าผู้นำต้องเริ่มก่อน ทำให้ทุกคนในมะขามเตี้ยมีความสุขมากขึ้น"(เลขานุการชมรมมะขามเตี้ยแห่งความสุข, สัมภาษณ์, 18 สิงหาคม 2567)

ทำให้ตัวเองไปศึกษาหาข้อมูลมากขึ้น มองปัญหาอย่างละเอียดรอบคอบและรอบด้านมากขึ้น (ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 7, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2567)

ทำให้ตัวเองต้องปรับตัวมากขึ้นเมื่อได้เห็นโครงการที่ทำให้พี่น้องประชาชนได้เห็นความสำคัญและเข้าร่วมกิจกรรมด้วยความเต็มใจ (ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 8, สัมภาษณ์, 30 สิงหาคม 2567)

ดังนั้นภาพรวมตัวเองจากการมองตัวตนผ่านสโลแกน มะขามเตี้ยแห่งความสุข มีคำสำคัญในเรื่องของการพัฒนาตัวเอง การเพิ่มทักษะความเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วม และอีกหลายมิติที่เกิดขึ้นกับตัวเอง"

อย่างไรก็ตามการเริ่มต้นดำเนินการการให้ความสำคัญเรื่องบูรณาการยังเป็นสิ่งท้าทายทิศทางเดียวกับ คำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

"การขาดแคลนคนทำงาน งบประมาณที่จำกัด และการขาดการมีส่วนร่วมในบางเรื่องสิ่งเหล่านี้ถือเป็นเรื่องปกติ แต่การทำให้มันไม่ปกตินั้นหมายถึงการที่เราเข้ามาเป็นกลไกหนุนเสริมของโครงการนี้ พวกเราที่มีจิตอาสามาช่วยกันทำงานนี้ แต่ในขณะเดียวกันก็มีหน่วยงานอื่นๆ

ที่ทำภารกิจเรื่องนี้อยู่แล้ว เช่น อบต.ดูแลด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิต รพสต. รวมถึงผู้ใหญ่บ้านและผู้นำท้องถิ่นในพื้นที่ นอกจากนี้ เรายังโชคดีที่มีสถาบันการศึกษาในพื้นที่เข้ามาร่วมด้วยทำให้เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น (สมาชิกอบต.ตำบลมะขามเตี้ย, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2567)

ดังนั้น การพยายามรวบรวมสิ่งดีๆ เข้าด้วยกัน เพื่อขับเคลื่อนไปข้างหน้า และหากมีบางเรื่องที่สามารถก้าวไปได้ ค่อยๆ สนับสนุนให้มันไปต่อ ในที่สุด แม้จะมีคนสงสัยว่าเราจะสำเร็จเมื่อไร การเน้นย้ำย้ำเสมอว่าทุกขั้นตอนมีทางของมันเอง และจำเป็นต้องมาถอดบทเรียนและติดตามความก้าวหน้ากันในแต่ละช่วงอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอสามารถช่วยลดช่องว่างของปัญหาต่างๆที่ยังมีให้ลดน้อยลงได้เรื่อย (ภาคีเครือข่าย, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2567)

ข้อเสนอแนะจาก ภาคีเครือข่าย *“ได้เห็นมุมมองของของเครือข่ายที่ทำมา ทั้งในส่วนของตัวบุคคลเองทั้งในส่วนของเห็นความเข้มแข็งของเครือข่ายของชุมชน มุมมองเชิงบวกในภาพของพื้นที่ในภาพของพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของความเข้มแข็งของเครือข่ายที่เกิดขึ้นหลังจากที่ดำเนินการไปเป็นเครือข่ายต่างๆเข้ามาที่ ผู้นำทั้งตัวที่เป็นผู้ใหญ่ ผู้นำทั้งตัวที่เป็นนายกอยู่ในพื้นที่เห็นการสนับสนุนอยู่ สิ่งหนึ่งที่สะท้อนคือ การมีคนนอกเข้ามาร่วม ถึงว่าคนนอกเข้ามาเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในพื้นที่ ทั้งนี้คนในพื้นที่เอามุมมอง “คนนอกเข้ามามีส่วนร่วม” ไปสะท้อนต่อการยกปัญหาเรื่องของการจัดการ เรื่องของแผนของชุมชน จะเป็นทางออกรูปแบบหนึ่ง*

จะเห็นได้ว่า พื้นที่ตำบลมะขามเตี้ย เน้นกระบวนการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไป มีการรวมตัวจากภาคประชาชน และเน้นการใช้พลังของกลุ่มผู้สูงอายุ เด็ก เยาวชน ผ่าน "ชมรมมะขามเตี้ยแห่งความสุข" โดยรวมมะขามเตี้ยมีความเข้มแข็งด้านสุขภาวะทางจิตใจและสังคม โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มต่าง ๆ เป็นจุดแข็ง

การสังเคราะห์ผลดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า "รูปแบบการมีส่วนร่วมที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่" เป็นปัจจัยสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการยกระดับสุขภาวะชุมชนอย่างยั่งยืน

5. การอภิปรายผล

“มะขามเตี้ยแห่งความสุข” แสดงให้เห็นถึงพลังของ ทุนทางสังคมเชิงวัฒนธรรม ในการขับเคลื่อนสุขภาวะชุมชน ได้แก่ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และความเชื่อท้องถิ่น ซึ่งทำให้ประชาชนมีความไว้วางใจและเกื้อกูลกัน เป็นแรงผลักดันสำคัญที่นำไปสู่การสร้างกิจกรรมสุขภาวะต่าง ๆ เช่น การปลูกผักปลอดภัยและกิจกรรมจิตอาสาในชุมชน ผลวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด Social Capital ของ Coleman (1988) และ Putnam

(1993, 2000) ที่อธิบายว่าความไว้วางใจและเครือข่ายทางสังคมมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความร่วมมือและคุณภาพชีวิตที่ดี

ปัจจัยการยกระดับสุขด้วยกลไกการมีส่วนร่วม จากผลการวิจัยเชิงปริมาณ พบว่า ค่าเฉลี่ยสุขภาวะของประชาชนอยู่ในระดับสูง ($\bar{x}$ = 4.10) โดยมีปัจจัยที่ได้คะแนนเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ศาสนาและความเชื่อ ($\bar{x}$ = 4.28), แนวคิดการดำเนินชีวิต ($\bar{x}$ = 4.26) และ คุณภาพสังคมและชุมชน ($\bar{x}$ = 4.25) ขณะที่ปัจจัยที่ได้คะแนนต่ำที่สุด คือ “ประชาธิปไตยและธรรมาภิบาล” ($\bar{x}$ = 3.85) ซึ่งสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ชุมชนควบคุมไม่ได้โดยตรง อย่างไรก็ตามโดยรวมประชาชนยังคงมีสุขภาวะในระดับสูง โดยเฉพาะด้านจิตใจ ($\bar{x}$ = 3.92, SD = 0.59) และกาย ($\bar{x}$ = 3.85, SD = 0.61) ส่วนด้านสังคม ($\bar{x}$ = 3.78, SD = 0.60) และจิตวิญญาณ ($\bar{x}$ = 3.65, SD = 0.63) อยู่ในระดับสูงปานกลาง ซึ่งชี้ให้เห็นว่าชุมชนยังมีพื้นที่ในการพัฒนา โดยเฉพาะในมิติความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างและความเข้มแข็งทางจิตวิญญาณ

รูปแบบการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วมสู่การปฏิบัติ

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนโดยรวมอยู่ในระดับสูง ($\bar{x}$ = 4.12) โดยมิติที่ได้คะแนนสูงสุดคือ ความภาคภูมิใจและการรับรู้ถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับชุมชน ($\bar{x}$ ใกล้ 4.20) ขณะที่ด้านการประเมินผลแม้จะอยู่ในระดับมาก แต่ได้คะแนนต่ำที่สุด (($\bar{x}$ = 3.95, SD = 0.61) แสดงถึงความจำเป็นในการเสริมสร้างระบบติดตามและประเมินผลเมื่อเทียบกับ Arnstein (1969) พบว่า ตำบลมะขามเตี้ยอยู่ในระดับ Partnership – Citizen Power ซึ่งประชาชนไม่ได้เป็นเพียงผู้รับประโยชน์ แต่มีบทบาทในการออกแบบ ตัดสินใจ และร่วมดำเนินกิจกรรมจริง ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับแนวคิด Participatory Public Policy ของ Fischer (2006) ที่ชี้ว่าการพัฒนาที่มีความยั่งยืนต้องตั้งอยู่บนฐานความรู้ท้องถิ่นและการเสริมพลังประชาชน

โดยผลการวิจัยเชิงคุณภาพยังตอกย้ำว่า การยกระดับสุขภาวะของมะขามเตี้ยเกิดจากการรวมตัวของ ผู้นำธรรมชาติ ครู อสม. และผู้สูงอายุ ซึ่งสะท้อนแนวคิด Social Capital Theory ที่ให้ความสำคัญกับเครือข่ายทางสังคมและความไว้วางใจเป็นฐานของการขับเคลื่อนสุขภาวะ นอกจากนี้ ยังสัมพันธ์กับแนวคิด Collaborative Governance ของ Ansell & Gash (2008) ที่ชี้ว่าการจัดการนโยบายสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพต้องอาศัยความร่วมมืออย่างสมานฉันท์ระหว่างทุกภาคส่วน เมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง งานของ จินตวีร์ เกษมศุข (2561) พบว่า “ทุนทางสังคม” และ “การมีส่วนร่วมโดยสมัครใจ” ของประชาชนเป็นปัจจัยเร่งความสำเร็จของกิจกรรมสุขภาพชุมชน ขณะที่ วรรณี ปัญญาวงศ์ (2563) ศึกษา

โครงการโรงเรียนผู้สูงอายุและยืนยันว่ากลไกเวทีแลกเปลี่ยนและภาคีเครือข่ายเป็นแรงสนับสนุนที่ทำให้เกิดความยั่งยืนทั้งในมิติสุขภาพกายและจิตใจ เช่นเดียวกับ นงเยาว์ อุดมวงศ์ และคณะ (2558) ที่ย้ำถึงการบูรณาการความร่วมมือข้ามภาคส่วนในระดับตำบล โดยเฉพาะการมีประชาชนเป็นแกนกลาง ผลการวิจัยยืนยันว่า ทุนทางสังคม (Coleman, 1988; Putnam, 1993, 2000) มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสุขภาวะ เพราะชุมชนมะขามเตี้ยใช้ "ทุนแนวนอน" (horizontal capital) เช่น ความไว้ใจ ความสัมพันธ์ และเครือข่ายขนาดเล็ก เป็นแรงขับเคลื่อน ขณะเดียวกัน การขับเคลื่อนสุขภาวะในพื้นที่ยังสะท้อนแนวคิด Collaborative Governance (Ansell & Gash, 2008) ที่ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมอย่างสมานฉันท์ รวมถึง Ottawa Charter (World Health Assembly (WHO), 1986) และ Participatory Public Policy (Fischer, 2006) ที่ย้ำให้ชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของในการกำหนดอนาคตของตนเอง

การยกระดับสุขภาวะของมะขามเตี้ยยังสอดคล้องกับแนวคิด Participatory Public Policy ของ Fischer (2006) และ Ottawa Charter ของ World Health Organization (WHO) (1986) ที่เน้นการเสริมพลังชุมชน (empowerment) และการสร้างสภาพแวดล้อมเอื้อต่อสุขภาพ ข้อค้นพบนี้ยังสนับสนุนแนวคิด การพัฒนาจากฐานราก (Bottom-Up Development) ที่อธิบายว่าการสร้างความยั่งยืนทางสุขภาพเกิดจากความสัมพันธ์และความไว้ใจในระดับชุมชนมากกว่าการพึ่งพาโครงสร้างภาครัฐเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีระดับพื้นที่ จากผลวิจัยทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ สามารถเสนอแนวทางเชิงนโยบายได้ว่า การยกระดับสุขภาวะชุมชนควรมุ่งไปที่ 1) การจัดตั้งคณะกรรมการสุขภาวะตำบลอย่างเป็นทางการ เพื่อเป็นกลไกกลางเชื่อมโยงทุกภาคส่วน 2) การจัดทำแผนสุขภาวะเชิงพื้นที่ที่ใช้ข้อมูลจริง (evidence-based) โดยเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์จังหวัดและท้องถิ่น 3) การสนับสนุนการมีส่วนร่วมจากทุกช่วงวัย โดยเฉพาะการออกแบบกิจกรรมที่ดึงดูดเยาวชนและสอดคล้องกับศักยภาพผู้สูงอายุ และ (4) การบูรณาการกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs 3 และ 17) เพื่อสร้างการเชื่อมโยงระหว่างสุขภาพและการพัฒนาสังคม

ดังนั้นความสำเร็จของ "มะขามเตี้ยแห่งความสุข" มิได้เกิดจากทรัพยากรทางเศรษฐกิจ แต่เกิดจาก "จิตสำนึกร่วม" และ "แรงบันดาลใจจากในพื้นที่" ที่ขับเคลื่อนด้วยพลังของเครือข่ายทางสังคมและความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรม ไม่ได้ขึ้นกับโครงสร้างราชการหรือระบบทางการเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับ จิตสำนึกร่วม แรงบันดาลใจจากในพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่การออกแบบ วางแผน ดำเนินการ ไปจนถึงการประเมินผล ทั้งยังสอดคล้องกับกรอบแนวคิด Collaborative Governance (Ansell & Gash, 2008) ที่มองว่าการบริหารจัดการนโยบายสาธารณะอย่างมีประสิทธิภาพจะเกิดขึ้นได้เมื่อทุกภาคส่วนมีการปรึกษาหารือและสร้างฉันทามติร่วม

กล่าวได้ว่า “หัวใจสำคัญของการยกระดับสุข คือการมีส่วนร่วมของประชาชน” ซึ่งเป็นบทเรียนที่สามารถต่อยอดไปสู่การขับเคลื่อน “ตำบลสุขภาวะ” อื่น ๆ ได้อย่างยั่งยืน และเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

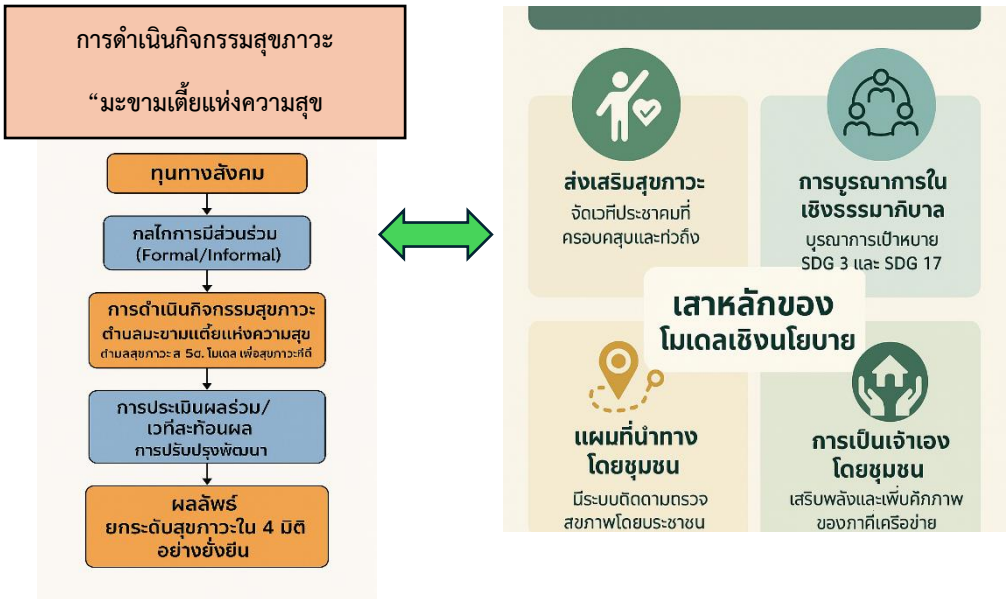

ภาพที่ 1. องค์ความรู้ใหม่ และการนำไปใช้ประโยชน์

จากภาพการขับเคลื่อนกิจกรรมสุขภาวะ “มะขามเตี้ยแห่งความสุข” มีรากฐานจากทุนทางสังคม ที่มีอยู่ในพื้นที่นำมาสู่การจัดตั้ง กลไกการมีส่วนร่วม ทั้งในรูปแบบทางการ (formal) และไม่เป็นทางการ (informal) เพื่อระดมพลังของชุมชนเข้ามามีบทบาทร่วมกัน เมื่อกิจกรรมดำเนินไป จึงมีการประเมินผลร่วมและเวทีสะท้อนผล เพื่อใช้เป็นกระบวนการเรียนรู้และ

ปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่งผลลัพธ์สู่การ ยกระดับสุขภาวะใน 4 มิติอย่างยั่งยืน (กาย จิต ปัญญา และสังคม/สิ่งแวดล้อม) มีความสัมพันธ์กับเสาหลักของโมเดลเชิงนโยบาย ที่สนับสนุนการขับเคลื่อน ได้แก่ 1) การส่งเสริมสุขภาวะ เช่น การจัดเวทีและกิจกรรมที่เข้าถึงประชาชนทุกกลุ่ม 2) การบูรณาการเชิงธรรมาภิบาล สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน SDG3 สุขภาพที่ดี และ SDG 17 ความร่วมมือเพื่อการพัฒนา) 3) แผนที่นำทางโดยชุมชนโดยการมีระบบติดตามตรวจสอบสุขภาพและความก้าวหน้าโดยประชาชนเอง การเป็นเจ้าของโดยชุมชน และ 4) การเสริมพลังและสร้างความเข้มแข็งให้เกิดการพึ่งพาตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น “มะขามเตี้ยแห่งความสุข” ไม่ได้เป็นเพียงกิจกรรมสุขภาพ แต่เป็น กระบวนการสร้างสังคมสุขภาวะที่ใช้ทุนชุมชน ขับเคลื่อนด้วยการมีส่วนร่วม และเสริมความยั่งยืนผ่านการบูรณาการกับเป้าหมายเชิงนโยบายระดับสากล

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย จากผลการวิจัย พบว่าการยกระดับสุขภาวะชุมชนต้องใช้กลไกการมีส่วนร่วมที่เชื่อมโยงทั้งภาคประชาชนและภาครัฐในทุกระดับ การเสนอแนะเชิงนโยบายจึงควรมุ่งเน้น 1) การตรากฎหมายหรือออกระเบียบรองรับ 'ตำบลสุขภาวะแบบมีส่วนร่วม' เป็นนโยบายหลักระดับท้องถิ่น 2) การบรรจุหลักการมีส่วนร่วมและแนวคิดทุนทางสังคมลงในยุทธศาสตร์ระดับจังหวัด เช่น ยุทธศาสตร์จังหวัด 4 ปี หรือแผนพัฒนาท้องถิ่นและ 3) การสนับสนุนงบประมาณแบบ Matching Fund ระหว่างภาครัฐ-ท้องถิ่น-ชุมชน เพื่อให้เกิดการร่วมรับผิดชอบต่อการขับเคลื่อนนโยบายสุขภาวะ

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ พบว่าแนวทางสำคัญ ได้แก่ 1) การพัฒนาศักยภาพผู้นำชุมชนให้มีความเข้าใจในหลักนโยบายสาธารณะและการจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยการจัดอบรมระยะสั้น เรื่อง “การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะแบบมีส่วนร่วม” ให้กับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แกนนำอสม. และผู้นำเยาวชน 2) การจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้ามตำบล เพื่อสร้างชุมชนเรียนรู้ (Community of Practice) โดยใช้รูปแบบ “ตลาดนัดความรู้” (Knowledge Fair) ให้แต่ละหมู่บ้านนำผลงานและนวัตกรรมสุขภาวะมาโชว์ เช่น กลุ่มผู้สูงอายุทำผลิตภัณฑ์สุขภาพ การจัดการอาหารปลอดภัย ฯลฯ และ 3) การพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลสุขภาวะที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้เองอย่างต่อเนื่อง เช่น การใช้ “สมุดบันทึกสุขภาพครัวเรือน” ช่วยกันเก็บข้อมูลสุขภาพพื้นฐาน เช่น ความดัน เบาหวาน การออกกำลังกาย

7.3 ข้อเสนอแนะต่อการจัดการพื้นที่ เพื่อให้เกิดการจัดการพื้นที่สุขภาวะที่มีประสิทธิภาพ ควรดำเนินการ 1) การพัฒนาพื้นที่กลาง เช่น ลานสุขภาวะ ศูนย์สุขภาวะชุมชน ให้เป็นศูนย์รวมกิจกรรมสร้างสุขอย่างต่อเนื่อง 2) การส่งเสริมให้พื้นที่ต้นแบบสร้าง 'แผนที่ทุนสุขภาวะ' (Well-being Asset Mapping) เพื่อใช้จัดการทรัพยากรในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ 3) การสร้างระบบฐานข้อมูลชุมชนอย่างต่อเนื่อง (Community Health Profile) ที่ผนวกข้อมูลสุขภาพ กาย-ใจ-สังคม-จิตวิญญาณ และ 4) การส่งเสริมให้มีอนุกรรมการสุขภาวะในทุกหมู่บ้าน เพื่อขยายการมีส่วนร่วมระดับจุลภาค

7.4 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายการกลไกการมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างสุขภาวะที่ดีระดับพื้นที่การออกแบบกลไกการมีส่วนร่วมในระดับพื้นที่ ควรดำเนินการตามหลักธรรมาภิบาลและบูรณาการข้ามภาคส่วน โดยมีข้อเสนอแนะดังนี้ 1) การพัฒนาระบบ “คณะกรรมการสุขภาวะตำบล” ให้เป็นกลไกหลักในการเชื่อมโยงทุกภาคส่วน โดยมีอำนาจตัดสินใจร่วมกับ อปท. 2) การเชื่อมโยงกลไกการมีส่วนร่วมกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) โดยเฉพาะ Good Health and Well-being (SDG3) และ Partnership for the Goals (SDG 17) และ 3) การออกแบบกลไกการกระจายอำนาจด้านสุขภาวะให้ท้องถิ่นมีสิทธิกำหนดนโยบายของตนเอง โดยมีเครื่องมือการประเมินตนเองของชุมชนรองรับ

เอกสารอ้างอิง

จินตวีร์ เกษมศุข. (2561). แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเพื่อการพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืน. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 26(50), 169-186.

นงเยาว์ อุดมวงศ์, พนิดา จันทโสภีพันธ์, ดวงฤดี ลาศุขะ, กนกพร สุคำวง, วิทยา ยาประเสริฐ, สุพรรณ ยาประเสริฐ และ ชัยยุทธ กาญจสาวิตรี. (2558). บทเรียนจากการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพแบบมีส่วนร่วม ให้เกิดผลอย่างเป็นรูปธรรมตำบลชมภู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่: *พยาบาลสาร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, *42*(1), 97–107.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมะขามเตี้ย. (2565). *รายงานสถิติผู้สูงอายุของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมะขามเตี้ย ปี พ.ศ.2565.* สุราษฎร์ธานี: โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลมะขามเตี้ย.

วรรณี ปัญญาวงศ์. (2563). *การวิเคราะห์การดำเนินงานโรงเรียนผู้สูงอายุ: กรณีศึกษาในภาคเหนือของประเทศไทย* (รายงานวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ. (2565). *รายงานผลการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ (สปสช).

องค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเตี้ย. (2565). *รายงานสถานการณ์และแนวทางการจัดการขยะมูลฝอย ตำบลมะขามเตี้ย*. สุราษฎร์ธานี: องค์การบริหารส่วนตำบลมะขามเตี้ย.

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, *18*(4), 543–571. Retrieved from https://doi.org/10.1093/jopart/mum032

Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, *35*(4), 216–224. Retrieved from https://doi.org/10.1080/01944366908977225

Coleman, J. S. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *American Journal of Sociology*, *94*, S95–S120.

Denzin, N. K. (1978). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods* (2nd ed.). New York, NY: McGraw-Hill.

Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (4th ed.). London: Sage.

Fischer, F. (2006). Participatory governance as deliberative empowerment: The cultural politics of discursive space. *The American Review of Public Administration, 36*(1), 19–40.

Kickbusch, I. (2010). Health in All Policies: The evolution of the concept of horizontal health governance. In Kickbusch, I., & Buckett, K. (Eds.), Implementing Health in All Policies: Adelaide 2010 (pp. 2-184). Adelaide: Government of South Australia.

Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

McLeroy, K. R., Bibeau, D., Steckler, A., & Glanz, K. (1988). An ecological perspective on health promotion programs. *Health Education Quarterly*, *15*(4), 351–377. Retrieved from https://doi.org/10.1177/109019818801500401

Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Nutbeam, D. (2000). Health literacy as a public health goal: A challenge for contemporary health education and communication strategies into the 21st century. *Health Promotion International, 15*(3), 259–267. Retrieved from https://doi.org/10.1093/heapro/15.3.259

Patton, M. Q. (1999). Enhancing the quality and credibility of qualitative analysis. *Health Services Research, 34*(5 Pt 2), 1189–1208.

Putnam, R. D. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York, NY: Simon & Schuster.

World Health Organization (WHO). (1986). *Ottawa charter for health promotion*. Geneva: WHO. Retrieved from https://www.canada.ca/content/dam/phac-aspc/documents/services/health-promotion/population-health/ottawa-charter-health-promotion-international-conference-on-health-promotion/charter.pdf

Yin, R. K. (2014). *Case study research: Design and methods* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา: ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา ของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยไทย จังหวัดเชียงใหม่ *

Educational Migration: Factors of the Decision Making to Pursue Higher Education of Chinese Students at Thai Universities in Chiang Mai

บงกชมาศ เอกเอี่ยม
Bongkochmas Ek-Iem
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้
School of Administrative Studies, Maejo University
E-mail: bkmas@mju.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยไทย จังหวัดเชียงใหม่ มีวิธีดำเนินการวิจัยด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ จากกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาจีนจำนวน 100 คน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาร่วมกับการวิจัยเชิงคุณภาพผ่านการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมและสัมภาษณ์เชิงลึกกับนักศึกษาจีน 12 คน ที่กำลังศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยในจังหวัดเชียงใหม่ จากการใช้แนวคิดการย้ายถิ่น Push-Pull Theory ของ Everett Lee

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ ปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางและปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทางมีผลต่อการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยไทย ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.73 และ 3.85 ตามลำดับ) ในด้านปัจจัยผลักดัน นักศึกษาจีนเห็นว่าการแข่งขันทาง

* ได้รับบทความ: 28 ตุลาคม 2567; แก้ไขบทความ: 12 ธันวาคม 2567; ตอบรับตีพิมพ์: 17 ธันวาคม 2567
Received: October 28, 2024; Revised: December 12, 2024; Accepted: December 17, 2024

การศึกษาที่สูงในประเทศจีนและความร่วมมือระหว่างไทย-จีนภายใต้ข้อริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางเปิดโอกาสด้านอาชีพให้แก่ผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ อยู่ระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.35 และ 4.21 ตามลำดับ) ในด้านปัจจัยดึงดูด นักศึกษาจีนมีความคิดเห็นว่าอาจารย์ในมหาวิทยาลัยไทยมีความรู้ในหลากหลายสาขา ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.45) ส่วนในด้านอื่นๆ ของทั้งปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดอยู่ในระดับมากและปานกลาง อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า นอกจากปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดแล้ว ยังมีปัจจัยระหว่างประเทศต้นทางและปลายทางในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยไทย จังหวัดเชียงใหม่ด้วย

คำสำคัญ: การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา; นักศึกษาจีน; การตัดสินใจ; ปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด; ปัจจัยระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง; มหาวิทยาลัยไทย

Abstract

The objectives of this research were: to analyze factors of the decision making of Chinese students to pursue higher education at Thai universities in Chiang Mai, Thailand. The study applied quantitative methodology by using descriptive statistics with 100 samples of Chinese students, together with qualitative methodology through participatory observation and in-depth interviews with 12 Chinese students studying at Thai university in Chiang Mai province. Applying Push-Pull Theory of Migration by Everett Lee.

The research results found that “push factors” from the country of origin and “pull factors” from the country of destination had an overall high impact on the decision to study at Thai universities ($\bar{x}$ = 3.73 and 3.85, respectively). In terms of “push factors”, Chinese students viewed the high level of educational competition in China and the cooperation between Thailand and China under the Belt and Road Initiative (BRI) as providing career opportunities for overseas graduates at the highest level ($\bar{x}$ = 4.35 and 4.21, respectively). In terms of “pull

factors", Chinese students viewed that lecturers in Thai universities had the highest level of knowledge in a wide range of fields ($\bar{x}$ = 4.45). While in other aspects of both "push and pull factors" were at a high and moderate level. Research results from in-depth interview showed that not only "push and pull factors", but also factors between origin and destination that influenced the decision making to choose Thai university in Chiang Mai.

Keywords: educational migration; Chinese students; decision making; push-pull factors; factors between origin and destination; Thai universities

1. บทนำ

การย้ายถิ่นเพื่อศึกษาต่อในต่างประเทศเป็นรูปแบบหนึ่งของการย้ายถิ่นระหว่างประเทศ (International Migration) ซึ่งหมายถึง การเคลื่อนย้ายของบุคคลโดยการเดินทางออกจากรัฐต้นทาง (State of Origin) หรือรัฐที่เป็นถิ่นฐานโดยปกติของบุคคลนั้น เพื่อไปพำนักยังรัฐอื่น ไม่ว่าจะเป็นการชั่วคราวหรือถาวร โดยการย้ายถิ่นดังกล่าวนี้จะต้องเกิดขึ้นในลักษณะของการเดินทางข้ามพรมแดนรัฐ (อุษามาศ เสียมภักดี, 2562) สำหรับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่นจากประเทศต้นทาง (Place of Origin) ไปยังประเทศปลายทาง (Place of Destination) นั้น นักสังคมวิทยาหลายท่านใช้ทฤษฎีปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูด (Push-Pull Theory) ของ Lee (1966) ในการอธิบายการย้ายถิ่นระหว่างประเทศว่าเกิดขึ้นจากทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ต้นทาง (Push Factors) ที่มีผลให้ประชากรภายในประเทศมีความต้องการที่จะย้ายถิ่นออก เช่น สถานการณ์ความไม่สงบภายในประเทศ ภัยพิบัติ ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ความเหลื่อมล้ำทางสังคม เป็นต้น ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ปลายทาง (Pull Factors) ที่มีผลให้ประชากรภายนอกต้องการที่จะย้ายถิ่นเข้า เช่น ตลาดแรงงาน อัตราค่าจ้าง อัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา คุณภาพชีวิต คุณภาพการศึกษา เป็นต้น อีกทั้งยังมีอุปสรรคที่ขวางกั้น (Intervening Obstacles) เช่น กฎหมายระหว่างประเทศ การคมนาคม เป็นต้น และปัจจัยส่วนบุคคล (Personal Factors) ได้แก่ บุคลิกภาพ ลักษณะทางจิตวิทยา สถานะทางเศรษฐกิจ เครือข่ายทางสังคม ที่ก่อให้เกิดความแตกต่างในความยากง่ายของการย้ายถิ่นของแต่ละบุคคล (สุภางค์ จันทวานิช, 2540; ศันสนีย์ จันทร์อานุภาพ และ คณะ, 2560)

ปัจจุบันการย้ายถิ่นเป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็วมากขึ้น ด้วยกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) ทำให้มิติทางวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจและการเมืองมีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น มีการพึ่งพาระหว่างกันนั้นแผ่ขยายไปทั่วโลก (กฤตยา อาชวนิชกุล และ คณะ, 2547) การย้ายถิ่นข้ามชาติเพื่อไปทำงานหรือการไปศึกษาต่อต่างประเทศจึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วทุกมุมโลก ประเทศจีนเป็นประเทศที่ส่งออกประชากรมากที่สุดประเทศหนึ่ง โดยหลังจากที่ประเทศจีนได้มีการปฏิรูปและเปิดประเทศในปี 1978 เติ้ง เสี่ยวผิง (Deng Xiaoping) ได้ประกาศใช้นโยบาย 4 ทันสมัย (Four Modernizations) ประกอบด้วยนโยบายด้านอุตสาหกรรม เกษตรกรรม การป้องกันประเทศ และวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พร้อมกับส่งเสริมให้ชาวจีนออกไปลงทุนยังต่างประเทศผ่านนโยบายก้าวออกไป (Going Out Policy) เศรษฐกิจจีนจึงเติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว (Dimmock & Leong, 2010) ส่วนด้านการศึกษาของจีนก็ได้พัฒนามากขึ้น อีกทั้งรัฐบาลจีนยังสนับสนุนให้ชาวจีนเดินทางไปเรียนต่อต่างประเทศได้อย่างอิสระและมีการผ่อนคลายนโยบายการอพยพออกนอกประเทศ (ปิยะภพ มะหะหมัด, 2559) ปัจจุบันรัฐบาลจีนภายใต้การนำของสี จิ้นผิง (Xi Jinping) กับข้อริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (The Belt and Road Initiative) มุ่งผลักดันการเชื่อมโยงและเส้นทางการค้าในภูมิภาค (Inclusive Development International, 2567) ยังคงให้ความสำคัญกับการศึกษาและส่งเสริมให้นักศึกษาจีนไปศึกษาต่อยังต่างประเทศเพื่อให้นำความรู้กลับมาพัฒนาบ้านเกิด และเนื่องจากไทยตั้งอยู่บนภูมิศาสตร์ที่ไม่ไกลจากมณฑลยูนนาน และการค้าการลงทุนข้ามพรมแดนไทย-จีนมีบทบาทที่โดดเด่นกว่าประเทศอื่น รัฐบาลจีนจึงได้มีการดำเนินนโยบายเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมณฑลยูนนานและไทย มีการส่งเสริมความร่วมมือในหลายด้าน ทั้งเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนถึงทางการศึกษา โดยประเทศจีนมีการเตรียมความพร้อมสำหรับนักศึกษาจีนก่อนไปศึกษาต่อต่างประเทศ (Ping, 2563) ในปัจจุบันจำนวนนักศึกษาชาวจีนที่เข้าศึกษาในไทยมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในปีการศึกษา 2560 มีนักศึกษาชาวจีน ทั้งสิ้น 8,669 คน จากจำนวนนักศึกษาต่างชาติ 21,360 คน ในปี 2563 ไทยมีจำนวนนักศึกษาต่างชาติในระบบทั้งหมด 27,574 คน และมีนักศึกษาจีนมากถึง 14,423 คน คิดเป็นร้อยละ 52 ซึ่งถือว่าไทยมีจำนวนนักศึกษาจีนมากกว่าครึ่งในหมู่นักศึกษาต่างชาติ ในจำนวนนี้แบ่งเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี 8,352 คน ระดับปริญญาโท 4,056 คน และระดับปริญญาเอก 2,000 คน (ประชาชาติธุรกิจ, 2566; กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564) และในปีการศึกษา 2565 มีนักศึกษาชาวจีน ทั้งสิ้น 18,771 คน จากจำนวนนักศึกษาต่างชาติ

30,837 คน กล่าวได้ว่าตั้งแต่ปี 2560-2565 ประเทศไทยไทยรับนักศึกษาจีนเพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดดเป็นเท่าตัว (ลงทุนแมน, 2566)

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (2564) ยังชี้ว่า ในปี 2563 การเข้ามาของนักศึกษาจีนไม่ได้กระจายตัวทั่วประเทศไทย แต่จะกระจุกตัวอยู่เพียงบางพื้นที่ โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ 11,515 คน และภาคเหนือ 2,067 คน ซึ่งสถาบันการศึกษาในภาคเหนือหลายแห่งมีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยในจีน ทำให้หลายจังหวัดในภาคเหนือเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมจากนักศึกษาจีน โดยจังหวัดเชียงใหม่ถือเป็นเมืองใหญ่และมีมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่มีนักศึกษาจีนเลือกเข้ามาศึกษาในระดับอุดมศึกษาเป็นจำนวนมาก สืบเนื่องจากปรากฏการณ์ข้างต้น ผู้วิจัยจึงอยากทราบเหตุผลและปัจจัยของการตัดสินใจเลือกเรียนมหาวิทยาลัยไทยในจังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษานี้ใช้แนวคิด Push-Pull Theory ของ Lee (1966) ร่วมกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในการนิยาม อธิบาย กำหนดตัวแปร และกรอบแนวคิดในการวิจัยโดยระบุถึงปัจจัยผลักดัน (Push Factors) ซึ่งเป็นปัจจัยที่เป็นเหตุจูงใจหรือเป็นมูลเหตุที่เป็นแรงผลักดันให้นักศึกษาออกจากประเทศจีนซึ่งเป็นประเทศต้นทาง อาทิ การแข่งขันทางการศึกษา ความเครียด ค่านิยม ส่วนปัจจัยดึงดูด (Pull factors) หมายถึง แรงจูงใจหรือปัจจัยที่เป็นเหตุจูงใจในการกำหนดจุดหมายปลายทางและตัดสินใจเลือกศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย จังหวัดเชียงใหม่ อาทิ ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยไทย หลักสูตรน่าสนใจ ค่าใช่จ่ายในการศึกษาในประเทศไทย เป็นต้น

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยทั้งในเชิงปริมาณ (Quantitative Method) และการศึกษาข้อมูลในเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) โดยประชากรที่ทำการศึกษาวิจัยคือ นักศึกษาจีนที่เข้ามาศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย จังหวัดเชียงใหม่ โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ดังนี้

3.1.1 การศึกษาเอกสารจากการรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (secondary data) จากเอกสาร หนังสือ บทความ รายงาน ข่าวสาร สถิติ ทั้งของไทย จีน และต่างประเทศ ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นักศึกษาจีน แรงจูงใจ และการตัดสินใจในการศึกษาต่อต่างประเทศ นอกจากนั้นยังมีการรวบรวมข้อมูลออนไลน์ในประเด็นเกี่ยวกับทัศนคติของนักศึกษาจีนที่มีต่อไทยด้วย

3.1.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากแบบสอบถาม (Questionnaire) มีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม แบ่งเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม (Demographic variables) ตอนที่ 2 เป็นคำถาม Rating Scale เกี่ยวกับปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดัน และตอนที่ 3 เป็นคำถามปลายเปิดเพื่อให้นักศึกษาแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยไทยในจังหวัดเชียงใหม่ โดยรายละเอียดที่ชี้แจงและคำถามในแบบสอบถามจะถูกเขียนเป็นภาษาอังกฤษและแปลเป็นภาษาจีนที่นักศึกษาจีนสามารถเข้าใจและตอบแบบสอบถามได้ การสร้างเครื่องมือของการวิจัยนี้ในเบื้องต้นกระทำโดยศึกษาเอกสาร ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องร่วมกับการปรึกษาผู้เชี่ยวชาญ แล้วทำการสำรวจสอบถามเบื้องต้น และนำข้อมูลที่ได้มาประกอบเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือ/แบบสอบถาม หลังจากพัฒนาแบบสอบถามแล้ว ได้เสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่านทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม (Validity) เพื่อให้มีความสอดคล้องกับการศึกษาตามวัตถุประสงค์และแนวคิดทฤษฎี แล้วปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือตามคำแนะนำ แล้วทำการทดสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability test) โดยส่งแบบสอบถาม 30 ชุดให้นักศึกษาจีนสถาบันอุดมศึกษาในจังหวัดลำปางซึ่งมีคุณลักษณะในเชิงคุณลักษณะของประชากรและพื้นที่ใกล้เคียงกับเชียงใหม่ ทดสอบความเที่ยง โดยมีค่าอัลฟ่าเท่ากับ 0.92 จากนั้นลงมือเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ส่งแบบสอบถามให้นักศึกษาจีนแผ่นดินใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน 100 คน ที่กำลังศึกษาในระดับอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย 4 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ 2 แห่ง ได้แก่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และมหาวิทยาลัยเอกชน 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยพายัพ และมหาวิทยาลัยนอร์ทเชียงใหม่ ที่ให้ความ

ร่วมมือในการตอบแบบสอบถามตอบและส่งกลับคืนมาให้ผู้วิจัยโดยตรงหรือสามารถตอบแบบสอบถามกลับผ่านทางออนไลน์ เพื่อนำคำตอบที่ได้จากกลุ่มตัวอย่างมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ประกอบด้วยค่าร้อยละ (Percentage) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

3.1.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยใช้เทคนิคการสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เพื่อเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์กับผู้ให้ข้อมูลโดยตรง (Face to face interview) โดยผู้ให้ข้อมูลต้องเป็นนักศึกษาจีนแผ่นดินใหญ่ที่กำลังศึกษาในระดับปริญญาตรี โท หรือ เอก ในมหาวิทยาลัยไทย จังหวัดเชียงใหม่จำนวน 12 คน (ใช้ภาษาอังกฤษในการสัมภาษณ์) ในประเด็นเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกเข้ามาศึกษา ปัจจัยผลักดัน และปัจจัยดึงดูดในการตัดสินใจของนักศึกษาจีนในการเลือกศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาไทย จังหวัดเชียงใหม่

3.1.4 วิเคราะห์ข้อมูลและเขียนผลการศึกษา หลังจากเก็บข้อมูลเสร็จสิ้น ผู้วิจัยจึงนำผลการศึกษามาประมวล วิเคราะห์ร่วมกับข้อมูลทุติยภูมิและเขียนผลการศึกษาในรูปแบบการพรรณนา

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเชิงปริมาณในด้านปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดที่ทำให้นักศึกษาจีนตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัย จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย ได้ข้อสรุปพอสังเขป ดังนี้

4.1 ข้อมูลทางประชากรศาสตร์ (Demographic variables) ของกลุ่มตัวอย่างนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยไทย ในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 100 คน พบว่า เป็นเพศหญิง ร้อยละ 66.7 เพศชาย ร้อยละ 33.3 อายุเฉลี่ย 36 ปี การศึกษาแบ่งเป็นการศึกษาระดับปริญญาตรี ร้อยละ 8.5 ปริญญาโท ร้อยละ 58 และปริญญาเอก ร้อยละ 33.3 นักศึกษาจีนส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นอาจารย์ในประเทศจีนถึงร้อยละ 75.4 เป็นนักศึกษา ร้อยละ 13 และอาชีพนักธุรกิจและอื่นๆ ร้อยละ 11.5 มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 55.1) มีรายได้อยู่ระหว่าง 5001-10,000 หยวน ต่อเดือน หลายคนมีประสบการณ์ต่างประเทศ แต่ส่วนใหญ่ไม่เคยเดินทางออกนอกประเทศมาก่อน

4.2 ผลการวิจัยด้านปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางและปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทาง สำหรับการตัดสินใจเลือกเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยไทย ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.79)

ตารางที่ 1 ปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทศไทย

ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทศไทย	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	SD.	ระดับ
1.ปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทาง	3.70	.433	มาก
2.ปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทาง	3.87	.460	มาก
รวม	**3.79**	**.390**	**มาก**

4.3 ปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทาง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางมีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยไทย ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.70) โดยนักศึกษาจีนเห็นว่าประเทศจีนมีการแข่งขันทางการศึกษาสูง ($\bar{x}$ = 4.35) และนโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางเปิดโอกาสด้านอาชีพให้แก่ผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ ในระดับมากที่สุด ($\bar{x}$ = 4.21) ส่วนปัจจัยผลักดันด้านหน่วยงานในประเทศจีนต้องการผู้ที่มีประสบการณ์ต่างประเทศ ($\bar{x}$ = 4.14) การศึกษาในมหาวิทยาลัยจีนมีความตึงเครียดสูง ($\bar{x}$ = 3.90) จำนวนการรับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยในจีนมีจำกัด ($\bar{x}$ = 3.69) และคนจีนมีค่านิยมในการเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ ($\bar{x}$ = 3.36) อยู่ในระดับมาก ส่วนการสนับสนุนรัฐบาลจีนให้นักศึกษาจีนไปศึกษาต่อต่างประเทศ ($\bar{x}$ = 3.32) และค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยจีน ($\bar{x}$ = 2.74) อยู่ในระดับปานกลาง (ดังแสดงในตารางที่ 1)

ตารางที่ 2 ปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทศไทย

ปัจจัยผลักดันในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทศไทย	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	SD.	ระดับ
1. ประเทศจีนมีการแข่งขันทางการศึกษาสูง	4.35	.842	มากที่สุด
2. หน่วยงานในประเทศจีนต้องการผู้ที่มีประสบการณ์ต่างประเทศ	4.14	.845	มาก
3. ค่าใช้จ่ายในการศึกษาระดับอุดมศึกษามหาวิทยาลัยจีนสูง	2.74	1.00	ปานกลาง
4. รัฐบาลจีนสนับสนุนให้นักศึกษาจีนไปศึกษาต่อต่างประเทศ	3.32	.899	ปานกลาง
5. จำนวนการรับนักศึกษาของมหาวิทยาลัยในจีนมีจำกัด	3.69	.996	มาก
6. การศึกษาในมหาวิทยาลัยจีนมีความตึงเครียดสูง	3.90	.926	มาก
7. นโยบายหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทางเปิดโอกาสด้านอาชีพให้แก่ผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศ	4.21	.724	มากที่สุด
8. คนจีนมีค่านิยมในการเดินทางไปศึกษาต่อต่างประเทศ	3.36	.874	มาก
รวม	**3.70**	**.433**	**มาก**

4.4 ปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทาง ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทางมีผลต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยไทย ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.85) โดยนักศึกษาจีนเห็นว่า มหาวิทยาลัยในประเทศไทยมีอาจารย์ที่มีความรู้และมีอาจารย์ที่สอนในหลากหลายสาขา ($\bar{x}$ = 4.45) ในระดับมากที่สุด ส่วนการเลือกเรียนในมหาวิทยาลัยไทยเพราะต้องการมีประสบการณ์ต่างประเทศ ($\bar{x}$ = 4.09) ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยไทย ($\bar{x}$ = 4.00) การรู้จักประเทศไทยมาก่อนที่จะตัดสินใจมาศึกษาต่อ ($\bar{x}$ = 3.87) สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของมหาวิทยาลัยไทย ($\bar{x}$ = 3.85) ความสะดวกสบายในการมาศึกษาต่อในประเทศไทย($\bar{x}$ = 3.99) มหาวิทยาลัยไทยมีหลักสูตรที่น่าสนใจให้เลือกเรียน($\bar{x}$ = 3.62) และนักศึกษาคิดว่าการเลือกเรียนในมหาวิทยาลัยไทยมีความผ่อนคลายมากกว่าการเรียนมหาวิทยาลัยในประเทศจีน ($\bar{x}$ = 3.58) อยู่ในระดับมาก สำหรับค่าใช้จ่ายในการศึกษาในประเทศไทยมีราคาถูกกว่าในประเทศอื่นอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x}$ = 3.38) (ดังแสดงในตารางที่ 2)

ตารางที่ 3 ปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทางในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทLไทย

ปัจจัยดึงดูดในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทศไทย	ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)	SD.	ระดับ
1. นักศึกษารู้จักประเทศไทยมาก่อนที่จะตัดสินใจมาศึกษาต่อ	3.87	.969	มาก
2. สิ่งแวดล้อมทางกายภาพของมหาวิทยาลัยไทยน่าดึงดูด	3.87	.906	มาก
3. ความสะดวกสบายในการมาศึกษาต่อในประเทศไทย	3.99	.776	มาก
4. นักศึกษาเลือกมหาวิทยาลัยไทยเพราะภาพลักษณ์	4.00	.786	มาก
5. การเข้าศึกษาในประเทศไทยมีราคาถูกกว่าในประเทศอื่น	3.38	.987	ปานกลาง
6. มหาวิทยาลัยไทยมีหลักสูตรที่น่าสนใจให้เลือกเรียน	3.62	.842	มาก
7. นักศึกษาเลือกเรียนในมหาวิทยาลัยไทยเพราะต้องการมีประสบการณ์ต่างประเทศ	4.09	.800	มาก
8. อาจารย์ในมหาวิทยาลัยไทยมีความรู้ในหลากหลายสาขา	4.45	.697	มากที่สุด
9. นักศึกษาคิดว่าการมาเรียนในมหาวิทยาลัยไทยมีความผ่อนคลายมากกว่าการเรียนในประเทศจีน	3.58	1.205	มาก
รวม	**3.87**	**.460**	**มาก**

4.5 การสัมภาษณ์เชิงลึกถึงการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในสถาบันระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ได้ข้อมูลในรายละเอียดมากขึ้น และสามารถใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนผลการวิจัยเชิงปริมาณในเบื้องต้น ผลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกถึงสาเหตุในการย้ายถิ่น และปัจจัยผลักดัน ปัจจัยดึงดูด และอื่นๆ ในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า นักศึกษาจีนหลายคน (ชื่อผู้ให้ข้อมูลสัมภาษณ์ เป็นนามสมมติทั้งสิ้น) อธิบายถึงปัจจัยดังกล่าวในประเด็นหลักต่อไปนี้

4.5.1 สาเหตุของการย้ายถิ่น

ในประเด็นของสาเหตุของการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา นักศึกษาจีนส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การย้ายมาเรียนในประเทศไทยก็เพื่อเพิ่มพูนวุฒิการศึกษาและประสบการณ์อันนำไปสู่ความก้าวหน้าในทางอาชีพการงานเป็นหลัก ซึ่งจะส่งผลต่อสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมที่เพิ่มมากขึ้น อาทิ

นักศึกษาจีน ลี กล่าวว่า "...ฉันย้ายมาเรียนในประเทศไทยเพราะต้องการใบปริญญาหรือวุฒิการศึกษา ร่วมกับการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ เพื่อกลับไปใช้เลื่อนตำแหน่งเพิ่มเงินเดือนในประเทศจีน..." (ลี, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2567)

ส่วน ซ่ง ยืนยันว่า "...การออกมาศึกษาต่างประเทศ จะช่วยเพิ่มวุฒิเอาไปใช้ปรับตำแหน่งและค่าจ้างในการทำงาน..." (ซ่ง, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2567)

ส่วนผู้ให้ข้อมูลอีกส่วนให้สัมภาษณ์ว่าต้องการมีประสบการณ์ต่างประเทศ และต้องการฝึกการใช้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษ เพื่อประโยชน์ในการทำงานในอนาคต อาทิ

แคท กล่าวว่า "...ฉันตัดสินใจมาเรียนที่เมืองไทยเพราะอยากเปลี่ยนประสบการณ์ อยากมีประสบการณ์ต่างประเทศ ฉันอยากพัฒนาภาษาอังกฤษ เพราะวุฒิการศึกษา ประสบการณ์ และภาษาจำเป็นมากต่อการทำงานในยุคนี้..." (แคท, สัมภาษณ์, 13 กันยายน 2567)

ส่วน พิน เน้นประสบการณ์การท่องเที่ยวต่างประเทศ โดยพินกล่าวว่า "...ฉันมาเรียนที่เมืองไทยเพราะอยากเรียนไปด้วย ท่องเที่ยวไปด้วย..." (พิน, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม 2567)

4.5.2 ปัจจัยผลักดัน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นของปัจจัยผลักดัน พบประเด็นสำคัญที่ผลักให้นักศึกษาจีนตัดสินใจออกเดินทางไปศึกษาต่างประเทศ โดยผู้ให้ข้อมูลเกือบทั้งหมดให้ความเห็นไปในทางเดียวกัน คือ

1) การแข่งขันในประเทศจีน การแข่งขันที่สูงมากในประเทศจีนทั้งในด้านการศึกษาและการทำงานซึ่งก่อให้เกิดภาวะความตึงเครียด และผลักดันให้นักศึกษาจีนส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาตนเองให้มากขึ้น โดยเฉพาะด้านวุฒิทางการศึกษา แต่โอกาสการเข้าเรียนในมหาวิทยาจีนมีค่อนข้างจำกัด เนื่องจากจำนวนประชากรจีนที่มาก แต่จำนวนการรับนักศึกษาในระดับอุดมศึกษาของแต่ละปีน้อย อีกทั้งจีนมีระบบการสอบเข้ามหาวิทยาลัยที่เข้มงวดและแข่งขันสูงมาก โดยนักศึกษาจีนต้องผ่านการสอบคัดเลือกตามที่ทางรัฐบาลกำหนด ทำให้นักศึกษาจีนตัดสินใจออกจากประเทศบ้านเกิดไปเรียนยังต่างแดน อาทิ

ลี (นามสมมติ) กล่าวว่า "...วุฒิการศึกษาที่สูงในประเทศจีนเป็นสิ่งสำคัญ ฉันทำงานในมหาวิทยาลัยจีนก็ต้องมีการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ แต่โอกาสที่จะเข้าเรียน

ในมหาวิทยาลัยดีๆ ในประเทศจีนมีค่อนข้างน้อย เพราะเมืองจีนคนเยอะ การแข่งขันสูง ต้องสอบเข้า...” (ลี, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

2) ความตึงเครียดในการศึกษาและการใช้ชีวิต จากการที่ประเทศจีนมีประชากรมากเป็นอันดับหนึ่งของโลก การแข่งขันในประเทศจีนจึงค่อนข้างสูงในทุกๆด้าน ผู้คนในสังคมจีนจึงมีความตึงเครียดสูงตามไปด้วย เนื่องจากต้องเผชิญกับความคาดหวังทั้งของตนเองและครอบครัว และจากสังคมในที่ทำงาน จากภาวะความตึงเครียดและความกดดันดังกล่าวทำให้หลายคนออกไปศึกษาต่อยังต่างประเทศที่เขาคิดว่ามีภาวะของการแข่งขันและความกดดันน้อยกว่า อาทิ

ซ่ง กล่าวว่า “...ในประเทศจีนมีการแข่งขันสูงในทุกเรื่อง กดดันมาก ความเครียดสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษาและในการทำงาน การเข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาเอกเป็นเรื่องที่ค่อนข้างยากในจีน ดังนั้นออกมาศึกษายังต่างประเทศดีกว่า ได้ทั้งวุฒิการศึกษาและประสบการณ์...” (ซ่ง, สัมภาษณ์, 4 ตุลาคม 2567)

4.5.3 ปัจจัยดึงดูด

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นของปัจจัยดึงดูด พบประเด็นที่สำคัญที่ดึงดูดผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจออกเดินทางไปศึกษาในมหาวิทยาลัยไทยในจังหวัดเชียงใหม่ คือ

1) ข้อมูลข่าวสารทางบวกเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ในปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของข้อมูลข่าวสาร นักศึกษาจีนสามารถรับทราบข้อมูลเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยต่างๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจและเลือกเรียนในสาขาที่ตนสนใจ อีกทั้งผู้ให้ข้อมูลหลายคนมีคนรู้จักหรือเพื่อนที่เคยเรียนในประเทศไทยหรือเคยมาเที่ยวในเชียงใหม่มาก่อน ได้บอกเล่าเรื่องราวและประสบการณ์เกี่ยวกับเมืองไทยและการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยในประเทศไทยให้ฟัง การแนะนำปากต่อปากจากรุ่นพี่หรือเพื่อนที่เคยมาเรียนในไทยมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของนักศึกษาจีน อาทิ

จ้าน กล่าวว่า “...เพื่อนฉันเคยเรียนมหาวิทยาลัยในเชียงใหม่มาก่อน เขาประทับใจในเมืองเชียงใหม่ ตัวมหาวิทยาลัย ระบบการเรียน และระบบอาจารย์ที่ปรึกษาที่ดูแลเขาเป็นอย่างดี เขาเลยแนะนำฉันซึ่งเปรียบเหมือนน้องสาวเขาให้มาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยแห่งนี้ ฉันยังจะแนะนำเพื่อนของฉันอีกหลายคนมาเรียนที่นี่...” (จ้าน, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2567)

เชีย กล่าวว่า "...ฉันรู้จักมหาวิทยาลัยนี้ก่อนตัดสินใจมาเรียน ส่วนหนึ่งผ่านสื่อออนไลน์ และอีกส่วนผ่านเพื่อนที่เคยเรียนที่นี่มาก่อน ทำให้ฉันมีไอเดียคร่าวๆ เกี่ยวกับระบบการเรียน และระบบอาจารย์ที่ปรึกษา จึงตัดสินใจมาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยนี้... " (เชีย, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2567)

พิน เล่าว่า "...ฉันมาเรียนที่เมืองไทยเพราะพ่อบอกให้มา พ่อเคยมาเมืองไทย พ่อบอกว่าที่เมืองไทยอากาศดีและอาหารอร่อย ฉันเลยมาเรียนปริญญาตรีที่นี่ ส่วนตอนนี้กำลังเรียนปริญญาโทอยู่..." (พิน, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม2567)

2) ประสบการณ์ ผู้ให้ข้อมูลหลายคนเคยมีประสบการณ์มาเที่ยวเมืองไทยมาก่อน ทั้งในเชียงใหม่ กรุงเทพ และเมืองท่องเที่ยวสำคัญอื่นๆ จึงรู้สึกชื่นชอบประเทศไทยตั้งแต่ครั้งนั้น อีกทั้งเชียงใหม่ยังมีอากาศดี วัฒนธรรมประเพณีที่สวยงาม ผู้คนมีอัธยาศัยดี จึงอยากที่จะมาใช้ชีวิตและเรียนต่อในระดับสูงขึ้นในเชียงใหม่ เช่น

แนน กล่าวว่า "...ฉันเคยมาเมืองไทย เชียงใหม่อากาศดี มีที่ท่องเที่ยวสวยงาม เป็นเมืองวัฒนธรรม และอาหารอร่อย คนน่ารัก รู้สึกชอบ ฉันเลยตัดสินใจเลือกเรียนมหาวิทยาลัยในเชียงใหม่..." (แนน, สัมภาษณ์, 31 สิงหาคม 2567)

3) เครือข่ายทางสังคม นักศึกษาจีนบางคนมีครอบครัว ญาติ และ/หรือเพื่อนสนิทอยู่ในประเทศไทย มีเพื่อนที่เรียนอยู่ในระดับอุดมศึกษาในจังหวัดเชียงใหม่ จึงได้ติดตามหรือถูกชักจูงจากเครือข่ายเหล่านี้ให้มาศึกษาต่อ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้มีกรณีของคู่สามีภรรยาก็ตัดสินใจมาเรียนมหาวิทยาลัยในเชียงใหม่พร้อมกัน

ซ่ง กล่าวว่า "...ครอบครัวสามีฉันอยู่ในเชียงใหม่ ฉันจึงตัดสินใจมาเรียนมหาวิทยาลัยที่นี่..." (ซ่ง, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2567)

หวาง กล่าวว่า "...ฉันกับสามีตัดสินใจมาเรียนพร้อมกัน ช่วยเหลือกันทั้งในด้านการเรียน การใช้ชีวิต และการปรับตัวระหว่างอยู่ที่ประเทศไทย... " (หวาง, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2567)

4.5.4 ปัจจัยระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง

งานวิจัยนี้ค้นพบปรากฏการณ์ที่สำคัญประการหนึ่งว่า ไม่ได้มีแต่เพียงปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดเท่านั้นในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย ในจังหวัดเชียงใหม่ แต่ปัจจัยระยะทางระหว่างประเทศต้นทางและปลายทางร่วมด้วย

1) ระยะทางระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง เป็นที่น่าสังเกตว่านักศึกษาจีนส่วนใหญ่มาจากเมืองคุณหมิง ประเทศจีนซึ่งมีเขตภูมิศาสตร์ชายแดนที่ใกล้กับเมืองเชียงใหม่ ทำให้เกิดความสะดวกในการเดินทางมาศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยในจังหวัดเชียงใหม่ นอกจากนั้นด้วยระยะทางการเดินทางแล้วถือว่าค่าใช้จ่ายโดยรวมยังไม่สูงมาก ตลอดจนสามารถทำงานไปด้วยเรียนไปด้วยได้ อาทิ

หยาง กล่าวว่า "...เชียงใหม่อยู่ไม่ไกลจากเมืองคุนหมิง นั่งเครื่องบินแค่ชั่วโมงกว่าๆ ก็ถึงแล้ว สะดวกมากๆ การมาเรียนที่นี่ก็สะดวกมากๆ ไปๆ มาๆ ได้ง่าย... " (หยาง, สัมภาษณ์, 19 ตุลาคม2567)

2) การเชื่อมต่อทางอินเทอร์เน็ตหรือระบบออนไลน์ยังช่วยให้การสื่อสารระหว่างนักศึกษาจีนและมหาวิทยาลัยไทยเป็นไปได้ง่าย สะดวก และรวดเร็ว ไม่ว่านักศึกษาจะอยู่ที่ใดก็ตาม นักศึกษาจึงสามารถกลับไปทำงานในประเทศจีนได้ และกลับมาเรียนในเมืองไทยเป็นช่วงๆ โดยเฉพาะนักศึกษาที่เหลือแต่การทำวิทยานิพนธ์แต่เพียงอย่างเดียว เช่น

จ้าน กล่าวว่า "...ยุคสมัยนี้มีความสะดวกมาก เพื่อนบอกว่าฉันสามารถเข้าห้องสมุดทางออนไลน์ ปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาผ่าน we chat และ web page ของสาขาได้ ไม่จำเป็นที่จะต้องอยู่ที่มหาวิทยาลัยตลอดเวลา การตัดสินใจมาเรียนที่นี่จึงง่ายขึ้น..." (จ้าน, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2567)

3) ระบบสนับสนุนโดยเอเจนซี่ทางการศึกษา การมีบริษัทตัวแทนจากประเทศจีนที่ดำเนินการติดต่อเชื่อมโยงกับคณะ/สาขาในมหาวิทยาลัยไทยและจีน ทำการให้บริการให้ข้อมูลและประสานติดต่อเพื่อให้นักศึกษาเข้าศึกษาต่อในต่างประเทศผ่านกระบวนการช่วยเหลือของเอเจนซี่ในประเทศจีน ทำให้มีผู้สนใจมาศึกษาต่อในไทยเป็นจำนวนมาก ดังจากการสัมภาษณ์นักศึกษาผู้ให้ข้อมูล

ลู กล่าวว่า "...บริษัทเอเจนซี่ในประเทศจีนช่วยฉันมากในการที่ฉันได้มาเรียนต่อต่างประเทศ เพราะโดยลำพังแล้ว ฉันคงไม่มีโอกาสได้มาเรียนเอง ฉันไม่กล้าเดินทางออกนอกประเทศคนเดียว...เอเจนซี่ช่วยอย่างมากทั้งในเรื่องเอกสาร การอำนวยความสะดวกเรื่องการขอวีซ่า และเรื่องสิ่งสนับสนุนทางการเรียน" (ลู, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2567)

แอนนี่ กล่าวว่า "...เอเจนซี่ในประเทศจีนทำให้ฉันได้รู้ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรและสาขาที่เกี่ยวข้องกับงานของฉันเป็นอย่างมาก ฉันได้มาเรียนต่อต่างประเทศก็เพราะเอเจนซี่ประสานให้..." (แอนนี่, สัมภาษณ์, 9 กันยายน 2567)

กล่าวได้ว่า การตัดสินใจว่าจะย้ายถิ่นหรือไม่ย้ายถิ่นนั้น โดยทั่วไปแล้วไม่ได้ขึ้นอยู่กับปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งโดนเฉพาะ แต่จะขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายๆ อย่างประกอบกัน จากผลการศึกษาวิจัยทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ พบว่า แม้ว่าข้อมูลในการวิจัยเชิงปริมาณจะระบุเฉพาะปัจจัยผลักดันและปัจจัยดึงดูดมีความสำคัญต่อการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาของไทยในจังหวัดเชียงใหม่ แต่ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพกลับขยายผลของการวิจัย โดยเพิ่มเติมผลการวิจัยในประเด็นของปัจจัยระหว่างประเทศต้นทางและปลายทางร่วมด้วย

5. อภิปรายผลการวิจัย

การย้ายถิ่น (Migration) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นมาอย่างยาวนานและดำเนินการไปอย่างเป็นพลวัตในปัจจุบันทั้งในระดับภูมิภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ การย้ายถิ่นมีหลากหลายสาเหตุปัจจัยที่ทำให้คนตัดสินใจย้ายถิ่น สำหรับระยะเวลาในการย้ายถิ่นทั้งการย้ายถิ่นภายในประเทศหรือการย้ายถิ่นระหว่างประเทศอาจเป็นไปได้ทั้งระยะเวลาชั่วคราวหรือระยะเวลาถาวร ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของการอพยพย้ายถิ่นและบริบทรายล้อมผู้อพยพย้ายถิ่น รวมถึงสถานการณ์ในขณะนั้น (ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และ ศิริพงศ์ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, 2562) งานวิจัยนี้พบว่า นักศึกษาจีนที่ตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาของไทยในจังหวัดเชียงใหม่ส่วนใหญ่มีรูปแบบการย้ายถิ่นแบบชั่วคราว (Temporary Migration) ซึ่งหมายถึงการอพยพไปอยู่ในสังคมปลายทางเป็นระยะเวลาสั้นๆ ไม่ยาวนาน เป็นการย้ายถิ่นที่ผู้ย้ายถิ่นไม่ได้มีเจตนาที่จะเปลี่ยนที่อยู่อาศัยหรือที่กินอยู่อย่างถาวรในสังคมปลายทาง แต่มีลักษณะเป็นการย้ายไปและย้ายกลับตามช่วงเวลาหรือโอกาสที่เหมาะสม (วิจิตร ประพงษ์, 2561; ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และ ศิริพงศ์ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา, 2561) ในขณะที่ศึกษาต่อในประเทศไทย

Jones (1990) เสนอว่า การอพยพย้ายถิ่นอาจเกิดจากความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม ทั้งในด้านการศึกษา การประกอบอาชีพ รายได้ คุณภาพชีวิต และระบบตลาดแรงงาน ส่วน Lee (1966) เสนอว่า เหตุผลส่วนใหญ่ที่ทำให้บุคคลย้ายถิ่น คือ ความต้องการที่จะปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น การย้ายถิ่นการศึกษาครั้งนี้ก็พบเช่นเดียวกันว่า นักศึกษาจีนจำนวนมากต้องการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นเพื่อยกระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม อาทิ การเปลี่ยนตำแหน่งงานและการปรับขึ้นเงินเดือน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ และ ศิริพงศ์ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา (2562) เรื่องความหลากหลายของกลุ่มผู้ย้ายถิ่นในประเทศไทย: มุมมอง

ทางประชากรและสังคม ที่ใช้แนวคิดการเปลี่ยนสถานภาพทาง เศรษฐกิจสังคม (Socio-economic mobility) หรือการเลื่อนชั้นทางสังคม (Social mobility) มาใช้สนับสนุนภาพรวมของสาเหตุการย้ายถิ่นว่าเกิดจากความคาดหวังหรือความต้องการยกระดับสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมให้มีสภาวะที่ดีกว่าเดิมหรือการประสบความสำเร็จในชีวิต เช่น ความต้องการมีระดับการศึกษาที่สูงขึ้นเพื่อที่จะได้มีโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพมากขึ้น

สำหรับปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทศไทยของนักศึกษาจีนนั้น งานวิจัยนี้พบว่า โดยสรุปแล้วเป็นผลสืบเนื่องมาจากการผสมผสานของปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายปัจจัย ซึ่งการวิจัยนี้จำแนกปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในประเทศไทยของนักศึกษาจีนเป็นสามประเภท ได้แก่ ปัจจัยผลักดัน (Push Factors) ปัจจัยดึงดูด (Pull Factors) และปัจจัยระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง (Factors between origin and destination) เมื่อพิจารณาถึงปัจจัยผลักดันจากประเทศต้นทางที่กระตุ้นให้เกิดการย้ายถิ่นออกจากถิ่นที่อยู่เดิมและปัจจัยดึงดูดจากประเทศปลายทางที่ดึงดูดความสนใจของผู้ย้ายถิ่น ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าปัจจัยผลักดันในระดับมากที่สุดได้แก่การแข่งขันในประเทศจีนที่สูงมาก และมีความตึงเครียดสูงทั้งในด้านการศึกษา อาชีพ และด้านอื่นๆ สอดคล้องกับการศึกษาของกุลนรี นุกิจรังสรรค์ และกรองจันทร์ จันทรพาหา (2564) ที่ศึกษาเบื้องต้นว่าด้วยนักศึกษาจีนในไทย พบว่า มูลเหตุที่นักศึกษาจีนเลือกไปศึกษาต่อต่างประเทศ เนื่องจากการขาดโอกาสในการศึกษาในประเทศด้วยว่าสถานศึกษาที่ไม่เพียงพอ ไม่สามารถสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ จึงต้องการหลีกหนีสภาพสังคมที่กดดันจากการแข่งขันเพื่อเข้าศึกษาต่อ ความกดดันระหว่างศึกษา การทำงาน และการใช้ชีวิตในสังคมจีน ทำให้มีกลุ่มนักศึกษาชาวจีนเริ่มสนใจเดินทางไปศึกษาต่อยังต่างประเทศ ซึ่งการย้ายถิ่นด้วยเหตุผลทางการศึกษาของกลุ่มชาวจีนทำให้ตัวเลขของกลุ่มอพยพย้ายถิ่นเปลี่ยนไปเป็นกลุ่มนักเรียนนักศึกษามากขึ้น นอกจากนั้นนโยบายของรัฐบาลจีนก็เป็นสิ่งสำคัญในการผลักดันให้คนย้ายถิ่น ซึ่งการวิจัยครั้งนี้พบผลการศึกษาเช่นเดียวกับ ศิริเพ็ชร ทฤษณาวดี (2563) และกุลนรี นุกิจรังสรรค์ และ กรองจันทร์ จันทรพาหา (2564) ที่ว่านักศึกษาจีนเห็นว่าความร่วมมือไทย-จีนภายใต้ข้อริเริ่มหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (BRI: Belt and Road Initiative) เพื่อส่งเสริมธุรกิจการค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นปัจจัยหนึ่งที่เปิดโอกาสทางด้านอาชีพให้แก่ผู้ที่จบการศึกษาจากต่างประเทศในตลาดแรงงานในอนาคต อีกทั้งภายใต้นโยบายดังกล่าวประเทศจีนยังมีนโยบายสนับสนุนให้นักศึกษาจีนเดินทางไปเรียนต่อยังต่างประเทศด้วยทุนรัฐบาลจีนหรือทุนส่วนตัวในประเทศต่างๆ รวมถึงประเทศไทยมากขึ้น

ส่วนปัจจัยดึงดูดในประเทศไทยที่เป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจมาศึกษาต่อในไทยของนักศึกษาจีน ได้แก่ ภาพลักษณ์ของมหาวิทยาลัยไทย คุณภาพและความหลากหลายของอาจารย์ และข้อมูลข่าวสารทางบวกเกี่ยวกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ กมลทิพย์ ประสิทธิ์นราพันธุ์ และ วสันต์ สกุลกิจกาญจน์ (2565) และ Mazzaral & Souter (2002) ที่พบว่า ภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย การรับรู้ คุณภาพการสอน และการสื่อสารการตลาดมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเข้าศึกษา เช่นเดียวกับการวิจัยของ Yang (2565) เรื่องการตัดสินใจของนักศึกษาชาวจีนที่เลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ประเทศไทย พบว่า นักศึกษาจีนเห็นว่ามหาวิทยาลัยไทยมีภาพลักษณ์ มีชื่อเสียง ได้รับการยอมรับ และด้านบุคลากรในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เรียงอันดับจากค่าเฉลี่ยสูงไปต่ำ ได้แก่ อาจารย์ผู้สอนมีเทคนิคและวิธีการสอนที่เข้าใจง่าย อาจารย์ผู้สอนมีทั้งอาจารย์ชาวไทยและชาวต่างชาติที่มาจากสถาบันการศึกษาที่มีชื่อเสียง อาจารย์ผู้สอนมีความรู้ความชำนาญและเชี่ยวชาญในวิชาชีพ และอาจารย์มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้ในการสอน นอกจากนั้นการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่า นักศึกษาจีนที่เคยมีประสบการณ์มาประเทศไทยมาก่อนจะชื่นชอบประเทศไทยทั้งในด้านสถานที่ท่องเที่ยว สังคม วัฒนธรรม ผู้คน และอาหาร เป็นปัจจัยดึงดูดที่สำคัญในการตัดสินใจเดินทางมาศึกษาต่อในประเทศไทย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศิวริน เลิศภูษิต (2565) ที่พบว่าปัจจัยที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดของชาวจีนอพยพใหม่ โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพครู-อาจารย์ มักจะเคยมาศึกษาหรือแลกเปลี่ยนในจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย มีความคุ้นเคยจากการอาศัยในพื้นที่เพราะเคยเข้ามาเรียนหรือทำงานมาก่อน เหตุผลตามมาคือ ความชื่นชอบบรรยากาศและสภาพสังคมของจังหวัดนี้ การมีญาติ เพื่อนหรือคนรู้จักอาศัยอยู่มาก่อน และการเห็นโอกาสในการทำธุรกิจหรือหาโอกาสด้านอาชีพ

ปัจจัยระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง (Factors between origin and destination) โดยเฉพาะระยะทางระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง และระบบออนไลน์เชื่อมต่อระหว่างประเทศ ทำให้การตัดสินใจย้ายถิ่นทำได้ง่ายขึ้น เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่ประเทศไทยอยู่ใกล้กับมลฑลยูนนานทางภาคใต้ของประเทศจีน การเดินทางไปมาได้สะดวกและรวดเร็ว อาทิ จากเมืองคุนหมิงมาเชียงใหม่จะใช้เวลาบนเครื่องบินประมาณชั่งโมงเศษเท่านั้น ราคาตั๋วเครื่องบินไม่แพงมาก สามารถเดินทางไปกลับระหว่างประเทศไทยและประเทศจีนได้บ่อย ประกอบกับระบบออนไลน์และเทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมต่อระหว่างประเทศเป็นไปอย่าง

ทั่วถึง ช่วยให้การเรียนการสอน และการติดต่อระหว่างประเทศเป็นไปได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ดังนั้นจึงลดอุปสรรคในการติดต่อสื่อสารระหว่างประเทศลง ซึ่งแนวคิดการย้ายถิ่นข้ามแดน (Transnational Migration) อธิบายในประเด็นนี้ว่า ความก้าวหน้าทาง เทคโนโลยีสารสนเทศและการคมนาคมขนส่ง ทำให้ความห่างไกลของพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ไม่ได้เป็นอุปสรรคในการรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมกับประเทศบ้านเกิด คนย้ายถิ่นยังคงติดต่อสัมพันธ์กับบ้านเกิดได้ในชีวิตประจำวัน ความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนจึงกลายเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ทั่วไปในหมู่คนย้ายถิ่นทั้งหลาย (ศันสนีย์ จันทร์อานุภาพ, 2554) ดังในกรณีของนักศึกษาจีนที่ย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาในประเทศไทยยังคงมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับครอบครัว ญาติ และเพื่อนๆ ในประเทศจีนตลอดเวลาในขณะศึกษา อีกทั้งยังคงเดินทางไปกลับระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ศันสนีย์ จันทร์อานุภาพ และคณะ (2560) ที่ศึกษาการย้ายถิ่นเพื่อศึกษาต่อในมาเลเซียของนักศึกษาไทยจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่พบว่านักศึกษาไทยมีความผูกพันและสัมพันธ์ใกล้ชิดกับบิดามารดา ญาติ และเพื่อนในประเทศบ้านเกิดด้วยการติดต่อทางอินเตอร์เน็ทและการเดินทางไปกลับระหว่างไทยและมาเลเซียอยู่เสมอ

นอกจากนั้น การสนับสนุนโดยเอเจนซี่จีนทางการศึกษาซึ่งถือเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงระหว่างนักศึกษาจีนกับมหาวิทยาลัยในประเทศไทย ทำให้การประสานติดต่อนักศึกษากับมหาวิทยาลัยในไทยทำได้ง่ายมากขึ้น ทั้งในเรื่องของการติดต่อสมัครเข้าเรียน การคัดกรองนักศึกษา การประสานกับหลักสูตรเรื่องข้อมูลและเอกสารประกอบการเรียน การแปลเอกสาร การส่งเจ้าหน้าที่มาเป็นล่ามแปลภาษาในกรณีที่นักศึกษามีระดับภาษาอังกฤษค่อนข้างต่ำ ระบบสนับสนุนดังกล่าวทำให้นักศึกษาเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถเรียนได้จนกระทั่งจบรับปริญญา ดังเช่นการศึกษาของกุลนรี นุกิจรังสรรค์ และ กรองจันทร์ จันทรพาหา (2564) พบว่า นักศึกษามีความเชื่อมั่นในเอเจนซี่เพื่อการศึกษา หากเอเจนซีบอกว่ามหาวิทยาลัยนี้ดี นักศึกษาก็ค่อนข้างจะเชื่อ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากข้อค้นพบข้างต้น การวิจัยนี้เสนอโมเดลการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา: ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่ ว่ามีปัจจัยสำคัญอะไรบ้าง ซึ่งการศึกษาครั้งนี้ตั้งกรอบแนวคิดและประเด็นการศึกษาหลักถึงปัจจัยดึงดูดและปัจจัยผลักดันที่ส่งผลต่อการตัดสินใจย้ายถิ่น ตามแนวคิดของ Lee (1966) อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นดังกล่าว การศึกษาครั้งนี้พบปรากฏการณ์สำคัญที่เป็น

ปัจจัยหลักอีกประการหนึ่งที่ทำให้นักศึกษาจีนตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยไทยจังหวัดเชียงใหม่ นั่นคือ ปัจจัยระหว่างประเทศต้นทางและปลายทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระยะทางระหว่างประเทศต้นทางและปลายทางที่ไม่ไกลกันมากนักสามารถไปมาได้สะดวก และการสนับสนุนโดยเอเจนซี่จีน ทั้งในประเทศจีนและในประเทศไทย นอกจากนั้น การเชื่อมต่อทางอินเตอร์เน็ทหรือระบบออนไลน์ยังช่วยให้การสื่อสารระหว่างนักศึกษาจีนและมหาวิทยาลัยไทยเป็นไปได้ง่าย สะดวก รวดเร็ว ดังนั้น นักศึกษาสามารถกลับไปทำงานในประเทศจีนได้ และกลับมาเรียนในเมืองไทยเป็นช่วงๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาที่เหลือแต่การทำวิทยานิพนธ์แต่เพียงอย่างเดียว

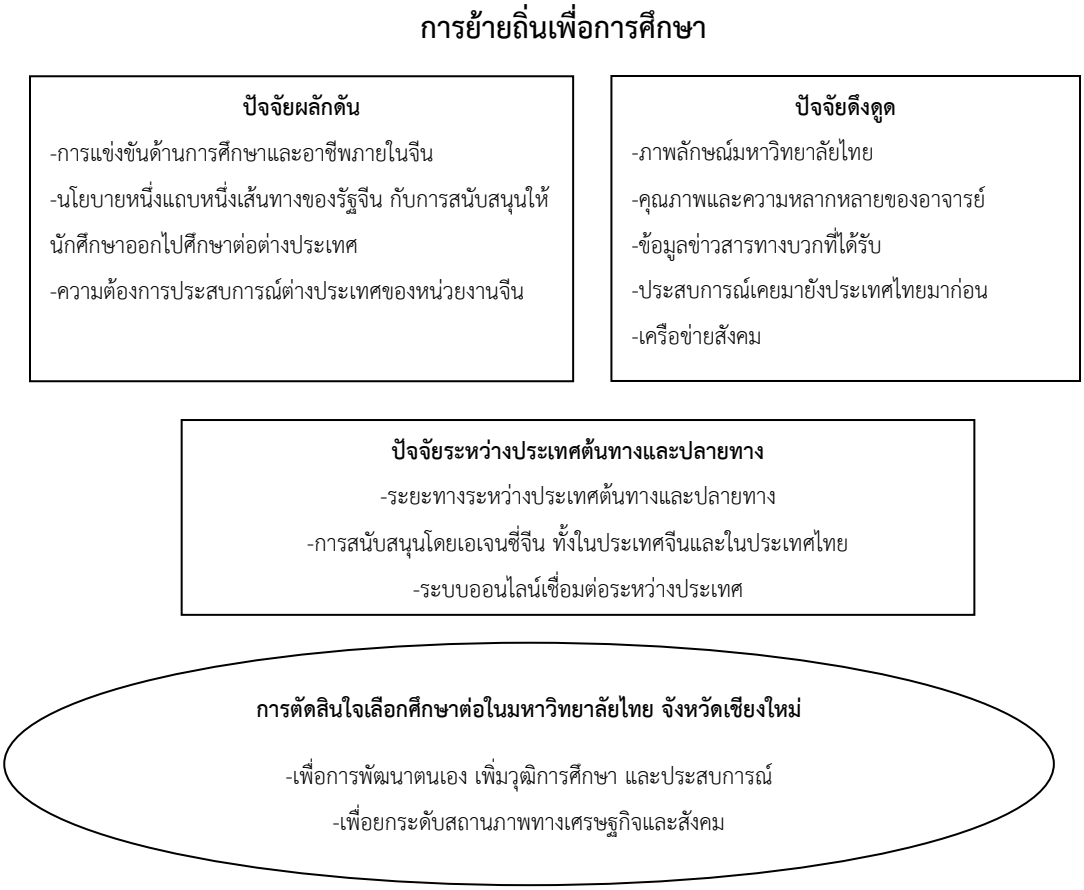

ภาพที่ 1. การย้ายถิ่นเพื่อการศึกษา: ปัจจัยในการตัดสินใจเลือกศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาของนักศึกษาจีนในมหาวิทยาลัยจังหวัดเชียงใหม่

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 มหาวิทยาลัยและและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยเป็นข้อมูลประกอบการสร้างแนวทางและมาตรการในการรับนักศึกษา รองรับ แก้ไขปัญหา และส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษาจีนที่เข้ามาศึกษาในมหาวิทยาลัยไทย

7.2 มหาวิทยาลัยในประเทศไทยควรมีการปรับปรุงภาพลักษณ์มหาวิทยาลัยโดยการสื่อสารผ่านหลายช่องทาง โดยเฉพาะข้อมูลทางออนไลน์ และควรมีการปรับปรุงคุณภาพการสอนในด้านต่างๆ ให้ครอบคลุมและสอดคล้องกับความต้องการของนักศึกษา

7.3 หน่วยงานภาครัฐสามารถใช้ผลการวิจัยเพื่อประกอบการตัดสินใจสร้างนโยบายเพื่อรองรับกับการเข้ามาศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยของนักศึกษาต่างชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษาจีน

เอกสารอ้างอิง

กมลทิพย์ ประสิทธิ์นราพันธุ์, และ วสันต์ สกุลกิจกาญจน์. (2565). ภาพลักษณ์มหาวิทยาลัย การรับรู้คุณภาพการสอน และการสื่อสารการตลาด ที่มีความสัมพันธ์ต่อการตัดสินใจเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *วารสารสังคมศาสตร์, 11*(1), 26-36.

กระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2564). *จำนวนนักศึกษาสัญชาติจีนในสถาบันอุดมศึกษาไทย ปีการศึกษา 2010-2020.* กรุงเทพฯ: ระบบเผยแพร่สารสนเทศอุดมศึกษา ศูนย์สารสนเทศอุดมศึกษา.

กฤตยา อาชวนิจกุล, มนตรี จงพูลผล, เสถียร ก่อเกียรติตระกูล, เสนีย์ พิมลศิริ, เฉลิมพล จินตรัตน์, สาโรช พลพินิจ,...อนุสิษฐ คุณากร. (2547). *คนต่างด้าวในประเทศไทยคือใครบ้าง มีจำนวนเท่าไหร่ ระบบฐานข้อมูลแบบไหนคือคำตอบ*. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

กุลนรี นุกิจรังสรรค์, และ กรองจันทร์ จันทรพาหา. (2564). *การศึกษาเบื้องต้นว่าด้วยนักศึกษาจีนในไทย* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

ประชาชาติธุรกิจ. (2566, 10 มีนาคม). นักศึกษาจีนอยู่ที่ไหนในมหาวิทยาลัยทั่วประเทศไทย. *ประชาชาติธุรกิจ.* สืบค้นจาก https://www.prachachat.net/education/news-1227523

ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ, และ ศิริพงศ์ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (2561). *การสำรวจสถานการณ์การย้ายถิ่นในประเทศไทย พ.ศ. 2559* (รายงานวิจัย). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: วิทยาลัยประชากรศาสตร์.

ปังปอนด์ รักอำนวยกิจ, และ ศิริพงศ์ ปาลกะวงศ์ ณ อยุธยา. (2562). ความหลากหลายของกลุ่มผู้ย้ายถิ่นในประเทศไทย: มุมมองทางประชากรและสังคม. *วารสารพัฒนาการเศรษฐกิจปริทรรศน์, 13*(2), 84-122.

ปิยะภพ มะหะหมัด. (2559). คุณูปการของเติ้ง เสี่ยวผิง ที่มีต่อการสร้างสรรค์จีนให้ทันสมัย. *วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา, 4*(1), 113-129.

ลงทุนแมน. (2566). ชาวจีน แห่มาเรียนต่อในไทยมากขึ้น. สืบค้นจาก https://www.longtunman.com/45392

วิจิตร ประพงษ์. (2561). การย้ายถิ่นแบบชั่วคราวแต่ยาวนานของ แรงงานไทยแบบผิดกฎหมายในฝรั่งเศส. *วารสารพัฒนศาสตร์, 1*(2), 206-240.

ศันสนีย์ จันทร์อานุภาพ. (2554). *ชีวิตนักเรียนไทยในต่างแดน สังคมวิทยาการย้ายถิ่น กรณีเรียนจบไม่กลับบ้าน.* สงขลา: เหรียญทองการพิมพ์.

ศันสนีย์ จันทร์อานุภาพ, นิสากร กล้าณรงค์, ศุภรัตน์ พิณสุวรรณ, มูหาหมัด สาแลบิง, ชีวนันท์ คุณพิทักษ์, และ สมสมัย เอียดคง. (2560). การย้ายถิ่นเพื่อศึกษาต่อในมาเลเซียของนักศึกษาไทยจากจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารปาริชาต มหาวิทยาลัยทักษิณ,* ฉบับพิเศษ, 45-56.

ศิริเพ็ชร ทฤษณาวดี. (2563). ทฤษฎีการย้ายถิ่นกับชาวจีนอพยพใหม่. *วารสารจีนศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 13*(2), 421-485.

ศิวริน เลิศภูษิต. (2565). ปัจจัยและรูปแบบการย้ายถิ่นของชาวจีนอพยพใหม่ ในยุคโลกาภิวัตน์: กรณีศึกษาจีนอพยพใหม่ในจังหวัดเชียงใหม่. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 13*(2), 137-166.

สุภางค์ จันทวานิช. (2540). *การย้ายถิ่นข้ามชาติในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก: ปัญหาและแนวโน้ม.* กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยการย้ายถิ่นแห่งเอเชีย สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุษามาศ เสียมภักดี. (2562). *การย้ายถิ่นระหว่างประเทศ พัฒนาการและแนวคิด.* ชุดวิชาความคิดทางการเมืองและสังคม. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

Dimmock, C., & J. Leong. (2010). Studying Overseas: Mainland Chinese Students in Singapore. *Compare: A Journal of Comparative and International Education, 40*(1), 25-42.

Inclusive Development International. (2567). รุกคืบ: การลงทุนโครงสร้างพื้นฐานของจีนอาเซียนและภูมิภาคอื่น. สืบค้นจาก https://www.inclusivedevelopment.net/wp-content/uploads/2017/03/1.-Executive-Summary-TH.pdf

Jones, H. R. (1990). *A Population Geography.* New York, NY: Guilford Publications.

Lee, E. (1966). A Theory of Migration. *Demography, 3*(1), 47-57.

Mazzaral, T., & Souter, G. N. (2002). "Push-Pull" Factors Influencing International Student Destination Choice. *International Journal of Educational Management, 16*(2), 82–90.

Ping, Y. (2563). *"ผู้อพยพทางการศึกษา": การเคลื่อนย้ายรูปแบบใหม่ของครอบครัวชาวจีน กรณีศึกษาจังหวัดเชียงใหม่.* ใน *การประชุมนำเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษา ครั้งที่ 15* (น. 2070 – 2082). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรังสิต.

Yang, X. (2565). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อนักศึกษาจีนในการเลือกศึกษาต่อระดับปริญญาตรีมหาวิทยาลัยเอกชนในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ประเทศไทย* (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, ปทุมธานี.

Criminal Mediation in the Police Investigation Phase: Implementation Challenges and Solutions for Restorative Justice in Thailand's Metropolitan Police *

Chetsadaphong Khamchu and Sunee Kanyajit
Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University
Email: chetsadaphong.kha@rpca.ac.th

Abstract

This study aim to 1) examines the current operational challenges and obstacles facing criminal dispute mediation during police investigations, 2) develops practical approaches for enhancing these mediation processes to improve their effectiveness and implementation at the investigation stage.This study employed qualitative research through in-depth interviews with 58 samples, including 37 practitioners, 18 service recipients, 3 policy officers and supplemented by focus group discussions with 9 experts.

The findings revealed four categories of problems and limitations: 1) structural barriers, including inadequate legal frameworks and organizational constraints; 2) operational challenges in implementation procedures; 3) personnel issues encompassing training and capacity gaps; and 4) resource management obstacles, including budget and facility limitations. These barriers resulted in informal mediation processes that often replaced the formal legal procedures mandated by the Act. To systematically address operational problems and

* ได้รับบทความ: 5 กันยายน 2568; แก้ไขบทความ: 4 ธันวาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 12 ธันวาคม 2568
Received: September 5, 2025; Revised: December 4, 2025; Accepted: December 12, 2025

barriers, researchers proposed the B.R.I.D.G.E. model (Bureau Structure Reform, Regulatory Framework Enhancement, Integration and Coordination, Digital Transformation, Governance and Quality Assurance, Empowerment of Human Resources) synthesized from empirical findings, emphasizing digital transformation as crucial for bridging policy-to-practice gaps.

The research serves as a policy framework for developing restorative justice processes, recommending drafting new regulations encompassing online mediation and electronic systems, establishing mediator databases, case tracking systems, online mediation platforms, fostering inter-agency collaboration through memoranda of understanding, establishing mediator standards, curriculum development with educational institutions, and clear career advancement pathways to enhance dispute mediation effectiveness within the Metropolitan Police Bureau area.

Keywords: criminal mediation; restorative justice; police investigation; police-led dispute mediation; dispute mediation at investigation stage

1. Introduction

Thailand faces significant challenges within its criminal justice system, including excessive criminal cases, court backlogs, and prison overcrowding, which clearly indicate fundamental problems with mainstream justice processes (Ministry of Justice, 2021) Global justice systems adopt restorative justice principles emphasizing stakeholder participation, harm repair, and relationship restoration (Braithwaite, 2020; Kimbrell, Wilson, & Olaghere, 2022). Thailand responded by enacting the Dispute Mediation Act B.E. 2562 (2019), which empowers police investigators to facilitate criminal mediation during investigations. Implementation data shows promising results, with 8,634 cases entering mediation nationwide during 2020-2022, including 3,046 police-facilitated cases in 2023. The

Metropolitan Police Bureau handled 843 cases, representing 27.68% of the national caseload (Department of Rights and Liberties Protection, 2022). Despite these encouraging numbers, significant disparities exist between policy objectives and operational realities.

Research on criminal mediation during police investigations in Thailand spans seventeen years but remains limited in scope and depth. Only five major empirical studies have examined this practice, creating significant gaps in our understanding compared to the extensive international literature on post-trial restorative justice (Patchim, 2020; Pratheuangrattana, 2021; Chomluk, Limawirachapong, & Changkham, 2023). This research concentration within specific populations and institutions has prevented comprehensive longitudinal assessment of mediation effectiveness. Studies concentrate heavily on Bangkok Metropolitan Police Bureau, which handles 843 of the nation's 3,046 annual criminal mediation cases, representing 27.68% of total volume (Department of Rights and Liberties Protection, 2022). The most significant limitation across all studies is their compressed timeframes. Research periods rarely exceed twenty-four months, preventing adequate assessment of cyclical patterns, institutional learning, and sustainable implementation (Patchim, 2020; Pratheuangrattana, 2021; Chomluk, Limawirachapong, & Changkham, 2023).

The National Reconciliation Commission (2020) identified multiple barriers including incomplete regulations, inadequate budgeting, and staffing issues, indicating unrealized potential within the current approach. Existing scholarly literature reveals a notable concentration on restorative justice applications at pre-trial or post-conviction stages. This academic focus has created a considerable gap regarding mediation processes during investigations, precisely when early intervention could yield optimal judicial system efficiency. The absence of rigorous examination concerning police-facilitated mediation during investigations presents particular challenges given this intervention point's potential to reduce system

burden while maintaining appropriate accountability mechanisms. Addressing this oversight proves crucial for developing comprehensive understanding of restorative justice continuums within criminal proceedings (Patchim, 2020; Nascimento, Andrade, & Rodrigues, 2022; Procter-Legg, Hobson, & Quimby, 2024).

This gap becomes more critical considering the emergence of dual implementation systems where formal statutory processes operate alongside informal practices that better reflect community needs and organizational capacities. Structural constraints, operational challenges, and cultural factors have converged to create parallel systems, highlighting divergence between legislative intent and practical implementation. This research examines implementation challenges through extensive fieldwork within Bangkok Metropolitan Police Bureau jurisdiction. This setting proves particularly appropriate, having processed 843 mediation cases during fiscal year 2023. The investigation specifically addresses identified knowledge gaps by examining operational impediments in dispute mediation during investigations while developing appropriate management models for the Metropolitan Police Bureau area. This jurisdiction was selected for its significant urban population density and substantial case volume, making it particularly suitable for prototype solution development.

2. Research Objective

This research pursues two primary objectives within the Metropolitan Police Bureau jurisdiction. The first objective examines the current operational challenges and obstacles facing criminal dispute mediation during police investigations, including how these processes align with existing institutional responsibilities and restorative justice principles. The second objective develops practical approaches for enhancing these mediation processes to improve their effectiveness and implementation at the investigation stage.

3. Methodology

This research employs sequential qualitative methodology to address both research objectives through systematic data collection and validation. In-depth interviews examine operational challenges and management approaches for dispute mediation during the investigation phase within the Bangkok Metropolitan Police Bureau jurisdiction. Participants contained three groups that consisted of 37 Criminal Dispute Mediation Practitioners, 18 Recipients of Criminal Mediation Services and 3 Policy Officials from the Department of Rights and Liberties Protection, Legal and Case Office of the Royal Thai Police, and Thailand Institute of Justice. The research utilized purposive sampling of 58 stakeholders involved in dispute mediation during investigations, with subsequent random sampling for representative distribution. Participants contained three groups.

This study utilized in-depth interviews and focus group discussions to collect data. The research instrument was a semi-structured interview. The researcher conducted field research, including in-depth interviews (either by sending letters to key informants to solicit feedback), and focus group discussions to data and facts. The data and information was synthesized and recorded. Typological analysis was used to analyze the operations within the dispute mediation framework, including problems, obstacles, and appropriate management models for dispute mediation under the restorative justice process at the investigative level. The analysis was conducted after data collection until saturation was achieved. Analytical induction was then used to summarize the data and present the findings.

4. Results

4.1 The current operational challenges and obstacles facing criminal dispute mediation during police investigations

Criminal dispute mediation implementation under Thailand's Dispute Mediation Act of 2019 has evolved through three distinct phases within the Metropolitan Police Bureau jurisdiction. The preparatory phase experienced slow development until 2023, when metropolitan police stations became pilot units for establishing dispute mediation centers. Public understanding remained limited, with inadequate facilities often shared with other investigative units. The implementation phase revealed a dual-track system where informal mediation by investigation officers proved more popular than formal statutory procedures due to speed and simplicity. This informal approach, often termed "case deflection," effectively diverted 80-90% of eligible cases from the formal justice process. However, participation declined when victims were corporate entities with mandatory prosecution policies or when complainants sought legal retribution. The monitoring phase demonstrated mixed outcomes. While immediate settlement agreements created no compliance issues, conditional agreements requiring installment payments imposed additional monitoring burdens on investigation officers. Overall mediation statistics remained disproportionately low compared to total criminal prosecutions, with stakeholder attitudes polarized between those with successful experiences and those encountering implementation obstacles.

Furthermore, barrier of systematic implementation was found. Four primary barrier categories emerged from stakeholder analysis and illustrated as following.

4.1.1 Structural and legal limitations included restrictive case eligibility criteria that excluded civil damages and serious offenses like grievous bodily harm. Inconsistent inter-agency timeframes (7 days versus 14 days) created operational

confusion, while regulations failed to address modern requirements such as online mediation or fugitive defendant cases.

4.1.2 Operational challenges permeated every mediation phase. Mediator registration delays extended up to two years due to centralized approval processes. Investigation officers frequently failed to inform parties of mediation rights, while documentation requirements involved 1 4 complex forms that discouraged formal system usage. Post-mediation compliance monitoring proved particularly challenging for installment payment agreements.

4.1.3 Personnel issues affected both investigation officers and mediators. Officers demonstrated insufficient legal knowledge, negative attitudes toward system efficiency, and concerns about increased workloads without adequate compensation. Mediator shortages occurred both quantitatively and qualitatively, with limited practical training opportunities and occasional ethical violations involving percentage-based compensation schemes.

4.1.4 Resource management problems encompassed budget misalignment, poor inter-agency coordination, inadequate public relations, and insufficient technological integration. Budget allocation failed to recognize mediation as a primary mission, while coordination difficulties resulted in multiple document exchanges between agencies. Performance measurement systems remained underdeveloped without clear quality assurance mechanisms.

4.2 The development practical approaches for enhancing mediation processes to improve effectiveness in the investigation stage

The B.R.I.D.G.E. Conceptual Framework

The research culminated in developing the B.R.I.D.G.E. conceptual framework, representing both an operational acronym and symbolic bridge connecting victims and offenders through restorative processes. This framework addresses systematic problem-solving through six interconnected components that require coordinated implementation rather than isolated interventions.

4.2.1 Bureau Structure Reform involves establishing Criminal Case Dispute Mediation Coordination Centers at command levels, providing experienced mediators, legal experts, and psychological support for under-resourced police stations.

4.2.2 Regulatory Framework Enhancement encompasses central law development, expanded case eligibility, flexible timeframes, authority decentralization, and informal mediation regulation.

4.2.3 Integration and Coordination promotes inter-agency cooperation through memoranda of understanding, resource sharing, and standardized operating procedures.

4.2.4 Digital Transformation emphasizes comprehensive platform development from case receipt through result monitoring, online mediation capabilities, and secure database integration with existing systems.

4.2.5 Governance and Quality Assurance establishes performance indicators, monitoring systems, feedback mechanisms, professional mediation councils, and dedicated funding structures.

4.2.6 Empowerment of Human Resources focuses on professional qualification standards, specialized training curricula, and clear career advancement pathways for mediators and investigation officers.

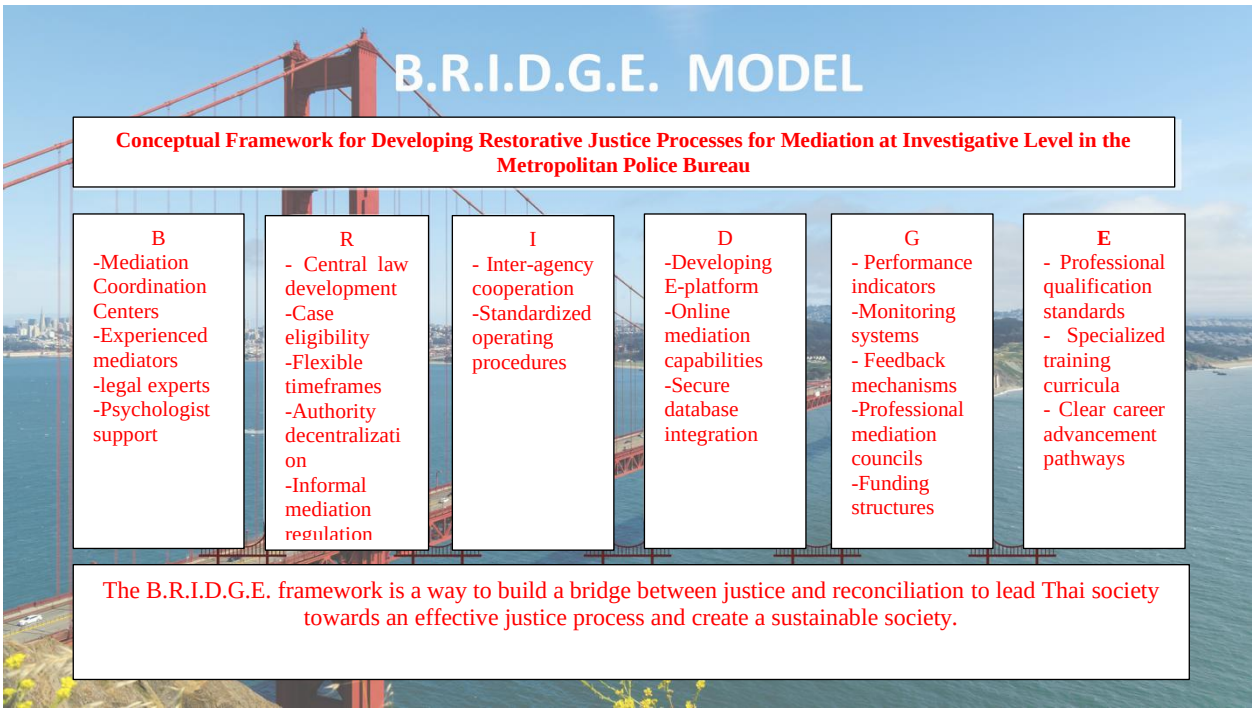

Figure 1. B.R.I.D.G.E. Model

The B.R.I.D.G.E. framework demonstrates that effective criminal dispute mediation requires coordinated solutions addressing interconnected challenges rather than isolated interventions. Each identified problem category demands 2-3 framework components working simultaneously for sustainable outcomes, reflecting the complexity of implementation barriers within Thailand's investigation-level criminal justice system.

Structural and legal limitations encompass fundamental obstacles including restricted case eligibility, inconsistent inter-agency timeframes, and outdated regulatory frameworks. These problems require regulatory improvements coupled with quality governance systems, frequently necessitating digital transformation to accommodate modern mediation formats such as online proceedings. Case eligibility expansion specifically demands regulatory changes paired with

governance quality standards, while inconsistent timeframes between the Royal Thai Police Office's 7-day requirement and the Department of Rights and Liberties Protection's 14-day framework require regulatory harmonization with digital flexibility.

Operational challenges span pre-mediation registration delays extending up to two years, failure to notify parties of mediation rights, excessive documentation burdens involving 14 complex forms, mediator safety concerns, and post-mediation compliance monitoring difficulties. These problems require diverse solutions combining digital transformation for documentation reduction and efficient monitoring systems, regulatory improvements for authority decentralization and procedure streamlining, inter-agency integration for shared documentation standards, and organizational reform for creating support units and coordination centers.

Personnel issues affect both investigation officers lacking correct legal knowledge and practical skills, and mediators facing quantitative and qualitative shortages with limited training opportunities. Officers demonstrate negative attitudes toward system efficiency, lacking confidence in statutory mediation processes while harboring concerns about increased workloads without adequate compensation. These challenges require human resource empowerment through comprehensive and continuous training programs, governance systems for professional standards and ethics establishment, and organizational reform for creating support units enabling more efficient personnel performance.

Resource management deficiencies span budget administration with misaligned request formats, coordination problems arising from unclear prosecutor office guidelines, inappropriate public relations with limited accessibility, equipment and facility limitations, and absent performance measurement systems. Solutions demand governance-directed funding mechanisms through specialized fund establishment, digital infrastructure enhancements including

integration with existing systems like the Daily Record System, and comprehensive evaluation frameworks for effective resource allocation and maximum benefits.

Priority attention should focus on Digital Transformation and Regulatory Framework Enhancement, as these components address challenges across all four problem categories most comprehensively. Digital transformation directly impacts documentation burden reduction, online mediation capabilities, monitoring system efficiency, and inter-agency information sharing. Regulatory framework enhancement enables authority decentralization, timeframe harmonization, case eligibility expansion, and informal mediation recognition. These foundational elements enable Thailand's criminal justice system to balance mainstream and restorative approaches while achieving modern international standards for dispute resolution processes that promote social peace and community restoration.

5. Discussion

The synthesis of all research findings provides a conceptual framework for developing a restorative justice process for mediation at the investigative level to the Metropolitan Police Bureau. This framework derived from the six-letter English acronym “B.R.I.D.G.E”. It can summarize and discussed as follows.

5.1 Bureau Structure Reform

This is the first foundation of the BRIDGE model, which emphasizes the establishment of a coordination center for criminal mediation at the investigation level to support inadequate resource of police stations. The center will provide and support experienced mediators, legal experts and psychologists to provide consultation and resolve issues that arise during the mediation process. This structural reform creates a strong support system for the mediation process at the operational level. The organizational structure reform through the establishment of a coordination center for criminal mediation at the divisional level that based

on the BRIDGE framework. This reflects a deep understanding of the unequal distribution of resources in the Thai police system. This correspond with international demonstration toward the importance of a strong support structure by The Czech Republic Probation Mediation Service Center. The Czech center assist in finding effective and socially beneficial solutions to crime-related conflicts. A coordinator assists both parties in finding a mutually beneficial solution. Meanwhile, Norway has a legal sector such Norwegian Mediation Service to employs approximately 600 coordinators and mediators in 22 districts (Chavez, Cinco & Drennan, 2015).

The idea of establishing this coordination center aligns with the recommendations of Chomluk, Limawirachapong, & Changkham, (2023), who proposed establishing mediators at police stations. Community leaders or other individuals shall be appointed as mediators and police officers, administrators, commanders and investigators shall be trained. In addition, budget shall increase the operation. Furthermore, Romero-Seseña's (2024) recommended investing in expert training, providing appropriate resources and developing a dedicated platform for mediation that integrates document management, identity verification and communication with justice agencies. This structural reform is consistent with the study of Thanyasiri (2022), who emphasized expanding the role of mediation at the investigator level and expanding the role of community justice centers through legal mediation center. Establishing a coordination center addresses the root causes of the system by creating a support network. This can provide comprehensive legal and psychological services. A study highlights the importance of addressing the inequities in resource distribution from field research. The study indicated that creating high-quality support systems to ensure fair access to mediation services.

5.2 Regulatory Framework Enhancement

This covers a multi-dimensional improvement of laws and regulations, including:

5.2.1 Developing a central law and interagency collaboration across justice processes;

5.2.2 Expanding the types of mediation cases that taking into account the nature of the offense and the relationship between the parties;

5.2.3 Revising flexible timeframe of meditation;

5.2.4 Decentralizing investigators and

Establishing clear regulations and guidelines for informal mediation to support the daily work of investigators and reduce workloads.

The research findings on regulatory framework enhancement reflect the urgent need for legal structural reform to support truly restorative justice processes. This is related to the concept of "criminology of trust, which viewing offenders and victims as human beings with the potential to resolve problems together. The legal integration and expansion of the types of cases for mediation have strong theoretical foundations based on “valuable assets”. It should involve the community, victims and offenders in solving the problem (Walgrave, 2019).

Empirical evidence from a study by Glubwila, Lerwongrat, & Khruakham (2020) on the Barangay Justice System in the Philippines under Republic Act No. 7160 demonstrates the success of integrating a clear legal framework with community-level mediation processes. Meanwhile, research by Chomluk, Limawirachapong, & Changkham, (2023); Thanyasiri (2022) points to the lack of a comprehensive regulatory framework and the ambiguity in the practices of investigators in the Thai context. Decentralizing powers of mediation investigators and establishing regulations for informal mediation is therefore an approach consistent with Europe. The strict qualification and procedural complexity limit mediation to minor offenses or fragmented procedures. Such reforms would help bridge the gap between the philosophical principles of restorative justice and the

actual practice in the Thai justice system. This could create a legal environment to the development of mediation practices into formal and effective processes.

5.3 Integration and Coordination

Emphasis on building a collaborative network among relevant agencies include the Royal Thai Police, the Office of the Attorney General, the Courts of Justice, the Department of Rights and Liberties Protection, the Lawyers Council of Thailand and civil society organizations. This achieve through the preparation of clear memoranda of understanding (MOUs), integrating resources resource such as registered mediators with any agency to perform mediation duties without re-enroll. Also, it establish common operational standards through the development of a Standard Operating Procedure (SOP) that covering every step of the mediation process and monitoring compliance with the agreement. The research on integration and coordination reflect the strategic necessity of building a collaborative network among relevant agencies in the justice process.

This is consistent with the collaborative strategy in Thomas & Kilmann's (1976) that emphasizes working together to find mutually agreeable solutions. Coordination through memoranda of understanding (MOUs) between the Royal Thai Police, the Attorney General Office, the Courts of Justice and other agencies has a theoretical foundation from empirical evidence in overseas, particularly Canada. Canada has various mediation forms such as the Victim-Offender Mediation Programs have been in operation for over 25 years and Circle Sentencing and Community Conferencing require coordination between police, prosecutors, courts and communities. New Zealand has also demonstrated success in integration through Family Group Conferences that incorporate the Maori Hui Whakatika principle into its nationwide justice system. Meanwhile, the Philippines has seen success with its Barangay Justice System under Republic Act No. 7160 that demonstrate the integration of the primary justice system with community mechanisms.

In the Thai context, research by the National Reconciliation Commission (2020); Chomluk, Limawirachapong, & Changkham, (2023) highlighted the need to expand interagency coordination, particularly by linking district Damrongtham Centers, Community Justice Centers and Community Mediation Centers. Integrating resources by allowing registered mediators to work across agencies is therefore an approach to relate with Walgrave. The concept of Walgrave emphasis on the need to build countervailing forces to combat penal populism through collaborative networks between academia, civil society and practitioners that committed to the principles of mutual respect, peace, and participation (Walgrave, 2019). Establishing common operating standards addresses the challenges identified regarding cross-regional operational inconsistencies, creating a balance between the unique identities of individual agencies and supporting objectives of restorative justice processes.

5.4 Digital Transformation

This approach incorporates technology into the mediation process through the development of a comprehensive digital platform, covering from case reception, case screening, scheduling, mediation proceedings, memorandum of understanding, and follow-up. This approach also includes the development of an online mediation system that increases flexibility and accessibility, particularly in situations of face-to-face meeting. Furthermore, of a centralized database system must develop to link data between agencies, including the Daily Record (PDAR) system, prosecution and court information systems, and various mediator information systems with appropriate security and personal data protection measures. The research on digital transformation in mediation reflect a revolution in operating models driven by changes in the social and technological context, particularly after 2020.

A study by Romero-Seseña (2024) in Spain showed that over 96% of participants used online tools in the mediation process. Using smartphones via

messaging applications (WhatsApp, Telegram) and computers via video calling platforms (Zoom, Meet, Skype) become the primary means of communication. Although online mediation presents challenges in emotional communication and the recognition of non-verbal cues and it require facilitators to employ more strict structure than face-to-face meetings. However, technology has significantly increased accessibility, particularly for vulnerable victims or people with mobility limitations. In the Thai context, the development of information systems to support mediation support by justice system reforms. It is linking data between the police CRIMES system, the prosecution system and the court of justice information system along with the development of a PDAR system for recording critical events and a PSC system for the public to track case status.

This response to Royal Thai Police Order No. 732/2566 on reducing administrative procedures and adopting electronic procedures in investigation. The development of a comprehensive digital platform regarding case reception, case screening, scheduling, mediation, memorandum of understanding and follow-up is in line with the previous study for developing mediation platform. The digital platform integrates document management, identity verification, and communication with justice agencies that technology should complement but it is not replace the face-to-face meetings. The platform must conduct to the specific needs of each case with appropriate security and privacy protection measures. The success of digital transformation will depend on addressing the digital gap that may affect some users. This requires investment in expert training and the provision of appropriate resources to ensure effective and accessible option of online meditation for society.

5.5 Governance and Quality Assurance

This covers the establishment of clear performance indicators and Standard Operating Procedures (SOPs) for formal and informal mediation. The development of an effective monitoring and evaluation system build confidence in the

mediation process and the a system for receiving user feedback and complaints must set as well as the establishment of a restorative justice fund to support financial resources for operations and personnel development. An analysis of the framework for governance and quality assurance in restorative justice reveals that the establishment of an effective governance system is a key factor in determining the success of implementing mediation at the investigative stage. This aligns with the B.R.I.D.G.E. framework, which emphasizes governance and quality assurance in establishing a governance framework through performance evaluation protocols, monitoring systems, feedback mechanisms, and professional standards. Research confirms that quality control measures are essential for successful restorative interventions. While well-established programs consistently produce superior results (Fulham, Blais, Rugge, & Schultheis, 2023). The establishment of a professional mediator council would institutionalize standards of practice while addressing inconsistencies in current service delivery.

5.6 Empowerment of Human Resources

It focuses on developing the potential of personnel involved in mediation through the establishment of standards for mediator qualifications that covering basic qualifications, selection processes, professional ethics, the development of specialized training courses, the development of specialized courses for mediation and the creation of clear career paths. This aligns with the issues identified by Chomluk, Limawirachapong, & Changkham, (2023) in their study of the effectiveness of the enforcement of the Mediation Act B.E. 2562 (2019) at the investigation stage. They identified a lack of legally qualified mediators and a lack of preparedness among investigators to conduct mediation. They also recommend that all investigators be provided with training on the mediation process and related laws.

6. Knowledge of Research

The present investigation reveals significant challenges confronting restorative justice implementation within police investigations throughout the Bangkok Metropolitan Police Bureau jurisdiction. Empirical findings identify four interrelated categories of implementation barriers: structural constraints, operational difficulties, personnel limitations and resource management deficiencies. These systemic obstacles collectively impede effective implementation of the Dispute Mediation Act B.E. 2562 (2019) despite its legislative intent. Such implementation difficulties correspond with theoretical propositions advanced by Braithwaite (2020) in his responsive regulation framework, wherein institutional preparedness constitutes an essential precondition for successful restorative justice interventions within established bureaucratic structures.

The emergence of a dual operational system wherein informal mediation practices are preferred over formal statutory processes represents a significant implementation gap undermining the Act's objectives. This phenomenon stems primarily from excessive documentation requirements, mediator availability concerns and workload pressures on investigating officers. Although potentially efficient in addressing immediate case resolution needs, this informal approach compromises the standardization, quality control, and data collection necessary for institutionalized restorative justice. This policy-practice divergence echoes Walgrave (2019) observations regarding the integration challenges of restorative principles within traditional criminal justice frameworks.

The B.R.I.D.G.E. model presented in this research constitutes a multifaceted framework that systematically addresses the identified implementation barriers through six interconnected components: administrative structure reconfiguration, legislative framework enhancement, institutional coordination protocols, technological infrastructure development, quality assurance mechanisms and professional capacity building. Whilst this investigation concentrates specifically

upon the Bangkok Metropolitan jurisdiction, the analytical conclusions potentially extend to comparable urban conurbations with similar administrative structures and demographic characteristics. It warrants noting, however, that rural applications would likely manifest distinct implementation patterns owing to significant variations in resource availability, institutional arrangements and community relationship structures characteristic of non-metropolitan contexts.

7. Suggestion

Policy recommendations for developing a restorative justice process for mediation at the investigative level within the Metropolitan Police Bureau include improving the legal and regulatory framework to accommodate digital technology and building interagency collaboration through the establishment of Memorandum of Understanding (MOUs). Human resource development to enhance the qualification standards of mediators and meet actual needs is a key strategy for developing a professional workforce.

The operational recommendations for developing a restorative justice process for mediation at the investigative level in the Metropolitan Police Bureau area include the development of a mentoring system. This an important approach for transferring knowledge and experience from successful coordination centers to new centers. Furthermore, the development of a work manual for investigators must carry out. The strengthening the legal and regulatory framework is a key component of the B.R.I.D.G.E. model, which aims to improve relevant laws and regulations to facilitate mediation. In addition, training to promote professional standards and ethics, and promoting professional standards and ethics for mediators are key components of supervision and quality assurance.

References

Braithwaite, J. (2020). Restorative justice and reintegrative shaming. In C. Chouhy, J. C. Cochran, & C. L. Jonson (Eds.), *Criminal justice theory: Explanation and effects* (pp. 281-308). United Kingdom: Routledge.

Chavez, P., Cinco, C., & Drennan, D. (2015). Restorative Justice: Review of Existing Literature. International Norms and Best Practice. Students Learning with Communities. Retrieved from https://arrow.tudublin.ie/cgi/viewcontent.cgi?article=1041&context=comlinkoth

Chomluk, T., Limawirachapong, A., & Changkham, R. (2023). Efficiency of enforcement of the Mediation Act B.E. 2562 at the investigation level. *Journal of Criminology and Forensic Science*, *9*(2), 100-117. Retrieved from https://so02.tci-thaijo.org/index.php/forensic/article/view/265660

Department of Rights and Liberties Protection. (2022). *Annual report 2022*. Ministry of Justice, Thailand. Retrieved from https://ww2-api.rlpd.go.th/File/Documentcontent/07837922-8526-4d4f-f74a-08dae3c3fb9e/20221222092650.pdf

Dispute Mediation Act, B.E. 2562 (2019). (2019, 22 May). Royal Thai Government Gazette. No. 136 Part 67 A, pp.1-22.

Glubwila, S. ., Lerwongrat, K., & Khruakham, S. . (2020). Comparative Study on Conflict Management and Reconciliation of ASEAN Countries. *Journal of Behavioral Science for Development, 12*(2), 139–157. Retrieved from https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBSD/article/view/222684

Fulham, L., Blais, J., Rugge, T., & Schultheis, E. A. (2023). The effectiveness of restorative justice programs: A meta-analysis of recidivism and other relevant outcomes. *Criminology & Criminal Justice*. https://doi.org/10.1177/17488958231215228

Kimbrell, C. S., Wilson, D. B., & Olaghere, A. (2022). Restorative justice programs and practices in juvenile justice: An updated systematic review and meta-analysis for effectiveness. *Criminology & Public Policy*, *22*(4), 887-920. https://doi.org/10.1111/1745-9133.12613

Ministry of Justice. (2021). *Research findings indicate "restorative justice" helps reduce recidivism, aims to reduce court backlogs and prison overcrowding*. Retrieved from https://www.moj.go.th/view/59238

Nascimento, A. M., Andrade, J., & Rodrigues, A. de C. (2022). The psychological impact of restorative justice practices on victims of crimes—a systematic review. *Trauma, Violence, & Abuse*, *24*(3), 1930-1947. https://doi.org/10.1177/15248380221082085

Patchim, T. (2020). The restorative justice results in the juvenile investigation. *Journal of Criminology and Forensic Science*, *6*(2), 1-15. Retrieved from https://so02.tci-thaijo.org/index.php/forensic/article/view/245242

Pratheuangrattana, C. (2021). The Public Sector Dispute Mediation According to the Mediation Act in 2562 B.E. (A.D. 2019): Opportunities and Challenges. *Journal of Thai Justice System*, *14*(3), 1–18. Retrieved from https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/article/view/250757

Procter-Legg, T., Hobson, J., & Quimby, E. (2024). Restorative justice and social justice: An international perspective. *Contemporary Justice Review*, *27*(2), 218-238. https://doi.org/10.1080/10282580.2024.2414953

Romero-Seseña, P. (2024). Applicability and uses of the online environment in restorative mediation: Towards a digital restorative justice? *Current Issues in Criminal Justice*, *37*(1), 75-93. https://doi.org/10.1080/10345329.2024.2319919

Thanyasiri, P. (2022). Conflict Resolution through the Restorative Justice and Peaceful Resettlement by Thai Law Enforcement Authorities. *NKRAFA Journal of Humanities and Social Sciences,* 10, 45–59. Retrieved from https://so04.tci-thaijo.org/index.php/KANNICHA/article/view/257753

The National Reconciliation Commission. (2020). *Appropriate approaches for conflict management through restorative justice and peaceful means by law enforcement agencies*. Retrieved from https://www.moj.go.th/attachments/20201103092727_24949.pdf

Thomas, K. W., & Kilmann, R. H. (1976). Thomas-Kilmann Conflict Mode Instrument. Group & Organization Studies, *1*(2), 249-251. https://doi.org/10.1177/105960117600100214

Walgrave, L. (2019). Restorative justice in severe times: Threatened or an opportunity? *New Criminal Law Review*, *22*(4), 618-644. https://doi.org/10.1525/nclr.2019.22.4.618

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ประกอบการเพื่อพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากระหว่างประเทศ *

Knowledge Exchange Among Entrepreneurs for the Development of International Grassroots Economic Innovation

ชุติมันต์ สะสอง
Chutimun Sasong
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
Faculty of Management Science, Chiang Mai Rajabhat University
Email: Chutimun_sas@g.cmru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นแบบผสานวิธี ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณและวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) จัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ 2) พัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ และ 3) สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ใช้ประชากรกลุ่มตัวอย่าง 1,000 คน เครื่องมือวิจัย ได้แก่ 1) แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพรรณนาและวิเคราะห์สมการโครงสร้าง SEM ด้วยโปรแกรม AMOS และ 2) แบบสัมภาษณ์ไม่มีโครงสร้าง วิเคราะห์ด้วยเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ผู้ประกอบการได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) พัฒนาผู้ประกอบการให้มีทักษะอาชีพระดับสูงและทักษะการสื่อสารเพื่อติดต่อกับภาคีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2) สร้างความ

* ได้รับบทความ: 11 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 2 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 6 พฤษภาคม 2568
Received: February 11, 2025; Revised: May 2, 2025; Accepted: May 6, 2025

ร่วมมือทางธุรกิจกับภาคเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 3) ส่งเสริมเยาวชนให้มีทักษะด้านการค้า การลงทุน และการสร้างธุรกิจให้โดดเด่น ทั้งนี้ได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวคิด เทคนิควิธีการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการธุรกิจชุมชน ด้วยหลักสูตรการเตรียมความพร้อมผู้ประกอบการทำการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ และหลักสูตรฝึกภาษาด้วยบทสนทนาธุรกิจระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ผู้ประกอบการได้มีทักษะและสมรรถนะในการดำเนินงานธุรกิจระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ระหว่างผู้ประกอบการในประเทศและต่างประเทศ และตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน สมาคมนักธุรกิจไทย-จีน กงสุลญี่ปุ่น และกงสุลอินเดีย เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงยังได้จัดกิจกรรมการฝึกอบรมแนวทางและรูปแบบการทำธุรกิจเพื่อส่งออกไปต่างประเทศให้กับเยาวชนและนักศึกษา เพื่อสร้างเยาวชนและนักศึกษาสู่การเป็นทูตการค้าต่างประเทศในอนาคตด้วย โดยโมเดลการวัดมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ Chi-square = 45.603, Chi-square/df = 1.303, df = 35, p = .108, GFI = .997, CFI = .999, RMR = .007, RMSEA = .017, NFI = .998

คำสำคัญ: การแลกเปลี่ยนเรียนรู้; นวัตกรรม; เศรษฐกิจฐานราก

Abstract

This research is a combination of quantitative and qualitative research, this study aims to: 1) develop strategic and operational plans for international trade and investment, 2) enhance the competencies of community entrepreneurs in conducting international business, and 3) establish networks for trade and investment cooperation both domestically and internationally. The study involved a sample group of 1,000 participants. Research instruments included 1) a questionnaire analyzed using descriptive statistics and Structural Equation Modeling (SEM) with AMOS software, and 2) unstructured interviews analyzed using content analysis.

The research findings indicate that entrepreneurs have developed strategic and operational plans for international trade and investment in three key areas: 1) enhancing entrepreneurs' professional skills and communication abilities to engage with domestic and international networks, 2) fostering business collaboration with both domestic and international networks, and 3) promoting youth development in trade, investment, and business creation. Knowledge exchange on operational concepts and techniques was conducted to strengthen the competencies of community entrepreneurs. This was facilitated through a preparatory curriculum for international trade and investment, as well as a business communication language training course. These initiatives are crucial in equipping entrepreneurs with the necessary skills and competencies for successful international business operations.

Additionally, the study established trade and investment cooperation networks involving domestic and international entrepreneurs, government representatives, private sector organizations, the Thai-Chinese Business Association, the Japanese Consulate, and the Indian Consulate. Training sessions on business strategies and export practices were also organized for youth and students, aiming to prepare them as future trade ambassadors. and the model showed the following empirical relationships: Chi-square = 45.603, Chi-square/df = 1.303, df = 35, p = .108, GFI = .997, CFI = .999, RMR = .007, RMSEA = .017, NFI = .998

Keywords: knowledge exchange; innovation; grassroots economy

1. บทนำ

การขับเคลื่อนการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับ ประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจ ไทยในอนาคตโดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขันสามารถพึ่งพาตนเองได้ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพ

และความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกรและการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนในการพึ่งพาตนเอง (หทัยชนก คะตะสมบูรณ์, 2563)

ปัจจุบันหลายประเทศได้มุ่งเน้นการดำเนินนโยบาย ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานราก เพื่อให้ชุมชน มีรายได้เพิ่มขึ้นและหลุดพ้นจากความยากจน โดยอาจใช้รูปแบบวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจเพื่อสังคม ซึ่งมีเป้าหมายในการสร้างผลกำไร หรือผลประกอบการเพื่อสังคมโดยใช้รูปแบบการทำงานของธุรกิจเพื่อเชื่อมภาคธุรกิจ และภาคสังคมเข้าด้วยกัน ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจในระดับฐานรากยังถือเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนขององค์การสหประชาชาติที่กำหนดเป้าหมายสำคัญประการหนึ่ง คือ การมุ่งขจัดความยากจนทุกรูปแบบ (กาญจนา รอดแก้ว, ภุชงค์ เสนานุช, และ รณรงค์ จันใด, 2564)

แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเศรษฐกิจฐานราก เป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง นับเป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้นและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจนความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรมโดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร การส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชนประกอบด้วย 2 แผนย่อย ได้แก่ การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ และการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเข้มแข็งมากขึ้น (วุฒิสภา, 2561)

ทั้งนี้ การพัฒนาผู้ผลิตและผู้ประกอบการ การส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและการสร้างช่องทางการตลาดใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง ไปของผู้บริโภค อาทิ การตลาดออนไลน์ ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สนับสนุนการบรรลุเป้าหมายข้างต้นได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยในช่วงที่ผ่านมามีประเด็นท้าทายที่สำคัญ ได้แก่ การสร้างความ

หลากหลาย คุณค่า และอัตลักษณ์ของสินค้าและผลิตภัณฑ์ รวมถึงการพัฒนาช่องทางการค้าให้สามารถดึงดูดคนรุ่นใหม่และผู้บริโภคที่หลากหลาย

ผู้ประกอบการเปรียบเสมือนนวัตกร (Innovator) ซึ่งนวัตกรรมจะช่วยทำให้เกิดความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจต่อเมื่อผู้ประกอบการต้องเป็นผู้สร้างนวัตกรรมขึ้นมา แนวคิดเรื่องเกี่ยวกับนวัตกรรมในมุมมองด้านผู้ประกอบการ จึงถือว่าผู้ประกอบการเป็นผู้มีบทบาทและความสำคัญต่อกระบวนการพัฒนานวัตกรรม และนวัตกรรมก็มีบทบาททำให้การเป็นผู้ประกอบการประสบความสำเร็จด้วย ทั้ง 2 อย่างนี้จะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในทางบวก (Zhao, Seibert, & Hills, 2005) ที่ผ่านมาผู้ประกอบการไทยมีความรู้ความสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่สากลได้ แต่ยังขาดการเชื่อมโยงเครือข่ายกับระดับนานาชาติในการส่งออกผลิตภัณฑ์เพื่อการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ ทำให้ประเทศไทยสูญเสียโอกาส และขาดรายได้ในการส่งออกสินค้าและบริการ ดังนั้น โครงการนี้จึงมีความประสงค์ที่จะทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุน เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของผู้ประกอบการธุรกิจชุมชน และยกระดับธุรกิจการค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ระดับนานาชาติ ซึ่งเป็นการส่งเสริมผู้ประกอบการไทยให้มีเครือข่ายและสามารถส่งออกผลิตภัณฑ์ไปยังต่างประเทศ เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและบริการกับต่างประเทศนำเม็ดเงินเข้าสู่ประเทศไทย และเกิดการสร้างงานสร้างอาชีพให้กับประชาชนต่อไป

โครงการวิจัยนี้จะทำให้ได้เครือข่ายความร่วมมือผู้ประกอบการของจังหวัดเชียงใหม่ประเทศไทยกับประเทศจีน ญี่ปุ่น และอินเดีย ได้แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ เกิดความร่วมมือระหว่างประเทศ ผู้ประกอบการได้เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ และยกระดับธุรกิจการค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน และส่งเสริมการตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่ระดับนานาชาติ

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ

2.2 เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ

2.3 เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (mixed-methods research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ที่ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก เวทีเสวนากลุ่มย่อย และการวิจัยเชิงปริมาณ (quantitative research) ที่ใช้แนวทางการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,000 คน ตามวิธีการของคอมเลย์และลี (Comrey & Lee, 1992) การวิจัยนี้ได้พัฒนามาจากการรวบรวมข้อมูลบนพื้นฐานการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวกับแนวคิดการจัดการความรู้ แนวคิดการสร้างภาคีเครือข่าย และทฤษฎีการค้าระหว่างประเทศ ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ได้แก่ 1) ผู้ประกอบการ 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) นวัตกรรม 4) สมรรถนะผู้ประกอบการ และ 5) เศรษฐกิจฐานราก ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (confirmatory factor analysis) เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงโครงสร้าง (construct validity) หรือโมเดลการวัด (measurement model) ของตัวแปรแฝง และการวิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relationship model) ตามสมมติฐานการวิจัย โดยการพัฒนากรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง มีขั้นตอนดังนี้

ระยะที่ 1 ลงพื้นที่ พบปะผู้ประกอบการศึกษาบริบทการดำเนินงานโดยการเสวนากลุ่มผู้ประกอบการ เพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลจัดทำแผนยุทธศาสตร์/แผนปฏิบัติการดำเนินงาน และค้นหาประเด็นมาออกแบบเครื่องมือแนวทางการจัดเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการออกแบบสัมภาษณ์เจาะลึก (In-dept Interview) และจัดทำข้อตกลงความร่วมมือ และจัดพิธีลงนามข้อตกลงความร่วมมือระหว่าง ม.ราชภัฏเชียงใหม่ สมาคมส่งออกแห่งประเทศไทย สำนักงานพาณิชย์ หอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ สมาพันธ์เอสเอ็มอีไทยภาคเหนือ เป็นต้น แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ด้วยการสนทนากลุ่ม

ระยะที่ 2 จัดเก็บข้อมูล สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ถอดองค์ความรู้การทำธุรกิจกับต่างประเทศพร้อมจัดทำเป็นฐานข้อมูล สร้างกระบวนการมีส่วนร่วม แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ประกอบการและหน่วยงานภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนพัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ (ทักษะความรู้ด้านเอกสารนำเข้า-ส่งออก มาตรฐานสินค้าสากล ทักษะนวัตกรรม ทักษะสื่อ เทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นต้น และฝึกสนทนาภาษาต่างประเทศจากคู่มือสื่อสารธุรกิจระหว่างประเทศ)

ระยะที่ 3 สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

3.1 จัดเวทีจับคู่เจรจาธุรกิจระหว่างผู้ประกอบการไทยกับผู้ประกอบการต่างชาติและพิธีลงนามข้อตกลงความร่วมมือการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ

3.2 จัดกิจกรรม CMRU to be Inter-trade Ambassador” สร้างนักศึกษาและบุคลากรมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่สู่การเป็นทูตการค้าต่างประเทศ ผ่านการเรียนรู้ และฝึกประสบการณ์จริงร่วมกับผู้ประกอบการ เพื่อยกระดับและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ตลาดโลก

ระยะที่ 4 รวบรวมข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ เขียนรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์และถ่ายทอดผลงานวิจัยสู่ชุมชน รวมทั้งถ่ายถอดองค์ความรู้ด้วยการนำเสนอบทความวิชาการในเวทีวิชาการ หรือลงวารสารระดับชาติ/นานาชาติ

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากงานวิจัยตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ พบว่า มีการวางแผนดำเนินงานสร้างการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ ได้ 3 ประเด็น ได้แก่ 1) พัฒนาผู้ประกอบการให้มีทักษะอาชีพระดับสูงและทักษะการสื่อสารเพื่อติดต่อกับภาคีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2) สร้างความร่วมมือทางธุรกิจกับภาคเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 3) ส่งเสริมเยาวชนให้มีทักษะด้านการค้า การลงทุน และการสร้างธุรกิจให้โดดเด่น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากงานวิจัยตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อพัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ พบว่า ได้มีการกำหนดกิจกรรมพัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ โดยใช้หลักสูตรเตรียมความพร้อมผู้ประกอบการทำการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ และหลักสูตรฝึกภาษาด้วยบทสนทนาธุรกิจระหว่างประเทศ

ภาพที่ 1. คู่มือฝึกอบรมเตรียมความพร้อมผู้ประกอบการทำการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ

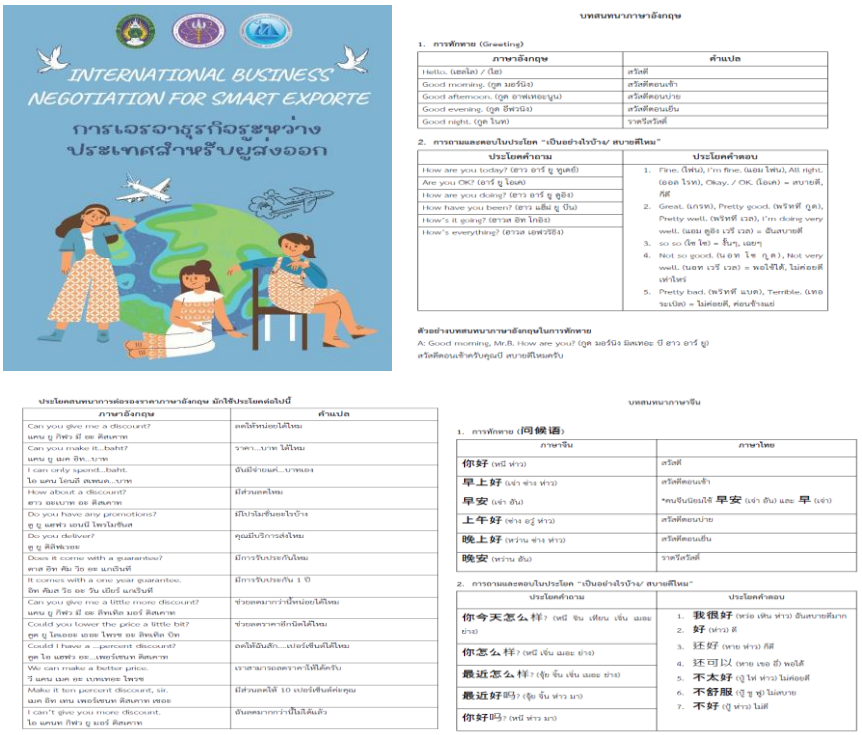

ภาพที่ 2. คู่มือฝึกอบรมบทสนทนาธุรกิจระหว่างประเทศ ภาษาไทย-อังกฤษ-จีน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพจากงานวิจัยตอบคำถามข้อที่ 3 เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ พบว่า เกิดการสร้างเครือข่ายระหว่างผู้ประกอบการในประเทศและต่างประเทศ และตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน รวมถึงตัวแทนกงสุลจากหลายประเทศเข้าร่วมสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือทางการค้า การลงทุน โดยในกิจกรรมดังกล่าว มีตัวแทนผู้บริหารมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สมาคมนักธุรกิจไทย-จีน กงสุลญี่ปุ่น และกงสุลอินเดีย เข้าร่วมกิจกรรม และเยี่ยมชมบูธผลิตภัณฑ์ของกลุ่มผู้ประกอบการ

นอกจากนี้ได้จัดกิจกรรมกับเยาวชนและนักศึกษา โดยมีการฝึกอบรมแนวทางและรูปแบบการทำธุรกิจเพื่อส่งออกไปต่างประเทศ และประกวดแข่งขัน “CMRU to be Inter-trade Ambassador” เพื่อสร้างนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่สู่การเป็นทูตการค้าต่างประเทศ ผ่านการเรียนรู้และฝึกประสบการณ์จริงด้วยการทำคอนเทนต์ Storytelling และแผนการตลาดขายผลิตภัณฑ์ร่วมกับผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการพลิกโฉมมหาวิทยาลัย (Reinventing University) เพื่อยกระดับและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่ตลาดโลก

4.2 ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ผลการวิจัยในส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 1,000 คน เพื่อวิเคราะห์ตัวแปรในการวิจัย ประกอบด้วย 1) ผู้ประกอบการ 2) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3) นวัตกรรม 4) สมรรถนะ และ 5) เศรษฐกิจฐานราก สรุปรายละเอียดดังนี้

4.2.1 ผู้ประกอบการ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อตัวแปรผู้ประกอบการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.23 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .481) สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายประเด็น ปรากฏว่า ประเด็นท่านมีความตื่นตัวทางอารมณ์อยู่ตลอดเวลา อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.45) รองลงมาเป็นท่านมุ่งหวังกำไรและความสำเร็จอยู่เสมอ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.44) ท่านมีการเรียนรู้แทนการเป็นผู้ประกอบการ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.21) ท่านมีความเชี่ยวชาญ ชำนาญการเป็นผู้ประกอบการ อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.12) และท่านมีการโน้มน้าวใจด้วยการใช้วาจา อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.94) ตามลำดับ

4.2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อตัวแปรการพัฒนากลุ่มอาชีพ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.38 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .491) สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายประเด็นปรากฏว่า ประเด็นท่านมีการแลกเปลี่ยนแนวทางการสร้างความมั่งคั่งธุรกิจในรูปของการค้าระหว่างประเทศร่วมกัน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.50) รองลงมาท่านมีการแลกเปลี่ยนความรู้จะเติบโตเป็นวงจรเกลี่ยวที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของ

นวัตกรรมร่วมกัน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.49) ท่านมีการแลกเปลี่ยนทักษะและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.35) ท่านมีการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.34) ท่านมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมผ่านการโต้ตอบ การปรับเปลี่ยนและความเห็นร่วมกัน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.22) ตามลำดับ

4.2.3 นวัตกรรม ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อตัวแปรนวัตกรรมโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.30 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .486) สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายประเด็น ปรากฏว่า ประเด็นท่านนำนวัตกรรมกระบวนการเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.65) ท่านนำนวัตกรรมการตลาดเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.43) ท่านนำนวัตกรรมการจัดการเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.28) ท่านนำนวัตกรรมการบริการเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.21) และท่านนำนวัตกรรมไอทีเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.91) ตามลำดับ

4.2.4 สมรรถนะ ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อตัวแปรสมรรถนะโดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.23 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .453) สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายประเด็น ปรากฏว่า ประเด็นท่านมีความตระหนักถึงโอกาส มีความรับผิดชอบ มีความว่องไว มีความตั้งใจที่จะลงมือทำ ไม่ท้อถอย และมีความทะเยอทะยาน อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.57) รองลงมาเป็นท่านมีความเฉลียวฉลาด คิดริเริ่มสร้างสรรค์แก้ปัญหาเฉพาะหน้าและมีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.36) ท่านมีความสามารถทางการบริหารและทางเทคนิคของธุรกิจที่ประกอบการลงทุนเป็นอย่างดี อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.18) ท่านมีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศติดต่อระหว่างบุคคลทั้งวาจาและลายลักษณ์อักษร อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.11) ท่านมีอารมณ์มั่นคง มีความเป็นมิตรเข้ากับคนได้ มีความรอบคอบ ใส่ใจในความรู้สึกของผู้อื่น และมีความร่าเริง อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 3.91) ตามลำดับ

4.2.5 เศรษฐกิจฐานราก ผลการวิจัย พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นต่อตัวแปรเศรษฐกิจฐานราก โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.33 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = .491) สำหรับผลการพิจารณาเป็นรายประเด็นปรากฏว่า ประเด็นชุมชนมีการพัฒนาด้านสังคม ผู้คน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน อยู่ในระดับมากที่สุด (ค่าเฉลี่ย = 4.52) รองลงมาเป็นชุมชนมีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม อยู่ในระดับ

มาก (ค่าเฉลี่ย = 4.49) ชุมชนมีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหารสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเอง อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.34) เท่ากัน ชุมชนมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นอย่างครบวงจร อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.19) และชุมชนมีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง อยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย = 4.13) ตามลำดับ

4.3 ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factor Analysis)

ผลกระทบของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) การพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากระหว่างประเทศ ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง พบว่า ค่าสถิติแสดงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรผู้ประกอบการ (Entrepreneurial: Entre) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Exchange of knowledge: ExKno) นวัตกรรม (Innovation: Inova) สมรรถนะ (Competence: Compe) และเศรษฐกิจฐานราก (Grassroots Economy: GEcon) โดยผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อนวัตกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) ผู้ประกอบการมีอิทธิพลต่อเศรษฐกิจฐานราก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีอิทธิพลต่อนวัตกรรม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) นวัตกรรมมีอิทธิพลต่อสมรรถนะ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และสมรรถนะมีอิทธิพลทางตรงต่อเศรษฐกิจฐานราก อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

5. อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ประกอบการเพื่อพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากระหว่างประเทศ ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้ประกอบการเพื่อพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากระหว่างประเทศ ซึ่งได้ร่วมกันจัดทำแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ ใน 3 ประเด็น ได้แก่ 1) พัฒนาผู้ประกอบการให้มีทักษะอาชีพระดับสูงและทักษะการสื่อสารเพื่อติดต่อกับภาคีเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ 2) สร้างความร่วมมือทางธุรกิจกับภาคเครือข่ายทั้งในประเทศและต่างประเทศ และ 3) ส่งเสริมเยาวชนให้มีทักษะด้านการค้า การลงทุน และการสร้างธุรกิจให้โดดเด่น ส่วนการพัฒนาสมรรถนะผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนในการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ ได้ใช้หลักสูตรเตรียมความพร้อมผู้ประกอบการทำการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ และหลักสูตรฝึกภาษาด้วยบทสนทนาธุรกิจระหว่างประเทศ สอดคล้อง

กับดวงพร พุทธวงค์ (2561) ที่กล่าวว่าสมาชิกเครือข่ายต้องการได้รับการฝึกอบรมและการให้คำปรึกษาในระดับเข้มข้น และมีความคาดหวังให้ภาครัฐสนับสนุนการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการด้านเทคโนโลยีสมัยใหม่ และภาษาอังกฤษเพื่อธุรกิจ และแสวงหาช่องทางการตลาดต่างประเทศด้วยการแสวงหาผู้ร่วมทุนชาวต่างชาติเพื่อการขยายธุรกิจ และสอดคล้องกับวิมลณัฐ เกิดเจริญ, เบ็ญจวรรณ ลี้เจริญ, และ เตือนใจ แสงทอง (2567) กล่าวว่าสมรรถนะเชิงนวัตกรรมส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการ ดังนั้นธุรกิจนำเข้าและส่งออกสินค้าระหว่างประเทศ ควรส่งเสริมความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างเพียงพอ มีข้อมูลเพียงพอในการดำเนินธุรกิจ มีทักษะในการบริหารความสัมพันธ์ มีทักษะในการนำเทคโนโลยีมาใช้ มีทักษะการใช้ภาษาต่างประเทศ มีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนจากภายนอก และมีประสบการณ์เกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจระหว่างประเทศ ทัศนคติและแรงจูงใจควรให้ความสำคัญด้านคุณภาพของสินค้าและผลิตภัณฑ์และผลกำไรจากการประกอบธุรกิจ มีความกระตือรือร้นในการทำงานและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และสร้างแรงจูงใจด้านการเงิน เช่น เงินรางวัล โบนัส สร้างแรงจูงใจที่มิใช่ตัวเงิน เช่น คำชมเชย เกียรติบัตร โล่รางวัล หรือบัตรกำนัลต่าง การยอมรับนับถือจากลูกค้าและบุคลากร และมีความรับผิดชอบในการประกอบกิจการ และสอดคล้องกับ Byrd & Turner (2001) ที่กล่าวว่าความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันของธุรกิจอาจจะเป็นได้ในหลายมิติ เช่น การมีนวัตกรรม ตำแหน่งทางการตลาด การมีลูกค้าจำนวนมาก และเป็นการยากที่จะลอกเลียนแบบในตัวสินค้าหรือบริการ ผู้ประกอบการที่ดำเนินกิจการเป็นของตัวเอง สามารถวิเคราะห์สิ่งแวดล้อมรวมไปถึงการระบุโอกาสทางธุรกิจภายใต้แนวความคิดสมัยใหม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและการคิดค้นนวัตกรรมใหม่ ๆ โดยเปลี่ยนโอกาสเหล่านั้นให้เป็นธุรกิจที่ประสบความสำเร็จได้ (Covin, Green, & Slevin, 2006) เพื่อสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันและการคงอยู่ขององค์การและธุรกิจอย่างมั่นคงยั่งยืนต่อไป

นอกจากนี้ได้สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการค้า การลงทุนทั้งในประเทศและต่างประเทศ ระหว่างผู้ประกอบการในประเทศและต่างประเทศ และตัวแทนภาครัฐ ภาคเอกชน สมาคมนักธุรกิจไทย-จีน กงสุลญี่ปุ่น และกงสุลอินเดีย เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงยังได้จัดกิจกรรมกับเยาวชนและนักศึกษา ในด้านการฝึกอบรมแนวทางและรูปแบบการทำธุรกิจเพื่อส่งออกไปต่างประเทศ เพื่อสร้างนักศึกษาและเยาวชนสู่การเป็นทูตการค้าต่างประเทศ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

งานวิจัยนี้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เกิดจากผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงสำรวจ การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันและการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้างของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Knowledge Sharing) การพัฒนานวัตกรรมเศรษฐกิจฐานรากระหว่างประเทศ พบว่า ค่าสถิติความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ที่ยอมรับได้ทุกค่า ดังนี้ ค่าไคสแควร์ (χ^2) เท่ากับ 59.312 อัตราส่วนของไคสแควร์ กับ degree of freedom (χ^2/df) เท่ากับ 1.318 ค่าสถิติทดสอบ p-value เท่ากับ .075 ค่าสถิติวัดระดับความกลมกลืน goodness of fit index (GFI) เท่ากับ .995 ค่าสถิติ วัดระดับความกลมกลืนเปรียบเทียบ comparative fit index (CFI) เท่ากับ .999 ค่าสถิติวัดความคลาดเคลื่อนของตัวแบบในรูปของรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของเศษเหลือในรูปคะแนนมาตรฐาน root mean square residual (RMR) เท่ากับ .009 ค่าความคลาดเคลื่อนของตัวแบบในรูปของรากของค่าเฉลี่ยกำลังสองของความคลาดเคลื่อนโดยประมาณ root mean square error of approximation (RMSEA) เท่ากับ .018 และดัชนีวัดความสอดคล้องเชิงสัมพัทธ์ normal fit index (NFI) เท่ากับ .997 ตามลำดับ งานวิจัยนี้จึงได้องค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นทฤษฎีฐานรากที่เกิดจากงานวิจัยขึ้นมา นำเสนอดังภาพที่ 3

จากภาพที่ 3 สรุปรูปแบบทฤษฎีฐานรากที่ได้จากงานวิจัยนี้ได้ว่า ความสัมพันธ์ของ **ตัวแปรที่ 1** ผู้ประกอบการ (Entrepreneurial: Entre) ประกอบด้วย 1) มีความเชี่ยวชาญชำนาญการเป็นผู้ประกอบการ 2) มีการเรียนรู้แทนการเป็นผู้ประกอบการ 3) มีการโน้มน้าวใจด้วยการใช้วาจา 4) มีความตื่นตัวทางอารมณ์อยู่ตลอดเวลา และ 5) มุ่งหวังกำไรและความสำเร็จอยู่เสมอ **ตัวแปรที่ 2** การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (Exchange of knowledge: ExKno) ประกอบด้วย 1) มีการแลกเปลี่ยนความรู้ร่วมกัน 2) มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นวัตกรรมผ่านการโต้ตอบการปรับเปลี่ยนและความเห็นร่วมกัน 3) มีการแลกเปลี่ยนแนวทางการสร้างความมั่งคั่งธุรกิจในรูปของการค้าระหว่างประเทศร่วมกัน 4) มีการแลกเปลี่ยนทักษะและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ร่วมกัน และ 5) มีการแลกเปลี่ยนความรู้จะเติบโตเป็นวงจรเกลี่ยวที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของนวัตกรรมร่วมกัน **ตัวแปรที่ 3** นวัตกรรม (Innovation: Inova) ประกอบด้วย 1) การนำนวัตกรรมการจัดการเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน 2) การนำนวัตกรรมการบริการเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน 3) นำนวัตกรรมไอทีเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน 4) นำนวัตกรรมการตลาดเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน และ 5) นำนวัตกรรมกระบวนการเข้ามาใช้ในการดำเนินงาน **ตัวแปรที่ 4** สมรรถนะ (Competence: Compe) ประกอบด้วย 1) มีความตระหนักถึงโอกาส มีความรับผิดชอบ มีความ

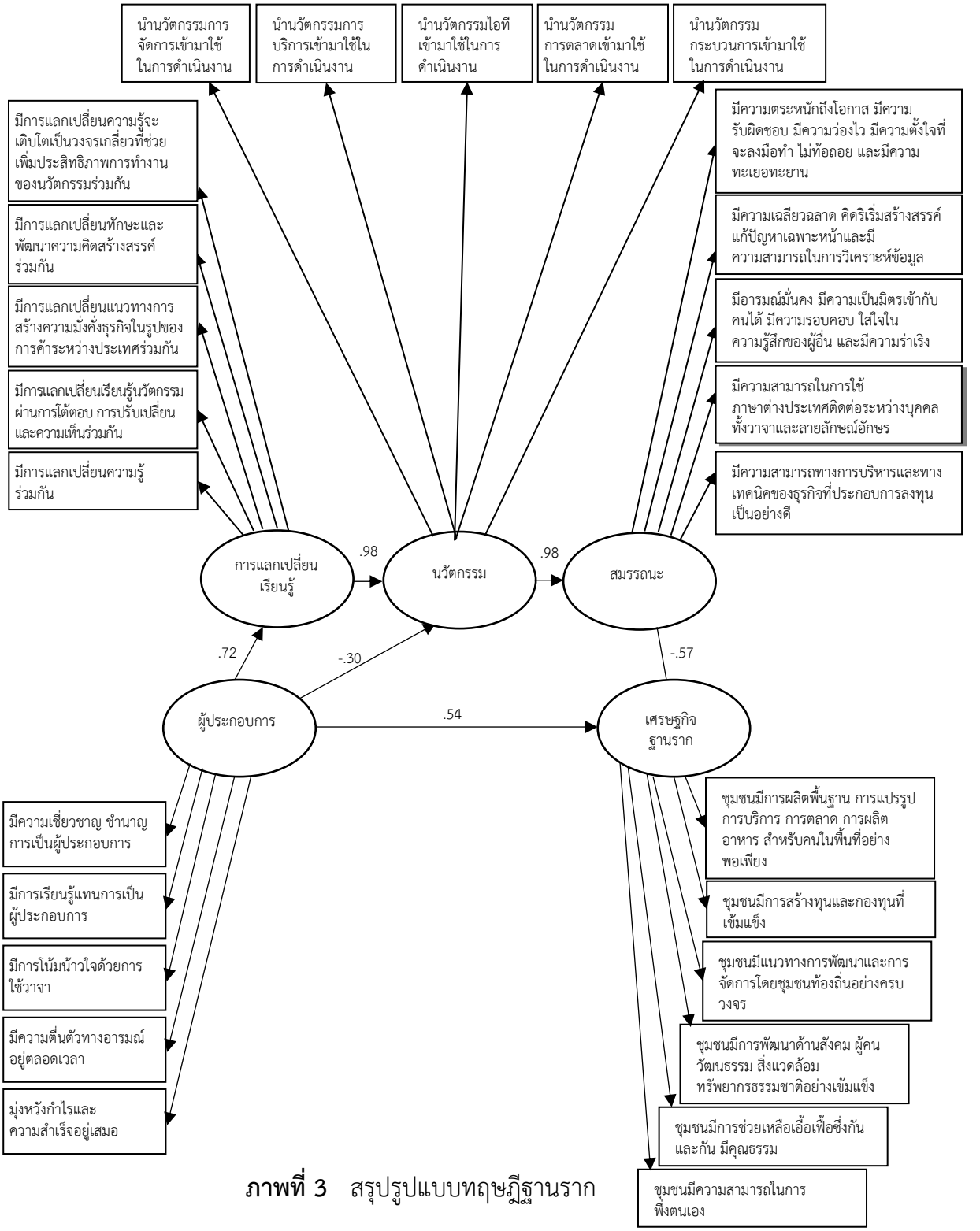

ภาพที่ 3 สรุปรูปแบบทฤษฎีฐานราก

ว่องไว มีความตั้งใจที่จะลงมือทำ ไม่ท้อถอย และมีความทะเยอทะยาน 2) มีความเฉลียวฉลาด คิดริเริ่มสร้างสรรค์แก้ปัญหาเฉพาะหน้าและมีความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูล 3) มีอารมณ์มั่นคง มีความเป็นมิตรเข้ากับคนได้ มีความรอบคอบ ใส่ใจในความรู้สึกของผู้อื่น และมีความร่าเริง 4) มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศติดต่อระหว่างบุคคลทั้งวาจาและลายลักษณ์อักษร 5) มีความสามารถทางการบริหารและทางเทคนิคของธุรกิจที่ประกอบการลงทุนเป็นอย่างดี และ**ตัวแปรที่ 5** เศรษฐกิจฐานราก (Grassroots Economy: GEcon) ประกอบด้วย 1) ชุมชนมีความสามารถในการพึ่งตนเอง 2) ชุมชนมีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม 3) ชุมชนมีการพัฒนาด้านสังคม ผู้คน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน 4) ชุมชนมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นอย่างครบวงจร 5) ชุมชนมีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง และ 6) ชุมชนมีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหาร สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อนวัตกรรมและมีอิทธพลทางอ้อมต่อเศรษฐกิจฐานราก และนวัตกรรมมีอิทธพลทางตรงเชิงบวกต่อสมรรถนะและมีอิทธิพลทางอ้อมต่อเศรษฐกิจฐานราก มากที่สุด ที่ระดับ .98 เท่ากัน รองลงมาเป็นผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อเศรษฐกิจฐานราก ที่ระดับ .72 ผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อเศรษฐกิจฐานราก ที่ระดับ .54 สมรรถนะมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อเศรษฐกิจฐานราก ที่ระดับ -.57 และผู้ประกอบการมีอิทธิพลทางตรงเชิงลบต่อนวัตกรรมและมีอิทธิพลทางอ้อมต่อเศรษฐกิจฐานราก -.30 ตามลำดับ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำข้อมูลจากงานวิจัยนี้ไปประยุกต์ใช้กับแผนพัฒนาจังหวัดเชียงใหม่ ประเด็นการพัฒนา เรื่อง การยกระดับการค้าการลงทุนบน ฐานเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy) นวัตกรรม (Innovation) และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (SDGs) แผนงานย่อยที่ 1) พัฒนาสินค้าและผลิตภัณฑ์ด้วย เทคโนโลยีและนวัตกรรมเชิง สร้างสรรค์ 2) พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการให้มี ขีดความสามารถในการแข่งขัน และ 3) ส่งเสริมการตลาดและเชื่อมโยงการค้าในระดับสากล

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ควรนำเสนอผลงานวิจัยในเวทีสาธารณะ เผยแพร่ผลการวิจัยในวารสารวิชาการทั้งระดับชาติและนานาชาติ รวมถึงนำมาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง

7.3 ข้อเสนอแนะเชิงพาณิชย์

ผู้ประกอบการควรดำเนินงานสานต่อกับผู้ประกอบการที่จับมือร่วมทำงานเป็นเครือข่ายกันต่อไป เพื่อขยายตลาดให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

7.4 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

7.4.1 ควรศึกษาเกี่ยวกับการคุณลักษณะผู้ประกอบการ SMEs ที่ประสบความสำเร็จในการค้า การลงทุนต่างประเทศ

7.4.2 ควรศึกษาปัจจัยการตัดสินใจดำเนินงานด้านการค้า การลงทุนระหว่างประเทศ

เอกสารอ้างอิง

กาญจนา รอดแก้ว, ภุชงค์ เสนานุช, และ รณรงค์ จันใด. (2564). *การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ ฐานรากเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน*. กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ดวงพร พุทธวงค์. (2561). ความสำเร็จของการพัฒนาระบบเครือข่ายธุรกิจขนาดเล็กของผู้ประกอบการธุรกิจเสื้อผ้าแฟชั่น. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ*, *7(*ฉบับพิเศษ), 18-31.

วิมลณัฐ เกิดเจริญ, เบ็ญจวรรณ ลี้เจริญ, และ เตือนใจ แสงทอง. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของผู้ประกอบการธุรกิจนำเข้าและส่งออกสินค้าระหว่างประเทศในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล. *สหวิทยาการและความยั่งยืนปริทรรศน์ไทย*, *13*(2), น. 274 – 287.

วุฒิสภา. (2561). แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (16) ประเด็นเศรษฐกิจฐานราก (พ.ศ. 2561 – 2580). สืบค้นจาก https://www.senate.go.th/assets/portals/181/fileups/180/files/16-เศรษฐกิจฐานราก.pdf

หทัยชนก คะตะสมบูรณ์. (2563). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, *8*(2), 474–488.

Byrd, T. A., & Turner, D. E. (2001). An exploratory examination of the relationship between flexible IT infrastructure and competitive advantage. *Journal of Information and Management*, *39,* 64-89.

Comrey, A. L., & Lee, H. B. (1992). *A first Course in Factor Analysis*. Hillsdale, New Jersey: Erlbaum.

Covin, J. G., Green, K. M., & Slevin, D. P. (2006). Strategic Process Effects on the Entrepreneurial Orientation–Sales Growth Rate Relationship. Retrieved from https://journals.sagepub.com/doi/10.1111/j.1540-6520.2006.00110.x

Zhao, H., Seibert, S. E., & Hills, G. E. (2005). The mediating role of self-efficacy in the development of entrepreneurial intentions. *Journal of Applied Psychology*, *90*(6), 1265–1272.

Social Participation Behavior of Female Leaders in Universities: A Case Study in Kunming, Yunnan Province, China *

Luoyi Jin[1], Bongkochmas Ek-lem[2], and Dongqi Shi[3]
Teaching Affairs office, Yunnan Agricultural University[1]
School of Administrative Studies, Maejo University[2]
International Cooperation and Exchange Office, Yunnan Agricultural University[3]
Corresponding Author, E-mail: bkmas@mju.ac.th

Abstract

This study investigates the social participation behavior of female university leaders in Kunming, Yunnan Province, China, focusing on five dimensions: policy support, volunteering and interaction, opinion expression, conference organization, and personal activities. Data were collected using a five-point Likert scale.

The study reveals that female leaders in universities demonstrate high engagement in volunteer activities and personal academic tasks but show lower participation in political activities and opinion expression through formal channels. The findings highlight how societal factors, institutional structures, and role conflicts influence on the social participation behaviors of female university leaders. The study underscores the need to enhance their political and academic engagement while addressing systemic barriers. These findings provide actionable

* ได้รับบทความ: 21 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 6 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 8 พฤษภาคม 2568
Received: February 21, 2025; Revised: May 6, 2025; Accepted: May 8, 2025

insights into promoting gender equity and leadership development in higher education.

Keywords: female leader; social participation; female social participation; social participation behavior; leadership development

1. Introduction

"Everyone who understands history should know that great social change is not possible without the participation of women. The improvement of women's social status can be used as a precise measure of social progress." (Wang, 2016). From the perspective of socialization, as an important element in social groups, women's social participation should cover all social strata and fields. Women's social participation is an important symbol of the vigorous development of women's liberation movement, but also affects the process of political democratization of a country, and plays an indelible positive role in the progress of human political civilization. From the perspective of women, exploring the problems existing in women's social participation will help Chinese women give full play to their social value, improve their enthusiasm for social participation, help build a harmonious socialist society, and promote the continuous development of Chinese society and the smooth progress of women's liberation (Ren, 2020).

Over the years, China has made great achievements in the cause of women's liberation, but Chinese women in the new era still have not reached the realistic equality with men in many aspects. It is still an important and arduous task to realize women's complete liberation and development and promote gender equality in the new era. With the development of women themselves and the progress of society, today's social participation is not only about political participation or participation of a few people, as in the beginning, but also begins

to pay more attention to women's participation in social and public affairs. At this time, female social participation included institutionalized and organized participation in social groups, such as clan associations, religious groups, volunteer organizations, environmental protection organizations, and fellowship organizations, as well as community participation to enhance interpersonal relationships, sense of belonging, and recognition, etc. (Xiao, 2007). Some studies regard women's freedom and right to participate in public life as a necessary condition for the existence of a "participatory society", and propose that enthusiasm for public welfare, having certain political knowledge and rational discussion of state affairs belong to women's social participation (Yu, 2009). China has entered a new era, with the continuous development of society and the gradual awakening of social participation, women's status and social recognition are also constantly improving, and more and more women are participating in the country's political, economic, cultural and ecological civilization construction. From the perspective of women, exploring the problems existing in women's social participation will help Chinese women maximize their social impact and enhance their engagement in public life, help build a harmonious socialist society, and promote the continuous development of Chinese society and the smooth progress of women's liberation (Ren, 2020).

However, in colleges and universities, female leaders are affected by factors such as strong male and weak female ideology, multi-role conflict, male power evaluation system, etc., leading to the realistic dilemma of weak development consciousness, career achievement deviation, and few promotion opportunities, which hinder the social participation of female leaders in colleges and universities. The development of female teachers in colleges and universities "compared with male teachers, the gap still exists" (Yu, 2013). In colleges and universities, although the number of female teachers is growing, the process of social participation and the resources, power and development opportunities of male and female

teachers are not equal. "Most female teachers are almost never in the same central position as men, but always in the marginal state of poor development conditions, low achievements and domination." (Yu, 2009)

The evaluation system of scientific research and teaching in the evaluation of professional titles and the promotion of cadres constructs the gender grade system of colleges and universities, which is essentially a male power evaluation system, forming the grade of women lower and men higher. In order to break this gender hierarchy, female teachers have to make more efforts, on the one hand, to perform their teaching roles well, on the other hand, to achieve the same or even more research results as male teachers in order to be recognized. "The male power evaluation system in university title evaluation and cadre promotion promotes men's strengths (such as highlighting" scientific research "achievements) and avoids women's strengths (such as" teaching "practices), which actually allows women to compare their weaknesses with men's strengths" (Luo, 2013). To a certain extent, family roles have troubled the life attitude and value orientation of current female leaders, affecting their time and energy allocation (for example, the task of raising children will inevitably delay the pace of female leaders' progress). They consciously or unconsciously regulate themselves with traditional gender role models, and regard caring for their husband and teaching their children as the highest pursuit in life. Willingly sacrifice themselves, so that female university leaders pay less in scientific research work, and it is difficult to obtain high-level projects, awards, and high-quality results, etc. Therefore, compared with male university employees, their social participation achievements are biased (Zhu & Yu, 2015).

Relevant research shows that whether from the macro level or the micro level, the proportion of female leaders in universities decreases with the increase of the level, especially the proportion of female leaders in the high-level team or "core collective" or important leadership positions and their base proportion is

significantly lower, and most of them gather in low titles, low positions and low-income posts (Luo & Wei, 2013). In general, the development of female leaders in universities is at a disadvantage, which not only reflects the unfairness and incongruity of universities and society, but also ultimately reflects the obvious gender differences in the social participation of female leaders in universities, which will seriously affect the reform and development of China's higher education (Zhu & Yu, 2015).

Therefore, it is an important practical topic in the construction of a harmonious socialist society to study the influencing factors of female leaders in the process of social participation, investigate the reasons, and seek corresponding solutions to break through the bottleneck restricting their development, achieve gender equality in the process of female leaders' social participation, and enable them to fully develop in all aspects of life scope, depth, and influence.

2. Research objective

2.1 To analyze the patterns and characteristics of social participation among female university leaders in China.

2.2 To examine the current status of social participation behavior of female leaders in universities and propose actionable recommendations to enhance their engagement in social.

3. Methodology

This study adopts the research method combining qualitative research and quantitative research. The qualitative research mainly uses the literature research method, combined with the quantitative research questionnaire survey method to support this study and its learning objectives.

As the capital city of Yunnan Province and the center city of central Yunnan City, Kunming has 9 universities. The main group of this study is women leaders in

those universities. In this study, 264 valid questionnaires were collected online from female leaders of nine universities in Kunming through the questionnaire research method. It was randomly distributed to female leaders in nine universities.

The questionnaire collected in this study consists of three parts with a total of 15 questions. All data were collected through an online questionnaire. Thirty questionnaires were collected for reliability and validity analysis, and 264 questionnaires were collected for research analysis. The results show that the reliability values of all levels or constructs are greater than 0.8, indicating that the reliability of levels or constructs is ideal. The KMO and Bartlett's Test are greater than 0.7, indicating that the scale is suitable for factor analysis. The all corresponding P values of the Bartlett sphericity test are less than 0.01, Therefore, Bartlett sphericity detection is of great significance, and it is very suitable for factor analysis.

This study analyzed the following modules based on the five-point Likert scale, which mainly covered four modules: social participation, social support, achievement motivation and management ability. This paper analyzes the status quo of social participation, social support, achievement motivation and management ability of 264 university female leaders who participated in this study through the 5-point scale of Likert.

4. Research Results

The 264 sample data collected in this questionnaire were analyzed based on the five-point Likert scale, and the following conclusions were drawn:

The main dimensions and mean values of social participation, Policy support: mean =3.17, standard deviation =1.29, Volunteer and interaction: mean =3.54, standard deviation =0.97, Opinion expression: mean =3.00, standard deviation =1.09, Conference & Organization: mean =3.26, standard deviation =0.79,

Personal Activities: mean =3.95, standard deviation =0.88, Overall mean: Social participation mean=3.38, standard deviation =0.78

The data reveals varying levels of social participation among university female leaders across different dimensions. Personal Activities ($\bar{x}$ =3.95, SD=0.88) and Volunteer & Interaction ($\bar{x}$ =3.54, SD=0.97) show the highest engagement, suggesting a strong inclination toward individualized or community-driven initiatives and collaborative efforts. In contrast, Opinion Expression ($\bar{x}$ =3.00, SD=1.09) scores the lowest, indicating potential barriers to voicing perspectives in formal or public settings, with notable variability among participants. Policy Support ($\bar{x}$ =3.17, SD=1.29) also demonstrates moderate engagement but with the highest variability, reflecting divergent attitudes or inconsistent institutional backing for advocacy roles. Conference & Organization ($\bar{x}$ =3.26, SD=0.79) and the overall Social Participation ($\bar{x}$ =3.38, SD=0.78) fall within a moderate range, highlighting balanced yet unexceptional involvement in structured platforms. These patterns suggest that while female leaders actively contribute through personal and volunteer channels, systemic challenges may hinder their influence in opinion-driven and policy-related spheres, underscoring the need for targeted support to amplify their voices in decision-making arenas.

Analysis and summary:

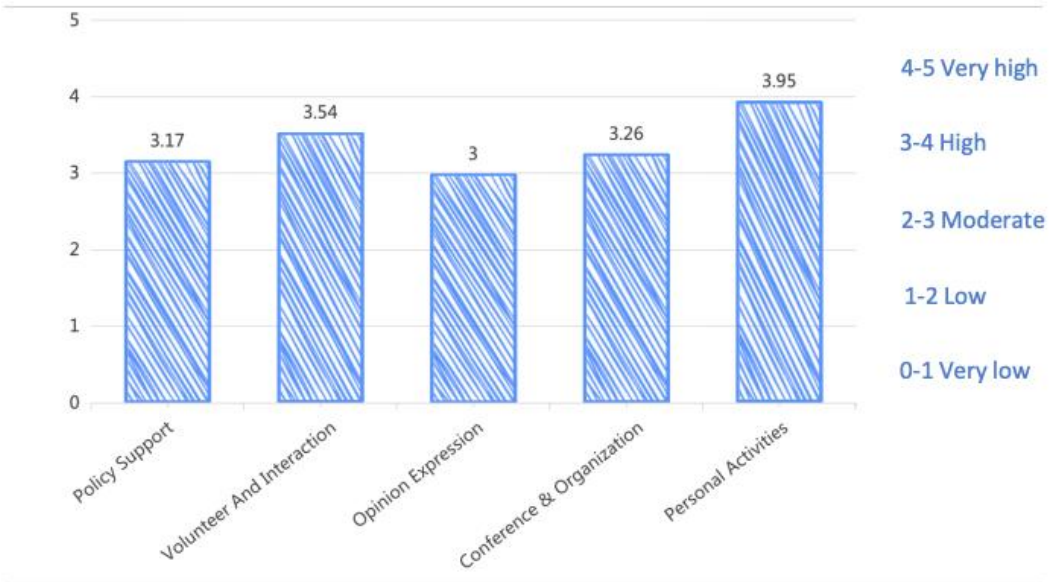

Figure 1. Social participation of female leaders in universities

It can be seen from the Figure1: The relatively low score for policy support (3.17) reflects respondents' lower motivation to participate in political activities such as policy elections. The high scores of volunteer and interaction and personal activities (3.54 and 3.95) indicate that respondents are more willing to participate in volunteer activities and personal academic affairs. The median value of "Conference & Organization" is 3.26, indicating that the initiative of "Conference &Organization" behavior of university female leaders is not too low. In the dimension of opinion expression, the score was the lowest (3.00), indicating that respondents rarely expressed their opinions through formal channels, which may be the problem of insufficient expression channels or enthusiasm.

This module evaluates individual participation in social activities through five-point Likert scale, which mainly includes five aspects: policy support, volunteer interaction, opinion expression, conference organization and individual activities. The data show that the respondents are more active in volunteer

interaction and personal activities, especially in participation in volunteer activities and private academic related activities, which reflects the high participation of individuals in informal social and volunteer services. However, the low score of opinion expression, especially in terms of feedback questions to the government or the media, indicates that individuals have certain concerns or negative attitudes when expressing public opinions. In addition, the participation in policy support and conference organization is relatively limited, and the participation rate of individuals in formal elections and organizational activities is not high, which may be related to personal motivation or institutional environment. On the whole, the average score of social participation is 3.38, indicating that individual female leaders hold a neutral and positive attitude towards social participation at this stage, but their participation in formal occasions still needs to be improved.

Conclusion

This study provides a comprehensive analysis of the social participation behaviors of female university leaders in Kunming, Yunnan Province. It highlights the varying levels of engagement across five dimensions: policy support, volunteer activities, opinion expression, conference organization, and personal activities. The findings reveal that female leaders are highly active in volunteer work and personal academic tasks but exhibit lower participation in political activities and formal opinion expression, indicating systemic barriers and personal reservations. Despite China's progress in ensuring women's rights and promoting gender equality, challenges persist in achieving balanced representation in governance and leadership roles.

The study also emphasizes the dual responsibilities faced by female university leaders, balancing managerial duties and scholarly pursuits. While their active participation in informal social activities and academic knowledge sharing showcases their commitment, constraints such as traditional gender roles,

institutional biases, and inadequate opportunities for structured political and organizational involvement hinder their full potential.

These insights underline the importance of addressing structural and cultural barriers to promote greater inclusivity and effectiveness in leadership. Enhancing the social participation of female university leaders is not only crucial for their professional growth but also essential for fostering a more equitable and dynamic higher education system.

5. Discussion

According to the data analysis, the social participation of female leaders in Chinese universities, in order from high to low, is as follows: participation in personal activities (3.95), participation in voluntary activities (3.54), participation in conference organization (3.26), policy support (3.17), and opinion expression (3.00).

Combined with China's national conditions and historical factors, to a large extent, it restricts and reduces the enthusiasm of university female leaders to participate in political discussions and respond positively to difficulties and problems. Although China has entered a new era and fully guaranteed women's political rights, and the scope of women's participation in politics and deliberation is constantly expanding, when implemented in real life, men are still the majority in national governance and decision-making, and a small number of women have entered the state power organs, but they are still in an auxiliary position, unable to give full play to women's role in political participation. Due to the unreasonable structure of political participation, women have less influence in national political life. In the long run, some women will fall into a state of complacency or confusion, which will hinder women's career development and improvement of political participation level to a certain extent (Ren, 2021). Although the people have been given open and legal channels to express their opinions, in fact, in the case of social stability, petitioning and other means to reflect social problems are

to some extent their last choice, and they are also the means to seek rights protection and redress when their rights and interests are damaged or treated unfairly (Ren, 2020).

Female leaders of universities have both the role of managers and the role of research scholars. Due to the achievement needs and job requirements, most female leaders can still voluntarily participate in academic exchanges, academic conferences and other social activities. The particularity of academic knowledge sharing determines that the sharer must have certain scientific research ability. For university teachers with certain achievements in the field of scientific research, they are encouraged to give full play to their academic influence, actively share knowledge, establish a smooth knowledge sharing mechanism, and improve the influence and communication power of their knowledge sharing, so as to drive the sustainable development of the whole research field (Yu, Yan, Fan, & Chen, 2024). Therefore, it is very necessary to enhance the social participation ability of female leaders in attending and communicating.

The question of what category of social participation of female groups is covered has been continuously discussed, and the final analysis is that there are always differences in the cognition of social participation in the Chinese social context. In a broad sense, social participation means that all social classes in real life should participate in all aspects of social affairs and fields that can promote the healthy operation of society through various forms of participation (Zhou, 2017). It refers to various political, economic, social, cultural and community public affairs activities that social members can participate in, intervene and intervene in a certain way, thus affecting social development (yang & wang, 2013).

In this study, it is found that university female leaders are more active in participating in individual activities and voluntary activities. The main reason is that these two types of activities are less limited. Studies have shown that women have a higher incidence of participating in volunteer social activities and are more

likely to exert their own value through volunteer social activities. However, married women with more family life problems are more likely to participate in volunteer social activities (Li & Ren, 2022). With the development of women themselves and the progress of society, today's social participation scholars begin to pay more attention to women's participation in social and public affairs. At this time, women's social participation included institutionalized and organized participation in social groups, such as associations, religious groups, volunteer organizations, environmental protection organizations, and fellowship organizations (Wang, 2012), as well as community participation to enhance interpersonal relationships, sense of belonging, and recognition (Xiao, 2007). In this aspect, social participation allows female leaders to actively respond to problems and express their opinions.

Moreover, in this study showed the behavior of female university leaders participating in some academic seminars and academic reports, administrative organization meetings and political party organizations. In the context of knowledge transformation, the relationship between universities and society is becoming more and more inseparable. The direction of teachers' scientific research activities has changed from promoting the development of knowledge to promoting the development of economy and society, and the objects they serve have changed from the scientific community to their social life (CPC Central Committee State Council, 2015).

6. Knowledge of Research

This study represents a pioneering exploration of the social participation behavior of female leaders in Chinese universities, a research topic that has received limited attention in existing academic literature, particularly in China. Unlike previous studies that primarily focus on general leadership roles or the challenges faced by women in higher education, this research uniquely examines the interplay between social participation and management capabilities,

emphasizing five dimensions: policy support, volunteer and interaction, opinion expression, conference organization, and personal activities.

The innovative aspect of this study lies in its comprehensive integration of quantitative and qualitative methodologies, combined with the application of the five-point Likert scale to assess nuanced social behaviors. It provides a rare and detailed understanding of how societal, institutional, and individual factors interact to shape the leadership and participation dynamics of female university leaders in a specific Chinese context. Moreover, this research identifies gaps in political engagement and formal opinion expression, offering insights that challenge traditional gendered frameworks in academic and administrative leadership.

Given the scarcity of similar research in Chinese academic journals, this study not only fills a critical gap in the literature but also sets a foundation for future inquiries into gender equity, leadership development, and the role of social participation in higher education. Its findings and implications are particularly valuable for shaping policies and practices aimed at empowering female leaders and optimizing institutional governance.

7. Suggestions

According to the positive degree of social participation behaviors of university female leaders obtained by this study, the following suggestions are put forward to improve the initiative of university female social participation behaviors:

7.1 Policy support

More opportunities for direct participation in the development and implementation of public policy should be provided for the political participation of women leaders in universities. Governments and universities can establish special policy support platforms for women leaders to provide channels for them to participate in decision-making processes such as local or national education policies and innovation policies. Groups or committees of female leadership

representatives can be set up within universities to encourage their participation in school management decisions, such as school councils or resource allocation meetings, to increase political expression and influence. At the same time, according to the characteristics of work and life of female leaders, flexible time arrangement and policy guidance can be provided to help them balance the needs of family responsibilities and political participation, so as to enhance their activity and contribution in political occasions.

7.2 Volunteer and interaction

Volunteer and interaction activities are an important way for female leaders to expand their social influence, and universities should encourage female leaders to participate in volunteer projects related to education, poverty alleviation, and scientific and technological services. Volunteer service centers can be set up on campus to organize customized volunteer activities targeting the expertise of female leaders, such as education poverty alleviation, rural teacher training, etc., to give full play to their professional advantages. Universities can also incorporate volunteer activities into the performance evaluation index system, give corresponding honors and rewards, and stimulate the enthusiasm of female leaders for volunteer service. In addition, the government and universities jointly organize large-scale social welfare activities, which can provide more social practice opportunities for female leaders, help them enhance social participation and expand social resources.

7.3 Opinion expression

In terms of the expression of opinions, the ability of female leaders to offer suggestions on public affairs, school management and social issues should be strengthened. Colleges and universities can organize training to improve the confidence and skills of female leaders in public, such as speech ability, issue analysis and logical thinking ability. Build platforms for diverse opinions inside and outside the school, such as educational forums, social media and policy

workshops, to provide more opportunities for female leaders to express their opinions. At the same time, government departments and universities should set up feedback mechanisms, so that the suggestions of female leaders can be effectively adopted and implemented, and enhance their confidence and enthusiasm to express their personal opinions.

7.4 Conference & Organization

Academic conferences are an important channel for female leaders to improve their professional ability and social influence. Universities should actively support female leaders to participate in high-level academic conferences at home and abroad, especially interdisciplinary and cross-field forums and exchange activities. Special funds can be set up to encourage female leaders to publish high-quality papers, chair academic forums, or serve as judges and mentors at academic conferences to further enhance their academic status and influence. In addition, universities should also promote the participation of female leaders in policy academic conferences, establish contact with government decision-makers through academic discussions, make their opinions more socially influential, and enhance the comprehensive participation of female leaders at the academic and social levels.

7.5 Personal Activities

Personal activities are an important part of female leaders' efforts to strengthen social networks and increase social influence. Universities should support female leaders to expand cross-field and cross-industry cooperation opportunities through individual activities. For example, through regular alumni associations and inter-university leadership exchange activities, female leaders are helped to establish deep social connections in leisure activities. For female leaders with special interests in their work and life, they can be encouraged to enhance their interaction with off-campus social organizations and high-level talents through interest groups or social clubs. Enhancing the sense of social participation

of female leaders through individual activities can not only improve their career flexibility, but also inject more external resources and new thinking into university management.

References

CPC Central Committee State Council. (2015). Several Opinions on Deepening Institutional Reform and Accelerating the Implementation of the Strategy of Innovation-Driven Development. Beijing: Xinhua News Agency. Retrieved from https://www.gov.cn/gongbao/content/2015/content_2843767.htm

Li, S., & Ren W R. (2022). Social participation of contemporary young women groups: types, classes and institutions. Youth Exploration, 2022(5), 75-87.

Luo, P., & Wei, Z. (2013). Investigation on the development status of intellectual women in 10 universities in Henan Province and relevant countermeasures. Journal of Henan Polytechnic University (Social Science Edition), 2013(3), 356-359.

Ren, T. T. (2021). *Study on the issue of Chinese women's social participation in the new era* (Master's thesis). Shandong University of Technology, Shangdong.

Ren, W. R. (2020). *A study on Chinese women's social participation and its influencing factors* (Master's thesis). Beijing University of Technology, Beijing.

Wang, B. (2012). Review of Social Participation Research of Contemporary Chinese in 2012 Journal of Harbin Institute of Technology (Social Science Edition). *2013*(6). 22-26.

Wang, Y. (2016). Gender Socialization and Women's Political Participation in Contemporary China. *Teachers Expo (Scientific Research Edition), 2016*(9), 10-12.

Xiao, Y. (2007). Review of research on community construction. In Institute of Sociology, Chinese Academy of Social Sciences (Ed.), Chinese Sociological Yearbook 2003–2006 (pp. 39–47). Social Sciences Academic Press.

Yang, Y. Y., & Wang, J. X. (2013). Research on Contemporary Chinese social mentality. Beijing: Social Sciences Academic Press.

Yu, H. Q. (2009). Research on contemporary Western participation in democracy. Beijing: China Social Sciences Press,

Yu, X., & Yan, D., & Fan, J. J., & Chen, D. (2024). The impact of research self-efficacy on academic knowledge sharing among university teachers: the role of internal motivation and status concern level. Journal of Science and Education, *2024*(12), 23-27.

Yu, X. C. (2009). Reflections on candlestick: Research on the development of female teachers in contemporary Chinese universities. Lanzhou: Lanzhou University Press.

Yu X. C. (2013). The historical change of the living state of female teachers in universities. *Journal of Hunan University of Science and Technology (Social Science Edition), 16*(6), 116-120.

Zhou, X. H. (2017). Experience in China. Beijing: Social Sciences Academic.

Zhu, X. H., & Yu, X. C. (2015). On the development of college women teachers: From the perspective of reality and social gender. *Journal of Hunan University of Science & Technology(Social Science Edition), 18*(4), 166-171.

การเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง *

Improving Condominium Management Efficiency while Raising Resident's Quality of Life by Adopting the Philosophy of Sufficiency Economy Principles

พิชญา สุวรรณ์[1], ภัทรวุฒิ สมยานะ[2], กมลทิพย์ คำใจ[3], และ ชุติวลัญชน์ เสมมหาศักดิ์[4]
Pichaya Suwan[1], Phattarawut Somyana[2], Kamolthip Kamjai[3], and Chutiwalanch Semmahasak[4]
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[1]
คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[2,3]
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่[4]
Graduate School, Chiang Mai Rajabhat University[1*]
Faculty of Management Sciences, Chiang Mai Rajabhat University[2,3*]
Faculty of Humanities and Social Sciences, Chiang Mai Rajabhat University[4]
Corresponding Author, E-mail: *63886108@g.cmru.ac.th

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจงจากอาคารชุดในอำเภอเมืองเชียงใหม่ทั้งหมด 151 อาคารชุด ได้ตัวอย่าง 23 อาคารชุด ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพและสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

* ได้รับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 6 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 14 พฤษภาคม 2568
Received: February 6, 2025; Revised: May 6, 2025; Accepted: May 14, 2025

ผลการวิจัยพบว่า แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุด คือ การประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ตามลำดับ ได้แก่ มีความซื่อสัตย์สุจริต (ร้อยละ 82) มีความขยัน (ร้อยละ 83.33) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ร้อยละ 86.67) มีความรับผิดชอบ (ร้อยละ 92) มีความเป็นธรรม (ร้อยละ 80) และมีความสามัคคี (ร้อยละ 90) นอกจากการมีคุณธรรมในการบริหารแล้ว ต้องส่งเสริมให้ผู้อยู่อาศัยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารเพื่อร่วมกันคิดวางแผน ปฏิบัติ รวมถึงร่วมกันตรวจสอบการทำงานหรือการบริหารของผู้จัดการและกรรมการนิติบุคคลอาคารชุด จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารและมีความโปร่งใสมากขึ้น ส่งผลให้คุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยดีมากขึ้นตามไปด้วย นำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่ผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด ซึ่งจะเป็นต้นแบบของอาคารชุดที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการบริหารอาคารชุดที่เน้นความสุขของผู้อยู่อาศัย พร้อมกับการส่งเสริมให้ผู้อยู่อาศัยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารให้มากขึ้น จะส่งผลให้การบริหารอาคารชุดมีความยั่งยืน โดยมีเป้าหมายของความสุขโดยรวมของผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญ

คำสำคัญ: ประสิทธิภาพการบริหาร; ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง; อาคารชุด

Abstract

The research aims to find a way to increase the efficiency of condominium management to develop the quality of life of residents according to the philosophy of sufficiency economy. A specific sample was selected from all 151 condominiums in Muang Chiang Mai District, resulting in 23 condominiums. Qualitative research methods were used and supported by quantitative data. Statistics used for analysis included frequency, percentage, mean, and standard deviation.

The research results found that the guidelines for increasing the efficiency of condominium management are to apply morality according to the philosophy of sufficiency economy, respectively. These include being honest (82 percent), being diligent (83.33 percent), being generous (86.67 percent), being responsible

(92 percent), being fair (80 percent), and being united (90 percent). In addition to having ethics in management, residents must be encouraged to participate in management to jointly think, plan, act, and jointly inspect the work or management of the condominium manager and committee. This will help increase management efficiency and increase transparency, resulting in better quality of life for residents, leading to benefits for condominium residents. Which will be a prototype of condominiums that applied the philosophy of sufficiency economy to manage condominiums at the initial level. That is, it falls under the sufficiency economy to the level of understanding and reaching the sufficiency economy. That focuses on the happiness of residents. Along with promoting residents to participate more in management, it will result in sustainable condominium management, with the goal of overall happiness of residents as the main priority.

Keywords: management efficiency; sufficiency economy philosophy; condominium

1. บทนำ

คอนโดมิเนียม ตามกฎหมายเรียกว่า “อาคารชุด” ซึ่งเป็นอาคารอยู่อาศัยรวม โดยเจ้าของห้องชุดมีกรรมสิทธิ์ในห้องชุดและพื้นที่ส่วนกลาง จากการสำรวจข้อมูลการจดทะเบียนนิติบุคคลอาคารชุดในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปี พ.ศ. 2564 มีนิติบุคคลอาคารชุดที่จดทะเบียนกับสำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ จำนวนทั้งสิ้น 186 อาคารชุด (สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่, 2565) อาคารชุดมีพระราชบัญญัติอาคารชุดเป็นกฎหมายที่บัญญัติเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาการอยู่อาศัยร่วมกันในอาคารชุด และสิ่งสำคัญที่สุดต้องอาศัย “การมีส่วนร่วมของเจ้าของร่วม” ในอาคารชุดเป็นพลังสำคัญในการสร้างสังคม และประสิทธิภาพในการร่วมกันบริหารอาคารชุด จึงได้กำหนดสิทธิหน้าที่ของเจ้าของห้องชุด เพื่อให้ทุกคนปฏิบัติตามและเพื่อให้อาคารชุดสามารถบริหารต่อไปได้ด้วยตนเอง เจ้าของห้องชุดจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการบริหารดูแลความปลอดภัยทั้งในห้องชุดและพื้นที่ส่วนกลาง (เสริชย์ โชติพานิช, วัลยา พัฒนพีระเดช, สิทธิพร อิสระศักดิ์, และ มนรดา ภาณุสิทธิกร, 2559)

สอดคล้องกับงานวิจัยของ มนธิรา ปกป้อง (2560) ที่พบว่า พระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. 2522 ได้ระบุขอบข่ายหน้าที่ของนิติบุคคลอาคารชุดเพื่อบริหารดูแลทรัพย์ส่วนกลางแทนเจ้าของห้องชุด กำหนดให้ฝ่ายบริหารประกอบด้วย ผู้จัดการนิติบุคคลอาคารชุดและคณะกรรมการนิติบุคคลอาคารชุด

อาคารชุดมีผู้อยู่อาศัยทั้งเจ้าของห้องชุดและผู้อยู่อาศัยที่มีความแตกต่างกันทั้งด้านพฤติกรรม การศึกษา และฐานะ ส่งผลทำให้เกิดปัญหาในการอยู่อาศัยร่วมกัน จึงจำเป็นต้องกำหนดข้อบังคับ กฎระเบียบการอาศัยอยู่ร่วมกัน เพื่อให้สังคมการอยู่อาศัยเป็นไปในทิศทางเดียวกันและเกิดความสงบเรียบร้อย แม้ว่าพระราชบัญญัติอาคารชุด พ.ศ. 2522 ได้กำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการบริหารอาคารชุดไว้ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันพบว่า กฎระเบียบในการอาศัยอยู่ด้วยกันตาม พรบ. ดังกล่าวอาจยังใช้ได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะยังเกิดปัญหาหลายประการจากการพักอาศัยร่วมกัน เช่น ปัญหาการส่งเสียงดัง การสร้างความรำคาญให้กับเพื่อนร่วมอาศัย การทำความสกปรกภายในและภายนอกอาคาร เนื่องจากขาดความรับผิดชอบในการอยู่ร่วม ทั้งต่อตนเองและเพื่อนร่วมอาคาร รวมถึงการบริหารอาคารชุดอย่างไม่มีประสิทธิภาพ ทั้งขาดแผนการบริหารส่วนกลาง การซ่อมบำรุงรักษา การรักษาความปลอดภัย การสร้างการมีส่วนร่วมของผู้พักอาศัย การเอาใจใส่ในการบริหารอาคารชุด ส่งผลต่อระดับความสุขของผู้พักอาศัยที่ลดลง

จากปัญหาที่เกิดจากการอาศัยอยู่ร่วมกันข้างต้น เกิดจากการขาดการมีส่วนร่วม ขาดความรู้ความเข้าใจในการอาศัยอยู่ในอาคารชุด หรือคุณธรรมในการอาศัยอยู่ร่วมกันรวมถึงขาดคุณธรรมในการบริหารอาคารชุด เพราะคุณธรรมเป็นเงื่อนไขในความพอเพียง ช่วยในการกำหนดความพอประมาณในการตัดสินใจด้วยเหตุและผล อันเป็นกระบวนการที่สำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการบริหารงานทุกหน่วยงาน องค์กร ทั้งของภาครัฐและเอกชน ทั้งขนาดเล็กขนาดกลางและขนาดใหญ่ เป็นแนวทางหนึ่งที่มุ่งสู่ความสุขของชุมชนผู้อยู่อาศัยในอาคารชุดได้ (วีระศักดิ์ สมยานะ, 2556) ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเพื่อหาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัยตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสนับสนุนการบริหารอาคารชุดตามกฎระเบียบของการบริหารอาคารชุดที่ยังไม่ครอบคลุมไปถึงระดับความสุขของผู้อยู่อาศัย โดยเห็นความสำคัญของอาคารชุดในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเฉพาะอำเภอเมืองเชียงใหม่ ที่มีความหนาแน่นสูงและมีผู้อยู่อาศัยที่หลากหลาย หากงานวิจัยนี้ได้ต้นแบบของอาคารชุดที่มีการบริหารงานอย่างมี

ประสิทธิภาพโดยอาศัยแนวทางการบริหารตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่เน้นความสุขของผู้อยู่อาศัยเป็นสำคัญแล้ว บทความที่เผยแพร่จากการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการยกระดับการอาศัยอยู่ด้วยกันของสังคมเมืองได้อย่างมีความสุข

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุด

2.2 เพื่อนำเสนอแนวการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุด ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและสนับสนุนด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ เนื่องจากเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับบริบทการบริหาร การมีส่วนร่วมของเจ้าของห้องชุด และความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด จึงต้องอาศัยข้อมูลเชิงปริมาณมาอ้างอิงในการอธิบายเนื้อหา

3.1 ขอบเขตเนื้อหา

การศึกษาเพื่อหาแนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ ด้านคุณธรรม คือ ซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียรและอดทน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รับผิดชอบ เป็นธรรม สามัคคี ด้านการมีส่วนร่วม คือ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผลประโยชน์ ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน คือ การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริการบุคลากร เงินค่าส่วนกลาง และการบริหารนิติบุคคล ด้านความพึงพอใจในการบริการ คือ ความพึงพอใจในการบริหารบุคลากร เงินค่าส่วนกลาง และการบริหารนิติบุคคล ด้านความสุขของผู้อยู่อาศัย เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของสังคมอาคารชุด

3.2 พื้นที่ศึกษาและกลุ่มเป้าหมาย

อาคารชุดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ที่จดทะเบียนนิติบุคคลอาคารชุดกับสำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2554 ถึง พ.ศ. 2565 มีทั้งหมดจำนวน 151 อาคารชุด เป็นกลุ่มตัวอย่างเชิงปริมาณ ตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ได้มาจากการคัดเลือกตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) อาศัยเกณฑ์การคัดเลือก คือ อาคารชุดที่มีราคาขายไม่เกิน 1,500,000 บาท มีจำนวน 23 อาคารชุด

3.3 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวอย่างจำนวน 23 อาคารชุด เพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วางแผนการสร้างแบบสอบถามฝ่ายบริหาร เก็บข้อมูลจากผู้จัดการนิติบุคคลหรือคณะกรรมการทั้ง 23 อาคารชุด อาคารชุดละ 1 คน รวมทั้งหมด 23 คน บนพื้นฐานคุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แนวคิดทฤษฎีการบริหาร การสร้างภูมิคุ้มกัน และการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยประเด็นตัวชี้วัดที่ 1 ด้านคุณธรรม ได้แก่ มีความซื่อสัตย์สุจริต ขยันหมั่นเพียร อดทน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รับผิดชอบ เป็นธรรม สามัคคี ประเด็นตัวชี้วัดที่ 2 ด้านการมีส่วนร่วม ได้แก่ ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมตรวจสอบ ร่วมรับผลประโยชน์ ประเด็นตัวชี้วัดที่ 3 ด้านการสร้างภูมิคุ้มกัน ได้แก่ การบริหารความเสี่ยงด้านบุคลากร ด้านเงินค่าส่วนกลาง ด้านวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพย์ส่วนกลาง และด้านการบริหารจัดการ และสร้างแบบสอบถามผู้อยู่อาศัย เก็บข้อมูลจากผู้อยู่อาศัยในอาคารชุดละ 30 คน รวมทั้งหมด 690คน ประกอบด้วยด้านความพึงพอใจ ได้แก่ การบริหารบุคลากร การบริหารเงินค่าส่วนกลาง การบริหารวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพย์ส่วนกลาง และการบริหารจัดการนิติบุคคล ด้านความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด

ข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้เครื่องมือการสนทนากลุ่ม (Focus group) ในการเก็บข้อมูลจากตัวอย่างอาคารชุดที่มีระดับคะแนนที่ถึงเกณฑ์ความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงเข้าถึง เข้าใจ เข้าข่าย และไม่เข้าข่าย ผู้ให้ข้อมูลหรือผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่ม ได้แก่ ผู้จัดการนิติบุคคลอาคารชุด จำนวน 1 คน คณะกรรมการ จำนวน 1 คน และผู้อยู่อาศัย จำนวน 2 คน รวมทั้งหมด จำนวน 16 คน เพื่อประเมินระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงของอาคารชุด ทั้งนี้ผู้วิจัยได้วางแผนการสร้างแบบการสนทนากลุ่ม ซึ่งประกอบไปด้วยความรู้เข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการน้อมนำคุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้กับการบริหารอาคารชุด

3.4 การตรวจสอบคุณภาพด้านความตรง (Validity)

คุณภาพของเครื่องมือนั้น สามารถวัดในสิ่งที่ต้องการวัด หรือวัดได้ตรงตามจุดประสงค์ของการวัด โดยอาศัยเกณฑ์การพิจารณาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ดังนี้

3.4.1 นำแบบสอบถามที่ร่างไว้ไปตรวจสอบ เพื่อหาความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้ศึกษานำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาไปนำเสนอให้นักวิชาการที่เป็นผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 5 ท่าน เพื่อพิจารณาและตรวจสอบความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ในการศึกษา ด้วยการ

ตรวจสอบหาค่าความสอดคล้อง (Item-Objective Congruency: IOC) เพื่อวัดความสอดคล้องภายใน (Internal Consistency) โดยดำเนินการทำการประเมินแบบสอบถามเป็นรายบุคคลว่าคำถามทั้งหมดนั้น สามารถวัดได้ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ โดยเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

+ 1 หมายถึง ข้อคำถามที่ทำการวัดได้นั้น มีความสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์

0 หมายถึง ไม่แน่ใจหรือตัดสินใจไม่ได้ว่าข้อคาถามที่ทำการวัดได้นั้น มีความสอดคล้องตรงตามวัตถุประสงค์หรือไม่

- 1 หมายถึง ข้อคำถามที่ทำการวัดได้นั้น ไม่มีความสอดคล้องหรือไม่ตรงตามวัตถุประสงค์

3.4.2 นำคะแนนที่ทำการประเมินจากผู้เชี่ยวชาญทุกคน จะนำมากรอกลงในแบบวิเคราะห์ความสอดคล้องของข้อคำถามนั้นกับจุดประสงค์ เพื่อหาค่าเฉลี่ยสำหรับข้อคำถามแต่ละข้อ โดยใช้สูตร ดังนี้

$$\text{สูตร} \quad IOC = \frac{\sum R}{N}$$

IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องระหว่างแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์มีค่าระหว่าง -1 ถึง 1

R แทน ผลรวมคะแนนของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนในข้อคำถาม

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

การพิจารณาความเห็นของผู้เชี่ยวชาญจากการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ในทุกข้อคำถามนั้น เมื่อวิเคราะห์แล้ว ถ้ามีค่าระหว่าง 0 ถึง 1 ข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 – 1.00 จะคัดเลือกเอาไว้ ส่วนข้อคำถามที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.50 จะพิจารณาปรับปรุงแก้ไขหรืออาจตัดทิ้ง (Rovinelli & Hambleton, 1977) การวัดค่าความตรงเชิงเหมือน (Convergent) เพื่อวัดว่าข้อคำถามรายข้อควรเข้ากลุ่มนั้นๆ หรือไม่ ด้วยการดำเนินการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รายข้อ (Corrected Item Total Correlation) และมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์รายข้อต้องไม่น้อยกว่า 0.50 (Rovinelli & Hambleton, 1977) จากการตรวจสอบความสอดคล้องโดยผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน พบว่า ค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามในแบบสอบถามกับวัตถุประสงค์ของการศึกษามีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ 0.9

3.5 การตรวจสอบคุณภาพด้านความเที่ยงหรือค่าความเชื่อถือได้ (Reliability)

ผู้วิจัยได้ตรวจสอบคุณภาพของแบบสอบถาม เพื่อแสดงให้เห็นถึงความคงเส้นคงวาที่ได้จากการวัด ด้วยแบบสอบถามชุดเดียวกันในเวลาที่แตกต่างกัน ความเที่ยงของแบบสอบถามควรมีค่าอยู่ระหว่าง 0 ถึง 1 ใช้การวิเคราะห์ค่าอำนาจ จำแนกโดยใช้สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน ค่าคะแนนที่ได้มีตั้งแต่ 1 - 5 คะแนน (สมถวิล วิจิตรวรรณา, สุภมาส อังศุโชติ, รัชนีกูล ภิญโญนุวัฒน์, สุนิสา จุ้ยม่วงศรี, และ ศรีชูศักดิ์ ศิริรุ่งพันธ์, 2556)

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นมาและปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทำการทดลอง (Pre-Test) กับกลุ่มผู้พักอาศัยในอาคารชุด ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ที่ไม่ใช่ตัวอย่างของงานศึกษานี้ ที่มีคุณสมบัติคล้ายคลึงกับตัวอย่างที่ศึกษา ตรวจสอบว่าข้อคำถามสามารถสื่อความหมายตรงตามความต้องการ ตลอดจนมีความเหมาะสมหรือไม่ มีความยากง่ายเพียงใด จากนั้นจึงนามาทดสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามด้วยการทดสอบ (Try out) กับตัวอย่างที่เป็นผู้พักอาศัยในอาคารชุด ในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 30 คน ก่อนนำไปเก็บข้อมูลจริง จากการใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติในการหาความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach’s Alpha Coefficient) และใช้เกณฑ์สัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient) (Cortina, 1993; Nunnally, & Bernstein, 1994) โดยได้เสนอแนะเป็นเกณฑ์การยอมรับที่ค่าแอลฟ่า α (มากกว่าและเท่ากับ 0.70)

สูตร $r = \left(\frac{n}{n-1}\right)\left(1 - \frac{\sum pq}{(s_t)^2}\right)$

เมื่อ r คือ สัมประสิทธิ์ความเที่ยงของแบบทดสอบ

n คือ จำนวนข้อในแบบทดสอบ

p คือ สัดส่วนของผู้ตอบถูกในแต่ละข้อ

q คือ สัดส่วนของผู้ตอบผิดในแต่ละข้อ

$(s_t)^2$ คือ ความแปรปรวนของคะแนนรวมของผู้ตอบทั้งหมด

และเกณฑ์ในการประเมินผล

ความเที่ยง 0.01 – 0.30 คือ ความเที่ยงต่ำ

ความเที่ยง 0.40 – 0.60 คือ ความเที่ยงปานกลาง

ความเที่ยง 0.70 – 1.00 คือ ความเที่ยงสูง

จากผลการทดสอบได้ค่าความเที่ยง (r) เท่ากับ 0.895 ซึ่งถือว่ามีความเที่ยงตรงสูง จากนั้นจึงนำแบบสอบถามไปเก็บรวบรวมข้อมูล

3.6 วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปใช้วิธีประมวลผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนาด้วยการหาค่าความถี่และค่าร้อยละ อภิปรายผลโดยใช้ตารางเป็นส่วนประกอบ

การวิเคราะห์ค่าคะแนนของการประยุกต์ใช้คุณธรรม การมีส่วนร่วมของผู้อยู่อาศัย การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหาร ความพึงพอใจต่อการบริหารและความสุขในการอาศัยอยู่ในอาคารชุด โดยใช้วิธีประมวลผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนา ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อภิปรายผลโดยใช้ตารางเป็นส่วนประกอบ โดยใช้มาตรวัดลิเคิร์ท (Likert Scale) ประมาณค่า 5 ระดับ โดยมีเกณฑ์ในการให้คะแนน ดังนี้ (พจนีย์ จันที, 2563)

ค่าเฉลี่ย 4.20 – 5.00 แสดงว่า มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 3.40 – 4.19 แสดงว่า มีระดับการมีส่วนร่วมมาก

ค่าเฉลี่ย 2.60 – 3.39 แสดงว่า มีระดับการมีส่วนร่วมปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 1.80 – 2.59 แสดงว่า มีระดับการมีส่วนร่วมน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 – 1.79 แสดงว่า มีระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ค่าคะแนนของระดับความสุขในการอยู่อาศัยในอาคารชุด โดยใช้วิธีประมวลผลทางหลักสถิติเชิงพรรณนา ด้วยการหาค่าเฉลี่ย ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน อภิปรายผลโดยใช้ตารางเป็นส่วนประกอบ โดยใช้เกณฑ์ในการวิเคราะห์และแปรผลข้อมูลดังนี้

ค่าเฉลี่ย 8.00 – 10.00 แสดงว่า มีระดับความสุขมากที่สุด

ค่าเฉลี่ย 6.00 – 7.99 แสดงว่า มีระดับความสุขมาก

ค่าเฉลี่ย 4.00 – 5.99 แสดงว่า มีระดับความสุขปานกลาง

ค่าเฉลี่ย 2.00 – 3.99 แสดงว่า มีระดับความสุขน้อย

ค่าเฉลี่ย 0.00 – 1.99 แสดงว่า มีระดับความสุขน้อยที่สุด

การวิเคราะห์ค่าคะแนนระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

ตารางที่ 1 เกณฑ์การให้คะแนนระดับความเป็นเศรษฐกิจพอเพียง

ระดับ	คุณธรรม	มีส่วนร่วม	สร้างภูมิคุ้มกัน	ความพึงพอใจ	ความสุข
ไม่เข้าข่าย	น้อยว่า 80	น้อยว่า 80	น้อยว่า 60	น้อยว่า 60	น้อยว่า 60
เข้าข่าย	80	80	60	60	60
เข้าใจ	80	80	80	80	60
เข้าถึง	80	80	80	80	80

4. สรุปผลการวิจัย

แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารอาคารชุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้แก่ การส่งเสริมด้านคุณธรรมในการบริหารอาคารชุด ได้แก่ ความซื่อสัตย์สุจริต มีความขยันและอดทน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความรับผิดชอบ มีความเป็นธรรม และมีความสามัคคี ในการบริหารอาคารชุดของผู้จัดการนิติบุคคลหรือฝ่ายบริหาร จากการวิจัย พบว่า ฝ่ายบริหารส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญกับคุณธรรมด้านความขยันและอดทนมากที่สุด รองลงมาคือการบริหารที่เป็นธรรมและมีความซื่อสัตย์สุจริต ส่วนด้านความสามัคคีอยู่อันดับท้ายสุด ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายรายละเอียดของการประยุต์ใช้คุณธรรมในการบริหารของระดับเข้าข่าย เข้าใจ และเข้าถึง เพื่อส่งเสริมให้ผู้อยู่อาศัยมีความสุขเพิ่มขึ้น ดังนี้

4.1 บริหารอาคารชุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาคารชุดที่มีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับเข้าข่าย ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุดได้ประยุกต์ใช้ประเด็นตัวชี้วัดความเป็นธรรมมากที่สุด (ร้อยละ 74.17) รองลงมาคือประเด็นตัวชี้วัดความขยันอดทน (ร้อยละ 72.22) ประเด็นตัวชี้วัดความซื่อสัตย์ (ร้อยละ 70.67) ประเด็นตัวชี้วัดความสามัคคี (ร้อยละ 66.67) ประเด็นตัวชี้วัดความรับผิดชอบ (ร้อยละ 66) และประเด็นตัวชี้วัดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ร้อยละ 57.78) ตามลำดับ ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุดมีระดับการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นตัวชี้วัดการบริหารบุคลากรมากที่สุด (ร้อยละ 67.78) รองลงมาคือประเด็นตัวชี้วัดการบริหารวัสดุอุปกรณ์ (ร้อยละ 56.67) ประเด็นตัวชี้วัดการบริหารนิติบุคคล (ร้อยละ 56.66) และประเด็นตัวชี้วัดการบริหารเงินค่าส่วนกลาง (ร้อยละ 48.98) ตามลำดับ มีประเด็นที่เป็นจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง คือ 1) ประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดร่วมวางแผน (ร้อยละ

33.33) 2) ประเด็นด้านความพึงพอใจในการบริหารของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดการบริหารเงินค่าส่วนกลาง (ค่าเฉลี่ย 2.91 และมีค่า SD = .382) และประเด็นตัวชี้วัดการบริหารวัสดุอุปกรณ์ (ค่าเฉลี่ย 2.91 และมีค่า SD = .433) 3) ประเด็นด้านความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดการอยากจะช่วยดูแลอาคารชุดด้วยการร่วมเป็นผู้บริหารอาคารชุด โดยการเป็นกรรมการนิติอาคารชุดหรือร่วมเป็นตัวแทนของเจ้าของห้องชุด ช่วยตรวจสอบงานจ้างบำรุงรักษาอาคารชุดและร่วมตรวจสอบการตั้งเบิกค่าใช้จ่ายของอาคารชุดที่ระดับความสุขยังไม่มากเท่าที่ควร (ค่าเฉลี่ย 6.51 และมีค่า SD = .491)

อาคารชุดที่มีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับเข้าใจ ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด ได้ประยุกต์ใช้ประเด็นตัวชี้วัดความสามัคคีมากที่สุด (ร้อยละ 100) รองลงมาคือประเด็นตัวชี้วัดความเป็นธรรม (ร้อยละ 85) ประเด็นตัวชี้วัดความรับผิดชอบ (ร้อยละ 83) ประเด็นตัวชี้วัดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ร้อยละ 81.67) ประเด็นตัวชี้วัดความซื่อสัตย์ (ร้อยละ 78) และประเด็นตัวชี้วัดความขยันอดทน (ร้อยละ 71.67) ตามลำดับ ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุด มีระดับการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นตัวชี้วัดการบริหารบุคลากรมากที่สุด (ร้อยละ 88.34) รองลงมาคือประเด็นตัวชี้วัดการบริหารนิติบุคคล (ร้อยละ 78.34) ประเด็นตัวชี้วัดการบริหารวัสดุอุปกรณ์ (ร้อยละ 67.50) และประเด็นตัวชี้วัดการบริหารเงินค่าส่วนกลาง (ร้อยละ 53.33) ตามลำดับ มีประเด็นที่เป็นจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง คือ 1) ประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดร่วมคิด (ร้อยละ 73.33) 2) ประเด็นด้านความพึงพอใจในการบริหารของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดการบริหารบุคลากร (ค่าเฉลี่ย 3.17 และมีค่า SD = .346) 3) ประเด็นด้านความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดความพึงพอใจในความสามัคคีความเป็นมิตรที่เพื่อนร่วมอาคารชุดมีให้ และประเด็นตัวชี้วัดการอยากจะช่วยดูแลอาคารชุดด้วยการร่วมเป็นผู้บริหารอาคารชุดโดยการเป็นกรรมการนิติอาคารชุดหรือร่วมเป็นตัวแทนของเจ้าของห้องชุดช่วยตรวจสอบงานจ้างบำรุงรักษาอาคารชุดและร่วมตรวจสอบการตั้งเบิกค่าใช้จ่ายของอาคารชุดที่ระดับความสุขยังไม่มากเท่าที่ควร (ค่าเฉลี่ย 6.92 และมีค่า SD = .292)

อาคารชุดที่มีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับเข้าถึง ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด ได้ประยุกต์ใช้ประเด็นตัวชี้วัด

ความรับผิดชอบมากที่สุด (ร้อยละ 92) รองลงมาคือประเด็นตัวชี้วัดความสามัคคี (ร้อยละ 90) ประเด็นตัวชี้วัดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ร้อยละ 86.67) ประเด็นตัวชี้วัดความขยันอดทน (ร้อยละ 83.33) ประเด็นตัวชี้วัดความซื่อสัตย์ (ร้อยละ 82) และประเด็นตัวชี้วัดความเป็นธรรม (ร้อยละ 80) ตามลำดับ ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุดมีระดับการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นตัวชี้วัดการบริหารเงินค่าส่วนกลางและประเด็นตัวชี้วัดการบริหารนิติบุคคลมากที่สุด (ร้อยละ 93.33) รองลงมาคือประเด็นตัวชี้วัดการบริหารบุคลากร (ร้อยละ 80) และประเด็นตัวชี้วัดการบริหารวัสดุอุปกรณ์ (ร้อยละ 70) ตามลำดับ มีประเด็นที่เป็นจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง คือ 1) ประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดร่วมวางแผน (ร้อยละ 66.67) 2) ประเด็นด้านความพึงพอใจในการบริหารของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดการบริหารเงินค่าส่วนกลาง (ค่าเฉลี่ย 4.22 และมีค่า SD = .414) 3) ประเด็นด้านความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุดมีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดการอยากจะช่วยดูแลอาคารชุดด้วยการร่วมเป็นผู้บริหารอาคารชุดโดยการเป็นกรรมการนิติอาคารชุดหรือร่วมเป็นตัวแทนของเจ้าของห้องชุด ช่วยตรวจสอบงานจ้างบำรุงรักษาอาคารชุดและร่วมตรวจสอบการตั้งเบิกค่าใช้จ่ายของอาคารชุด และประเด็นตัวชี้วัดความพึงพอใจในการให้บริการของพนักงานประจำอาคารชุด เช่น การติดต่อประสานงานกับพนักงานประจำสำนักงานนิติบุคคลอาคารชุดทุกแผนก ทั้งด้านการขอความช่วยเหลือ การติดต่อสอบถาม และการพบเจอกันในอาคารชุดที่ระดับความสุขยังไม่มากเท่าที่ควร (ค่าเฉลี่ย 8.30 และมีค่า SD = .308)

อาคารชุดที่มีความเป็นเศรษฐกิจพอเพียงระดับไม่เข้าข่าย ด้านการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด ได้ประยุกต์ใช้ประเด็นตัวชี้วัดความเป็นธรรมมากที่สุด (ร้อยละ 70.44) รองลงมาคือประเด็นตัวชี้วัดความซื่อสัตย์ (ร้อยละ 70) ประเด็นตัวชี้วัดความขยันอดทน (ร้อยละ 68.43) ประเด็นตัวชี้วัดความรับผิดชอบ (ร้อยละ 64.59) และประเด็นตัวชี้วัดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ (ร้อยละ 63.33) และประเด็นตัวชี้วัดความสามัคคี (ร้อยละ 58.82) ตามลำดับ ด้านการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุดมีระดับการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นตัวชี้วัดการบริหารบุคลากรมากที่สุด (ร้อยละ 63.73) รองลงมาคือประเด็นตัวชี้วัดการบริหารนิติบุคคล (ร้อยละ 60.78) ประเด็นตัวชี้วัดการบริหารวัสดุอุปกรณ์ (ร้อยละ 52.65) และประเด็นตัวชี้วัดการบริหารเงินค่าส่วนกลาง (ร้อยละ 47.84) ตามลำดับ มีประเด็นที่เป็นจุดอ่อนหรือข้อบกพร่อง คือ 1) ประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการบริหารนิติบุคคล

อาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดร่วมวางแผน (ร้อยละ 35.69) 2) ประเด็นด้านความพึงพอใจในการบริหารของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดการบริหารบุคลากร (ค่าเฉลี่ย 3.09 และมีค่า SD = .385) 3) ประเด็นด้านความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด มีข้อบกพร่องหรือจุดอ่อนในประเด็นตัวชี้วัดการอยากจะช่วยดูแลอาคารชุดด้วยการร่วมเป็นผู้บริหารอาคารชุด โดยการเป็นกรรมการนิติอาคารชุด หรือร่วมเป็นตัวแทนของเจ้าของห้องชุด ช่วยตรวจสอบงานจ้างบำรุงรักษาอาคารชุด และร่วมตรวจสอบการตั้งเบิกค่าใช้จ่ายของอาคารชุดที่ระดับความสุขยังไม่มากเท่าที่ควร (ค่าเฉลี่ย 6.84 และมีค่า SD = .435)

4.2 แนวทางในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารอาคารชุดต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้อยู่อาศัย ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.1 แนวประสิทธิภาพในการบริหารอาคารชุด จากระดับเข้าข่ายสู่ระดับเข้าใจ มี 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1) ประเด็นการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด ควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้ในประเด็นตัวชี้วัดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้มากขึ้นอีกร้อยละ 22.22 จากเดิมอยู่ที่ระดับร้อยละ 57.78 โดยเฉพาะประเด็นการได้มีส่วนร่วมในการช่วยดูแล บำรุงรักษาอาคารชุด เช่น เมื่อเห็นน้ำรั่ว หรือหลอดไฟบริเวณทางเดินไม่ทำงาน หรืออุปกรณ์ในห้องซาวน่า ห้องออกกำลังกายชำรุด การได้ช่วยแจ้งเจ้าหน้าที่ประจำอาคารชุด ให้ทราบเพื่อดำเนินการแก้ไขให้สามารถใช้งานได้ปกติ ประเด็นมีการปรึกษาพูดคุยหรือ รับฟังคำแนะนำในการปรับปรุงระบบต่าง ๆ เพื่อพัฒนาระบบภายในอาคารชุด โดยการนำเสนอให้คณะกรรมการพิจารณาเพื่อเสนอให้เจ้าของห้องชุดพิจารณาในที่ประชุมใหญ่ และประเด็นอาคารชุดที่ได้อาศัยอยู่มีเจ้าหน้าที่ พนักงาน และผู้บริหารที่มีใจบริการ เป็นมิตร อำนวยความสะดวก และให้บริการเป็นอย่างดี ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการให้มากยิ่งขึ้น

2) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเด็นตัวชี้วัดร่วมวางแผนให้มากขึ้นอีกร้อยละ 46.67 จากเดิมมีระดับร้อยละ 33.33 โดยเฉพาะประเด็นการยินดีที่จะวางแผนหาแนวทางในการบริหารพนักงาน และวางแผนให้เจ้าของห้องชุด และผู้อยู่อาศัยได้อาศัยในอาคารชุดอย่างมีความสุขร่วมกัน และประเด็นการได้มีส่วนร่วมวางแผนการใช้จ่ายเงินในการซ่อมบำรุงอาคารชุดหรือระบบภายในอาคารชุดในที่ประชุมใหญ่ และเคารพมติของที่ประชุมใหญ่ ควรเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น

3) ประเด็นการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุด ควรส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นการบริหารจัดการเงินค่าส่วนกลางให้มากขึ้นอีกร้อยละ 31.11 จากเดิมมีระดับร้อยละ 48.89 โดยเฉพาะประเด็นอาคารชุดที่บริหารงานอยู่มีฝ่ายบริหารร่วมกันพิจารณาค่าใช้จ่ายโดยผู้จัดการนิติบุคคลอาคารชุดและกรรมการนิติบุคคลอาคารชุด ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการให้มากยิ่งขึ้น

4) ประเด็นความพึงพอใจในการบริหารของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด ควรส่งเสริมในประเด็นการบริหารจัดการเงินค่าส่วนกลางให้มากขึ้นอีกร้อยละ 21.80 จากเดิมมีระดับร้อยละ 58.20 โดยเฉพาะประเด็นอาคารชุดมีเงินค่าส่วนกลางพอเพียงในการชำระค่าใช้จ่ายของอาคารชุด และประเด็นตัวชี้วัดการบริหารวัสดุอุปกรณ์ โดยเฉพาะประเด็นอาคารชุดที่ท่านอาศัยอยู่มีการตรวจสอบอาคารเป็นประจำทุกปีโดยผู้ตรวจสอบอาคารที่มีใบอนุญาตตรวจสอบอาคารและได้จัดส่งรายงานอาคารสูงให้กับทางเทศบาลทุกปี เพื่อความปลอดภัยในการอยู่อาศัย ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการเพื่อเพิ่มระดับความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยให้มากยิ่งขึ้น

5) ประเด็นความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด ควรส่งเสริมในประเด็นความพึงพอใจในความสามัคคี ความเป็นมิตรที่เพื่อนร่วมอาคารชุดมีให้ ประเด็นการอยากจะช่วยเป็นส่วนหนึ่งในการดูแลอาคารชุด เช่น การทิ้งขยะให้เป็นระเบียบ แยกขยะ ไม่ทำให้ทางเดินสกปรก ไม่กวาดขยะออกมาจากห้องชุด และปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อแนะนำ เช่น ไม่นำอาหารเครื่องดื่มขวดแก้วเข้ามาบริเวณสระว่ายน้ำ ห้องออกกำลังกาย รวมถึงช่วยแจ้งอุปกรณ์ที่ชำรุดให้ได้รับการแก้ไขปรับปรุงสามารถใช้งานได้ปกติต่อไป และประเด็นความพึงพอใจในการให้บริการของพนักงานประจำอาคารชุด เช่น การติดต่อประสานงานกับพนักงานประจำสำนักงานนิติบุคคลอาคารชุดทุกแผนก ทั้งด้านการขอความช่วยเหลือ การติดต่อสอบถาม และการพบเจอกันในอาคารชุด

4.2.2 แนวประสิทธิภาพในการบริหารอาคารชุด จากระดับเข้าใจสู่ระดับเข้าถึง มี 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1) ประเด็นการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด ควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้ในประเด็นตัวชี้วัดความขยันอดทนให้มากขึ้นอีกร้อยละ 8.39 จากเดิมมีระดับร้อยละ 71.67 โดยเฉพาะประเด็นการได้เข้าร่วมประชุมหรือมอบอำนาจให้ตัวแทนเข้าร่วมประชุมใหญ่สามัญประจำปีหรือวิสามัญทุกครั้ง ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการให้มากยิ่งขึ้น

2) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเด็นตัวชี้วัดร่วมคิดให้มากขึ้นอีกร้อยละ 6.67 จากเดิมมีระดับร้อยละ 73.33 โดยเฉพาะประเด็นการเคยแนะนำวิธีการหรือเสนอแนะให้กับเจ้าหน้าที่ประจำอาคารชุด เช่น การจอดรถ การทิ้งขยะรีไซเคิล การหาต้นไม้มาปลูกในพื้นที่ส่วนกลาง เป็นต้น ควรเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น

3) ประเด็นการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุด ควรส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นการบริหารจัดการเงินค่าส่วนกลางให้มากขึ้นอีกร้อยละ 26.67 จากเดิมมีระดับร้อยละ 53.33 โดยเฉพาะประเด็นอาคารชุดที่ท่านบริหารงานอยู่มีฝ่ายบริหารร่วมกันพิจารณาค่าใช้จ่ายโดยผู้จัดการนิติบุคคลอาคารชุดและกรรมการนิติบุคคลอาคารชุด ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการให้มากยิ่งขึ้น

4) ประเด็นความพึงพอใจในการบริหารอาคารชุด ควรส่งเสริมในประเด็นการบริหารจัดการบุคลากรให้มากขึ้นอีกร้อยละ 16.60 จากเดิมมีระดับร้อยละ 63.40 โดยเฉพาะประเด็นการมีความพึงพอใจในพนักงานที่ทำงานประจำ เช่น แม่บ้าน พนักงานรักษาความปลอดภัย เจ้าหน้าที่ประจำนิติบุคคล ฯ ช่างประจำอาคารชุด เป็นต้น ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการเพื่อเพิ่มระดับความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยให้มากยิ่งขึ้น

5) ประเด็นความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด ควรส่งเสริมในประเด็นความพึงพอใจในการให้บริการของพนักงานประจำอาคารชุด เช่น การติดต่อประสานงานกับพนักงานประจำสำนักงานนิติบุคคลอาคารชุดทุกแผนก ทั้งด้านการขอความช่วยเหลือ การติดต่อสอบถามและการพบเจอกันในอาคารชุด ประเด็นการอยากจะช่วยดูแลอาคารชุดด้วยการร่วมเป็นผู้บริหารอาคารชุดโดยการเป็นกรรมการนิติอาคารชุดหรือร่วมเป็นตัวแทนของเจ้าของห้องชุดช่วยตรวจสอบงานจ้างบำรุงรักษาอาคารชุดและร่วมตรวจสอบการตั้งเบิกค่าใช้จ่ายของอาคารชุดและประเด็นความพึงพอใจในความสามัคคี ความเป็นมิตรที่เพื่อนร่วมอาคารชุดมีให้

4.2.3 แนวประสิทธิภาพในการบริหารอาคารชุด จากระดับไม่เข้าข่ายสู่ระดับเข้าข่าย มี 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้

1) ประเด็นการประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารจัดการการบริหารอาคารชุด ควรส่งเสริมการประยุกต์ใช้ในประเด็นตัวชี้วัดความสามัคคีให้มากขึ้นอีกร้อยละ 21.18 จากเดิมมีระดับร้อยละ 58.82 โดยเฉพาะประเด็นการยอมรับในมติเสียงข้างมากของที่ประชุมใหญ่ และยินดีปฏิบัติตาม ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการให้มากยิ่งขึ้น

2) ประเด็นการมีส่วนร่วมในการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมในประเด็นตัวชี้วัดร่วมวางแผนให้มากขึ้นอีกร้อยละ 44.31 จากเดิมมีระดับร้อยละ 35.69 โดยเฉพาะประเด็นการได้มีส่วนร่วมวางแผนการใช้จ่ายเงินในการซ่อมบำรุงอาคารชุดหรือระบบภายในอาคารชุดในที่ประชุมใหญ่ และเคารพมติของที่ประชุมใหญ่ ควรเพิ่มระดับการมีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้น

3) ประเด็นการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุด ควรส่งเสริมการสร้างภูมิคุ้มกันในประเด็นการบริหารจัดการเงินค่าส่วนกลางให้มากขึ้นอีกร้อยละ 32.16 จากเดิมมีระดับร้อยละ 47.84 โดยเฉพาะประเด็นอาคารชุดที่บริหารงานอยู่มีการอนุมัติค่าใช้จ่ายประจำเดือน เดือนละครั้งเท่านั้น และประเด็นอาคารชุดที่บริหารงานอยู่มีการรายงานรายได้และค่าใช้จ่ายให้กรรมการรับทราบ หรือ ติดบอร์ดของนิติบุคคลอาคารชุด ฯ รายงานรายได้และค่าใช้จ่ายเป็นประจำทุกเดือน และสามารถสอบถามรายละเอียดการตั้งเบิกค่าใช้จ่ายได้ ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการให้มากยิ่งขึ้น

4) ประเด็นความพึงพอใจในการบริหารของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด ควรส่งเสริมในประเด็นการบริหารจัดการบุคลากรให้มากขึ้นอีกร้อยละ 18.20 จากเดิมมีระดับร้อยละ 61.80 โดยเฉพาะประเด็นความรู้สึกรักในอาคารชุดเป็นบ้าน มีความสบายใจ ปลอดภัย มีสุขภาพกายและจิตที่ดี ควรเพิ่มระดับการปฏิบัติการเพื่อเพิ่มระดับความพึงพอใจของผู้อยู่อาศัยให้มากยิ่งขึ้น

5) ประเด็นความสุขของผู้อยู่อาศัยในอาคารชุด ควรส่งเสริมในประเด็นการอยากจะช่วยดูแลอาคารชุดด้วยการร่วมเป็นผู้บริหารอาคารชุดโดยการเป็นกรรมการนิติอาคารชุดหรือร่วมเป็นตัวแทนของเจ้าของห้องชุดช่วยตรวจสอบงานจ้างบำรุงรักษาอาคารชุดและร่วมตรวจสอบการตั้งเบิกค่าใช้จ่ายของอาคารชุด ประเด็นความพึงพอใจในการอนุมัติซื้ออุปกรณ์การทำงานของพนักงานเพื่อความปลอดภัยของพนักงาน และความเป็นระเบียบในอาคารชุด และประเด็นความสุขในการใช้พื้นที่ส่วนกลาง เช่น สระว่ายน้ำ ห้องออกกำลังกาย ห้องโถง (ห้องรับแขกของอาคารชุด) สวน หรือมุมนั่งพักผ่อนที่ทางอาคารชุดจัดเตรียมให้

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า ที่อยู่อาศัยมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต ผู้ที่ย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในอำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนใหญ่จะเช่าอพาร์ทเม้นต์หรือหอพัก เมื่อมีรายได้จึงสนใจอาศัย

อยู่ในอาคารชุดเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นจึงจำเป็นต้องค้นหาและทำความเข้าใจพื้นฐานทางปรัชญาของความสอดคล้องของระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับอพาร์ตเม้นท์เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตการอยู่อาศัย จากการศึกษาถึงแนวประสิทธิภาพในการบริหารอาคารชุด พบว่า นิติบุคคลอาคารชุดหรือฝ่ายบริหารส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการบริหารงานที่มีคุณธรรมเป็นอันดับแรก และยังพบว่า นอกจากการมีคุณธรรมในการบริหารแล้ว หากสามารถส่งเสริมให้ผู้อยู่อาศัยมีส่วนร่วมในการบริหารทุกขั้นตอนการบริหาร จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ ภานุพงศ์ นิลตะโก (2556) ที่พบว่า เมื่อนิติบุคคลอาคารชุดมีระดับการมีส่วนร่วมของเจ้าของร่วมหรือผู้อยู่อาศัยมาก จะสัมพันธ์กับการมีผลด้านการบริหารอาคารชุดดีขึ้น และวีระศักดิ์ สมยานะ (2556) ได้นำคุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการบริหารองค์กรของกลุ่มธุรกิจชุมชน เพื่อแก้ปัญหาการทำธุรกิจให้มีประสิทธิภาพ โดยให้กลุ่มธุรกิจเน้นคุณธรรมที่จำเป็นแตกต่างกัน แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากการขาดคุณธรรม และนำมาซึ่งความสุขในการบริหารองค์กรร่วมกัน มีความสอดคล้องกับ สุเทพ ศรีบุญเพ็ง และ วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์ (2558) ทำธุรกิจตามแนวทางของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมุ่งเน้นให้สังคมไทยเป็นสังคมคุณธรรม โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการสร้างและพัฒนาธุรกิจของตนอย่างมีคุณธรรม ให้พนักงานมีคุณภาพชีวิตที่ดีทุกฝ่าย อยู่ดีกินดี อยู่ด้วยกันอย่างมีความสุขในสังคม

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัย พบว่า การบริหารอาคารชุดเพื่อให้ผู้อยู่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขต้องให้ความสำคัญกับการมีคุณธรรมและการส่งเสริมให้ผู้อยู่อาศัยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหาร ทั้งการมีส่วนร่วมโดยสมัครเข้ามาเป็นคณะกรรมการนิติบุคคลอาคารชุด ช่วยตรวจสอบการบริหารของผู้จัดการนิติบุคคลรวมถึงพนักงานประจำสำนักงานนิติบุคคล ทำให้การบริหารอาคารชุดมีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพมากขึ้น และสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารเพื่อช่วยให้การบริหารอาคารชุดทั้งด้านคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ เพื่อพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงในอนาคตหรือปัญหาต่าง ๆ ในการบริหารที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น บริหารจัดการจำนวนพนักงานที่มีความเหมาะสมและเพียงพอต่อการปฏิบัติงานไม่มีพนักงานจำนวนมากจนเกินความจำเป็น เพราะอัตราเงินเดือนของพนักงานเพิ่มมากขึ้น เรื่อย ๆ อาจทำให้อาคารชุดแบกรับค่าใช้จ่ายสะสมไม่ไหว อาจส่งผลทำให้เงินค่าส่วนกลางลดน้อยลงไปเรื่อย ๆ จะส่งผล

กระทบต่อค่าใช้จ่ายเร่งด่วนหรือค่าใช้จ่ายในการซ่อมบำรุงระบบสาธารณูปโภคได้ รวมถึงการวางแผนค่าใช้จ่ายเรียงลำดับความสำคัญก่อนหลัง ป้องกันงบการเงินที่อาจส่งผลกระทบต่อการบริหารในอนาคตได้ เป็นต้น การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุดจึงเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้เกิดความยั่งยืนได้ และด้านความสุขของผู้อยู่อาศัยก็เป็นองค์ประกอบหรือตัวชี้วัดของความโปร่งใส เป็นธรรม การบริหารจัดการอาคารชุดที่มีคุณธรรมมากน้อยเพียงใด ระดับความสุขของผู้อยู่อาศัยในการอาศัยอยู่ในอาคารชุดจะเป็นตัวชี้วัดตัวสุดท้าย

ภาพที่ 1. องค์ประกอบของการบริหารอาคารชุด

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติตำแหน่งผู้จัดการนิติบุคคล และผู้จัดการอาคารชุด เช่น ต้องผ่านการอบรมความรู้เกี่ยวกับการบริหารนิติบุคคลอาคารชุด กฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ควรมีประสบการณ์ในการทำงานในสำนักงานนิติบุคคลอาคารชุดอย่างน้อย 2 ปีขึ้นไป เป็นต้น ต้องผ่านการสอบ

ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพอาจแบ่งตามขนาดของอาคารชุด และกำหนดโทษหากพบการทุจริตหรือการบริหารที่ส่งผลให้อาคารเสียประโยชน์ ผู้จัดการต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ในการเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารอาคารชุด การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหาร ส่งเสริมให้อาคารชุดประยุกต์ใช้คุณธรรมตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการบริหาร การสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหาร ส่งเสริมให้ผู้อยู่อาศัยเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารทุกขั้นตอนให้มากขึ้น เพื่อป้องกันการทุจริตและความเสียหายที่อาจจะเกิดขึ้น

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป ควรศึกษาเกี่ยวกับตัวชี้วัดในการสร้างภูมิคุ้มกันในการบริหารอาคารชุดในเชิงลึกมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

ภานุพงศ์ นิลตะโก. (2556). *บทบาทหน้าที่และการมีส่วนร่วมในการบริหารอาคารชุดของเจ้าของร่วม : กรณีศึกษา โครงการลุมพินี สวีท พระราม 8 โครงการลุมพินี วิลล์ บางแค และโครงการลุมพินี คอนโดทาวน์ บางแค ของ บริษัท แอล.พี.เอ็น. ดีเวลลอปเมนท์ จำกัด (มหาชน)* (วิทยานิพนธ์ปัญญามหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.

มนธิรา ปกป้อง. (2560). *แนวทางการบริหารความเสี่ยงนิติบุคคลอาคารชุด: กรณีศึกษา อาคารชุดพักอาศัยระดับราคาปานกลางกรุงเทพฯ เขตตอนเหนือ* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพฯ.

พจนีย์ จันที. (2563). *พฤติกรรมการบริหารองค์กรที่ส่งผลต่อปัญหาในการบริหารงบประมาณของคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.

วีระศักดิ์ สมยานะ. (2556). คุณธรรมของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับการพัฒนากลุ่มธุรกิจชุมชนประจำองค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษา จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 5*(2), 68-74.

สมถวิล วิจิตรวรรณา, สุภมาส อังศุโชติ, รัชนีกูล ภิญโญนุวัฒน์, สุนิสา จุ้ยม่วงศรี, และ ศรีชูศักดิ์ ศิริรุ่งพันธ์. (2556). *การวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน.* กรุงเทพฯ: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.

สุเทพ ศรีบุญเพ็ง, และ วิโรจน์ เจษฎาลักษณ์. (2558). การประยุกต์หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินธุรกิจของร้านชัยเจริญเมล็ดพันธุ์ข้าว ตำบลดอนกำยาน อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร สาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์และศิลปะ, 8*(2), 1377-1392.

เสริชย์ โชติพานิช, วัลยา พัฒนพีระเดช, สิทธิพร อิสระศักดิ์, และ มนรดา ภาณุสิทธิกร. (2559). *การจัดการนิติบุคคลอาคารชุดพักอาศัย.* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานที่ดินจังหวัดเชียงใหม่. (2565). เอกสารการจดทะเบียนนิติบุคคลจังหวัดเชียงใหม่. สืบค้นจาก https://www.dol.go.th/Pages/home.aspx

Cortina, J. M. (1993). What is Coefficient Alpha? An examination of theory and applications. *Journal of Applied psychology, 78*(1), 98-104.

Nunnally, J. C., & Bernstein, I. H. (1994). The Assessment of Reliability. *Psychometric Theory, 3*, 248-292.

Rovinelli, R. J., & Hambleton, R. K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research, 2*, 49-60.

การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ *

Managing the Occupational Revolving Fund of KOR KOK Bueng Kan Community Enterprise, Non Somboon Subdistrict, Muang Bueng Kan District, Bueng Kan Province

พงศกร กาวิชัย[1], เกศสุดา สิทธิสันติกุล[2], ชีวัน ขันธรรม[3],
บัญจรัตน์ โจลานันท์[4], และ วาสนา จักร์แก้ว[5]
Pongsakorn Kavichai[1], Katesuda Sitthisuntikul[2], Cheewan Khunthum[3],
Banjarata Jolanun[4], Wassana Chakkaew[5]
วิทยาลัยบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้[1]
คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้[2]
มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่น[3]
มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา[4]
มหาวิทยาลัยสวนดุสิต ศูนย์การศึกษา ลำปาง[5]
School of Administrative Studies, Maejo University[1]
Faculty of Economics, Maejo University[2]
Community-Based Research Institute Foundation[3]
Rajamangala University of Technology Lanna[4]
Suan Dusit University Lampang Center[5]
Corresponding Author, E-mail: ktieng71@hotmail.com

* ได้รับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 11 เมษายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 29 เมษายน 2568
Received: February 6, 2025; Revised: Ap, 2025; Accepted: April 1, 2025

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อและปัญหาอุปสรรคต่อการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ กลุ่มเป้าหมายอยู่ใน ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ จำนวน 30 คน ประกอบด้วยคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ คณะกรรมการที่ปรึกษา และสมาชิกกองทุนหมุนเวียนอาชีพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการจัดประชุมกลุ่มย่อย

ผลการวิจัยด้านการบริหารจัดการพบว่า แนวคิดของกองทุนเน้นความยั่งยืน การสร้างเงินทุนหมุนเวียนให้สมาชิกได้ประกอบอาชีพ และสร้างการเรียนรู้ด้านอาชีพ โครงสร้างการบริหารจัดการประกอบด้วยคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ และคณะกรรมการที่ปรึกษา มีการเปิดรับสมาชิกสามัญและสมาชิกสมทบตามคุณสมบัติ เงื่อนไข และสิทธิประโยชน์ที่กำหนด ที่สำคัญคือ มีบริหารเงินกู้สำหรับการประกอบอาชีพแก่สมาชิกในนามกลุ่มและบุคคล โดยการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน ขั้นเปิดรับ ขั้นพิจารณาคัดกรอง ขั้นทำสัญญา ขั้นติดตามสนับสนุน และขั้นช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน อีกทั้งกองทุนยังดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาศักยภาพและสร้างการเรียนรู้ด้านอาชีพแก่สมาชิกและผู้ด้อยโอกาส นอกจากนี้ยังพบปัจจัยเอื้อที่สำคัญ ได้แก่ ต้นทุนเครือข่ายความสัมพันธ์ ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน และการมีพี่เลี้ยงหรือทีมที่ปรึกษา ขณะที่ปัญหาอุปสรรคหลัก ได้แก่ การประชาสัมพันธ์กองทุนยังอยู่ในแวดวงจำกัด ความยากลำบากในการสร้างการเรียนรู้ด้านอาชีพ และการกระจายเงินทุนหมุนเวียนยังไม่ทั่วถึง ดังนั้นกองทุนหมุนเวียนอาชีพควรมุ่งเน้นการกระจายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุน การสร้างความเชื่อมั่นต่อสมาชิก และพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ดึงดูดความสนใจ

คำสำคัญ: การบริหารจัดการ; กองทุนหมุนเวียนอาชีพ; วิสาหกิจชุมชน

Abstract

This study aimed to investigate the management of the occupational revolving fund of Kor Kok Bueng Kan Community Enterprise and to analyze the key factors and obstacles involved in its operation. Target groups comprised 30 individuals, including the community enterprise committee, the advisory committee, and the members of the fund. Data were collected through document analysis, interviews, and focus-groups.

The findings indicated that the fund's management concept emphasized sustainability, supporting members in pursuing their occupations and promoting vocational learning. The management structure consisted of the Kor Kok Beung Kan Community Enterprise Committee and Advisory Committee. Membership was open to both ordinary and associate members, based on clearly defined qualifications, conditions and benefits. Importantly, the fund provided loans to members, both as groups and individual, through a structured operational process, including: application, screening, contract signing, monitoring, and emergency support. The fund also carried out activities aimed at enhancing members' capabilities and offering vocational learning opportunities, particularly for disadvantaged individuals. Additionally, key enabling factors included the relational and network capital of the committee, strong community cooperation, and support from mentors or advisory team. However, the main obstacles were limited public outreach, difficulty of delivering occupational learning, and unequal distribution of funds. Therefore, the occupational revolving fund should focus on expanding access to funding opportunities, building trust among members, and developing appealing vocational learning activities.

Keywords: management; revolving fund for occupation; community enterprise

1. บทนำ

ทั่วโลกต้องเผชิญกับปัญหาความเหลื่อมล้ำเชิงรายได้และการพัฒนาเศรษฐกิจ ประเทศที่พึ่งพิงอุตสาหกรรมมักมีรายได้มากกว่าประเทศที่พึ่งพิงรายได้จากการเกษตร (Kavya & Shijin, 2020) คนจนมักขาดโอกาสในการเข้าถึงแหล่งเงินทุนและความช่วยเหลือทางการเงิน ดังนั้นการพัฒนาเครื่องมือทางการเงินจึงเป็นแนวทางหนึ่งในการช่วยกระจายโอกาสการเข้าถึงการเงินและลดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ (Baiardi & Morana, 2016) ธนาคารกรามีน บังคลาเทศ เป็นต้นแบบหนึ่งของการบริหารจัดการสินเชื่อเพื่อคนจนที่ทั่วโลกรู้จักกันในนามระบบการเงินรายย่อย (Micro-Finance) ก่อตั้งขึ้นเพื่อลดปัญหาการควบคุมระบบการกู้เงินของเจ้าหนี้นอกระบบที่เอารัดเอาเปรียบคนจนอันเนื่องมาจากการที่สถาบันการเงินในระบบไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการเงินกู้ของคนจน มีการเปิดให้บริการด้านเงินฝากและการปล่อยสินเชื่อ หลักการบริหารจัดการเน้นการให้สินเชื่อรายย่อยอย่างเป็นธรรมโดยไม่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน ไม่ต้องตรวจสอบประวัติ คิดอัตราดอกเบี้ยต่ำที่สุด และใช้ความเชื่อใจเป็นหลักประกันชำระเงินกู้ ผลการดำเนินงานทำให้คนจนเกิดความภาคภูมิใจและเชื่อมั่น มีเงินฝากเติบโตต่อเนื่องและสินเชื่อค้างชำระต่ำ (นันทกานต์ สมบัติสวัสดิ์, 2559)

ในประเทศไทย รัฐบาลพยายามลดความเหลื่อมล้ำโดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนท้องถิ่นอันเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ทั้งนี้พบการจัดตั้งกองทุนการเงินของชุมชนหรือองค์การการเงินของชุมชนในฐานะเครื่องมือเสริมสร้างความเข้มแข็งดังกล่าว ซึ่งมุ่งสร้างกระบวนการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพึ่งพาตนเองของชุมชน และกระจายการเข้าถึงแหล่งทุนเพื่อการประกอบอาชีพ การลงทุน และการจัดสรรสวัสดิการชุมชนอย่างทั่วถึง (สิทธิพัทธ์ เลิศศรีชัยนนท์, 2556) อีกนัยหนึ่งการพัฒนาขีดความสามารถของชุมชนในการบริหารจัดการกองทุนให้เกิดการหมุนเวียนการใช้ประโยชน์อย่างทั่วถึงคนทุกกลุ่มในชุมชนย่อมแสดงถึงความเข้มแข็งของเศรษฐกิจฐานรากจากการพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือกันและกันทางเศรษฐกิจ องค์กรการเงินเหล่านี้มักเน้นการกู้ยืมเป็นส่วนใหญ่และอยู่กระจัดกระจายในชุมชน เช่น การบริหารจัดการการเงินทุน กขคจ. ในรูปแบบคณะกรรมการที่บ้านเขาใหญ่ ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี โดยเปิดรับเงินฝากแบบห้ามถอนจนกว่าจะครบ 5 ปี และพิจารณาให้เงินกู้และติดตามผู้ยืมทุกเดือน พร้อมกำหนดกฎระเบียบให้ผู้กู้ยืมจัดทำบัญชีครัวเรือนทุกราย (วัลลภ ศัพท์พันธุ์, 2561) อีกทั้งยังพบการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง อำเภอประจันตคาม จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 โดยปัจจัยความสำเร็จของการบริหารจัดการขึ้นอยู่กับการปัจจัยด้านการดำเนินงาน ซึ่งประกอบด้วยการบริหารจัดการ ผลการดำเนินงาน และการเสริมสร้างความเข้มแข็ง และปัจจัยด้านธรรมาภิบาลซึ่งประกอบด้วยหลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า และหลักการมีส่วนร่วม (วิชัย ปรางค์จันทร์ และ กานต์ เสกขุนทด, 2559)

นอกจากนี้ยังพบการสนับสนุนการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนเพื่อยกระดับเศรษฐกิจฐานราก วิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญกับการประกอบกิจการเพื่อตอบสนองความต้องการทางเศรษฐกิจของชุมชนโดยคำนึงถึงปัจจัยนำเข้าที่มีความสัมพันธ์กับทุนในชุมชน ทุนมนุษย์ ทุนสิ่งแวดล้อม ทุนวัฒนธรรม ทุนภูมิปัญญา ทุนทรัพยากร และทุนการเงิน เป็นต้น ถัดมาเป็นปัจจัยกระบวนการที่นำทุนดังกล่าวมาพัฒนากิจกรรมชุมชนโดยการรวมกลุ่มและแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อผลิตสินค้าและบริการ อีกทั้งยังคำนึงถึงปัจจัยผลผลิตที่เกิดจากกระบวนการพึ่งพาตนเองและช่วยเหลือเกื้อกูลโดยไม่เน้นผลกำไร และปัจจัยผลิตภาพที่เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันชุมชนอย่างยั่งยืนจากการพึ่งพาตนเอง (ทศพร แก้วขวัญไกร, 2560) เช่น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงปลากระชังแม่น้ำโขง บ้านพร้าวใต้ ตำบลหินโงม อำเภอเมือง จังหวัดหนองควาย ซึ่งมีการบริหารในรูปแบบคณะกรรมการ มีกฎกติกา กองทุน และกิจกรรมที่ชัดเจน ปัจจัยที่ช่วยให้กลุ่มประสบความสำเร็จ ได้แก่ การกระจายผลประโยชน์ที่ทั่วถึง ภาวะของผู้นำกลุ่มดี โครงสร้างและค่านิยมทางสังคม ส่วนปัญหาอุปสรรค ได้แก่ ขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาและขยายผลิตภัณฑ์กลุ่ม และเกิดการผูกขาดทางการค้าของเอกชน (ธีรฉัตร เทียมทอง และ เพ็ญนี แนรอท, 2561) ในทำนองเดียวกันวิสาหกิจชุมชนกลุ่มซอสพริกป้าพุ ตำบลบางพระ อำภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการบริหารจัดการด้านเงินทุนผ่านการระดมหุ้นของสมาชิก ด้านการตลาดผ่านการจำหน่ายสินค้า ด้านการผลิตที่ผ่านการรับรองมาตรฐานบนฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและการใช้เทคโนโลยี ด้านคนโดยแบ่งงานตามความถนัดและกระจายผลประโยชน์อย่างเท่าเทียม ปัจจัยภายในที่เอื้อต่อการบริหารจัดการ ได้แก่ ศักยภาพแกนนำและการจัดการความรู้ ส่วนปัจจัยภายนอกที่เอื้อต่อการบริหารจัดการ ได้แก่ นโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก (สุธิดา แจ้งประจักษ์, 2559)

สำหรับวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายการศึกษาครั้งนี้ เป็นกลุ่มที่เกิดจากการรวมกันเพื่อประกอบอาชีพจากต้นทุนวัตถุดิบในชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่จนเป็นที่รู้จักในนามแหล่งเรียนรู้การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกกและผือที่อยู่ในพื้นที่ชุ่มน้ำโลกกุดทิง

อีกทั้งยังเริ่มประยุกต์ใช้กองทุนหมุนเวียนในปี 2565 เพื่อให้เป็นเครื่องมือหนึ่งในการกระจายโอกาสและการเข้าถึงแหล่งเงินทุนเพื่อการประกอบอาชีพของชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และมูลนิธิเอสซีจี อย่างไรก็ตามวิสาหกิจชุมชนยังต้องการปรับปรุงประสิทธิภาพการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนจากข้อจำกัดด้านการกระจายแหล่งทุนได้อย่างทั่วถึงคนทุกกลุ่ม ดังนั้นการวิจัยนี้มุ่งศึกษาเฉพาะการบริหารจัดการกองทุนของกองทุนหมุนเวียนอาชีพของวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเมืองบึงกาฬ จังหวัดบึงกาฬ และวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อและปัญหาอุปสรรคที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียน ผลของการวิจัยจะเป็นประโยชน์ต่อวิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนให้ตอบสนองต่อความต้องการแหล่งเงินทุนสู่การลดความเหลื่อมล้ำเชิงรายได้ของชุมชนได้มากขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องถึงแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งขององค์กรการเงินชุมชนอันเป็นรากฐานการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนที่มุ่งเน้นการบริหารจัดการเพื่อคืนกำไรสู่ชุมชนและสังคมในลักษณะที่คล้ายคลึงกับกิจการเพื่อสังคม (Social Enterprise)

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ

2.2 เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยเอื้อและปัญหาอุปสรรคของการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยมุ่งเน้นสืบค้นเกี่ยวกับกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ในประเด็นต่อไปนี้ 1) การบริหารจัดการกองทุน ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดการบริหารกองทุน โครงสร้างการบริหารจัดการ การรับสมาชิก การบริหารเงินกู้ กิจกรรมดำเนินงาน 2) ปัจจัยเอื้อต่อการบริหารจัดการกองทุน และ 3) ปัญหาอุปสรรคการบริหารจัดการกองทุน

3.2 ขอบเขตพื้นที่และกลุ่มเป้าหมาย

คณะผู้วิจัยดำเนินการกับวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ตำบลโนนสมบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดบึงกาฬ ซึ่งเป็นที่รู้จักในฐานะกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์หลากหลายจากกกและผือพื้นที่ชุ่มน้ำ

โลกกุดทิง กระเป๋า กล่องใส่กระดาษทิชชู ที่รองแก้ว ที่รองจาน และหมอนอิง เป็นต้น นอกจากนี้ วิสาหกิจชุมชนฯ ยังได้จัดตั้งกองทุน ก.กก บึงกาฬ สานสัมพันธ์ชุมชน และบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพภายใต้กองทุนนี้เพื่อให้สมาชิกได้กู้ยืมเพื่อสร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ของครอบครัว โดยได้การสนับสนุนจากกองทุนเพื่อความเสมอภาคทางการศึกษา (กสศ.) และมูลนิธิเอสซีจี ส่วนกลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คน แบ่งออกเป็น 1) คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ที่เป็นสมาชิกในชุมชนและเป็นผู้บริหารจัดการกองทุน 2) คณะกรรมการที่ปรึกษาที่ชุมชนยกย่องให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ กำนันตำบลโนนสมบูรณ์ ผู้ใหญ่บ้าน และเจ้าอาวาสวัดโพธิ์งาม และตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารและครูโรงเรียนโพธิ์ทองวิทยานุสรณ์ และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) อำเภอเมืองบึงกาฬ และนายก อบต.โนนสมบูรณ์ และ 3) สมาชิกกองทุน ก.กก บึงกาฬ ทั้งที่กู้ยืมและไม่กู้ยืมจากเงินกองทุนหมุนเวียนอาชีพ ทั้งนี้เกณฑ์คัดเลือกกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้ที่เป็นคณะกรรมการและสมาชิกของกองทุน ผู้ที่เต็มใจให้ข้อมูล และผู้ที่มีสุขภาพกายใจสมบูรณ์

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 การรวบรวมและวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องจากคณะกรรมการกลุ่ม ก.กก บึงกาฬ ได้แก่ ภาพถ่าย บันทึกประชุม และข้อมูลสมาชิก

3.3.2 การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างกับกลุ่มเป้าหมายอย่างเฉพาะเจาะจงจำนวน 20 คน สำหรับคณะกรรมการกลุ่ม ก.กก บึงกาฬ และคณะกรรมการที่ปรึกษาเน้นสัมภาษณ์เกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารจัดการกองทุน การรับสมาชิก การปล่อยกู้ การบริหารความเสี่ยง กิจกรรมกองทุน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยความสำเร็จ ส่วนสมาชิกกลุ่ม ก.กก บึงกาฬ เน้นสัมภาษณ์เกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ

3.3.3 การจัดประชุมกลุ่มย่อย จำนวน 3 กลุ่มๆ ละ 10 คน ในเวลา 60-90 นาที กลุ่มที่ 1 เป็นคณะกรรมการกลุ่ม ก.กก บึงกาฬ และกลุ่มที่ 2 เป็นคณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งเน้นการพูดคุยเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารจัดการกองทุน การรับสมาชิก การปล่อยกู้ การบริหารความเสี่ยง กิจกรรมกองทุน ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยความสำเร็จ ส่วนกลุ่มที่ 3 เป็นสมาชิกกลุ่ม ก.กก บึงกาฬ ซึ่งเน้นการพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค และความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ก่อนวิเคราะห์ข้อมูลคณะผู้วิจัยดำเนินการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูลที่ได้จากการใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อย รวมทั้งตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากบุคคล เวลา และสถานที่ที่แตกต่างกัน หลังจากนั้นจึงใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การวิจัย โดยการถอดเทปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการจัดประชุมกลุ่มย่อย จากนั้นจึงนำมาวิเคราะห์ร่วมกับเอกสาร กำหนดรหัส จัดกลุ่ม และเปรียบเทียบข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นเนื้อหาเชิงบรรยาย

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ

4.1.1 แนวคิดกองทุน การบริหารจัดการกองทุนนี้ให้ความสำคัญกับการปรับความคิดและทัศนคติของคนทำงาน (Mindset) โดยให้เข้าใจถึงแนวคิดการบริหารจัดการกองทุนให้ตรงกัน คือ เน้นความยั่งยืนของกองทุน ต้องมีเงินทุนหมุนเวียนให้สมาชิกทุกคนได้กู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพยามจำเป็น ต้องมีการพัฒนาและสร้างการเรียนรู้ด้านอาชีพให้แก่สมาชิก ต้องให้คณะกรรมการทำงานตามความถนัดและหมั่นพัฒนาศักยภาพตนเอง กำหนดให้มีการปล่อยเงินกู้ยืมอย่างเป็นระบบเพื่อลดความเสี่ยงจากหนี้เสีย และให้มีการถอดบทเรียนการบริหารจัดการกองทุนจากการปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพ

4.1.2 โครงสร้างการบริหารจัดการ มีการบริหารจัดการผ่านคณะกรรมการซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชุด ชุดแรก คือ คณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ซึ่งเป็นสมาชิกของชุมชนมีบทบาทหลักในการบริหารจัดการกองทุน อีกชุดหนึ่ง คือ คณะกรรมการที่ปรึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้บริหารและครู โรงเรียนโพธิ์ทองวิทยานุสรณ์ และสกร.อำเภอเมืองบึงกาฬ นายก อบต.โนนสมบูรณ์ กำนันตำบลโนนสมบูรณ์ ผู้ใหญ่บ้านโพธิ์ทอง และเจ้าอาวาสวัดโพธิ์งาม มีบทบาทเหมือนพี่เลี้ยงที่ช่วยกำกับติดตาม ให้คำแนะนำ และให้คำปรึกษา

4.1.3 การรับสมาชิก กองทุนเปิดรับสมาชิกของกองทุน 2 ประเภท ได้แก่ สมาชิกสามัญ และสมาชิกสมทบ ซึ่งมีคุณสมบัติ เงื่อนไข และสิทธิประโยชน์ดังแสดงในตารางที่ 1 ณ วันที่ 20 กันยายน 2566 มีสมาชิกจำนวนทั้งสิ้น 282 คน โดยเป็นสมาชิกสมทบจำนวน 62 คน และสมาชิกสามัญจำนวน 220 คน

ตารางที่ 1 แสดงประเภทของสมาชิกกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ

ข้อกำหนด	สมาชิกสมทบ	สมาชิกสามัญ
คุณสมบัติ	-เป็นผู้สมัครใจเข้าร่วม -เป็นผู้ใจบุญใจ อยากช่วยเหลือคนในชุมชน -เป็นผู้มีภูมิลำเนาอยู่ต่างตำบล (และอาจมีเครือญาติอยู่ภายในตำบล)	-เป็นผู้สมัครใจเข้าร่วม -เป็นผู้ด้อยโอกาส และสมาชิกที่อาศัยอยู่ในตำบลโนนสมบูรณ์ ตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป -ไม่เคยมีประวัติเสื่อมเสียด้านการเงิน
เงื่อนไข	-ฝากเฉพาะเงินออมทรัพย์แบบประจำ 12 เดือน โดยฝากเงินขั้นต่ำ 100 บาทต่อเดือน และไม่เกิน 2,500 บาทต่อเดือน -ไม่สามารถซื้อหุ้นได้	-ต้องซื้อหุ้นๆ ละ 100 บาท โดยถือหุ้นขั้นต่ำ 100 บาท จำนวนไม่เกิน 100 หุ้น เพื่อเป็นเงินประกันความเสี่ยงจากการกู้ -สามารถฝากเงินออมทรัพย์ได้ -เข้าร่วมประชุมสามัญประจำปี และกิจกรรม
สิทธิประโยชน์	-ไม่สามารถกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพได้ -ได้รับดอกเบี้ยเงินออมทรัพย์ร้อยละ 3 ต่อปี -ได้รับการยกย่องเกียรติคุณในอนาคต	-ได้รับดอกเบี้ยเงินออม ร้อยละ 3 ต่อปี -ได้รับเงินปันผลจากการถือหุ้น ร้อยละ 3 ต่อปี -สามารถกู้ยืมเงินเพื่อประกอบอาชีพได้ ถ้ามีหนี้สามารถหักจากเงินออมได้

4.1.4 การบริหารเงินกู้ คณะกรรมการกำหนดเงื่อนไขการปล่อยกู้ให้สมาชิกสามัญ โดยให้สมาชิกสามารถกู้เพื่อการประกอบอาชีพได้ทั้งในนามกลุ่มและบุคคล คิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 7 ต่อปี แบบลดต้นลดดอก และให้มีการคืนเงินภายใน 1 ปีโดยแบ่งจ่ายเป็น 2 งวด เพื่อให้เหมาะสมกับระยะเวลาประกอบอาชีพ เช่น ปลูกผัก เลี้ยงไก่ ซึ่งต้องรอผลผลิตและนำไปจำหน่าย และเปิดโอกาสให้ผู้กู้ได้ใช้เงินทุนหมุนเวียนในการสร้างรายได้ต่อเนื่อง ที่สำคัญมีการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพโดยการปล่อยเงินกู้ยืมแก่สมาชิกในนามกลุ่มและบุคคลตามขั้นตอนต่อไปนี้เพื่อลดความเสี่ยงจากหนี้เสียและเป็นกองทุนหมุนเวียนเพื่อประกอบอาชีพของครัวเรือนได้อย่างแท้จริง

1) ขั้นเปิดรับ เป็นขั้นกำหนดวงเงินกู้ยืมให้แก่สมาชิกผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนที่มีอยู่และการสอบถามความต้องการของชุมชน จากนั้นจึงดำเนินการเปิดรับข้อเสนอโครงการจากสมาชิกที่สนใจกู้ยืมเงิน โดยให้กรอกแบบฟอร์มและคำขอกู้เงินที่กำหนดจากคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุน

2) ขั้นพิจารณาคัดกรอง เป็นการประชุมคณะกรรมการบริหารจัดการกองทุน เพื่อพิจารณาคัดกรองโครงการที่เสนอเข้ามาในรอบแรก โดยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้ขอกู้บางราย หรือขอภาพถ่ายจากผู้ขอกู้เพิ่มเติม จากนั้นจึงนำเข้าที่ประชุมอีกครั้งเพื่อสรุปผลโครงการที่ผ่านการคัดกรองเพื่อจัดทำสัญญาต่อไป สำหรับข้อเสนอโครงการที่ไม่ผ่านการคัดกรอง คณะกรรมการจะแนะนำให้ไปศึกษาเกี่ยวกับอาชีพในแหล่งเรียนรู้ภายในตำบลหรือต่างตำบล หรือนำไปเสนอขอรับการสนับสนุนจากแหล่งทุนอื่น หรือนำมาพิจารณาใหม่ในรอบถัดไป สำหรับเกณฑ์การพิจารณาคัดกรอง ได้แก่

- ความด้อยโอกาส ความจำเป็นที่ต้องช่วยเหลือเร่งด่วน หรือความยากลำบากผู้ขอกู้
- ความตั้งใจและมุ่งมั่นในการประกอบอาชีพของผู้ขอกู้
- ความเป็นไปได้ของการประกอบอาชีพ พิจารณาว่าจะสามารถทำได้จริงไหม มีความพร้อมแค่ไหน มีโรงเรือน/พื้นที่เพาะปลูก/วัตถุดิบหรือไม่ แค่ไหน ทำแล้วจะเห็นผลจริงไหมจะเกิดประโยชน์ต่อคุณภาพชีวิตหรือไม่ พอจะเป็นต้นแบบและบทเรียนอาชีพในอนาคตได้ไหม
- ความเสี่ยงทางเครดิต เพื่อป้องกันไม่ให้ขาดส่งเงินคืนและเกิดปัญหาการสนับสนุนสมาชิกรายอื่นในรอบต่อไปของกองทุน โดยพิจารณาจากข้อมูลของกองทุนอื่น ว่าเคยผิดระเบียบ ส่งเงินไม่ตรงเวลา ไม่รักษาคำพูด และมีหนี้สินมาก เป็นต้น

3) ขั้นทำสัญญา ผู้ขอกู้ที่ผ่านการพิจารณาคัดกรองต้องจัดทำสัญญาเงินกู้และค้ำประกันสัญญาตามระเบียบการบริหารจัดการกองทุนที่กำหนดไว้ กรณีวงเงินกู้ไม่เกิน 10,000 บาท ให้มีผู้ค้ำประกัน 1 คน กรณีวงเงินกู้เกิน 10,000 บาท ให้มีผู้ค้ำประกัน 2 คน ผู้ลงนามในสัญญาเงินกู้ทั้งที่เป็นผู้ขอกู้และผู้ค้ำประกันต้องเป็นสมาชิกกองทุนเท่านั้น โดยคณะกรรมการต้องเข้าไปพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัวของผู้กู้และผู้ค้ำประกันถึงที่บ้านเพื่อให้ทุกคนในบ้านร่วมรับรู้ ร่วมรับประโยชน์ และร่วมรับผิดชอบจ่ายเงินคืน โดยเฉพาะสามีภรรยา

4) ขั้นติดตามสนับสนุน หลังผู้กู้ได้รับเงินไปลงทุนประกอบอาชีพ คณะกรรมการจะดำเนินการติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผล พร้อมให้คำแนะนำการประกอบอาชีพอย่างจริงจัง รวมทั้งเสริมพลังและกำลังให้ผู้ประกอบอาชีพ โดยแยกย้ายกันไปเยี่ยมเยียนกลุ่มอาชีพในพื้นที่ เพื่อเป็นการกระตุ้นให้ผู้กู้นำเงินไปประกอบอาชีพอย่างจริงจัง รวมทั้งแนะนำ

ผู้รู้ แหล่งเรียนรู้ ชี้แนะทางออกของปัญหา และประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังมีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพระหว่างผู้กู้

5) ขั้นช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน เป็นการให้ความช่วยเหลือของคณะกรรมการกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินระหว่างการประกอบอาชีพ เช่น คนเลี้ยงไก่เพิ่งซื้อไก่ไข่ใหม่มาเลี้ยงแต่กลับถูกหมากัดตาย 60 ตัว คณะกรรมการจึงชวนชาวบ้านมาช่วยกันชำแหละถอนขนและทำเป็นอาหารขายโดยใส่เครื่องเทศกลิ่นแรงเพื่อดับกลิ่นคาว ชาวบ้านช่วยกันซื้อกันในราคาขาดทุน คือ ตัวละ 100 บาท

6) ขั้นปรับปรุงการดำเนินงาน มีการพิจารณาข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่ค้นพบจากการติดตามสนับสนุนและการดำเนินงานเพื่อการปรับปรุง เช่น ยืดหยุ่นการคืนเงินกู้ จากระเบียบที่กำหนดในคืนภายในระยะเวลา 1 ปี โดยแบ่งจ่ายเป็น 2 งวด เป็นการคืนภายใน 3 ปี โดยแบ่งจ่ายเป็น 6 งวด เนื่องจากพบปัญหาการรอผลผลิตของบางอาชีพ เช่น การเลี้ยงวัวและหมู และสมาชิกส่วนใหญ่ยังจำเป็นต้องนำกำไรมาใช้ลงทุนให้ต่อเนื่อง

4.1.5 กิจกรรมกองทุน เน้นการพัฒนาศักยภาพและสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับอาชีพแก่สมาชิกและผู้ด้อยโอกาสภายใต้แนวคิดของกองทุน ดังต่อไปนี้

1) การจัดการศึกษาดูงาน เช่น เรียนรู้เทคนิคการย้อม การทำสายฟั่นหู กระเป๋า และการทอเสื่อ ณ วิสาหกิจชุมชน อำเภอนาหว้า จังหวัดนครปฐม

2) การอบรมให้ความรู้ เช่น ทักษะการขายออนไลน์ และการสร้างรายได้บนโลกออนไลน์แบบ Real Time

3) การจัดเวทีสร้างการเรียนรู้ทักษะอาชีพควบคู่ไปกับทักษะการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำงานเป็นทีม เสริมสร้างแรงบันดาลใจ และการเสริมพลังให้สมาชิก

4) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างอาชีพเดียวกัน เช่น การเลี้ยงหมูของคนอำเภอเมืองบึงกาฬ

4.2 ปัจจัยเอื้อและปัญหาอุปสรรคต่อการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ

4.2.1 ปัจจัยที่เอื้อต่อการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพของวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ได้แก่

1) ต้นทุนเครือข่ายความสัมพันธ์ของคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ที่พร้อมให้การติดต่อประสานงาน ประชาสัมพันธ์ และส่งต่อข้อมูลข่าวสารถึงกันได้อย่าง

สะดวกรวดเร็ว รวมทั้งสามารถขอความร่วมมือและให้ความช่วยเหลือกันและกันได้ทุกเมื่อ เช่น คณะกรรมการกองทุนหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มยางพาราง และกลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) ผู้บริหารและครูโรงเรียนโพธิ์ทองวิทยานุสรณ์ และศูนย์ส่งเสริมการเรียนรู้ (สกร.) อำเภอเมืองบึงกาฬ

2) ความร่วมมือของสมาชิกในชุมชน พื้นฐานวัฒนธรรมความเอื้ออาทรของชุมชนตำบลโนนสมบูรณ์ยังคงเหนียวแน่น สมาชิกในชุมชนต่างมีจิตสาธารณะและยินดีที่จะให้ความช่วยเหลือกิจกรรมและผู้เดือดร้อนอยู่เสมอ ดังกรณีเกิดเหตุการณ์หมาเข้าไปกัดไก่ในเล้าตาย สมาชิกในชุมชนจึงได้ช่วยกันซื้อไก่ตายไปทำอาหารเพื่อช่วยเหลือผู้กู้ยืมเงินเลี้ยงไก่ให้ขาดทุนน้อยที่สุด

3) การมีพี่เลี้ยงหรือทีมที่ปรึกษา ซึ่งคอยให้คำแนะนำและกำกับทิศทางการดำเนินงานแบบค่อยเป็นค่อยไปพร้อมๆ กับการสร้างการเรียนรู้ด้านการบริหารจัดการร่วมกัน เมื่อพบการดำเนินงานที่เริ่มผิดเป้าหมายและทิศทาง พี่เลี้ยงสามารถช่วยแก้ไขและปรับปรุงการดำเนินงานได้ทันที

4.2.2 ปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการกองทุน ดังต่อไปนี้

1) การประชาสัมพันธ์และทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดและเป้าหมายของกองทุนยังอยู่ในแวดวงจำกัด คณะกรรมการกองทุนยังต้องเพิ่มการประชาสัมพันธ์แบบกระจายการเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายให้มากขึ้นเพื่อขยายฐานสมาชิก

2) การสร้างการเรียนรู้ด้านอาชีพให้กับผู้กู้ยืมค่อนข้างยากลำบากเนื่องจากผู้กู้ยืมยังคุ้นชินกับการกู้ยืมเงินจากแหล่งทุนอื่นที่มักให้กู้เพียงอย่างเดียว คณะกรรมการต้องสร้างความเชื่อใจและไว้วางใจให้กับผู้กู้ยืม และให้ความช่วยเหลืออย่างจริงใจ จึงจะสามารถเข้าถึงและได้รับความร่วมมือ โดยการให้ความรู้และแนะนำแหล่งความรู้เพื่อเพิ่มความมั่นใจในการประกอบอาชีพ และจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอาชีพระหว่างผู้กู้ยืม

3) การกระจายเงินทุนหมุนเวียนยังไม่ทั่วถึงผู้ด้อยโอกาสโดยเฉพาะผู้พิการและผู้ดูแลผู้พิการ เนื่องด้วยผู้ด้อยโอกาสบางคนยังไม่ต้องการความช่วยเหลือ ไม่อยากเป็นหนี้และไม่อยากเปิดเผยตัวตน คณะกรรมการจึงต้องพยายามเข้าถึงผู้ด้อยโอกาสให้มากขึ้น และคิดค้นวิธีการสร้างการเรียนรู้และสนับสนุนการประกอบอาชีพในกลุ่มผู้ด้อยโอกาสต่อไป

5. อภิปรายผลการวิจัย

กองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ที่จัดตั้งขึ้นภายใต้แนวคิดการบริหารจัดการอย่างยั่งยืนเพื่อให้เป็นแหล่งเงินทุนกู้ยืมสำหรับการประกอบอาชีพยามจำเป็นและสร้างการเรียนรู้ด้านอาชีพ แม้จุดมุ่งหมายกองทุนนี้จะเข้าข่ายลักษณะกองทุนการเงินที่เน้นการออมและกู้ยืม (Micro-Finance) แต่กลับมีรูปแบบการบริหารจัดการที่อิสระ คณะกรรมการและสมาชิกเป็นผู้กำหนดกฎกติกาและเงื่อนไขการออมและกู้ยืมได้ด้วยตนเอง ซึ่งแตกต่างจากการบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านและสถาบันการเงินชุมชนที่อยู่ภายใต้กฎระเบียบของรัฐว่าด้วยการจัดตั้งและการบริหารกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ พ.ศ. 2544 (อนรรฆ ปิยะกาญจน์ และ มนตรี โสคติยานุรักษ์, 2563) คณะกรรมการกองทุนของงานวิจัยนี้ยังบริหารเงินกู้ยืมอย่างเป็นต้นตั้งแต่การเปิดรับ พิจารณาคัดกรอง ทำสัญญา ติดตามสนับสนุน ช่วยเหลือกรณีฉุกเฉิน และปรับปรุงการดำเนินงาน ตามลำดับ ขณะที่งานวิจัยกองทุนทั่วไปที่พบระบุเฉพาะบริการรับฝากและให้กู้ยืมเพื่อช่วยเหลือสมาชิกเป็นหลัก เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ สหกรณ์เครดิตยูเนียน (ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย, 2558) ข้อแตกต่างสำคัญในการบริหารเงินกู้ยืม คือ การระบุเกณฑ์พิจารณาคัดกรองเพื่อให้การกู้ยืมอย่างชัดเจนว่า ต้องเป็นผู้ด้อยโอกาส มีความตั้งใจประกอบอาชีพ ความเป็นไปได้ของการประกอบอาชีพ และความเสี่ยงทางเครดิต อีกทั้งยังให้ความสำคัญกับขั้นติดตามสนับสนุนโดยเน้นการเยี่ยมเยียนและสร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอาชีพ และให้ความช่วยเหลือกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินที่เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ อย่างไรก็ตามกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ กลับกำหนดอัตราดอกเบี้ยสูงถึงร้อยละ 7 ที่ขัดแย้งกับหลักเกณฑ์พิจารณาที่เปิดโอกาสให้ผู้ด้อยโอกาสได้กู้ยืม ดังนั้นจึงควรทบทวนอัตราดอกเบี้ยและหลักเกณฑ์การกู้ยืมเพื่อให้กองทุนเป็นกระจายโอกาสการเข้าถึงแหล่งทุนไปยังผู้ด้อยโอกาสอย่างแท้จริง (Baiardi & Morana, 2016) ดังกรณีของธนาคารกรามีนบังคลาเทศ ที่เน้นการปล่อยกู้ให้คนจนโดยใช้ความเชื่อใจเป็นหลักค้ำประกันเงินกู้และใช้อัตราดอกเบี้ยที่ต่ำสุด (นันทกานต์ สมบัติสวัสดิ์, 2559)

งานวิจัยนี้ยังพบปัจจัยเอื้อต่อการบริหารจัดการกองทุน ได้แก่ เครือข่ายความสัมพันธ์ของคณะกรรมการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ที่ต่อยอดมาจากคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ความร่วมมือของสมาชิกชุมชนบนฐานความเอื้ออาทร และการมีทีมที่ปรึกษาคอยให้คำแนะนำ ข้อค้นพบนี้แตกต่างจากวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงปลากระชังแม่น้ำโขงในจังหวัดหนองควายที่พบว่า ปัจจัยความสำเร็จของกลุ่ม ได้แก่

การกระจายผลประโยชน์อย่างทั่วถึง โครงสร้างและค่านิยมสังคม และภาวะผู้นำของผู้นำกลุ่ม (ธีรฉัตร เทียมทอง และ เพ็ญนี แนรอท, 2561) ขณะที่ปัจจัยภายในที่เอื้อต่อการบริหารจัดการของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มซอสพริกป้าพุในจังหวัดชลบุรี ได้แก่ ศักยภาพแกนนำและการจัดการความรู้ ส่วนปัจจัยภายนอกที่ ได้แก่ นโยบายและการสนับสนุนของหน่วยงานภายนอก (สุธิดา แจ้งประจักษ์, 2559) ความแตกต่างนี้อาจเนื่องด้วยกองทุนหมุนเวียนของวิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ มีผู้นำที่มีประสบการณ์บริหารจัดการกลุ่มจึงไม่ประสบกับปัญหาภาวะผู้นำ และยังมีคณะที่ปรึกษาที่ประกอบด้วยหลายองค์กร และมีวัฒนธรรมที่เอื้ออาทรต่อกัน จึงไม่มีปัญหาเชิงการสนับสนุนของหน่วยงาน และโครงสร้างทางสังคม

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้กลับพบว่า กองทุนหมุนเวียน ก.กก บึงกาฬ มีปัญหาอุปสรรคด้านการกระจายเงินทุนหมุนเวียน การประชาสัมพันธ์กองทุนเพื่อขยายฐานสมาชิก การกระตุ้นให้สมาชิกเข้าร่วมเรียนรู้ในการพัฒนาอาชีพ ข้อค้นพบนี้แตกต่างจากที่พรสุนีย์ พัฒนาพานิช (2559) พบว่า การเข้าถึงแหล่งทุน และการขาดทักษะด้านการบริหารจัดการ เทคโนโลยี ภาษา และการสนับสนุนที่จริงจัง เป็นปัญหาอุปสรรคของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนทั่วไป ทั้งนี้อาจเนื่องด้วยคณะกรรมการกองทุนในงานวิจัยนี้มีประสบการณ์บริหารจัดการ และมีคณะกรรมการที่ปรึกษาที่ประกอบด้วยแกนนำท้องถิ่นและหน่วยงานหลากหลายในพื้นที่ซึ่งคอยให้คำแนะนำและสร้างการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ รวมทั้งกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ยังเป็นสิ่งใหม่ที่แตกต่างจากกองทุนทั่วไปซึ่งทำให้สมาชิกไม่คุ้นชิน คณะกรรมการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ จึงต้องใช้เวลาในการทำความเข้าใจและสร้างความเชื่อมั่นต่อแนวทางการดำเนินงานใหม่ของกองทุน นอกจากนี้คณะกรรมการกองทุนนี้ยังต้องคำนึงถึงโอกาสการเกิดปัญหาการค้างชำระหนี้และหาแนวทางป้องกันเพราะอาจนำไปสู่ความไม่ยั่งยืนของกองทุน ดังที่ (อนรรฆ ปิยะกาญจน์ และ มนตรี โสคติยานุรักษ์, 2563) พบว่ากองทุนหมู่บ้านหลายแห่งต้องประสบกับปัญหาการจัดการหนี้ที่สมาชิกต้องชำระคืน และยังกลายเป็นแหล่งหมุนเวียนหนี้ของสมาชิก อีกทั้งควรพัฒนารูปแบบการจัดสรรผลประโยชน์และการจัดสวัสดิการเพื่อให้เป็นหลักประกันที่ยั่งยืนแก่สมาชิกและสังคม ดังกรณีกองทุนสวัสดิการระดับตำบลซึ่งสนับสนุนโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (องค์การมหาชน) ที่เน้นให้สวัสดิการการเกิดการรักษาพยาบาล การตาย และการศึกษา รวมไปถึงการช่วยเหลือผู้สูงอายุ ผู้ด้อยโอกาส ผู้พิการ ผู้ยากจน และการช่วยเหลือยามเกิดภัยพิบัติและช่วยเหลือด้านการปรับปรุงที่อยู่อาศัยและพัฒนาชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน), 2567) ดังนั้นการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียน

ควรคำนึงถึงการกระจายเงินทุน การสร้างความเชื่อมั่นต่อสมาชิก และการจัดการกับปัญหาหนี้ค้างชำระ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การวิจัยนี้ค้นพบรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพที่มีกลุ่มในชุมชนเป็นองค์ประกอบหลักของคณะกรรมการบริหาร และมีหน่วยงานภาครัฐและเครือข่ายแกนนำชุมชนเป็นพี่เลี้ยง ข้อค้นพบสำคัญที่ช่วยเติมเต็มองค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนที่ค่อนข้างแตกต่างจากในการบริหารจัดการองค์กรการเงินทั่วไป กล่าวคือ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ มีกระบวนการบริหารจัดการเงินกู้หมุนเวียนสำหรับการประกอบอาชีพที่เป็นระบบควบคู่ไปกับกิจกรรมสร้างการเรียนรู้ด้านอาชีพแก่สมาชิก คณะกรรมการนำความตั้งใจและความเป็นไปได้ของการประกอบอาชีพของผู้กู้มาเป็นเกณฑ์ในการพิจารณากลั่นกรองโครงการ ในการทำสัญญากู้ยืมยังสร้างการรับรู้ภายในครอบครัวเพื่อให้เกิดการร่วมรับประโยชน์และรับผิดชอบหนี้สิน นอกจากนี้ยังมีระบบการติดตามสนับสนุนผู้กู้โดยการเยี่ยมบ้านผู้กู้เพื่อเสริมสร้างกำลังใจพร้อมกับให้คำแนะนำแก่ผู้กู้เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการสร้างรายได้ และยังจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านอาชีพระหว่างสมาชิกที่ประกอบอาชีพหลากหลายและเชื่อมเครือข่ายตลาดซื้อขายสินค้าซึ่งกันและกัน อีกทั้งคณะกรรมการยังให้ความช่วยเหลือผู้กู้ยามเกิดเหตุฉุกเฉินจากการประกอบอาชีพที่กระทบต่อรายได้ รูปแบบการบริหารจัดการที่ค่อนข้างรัดกุมและเน้นการเรียนรู้เช่นนี้สามารถใช้ประโยชน์ในแง่ของการนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการลดความเสี่ยงของกองทุนที่ต้องแบกรับหนี้เสียและเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านอาชีพสู่การพึ่งพาตนเองของชุมชนได้ในระยะยาว

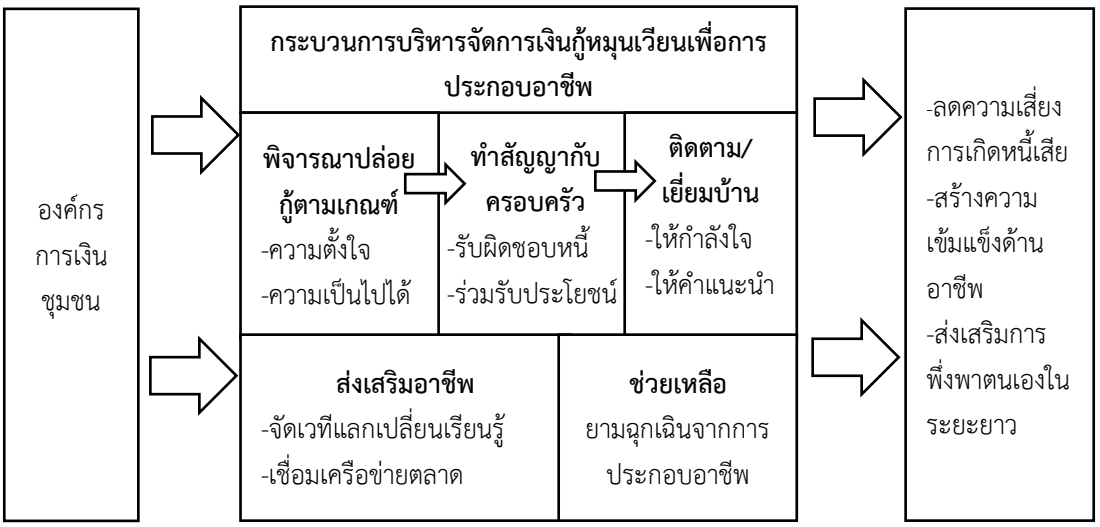

ภาพที่ 1. องค์ความรู้ที่ค้นพบเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารจัดการเงินกู้หมุนเวียนเพื่อการประกอบอาชีพ

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

คณะกรรมการกองทุนหมุนเวียนอาชีพ วิสาหกิจชุมชน ก.กก บึงกาฬ ควรพัฒนาการบริหารจัดการเพื่อความยั่งยืนของกองทุนโดย ทบทวนกฎระเบียบการกู้ยืมโดยเฉพาะการกำหนดอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำที่สุดเพื่อกระจายโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุนของผู้ด้อยโอกาส การสร้างความเข้าใจการดำเนินงานของกองทุนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นต่อสมาชิกในการขยายฐานไปยังผู้ด้อยโอกาสในชุมชน การพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ที่ดึงดูดความสนใจและสร้างความมั่นคงด้านอาชีพแก่สมาชิก การป้องกันปัญหาการชำระหนี้ค้างของสมาชิกในระยะยาวเพื่อให้เกิดการหมุนเวียนเงินกู้เพื่อการประกอบอาชีพของกองทุนอย่างแท้จริง

นอกจากนี้หน่วยงานภาครัฐโดยเฉพาะสถาบันการเงินชุมชนที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมการบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพที่สอดคล้องกับความต้องการของแต่ละกองทุน เสริมสร้างความเชื่อมั่นทางการเงินเพื่อกระจายเงินทุนแก่สมาชิก รวมทั้งให้ความรู้การบริหารจัดการกองทุนหมุนเวียนอาชีพโดยเฉพาะการจัดการปัญหาหนี้ค้างชำระ และสนับสนุนการเรียนรู้

ด้านการพัฒนาอาชีพควบคู่ไปกับการแนะนำการลงทุนและการบริหารจัดการการเงินในระดับครัวเรือนสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ตลอดจนร่วมพัฒนาระบบการติดตามประเมินผลการดำเนินงานโดยเฉพาะหนี้เสียและผลการสร้างการเรียนรู้

7.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย

ควรศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับกระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืนของกองทุน และรูปแบบการบริหารจัดการกองทุนที่สามารถเพิ่มโอกาสทางการเงิน อาชีพ การกระจายรายได้และสวัสดิการทางสังคมให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางสังคม

เอกสารอ้างอิง

ชุมนุมสหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย. (2558). คู่มือการใช้งาน เจ้าหน้าที่ธุรการ. สืบค้นจาก https://storage.googleapis.com/fsct-static/43518_46114ef942/43518_46114ef942.pdf

ทศพร แก้วขวัญไกร. (2560). ทางรอดวิกฤติเศรษฐกิจด้วยแนวทางวิสาหกิจชุมชน. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์, 9*(2), 33-50.

ธีรฉัตร เทียมทอง, และ เพ็ญณี แนรอท. (2561). แนวทางการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ยั่งยืน กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มเลี้ยงปลากระชังแม่น้ำโขง บ้านพร้าวใต้ ตำบลหินโงม อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองควาย. *วารสารการบริหารการปกครอง, 7*(2), 245-265.

นันทกานต์ สมบัติสวัสดิ์. (2559). แนวคิดเรื่องธุรกิจเพื่อสังคมของมูฮัมหมัด ยูนุส. *วารสารปณิธาน, 12*(1), 1-16.

พรสุนีย์ พัฒนพานิช. (2559). *ความคิดเห็นของสมาชิกต่อการบริหารงานของกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดแตงเม ตำบลวังแซ้ม อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยบูรพา, ชลบุรี.

วิชัย ปรางค์จันทร์, และ กานต์ เสกขุนทด. (2559). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง อำเภอประจันตคาม จังหวัดปราจีนบุรี. *วารสารชุมชนวิจัย, 10*(3), 154-165.

วัลลภ ศัพท์พันธุ์. (2561). การดำเนินโครงการแก้ไขปัญหาความยากจน (กข.คจ.) บ้านเขาใหญ่ ตำบลพลวงทอง อำเภอบ่อทอง จังหวัดชลบุรี. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย, 10*(3), 185-197.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2567). คู่มือบริหารกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบล. สืบค้นจาก https://gdcatalog.go.th/dataset/gdpublish-welfare-01-01

สิทธิพัทธ์ เลิศศรีชัยนนท์. (2556). องค์กรการเงินชุมชนกับการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารปัญญาภิวัฒน์, 4*(2), 148-160.

สุธิดา แจ้งประจักษ์. (2559). การจัดการวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มซอสพริกป้าพุ ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 24*(45), 43-63.

อนรรฆ ปิยะกาญจน์, และ มนตรี โสคติยานุรักษ์. (2563). การประเมินผลกระทบโครงการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติต่อเสถียรภาพทางการเงินภาคครัวเรือนด้วยวิธีจับคู่และแบบจำลองผลต่างสองชั้น. *วารสารวิชาการบริหารธุรกิจ, 9*(2), 11-30.

Baiardi, D., & Morana, C. (2016). The financial Kuznets curve: Evidence for the euro area. *Journal of Empirical Finance*, *39*, 265-269.

Kavya, T.B. & Shijin, S. (2020). Economic development, financial development, and income inequality nexus. *Borsa Istanbiul Review, 20(1)*, 80-93.

การพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวสายมูเตลูจังหวัดนครสวรรค์ *
Development of Mutelu Tourism Strategy in Nakhonsawan Province

กฤษณะ ดาราเรือง, รุ่งรดิศ คงยั่งยืน, และ ปานทิพย์ แสนสง
Kritsana Dararuang, Rungradit Kongyoungyune, and Panthip Sansong
คณะบริหารและการจัดการ มหาวิทยาลัยเจ้าพระยา
Faculty of Administration and Management, Chaopraya University
Corresponding Author, E-mail: Kritsana_cpu@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ 2) วิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ และ 3) พัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาเอกสาร รายงาน การสังเกตการณ์ในพื้นที่ และการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

ผลการศึกษาพบว่า จังหวัดนครสวรรค์มีแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จำนวน 15 แห่ง โดยจากการวิเคราะห์ศักยภาพของการท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่พบว่า 1) มีพระเกจิอาจารย์เป็นที่รู้จัก และศรัทธาของคนทั่วไป 2) สถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีสถาปัตยกรรมสวยงาม และมีประวัติศาสตร์เพื่อการเรียนรู้ 3) มีเรื่องราวความเชื่อ ความศรัทธา พิธีกรรม โชคลาง และได้รับความสนใจของนักท่องเที่ยว 4) มีความสะดวกในการเดินทาง และ 5) มีการจัดกิจกรรม พิธีกรรมในช่วงวันสำคัญทางศาสนาหรือช่วงเทศกาลประเพณีในพื้นที่ ทั้งนี้กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวสายมูเตลู ประกอบด้วย 1) เชื่อมโยงเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในจังหวัด 2) ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านอินฟลูเอนเซอร์ 3) จัดกิจกรรม

* ได้รับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 26 มีนาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 3 เมษายน 2568
Received: February 6, 2025; Revised: March 26, 2025; Accepted: April 3, 2025

ในช่วงเทศกาลประเพณีเพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่แก่นักท่องเที่ยว 4) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีมาตรฐาน 5) พัฒนาความร่วมมือกับชุมชน 6) อนุรักษ์สืบสานประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยว 7) พัฒนาการบริหารจัดการผลประโยชน์ที่โปร่งใสและเป็นธรรม 8) แสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาความยั่งยืนของการท่องเที่ยว และ 9) พัฒนาการบริหารจัดการผลกระทบที่อาจมีต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชนจากกิจกรรมการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: มูเตลู; การท่องเที่ยวสายมูเตลู; กลยุทธ์การท่องเที่ยว; จังหวัดนครสวรรค์

Abstract

The objectives of this research are 1) to study the Mutelu tourist attractions in Nakhon Sawan province, 2) to analyze the tourism potential of the Mutelu line in Nakhon Sawan province, and 3) to develop strategies for Mutelu tourism in Nakhon Sawan province. This study is a qualitative research. Data was collected by studying documents, reports, observations in the area, and in-depth interviews with stakeholders involved in tourism in Nakhon Sawan Province.

The results of the study showed that Nakhon Sawan Province has 15 Mutelu tourist attractions in the area, Form the analysis of the potential of Mutelu tourism in the area, it was found that 1) there are revered monks who are well-known and widely respected by the public, 2) most of the tourist attractions have beautiful architecture and history for learning, 3) there are stories of beliefs, faiths, rituals, superstitions, and attract the attention of tourists, 4) there is convenience for travel, and 5) there are activities and rituals organized during important religious days or local festivals. The strategies for developing Mutelu Tourism consists of 1) linking tourism routes and activities within the province, 2) promoting tourist attractions through influencers, 3) organizing activities during traditional festivals to create new experiences for tourists, 4) developing standard tourism facilities,

5) developing cooperation with the community, 6) preserving the history of tourist attractions, 7) developing transparent and fair management of benefits, 8) seeking cooperation with relevant agencies in developing the sustainability of tourism, and 9) developing the management of potential impacts on the environment of the community from tourism activities.

Keywords: Mutelu; Mutelu tourism; tourism strategy; Nakhonsawan Province

1. บทนำ

"มูเตลู" ถูกนำมาใช้แทนความเชื่อ ความศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของคนไทยซึ่งไม่ได้จำกัดเพียงความเชื่อทางศาสนา แต่ยังรวมถึงสิ่งเร้นลับทางธรรมชาติ โหราศาสตร์ วัตถุมงคล หรือเครื่องรางของขลังที่ได้รับการยอมรับนับถืออย่างแพร่หลาย รวมถึงด้านการท่องเที่ยวซึ่งการท่องเที่ยวสายมูเตลูอาจเทียบได้กับ "การท่องเที่ยวเชิงศรัทธา" (Faith-Based Tourism) ของต่างประเทศ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมการท่องเที่ยวสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ การแสวงบุญ และการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) ซึ่งปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับความเชื่อทางศาสนา พิธีกรรม โชคลางของขลัง ไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ การเสริมดวงโชคชะตา การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ กำลังได้รับความนิยมทั่วโลกจนเกิดการท่องเที่ยว "มูเตลู" ในประเทศไทย โดยนักท่องเที่ยวสายมูเตลูมักเดินทางไปยังสถานที่ที่มีความเชื่อในเรื่องต่าง ๆ เช่น วัดที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พระธาตุ หรือสถานที่ที่มีประวัติศาสตร์และตำนานที่น่าสนใจ การท่องเที่ยวมูเตลูอาจเทียบได้กับการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาซึ่งครอบคลุมถึงการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งรายงานของ Future Market Insight พบว่า การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจให้กับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกถึง 13.7 พันล้านเหรียญสหรัฐ ในปี 2565 โดยจะเพิ่มเป็น 40.92 พันล้านเหรียญสหรัฐในปี 2576 หรือเพิ่มขึ้นเกือบ 3 เท่าภายใน 10 ปี สำหรับประเทศไทยมูลค่าทางเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวสายมูเตลูจากการคาดการณ์ของกระทรวงพาณิชย์ พบว่า เฉพาะการแสวงบุญสามารถสร้างรายได้หมุนเวียนในระบบมากถึง 10,800 ล้านบาท คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 0.36 ต่อมูลค่าการท่องเที่ยวโดยรวมของประเทศในปี 2562 การท่องเที่ยวสายมู หรือมูเตลู ไม่เพียงแต่เป็นการเดินทางไปยังสถานที่ท่องเที่ยว การแสวงบุญ หรือการเยี่ยมชมวัด

เท่านั้นแต่ยังมี สิ่งของ วัฒนธรรม และการเสริมสร้างประสบการณ์ทางจิตวิญญาณและความเชื่อมั่นในตนเอง (Brand Inside, 2566)

การท่องเที่ยวสายมูเตลูสามารถจำแนกได้เป็น 2 แบบ คือ มูเตลู ที่เป็นสถานที่ คือ วัด โบสถ์ มัสยิด ศาลเจ้าและเทวสถาน รูปจำลองสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และมูเตลูที่ไม่ใช่สถานที่ คือ เครื่องรางของขลัง พิธีกรรม ซึ่งสะท้อนในเห็นถึงศักยภาพด้านการท่องเที่ยวเชิงความเชื่อของคนไทยมีความหลากหลายมีความเป็นพหุวัฒนธรรม คือ ผสมผสานวัฒนธรรมทางศาสนา และความเชื่อจากชาติอื่นๆ จนกลายเป็น soft power ที่สามารถดึงดูดการท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้ (สวัสดีไทยแลนด์, 2566) ทั้งนี้ พรรณปพร จันทร์ฉาย และ อนามัย ดำเนตร (2567) ได้ทำการศึกษาเอกสารงานวิจัยตลอดจนบทความที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบมูเตลูและสรุปว่าการท่องเที่ยวแบบมูเตลูเป็นการท่องเที่ยวมุ่งเน้นที่ศาสตร์หรือความเชื่อที่ไม่อาจพิสูจน์หรือมองเห็นได้ด้วยตาโดยที่สถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปได้แก่ วัด ศาลเจ้า ตลอดจนเทวสถาน โดยให้ความสำคัญกับลักษณะรูปจำลองของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การกราบไหว้ นับถือหรือบูชาสิ่งของ เช่น เครื่องรางของขลัง ซึ่งนักท่องเที่ยวจะเชื่อในการทำพิธีกรรมต่างๆ ในด้านมูลค่าการตลาดแบบมูเตลู ซึ่งสอดคล้องกับ เทวิกา ประดิษฐบาทุกา, ฐิติวัสส์ สุขป้อม, ณัฏฐกรณ์ ปะพาน, และ กฤตย์ชนนท์ ตั้งศิลสัตย์ (2567) ที่พบว่าคนไทยกว่า 52 ล้านคนมีความเชื่อเรื่องโชคลางโดย 5 อันดับความเชื่อโชคลาง ได้แก่ 1) พยากรณ์ โหราศาสตร์ ลายมือ ไพ่ยิปซี 2) พระเครื่อง วัตถุมงคล 3) สีมงคล 4) ตัวเลขมงคล และ 5) เรื่องเหนือธรรมชาติ

จังหวัดนครสวรรค์มีรายได้ภาคการท่องเที่ยวในปี พ.ศ. 2565 รวม 4,142 ล้านบาท (สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2, 2567) เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือตอนล่าง ภาคกลางตอนบน มีความโดดเด่นที่หลากหลาย เป็นจังหวัดที่เป็นจุดกำเนิดของแม่น้ำเจ้าพระยา มีประเพณีตรุษจีนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศ มีพระเกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในพุทธาคม เครื่องรางของขลัง และวัตถุมงคลที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ต้องการของนักสะสมจำนวนมาก รวมถึงมีวัดหลายแห่งที่มีความงดงามทางสถาปัตยกรรม และประวัติศาสตร์ ในการรองรับการท่องเที่ยวสายมูเตลูตามกระแสความนิยม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในการศึกษาศักยภาพของจังหวัดนครสวรรค์ในการรองรับการท่องเที่ยวสายมูเตลู ตลอดจนนำข้อมูลเชิงศักยภาพมาใช้ในการวิเคราะห์และนำเสนอ กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวสายมูเตลูของจังหวัดนครสวรรค์เพื่อยกระดับหรือเสริมศักยภาพในการท่องเที่ยวสายมูเตลูอันจะนำมาซึ่งรายได้ของพื้นที่และชุมชนโดยรอบสถานที่ท่องเที่ยวในอนาคตต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

2.2 เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

2.33) เพื่อพัฒนากลยุทธ์การท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ และการศึกษาเอกสาร รายงานที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวสายมูเตลู โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ในการศึกษาวิจัย คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย บุคลากรส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประธานสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัด ผู้นำชุมชน และผู้แทนภาคประชาชนในพื้นที่ จำนวน 14 คน โดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) และวิธีการสุ่มแบบบังเอิญ (Accidental sampling) จากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยววัด และ ศาลเจ้าในจังหวัดนครสวรรค์ จำนวน 20 คน รวมจำนวน 34 คน

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) ที่ผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เหมาะสมตามแนวทางการศึกษาวิจัยโดยกำหนดประเด็นแนวคำถามตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย โดยแบบสัมภาษณ์ครอบคลุมประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความน่าสนใจของสถานที่ท่องเที่ยว และความคิดเห็นในการพัฒนาการท่องเที่ยวสายมูเตลูของพื้นที่ และของจังหวัดนครสวรรค์

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร รายงาน ข้อมูลสารสนเทศ การสังเกตการณ์ (Observation) ในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว และการลงพื้นที่ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview)

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร รายงาน ข้อมูลสารสนเทศ การสำรวจสังเกตการณ์ในพื้นที่ การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อม (SWOT Analysis) โดยใช้แนวคิดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว

6A's ของ Buhalis (2000) ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายใน และใช้แบบจำลอง PEST Analysis ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอก

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 จังหวัดนครสวรรค์มีแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูซึ่งเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ ความศรัทธา พิธีกรรม โชคลาง รวม 15 แห่ง ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูในจังหวัดนครสวรรค์

สถานที่	ข้อมูลการท่องเที่ยว
1. วัดนครสวรรค์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองฯ	กราบสักการะพระพุทธศรีสวรรค์ ขอพร โชคลาภ บนบานขอให้พ้นจากเภทภัย พ้นจากความทุกข์
2. วัดคีรีวงค์ ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองฯ	กราบสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ชมความสวยงามของมหาเจดีย์พระจุฬามณีเจดีย์ ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองนครสวรรค์ และจุดชมวิวเมืองนครสวรรค์บนยอดเขาดาวดึงส์
3. วัดวรนาถ พระอารามหลวงบรรพต ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองฯ	กราบสักการะหลวงพ่อทอง 1 ใน 10 สุดยอดพระเกจิที่ผ่านการทดสอบพุทธาคม สักการะรอยพระพุทธบาทจำลอง เจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุบนยอดเขากบ ชมเจดีย์เก่าสมัยสุโขทัยเป็นราชธานี และขอพร โชคลาภท้าวเวชสุวรรณ
4. วัดศรีอุทุมพร ตำบลหนองกรด อำเภอเมืองฯ	กราบสักการะสรีระสังขารในโลงแก้ว หลวงพ่อจ้อย พระเกจิอาจารย์แห่งเมืองปากน้ำโพ ชมความสวยงามของสถาปัตยกรรม อุโบสถ์ลอยฟ้า เสาร้อยต้น มณฑป ศาลาทรงไทย หอมีดเทพศาสตราวุธ
5. วัดเขาดินใต้ตำบลเขาดิน อำเภอเก้าเลี้ยว	กราบสักการะหลวงพ่อเฮง ศึกษาประวัติศาสตร์การเสด็จประพาสต้นทางชลมารค ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โดยทรงแวะวัดเขาดินใต้เพื่อนมัสการหลวงพ่อเฮง
6. วัดช่องแค ตำบลช่องแค อำเภอตาคลี	กราบสักการะสรีระสังขารในโลงแก้ว หลวงพ่อพรหม ถาวโร พระเกจิที่มีชื่อเสียงในความเชี่ยวชาญการปฏิบัติจิต เจริญสมาธิภาวนา การเดินธุดงค์ มีคาถาอาคมต่างๆ และบูชาวัตถุมงคล
7. วัดหนองโพ ตำบลหนองโพ อำเภอตาคลี	กราบสักการะขอพรหลวงพ่อเดิม พุทธสโร "เทพเจ้าแห่งเมืองสี่แคว" เกจิอาจารย์ที่มีชื่อเสียงด้านวิทยาคมและเครื่องรางของขลังเป็นที่เลื่องลือ โดยเฉพาะเหรียญหลวงพ่อเดิม มีดหมอหลวงพ่อเดิม สิงห์งาแก

สถานที่	ข้อมูลการท่องเที่ยว
8. วัดธารทหาร (วัดห้วยด้วน) ตำบลธารทหาร อำเภอหนองบัว	กราบขอพรหลวงพ่อพัฒน์ เกจิชื่อดังแห่งเมืองปากน้ำโพ มีชื่อเสียงด้านเมตตามหานิยม วิทยาคม และวัตถุมงคลที่เป็นที่ต้องการของพุทธศาสนิกชน พุทธคุณหนุนลาภยศ ก้าวหน้า สมหวังปรารถนา แคล้วคลาด
9. วัดจันเสน ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี	ชมเมืองโบราณจันเสนสมัยทราวดี พระมหาธาตุเจดีย์ศรีจันเสน ที่สร้างขึ้นอย่างสวยงามในแบบยุคทวาราวดี พิพิธภัณฑ์จันเสน และกราบขอพรหลวงพ่อโอด ปัญญาธโร พระเกจิอาจารย์พุทธาคม และวิปัสสนากัมมัฏฐาน
10. วัดเขาถ้ำบุญนาค อำเภอตาคลี	กราบขอพรสักการะสรีระสังขารในโลงแก้ว หลวงปู่สี จันทสิริ พระเกจิสายวิปัสนา มีพุทธาคมแก่กล้า เป็นพระปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ได้ชื่อว่าเป็นพระสายป่า บูชาวัตถุมงคล เครื่องรางของขลัง อานุภาพอยู่ยงคงกระพัน เมตตามหานิยม ตะกรุดมหาอุด แคล้วคาด
11. วัดท่าพระเจริญพตร ตำบลบ้านมะเกลือ อำเภอเมืองฯ	ศึกษาประวัติศาสตร์วัดเก่าแก่ที่สร้างขึ้นสมัยกรุงศรีอยุธยา กราบมัสการหลวงพ่อสุนทร ขันติโก เจ้าอาวาสวัดบ้านมะเกลือ มีความสมถะ เมตตาสูง ช่วยเหลือการศึกษา ศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัย วิชาอาคม
12. วัดป่าหัวตลุกวนาราม ตำบลสระแก้ว อำเภอลาดยาว	กราบสักการะหลวงปู่ลี ตาณ์กโร พระเกจิชื่อดังสายวิปัสสนา เป็นพระผู้มีวาจาสิทธิ์ ดลบัลดาลให้ผู้สักการะสมปรารถนา ชมอุโบสถแบบโบราณ ที่เรียกกันว่า “โบถส์มหาอุต” สักการะบูชาพระบรมสารีริกธาตุ และบูชาวัตถุมงคล
13. ศาลเจ้าพ่อนาคราช ตำบลจันเสน อำเภอตาคลี	ดูดวงกับอาจารย์แห้วที่ขึ้นชื่อว่า “หมอดูเทวดา” ชมความสวยงามทางสถาปัตยกรรมของศาลเจ้าเก่าแก่ บูชาองค์เทพ เทวรูป และพระปางต่างๆ เช่น พระยูไล เจ้าแม่กวนอิม เทพเจ้ากวนอู เทพเจ้านาจา เทพเจ้าไฉ่ซิ่งเอี๊ย พระ 18 อรหันต์ เทพเจ้าตี่จั่งอ๊วง
14. ศาลเจ้าแม่หน้าผา ตำบลปากน้ำโพ อำเภอเมืองฯ	กราบขอพรความสำเร็จการทำธุรกิจ การค้าขาย และโชคลาภ องค์เจ้าแม่หน้าผา เจ้าพ่อแควใหญ่ เทพเจ้ากวนอู เจ้าพ่อจุ้ย เจ้าแม่สวรรค์ เจ้าแม่ธรณี เจ้าแม่ทับทิม และเทพเจ้าต่างๆ
15. ศาลเจ้าพ่อเทพารักษ์-เจ้าแม่ทับทิม	ศาลเจ้าริมแม่น้ำเจ้าพระยา กราบสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เจ้าพ่อเทพารักษ์ (ปึงเถ่ากง) เทพเจ้ากวนอู เจ้าแม่ทับทิม ขอพรแคล้วคาด ความสำเร็จการค้า ความสุข ความเจริญ ศึกษาความเป็นมาของขบวนแห่เจ้าในเทศกาลตรุษจีนของชาวนครสวรรค์ และชมความสวยงามสายน้ำสองสีของต้นแม่น้ำเจ้าพระยา

4.2 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพการท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ จากการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก พบว่า จังหวัดนครสวรรค์มี **“จุดแข็ง”** ที่เป็นศักยภาพการท่องเที่ยวสายมูเตลู ประกอบด้วย 1) มีพระเกจิอาจารย์ที่เลื่องชื่อเป็นที่รู้จักและศรัทธาของคนทั่วไป

2) สถานที่ท่องเที่ยวส่วนใหญ่มีสถาปัตยกรรมที่สวยงาม น่าสนใจ และมีเรื่องราวประวัติศาสตร์เพื่อการเรียนรู้ 3) สถานที่ท่องเที่ยวมีชื่อเสียงของเรื่องราวความเชื่อ ความศรัทธา พิธีกรรม โชคลาง 4) เส้นทางคมนาคมมีความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ 5) มีการจัดกิจกรรม พิธีกรรมในช่วงวันสำคัญทางศาสนาหรือตามช่วงเวลาของเทศกาลและประเพณีในพื้นที่ ในขณะเดียวกันยังคงมี **"จุดอ่อน"** คือ 1) การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการรับรู้ที่เน้นการท่องเที่ยวสายมูเตลูยังมีการดำเนินการค่อนข้างน้อยและขาดความน่าสนใจ 2) การออกแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวสายมูเตลูที่ยังเชื่อมโยงภายในจังหวัด 3) การบริหารจัดการในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวและสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยวยังไม่สามารถตอบสนองการใช้บริการได้อย่างมีคุณภาพ และ 4) การเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่เพื่อการเสริมความเข้มแข็งหรือศักยภาพของการท่องเที่ยวสายมูเตลูยังไม่ชัดเจน ในขณะเดียวกันการท่องเที่ยวสายมูเตลูจังหวัดนครสวรรค์มี **"โอกาส"** ในการท่องเที่ยวสายมูเตลู ประกอบด้วย 1) รัฐบาลให้ความสำคัญและส่งเสริมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วย soft power และ การท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ 2) สังคมไทยมีความเชื่อความศรัทธาในพิธีกรรม โชคลาภ หรือเครื่องรางของขลังเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ 3) ความผันผวนของเศรษฐกิจ การแข่งขัน ตลอดจนปัญหาต่างๆ ในการดำเนินชีวิตส่งผลให้ผู้คนต้องการที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจ และ 4) กระแสสื่อสังคมออนไลน์สามารถสร้างการรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ในเชิง **"อุปสรรค"** พบว่า 1) การท่องเที่ยวสายมูเตลูยังคงเป็นความสนใจเฉพาะกลุ่ม 2) การดูแลสภาพแวดล้อมของชุมชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการบริหารจัดการขยะที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวยังต้องพัฒนาและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการขยะ และ 3) การพัฒนาทางสังคมเทคโนโลยีที่อาจส่งผลกระทบต่อความสนใจในการท่องเที่ยวสายมูเตลูที่อาจลดน้อยลง

4.3 กลยุทธ์การท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ ประกอบด้วย

4.3.1 กลยุทธ์เชิงรุก คือ 1) พัฒนาการจัดเส้นทางและกิจกรรมสายมูเตลูเชื่อมโยงภายในจังหวัด 2) พัฒนาการจัดกิจกรรมสายมูที่หลากหลายเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวสายมูเตลู 3) ประชาสัมพันธ์ความศรัทธา ความเชื่อ ความศักดิ์สิทธิ์ของแหล่งท่องเที่ยวผ่านอินฟลูเอนเซอร์ และ 4) พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมในช่วงเทศกาลประเพณีที่สร้างสรรค์ส่งเสริมการเรียนรู้ และประสบการณ์ใหม่ของนักท่องเที่ยว

4.3.2 กลยุทธ์เชิงแก้ไข คือ 1) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ลานจอดรถ ร้านอาหาร ห้องน้ำ บริการสัญญาณอินเตอร์เน็ต เพื่อรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีมาตรฐาน และ

2) พัฒนาความร่วมมือของชุมชนในด้านต่างๆ เช่น การให้บริการนักท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนที่เชื่อมโยงกับความเชื่อความศรัทธาในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว

4.3.3 กลยุทธ์เชิงป้องกัน คือ 1) การอนุรักษ์และสืบสานเรื่องราวประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ และ 2) การบริหารจัดการผลประโยชน์ต่างๆ ที่โปร่งใสเป็นธรรม และ 3) การแสวงหาความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาในพื้นที่เพื่อหนุนเสริมความยั่งยืนของการท่องเที่ยว

4.3.4 กลยุทธ์เชิงรับ คือ พัฒนาการบริหารจัดการขยะที่เกิดจากกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของชุมชน

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 จังหวัดนครสวรรค์มีแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูที่เชื่อมโยงกับความเชื่อ ความศรัทธา พิธีกรรมทางศาสนา โหราศาสตร์ โชคลาง รวม 15 แห่ง โดยแบ่งเป็น วัดและพระเกจิอาจารย์ จำนวน 12 แห่ง และศาลเจ้า จำนวน 3 แห่ง ซึ่งวัดที่สำคัญในจังหวัดนครสวรรค์ส่วนใหญ่มีจุดเด่นในด้านประวัติศาสตร์ และความสวยงามทางสถาปัตยกรรม ซึ่งจากผลของการวิจัยพบว่าในจำนวนวัดที่สำคัญและเป็นแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลู 12 แห่ง มีพระเกจิอาจารย์ซึ่งเป็นที่รู้จักและเป็นที่เคารพนับถือของผู้คนมากถึง 10 รูป และยังมีศาลเจ้าที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสายมูเตลูอีก 3 แห่ง ซึ่งมีความศักดิ์สิทธิ์ ได้รับการเคารพศรัทธา และมีเรื่องราวทางประวัติศาตร์ของชาวไทยเชื้อสายจีน หรือชาวปากน้ำโพ และนำมาซึ่งประเพณีการแห่เจ้าพ่อ-เจ้าแม่ปากน้ำโพ การแห่มังกร การเชิดสิงโต และการแสดงอื่นๆ ในช่วงเทศกาลตรุษจีน ซึ่งทำให้จังหวัดนครสวรรค์มีแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูที่หลากหลายสามารถรองรับนักท่องเที่ยวที่มีความเชื่อ ความศรัทธา และความสนใจในการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ เทวิกา ประดิษฐบาทุกา และคณะ (2567) ที่ศึกษาวิจัยการมูเตลูในสังคมไทย: มุมมองทางพฤติกรรมศาสตร์ โดยอธิบายถึงกระแสความสนใจและความนิยมเกี่ยวกับการมูเตลูที่กำลังแพร่หลายในสังคมไทย และมีบทบาทต่อพฤติกรรมของคนไทยส่วนใหญ่รวมถึงในด้านการท่องเที่ยว โดยได้ให้ทัศนะว่า พฤติกรรมมูเตลูของคนในสังคมไทยเป็นปรากฏการณ์ที่นับวันยิ่งขยายฐานกลุ่มของคนในสังคมมากขึ้น โดยรากฐานของพฤติกรรมมูเตลูที่แท้จริงคือ “ความเชื่อ” ซึ่งความเชื่อของแต่ละคนเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ตามพื้นฐานของครอบครัว การศึกษา สังคม ประเพณี วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง สอดคล้องกับ พัทธนันท์ อธิตัง , เตชิตา สุทธิรักษ์, กุลวดี จันทร์วิเชียร, วิสุตร์

เพชรรัตน์, และ วราพร กาญจนคลอด (2567) ที่ศึกษาวิจัยการท่องเที่ยวสายมูเตลู: วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยผลการศึกษาพบว่า การท่องเที่ยวสายมูเตลู ส่งผลให้ผู้คนมีการปฏิบัติตาม คล้อยตาม เห็นตามกับกลุ่มหรือบุคคล โดยมีการรับรู้ถึงความเชื่อในเรื่องคุณงามความดี การดำเนินชีวิต ทำให้บุคคลมีพฤติกรรมละเว้น การปฏิบัติตาม และนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

5.2 จังหวัดนครสวรรค์มีศักยภาพการท่องเที่ยวสายมูเตลูที่หลากหลาย ทั้งนี้ หากวิเคราะห์ผลของการศึกษาวิจัยกับแนวคิดองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยว 6A’ ของ Buhalis (2000) จะเห็นได้ว่าในด้านแหล่งดึงดูด (Attraction) นครสวรรค์มีพระเกจิอาจารย์เป็นที่รู้จักและศรัทธาของคนทั่วไป วัดหรือสถานที่ท่องเที่ยวมีความสวยงามทางสถาปัตยกรรม สถานที่ท่องเที่ยวมีชื่อเสียงด้านความเชื่อ พิธีกรรม โชคลาง มีการจัดกิจกรรม พิธีกรรมในช่วงวันสำคัญทางศาสนาหรือช่วงเทศกาลประเพณีของพื้นที่ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดในด้านกิจกรรม (Activity) ส่วนในด้านการเข้าถึง (Accessibility) พบว่า แหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูส่วนใหญ่มีความสะดวกของเส้นทางคมนาคมในการเดินทาง ในขณะที่ด้านบริการเสริม (Ancillary Services) พบว่ายังมีจุดอ่อนในการประชาสัมพันธ์ และรูปแบบการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวสายมูเตลูเชื่อมโยงในลักษณะแพ็กเกจการท่องเที่ยว (Available Packages) รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) แก่นักท่องเที่ยวที่มีมาตรฐาน ซึ่งอาจเกิดจากการท่องเที่ยวสายมูเตลูเป็นกระแสใหม่ที่ได้รับความสนใจที่รวดเร็ว ดังนั้น จึงอาจทำให้การปรับตัวหรือการพัฒนาการดำเนินการต่างๆ ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเท่าทัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบริหารจัดการเชิงพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว และการสร้างความส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินการด้านต่างๆ ในการหนุนเสริมกิจกรรมและการท่องเที่ยวสายมูเตลูของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ จินดา ทับทิมดี และ กัญญามน กาญจนาทวีกูล (2563) ที่ศึกษาวิจัยแนวทางการบริหารจัดการในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนประเภท ศาสนสถานในภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย ผลการวิจัยพบว่า ภาคกลางตอนล่างของประเทศไทยมีศักยภาพในการท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานและวัฒนธรรม แต่ยังควรต้องมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวเชิงในด้านการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว รวมถึงการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ห้องน้ำสะอาด การรองรับคนพิการ หรือผู้สูงอายุ รวมถึงสิ่งอำนวยประโยชน์แก่นักท่องเที่ยว เช่น ที่จอดรถ ทางเดินสำหรับคนพิการหรือผู้สูงอายุ

5.3 กลยุทธ์การท่องเที่ยวสายมูเตลูในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ พบว่ามี 9 แนวทางที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) พัฒนาการจัดเส้นทางและกิจกรรมเชื่อมโยง 2) พัฒนาการจัดกิจกรรมเพื่อรองรับกระแสการท่องเที่ยวสายมูเตลู 3) ประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวผ่านอินฟลูเอนเซอร์ 4) พัฒนารูปแบบการจัดกิจกรรมช่วงเทศกาลประเพณีที่สร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และประสบการณ์ใหม่ 5) พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกรองรับการท่องเที่ยวอย่างมีมาตรฐาน 6) พัฒนาความร่วมมือกับชุมชนในการให้บริการนักท่องเที่ยว ผลิตภัณฑ์ชุมชน 7) อนุรักษ์และสืบสานประวัติศาสตร์ของแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ 8) การบริหารจัดการผลประโยชน์ต่างๆ ที่โปร่งใสเป็นธรรม และ 9) สร้างความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาและสร้างความยั่งยืนของการท่องเที่ยวสายมูเตลูของพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของประคอง มาโต , พระครูอุทิตปริยัติสุนทร, และ พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทฺธิวํโส (2567) ที่ศึกษาวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ในการเพิ่มศักยภาพและพัฒนาขีดความสามารถในการบริหารจัดการและการแข่งขัน ประกอบด้วยการพัฒนาบุคลากร สินค้า และบริการด้านการท่องเที่ยวโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน วัด และหน่วยงานภาครัฐในจังหวัดอุทัยธานี ในการดำเนินงานด้านพื้นที่ กิจกรรม การประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการท่องเที่ยวงานบุญเดือนสามสืบสานประเพณีวิถีชาวอู่ไท และสอดคล้องกับ ปวีณา งามประภาสม (2567) ที่วิจัยการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยชุมชนในยุคดิจิทัล: ฉากทัศน์ในการปรับตัวสำหรับนักท่องเที่ยวสายมูเตลู โดยพบว่า การปรับตัวของชุมชนท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในยุคดิจิทัลต้องสอดคล้องกับพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงโดยการใช้สื่อออนไลน์แพลตฟอร์มดิจิทัลต่างๆ เป็นเครื่องมือเสริมสร้างกระบวนการรับรู้และเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยว เช่น เฟซบุ๊ก อินตราแกรม และยูทูบ ในการนำเสนอกิจกรรม พิธีกรรมความเชื่อต่างๆ รวมถึงการใช้เทคโนโลยีนวัตกรรมในการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว เช่น เทคโนโลยี AR ที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวสัมผัสประสบการณ์ที่มีความสมจริง และสอดคล้องกับ คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา , ศรัญญา ศรีทอง และ พิมลวรรณ พันธ์วุ้น (2566) ศึกษาวิจัยกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร โดยพบว่า กลยุทธ์การท่องเที่ยว ประกอบด้วย 1) การส่งเสริมการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมด้วยอัตลักษณ์ท้องถิ่น 2) การเพิ่มรูปแบบการเดินทางและให้บริการนักท่องเที่ยว 3) การส่งเสริมและยกระดับอาหารและวัฒนธรรมให้เป็นที่รู้จัก 4) พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว 5) ส่งเสริมการท่องเที่ยวร่วมกับผู้ประกอบการในการเสนอโปรโมชั่นในการดึงดูด

6) การประชาสัมพันธ์ผ่านทางสื่อออนไลน์ร่วมกับการนำเทคโนโลยีโลกเสมือนจริงเข้ามาใช้ในการนำเสนอภาพลักษณ์การท่องเที่ยว และ 7) ส่งเสริมเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมให้มากขึ้น

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

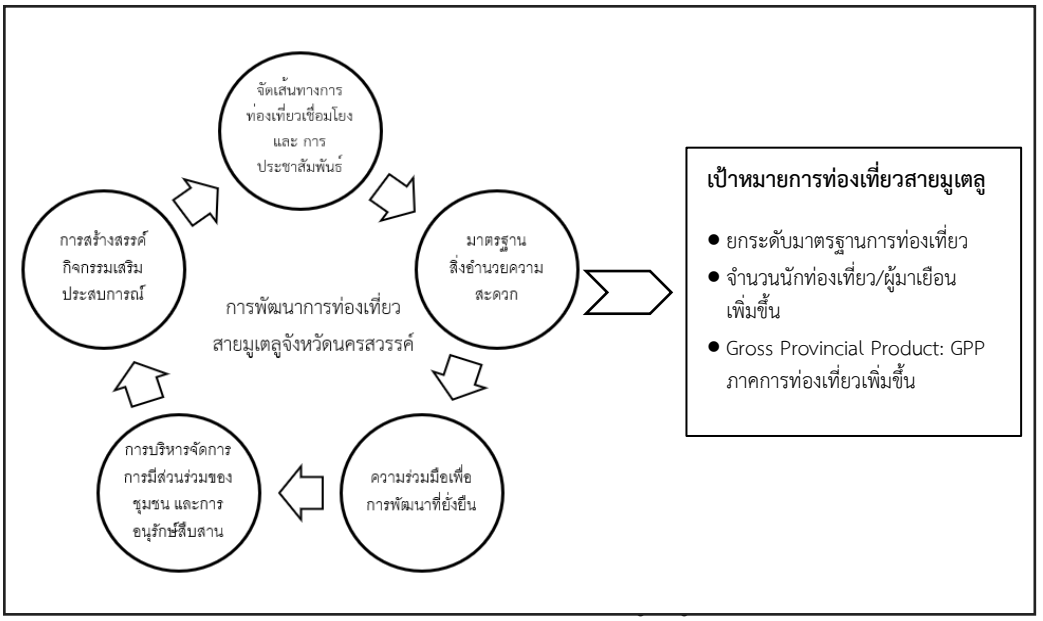

ภาพที่ 1. การพัฒนาการท่องเที่ยวสายมูเตลูจังหวัดนครสวรรค์

จังหวัดนครสวรรค์มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสายมูเตลูที่สะท้อนความเชื่อ ความศรัทธา พิธีกรรม และเรื่องราวประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นกระแสนิยมของสังคมไทย กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวสายมูเตลูจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวสายมูเตลูอย่างมีทิศทาง มีมาตรฐานการท่องเที่ยวนำมาซึ่งรายได้ของผู้คนในชุมชน และสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจของจังหวัดนครสวรรค์

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 จังหวัดนครสวรรค์มีศักยภาพในการท่องเที่ยวสายมูเตลูจากการที่มีแหล่งท่องเที่ยวสายมูเตลูมากถึง 15 แห่ง ดังนั้น จังหวัดนครสวรรค์ควรกำหนดให้การท่องเที่ยวสายมูเตลูเป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวที่สำคัญ โดยกำหนดส่วนราชการที่เกี่ยวข้องในการเป็นเจ้าภาพเพื่อขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมการท่องเที่ยวสายมูเตลู

7.1.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเข้าไปมีบทบาทในการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการขับเคลื่อนและสร้างความเข็มแข็งในพื้นที่เพื่อการสร้างสรรค์ประสบการณ์หรือการเรียนรู้ของนักท่องเที่ยวตลอดจนการบริการต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวสายมูเตลู

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานในระดับพื้นที่ และชุมชนควรร่วมกันวางแผนการพัฒนาด้านต่างๆ ในระดับพื้นที่ เช่น การพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ การจัดการขยะมูลฝอยและการรักษาความสะอาดจากกิจกรรมการท่องเที่ยว ตลอดจนสินค้าและบริการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

7.2.2 จากผลของการวิจัยในการกำหนดกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวสายมูเตลู หน่วยงานในพื้นที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการกำหนดแผนงานโครงการเพื่อดำเนินการโดยปรับประยุกต์ให้สอดคล้องเหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ต่อไป

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรมีการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสายมูเตลูเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวเชิงลึกเพื่อให้ได้แนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาเฉพาะพื้นที่

7.3.2 ควรมีการศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสายมูเตลูเพื่อให้ทราบถึงแรงจูงใจพฤติกรรมในการท่องเที่ยว และข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา

เอกสารอ้างอิง

คมสิทธิ์ เกียนวัฒนา, ศรัญญา ศรีทอง, และ พิมลวรรณ พันธ์วุ้น. (2566). กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวกรุงเทพมหานคร. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 8*(1), 129–143.

จินดา ทับทิมดี, และ กัญญามน กาญจนาทวีกูล. (2563). แนวทางการบริหารจัดการในการขับเคลื่อนกลยุทธ์ของธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนประเภทศาสนสถานในภาคกลางตอนล่างของประเทศไทย. *วารสารวิชาการ สถาบันเทคโนโลยีแห่งสุวรรณภูมิ, 6*(1), 574–585.

เทวิกา ประดิษฐบาทุกา, ฐิติวัสส์ สุขป้อม, ณัฏฐกรณ์ ปะพาน, และ กฤตย์ชนนท์ ตั้งศิลสัตย์. (2567). การมูเตลูในสังคมไทย: มุมมองทางพฤติกรรมศาสตร์. *วารสารจันทรเกษมสาร, 30*(2), 31 - 46.

ประคอง มาโต, พระครูอุทิตปริยัติสุนทร, และ พระสมุห์พุฒิพงษ์ พุทฺธิวํโส. (2567). การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองพระชนกจักรีวัฒนธรรมวิถีพุทธ. *วารสารวิจยวิชาการ, 7*(1), 133–148.

ปวีณา งามประภาสม. (2567). การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยชุมชนในยุคดิจิทัล: ฉากทัศน์ในการปรับตัวสำหรับนักท่องเที่ยวสายมูเตลู. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 8*(4), 374–383.

พัทธนันท์ อธิตัง, เตชิตา สุทธิรักษ์, กุลวดี จันทร์วิเชียร, วิสุตร์ เพชรรัตน์, และ วราพร กาญจนคลอด. (2567). การท่องเที่ยวสายมูเตลู : วัดเจดีย์ (ไอ้ไข่) จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม, 11*(1), 244-253.

พรรณปพร จันทร์ฉาย, และ อนามัย ดำเนตร. (2567). การพัฒนาการท่องเที่ยวประวัติศาสตร์กับการมูเตลูในประเทศไทย. *วารสารวิชาการวิทยาลัยสันตพล, 10*(2), 177-185.

สวัสดีไทยแลนด์. (2566). การท่องเที่ยวสายมูเตลู. สืบค้นจาก https://thailand.go.th/issue-focus-detail/001_02_365?hl=th&utm_source =chatgpt.com

สำนักบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2. (2567). *แผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2 ฉบับทบทวน ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568*. นครสวรรค์: กลุ่มงานบริหารยุทธศาสตร์กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง 2.

Brand Inside. (2566). เปิดโมเดลใหม่ “การท่องเที่ยวสายมู” ดึงนักท่องเที่ยว กระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น เน้นพลังศรัทธาไม่งมงาย. สืบค้นจาก https://brandinside.asia/faith-economy-for-thailand/

Buhalis, D. (2000). Marketing the competitive destination in the future. *Tourism Management, 21*(1), 97-116.

กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย *

Strategies for Developing OTOP Nawatwithi Tourism Communities to Strengthen Local Economic Resilience in Chiang Rai Province

วชิราภรณ์ ชมภูเมืองชื่น, เบญจมาศ เมืองเกษม, ศศิพัชร์ หาญฤทธิ์, และ กันย์ธนัญ สุชิน
Wachiraporn chompoomuangchuen, Benjamat Muangkasem, Sasiphat Harnrit, and Kanthanan Suchin
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
Faculty of Social Sciences, Chiang Rai Rajabhat University
Corresponding Author, E-mail: 659998003@365.crru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย 2) เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณคำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ตามตารางของทาโร่ ยามาเน่ ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 364 คน ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ จำนวน 47 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบ

* ได้รับบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 17 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 20 พฤษภาคม 2568
Received: February 6, 2025; Revised: May 17, 2025; Accepted: May 20, 2025

มีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่ม สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ในภาพรวมสภาพปัจจุบันในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย ในประเด็นองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5 ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 (S.D.= 1.10) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้าน Accessibility มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 3.69 (S.D.=1) รองลงมา คือ ด้าน Attraction ในภาพรวมความต้องการอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.03 (S.D.=1.05) พบว่า ด้าน Attraction มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุดเท่ากับ 4.11 (S.D.=1) รองลงมา คือ ด้าน Activity 2) กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย ที่สร้างขึ้นมี 4 กลยุทธ์ ได้แก่กลยุทธ์ที่ 1 การบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ กลยุทธ์ที่ 2 การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ชุมชน กลยุทธ์ที่ 3 การพัฒนาทุนมนุษย์และการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วม และกลยุทธ์ที่ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามฤดูกาล ผลการประเมินกลยุทธ์ กลยุทธ์ที่ 2 มีค่าเฉลี่ยสูงสุดเท่ากับ 4.45 (S.D.= 0.67) และมีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดในด้านความเป็นประโยชน์ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.8

คำสำคัญ: กลยุทธ์; ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี; เชียงราย

Abstract

Strategies for Developing OTOP Nawatwithi Tourism Communities to Strengthen Local Economic Resilience in Chiang Rai Province, aims to: (1) examine the current conditions and developmental needs of OTOP Nawatwithi tourism communities in Chiang Rai, and (2) formulate strategies for developing OTOP Nawatwithi tourism communities to enhance the resilience of local economies in the province. The study adopted a mixed-methods research approach, integrating both quantitative and qualitative methodologies for a comprehensive analysis. The quantitative phase utilized a sample of 364 respondents, determined using Taro

Yamane's sampling formula. The qualitative phase involved 47 key informants selected based on their expertise and relevance. Data were collected using structured questionnaires, structured interviews, and focus group discussions. Descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, were employed to analyze the data.

The findings revealed that:

The overall current state of OTOP Nawatwithi tourism communities in Chiang Rai, assessed across five core tourism dimensions, was rated at a moderate level (Mean = 3.39, S.D. = 1.10). Among these, Accessibility scored the highest mean (Mean = 3.69, S.D. = 1.00), followed by Attraction. The perceived development needs were generally high (Mean = 4.03, S.D. = 1.05), with Attraction again receiving the highest mean score (Mean = 4.11, S.D. = 1.00), followed by Activity. Based on the synthesis of empirical data, four key strategies were developed to strengthen the local economic resilience of OTOP Nawatwithi tourism communities: Strategy 1: Enhancing the efficiency of community-based tourism managemen.t Strategy 2: Strengthening competitiveness and diversifying local products. Strategy 3: Developing human capital and fostering inclusive participation. Strategy 4: Promoting creative and seasonal tourism experiences. Among these strategies, Strategy 2 received the highest evaluation (Mean = 4.45, S.D. = 0.67) and was rated as most beneficial, with a perceived usefulness mean of 4.80.

Keywords: strategy; OTOP Nawatwithi tourism communities; Chiang Rai

1. บทนำ

ภาคการท่องเที่ยวถือเป็นหนึ่งในเครื่องยนต์หลักที่ขับเคลื่อนเศรษฐกิจไทย ประเทศไทยตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวในฐานะกลไกหลักในการช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ จึงได้กำหนดแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นการท่องเที่ยว พ.ศ. 2561-2580

ที่จะใช้การท่องเที่ยวเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างรายได้ให้กับประเทศ โดยก่อนเกิดการแพร่ระบาดของโรคโควิด 19 อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวสร้างรายได้ให้กับประเทศสูงถึง 3 ล้านล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 18 ของ GDP (ฐานเศรษฐกิจ, 2566) ซึ่งรายได้ส่วนใหญ่ได้รับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวภายในประเทศ สามารถสร้างการจ้างงานกว่า 7 ล้านคน หรือ 20% ของการจ้างงานทั้งหมดในปี 2562 (วรัญญา มหาวนากูล และ นภสร ประสงค์ศักดิ์, 2565) การท่องเที่ยวจึงไม่เพียงแต่สร้างรายได้ในระดับชาติ แต่ยังเป็นแหล่งสร้างการจ้างงานและพัฒนาเศรษฐกิจในท้องถิ่นอีกด้วย หลังจากการแพร่ระบาดจำนวนนักท่องเที่ยวก็ลดลงอย่างมาก เมื่อเริ่มเปิดประเทศในช่วงปลายปี พ.ศ. 2564 ที่ผ่านมา ส่งผลให้ในครึ่งแรกของปี 2565 จำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทย กลับมาอยู่ที่ประมาณ 93 ล้านคน หรือร้อยละ 40 ของช่วงก่อนโควิด 19 ขณะที่นักท่องเที่ยวต่างชาติกลับมาอยู่ที่ประมาณ 2 ล้านคน หรือประมาณร้อยละ 5 ของช่วงก่อนโควิด 19 (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ซึ่งส่งผลกระทบอย่างมากต่อเศรษฐกิจและรายได้ของคนในชุมชน นักท่องเที่ยวจะหันมาท่องเที่ยวด้วยตัวเองมากขึ้น การเที่ยวแบบกลุ่มทัวร์จะลดน้อยลง นักท่องเที่ยวไทยจะนิยมการเดินทางท่องเที่ยวในการหาประสบการณ์เพิ่มขึ้น โดยรูปแบบการเดินทางท่องเที่ยวยืดหยุ่นและหลากหลายขึ้น (โรจนา ลิ้มสกุลวานิจ, 2565) จึงเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่ได้รับความสนใจในการฟื้นฟูอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวหลังการแพร่ระบาดของโควิด 19

การฟื้นตัวของภาคการท่องเที่ยวจึงเป็นแรงขับเคลื่อนให้กับเศรษฐกิจไทยในระยะต่อไป ดังนั้นประเทศไทยจึงต้องพัฒนายกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันและสร้างความหลากหลายของแหล่งท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว โดยมุ่งพัฒนาใน 5 เรื่อง ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงธุรกิจ การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพการท่องเที่ยวทางน้ำ และการท่องเที่ยวเชื่อมโยงภูมิภาค (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) เพื่อให้ประเทศไทยมีทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ชัดเจนสอดคล้องกับสถานการณ์และบริบทที่ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมท่องเที่ยว

โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เป็นหนึ่งในนโยบายของรัฐบาลที่ดำเนินการโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย มีเป้าหมายในการยกระดับการท่องเที่ยวในชุมชนที่นำเอาอัตลักษณ์ ศิลปะ วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นสิ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยว เกิดการใช้จ่ายและสร้างรายได้ในชุมชนเป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนและเป็นการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน (กรมการพัฒนาชุมชน, 2561) อย่างไรก็ตาม

แม้โครงการดังกล่าวจะได้ดำเนินการแล้วเสร็จตั้งแต่ปี พ.ศ. 2561 แต่จากการติดตามและศึกษาภายหลังพบว่า มีชุมชนจำนวนไม่น้อยไม่สามารถดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน หลายพื้นที่ที่เคยเข้าร่วมโครงการกลับถูกปล่อยให้รกร้าง ขาดการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งแนวทางในการพัฒนาในบางพื้นที่ยังไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตดั้งเดิมของคนในชุมชน ส่งผลให้เกิดความไม่ยึดโยงกับบริบทท้องถิ่นและลดทอนความมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ (พีพีทีวี ออนไลน์, 2563) นอกจากนี้ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2563 เป็นต้นมา ได้ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อภาคการท่องเที่ยวโดยรวม รวมถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้กิจกรรมและกระบวนการพัฒนาในหลายพื้นที่ต้องหยุดชะงักลง ความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจและข้อจำกัดด้านสุขภาพสาธารณะส่งผลให้ชุมชนขาดรายได้และขาดแรงจูงใจในการขับเคลื่อนโครงการต่อเนื่องในระยะยาว

การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563–2565 ส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อภาคการท่องเที่ยวโดยรวม รวมถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดเชียงราย การหยุดชะงักของกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้ชุมชนขาดรายได้และขาดแรงจูงใจในการดำเนินโครงการท่องเที่ยวต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงที่การฟื้นฟูหลังสถานการณ์โควิด-19 ยังไม่สมบูรณ์ อย่างไรก็ตาม ภายหลังการคลี่คลายของสถานการณ์โควิด-19 พบว่าพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ โดยนักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสำคัญกับสุขอนามัย ความยั่งยืน และการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ที่ลึกซึ้ง (โรจนา ลิ้มสกุลวานิจ, 2565) ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยนักท่องเที่ยวเริ่มมุ่งมั่นที่จะเดินทางไปยังพื้นที่ที่มีความโดดเด่นด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ ด้วยวัตถุประสงค์ในการเรียนรู้และสัมผัสวิถีชีวิตท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว (พุทธชาด ลุนคำ และ รชฏ เลียงจันทร์, 2564) ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงนี้ ชุมชนในจังหวัดเชียงราย ซึ่งมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น มีศักยภาพสูงในการตอบสนองต่อแนวโน้มการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ อย่างไรก็ตาม ชุมชนยังขาดกลยุทธ์ที่เป็นระบบในการฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีให้สามารถเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจชุมชนอย่างยั่งยืน การพัฒนากลยุทธ์ที่เหมาะสมและการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

การสนับสนุนและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในเชียงรายไม่เพียงแต่จะช่วยเสริมสร้างอุตสาหกรรมท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น แต่ยังเป็นการรักษาความสมดุลระหว่างการ

พัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นแนวทางที่สอดคล้องกับนโยบายการท่องเที่ยวของประเทศไทยที่มุ่งเน้นให้การท่องเที่ยวเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจที่ยั่งยืนในทุกภาคส่วน (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561)ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน การกำหนดแผนการดำเนินงานที่มีทิศทางชัดเจนเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้การพัฒนามีความต่อเนื่องและยั่งยืน การจัดทำกลยุทธ์จึงเป็นแนวทางหนึ่งที่สำคัญในการกำหนดแผนการดำเนินงานในระยะยาว ซึ่งจะช่วยให้สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพและตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม การวิเคราะห์ SWOT และการจัดทำTOWS Matrix จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สามารถวางแผนกลยุทธ์ได้อย่างรอบคอบ (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2560) เพื่อให้การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในเชียงรายสามารถสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น

การศึกษาครั้งนี้มุ่งวิเคราะห์และพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชน โดยมุ่งหวังให้ได้กลยุทธ์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในระยะยาว แต่ยังสามารถรักษาความสมดุลระหว่างการพัฒนาเศรษฐกิจและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น การจัดทำกลยุทธ์การพัฒนาและการวิเคราะห์ SWOT จะช่วยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถกำหนดทิศทางการดำเนินงานในระยะยาวได้อย่างชัดเจน ขณะเดียวกัน ชุมชนก็จะได้รับแนวทางในการพัฒนาที่สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น สามารถใช้กลยุทธ์ดังกล่าวในการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถสร้างรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจในระยะยาว โดยกลยุทธ์ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นเครื่องมือสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงราย และสามารถนำไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย

2.2 เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยผสานวิธี รูปแบบ Convergent Design เป็นการวิจัยที่ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ พร้อมกันกับเชิงปริมาณ มีวิธีการดำเนินการวิจัยเป็น 2 ขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย 2) การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย

การวิจัยนี้ ดำเนินการศึกษาในพื้นที่ ชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีทั้ง 18 อำเภอในจังหวัดเชียงราย ได้แก่อำเภอเมืองเชียงราย อำเภอพาน อำเภอแม่สรวย อำเภอเวียงป่าเป้า อำเภอป่าแดด อำเภอแม่ลาว อำเภอเชียงของ อำเภอเวียงแก่น อำเภอเทิง อำเภอขุนตาล อำเภอเวียงชัย อำเภอพญาเม็งราย อำเภอเชียงแสน อำเภอแม่สาย อำเภอแม่จัน อำเภอแม่ฟ้าหลวง อำเภอดอยหลวง และอำเภอเวียงเชียงรุ้ง

3.1.ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย สำหรับการวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือสมาชิกชุมชนและผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จำนวน 3,803 คน คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เกณฑ์ตามตารางของทาโร่ ยามาเน่ ได้กลุ่มเป้าหมายจำนวน 364 คน แล้วคำนวณกลุ่มตัวอย่างอำเภอตามอัตราส่วน ก่อนสุ่มตัวอย่างตามสัดส่วนที่ได้คำนวณ

ประชากรเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพเลือกอย่างเฉพาะเจาะจง ได้แก่เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงาน OTOP นวัตวิถีจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จำนวน 18 คน

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย ผู้ให้ข้อมูลหลักในขั้นตอนการวิจัยในครั้งนี้ได้แก่พัฒนาการจังหวัด พัฒนาการอำเภอ จังหวัดเชียงราย 18 อำเภอ หอการค้าจังหวัดเชียงราย ผู้อำนวยการกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด จังหวัดเชียงราย ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย ผู้อำนวยการกองการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย และตัวแทนจากสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว รวมทั้งสิ้น 25 คน

การประเมินความเหมาะสมของกลยุทธ์โดยผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งเป็นผู้ประเมินคือ ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านยุทธศาสตร์ จำนวน 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิในด้านการพัฒนาชุมชน จำนวน 2 คน และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการการท่องเที่ยว จำนวน 1 คน รวมทั้งสิ้น 5 คน

3.2 วิธีการเก็บข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงปริมาณ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 โดยมีกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้ โดยผู้วิจัยจะแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง พร้อมนำรับกลับมาเพื่อนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามแต่ละฉบับ จากนั้นตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามก่อนที่นำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์

ในส่วนของการศึกษาเชิงคุณภาพ ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยผู้วิจัยจะดำเนินการสัมภาษณ์ให้ครบตามจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหน่วยที่ได้กำหนดไว้ด้วยตนเอง แล้วตรวจสอบความถูกต้องและครบถ้วนสมบูรณ์ของสัมภาษณ์ก่อนที่นำมาสรุปประเด็นความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ในขั้นตอนที่ 2 นี้ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีกระบวนการ ดังนี้ ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์ผู้เชี่ยวชาญ เป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบคุณภาพของกลยุทธ์ จากนั้นจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบไปด้วย 1) พัฒนาการอำเภอ จังหวัดเชียงราย 18 อำเภอ รวมทั้งสิ้น 18 คน 2) หอการค้าจังหวัดเชียงราย จำนวน 1 คน 3) ผู้อำนวยการกลุ่มงานยุทธศาสตร์และข้อมูลเพื่อการพัฒนาจังหวัด จังหวัดเชียงราย จำนวน 1 คน 4) ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดเชียงราย จำนวน 1 คน 5) พัฒนาการจังหวัด จำนวน 1 คน 6) ผู้อำนวยการกองการท่องเที่ยวและกีฬา องค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงราย จำนวน 1 คน 7) สมาคมธุรกิจท่องเที่ยว จำนวน 1 คน โดยมีเกณฑ์เป็นผู้มีประสบการณ์ในการทำงานที่เกี่ยวข้องและมีความเชี่ยวชาญในเรื่องชุมชนท่องเที่ยว อธิบายจึงจุดมุ่งหมาย ขั้นตอนต่างๆของการวิจัย เวลาที่ต้องใช้โดยประมาณ ประโยชน์ของการวิจัย ขั้นตอนการวิจัยโดยละเอียด มีการนำเสนอผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย ในภาพรวม

ในการสนทนากลุ่มดำเนินการโดยใช้เทคนิค SWOT Analysis เป็นเครื่องมือวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค โดยมีหลักการเก็บรวบรวมข้อมูลการตรวจสอบความเห็นพ้องต้องกันกับผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มและข้อเสนอแนะเพิ่มเติม แล้วนำผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis ดำเนินการวิเคราะห์แบบ Matrix และการวิเคราะห์ศักยภาพภายในและภายนอกแบบ Matrix วิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดทิศทางของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี โดยนำคะแนนจากการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของปัจจัยภายในและภายนอกประมวลผลจากโปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ และข้อมูลจากการวิเคราะห์ SWOT Analysis และ TOWS Matrix นำมาร่างเพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี แล้วจึงนำข้อมูลมาจัดทำร่างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย โดยประกอบด้วยวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ และกลยุทธ์การพัฒนา

จากนั้นผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากนั้นสร้างแบบประเมินความเหมาะสม และสร้างแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย แล้วจัดพิมพ์แบบประเมินฉบับสมบูรณ์ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาให้ความเห็นและนำไปใช้ตรวจสอบ และรับรอง จากนั้นนำร่างกลยุทธ์ที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้ทรงคุณวุฒิจัดทำเป็นรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสนทนากลุ่ม (Focus group) และแบบประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างกลยุทธ์ การตรวจสอบข้อมูลมีการนำแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบค่าความตรงและความเชื่อมั่นตามเกณฑ์ที่กำหนด

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย

ในขั้นตอนที่ 1 นี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยแบ่งข้อมูลเป็น 2 ประเภท คือ

1) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยดำเนินการการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัต

วิถีในจังหวัดเชียงราย นำมาประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปคอมพิวเตอร์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อร่างจัดทำกลยุทธ์ โดยสถิติที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย โดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยดำเนินการการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย เพื่อนำมาสรุปประเด็นความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อร่างจัดทำกลยุทธ์ จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์มาทำการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยพิจารณาความสอดคล้องของข้อมูลที่ได้จากการรวบรวม ด้วยวิธีการต่าง ๆ ได้แก่ การสัมภาษณ์ การบันทึกด้านแหล่งข้อมูล และด้านเวลา แล้ววิเคราะห์ โดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหาโดยอาศัยการตีความ การเก็บข้อมูลที่ได้จากเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุปร่วมกันเพื่อหาแนวทางการสร้างกลยุทธ์

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย

ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์ SWOT Analysis มาดำเนินการวิเคราะห์แบบ Matrix และการวิเคราะห์ศักยภาพภายในและภายนอกแบบ Matrix จากนั้นวิเคราะห์ TOWS Matrix เพื่อกำหนดทิศทางของการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงรายโดยนำคะแนนจากการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ยของปัจจัยภายในและภายนอก

จากนั้นผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบประเมินความเป็นไปได้ของกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

การศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย ในประเด็นองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5 ด้าน จากการเก็บแบบสอบถามจากสมาชิกชุมชนและผู้ประกอบการที่เข้าร่วมโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จำนวน 364 คน พบว่า

ตารางที่ 1 ความคิดเห็นเรื่องสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย

ที่	องค์ประกอบการท่องเที่ยว	สภาพปัจจุบัน				ความต้องการ			
		$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
1	ด้าน Accessibility (การเข้าถึง)								
	การเดินทางสู่ชุมชนท่องเที่ยวมีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและปลอดภัย ไม่ซับซ้อน	3.69	1	ปานกลาง	1	3.87	1.09	ปานกลาง	4
	การจัดการด้านสื่อแนะนำสถานที่เพื่อความสะดวกในการท่องเที่ยว (แผนผัง เอกสาร แผ่นพับ) อย่างเพียงพอ	3.12	1.23	ปานกลาง	6	4.04	1.03	มาก	1
2	ด้าน Activity (กิจกรรมการท่องเที่ยว)								
	กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะวัฒนธรรม เช่นการสาธิตหัตถกรรม การสอนดนตรีพื้นบ้าน การแต่งกายด้วยชุดชาติพันธุ์ วัฒนธรรมด้านอาหาร อย่างสมดุล	3.32	1.1	ปานกลาง	1	4	1	มาก	3
	กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย สามารถสร้างความประทับใจ สร้างประสบการณ์ ให้แก่นักท่องเที่ยว	3.2	1.1	ปานกลาง	3	4.09	1	มาก	1

ที่	องค์ประกอบการท่องเที่ยว	สภาพปัจจุบัน				ความต้องการ			
		$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ	$\bar{x}$	S.D.	ระดับ	ลำดับ
3	ด้าน Amenity (สิ่งอำนวยความสะดวก)								
	การจัดการด้านป้ายสัญลักษณ์บอกทางเข้า-ออก ร้านค้า ห้องน้ำ ที่จอดรถภายในแหล่งท่องเที่ยว	3.2	1.2	ปานกลาง	1	3.98	1.1	ปานกลาง	4
	การจัดการด้านห้องน้ำสาธารณะมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะอนามัย	3.3	1.1	ปานกลาง	6	4.04	1.1	มาก	1
4	ด้าน Attraction (สิ่งดึงดูดใจ)								
	อัธยาศัย ความเป็นมิตร การบริการที่ดีต่อนักท่องเที่ยวของคนในชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว	3.9	1	ปานกลาง	1	4.08	1	มาก	5
	มีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล	3.2	1.2	ปานกลาง	4	4.13	1	มาก	1
5	ด้าน Accommodation (พี่พักอาศัย)								
	การบริการที่พักมีความเป็นส่วนตัว ไม่มีเสียงดังรบกวน	3.54	1	ปานกลาง	1	4.00	1.1	มาก	1
	เฉลี่ยรวม	**3.39**	**1.10**	**ปานกลาง**		**4.02**	**1.05**	**มาก**	

จากตารางที่ 1 สรุปได้ว่าความคิดเห็นเรื่องสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย ในประเด็นองค์ประกอบการท่องเที่ยว 5 ด้าน ในภาพรวมสภาพปัจจุบันอยู่ในระดับปานกลาง ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.39 (S.D. = 1.10) ด้าน Accessibility (การเข้าถึง) กลุ่มเป้าหมายเห็นว่าสภาพปัจจุบันมีการดำเนินงานเรื่องการเดินทางสู่พื้นที่ มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกและปลอดภัย ไม่ซับซ้อน มากที่สุด ด้าน Activity (กิจกรรมการท่องเที่ยว) กลุ่มเป้าหมายเห็นว่าสภาพปัจจุบันมีการดำเนินงานเรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศิลปะ วัฒนธรรม เช่นการสาธิตหัตถกรรม การสอนดนตรีพื้นบ้านการแต่งกายด้วยชุดชาติพันธุ์ วัฒนธรรมด้านอาหาร อย่างสมดุล มากที่สุดด้าน Amenity (สิ่งอำนวยความสะดวก)

กลุ่มเป้าหมายเห็นว่าสภาพปัจจุบันมีการดำเนินงานเรื่องการจัดการด้านป้ายสัญลักษณ์บอกทางเข้า-ออก ร้านค้า ห้องน้ำ ที่จอดรถภายในแหล่งท่องเที่ยว มากที่สุด ด้าน Attraction (สิ่งดึงดูดใจ) กลุ่มเป้าหมายเห็นว่าสภาพปัจจุบันมีการดำเนินงานเรื่องอัธยาศัย ความเป็นมิตร การบริการที่ดีต่อนักท่องเที่ยวของคนในชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยว มากที่สุด ด้าน Accommodation (พี่พักอาศัย) กลุ่มเป้าหมายเห็นว่าสภาพปัจจุบันมีการดำเนินงาน

ในภาพรวมของความต้องการในการพัฒนาอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.02 (S.D. = 1.05) Accessibility (การเข้าถึง) กลุ่มเป้าหมายต้องการพัฒนาเรื่อง การจัดการด้านสื่อแนะนำสถานที่เพื่อความสะดวกในการท่องเที่ยว (แผนผัง เอกสาร แผ่นพับ) อย่างเพียงพอ มากที่สุด ด้าน Activity (กิจกรรมการท่องเที่ยว) กลุ่มเป้าหมายต้องการพัฒนาเรื่อง กิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย สามารถสร้างความประทับใจ สร้างประสบการณ์ ให้แก่นักท่องเที่ยว มากที่สุด ด้าน Amenity (สิ่งอำนวยความสะดวก) กลุ่มเป้าหมายต้องการพัฒนาเรื่อง การจัดการด้านห้องน้ำสาธารณะมีความสะอาด ถูกสุขลักษณะอนามัย มากที่สุด ด้าน Attraction (สิ่งดึงดูดใจ) กลุ่มเป้าหมายต้องการพัฒนาเรื่องการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาลอย่างเพียงพอ มากที่สุด ด้าน Accommodation (พี่พักอาศัย) กลุ่มเป้าหมายต้องการพัฒนาเรื่อง การบริการที่พักมีความเป็นส่วนตัว ไม่มีเสียงดังรบกวน มากที่สุด

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเชิงคุณภาพจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงาน OTOP นวัตวิถีจากนำสักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ จำนวน 18 คน โดยใช้แบบสสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง มีผลการศึกษา ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงรายจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนทางการเงินจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมหมู่บ้านที่มีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนา การสนับสนุนดังกล่าวจะช่วยให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นรากฐานที่นำไปสู่ความยั่งยืนของโครงการในระยะยาว นอกจากนี้ ควรมีการเชื่อมโยงชุมชนท่องเที่ยวเข้ากับแหล่งท่องเที่ยวอื่นในพื้นที่ เพื่อสร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ และส่งเสริมการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนอย่างเป็นธรรม

ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน ผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นองค์ประกอบสำคัญของการส่งเสริมการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี จึงควรได้รับการพัฒนาให้มีความทันสมัย สอดคล้องกับความต้องการ

ของตลาด โดยมุ่งเน้นการปรับปรุงคุณภาพสินค้า รวมถึงการพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตให้สามารถยืดอายุการเก็บรักษาได้ดีขึ้น การนำเสนอผลิตภัณฑ์ควรอยู่ในรูปแบบที่ส่งเสริมให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับการท่องเที่ยว ทั้งนี้ การส่งเสริมช่องทางการขายผ่านระบบออนไลน์ยังเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการขยายตลาด และเพิ่มโอกาสทางการค้ากับกลุ่มลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ

ด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนควรมุ่งเน้นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์ หรือ “Landmark” เพื่อเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว รวมถึงการค้นหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ ๆ ที่สามารถสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจและตรงกับความต้องการของนักท่องเที่ยวได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะกิจกรรมที่ส่งเสริมปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชน ทั้งนี้ การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวและชุมชนควรมีระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ เป็นระบบ และนำไปสู่ความยั่งยืนในระยะยาว

ด้านบุคลากร การพัฒนาองค์กรและบุคลากรในชุมชนถือเป็นปัจจัยหลักในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวให้ประสบความสำเร็จ ปัจจุบันคณะกรรมการชุมชนหลายแห่งยังขาดความเข้มแข็งและความต่อเนื่องในการบริหารจัดการ จึงจำเป็นต้องส่งเสริมความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล และเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่จากหลากหลายกลุ่มอายุเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ ควรส่งเสริมการนำเทคโนโลยีมาปรับใช้ในการบริหารจัดการ รวมถึงการพัฒนาทักษะด้านเทคโนโลยีดิจิทัลให้กับสมาชิกในชุมชน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานอย่างยั่งยืน

4.2 ผลการพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

ผู้วิจัยได้สรุปผลการจัดทำร่างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยการใช้เทคนิค TOWS Matrix เพื่อกำหนดทิศทางของกลยุทธ์ จากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) พบว่าผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในตกอยู่ตรงเส้นแกนจุดแข็งหรือ S หรือ Strength ผลการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกตกอยู่ตรงเส้นแกนภาวะคุกคามหรือ T หรือ Treat โดยผู้วิจัยเน้นการกำหนดกลยุทธ์เชิงป้องกันโดยการหลีกเลี่ยงหรือลบล้างอุปสรรคและอาศัยจุดแข็ง ปรากฏดังนี้

ตารางที่ 2 การกำหนดกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก โดยจับคู่ระหว่างจุดแข็ง (S) กับอุปสรรค (T)

จุดแข็ง (S)	อุปสรรค (T)	กำหนดกลยุทธ์ (S+T)
1.สามารถดูแลและบริหารชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2.สมาชิกชุมชนท่องเที่ยวทุกกลุ่มมีแผนการดำเนินงานแผนการบริหารจัดการของกลุ่ม 3.ผู้นำชุมชนให้ความสำคัญในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว 4.บุคลากรมีประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชน 5.หน่วยงานราชการสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว 6.ชุมชนมีทุนทางสังคมเช่นโบราณสถานแหล่งท่องเที่ยวที่อุดมสมบูรณ์ 7.ชุมชนเป้าหมายมีทรัพยากรธรรมชาติ มีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ชุมชนที่พร้อมรองรับนักท่องเที่ยว	1.นโยบายมีการเปลี่ยนแปลงบ่อย 2.งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนนั้นมีอยู่จำกัด 3.เกิดการแข่งขันของแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนด้วยกันเอง 4.ขาดความต่อเนื่องของงบประมาณและการจัดสรรงบประมาณ 5.พื้นที่เป้าหมายบางแห่งรอรับการสนับสนุนจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว 6.มีข้อจำกัดในการเข้าถึงแหล่งทุนของบางชุมชน 7.ชุมชนเป้าหมายเป็นสังคมผู้สูงอายุขาดแรงงานวัยทำงาน 8.ชุมชนเป้าหมายขาดการรักษาทุนทางสังคมและทุนทางวัฒนธรรม 9.บางชุมชนเกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกและผู้นำ 10.ขาดการจัดทำฐานข้อมูลการท่องเที่ยว	ST1:การบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ (S1,S2,S3,S4,S7,T1,T2,T3,T5,T6,T10) ST2:การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ชุมชน (S5,S7,T3,T4,T8) ST3:การพัฒนาทุนมนุษย์และการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วม (S3,S4 ,T7,T9) ST4:การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามฤดูกาล (S3,S5,T5,T6)

จากผลการวิเคราะห์นำมาประมวลเป็นกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ประกอบไปด้วยวิสัยทัศน์ พันธกิจ ประเด็นกลยุทธ์ เป้าประสงค์ กลยุทธ์ ตัวชี้วัดและมาตรการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

วิสัยทัศน์

ชุมชนท่องเที่ยวที่มีการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนจากทุกภาคส่วนในการพัฒนา

พันธกิจ

1. สร้างความมั่นคงในการบริหารจัดการโดยสนับสนุนการร่วมมือในชุมชน และเสริมกลไกสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน เพื่อความต่อเนื่องและยั่งยืน

2. สร้างความแตกต่างของผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการพัฒนาและส่งเสริมผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์

3. การพัฒนาทักษะและศักยภาพของสมาชิกชุมชนเพื่อเสริมภาคการท่องเที่ยว

4.การสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่หลากหลายและสร้างสรรค์ โดยเน้นกิจกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะของแต่ละฤดูกาล

ประเด็นกลยุทธ์

1. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการข้อมูลและบริการในชุมชนท่องเที่ยว

2. การยกระดับผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะจากทรัพยากรท้องถิ่นและวัฒนธรรม

3. การฝึกอบรมและพัฒนาทักษะการบริการและการท่องเที่ยว

4. การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

เป้าประสงค์

1. เสริมสร้างการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวให้มีความโปร่งใสและมีประสิทธิภาพโดยนำเทคโนโลยีมาใช้

2. สร้างความหลากหลายของผลิตภัณฑ์และแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

3. การพัฒนาทักษะด้านการท่องเที่ยวให้กับสมาชิกในชุมชน

4. พัฒนาชุมชนท่องเที่ยวให้สร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำให้กับนักท่องเที่ยว

กลยุทธ์

1. การบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ

2. การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ชุมชน

3. การพัฒนาทุนมนุษย์และการสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วม

4. การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามฤดูกาล

หลังจากได้ร่างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ผู้วิจัยได้ทำการประเมินกลยุทธ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน เพื่อให้ได้ความถูกต้องและความเหมาะสม ผู้ทรงคุณวุฒิส่วนใหญ่เห็นว่ามีความเหมาะสมและสอดคล้องกัน และได้ให้คำแนะนำไปแก้ไขร่างกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย สู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น ซึ่งผู้วิจัยได้สรุปข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิแล้วนำไปแก้ไขร่างกลยุทธ์ให้สมบูรณ์ขึ้น

ผลการประเมินกลยุทธ์ ข้อ 1 การบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.2 (S.D.= 0.6) ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ในด้านความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 4.6 กลยุทธ์ข้อ 2 การเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ชุมชน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.45 (S.D.= 0.67) ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด ในด้านความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 4.8 ข้อ 3 การพัฒนาทุนมนุษย์และการสร้างโอกาส ในการมีส่วนร่วม ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.4 (S.D.= 0.71) ผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุดในด้านความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 4.6 ข้อ 4 การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามฤดูกาล ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75 (S.D.= 0.75) ผลการประเมินอยู่ในระดับมาก ในด้านความเป็นประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 4.0

5. อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัจจุบันและความต้องการในการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย พบว่าชุมชนให้ความสำคัญอย่างมากกับการพัฒนาในหลายด้าน โดยเฉพาะองค์ประกอบด้าน Accessibility (การเข้าถึง) ซึ่งพบว่าชุมชนมีความต้องการในการจัดทำสื่อแนะนำสถานที่ เช่น แผนผัง เอกสาร และแผ่นพับ เพื่ออำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวสูงที่สุด แนวโน้มนี้สอดคล้องกับผลการวิจัยของชัญญานุช ยุทธวรวิทย์ (2565) ที่เน้นว่าการประชาสัมพันธ์ที่ชัดเจนและมีประสิทธิภาพเป็นองค์ประกอบสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน ทั้งนี้ สาเหตุที่ประเด็นด้านการเข้าถึงได้รับความสำคัญสูง เนื่องจากข้อมูลเบื้องต้นเป็นสิ่งแรกที่นักท่องเที่ยวใช้ในการตัดสินใจเดินทาง ซึ่งสะท้อนผ่านแนวคิดของทฤษฎีพฤติกรรมผู้บริโภคด้านการท่องเที่ยว (Tourist Decision-Making Process Theory) ที่ระบุว่าการรับรู้ข้อมูล (Information Search) เป็นขั้นตอนสำคัญที่ส่งผลต่อการเลือกรูปแบบและจุดหมายในการเดินทาง

ในด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) ชุมชนยังคงให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม เช่น การสาธิตหัตถกรรม การแต่งกายชาติพันธุ์ การสอนดนตรีพื้นบ้าน และการนำเสนออาหารพื้นถิ่น ซึ่งสะท้อนการอนุรักษ์และถ่ายทอดอัตลักษณ์ของชุมชนอย่างสมดุล แนวทางนี้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดของกรมการพัฒนาชุมชน (2561) ที่ระบุว่าการนำอัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมมาใช้เป็นจุดขายของชุมชนถือเป็นหัวใจของโครงการ OTOP นวัตวิถี นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับกลยุทธ์ของ Rezagama et al., (2021) ที่ศึกษาการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนใน Thekelan Hamlet โดยชี้ว่ากิจกรรมที่มีความหลากหลายและน่าสนใจสามารถสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายให้กับนักท่องเที่ยวและช่วยเพิ่มรายได้แก่ชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดรับกับแนวคิดในทฤษฎีการสร้างประสบการณ์ (Experience Economy Theory) ของ Pine & Gilmore (1999) อ้างถึงใน ปฤณพร บุญรังสี (2566) ที่เสนอว่าประสบการณ์ที่ถูกออกแบบอย่างตั้งใจจะกลายเป็นมูลค่าเพิ่มที่เหนือกว่าสินค้าและบริการทั่วไป

ในมิติของ Attraction (สิ่งดึงดูดใจ) พบว่า ชุมชนมีจุดแข็งด้านความมีอัธยาศัยไมตรี ความเป็นมิตร และการบริการที่ดีของคนในพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีของแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปานเนตร จันทร์นพรัตน์ (2562) พบว่า ชุมชนท่องเที่ยวควรเน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยคำนึงถึงการสร้างคุณค่าผ่านแนวคิดต่าง ๆ ที่เน้นความยั่งยืน คุณภาพ และความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการเพิ่มความน่าสนใจและดึงดูดนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะการสร้างความแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในตลาดการท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้น ชุมชนยังมีความต้องการพัฒนากิจกรรมที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี เพื่อเพิ่มความต่อเนื่องของรายได้และกระจายโอกาสทางเศรษฐกิจ ซึ่งแนวทางนี้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ที่ 3 ของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 – 2570) ที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์ท่องเที่ยวที่มีคุณค่าและตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่มตามแนวคิด Value-Based Tourism

สำหรับด้าน Accommodation (ที่พักอาศัย) แม้ไม่ได้ปรากฏเป็นประเด็นเด่นในบางพื้นที่ แต่ก็ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากที่พักไม่เพียงแต่เป็นโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ แต่ยังสามารถเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวกับวิถีชีวิตท้องถิ่น โดยเฉพาะรูปแบบโฮมสเตย์ที่ให้โอกาสนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วัฒนธรรมอย่างใกล้ชิด ซึ่งมีความสอดคล้องกับแนวคิดของทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ (Experiential Tourism) ที่มุ่งเน้นให้ผู้มาเยือนมีส่วนร่วมทาง

วัฒนธรรมและจิตใจ ไม่ใช่เพียงแค่การเยี่ยมชมอย่างผิวเผิน (การท่องเที่ยวแห่ง ประเทศไทย, 2561)

จากผลการวิเคราะห์พบว่ากลยุทธ์ที่พัฒนาขึ้นเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างรอบด้าน กลยุทธ์แรกคือการบริหารจัดการชุมชนท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการพัฒนาความร่วมมือในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับ Ginting, Janita Dewi, Maesaroh, & Maria (2023) และชัญญานุช ยุทธวรวิทย์ (2565) ที่เน้นบทบาทของผู้นำและความร่วมมือภายในหมู่บ้านท่องเที่ยวในการสร้างความยั่งยืน กลยุทธ์ที่สอง คือการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันผ่านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยเน้นอัตลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์ชาติและแผนพัฒนากลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 2 ที่มุ่งส่งเสริมสินค้า OTOP ให้เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยว กลยุทธ์ที่สาม คือการพัฒนาทุนมนุษย์และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Rezagama et al., (2021) ที่ชี้ว่าคุณภาพบุคลากรและการมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเป็นหัวใจของการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT) สุดท้ายคือกลยุทธ์ด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามฤดูกาล ซึ่งช่วยสร้างความโดดเด่นให้กับชุมชน เพิ่มความยืดหยุ่นทางเศรษฐกิจ และลดความยากจน โดยสอดรับกับนโยบายของ Riyanto (2023) และแนวคิดของ Ginting (2023) ที่มองว่าการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์คือกุญแจสำคัญสู่การอยู่รอดและเติบโตของหมู่บ้านท่องเที่ยวในระยะยาว

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

ผลการวิจัยฉบับนี้ชี้ให้เห็นว่า กลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีในจังหวัดเชียงราย เป็นแนวทางที่มุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวอย่างเป็นระบบ การยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันและความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ชุมชน ตลอดจนการพัฒนาทุนมนุษย์ และการเปิดโอกาสให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมท่องเที่ยวอย่างทั่วถึง ซึ่งล้วนส่งผลให้ชุมชนสามารถปรับตัวและรับมือกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมได้อย่างยั่งยืน โดยทั้งสามกลยุทธ์ข้างต้นมีความสอดคล้องกับแนวทางการดำเนินงานของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถีเป็นอย่างดี

สำหรับกลยุทธ์ที่สี่ คือการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามฤดูกาล ซึ่งมุ่งเน้นการนำเสนอผลิตภัณฑ์และกิจกรรมท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายตามช่วงเวลา เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับ

การท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ การผสานแนวคิดนี้เข้ากับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น จะช่วยส่งเสริมการเติบโตของเศรษฐกิจชุมชนในระยะยาวอย่างมั่นคงและยั่งยืน อีกทั้งการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการพัฒนา ยังเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่น และทำให้สามารถตอบสนองต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมท่องเที่ยว โดยเฉพาะในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

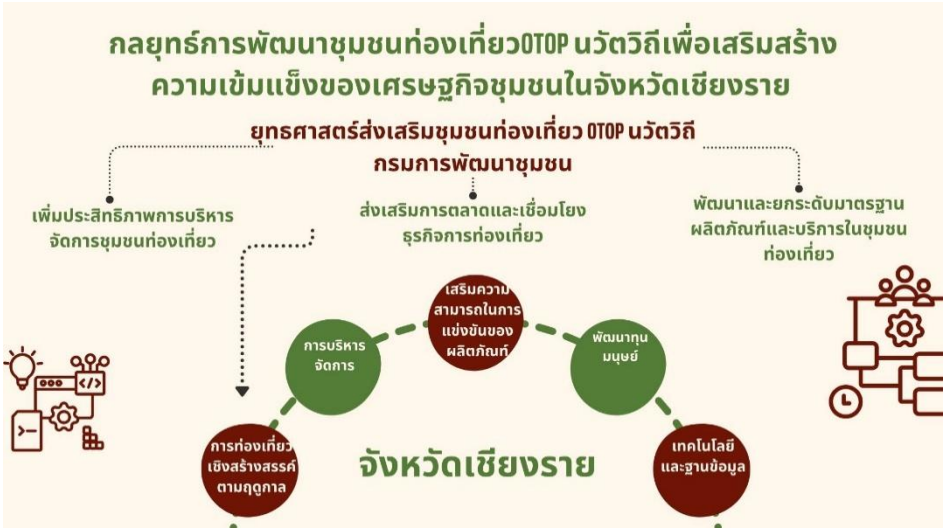

ภาพที่ 1. แนวทางการพัฒนากลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัติวิถี ในจังหวัดเชียงราย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 ผลการวิจัยบ่งชี้ถึงปัญหาที่ชุมชนท่องเที่ยวกำลังเผชิญ ซึ่งต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ ในหลายด้าน โดยสามารถนำผลการศึกษานี้ไปใช้ในการวางแผนและดำเนินโครงการในอนาคต เพื่อให้ตรงกับความต้องการเฉพาะของแต่ละพื้นที่

7.1.2 ผลการวิจัยได้เน้นย้ำถึงความต้องการในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ระบบการจองที่พักและกิจกรรมในชุมชนท่องเที่ยว ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้แก่องค์การ

ปกครองส่วนท้องถิ่น ท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการวางแผนและพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางดิจิทัล เพื่อสนับสนุนการเติบโตของการท่องเที่ยวในชุมชน

7.1.3 ผู้บริหารและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องสามารถนำกลยุทธ์ที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการกำหนดนโยบายหรือปรับใช้ในการส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนท่องเที่ยว เพื่อให้คนในชุมชนมีอาชีพ รายได้ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 ควรส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การเดินป่า หรือการเยี่ยมชมแหล่งธรรมชาติ เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจในกิจกรรมทางธรรมชาติ

7.2.2 ควรมีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวอย่างสม่ำเสมอ เพื่อปรับปรุงและพัฒนากระบวนการให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น รวมทั้งพิจารณาผลกระทบจากการท่องเที่ยวในระยะยาว

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาการวางแนวทางการพัฒนาร่วมกับหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้อง และมีภารกิจที่เกี่ยวข้องข้องเพื่อให้สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมสามารถพัฒนาได้เห็นผลชัดเจนขึ้นในระยะเวลาสั้น

7.3.2 ควรดำเนินการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อสำรวจความต้องการของนักท่องเที่ยวและชุมชนในมุมมองที่หลากหลาย เพื่อให้การพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถตอบสนองความต้องการของทั้งสองฝ่ายได้อย่างครบถ้วน

7.3.3 ควรนำกลยุทธ์การพัฒนาชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของเศรษฐกิจชุมชนในจังหวัดเชียงราย ไปทดลองใช้จริง เพื่อประเมินผลและปรับปรุงกลยุทธ์ให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

7.3.4 ควรมีการวิจัยเพื่อศึกษาและพัฒนาเครื่องมือหรือเทคโนโลยีที่สามารถใช้ในการติดตามและประเมินผลการพัฒนาชุมชนท่องเที่ยวได้อย่างแม่นยำและเป็นปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). คู่มือบริหารโครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี. สืบค้นจาก https://phitsanulok.cdd.go.th/wp-content/uploads/sites/38 /2022/07/22. pdf.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). สถิติด้านการท่องเที่ยว ปี 2566 (Tourism Statistics 2023). สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/news/category/704

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). การท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยวเป็นเรื่องใกล้ตัวกว่าที่คิด. สืบค้นจาก https://tatreviewmagazine.com/article/community-based-tourism/.

ชัญญานุช ยุทธวรวิทย์. (2565). การศึกษาโมเดลการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.

ฐานเศรษฐกิจ. (2566, 4 สิงหาคม). รายได้ท่องเที่ยวไทย 7 เดือน ทะลุ 1 ล้านล้าน แต่ทั้งปีหลุดเป้า. *ฐานเศรษฐกิจ.* สืบค้นจากhttps://www.thansettakij.com/business/economy/572493

ปฤณพร บุญรังสี. (2566). *การออกแบบเทศกาลอาหารด้วยประสบการณ์สร้างเศรษฐกิจผ่านการประยุกต์ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผนของนักท่องเที่ยวเชิงอาหาร* (วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร, เพชรบุรี.

ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. (2560). *กลยุทธ์ การวางแผนและการจัดการ (Strategic Planning & Management).* กรุงเทพฯ: ส.เอเชียเพรส.

ปานเนตร จันทร์นพรัตน์ (2562). *การศึกษาแนวโน้มพฤติกรรมนักท่องเที่ยวในอนาคต* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, นครปฐม.

พีพีทีวี ออนไลน์, (2563, 30 กรกฎคม). สตง.พบสารพัดปัญหา โครงการท่องเที่ยวโอทอปนวัตวิถี. *พีพีทีวี.* สืบค้นจาก https://www.pptvhd36.com/news/130405

พุทธชาด ลุนคำ, และ รชฎ เลียงจันทร์. (2564). ธุรกิจท่องเที่ยวและโรงแรมหลัง COVID-19. สืบค้นจาก https://www.krungsri.com/getmedia/ab21638a-4089-4bb4bb8a62ba89d2c7da/RI_Future_of_Tourism_210121_TH.pdf.aspx

โรจนา ลิ้มสกุลวานิจ. (2565). การพัฒนาธุรกิจนำเที่ยวต่างประเทศหลังการแพร่ระบาดโควิด-19 (COVID-19). *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 4*(1), 64–78. สืบค้นจาก https://so10.tci-thaijo.org/index.php/msdru/article/view/153

วรัญญา มหาวนากูล, และ นภสร ประสงค์ศักดิ์. (2566, 13 มิถุนายน). การท่องเที่ยวไทยฟื้นตัวอย่างไรในเชิงพื้นที่. คอลัมน์แจงสี่เบี้ย *หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ.* สืบค้นจาก https://www.bot.or.th/th/research-and-publications/articles-and-publications/articles/chaengsibia/article-2023jun13.html

สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ ฉบับประกาศราชกิจจานุเบกษา. สืบค้นจาก http://nscr.nesdc.go.th/ns/

Ginting, G., Janita Dewi, I., Maesaroh, I., & Maria, M. (2023). Development Concept and Strategy for Creative Tourism of Community-Based Tourism Destinations in Yogyakarta. *Ilomata International Journal of Management, 4*(1), 58-72.

Rezagama, A., Budihardjo, M. A., Zaman, B., Yohana, E., Ramadan, B. S., & Safitri, R. P. (2021). Building a development strategy towards community-based tourism (CBT) in Thekelan Hamlet. IOP Conference Series: Earth and Environmental Science. 623(1). 012029. 10.1088/1755-15/623/1/012029.

Rezagama, A., Budihardjo, M. A., Zaman, B., Yohana, E., Ramadan, B. S., & Safitri, R. P. (2023). Cultural Tourism Development Policy Through Community Based Tourism (CBT) in the Framework of Community Poverty Alleviation. *Journal of Social Interactions and Humanities, 2*(2), 127-138.

บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว
เครื่องมือใหม่ในการสร้างภาพลักษณ์ของจุดหมายปลายทาง *
Tourism Board Games
A New Tool for Creating Destination Images

เกศรา สุกเพชร และ ภาวิณี ปทุมวัฒนเวทย์
Kassara Sukpatch and Pawinee Patumwattanawate
คณะการจัดการการท่องเที่ยว สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์
Graduate School of Tourism Management
National Institute of Development Administration
Corresponding Author, Email: pawineelin@gmail.com

บทคัดย่อ

บอร์ดเกมได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นในฐานะเครื่องมือทางการตลาดและการสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ต้องการสร้างภาพลักษณ์ที่โดดเด่นและส่งเสริมประสบการณ์ของนักท่องเที่ยว บทความวิจัยฉบับนี้ ได้นำเสนอบทบาทของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวในการสร้างภาพลักษณ์ของจุดหมายปลายทาง ผ่านกระบวนการออกแบบ การมีส่วนร่วมของผู้เล่น และการส่งเสริมการรับรู้เชิงบวกของจุดหมายปลายทาง ด้วยกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ สัมภาษณ์เชิงลึก

ผลการศึกษา พบว่าบอร์ดเกมสามารถเป็นเครื่องมือที่มีศักยภาพในการสื่อสารคุณค่าทางวัฒนธรรม สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว และกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีศักยภาพ ตลอดจนเป็นแนวทางใหม่ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในยุคดิจิทัล

* ได้รับบทความ: 25 มีนาคม 2568; แก้ไขบทความ: 24 มิถุนายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 30 มิถุนายน 2568
Received: March 25, 2025; Revised: June 24, 2025; Accepted: June 30, 2025

คำสำคัญ: บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว; การสร้างภาพลักษณ์; การส่งเสริมการท่องเที่ยว; เครื่องมือการตลาดเชิงสร้างสรรค์

Abstract

Board games have gained increasing popularity as marketing tools and creative communication instruments, particularly within the tourism industry, which seeks to establish distinctive destination images and enhance tourist experiences. This research article presents the role of tourism-themed board games in destination image formation through design processes, player engagement, and the promotion of positive destination perceptions. Through qualitative research methodology employing in-depth interviews

The study findings reveal that board games can serve as potent instruments for communicating cultural values, fostering destination understanding, and stimulating interest among potential tourists. Furthermore, they represent an innovative approach to promoting sustainable tourism in the digital era.

Keywords: tourism board games; destination image formation; tourism promotion; creative marketing tool

1. บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในอุตสาหกรรมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก การแข่งขันในภาคการท่องเที่ยวทวีความรุนแรงขึ้นเนื่องจากปัจจัยหลายประการ อาทิ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว (Richards, 2018) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศที่เอื้อให้เกิดรูปแบบการเดินทางที่มีความเป็นส่วนตัวมากขึ้น (Gretzel et al., 2020) และแนวโน้มของการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ที่เน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยวกับชุมชนและวัฒนธรรมท้องถิ่น (Pine Ii & Gilmore, 2019) อย่างไรก็ตาม

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีแนวโน้มการแข่งขันสูงขึ้น เพื่อยกระดับเศรษฐกิจ และเพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ สามารถแข่งขันได้ในเวทีโลก การสร้างและพัฒนาภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวถือเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างการรับรู้ในเชิงบวก (Tasci & Gartner, 2007) และเป็นตัวเร่งการตัดสินใจ (Trigger to Visit Intention) ยิ่งแหล่งท่องเที่ยวมีภาพลักษณ์ที่ชัดเจนและเป็นบวก ยิ่งกระตุ้นให้เกิดความตั้งใจในการเดินทาง ทั้งยังช่วยสร้างความโดดเด่นและความจดจำในใจของนักท่องเที่ยว และด้วยความคาดหวังของนักท่องเที่ยวมีความซับซ้อนมากขึ้นเรื่อย ๆ นักท่องเที่ยวกำลังมองหาประสบการณ์ที่มีความหมายและกระตุ้นความคิดมากขึ้น

ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยว จึงมีการใช้เครื่องมือเชิงสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวได้รับความสนใจมากขึ้น เช่น การนำ Gamification ผนวกเข้ากับ Experience Design ซึ่งจากหนังสือ Gamification in Tourism (Xu, Weber-Sabil, & Buhalis, 2013) นำเสนอแนวทางที่ครอบคลุมและแปลกใหม่ในการออกแบบประสบการณ์ของนักท่องเที่ยวด้วยกรอบงาน Memorable Experience Design โดยหนังสือเล่มนี้ควรช่วยให้ผู้ให้บริการด้านการท่องเที่ยวเปลี่ยนความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่สามารถนำเสนอเพื่อตอบสนองความต้องการใหม่ ๆ ของนักท่องเที่ยว ด้วยการนำเกมมาใช้ในภาคการท่องเที่ยว ใช้ประโยชน์จากองค์ประกอบการออกแบบเกมเพื่อเพิ่มประสบการณ์การมีส่วนร่วมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยว

บอร์ดเกมเป็นเครื่องมือใหม่ที่สามารถนำมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวและสร้างการรับรู้เกี่ยวกับจุดหมายปลายทาง เป็นสื่อที่สามารถกระตุ้นการเรียนรู้และสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่นกับแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และทำให้เกิดการสื่อสารเชิงการตลาดและกระตุ้นความสนใจของนักท่องเที่ยวผ่านรูปแบบการเล่นที่สร้างความสนุกสนานและการมีส่วนร่วม (Mariani & Baggio, 2020)

บอร์ดเกมได้รับการยอมรับในฐานะนวัตกรรมทางการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ โดยสามารถประยุกต์ใช้ได้กับผู้เรียนทุกช่วงวัย ตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2019) การออกแบบบอร์ดเกมที่คำนึงถึงความหลากหลายของกลุ่มเป้าหมายไม่เพียงส่งเสริมการเรียนรู้เท่านั้น แต่ยังนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมและการยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้เรียน อีกทั้งยังมีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม บอร์ดเกมสอดคล้องกับแนวคิดการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงศึกษาธิการในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

โดยมุ่งเน้นการสร้างความเข้าใจที่ลึกซึ้งและการเชื่อมโยงองค์ความรู้ทั้งในด้านข้อเท็จจริง แนวคิด และทักษะผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย ผู้เรียนได้มีโอกาสในการลงมือปฏิบัติ ใช้กระบวนการคิด ค้นคว้า แสวงหาความรู้ ไตร่ตรอง สะท้อนคิด และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยการจัดการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน (Game-Based Learning) จึงเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพในการสร้างการเปลี่ยนแปลงให้กับผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2019)

ผลการสำรวจความคิดเห็นประจำปีเกี่ยวกับบอร์ดเกมในประเทศไทย (Thai Board Game Survey) ปี ค.ศ. 2023 โดย เอกภูมิ ภูมิพันธุ์ (2024) จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 715 คน พบว่า กลุ่มผู้เล่นบอร์ดเกมส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 26-30 ปี (ร้อยละ 24.20) รองลงมาคือช่วงอายุ 31-35 ปี (ร้อยละ 21.68) และช่วงอายุ 36-40 ปี (ร้อยละ 19.58) ตามลำดับ ในขณะที่กลุ่มอายุ 21-25 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 14.27 และกลุ่มอายุ 16-20 ปี มีสัดส่วนร้อยละ 7.83 สำหรับกลุ่มอายุที่น้อยกว่า 16 ปีและมากกว่า 50 ปี มีสัดส่วนรวมกันเพียงร้อยละ 1.40

จากข้อมูลดังกล่าว สามารถวิเคราะห์กลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาบอร์ดเกมด้านการท่องเที่ยวได้ว่า ควรมุ่งเน้นไปที่กลุ่มอายุ 16-40 ปี ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Nurrahmania & Grahita (2022) ที่พบว่า กลุ่มคนในช่วงอายุดังกล่าวมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประสบการณ์และการท่องเที่ยวมากกว่ากลุ่มอายุอื่น โดยสามารถแบ่งการวิเคราะห์ตามช่วงอายุได้ คือ กลุ่มอายุ 16-20 ปี แม้จะมีสัดส่วนที่ไม่สูงมาก แต่เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญในแง่ของการพัฒนาผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวในระยะยาว Klouvidaki, Antonopoulos, & Tsafarakis (2023) ระบุว่า กลุ่มนี้มีความสนใจในการผจญภัยและการสำรวจสถานที่ใหม่ ๆ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบบอร์ดเกมด้านการท่องเที่ยวได้ กลุ่มอายุ 21 - 30 ปี ซึ่งมีสัดส่วนรวมกันร้อยละ 38.47 ถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักที่มีความพร้อมทั้งในด้านการวางแผนการเดินทางและการจัดการทรัพยากร อีกทั้งยังมีความสนใจในการเรียนรู้ผ่านรูปแบบเกม และกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี ซึ่งมีสัดส่วนรวมกันร้อยละ 41.26 เป็นกลุ่มที่มีศักยภาพสูงในการเข้าถึงบอร์ดเกมด้านการท่องเที่ยว และมักแสวงหากิจกรรมที่ผสมผสานระหว่างความบันเทิงและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ จากข้อมูลนี้สะท้อนให้เห็นว่าผู้เล่นบอร์ดเกมในประเทศไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มคนวัยทำงานที่มีกำลังซื้อและมีความสนใจในกิจกรรมสันทนาการรูปแบบใหม่

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความสำคัญของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวในการใช้เป็นเครื่องมือใหม่ในการสร้างและส่งเสริมภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวผ่านกระบวนการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นงานเชิงคุณภาพผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก ด้วยแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview Guide) ซึ่งพัฒนาโดยอิงจากแนวคิดหลักของการศึกษาวิจัย คือ ความสำคัญและลักษณะของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวที่สามารถส่งเสริมภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เช่น การออกแบบเกมเชิงการท่องเที่ยว (Tourism Game Design) และ Gamification ประสบการณ์การเรียนรู้และรับรู้ภาพลักษณ์ บอร์ดเกมในฐานะเครื่องมือการตลาดเชิงสร้างสรรค์ และผลกระทบของบอร์ดเกมที่มีต่อการรับรู้และความสนใจของนักท่องเที่ยว (Stakeholder Perception)

เพื่อให้เครื่องมือเก็บข้อมูลได้อย่างสอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย และถูกต้องน่าเชื่อถือ โดยการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อประเมินความครอบคลุม ความเหมาะสม และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ประกอบด้วยนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านเกม/เกมมิฟิเคชัน และนักวิจัยเชิงคุณภาพ แล้วจึงทำการทดลองใช้เบื้องต้น (Pilot Interview) ด้วยการนำแบบสัมภาษณ์ไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 4 ราย เพื่อประเมินความชัดเจนของคำถาม ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ และความสามารถในการกระตุ้นการแลกเปลี่ยนข้อมูลอย่างลึกซึ้ง จากนั้นมีการปรับปรุงถ้อยคำให้เหมาะสมตามบริบท ทดสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Trustworthiness) ตามเกณฑ์ของ Lincoln & Guba (1985) ครอบคลุม 4 องค์ประกอบ คือ การเลือกผู้ให้ข้อมูลอย่างเหมาะสม (Purposive และ Snowball Sampling) และการสัมภาษณ์จนข้อมูลอิ่มตัว (Data Saturation) การบันทึกบริบทของผู้ให้ข้อมูลอย่างชัดเจนเพื่อให้สามารถนำผลไปใช้ในบริบทอื่นได้ มีการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ บันทึกเสียง และจดบันทึกภาคสนามทุกครั้งที่สัมภาษณ์ รวมทั้งใช้การตรวจสอบข้อมูลกลับ (Member Checking) และจัดเก็บข้อมูลอย่างโปร่งใส

โดยมีผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) คือ นักออกแบบและพัฒนาบอร์ดเกม นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวและที่เกี่ยวข้องกับบอร์ดเกม และนักท่องเที่ยวที่มีประสบการณ์ในการเล่นบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว เลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) จนข้อมูลอิ่มตัว (Data Saturation) จำนวน 12 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครอบคลุมและลึกซึ้ง

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยถอดการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Verbatim Transcription) แล้วจัดระเบียบ จำแนกตามประเด็นสำคัญ (Coding) ตามกรอบแนวคิดที่กำหนดกับข้อมูลโดยตรง วิเคราะห์แก่นเรื่อง (Thematic Analysis) เพื่อระบุแบบแผนหรือประเด็นสำคัญที่ปรากฏซ้ำในข้อมูล สร้างข้อสรุปเกี่ยวกับบทบาทของบอร์ดเกมในการสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล โดยการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์กรณีศึกษา และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

4. ผลการวิจัย

4.1 ความสำคัญและลักษณะของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวที่สามารถส่งเสริมภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งนำเสนอใน 2 ประเด็น คือ ความเข้าใจและมุมมองเกี่ยวกับบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว และการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

4.1.1 ความเข้าใจและมุมมองเกี่ยวกับบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว พบว่า บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวและสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว กล่าวคือ บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการถ่ายทอดประสบการณ์เสมือนจริงเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ผ่านกลไกการเล่นที่มีปฏิสัมพันธ์ ช่วยให้ผู้เล่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรม และประเพณีท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วม จากข้อมูลในร้านบอร์ดเกม พบว่า มีเกมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอยู่จำนวนไม่น้อย ผู้เล่นได้เรียนรู้ข้อมูลใหม่ ๆ เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวผ่านการเล่นเกม โดยข้อมูลของผู้ประกอบการท่องเที่ยวและทำธุรกิจบอร์ดเกม ให้ความเห็นว่า *"บอร์ดเกมช่วยให้ผู้เล่นได้สัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านการจำลองสถานการณ์ ทำให้เกิดความเข้าใจและความผูกพันกับแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปยังสถานที่จริง"* และยังมีศักยภาพในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เล่นเกิดความสนใจที่จะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกมนำเสนอ

จุดเด่นและเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ และขณะเล่นกับผู้เล่นได้พูดคุยและแชร์ประสบการณ์เกี่ยวกับสถานที่ต่าง ๆ ในเกม ทำให้เกิดความสนใจอยากไปเที่ยวในสถานที่ที่ยังไม่เคยไป นักท่องเที่ยวที่เคยเล่นบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว กล่าวว่า *"บอร์ดเกม Tokaido เป็นบอร์ดเกมที่ที่ทำให้เข้าใจการเดิน และวัฒนธรรมญี่ปุ่น ทั้งเรื่องอาหาร ทิวทัศน์ หัตถกรรม และการอาบน้ำพุร้อน การเล่นเกมนี้ทำให้รู้สึกเหมือนได้สัมผัสวัฒนธรรมญี่ปุ่นแบบดั้งเดิม และกระตุ้นให้อยากไปสัมผัสประสบการณ์จริง"* และ *"ผมเคยเล่น Ticket to Ride (บอร์ดเกมที่จำลองการเดินทางด้วยรถไฟทั่วทวีปต่าง ๆ) ทำให้ได้รู้จักเมืองและเส้นทางที่ไม่เคยรู้มาก่อน หลังจากเล่นเกมนี้ ผมเริ่มสนใจการเดินทางด้วยรถไฟในยุโรปและได้วางแผนทริปรถไฟเมื่อปีที่แล้ว โดยแวะตามเมืองที่เคยเห็นในเกม"* นั้นคือ บอร์ดเกมที่ออกแบบอย่างมีประสิทธิภาพสามารถส่งเสริมการรับรู้เชิงบวกต่อแหล่งท่องเที่ยว นำเสนอภาพลักษณ์ที่น่าประทับใจและมีเอกลักษณ์ ส่งผลให้ผู้เล่นเกิดทัศนคติที่ดีและความสนใจในการเดินทางท่องเที่ยว ผู้เชี่ยวชาญด้านการท่องเที่ยวท่านหนึ่งให้ความเห็นว่า *"บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวเปรียบเสมือนสื่อประชาสัมพันธ์เชิงโต้ตอบที่สามารถสร้างภาพจำที่ดีให้กับแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ"* บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวจึงมีศักยภาพในการสร้างแรงจูงใจให้ผู้เล่นเกิดความสนใจที่จะเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยวจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเกมนำเสนอจุดเด่นและเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างน่าสนใจ นอกจากนั้น บอร์ดเกมยังมีความเชื่อมโยงและผสมผสานความบันเทิงเข้ากับการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ สามารถถ่ายทอดความรู้และสร้างความประทับใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเห็นได้ชัดเจนว่าผู้เล่นมักจดจำข้อมูลที่ได้รับผ่านการเล่นบอร์ดเกมได้ดีกว่าข้อมูลจากสื่อแบบดั้งเดิม เนื่องจากการเรียนรู้ลักษณะนี้ เป็นกระบวนการรับรู้ผ่านประสบการณ์และความสนุกสนาน นั้นเอง

4.1.2 การออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลการศึกษาเกี่ยวกับการออกแบบบอร์ดเกมเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญและแนวทางการออกแบบที่มีประสิทธิภาพ นั้นคือ การนำเสนอเอกลักษณ์และจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในด้านภูมิทัศน์ วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตท้องถิ่น มีนักท่องเที่ยวที่เป็นผู้เล่นได้ให้ข้อมูลว่า *"ผมคิดว่าบอร์ดเกมสามารถทำให้คนจดจำชื่อสถานที่และจุดเด่นของแต่ละที่ได้ดี เพราะระหว่างเล่นเรามีอารมณ์ร่วมและความสนุก ทำให้จำได้มากกว่าการอ่านจากหนังสือหรือเว็บไซต์ท่องเที่ยว บอร์ดเกมที่ออกแบบดี ๆ จะสร้างความรู้สึกอยากไปสัมผัสของจริงได้"* เห็นได้จากกรณีศึกษาของบอร์ดเกม Monopoly: Phuket Edition ที่นำเสนอสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญและกิจกรรมที่น่าสนใจในจังหวัดภูเก็ต ทำให้ผู้เล่นได้เรียนรู้และเข้าใจเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวผ่านกลไก

การเล่น (Game Mechanics) ที่สอดคล้องกับบริบทและประสบการณ์การท่องเที่ยว รวมถึงการสร้างภาพลักษณ์ที่น่าประทับใจ เช่น การจำลองการเดินทาง การสำรวจสถานที่ท่องเที่ยว การเก็บสะสมประสบการณ์ โดยกลไกเหล่านี้ควรออกแบบให้สนุกสนานและท้าทาย สอดแทรกข้อมูลและความรู้ที่เป็นประโยชน์ เพื่อดึงดูดความสนใจและสร้างการมีส่วนร่วมของผู้เล่น ดังข้อมูลของนักออกแบบบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว ให้ข้อมูลว่า *"บอร์ดเกมสามารถนำเสนอภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวได้หลายมิติ ทั้งด้านกายภาพ วัฒนธรรม และประสบการณ์ที่ผู้เล่นจะได้รับผ่านภาพประกอบที่สวยงาม เรื่องราว และกลไกการเล่น เช่น เกมที่มีธีมเกี่ยวกับเชียงใหม่อาจนำเสนอวัด อาหารเหนือ หรือเทศกาลต่าง ๆ ซึ่งช่วยสร้างการรับรู้และความสนใจในการท่องเที่ยว"* นี้ถือว่าเป็นการสอดแทรกข้อมูลและความรู้ที่เป็นประโยชน์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวเป็นองค์ประกอบสำคัญในการออกแบบบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว โดยข้อมูลต้องมีความถูกต้องน่าสนใจ และเชื่อมโยงกับกลไกการเล่น เพื่อให้ผู้เล่นได้รับทั้งความบันเทิงและความรู้ไปพร้อมกัน เช่น การใช้ไพ่คำถามเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น หรือการให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวบนแผนที่เกม รวมทั้งใช้องค์ประกอบทางศิลปะและการออกแบบที่สร้างภาพลักษณ์ที่น่าประทับใจ ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า การออกแบบบอร์ดเกมที่มีภาพประกอบคุณภาพสูง สีสันสวยงาม และการจัดวางองค์ประกอบที่เหมาะสม สามารถดึงดูดความสนใจและสร้างประสบการณ์ที่น่าจดจำให้กับผู้เล่น เช่น การใช้ภาพถ่ายหรือภาพวาดที่แสดงถึงความงดงามของแหล่งท่องเที่ยวตอบสนองความสนใจของผู้เล่นที่แตกต่างกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เล่นได้เรียนรู้และเข้าใจมิติต่าง ๆ ของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วน

4.2 บอร์ดเกมในฐานะเครื่องมือการตลาดเชิงสร้างสรรค์ และการเป็นเครื่องมือใหม่ในการสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว บอร์ดเกมสามารถเปลี่ยนแปลงหรือเสริมสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวในสายตาของนักท่องเที่ยวได้ นักการตลาดทางการท่องเที่ยวได้นำเสนอว่า *"บอร์ดเกมสามารถเสริมสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะในแง่ของการสร้างการรับรู้เชิงลึก ทั้งยังช่วยให้ผู้เล่นได้เรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในหลายมิติพร้อมกัน ทั้งสถานที่สำคัญ วัฒนธรรม อาหาร และกิจกรรมที่น่าสนใจ ที่เห็นได้ชัด เช่น บอร์ดเกม Monopoly: Phuket Edition ที่ช่วยให้ผู้เล่นได้รู้จักสถานที่ท่องเที่ยวในภูเก็ตที่หลากหลายมากกว่าเพียงหาดป่าตอง ทำให้เกิดการรับรู้ว่าภูเก็ตมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง ซึ่งอาจนำไปสู่การวางแผนท่องเที่ยวที่หลากหลายมากขึ้น"* นอกจากนั้น บอร์ดเกมยังมีจุดเด่นในการเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่สร้างการมีส่วนร่วมได้สูง (High engagement) ซึ่งเป็นสิ่งที่สื่อทั่วไป

ทำได้ยาก ขณะที่คนเล่นบอร์ดเกม พวกเขาใช้เวลาอยู่กับข้อมูลและเนื้อหาเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ เป็นชั่วโมง ๆ ต่างจากการดูโฆษณาแค่ไม่กี่วินาที นอกจากนี้ บอร์ดเกมยังสามารถนำเสนอข้อมูลได้ลึกและครอบคลุม ทั้งสถานที่ท่องเที่ยว วัฒนธรรม อาหาร กิจกรรม ฯลฯ ผู้เล่นจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวอย่างรอบด้าน

4.3 ผลกระทบของบอร์ดเกมที่มีต่อการรับรู้และความสนใจของนักท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวผ่านกระบวนการการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว ดังข้อมูลจากชุมชนท่องเที่ยวที่มีการใช้บอร์ดเกม *"บอร์ดเกมสามารถสร้างการมีส่วนร่วมได้ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการท่องเที่ยว ก่อนการเดินทาง นอกจากนั้น ยังช่วยให้ผู้เล่นกลายเป็นนักท่องเที่ยวที่มีการเรียนรู้และเตรียมตัวเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่ลึกซึ้งกว่า เพราะทำให้เราต้องเข้าใจบริบท วัฒนธรรม และความเป็นมาของสถานที่"* ในขณะที่นักท่องเที่ยวให้ข้อมูลว่า *"เมื่อเร็วๆ นี้ผมเล่นบอร์ดเกมเกี่ยวกับเมืองเชียงคาน แล้วได้ไปเที่ยวจริง รู้สึกว่าประสบการณ์แตกต่างมาก เพราะผมเข้าใจเรื่องราวและความสำคัญของสถานที่ต่างๆ มากขึ้น สามารถเชื่อมโยงสิ่งที่เห็นกับความรู้เดิม ทำให้การท่องเที่ยวมีความหมายมากกว่าแค่การถ่ายรูปสวย ๆ"* จึงกล่าวได้ว่า บอร์ดเกมสามารถสร้างการมีส่วนร่วมในมิติที่ลึกซึ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับความยั่งยืนและผลกระทบของการท่องเที่ยว ผ่านกลไกของเกมที่จำลองระบบนิเวศหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้นักท่องเที่ยวเข้าใจว่าการกระทำส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมอย่างไร นักท่องเที่ยวก็จะมีความระมัดระวังมากขึ้น เพราะพวกเขาเข้าใจภาพรวมและเห็นคุณค่าของการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ

ผลการศึกษาข้างต้น ทำให้เห็นถึงความสำคัญของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว กับการใช้เป็นเครื่องมือใหม่ในการสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว เพื่อส่งเสริมภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวผ่านกระบวนการการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว โดยผลการศึกษาได้นำเสนอถึงศักยภาพของบอร์ดเกมในฐานะเครื่องมือใหม่ในการสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว โดยอาศัยการออกแบบเชิงสร้างสรรค์เข้ากับการมีส่วนร่วมของผู้เล่นด้วยการพูดคุยและแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการกระจายข้อมูลและสร้างความสนใจแบบปากต่อปาก และยังเป็นเครื่องมือในการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในมิติที่ลึกซึ้งกว่าสื่อทั่วไป เพราะผู้เล่นได้มีส่วนร่วมในการจำลองประสบการณ์การท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดการทรัพยากร หรือการสำรวจสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งช่วยสร้างความผูกพันและความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะเมื่อมีการนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องและน่าสนใจ

สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่มุ่งนำเสนอความสำคัญของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว และการส่งเสริมภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวผ่านกระบวนการการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว

5. อภิปรายผลการวิจัย

การมีส่วนร่วมของผู้เล่นบอร์ดเกมกับการรับรู้ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษา พบว่า บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญในฐานะเครื่องมือสื่อสารเชิงสร้างสรรค์ที่ช่วยถ่ายทอดเรื่องราวและสร้างประสบการณ์เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดของ Brown & Cairns (2004) ที่อธิบายถึงระดับการมีส่วนร่วมของผู้เล่นในเกม ตั้งแต่ความสนใจเบื้องต้น (Engagement) การหมกมุ่น (Immersion) และการรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของเกม (Presence) โดยพบว่า ผู้เล่นบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงระดับการมีส่วนร่วมที่ลึกซึ้งผ่านกลไกการเล่นที่มีปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นไปตามที่ Huotari & Hamari (2017) ระบุว่าการมีส่วนร่วมในบอร์ดเกมประกอบด้วยมิติทางอารมณ์ มิติทางปัญญา และมิติทางสังคมที่สามารถเกิดขึ้นพร้อมกัน

การที่ผู้เล่นระบุว่า บอร์ดเกมช่วยให้ผู้เล่นได้สัมผัสประสบการณ์การท่องเที่ยวผ่านการจำลองสถานการณ์ ทำให้เกิดความเข้าใจและความผูกพันกับแหล่งท่องเที่ยวโดยไม่จำเป็นต้องเดินทางไปยังสถานที่จริง สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างประสบการณ์เสมือน (Virtual Experience) สอดคล้องกับ Xu, Weber-Sabil, & Buhalis (2013) ระบุว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้บอร์ดเกมสามารถส่งผลต่อการรับรู้ภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว คือ การที่ผู้เล่นสามารถสัมผัสประสบการณ์เสมือนของการเดินทางท่องเที่ยวผ่านการจำลองสถานการณ์และบรรยากาศของแหล่งท่องเที่ยวในเกม ช่วยสร้างความเข้าใจและความผูกพันกับแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนข้อมูลจากผู้เล่นที่กล่าวว่า บอร์ดเกมที่ทำให้เข้าใจการเดินและวัฒนธรรมทั้งเรื่องอาหาร ทิวทัศน์ หัตถกรรม ทำให้รู้สึกเหมือนได้สัมผัสวัฒนธรรมของแหล่งฯ และกระตุ้นให้อยากไปสัมผัสประสบการณ์จริง ยืนยันแนวคิดของ Kim, Lee, Suh, & Kim (2021) ที่ระบุว่าบอร์ดเกมที่มีธีมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวสามารถสร้างภาพลักษณ์ที่น่าจดจำและกระตุ้นความสนใจในการเดินทางไปยังสถานที่จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการนำเสนอข้อมูลที่น่าสนใจ (Informative Content) ที่สามารถช่วยให้ผู้เล่นได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานและไม่รู้สึกว่าถูกยัดเยียดข้อมูลมากเกินไป

การเรียนรู้จากประสบการณ์และการรับรู้ภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่าผู้เล่นมักจดจำข้อมูลที่ได้รับผ่านการเล่นบอร์ดเกมได้ดีกว่าข้อมูลจากสื่อแบบดั้งเดิม เนื่องจากการเรียนรู้ลักษณะนี้เป็นกระบวนการรับรู้ผ่านประสบการณ์และความสนุกสนาน สอดคล้องอย่างชัดเจนกับทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning) ของ Kolb (1984) ที่เสนอว่า การเรียนรู้ผ่านประสบการณ์เชิงปฏิบัติจะส่งผลให้เกิดความเข้าใจและจดจำได้ดีกว่าการรับข้อมูลเพียงอย่างเดียว การที่ผู้เล่นระบุว่า บอร์ดเกมสามารถทำให้คนจดจำชื่อสถานที่และจุดเด่นของแต่ละที่ได้ดี เพราะระหว่างผู้เล่นมีอารมณ์ร่วมและความสนุก ทำให้จำได้มากกว่าการอ่านจากหนังสือหรือเว็บไซต์ท่องเที่ยว สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างอารมณ์และความรู้สึกร่วม (Emotional Connection) ที่ Shen, Tsai & Tseng (2025) ระบุว่าเป็นองค์ประกอบสำคัญในการส่งผลต่อการรับรู้ภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมในบอร์ดเกมสามารถกระตุ้นอารมณ์และความรู้สึกของผู้เล่น ซึ่งช่วยสร้างความผูกพันกับแหล่งท่องเที่ยวที่นำเสนอในเกม นอกจากนี้ การที่ Xu, Weber-Sabil, & Buhalis (2013) ระบุว่า การมีส่วนร่วมในเกมที่มีคุณภาพสูงจะนำไปสู่การเรียนรู้และจดจำเนื้อหาภายในเกมได้ดีขึ้น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการถ่ายทอดข้อมูลและภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว ได้รับการยืนยันจากผลการศึกษาว่าบอร์ดเกมสามารถถ่ายทอดความรู้และสร้างความประทับใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

นอกจากนั้น บอร์ดเกมสามารถเป็นเครื่องมือในการกระจายข้อมูลและสร้างความสนใจแบบปากต่อปากผ่านการพูดคุยและแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดของ Xu, Weber-Sabil, & Buhalis (2013) เกี่ยวกับการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ที่บอร์ดเกมส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เล่น ซึ่งช่วยเพิ่มโอกาสในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว นอกจากนั้น บอร์ดเกมสามารถนำเสนอภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวได้หลายมิติ ทั้งด้านกายภาพ วัฒนธรรม และประสบการณ์ สอดคล้องกับแนวคิดของ Tasci & Gartner (2007) ที่นิยาม ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวว่าเป็น "การรับรู้ ความเชื่อ และความคิดที่บุคคลมีต่อจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว" ซึ่งประกอบด้วยองค์ประกอบทั้งที่เป็นรูปธรรม (เช่น สถานที่ท่องเที่ยว โครงสร้างพื้นฐาน) และนามธรรม (เช่น บรรยากาศ วัฒนธรรม ความรู้สึก) บอร์ดเกมจึงมีความสามารถในการถ่ายทอดภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวตามปัจจัยที่ส่งผลต่อภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว โดยภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวมีผลโดยตรงต่อการตัดสินใจเลือกจุดหมายปลายทาง ความคาดหวัง และความ

พึงพอใจของนักท่องเที่ยว (Tasci & Gartner, 2007) นอกจากนั้น ผลกระทบเชิงบวกของบอร์ดเกมต่อคุณภาพของประสบการณ์การท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับที่ Richards (2018) ระบุว่า ภาพลักษณ์การท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการตัดสินใจเลือกจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของประสบการณ์ที่ผ่านมาและแนวโน้มการท่องเที่ยวในอนาคต

บอร์ดเกมยังเป็นเครื่องมือการตลาดทางการท่องเที่ยวที่คุ้มค่า กล่าวคือ บอร์ดเกมมีจุดเด่นในการเป็นสื่อประชาสัมพันธ์ที่สร้างการมีส่วนร่วมได้สูง (High engagement) และสามารถนำเสนอข้อมูลได้ลึกและครอบคลุม สอดคล้องกับงานของ Nurrahmania & Grahita (2022) ที่มองว่า บอร์ดเกมเป็นเครื่องมือที่มีต้นทุนคุ้มค่า ในการสร้างการรับรู้และความสนใจ ต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคดิจิทัลที่ผู้บริโภคมีความต้องการประสบการณ์แบบจับต้องได้และมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน นั้นคือ เกมที่มีประสิทธิภาพจะต้องสามารถถ่ายทอดสาระสำคัญของสถานที่ผ่านกลไกของเกม โดยไม่เพียงแต่นำเสนอข้อมูลพื้นฐาน แต่ยังต้องสร้างความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับบริบทและความสำคัญของแหล่งท่องเที่ยวนั้น การศึกษานี้จึงยืนยันศักยภาพของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวในฐานะเครื่องมือใหม่ในการสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วม ถ่ายทอดเรื่องราว และสร้างประสบการณ์เสมือนจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลต่อการเรียนรู้และการรับรู้ของผู้เล่นอย่างมีนัยสำคัญ และสามารถเป็นทางเลือกที่มีประสิทธิภาพในการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวและส่งเสริมการรับรู้ภาพลักษณ์ที่โดดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในยุคปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาและนำบอร์ดเกมมาใช้ในเชิงการท่องเที่ยวควรคำนึงถึงการออกแบบที่สอดคล้องกับบริบทของแหล่งท่องเที่ยว ตลอดจนการสนับสนุนจากภาคส่วนต่าง ๆ ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากการพัฒนาบอร์ดเกมที่มีหลายระดับความซับซ้อน และกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย ตั้งแต่ครอบครัวที่มีเด็กเล็ก นักท่องเที่ยวทั่วไป รวมทั้งนักเล่นเกมจริงจัง นอกจากนี้ ยังควรพัฒนาเวอร์ชั่นพกพา (Travel Edition) ที่นักท่องเที่ยวสามารถนำติดตัวไประหว่างเดินทางได้ เพื่อเล่นในที่พักหรือระหว่างรอเวลา อีกประเด็นสำคัญคือการนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัย โดยร่วมมือกับนักวิชาการหรือคนในท้องถิ่นเพื่อให้เนื้อหาในเกมมีความน่าเชื่อถือและสะท้อนวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ส่งเสริมการรับรู้และสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ได้ ดังนี้

6.1 กรอบแนวคิดการใช้บอร์ดเกมเพื่อสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวอย่างบูรณาการ โดยบอร์ดเกมสามารถส่งเสริมการรับรู้ภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวใน 5 มิติสำคัญ ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการเข้าถึง ด้านราคาและคุณค่า ด้านโครงสร้างพื้นฐาน และด้านมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการต่อยอดจากทฤษฎีภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวดั้งเดิมที่มักเน้นการสื่อสารทางเดียวผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ทั่วไป

6.2 การพัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ผ่านบอร์ดเกม ที่อธิบายกระบวนการเปลี่ยนแปลงการรับรู้ของนักท่องเที่ยวผ่านกลไกการเล่นเกม โดยแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่ การรับรู้ข้อมูลเบื้องต้น (Information Acquisition) การสร้างประสบการณ์เสมือน (Virtual Experience Creation) การเชื่อมโยงอารมณ์ความรู้สึก (Emotional Connection) การเปลี่ยนแปลงมุมมองและการตัดสินใจ (Perspective Change and Decision Making) กระบวนการนี้อธิบายว่าบอร์ดเกมไม่เพียงให้ข้อมูล แต่ยังสร้างความผูกพันทางอารมณ์ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการรับรู้และการตัดสินใจท่องเที่ยว

6.3 รูปแบบการใช้บอร์ดเกมในวงจรการท่องเที่ยว (Tourism Cycle) คือ การพัฒนารูปแบบการใช้บอร์ดเกมในแต่ละช่วงของวงจรการท่องเที่ยว ตั้งแต่ ช่วงก่อนการท่องเที่ยว บอร์ดเกมช่วยในการสร้างการรับรู้ แรงจูงใจ และความคาดหวัง รวมถึงการให้ข้อมูลเพื่อการวางแผน ช่วงระหว่างการท่องเที่ยว บอร์ดเกมจึงเป็นเครื่องมือในการเพิ่มประสบการณ์การเรียนรู้เชิงลึก และการมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนท้องถิ่น ส่วนช่วงหลังการท่องเที่ยว บอร์ดเกมจะช่วยรักษาความทรงจำ ความประทับใจ และกระตุ้นการบอกต่อหรือการกลับมาเยือนซ้ำ จากรูปแบบนี้แสดงให้เห็นว่าบอร์ดเกมไม่ใช่เพียงเครื่องมือการตลาดก่อนการท่องเที่ยว แต่สามารถมีบทบาทตลอดวงจรประสบการณ์การท่องเที่ยว

6.4 เกิดองค์ความรู้ในการบูรณาการบอร์ดเกมกับสื่อดิจิทัลเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยการพัฒนาแนวทางการผสมผสานบอร์ดเกมกับสื่อดิจิทัลเพื่อสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน (Hybrid Tourism Experience) ผ่านเทคโนโลยีเช่น AR (Augmented Reality), QR Code, แอปพลิเคชันเสริม และสื่อสังคมออนไลน์ แสดงให้เห็นว่าบอร์ดเกมสามารถทำงานร่วมกันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสร้างภาพลักษณ์และส่งเสริมการท่องเที่ยว

องค์ความรู้ใหม่จากบทความนี้มีคุณค่าทั้งในเชิงทฤษฎีและปฏิบัติ โดยเป็นการบูรณาการศาสตร์ด้านการท่องเที่ยว การตลาด การออกแบบเกม และจิตวิทยาการเรียนรู้เข้าด้วยกัน ทำให้เกิดมุมมองใหม่ต่อการใช้บอร์ดเกมเป็นเครื่องมือในการสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีความแตกต่างจากเครื่องมือการตลาดแบบดั้งเดิม นอกจากนี้ องค์ความรู้ดังกล่าวยังเป็นพื้นฐานสำหรับการพัฒนานโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นการสร้างประสบการณ์และการมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวในปัจจุบันที่เน้นคุณค่าเชิงประสบการณ์มากกว่าการท่องเที่ยวแบบผิวเผิน รวมถึงเปิดโอกาสให้ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการนำเสนอเอกลักษณ์และคุณค่าของพื้นที่ผ่านการพัฒนาบอร์ดเกมที่สะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นอย่างแท้จริง

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 พัฒนาและส่งเสริมการใช้บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว ด้วยการมีแนวทางการส่งเสริมการพัฒนาบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือการตลาดเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาบอร์ดเกมเฉพาะพื้นที่ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวสำคัญในแต่ละภูมิภาค โดยเฉพาะพื้นที่ที่มีศักยภาพทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ โดยร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการนำเสนอวัฒนธรรมท้องถิ่นในเกม มีการสร้างระบบการประเมินและรับรองคุณภาพบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว เพื่อให้มั่นใจว่าเนื้อหาถูกต้องและส่งเสริมภาพลักษณ์ที่ดีของประเทศไทย

7.1.2 การสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน มีจุดประสานงานระหว่างหน่วยงานท่องเที่ยว นักออกแบบเกม และผู้ประกอบการ สนับสนุนให้เกิดงานแสดงและแข่งขันบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวระดับชาติและนานาชาติ เพื่อส่งเสริมการรับรู้และสร้างเครือข่าย ส่งเสริมโครงการร่วมมือกับสถาบันการศึกษาในการวิจัยและพัฒนาบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง

7.1.3 มีการใช้บอร์ดเกมในกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้วยการจัดกิจกรรมเล่นบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวในงานแสดงการท่องเที่ยว งานเทศกาล และศูนย์ข้อมูลท่องเที่ยว พัฒนาโปรแกรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับบอร์ดเกม เช่น การจัดทัวร์ตามเส้นทางในเกมหรือการจัดกิจกรรมเสริมที่สถานที่จริง ฝึกอบรมมัคคุเทศก์และเจ้าหน้าที่ท่องเที่ยวให้สามารถใช้บอร์ดเกมในการให้ข้อมูลและสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว

7.1.4 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ โดยจัดการประชาสัมพันธ์และการศึกษาสาธารณะเกี่ยวกับประโยชน์ของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว มุ่งสร้างแบรนด์และเอกลักษณ์ของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวไทยให้เป็นที่รู้จักในระดับสากล พัฒนาระบบการรับรองและการให้รางวัลสำหรับบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 สำหรับนักออกแบบและผู้พัฒนาบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว ที่จะต้องเน้นการออกแบบบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ ด้วยการออกแบบกลไกการเล่นที่สะท้อนประสบการณ์การท่องเที่ยวจริง เช่น การวางแผนเส้นทาง การจัดการทรัพยากร และการเผชิญกับสถานการณ์ที่ไม่คาดคิด สร้างสมดุลระหว่างความสนุกสนานของเกมกับการให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ โดยหลีกเลี่ยงการยัดเยียดข้อมูลจนลดทอนความบันเทิง ใช้องค์ประกอบที่สะท้อนเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น นักประวัติศาสตร์ นักมานุษยวิทยา และผู้เชี่ยวชาญด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้มั่นใจในความถูกต้องของข้อมูล นักการตลาดการท่องเที่ยวเพื่อทำความเข้าใจกลุ่มเป้าหมายและกลยุทธ์การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งสร้างเครือข่ายกับชุมชนนักออกแบบเกมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และเทคนิคการออกแบบ

7.2.2 สำหรับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ที่มีการนำบอร์ดเกมมาใช้ในธุรกิจด้านการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาบอร์ดเกมเป็นของที่ระลึกที่มีคุณค่าและความหมาย แทนของที่ระลึกทั่วไป มีการจัดกิจกรรมเล่นบอร์ดเกมในที่พักและร้านอาหาร เพื่อสร้างประสบการณ์ที่แตกต่างและน่าประทับใจ ใช้บอร์ดเกมในการอบรมพนักงาน/ชุมชนให้เข้าใจเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลึกซึ้ง ตลอดจนมีการสร้างแพ็กเกจท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับบอร์ดเกมของพื้นที่ และมีการพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวที่ให้ผู้เล่นบอร์ดเกมก่อนการเดินทางเพื่อเป็นการเตรียมความรู้และสร้างความคาดหวัง มีการสร้างความร่วมมือระหว่างนักพัฒนาเกม นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้ข้อมูลและเนื้อหาในเกมมีความถูกต้อง เชื่อมโยงกับบริบทจริง และสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ลึกซึ้งให้กับผู้เล่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้กลไกเกมจำลองสถานการณ์ด้านสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมเพื่อส่งเสริมจิตสำนึกในความยั่งยืน

7.2.3 ข้อเสนอแนะสำหรับสถาบันการศึกษา ให้มีการบูรณาการการเรียนการสอนเกี่ยวกับบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวในบทเรียนทางการท่องเที่ยว ส่งเสริมการวิจัยข้ามศาสตร์

ระหว่างการท่องเที่ยว จิตวิทยา และการออกแบบเกม เพื่อทำความเข้าใจกลไกการทำงานของบอร์ดเกมต่อการรับรู้ของนักท่องเที่ยว สร้างความร่วมมือกับอุตสาหกรรม จัดโครงการร่วมกับผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและบอร์ดเกม มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้สู่ชุมชนและผู้ประกอบการ

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 มีการศึกษาถึงกลุ่มเป้าหมายทางการท่องเที่ยวที่หลากหลาย รวมทั้งศึกษาผลกระทบของบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยว กับการรับรู้และทัศนคติของผู้เล่นเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว พัฒนาการประเมินผลและศึกษาวิธีปวัดประสิทธิภาพของบอร์ดเกมต่อการรับรู้แหล่งท่องเที่ยว โดยการศึกษาถึงการพัฒนาเกมให้สอดคล้องกับพฤติกรรมผู้บริโภคยุคใหม่ ที่มีการออกแบบบอร์ดเกมที่มีความหลากหลาย น่าสนใจ และสามารถสร้างอารมณ์ร่วมและแรงจูงใจในการเดินทางได้จริง ศึกษาความเหมาะสมของธีมเกมกับลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละประเภท เจาะลึกความเหมาะสมของธีมเกมกับประเภทของแหล่งท่องเที่ยวเพื่อใช้บอร์ดเกมให้ตอบโจทย์กลุ่มเป้าหมายที่หลากหลายยิ่งขึ้น

7.3.2 จากผลการศึกษาที่พบว่า บอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือที่สามารถใช้ส่งเสริมการรับรู้และสร้างภาพลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวอย่างมีประสิทธิภาพ จึงควรมีการศึกษา ถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจากการเล่นบอร์ดเกม รวมถึงศึกษาติดตามผลระยะยาวของการเล่นบอร์ดเกมทางการท่องเที่ยวต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวจริง รวมถึงความคงทนของภาพลักษณ์และความจำเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวที่ได้จากการเล่นบอร์ดเกม

7.3.3 จากผลการศึกษาที่พบว่า บอร์ดเกมเครื่องมือทางการท่องเที่ยวเป็น จึงอาจต้องศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิภาพของบอร์ดเกมกับสื่อการตลาดรูปแบบอื่น ๆ ในการสร้างภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว ศึกษาความแตกต่างของผลกระทบระหว่างบอร์ดเกมและดิจิทัลเกมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมทั้งการวิเคราะห์ความคุ้มค่าของการลงทุนในการพัฒนาบอร์ดเกมเมื่อเทียบกับผลตอบแทนทางการตลาด

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2019). แนวทางการนิเทศ เพื่อพัฒนาและส่งเสริม การจัดการเรียนรู้เชิงรุก. สืบค้นจาก https://www.academic.obec.go.th/web/document/view/143

เอกภูมิ ภูมิพันธุ์. (2024). *Thai board game community mini survey 2023*. Retrieved from https://infogram.com/thaiboardgame-community-survey-2023-1h0n25oywe7ll4p?fbclid=IwY2xjawJE2PVleHRuA2FlbQIxMAABHZOKlbOJk24GVI2uEp7fXpGoSnQ63xcaeY5A2cocdkX8RbdcuEQ-sbfoCw_aem_bf_L1scq5mBUe8-knokD5g

Brown, E., & Cairns, P. (2004). A grounded investigation of game immersion. Human Factors in Computing Systems, 1297–1300. Retrieved from https://doi.org/10.1145/985921. 986048

Gretzel, U., Fuchs, M., Baggio, R., Hoepken, W., Law, R., Neidhardt, J., ... Xiang, Z. (2020). e-Tourism beyond COVID-19: a call for transformative research. *Information Technology & Tourism*, *22*(2), 187-203. Retrieved from https://doi.org/10.1007/s40558-020-00181-3

Huotari, K. & Hamari, J. (2017) A Definition for Gamification: Anchoring Gamification in the Service Marketing Literature. *Electron Markets, 27,* 21-31. https://doi.org/10.1007/s12525-015-0212-z

Kim, Y., Lee, Y., Suh, Y. & Kim, D. (2021). The Effects of Gamification on Tourist Psychological Outcomes: An Application of Letterboxing and External Rewards to Maze Park. *Journal of Travel & Tourism Marketing, 38*, 341-55. https://doi.org/10.1080/10548408.2021.1921095.

Klouvidaki, M., Antonopoulos, N. & Tsafarakis, S. (2023). The effect of gamification in the field of tourism and social media Gamification, tourism and social media. *Envisioning the Future of Communication, 2*(1), 85-99.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential Learning: Experience As The Source Of Learning And Development.* Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic Inquiry.* Beverly Hills, CA: Sage

Mariani, M., & Baggio, R. (2020). The relevance of mixed methods for network analysis in tourism and hospitality research. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, *32*(4), 1643-1673. https://doi.org/10.1108/IJCHM-04-2019-0378

Nurrahmania, A., & Grahita, B. (2022). Analysis of Tourism Game Effectiveness as Promotional Strategy. Retrieved from https://doi.org/10.2991/assehr.k.211228.038

Pine II, B. J., & Gilmore, J. H. (2019). The Experience Economy: Competing for Customer Time, Attention, and Money. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/338281979_The_Experience_Economy_Competing_for_Customer_Time_Attention_and_Money

Richards, G. (2018). Cultural tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, *36*, 12-21. Retrieved from https://doi.org/https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2018.03.005

Tasci, A. D. A., & Gartner, W. C. (2007). Destination Image and Its Functional Relationships. *Journal of Travel Research*, *45*(4), 413-425. Retrieved from https://doi.org/10.1177/0047287507299569

Shen, C. C., Tsai, C. H., & Tseng, T. A. (2025). The Influence of Flow Experience and Serious Leisure on Attachment in Board Game. *Leisure Sciences, 47*(1), 66–90. https://doi.org/10.1080/01490400.2022.2061654

Xu, F., Weber-Sabil, J., & Buhalis, D. (2013). Gamification in Tourism. In (pp. 525-537). Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-3-319-03973-2_38

กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) *

Tourism Promotion Strategies for Long-Term Resident Foreigners in Chiang Mai to Enhance Tourism in The Next Normal

จิตรลดา ชาตตนนท์, ปานแพร เชาวน์ประยูร อุดมรักษาทรัพย์, และ กวินรัตน์ อัฐวงศ์ชยากร
Jitarada Chattanon, Parnprae Chaoprayoon Udomraksasup,
and Kavinrath Attawongchayakorn
คณะพัฒนาการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยแม่โจ้
School of Tourism Development, Maejo University
Corresponding Author, Email: chattanon.j@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) และ 2) เพื่อเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) โดยงานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการประชุมกลุ่ม (Focus group discussion) กับชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว จำนวน 10 คน ใช้การวิเคราะห์ด้วย SWOT Analysis และ

* ได้รับบทความ: 7 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 24 เมษายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 28 เมษายน 2568
Received: February 7, 2025; Revised: April 24, 2025; Accepted: April 28, 2025

TOWS Matrix ในการสังเคราะห์กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน พบว่า 1) จังหวัดเชียงใหม่มีจุดเด่นทางด้านวัฒนธรรมประเพณี มีสถานที่ท่องเที่ยวและรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีความหลากหลาย และมีเส้นทางการคมนาคมที่เชื่อมโยงกับเส้นทางต่างๆ 2) สภาพปัญหาหลักของจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ ระบบขนส่งสาธารณะยังไม่มีประสิทธิภาพ และยังมีเส้นทางการขนส่งที่ไม่ครอบคลุมทุกเส้นทาง 3) อุปสรรคของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ขั้นตอนการตรวจลงตราใช้เวลานาน อีกทั้งนโยบายในการส่งเสริมการพำนักระยะยาวของรัฐบาลยังไม่มีความชัดเจน นอกจากนี้ยังมีความท้าทายด้านการท่องเที่ยวภายใต้สภาวะวิถีปกติถัดไป 4) โอกาสที่ส่งเสริมการพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ได้แก่ วีซ่าประเภทใหม่ Long Term Resident Visa (LTR Visa) และปรับหลักเกณฑ์การยื่นวีซ่าระยะยาว 10 ปี

คำสำคัญ: กลยุทธ์; การส่งเสริมการท่องเที่ยว; ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาว; วิถีปกติถัดไป

Abstract

This research aims to 1) analyze the current conditions of long-term stay tourism in Chiang Mai in the context of the “Next Normal,” and 2) propose tourism promotion strategies for long-term resident foreigners in Chiang Mai enhance tourism in the next normal. This is a qualitative research study. Data were collected through in-depth interviews and focus group discussions with foreign residing long-term in Chiang Mai, and stakeholders involved in the promotion of long-term stay tourism. A total of 10 participants were involved in the study. The data were analyzed by using SWOT analysis and the TOWS Matrix to synthesize strategic approaches for enhancing long-term stay tourism in Chiang Mai.

The analysis of the current situation revealed that 1) Chiang Mai has prominent point in cultural, traditional heritage, tourist attraction, diverse tourism experience and the transportation route in Chiang Mai that connect to various

destination. 2) the major issues in Chiang Mai is the inefficiency of its public transportation system and transport routes are inefficiency. 3) Obstacles for foreign residents in Chiang Mai showed the processing time of VISA. Moreover, government policies to promote long-term residency remain unclear. Additionally, the tourism sector is facing ongoing challenges in adapting to the "Next Normal" context, which continues to impact the sustainability and attractiveness of long-term tourism. 4) There are emerging opportunities to support long-term residency in Chiang Mai, such as the introduction of the Long-Term Resident (LTR) Visa, and the recent adjustments to the application criteria for the 10-year long-term visa program.

The strategic framework for promoting long-term stay tourism among foreign nationals in Chiang Mai consists of four strategies including: Promoting cultural, traditional, and lifestyle-based tourism unique to Chiang Mai, in order to enhance the province's identity and appeal as a cultural destination, Encouraging long-term tourism and residence among foreign nationals by improving services, facilities, and support systems tailored to the needs of long-stay visitors, Developing information technology infrastructure and transportation networks to increase accessibility, convenience, and digital engagement within the province and Advancing tourism development in accordance with the "Next Normal" paradigm, focusing on sustainability, safety, and adaptability to future challenges in the tourism sector.

Keywords: strategy; tourism promotion; long-term resident foreigners; the next normal

1. บทนำ

เชียงใหม่เป็นหนึ่งในจังหวัดที่ได้รับความนิยมสูงจากชาวต่างชาติที่ต้องการพำนักระยะยาว โดยเฉพาะกลุ่มชาวต่างชาติที่เกษียณอายุจากสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ออสเตรเลีย เยอรมัน

แคนาดา เนเธอร์แลนด์รวมทั้งกลุ่มชาวจีนและญี่ปุ่นที่มาพำนักเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งการพำนักระยะยาวในเชียงใหม่ยังได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติที่มาศึกษาต่อในโรงเรียนนานาชาติในพื้นที่อีกด้วย ข้อมูลจากปี พ.ศ. 2562 ระบุว่ามีชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในเชียงใหม่มากกว่า 50,000 คน โดยรายได้เฉลี่ยของชาวต่างชาติที่พำนักในเชียงใหม่อยู่ที่ 75,000 – 100,000 บาทต่อเดือน สร้างผลกระทบเชิงเศรษฐกิจให้กับพื้นที่ทั้งในด้านการท่องเที่ยว การดูแลสุขภาพ และการใช้ชีวิตประจำวัน (ประชาชาติธุรกิจ, 2562)

ปัจจัยที่ทำให้จังหวัดเชียงใหม่กลายเป็นจุดหมายปลายทางที่นิยมของชาวต่างชาติในการพำนักระยะยาวคือ อากาศที่เย็นสบายในช่วงฤดูหนาว ทำให้เชียงใหม่เป็นแหล่งหลบหนาวที่ดีสำหรับชาวต่างชาติจากประเทศที่มีฤดูหนาวยาวนาน นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรมที่อุดมสมบูรณ์ รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่มีความสงบและเหมาะสำหรับการใช้ชีวิตในชนบท อีกทั้งการต้อนรับที่ดีของคนในพื้นที่ทำให้ชาวต่างชาติรู้สึกอบอุ่นและปรับตัวได้ง่าย จึงทำให้ที่จังหวัดเชียงใหม่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วในกลุ่มนักท่องเที่ยวที่พำนักระยะยาว (สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว, 2552)

นอกจากนี้แล้วเชียงใหม่ยังเป็นจุดหมายปลายทางยอดนิยมของกลุ่มชาวต่างชาติที่มุ่งเน้นการดูแลสุขภาพ โดยมีโรงพยาบาลและคลินิกที่พร้อมรองรับการรักษาผู้ป่วยจากต่างประเทศ รวมถึงการตรวจสุขภาพประจำปีและการรักษาโรคทั่วไป ซึ่งช่วยทำให้จังหวัดเชียงใหม่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านสุขภาพที่มีคุณภาพสูงสำหรับชาวต่างชาติ ที่ต้องการรักษาสุขภาพและดูแลตัวเองในบรรยากาศที่ร่มรื่นและมีค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าในประเทศตนเอง (Lanna Health Hub, ม.ป.ป) เชียงใหม่ยังมีสถานที่ที่รองรับกับความสนใจของชาวต่างชาติที่เข้ามาท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

ที่ผ่านมามีการสนับสนุนการเติบโตของธุรกิจ Long Stay ในเชียงใหม่ โดยภาครัฐได้วางแผนการพัฒนาธุรกิจนี้อย่างเป็นระบบ โดยการจัดทำแผนแม่บทพัฒนาธุรกิจ Long Stay ระหว่างปี พ.ศ. 2560–2564 ในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมล้านนาและกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจในพื้นที่ ด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพำนักระยะยาว โดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการใช้ชีวิตหลังเกษียณและกลุ่มที่มาศึกษาต่อ รวมถึงกลุ่มที่ต้องการดูแลสุขภาพ ซึ่งการพัฒนาแผนดังกล่าวไม่เพียงแต่ช่วยดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติ แต่ยังสร้างรายได้หมุนเวียนในเศรษฐกิจท้องถิ่นได้อย่างยั่งยืน (กรวรรณ สังขกร, 2559)

อย่างไรก็ตามการระบาดของโรคโควิด-19 ส่งผลกระทบอย่างมากต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ โดยก่อนการระบาดในปี พ.ศ. 2563 เชียงใหม่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในพื้นที่ แต่เมื่อเกิดการระบาดของโควิด-19 ทำให้การท่องเที่ยวหยุดชะงักลง เนื่องจากการปิดประเทศและมาตรการล็อกดาวน์ที่จำกัดการเดินทางทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวลดน้อยลงอย่างมากและธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวไม่ว่าจะเป็นโรงแรม ร้านอาหาร และสถานที่ท่องเที่ยวต้องเผชิญกับภาวะการขาดรายได้ ทั้งนี้เพราะการท่องเที่ยวเชียงใหม่ซึ่งพึ่งพานักท่องเที่ยวต่างชาติเป็นหลักประสบปัญหาการขาดแคลนกลุ่มนักท่องเที่ยวระยะยาวและนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศที่เคยมีจำนวนมาก (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2565)

อย่างไรก็ตาม หลังจากที่ไทยเริ่มเปิดประเทศในช่วงปลายปี พ.ศ.2564 การท่องเที่ยวในเชียงใหม่เริ่มมีการฟื้นตัวอย่างช้าๆ การเปิดตัวโครงการ "Test & Go" และการฉีดวัคซีนทั่วประเทศช่วยกระตุ้นให้เกิดการเดินทางระหว่างประเทศอีกครั้ง (ประชาชาติธุรกิจ, 2565) ทำให้เชียงใหม่ได้รับนักท่องเที่ยวบางส่วนจากต่างประเทศกลับมาในช่วงปลายปี พ.ศ. 2564 ถึงปี พ.ศ.2565 แม้จำนวนจะยังไม่กลับมาเท่ากับช่วงก่อนการระบาดของโควิด-19 แต่ธุรกิจในพื้นที่ก็เริ่มฟื้นตัวขึ้นตามลำดับ (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2565) นอกจากนี้แล้วจากการศึกษายังพบว่าชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ ได้มีส่วนขับเคลื่อนในเรื่องของการท่องเที่ยวในจังหวัดอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มชาวต่างชาติที่มาพำนักระยะยาวก่อนหน้านี้ที่มักเดินทางไปท่องเที่ยวในพื้นที่อื่นๆ ทั่วประเทศไทยหรือประเทศเพื่อนบ้าน (กรมการท่องเที่ยว, 2564) นอกจากนี้ ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในเชียงใหม่ยังปรับตัวด้วยการสนับสนุนธุรกิจท้องถิ่นในรูปแบบใหม่ เช่น การสั่งซื้ออาหารและสินค้าผ่านช่องทางออนไลน์หรือการใช้บริการจากร้านค้าในพื้นที่แทนการไปเยือนสถานที่ท่องเที่ยวแบบปกติ การใช้เวลาส่วนใหญ่ในพื้นที่ที่อยู่อาศัย เช่น การออกกำลังกายกลางแจ้งในสวนสาธารณะหรือการทำกิจกรรมที่บ้าน จึงทำให้การใช้ชีวิตประจำวันของชาวต่างชาติในเชียงใหม่ยังคงดำเนินไป แม้สถานการณ์โควิด-19 จะทำให้การท่องเที่ยวในรูปแบบที่คุ้นเคยต้องชะงักลง (ประชาชาติธุรกิจ, 2562)

จากที่กล่าวมาแล้วในข้างต้นจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษากลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจและสร้างรายได้ให้กับพื้นที่ ทั้งยังช่วยพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานการส่งเสริมการท่องเที่ยว

เชิงสุขภาพและการพัฒนาอย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การท่องเที่ยวในเชียงใหม่สามารถเติบโตได้ในระยะยาว

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal)

2.2 เพื่อเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal)

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการเก็บรวบรวมข้อมูลจากสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) และการประชุมกลุ่ม (Focus group discussion) กับชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว จำนวน 10 คน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) สรุปประเด็นสำคัญเพื่อนำเสนอ มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ในขั้นตอนนี้ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยาว จำนวน 4 คน โดยประเด็นสัมภาษณ์ คือ สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้ SWOT Analysis และ TOWS Matrix Analysis และยกร่างเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal)

ขั้นตอนที่ 2 การประชุมกลุ่ม (Focus group discussion) ผู้วิจัยได้นำร่างกลยุทธ์ในขั้นตอนที่ 1 มาประชุมเพื่อรับฟังความคิดเห็นจากชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 6 คน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว ได้แก่ เจ้าหน้าที่ผู้ให้บริการด้านที่พักเซอร์วิสอพาร์ทเมนท์และคอนโดมิเนียม เจ้าหน้าที่ ศูนย์ดูแลและให้บริการด้าน Health care จำนวน 4 คน

หลังจากการประชุมกลุ่มย่อยผู้วิจัยได้ทำข้อมูล และข้อเสนอแนะมาปรับปรุงและนำเสนอเป็นกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal)

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่มาทำการวิเคราะห์และสังเคราะห์ด้วยเทคนิค SWOT Analysis ซึ่งประกอบด้วย วิเคราะห์ปัจจัยภายใน (จุดแข็ง และจุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก (โอกาส และอุปสรรค) จากศักยภาพปัจจุบันในการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์และสังเคราะห์ SWOT Analysis ของการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาวของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่

จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weakness)
S1 วัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์โดดเด่น	W1 ระบบขนส่งสาธารณะไม่มีประสิทธิภาพและเส้นทางการขนส่งยังไม่ครอบคลุม
S2 สถานที่ท่องเที่ยว และรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย	W2 บุคลากรทางการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 จากการถูกพักงาน ส่งผลให้ขาดบุคลากรที่มีความสามารถ
S3 เส้นทางการคมนาคมเชื่อมโยงกับเส้นทางต่างๆ	W3 ขาดการเชื่อมโยงด้านเส้นทางการท่องเที่ยว
S4 มีเส้นทางการบินทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ	W4 สิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ
S5 อัธยาศัยไมตรีของประชาชนชาวเชียงใหม่	W5 ขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว

โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
O1 ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวมีกำลังจ่ายสูง O2 วีซ่าประเภทใหม่ Long Term Resident Visa : LTR Visa O3 ปรับหลักเกณฑ์การยื่นวีซ่าระยะยาว 10 ปี O4 ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยทำให้ชาวต่างชาติสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว O5 ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวมีการปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19	T1 ปัญหามลพิษทางอากาศ PM 2.5 ส่งผลให้ชาวต่างชาติเปลี่ยนจุดหมายปลายทาง T2 ขั้นตอนการตรวจลงตราใช้เวลานาน T3 นโยบายของภาครัฐยังไม่มีความชัดเจน T4 พฤติกรรมของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวเปลี่ยนไป T5 ความท้าทายด้านการท่องเที่ยวภายใต้สภาวะวิถีปกติถัดไป (Next Normal) ที่ยังต้องคำนึงถึงสถานการณ์โควิด-19 ที่ยังไม่สงบ

จากตารางที่ 1 จะเห็นได้ว่าการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่มีจุดแข็งจากวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ความหลากหลายของสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรม เส้นทางการคมนาคมที่เชื่อมโยงได้ดีทั้งภายในและระหว่างประเทศรวมถึงอัธยาศัยไมตรีของประชาชน อย่างไรก็ตามจังหวัดเชียงใหม่ยังมีจุดอ่อนในด้านระบบขนส่งสาธารณะที่ไม่เพียงพอ บุคลากรท่องเที่ยวที่ขาดแคลนจากผลกระทบของโควิด-19 และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ยังไม่ครอบคลุมซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว โดยมีโอกาสจากการที่ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวมีความสามารถในการใช้จ่ายสูงและการปรับปรุงเงื่อนไขการขอวีซ่ารวมถึงการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยเพื่อเข้าถึงข้อมูลที่รวดเร็ว อย่างไรก็ตามก็ยังมีอุปสรรคจากปัญหามลพิษทางอากาศ PM 2.5 ขั้นตอนการขอวีซ่าที่ใช้เวลานาน การขาดความชัดเจนในนโยบายของรัฐ การแข่งขันจากตลาดอื่นๆและความท้าทายในการท่องเที่ยวในยุค Next Normal ที่ยังต้องคำนึงถึงสถานการณ์โควิด-19 ที่ยังไม่สงบ

4.2 กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal)

หลังจากที่ผู้วิจัยได้ข้อมูลการวิเคราะห์ SWOT Analysis จัดทำการวิเคราะห์ TOWS Matrix Analysis เพื่อช่วยในการวางกลยุทธ์โดยการจับคู่ระหว่างปัจจัยภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) และปัจจัยภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ซึ่งช่วยให้เห็นภาพรวมของทางเลือก

กลยุทธ์ที่สามารถดำเนินการได้ โดยมี 4 กลยุทธ์หลักที่สามารถใช้ได้จากการจับคู่เพื่อนำเสนอกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 2 การวิเคราะห์ TOWS Matrix Analysis – SO Strategy

จุดแข็ง (Strengths)	โอกาส (Opportunities)
S1 วัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์โดดเด่น S2 สถานที่ท่องเที่ยว และรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย S3 เส้นทางการคมนาคมเชื่อมโยงกับเส้นทางต่างๆ S4 มีเส้นทางการบินทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ S5 อัธยาศัยไมตรีของประชาชนชาวเชียงใหม่	O1 ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวมีกำลังจ่ายสูง O2 วีซ่าประเภทใหม่ Long Term Resident Visa : LTR Visa O3 ปรับหลักเกณฑ์การยื่นวีซ่าระยะยาว 10 ปี O4 ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยทำให้ชาวต่างชาติสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว O5 ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวมีการปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19
กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ของจังหวัดเชียงใหม่	
กลยุทธ์ SO1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของจังหวัดเชียงใหม่ กลยุทธ์ SO2 พัฒนาเส้นทางให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยว	

จากตารางที่ 2 กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) ที่นำจุดแข็งของจังหวัดเชียงใหม่มารวมกับโอกาสที่มีอยู่คือการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งสามารถดึงดูดชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวที่มีกำลังจ่ายสูง โดยการส่งเสริมแหล่งท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายและเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น การจัดงานประเพณีท้องถิ่นหรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตล้านนา เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าสนใจ นอกจากนี้การพัฒนาเส้นทางคมนาคมให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ และการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยจะช่วยให้ชาวต่างชาติสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

ในเชียงใหม่ได้อย่างรวดเร็ว และสนับสนุนการเติบโตของกลุ่มนักท่องเที่ยวที่มีการปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19 ได้ดียิ่งขึ้น

ตารางที่ 3 การวิเคราะห์ TOWS Matrix Analysis – ST Strategy

จุดแข็ง (Strengths)	อุปสรรค (Threats)
S1 วัฒนธรรม ประเพณี และเอกลักษณ์โดดเด่น S2 สถานที่ท่องเที่ยว และรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย S3 เส้นทางการคมนาคมเชื่อมโยงกับเส้นทางต่างๆ S4 มีเส้นทางการบินทั้งภายในประเทศ และระหว่างประเทศ S5 อัธยาศัยไมตรีของประชาชนชาวเชียงใหม่	T1 ปัญหามลพิษทางอากาศ PM 2.5 ส่งผลให้ชาวต่างชาติเปลี่ยนจุดหมายปลายทาง T2 ขั้นตอนการตรวจลงตราใช้เวลานาน T3 นโยบายของภาครัฐยังไม่มีความชัดเจน T4 พฤติกรรมของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวเปลี่ยนไป T5 ความท้าทายด้านการท่องเที่ยวภายใต้สภาวะวิถีปกติถัดไป (Next Normal) ที่ยังต้องคำนึงถึงสถานการณ์โควิด-19 ที่ยังไม่สงบ
กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพำนักระยะยาวของชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่	
กลยุทธ์ ST1 พัฒนานโยบายการส่งเสริมการพำนักระยะยาวของภาครัฐบาล กลยุทธ์ ST2 ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้สภาวะวิถีปกติถัดไป (Next Normal) ในจังหวัดเชียงใหม่	

จากตารางที่ 3 กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) ที่เน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพำนักระยะยาวของชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่จะมุ่งเน้นการพัฒนานโยบายการส่งเสริมการพำนักระยะยาวจากภาครัฐ เพื่อสร้างความมั่นใจและดึงดูดนักท่องเที่ยวระยะยาวที่มีศักยภาพสูงในการใช้จ่าย แม้จะมีอุปสรรคจากปัญหามลพิษทางอากาศ PM 2.5 ที่อาจส่งผลให้ชาวต่างชาติเปลี่ยนจุดหมายปลายทางหรือพฤติกรรมของพวกเขาเปลี่ยนไป นอกจากนี้ยังต้องรับมือกับความท้าทายจากสถานการณ์โควิด-19 ที่ยังไม่สงบ ด้วยการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้สภาวะวิถีปกติถัดไป (Next Normal) เช่น การปรับตัวกับมาตรการสุขอนามัยที่เข้มงวดและการใช้เทคโนโลยีในการเข้าถึงข้อมูลและบริการต่างๆ เพื่อทำให้จังหวัดเชียงใหม่ยังคงเป็นจุดหมายปลายทางที่ปลอดภัยและน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวระยะยาว

ตารางที่ 4 การวิเคราะห์ TOWS Matrix Analysis – WO Strategy

จุดอ่อน (Weakness)	โอกาส (Opportunities)
W1 ระบบขนส่งสาธารณะไม่มีประสิทธิภาพ และเส้นทางการขนส่งยังไม่ครอบคลุม W2 บุคลากรทางการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 จากการถูกพักงาน ส่งผลให้ขาดบุคลากรที่มีความสามารถ W3 ขาดการเชื่อมโยงด้านเส้นทางการท่องเที่ยว W4 สิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ W5 ขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว	O1 ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวมีกำลังจ่ายสูง O2 วีซ่าประเภทใหม่ Long Term Resident Visa : LTR Visa O3 ปรับหลักเกณฑ์การยื่นวีซ่าระยะยาว 10 ปี O4 ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัยทำให้ชาวต่างชาติสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว O5 ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวมีการปรับตัวกับสถานการณ์โควิด-19
กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่งของจังหวัดเชียงใหม่ กลยุทธ์ WO1 พัฒนาระบบคมนาคมขนส่งในเขตเมือง นอกเมืองให้ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยว กลยุทธ์ WO2 พัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวแบบ Next Normal ผ่านแอพพลิเคชั่น	

จากตารางที่ 4 กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) ที่มุ่งพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่งของจังหวัดเชียงใหม่จะช่วยแก้ไขจุดอ่อนที่มีอยู่ เช่น ระบบขนส่งสาธารณะที่ไม่มีประสิทธิภาพและขาดการเชื่อมโยงด้านเส้นทางการท่องเที่ยว โดยการพัฒนาระบบคมนาคมให้ครอบคลุมทั้งในเขตเมืองและนอกเมือง เพื่อเชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวและเส้นทางการเดินทางที่สำคัญ นอกจากนี้ยังต้องพัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เหมาะสมกับสถานการณ์ Next Normal โดยการใช้แอพพลิเคชั่นและเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย เพื่อให้ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวสามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวและบริการต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว และตอบสนองความต้องการในยุคหลังโควิด-19 ที่เน้นความสะดวกและปลอดภัย

ตารางที่ 5 การวิเคราะห์ TOWS Matrix Analysis – WT Strategy

จุดอ่อน (Weakness)	อุปสรรค (Threats)
W1 ระบบขนส่งสาธารณะไม่มีประสิทธิภาพและเส้นทางการขนส่งยังไม่ครอบคลุม W2 บุคลากรทางการท่องเที่ยวได้รับผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 จากการถูกพักงาน ส่งผลให้ขาดบุคลากรที่มีความสามารถ W3 ขาดการเชื่อมโยงด้านเส้นทางการท่องเที่ยว W4 สิ่งอำนวยความสะดวกยังไม่เพียงพอ W5 ขาดการประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยว	T1 ปัญหามลพิษทางอากาศ PM 2.5 ส่งผลให้ชาวต่างชาติเปลี่ยนจุดหมายปลายทาง T2 ขั้นตอนการตรวจลงตราใช้เวลานาน T3 นโยบายของภาครัฐยังไม่มีความชัดเจน T4 พฤติกรรมของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวเปลี่ยนไป T5 ความท้าทายด้านการท่องเที่ยวภายใต้สภาวะวิถีปกติถัดไป (Next Normal) ที่ยังต้องคำนึงถึงสถานการณ์โควิด-19 ที่ยังไม่สงบ
กลยุทธ์เชิงรับ (WO Strategy) พัฒนาการท่องเที่ยวตามวีถีปกติถัดไป (Next Normal) จังหวัดเชียงใหม่ กลยุทธ์ WT1 พัฒนาการท่องเที่ยวตามวีถีปกติถัดไป (Next Normal) จังหวัดเชียงใหม่ กลยุทธ์ WT2 มาตรการเร่งด่วนแก้ปัญหาการควบคุมมลพิษทางอากาศ PM 2.5	

จากตารางที่ 5 กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy) ที่เน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) ในจังหวัดเชียงใหม่จะมุ่งแก้ไขจุดอ่อนและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น การพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบที่เหมาะสมกับการปรับตัวในสภาวะโควิด-19 และการให้ความสำคัญกับสุขอนามัยและความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว โดยการใช้มาตรการที่สอดคล้องกับการปฏิบัติในยุค Next Normal นอกจากนี้ยังต้องมีการจัดการปัญหามลพิษทางอากาศ PM 2.5 ที่มีผลกระทบต่อการตัดสินใจของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาว โดยการออกมาตรการเร่งด่วนเพื่อควบคุมและลดปัญหาดังกล่าว เพื่อให้เชียงใหม่ยังคงเป็นจุดหมายปลายทางที่ปลอดภัยและน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยวในช่วงเวลานี้

กลยุทธ์ทั้ง 4 ได้แก่ กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) และกลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy) มีเป้าหมายหลักในการ

ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ โดยใช้จุดแข็งของจังหวัด เช่น วัฒนธรรมที่โดดเด่นและสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่มีกำลังจ่ายสูง และเพิ่มโอกาสจากการพัฒนาวีซ่าระยะยาวใหม่ (LTR Visa) และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทันสมัย ในขณะเดียวกันต้องรับมือกับอุปสรรคจากปัญหามลพิษทางอากาศและความไม่ชัดเจนของนโยบายภาครัฐด้วยการพัฒนาระบบคมนาคมและการประชาสัมพันธ์ที่ครอบคลุม รวมถึงการปรับตัวตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) เพื่อรับมือกับสถานการณ์โควิด-19 และลดผลกระทบจากปัจจัยภายนอกเช่นตลาดคู่แข่งและการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว

5. อภิปรายผลการวิจัย

5.1 ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) สภาพปัจจุบันของจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า จังหวัดเชียงใหม่มีศักยภาพที่มีความโดดเด่นในฐานะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการใช้ชีวิต โดยเฉพาะในมิติของจุดแข็ง ซึ่งประกอบไปด้วยวัฒนธรรม ประเพณีและเอกลักษณ์ที่มีความโดดเด่น มีสถานที่ท่องเที่ยวและรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวมีความหลากหลาย ตลอดจนระบบคมนาคมเชื่อมโยงทั้งภายในประเทศและระหว่างประเทศอย่างมีประสิทธิภาพ จุดแข็งเหล่านี้สะท้อนถึงความพร้อมของจังหวัดเชียงใหม่ในการรองรับชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวโดยเฉพาะบริบทหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิต และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพำนักระยะยาว สอดคล้องกับ ศราวัสดี นวกัณห์วรกุล และ ดวงเงิน ซื่อภักดี (2564) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองเก่าสงขลาฝั่งบ่อยาง พบว่า สภาพแวดล้อมของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองเก่าสงขลาฝั่งบ่อยาง มีจุดแข็งคือ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวภาคใต้ตอนล่างและประเทศเพื่อนบ้าน มีการคมนาคมขนส่งที่เชื่อมโยงทุกระบบทั้งทางบก ทางน้ำและทางอากาศ มีทุนทางวัฒนธรรมด้านประวัติศาสตร์อันทรงคุณค่า และมีสถาปัตยกรรมอาคารบ้านเรือนเก่าแก่ที่ผสมผสานงานช่างศิลป์ไทย จีน มุสลิมและชาติตะวันตกเข้าไว้ด้วยกัน ซึ่งสามารถชี้ให้เห็นว่าเมืองที่มีจุดแข็งด้านวัฒนธรรม และโครงสร้างพื้นฐานที่ดีก็มีความได้เปรียบในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

ในทางกลับกันจังหวัดเชียงใหม่ยังเผชิญปัญหากับจุดอ่อนหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเชิงโครงสร้าง เช่น ระบบขนส่งสาธารณะที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ และไม่ครอบคลุมพื้นที่ท่องเที่ยวหลัก อีกทั้งบุคลากรด้านการท่องเที่ยวขาดแคลนเนื่องจากผลกระทบจากสถานการณ์โควิด-19 รวมถึงการขาดการบูรณาการในการประชาสัมพันธ์และการเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยว ซึ่งจุดอ่อนเหล่านี้อาจส่งผลต่อประสบการณ์การพำนักระยะยาวของชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแตกต่างจากนักท่องเที่ยวทั่วไปที่มักเน้นประสบการณ์ท่องเที่ยวในช่วงสั้นๆ

โดยบริบทของวิถีปกติถัดไป (Next Normal) ได้เปิดโอกาสให้จังหวัดเชียงใหม่โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่มีกำลังจ่ายสูง เช่น ผู้ที่ใช้วีซ่าระยะยาวแบบ Long Term Resident Visa (LTR Visa) รวมถึงกลุ่ม Digital Nomads ที่สามารถทำงานทางไกลและเลือกใช้ชีวิตในเมืองที่มีคุณภาพชีวิตที่ดี ซึ่งความพร้อมด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการเข้าถึงข้อมูลก็เอื้อให้การพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่กลายเป็นทางเลือกที่น่าสนใจ

อย่างไรก็ตามอุปสรรคที่สำคัญ คือ ปัญหามลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะฝุ่นละอองขนาดเล็ก PM 2.5 ซึ่งกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชาวต่างชาติเปลี่ยนจุดหมายปลายทาง รวมไปถึงความชัดเจนของนโยบายภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการพำนักระยะยาวในประเทศไทยและพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วในยุคดิจิทัล ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในพื้นที่อื่น เช่น เมืองเก่าสงขลา ที่ต้องเผชิญกับปัญหาโครงสร้างพื้นฐานและภัยธรรมชาติที่กระทบต่อภาพลักษณ์และความเชื่อมั่นของนักท่องเที่ยว (ศราวัสดี นวกัณห์วรกุล และ ดวงเงิน ซื่อภักดี, 2564)

ผลการวิเคราะห์ TOWS Matrix Analysis เพื่อนำเสนอโมเดลกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่พบว่า กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) เป็นกลยุทธ์ที่ใช้จุดแข็งเพื่อคว้าโอกาสที่มีอยู่โดยมุ่งเน้นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของเชียงใหม่ ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่เข้มแข็งของพื้นที่ พร้อมทั้งพัฒนาเส้นทางให้เชื่อมโยงกับแหล่งท่องเที่ยวให้สามารถข้าถึงได้ง่ายและครอบคลุมมากขึ้น สอดคล้องกับ ศราวัสดี นวกัณห์วรกุล และ ดวงเงิน ซื่อภักดี (2564) ที่เน้นการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมให้มีคุณภาพและหลากหลายเหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่น

กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) เป็นการใช้จุดแข็งเพื่อลดผลกระทบจากอุปสรรคภายนอก กลยุทธ์ที่เสนอคือการพัฒนานโยบายจากภาครัฐบาลในการสนับสนุนการพำนักระยะยาว เช่น ปรับปรุงเงื่อนไขวีซ่า และการส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้สภาวะวิถีปกติถัดไป (Next

Normal) โดยให้ความสำคัญกับมาตรการด้านสุขภาพ ความปลอดภัย และความยืดหยุ่นในการเดินทาง ซึ่งจะช่วยสร้างความเชื่อมั่นให้กลุ่มเป้าหมายในระยะยาว

กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) มุ่งเน้นการใช้โอกาสในการแก้ไขจุดอ่อนของระบบการท่องเที่ยว เช่น การพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งในเขตเมืองและนอกเมืองให้ครอบคลุมเส้นทางท่องเที่ยว และการปรับปรุงระบบการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ด้านการท่องเที่ยวให้ทันสมัยผ่านช่องทางแอปพลิเคชั่นและเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อตอบสนองกลุ่ม Digital Nomads และผู้พำนักระยะยาวที่ต้องการข้อมูลที่เข้าถึงง่ายและทันเหตุการณ์

กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy) เป็นกลยุทธ์ในการลดจุดอ่อนและหลักเลี่ยงภัยคุกคาม โดยเน้นการพัฒนาการท่องเที่ยวในรูปแบบวิถีปกติถัดไป (Next Normal) ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตใหม่ เช่น การลดการเดินทางแบบกลุ่มใหญ่ การเน้นพื้นที่เปิดโล่ง รวมถึงการจัดการปัญหามลพิษทางอากาศ PM 2.5 อย่างเร่งด่วน ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญที่ส่งผลต่อการตัดสินใจพำนักระยะยาวของชาวต่างชาติ

มีความสอดคล้องกับ ศราวัสดี นวกัณห์วรกุล และ ดวงเงิน ซื่อภักดี (2564) ศึกษาเรื่อง แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองเก่าสงขลาฝั่งบ่อยาง พบว่ามีแนวโน้มความสอดคล้องในเชิงแนวทางการพัฒนากลยุทธ์ โดยเฉพาะกลยุทธ์เชิงรุกและกลยุทธ์เชิงแก้ไขที่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวให้หลากหลายและตอบโจทย์เฉพาะกลุ่ม อย่างไรก็ตามกลยุทธ์เชิงรับของทั้งสองพื้นที่มีความแตกต่างกัน เนื่องจากบริบทของภัยคุกคามในแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกัน เช่น จังหวัดสงขลามีปัญหาภัยธรรมชาติและความไม่สงบ ขณะที่จังหวัดเชียงใหม่เผชิญปัญหามลพิษทางอากาศ PM 2.5 และนโยบายภาครัฐยังไม่ชัดเจน

5.2 จากการวิเคราะห์ SWOT Analysis และการสังเคราะห์กลยุทธ์ด้วย TOWS Matrix Analysis ทำให้สามารถจัดกลุ่มกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวสำหรับชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่เพื่อยกระดับการท่องเที่ยวตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) กลยุทธ์หลักที่ได้จากการวิจัย ประกอบด้วย 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ 1) กลยุทธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเน้นการใช้ทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่เดิมมาพัฒนาเป็นประสบการณ์ท่องเที่ยวที่สอดคล้องกับความต้องการของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาว ซึ่งกลุ่มเป้าหมายนี้ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมในวิถีชีวิตท้องถิ่นมากกว่าการบริโภคประสบการณ์แบบเร่งรีบในระยะสั้น 2) กลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวและการพำนัก

ระยะยาวของชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นการพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการอยู่อาศัย เช่น ความปลอดภัย ระบบสาธารณสุข การอำนวยความสะดวกด้านวีซ่า และการสนับสนุนให้เกิดชุมชนต่างชาติที่มีคุณภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจเลือกจังหวัดเชียงใหม่เป็นจุดหมายปลายทาง 3) กลยุทธ์การพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ และโครงข่ายระบบคมนาคมขนส่งของจังหวัดเชียงใหม่ โดยเน้นการยกระดับโครวร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล และระบบคมนาคมให้มีความสะดวก ปลอดภัย และเชื่อมโยงกันอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งตอบสนองพฤติกรรมของกลุ่ม Digital Nomads ที่พึ่งพาเทคโนโลยีเป็นหลัก รวมถึงความต้องการเดินทางภายในเมืองและนอกเมือง และ 4) กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) จังหวัดเชียงใหม่ ที่คำนึงถึงความเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมและความคาดหวังของชาวต่างชาติในยุคหลังโควิด-19 โดยเน้นความยืดหยุ่น ปลอดภัย ยั่งยืน และเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

กลยุทธ์ที่สังเคราะห์ได้สอดคล้องกับ พรทิพย์ รุ่งเรือง และ ชวลีย์ ณ ถลาง (2564) ศึกษาเรื่อง การส่งเสริมการท่องเที่ยวกีฬาเชิงผจญภัย จังหวัดนครนายก ที่ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดนครนายกโดยอิงจากลักษณะเฉพาะของพื้นที่ ทั้งในด้านกิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย และบริบทของยุคโควิด-19 สะท้อนให้เห็นว่าการออกแบบกลยุทธ์ในแต่ละพื้นที่ควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของบริบทเฉพาะถิ่น (Place-based Strategy) ซึ่งจังหวัดเชียงใหม่ในฐานะเมืองหลักที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและเป็นจุดหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลก จึงจำเป็นต้องมีกลยุทธ์ที่ตอบสนองความครอบคลุมในหลากหลายมิติ นอกจากนี้ยังพบว่าการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวจำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมให้จังหวัดเชียงใหม่เป็นเมืองที่ไม่เพียงแต่ต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่ยังเป็นเมืองที่น่าอยู่ และมีชีวิตร่วมกันได้อย่างแท้จริง

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

จากกลยุทธ์ที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปแนวทางในการวางกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวเพื่อยกระดับการท่องเที่ยวตามวิถีปกติถัดไป (Next Normal) จังหวัดเชียงใหม่ได้ดังภาพที่ 1

จากการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ พบว่าประเด็นหลักที่ควรให้ความสำคัญ ได้แก่ ด้านภาพลักษณ์การท่องเที่ยว (Tourism Image) ซึ่งเป็น

เป็นสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์การท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวจังหวัดเชียงใหม่ โดยภาพลักษณ์การท่องเที่ยวสามารถเกิดขึ้นได้ 2 ทาง คือ 1) จากประสบการณ์ท่องเที่ยวโดยตรง และจากการแนะนำบอกต่อของเพื่อน คนรู้จัก ครอบครัว 2) จากสื่อโฆษณาประชาสัมพันธ์จากหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ที่ได้ผลิตข้อมูลข่าวสาร หรือสื่อต่างๆ นำไปเผยแพร่ทาง นิตยสาร ป้ายโฆษณา โบรชัวร์ และสื่อออนไลน์ เป็นต้น และในการนำเสนอภาพลักษณ์การท่องเที่ยวจำเป็นต้องนำเสนอภาพลักษณ์ที่เกิดจากการรับรู้ และภาพลักษณ์ที่เกิดขึ้นจากความรู้สึกหรือทัศนคติที่น่าจดจำ ได้แก่ 1) ภาพลักษณ์ที่เกิดจากการรับรู้ เป็นภาพลักษณ์ที่เกิดจากการเห็น ได้ยิน ได้สัมผัสจากประสบการณ์การท่องเที่ยวของตนเอง 2) ภาพลักษณ์ที่เกิดจากความรู้หรือทัศนคติ เป็นภาพลักษณ์ที่เกิดจากความรู้สึกของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวได้ประเมินหลังจากการท่องเที่ยว หรือได้รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากสถานที่ท่องเที่ยวทำให้เกิดทัศนคติต่อสถานที่นั้นๆ

ด้านการคล้อยตามกลุ่มเพื่อน (Friends) เป็นพฤติกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากลุ่มบุคคลอื่นโดยเฉพาะกลุ่มเพื่อนหรือกลุ่มอ้างอิง เช่น เพื่อน คนรู้จัก หรือครอบครัว ซึ่งกลุ่มคนเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีอิทธิพลที่สำคัญในการแนะนำแหล่งท่องเที่ยว หรือสถานที่ท่องเที่ยวให้แก่ ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ โดยเป็นการกระตุ้นปฏิกริยาให้เกิดการกระทำในการคล้อยตาม หรือการเลียนแบบ ซึ่งส่งผลให้เกิดการกระตุ้นทำให้เกิดความตั้งใจเชิงพฤติกรรมในการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่

การรับรู้ความเสี่ยงของโควิด-19 (Risk Perception of COVID-19) เป็นพฤติกรรมการป้องกันการติดโรคโควิด-19 จากการติดตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง และมีการปฏิบัติตนจากการป้องกันการได้รับเชื้อจากการออกไปยังสถานที่ต่างๆ เช่น ใส่หน้ากากอนามัยตลอดเวลาเมื่อเดินทางออกไปข้างนอก พกเจลแอลกอฮอล์/สเปรย์แอลกอฮอล์ทุกครั้งเมื่อเดินทางออกไปข้างนอก เป็นต้น ดังนั้นปัจจัยทั้ง 3 ด้านจึงมีอิทธิพลต่อการสร้างกลยุทธ์การท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่

เมื่อนำปัจจัยดังกล่าวรวมถึงข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวพำนักระยะยาวมาวิเคราะห์นำมาซึ่งโมเดลกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่ได้แสดงถึง กลยุทธ์เชิงรุก (SO Strategy) ได้แก่ กลยุทธ์ SO1 ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตของเชียงใหม่ และกลยุทธ์ SO2 พัฒนาเส้นทางให้เชื่อมโยงกับ

แหล่งท่องเที่ยว กลยุทธ์เชิงป้องกัน (ST Strategy) ได้แก่ กลยุทธ์ ST1 พัฒนานโยบายการส่งเสริมการพำนักระยะยาวของภาครัฐบาล และกลยุทธ์ ST2 ส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้สภาวะวิถีปกติถัดไป (Next Normal) ในจังหวัดเชียงใหม่ กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO Strategy) ได้แก่ กลยุทธ์ WO1 พัฒนาระบบคมนาคมขนส่งในเขตเมือง นอกเมืองให้ครอบคลุมและเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยว และกลยุทธ์ WO2 พัฒนาระบบการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารด้านการท่องเที่ยวแบบ Next Normal ผ่านแอพพลิเคชั่น กลยุทธ์เชิงรับ (WT Strategy) ได้แก่ กลยุทธ์ WT1 พัฒนาการท่องเที่ยววิถีปกติถัดไป (Next Normal) จังหวัดเชียงใหม่ และกลยุทธ์ WT2 มาตรการเร่งด่วนแก้ปัญหาการควบคุมมลพิษทางอากาศ PM 2.5

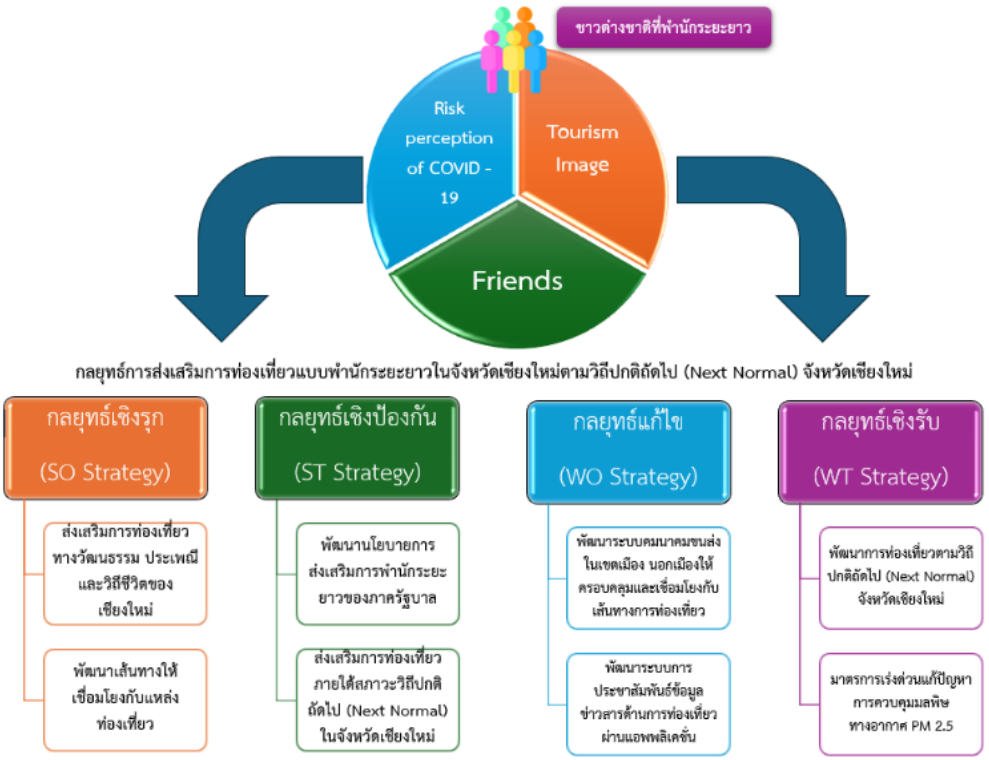

ภาพที่ 1. โมเดลกลยุทธ์การส่งเสริมการท่องเที่ยวของชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาว

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

7.1.1 หน่วยงานภาครัฐควรวางแผนนโยบายในการส่งเสริมการพำนักระยะยาวของจังหวัดเชียงใหม่ให้มีความชัดเจน และกำหนดแผนพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวให้เหมาะสมกับกลุ่มชาวต่างชาติกลุ่มสูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการรองรับกิจกรรมเชิงสุขภาพ กิจกรรมเชิงกีฬาและนันทนาการ และกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อน

7.1.2 หน่วยงานภาครัฐควรเร่งปฏิบัติงานหรือวางแผนในการแก้ไขปัญหามลภาวะฝุ่น PM 2.5 ที่ทวีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้นซึ่งอยู่ในระดับที่เกินเกณฑ์มาตรฐานทั่วทุกพื้นที่ของจังหวัดเชียงใหม่ในทุกปี

7.1.3 หน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำแผนส่งเสริมการตลาดกลุ่มชาวต่างชาติที่พำนักระยะยาวในจังหวัดเชียงใหม่เชิงกลยุทธ์ระยะสั้น และกลยุทธ์ระยะยาวให้มีความเหมาะสม รวมไปถึงพัฒนากลยุทธ์การส่งเสริมการตลาดพำนักระยะยาวอย่างต่อเนื่อง

7.2 ข้อเสนอแนะในระดับปฏิบัติการ

7.2.1 ผู้ประกอบธุรกิจทางการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ควรประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวทางสื่ออินเตอร์เน็ตเพื่อสร้างการรับรู้กิจกรรม หรือแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ โดยมุ่งเน้นกิจกรรมเพื่อการพักผ่อน ชมธรรมชาติ กิจกรรมเชิงสุขภาพ ความงามและสปา กิจกรรมนันทนาการและกีฬา และปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมให้เหมาะสมกับช่วงวัย

7.2.2 ผู้ประกอบธุรกิจที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวและบริการโดยให้ความสำคัญกับความเป็นอัตลักษณ์ทางด้านวัฒนธรรม และประเพณี ในการพัฒนารูปแบบของสินค้า และบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย เช่น ธุรกิจบริการด้านสุขภาพ ความงาม และสปา เป็นต้น

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาในเรื่องของความต้องการที่พักแบบพำนักระยะยาวของชาวต่างชาติในจังหวัดเชียงใหม่จำแนกตามประเทศ เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนารูปแบบที่พัก และสิ่งอำนวยความสะดวกให้ตรงกับความต้องการ

เอกสารอ้างอิง

กรมการท่องเที่ยว. (2564). สถานการณ์การท่องเที่ยวในช่วงการระบาดของโควิด-19 และแนวทางฟื้นฟูอุตสาหกรรม. สืบค้นจาก https://www.dot.go.th/

กรวรรณ สังขกร. (2559). แผนแม่บทพัฒนาธุรกิจ Long Stay ปี 2560-2564 ของกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน 1 (จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สืบค้นจาก https://www.slideshare.net/amicsangkakorn/long-stay-25602564-1

กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2565). สถานการณ์การท่องเที่ยวของประเทศไทย ไตรมาส1-2/2565. สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/images/v2022_16757556359274Lij4Liy4Lii4LiH4Liy4LiZ4Lig4Liy4Lin4Liw4LmA4Lio4Lij4Lip4LiQ4LiB4Li04LiI4LiB4Liy4Lij4LiX4LmI4Lit4LiH4LmA4LiX4Li14LmI4Lii4LinlOC4m+C4teC4l+C4teC5iCAzlOC4ieC4muC4seC4muC4l+C4teC5iCAyLTI1NjUucGRm.pdf

ประชาชาติธุรกิจ. (2562, 20 กันยายน). กลุ่มจังหวัดเหนือบน 1 จัด Northern Long Stay Fair 2019 กระตุ้นท่องเที่ยวปี'63. *ประชาชาติธุรกิจ.* สืบค้นจาก https://www.prachachat.net/breaking-news/news-373589

ประชาชาติธุรกิจ. (2565, 4 กุมภาพันธ์). Test & Go 1 กุมภาฯ เดิมพัน "เปิดประเทศ" ครั้งใหม่. *ประชาชาติธุรกิจ.* สืบค้นจาก https://www.prachachat.net/tourism/news-855543

พรทิพย์ รุ่งเรือง, และ ชวลีย์ ณ ถลาง. (2564). การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงกฬาผจญภัย จังหวัดนครนายก. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, *24*(1), 101-115.

ศราวัสดี นวกัณห์วรกุล, และ ดวงเงิน ซื่อภักดี. (2564). แนวทางการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของเมืองเก่าสงขลาฝั่งบ่อยาง. *วารสารราคบุตรปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, *13*(1), 80-98.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2565). ผลกระทบจากโควิด-19 ต่อภาคการท่องเที่ยวของประเทศไทย. สืบค้นจาก https://www.nso.go.th/nsoweb/storage/infomotion/2023/20230428005427_65820.pdf

สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว. (2552). มาตรฐานที่พักเพื่อการท่องเที่ยวแบบพำนักระยะยาว. สืบค้นจาก https://www.dot.go.th/storage/06_01_2019/OGcnqXls1IAtil0F0IccYaU2Gl15RDtYAVo71JqM.pdf

Lanna health hub. (ม.ป.ป.). เชียงใหม่เมืองแห่งการพำนักระยะยาว. สืบค้นจาก https://lannahealthhub.org/knowledge/เชียงใหม่-เมืองแห่งการพ/

ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหรา ของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย *

Servicescape Affecting Loyalty to Luxury Accommodation Among Senior Tourists with Spending Potential

มนรัตน์ ใจเอื้อ, รุจิภาส บุญสำเร็จ, และ ยงยุทธ แก้วอุดม
Monrat Jaiuea, Rujipas Boomsomrat, and Yongyut Kaewudom
คณะการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
School of Tourism and Services, University of the Thai Chamber of Commerce
Corresponding Author, E-mail: yongyut_kae@utcc.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย 2) ประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย และ 3) วิเคราะห์ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวไทยที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย จำนวน 400 คน ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ สถิติเชิงพรรณนา และสถิติเชิงอนุมาน โดยการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน

ผลการวิจัยพบว่า การประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.86, S.D. = 0.50) การประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มี

* ได้รับบทความ: 30 เมษายน 2568; แก้ไขบทความ: 14 กรกฎาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 18 กรกฎาคม 2568
Received: April 30, 2025; Revised: July 14, 2025; Accepted: July 18, 2025

ศักยภาพในการใช้จ่าย พบว่า อยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.08, S.D. = 0.48) การวิเคราะห์ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย พบว่า ภูมิทัศน์บริการด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสะอาด ด้านบรรยากาศภายใน ด้านพื้นที่ให้บริการ และด้านการตกแต่ง ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 โดยตัวแปรทั้ง 5 ตัวแปร สามารถทำนายการผันแปรของความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายโดยรวมได้ร้อยละ 79.20 (R^2 = .792)

คำสำคัญ: ภูมิทัศน์บริการ; ความจงรักภักดี; นักท่องเที่ยวสูงอายุ

Abstract

This research aims to 1) assess the servicescape in luxury accommodation for senior tourists with spending potential, 2) evaluate the loyalty of senior tourists with spending potential in using luxury accommodation services, and 3) analyze the factors of the servicescape that influence loyalty in using luxury accommodation services among senior tourists with spending potential. The study is quantitative, collecting data from 400 high-spending Thai senior tourists using multi-stage sampling. The research instrument is a questionnaire, and the statistical methods used for data analysis include descriptive and inferential statistics, specifically stepwise multiple regression analysis.

The research findings show that the assessment of the servicescape in luxury accommodation for senior tourists with spending potential is at a high level ($\bar{x}$ = 3.86, SD = 0.50). The evaluation of loyalty in using luxury accommodation services among senior tourists with spending potential reveals that it is also at a high level ($\bar{x}$ = 4.08, SD = 0.48). Furthermore, the analysis of the servicescape factors influencing loyalty in luxury accommodation services for senior tourists

with spending potential indicates that servicescape factors such as equipment and facilities, cleanliness, internal atmosphere, service space, and decor all significantly affect loyalty in using luxury accommodation services at the statistical significance level of .05. All five variables were able to predict the variation in loyalty toward using luxury accommodation services among senior tourists with spending potential, accounting for 79.20% of the total variance (R^2 = .792).

Keywords: servicescape; loyalty; senior tourists

1. บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีอัตราการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ถือเป็นแหล่งสร้างรายได้หลัก อีกทั้ง ยังก่อให้เกิดการจ้างงานและการกระจายรายได้ไปสู่ภูมิภาค การเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวยังส่งผลต่อธุรกิจอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งก่อให้เกิดการลงทุนและการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดความเจริญและการพัฒนาที่กระจายตัวออกไปยังพื้นที่ต่างๆ รวมถึงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกที่ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนภายในประเทศ (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566)

จากรายงานของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา พบว่า ในปี พ.ศ. 2567 ที่ผ่านมา มีนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย จำนวน 35.54 ล้านคน สร้างรายได้มากถึง 1.67 ล้านล้านบาท ส่วนนักท่องเที่ยวชาวไทย มีจำนวนรวม 198.69 ล้านคน สร้างรายได้ 9.5 แสนล้านบาท (พรไพลิน จุลพันธ์, 2568) ทั้งนี้ แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) มุ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในประเทศ และพัฒนาการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพสูง เพื่อกระตุ้นการเดินทางของนักท่องเที่ยวกลุ่มคุณภาพ ซึ่งถือเป็นกลุ่มตลาดเป้าหมายที่สำคัญของประเทศ (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566) ทั้งนี้ พบว่า นักท่องเที่ยวสูงอายุ เป็นกลุ่มตลาดที่มีศักยภาพและน่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง โดยองค์การสหประชาชาติคาดการณ์ว่าในปี พ.ศ. 2593 ผู้สูงอายุจะมีจำนวนมากถึง 2,092 ล้านคน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 20 ของประชากรโลก อีกทั้ง ยังคาดการณ์อีกว่าในปี พ.ศ. 2573 ทั่วโลกจะมีนักท่องเที่ยวสูงอายุมากถึง 611 ล้านคน (กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ, 2559) ซึ่ง

นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่มีความพร้อมด้านเวลาและงบประมาณ มีกำลังซื้อ ไม่มีภาระในการดูแลครอบครัว บางส่วนมีรายได้จากเงินบำนาญและทรัพย์สิน สามารถจ่ายเงินเพื่อการเดินทางท่องเที่ยวได้สูงกว่านักท่องเที่ยวกลุ่มอื่นๆ

อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวสูงอายุ กลับพบว่า เป็นกลุ่มที่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากนักท่องเที่ยวทั่วไป โดยจะให้ความสำคัญกับคุณภาพในการท่องเที่ยว คำนึงถึงความคุ้มค่า เน้นการซื้อสินค้าและบริการทางการท่องเที่ยวด้วยเหตุผลไม่ใช่อารมณ์ นิยมเดินทางท่องเที่ยวในช่วงนอกฤดูกาล มีเวลาในการพำนักต่อการเดินทางที่ยาวนาน ประมาณ 15 วัน ถึง 1 เดือน มองหาความสะดวกสบายและความปลอดภัยระหว่างการเดินทาง สนใจการท่องเที่ยวเพื่อความบันเทิง การพักผ่อนหย่อนใจ มีการใช้จ่ายสูง และยินดีที่จะจ่ายเงินเพิ่มขึ้นเพื่อแลกกับการบริการที่พิเศษ และจะใช้จ่ายเงินไปกับค่าที่พักแรมมากที่สุดในการเดินทางท่องเที่ยวแต่ละครั้ง (คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ, 2566; ลัดณา ศรีอัมพรเอกกุล และ ธีระวัฒน์ จันทึก, 2561) ดังนั้น การจัดการการบริการภายในที่พักแรมจึงเป็นความคาดหวังของนักท่องเที่ยวสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของการจัดการภูมิทัศน์บริการ (Servicescape) ซึ่งเป็นการใช้การออกแบบทางกายภาพรวมเข้ากับการออกแบบการบริการในสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมแก่การรับบริการ อันเป็นสิ่งสำคัญในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว เพื่อให้นักท่องเที่ยวรับรู้ถึงคุณภาพการบริการที่ธุรกิจที่พักแรมต้องการมอบให้ (กฤชศิยา อุนะพำนัก, 2559) ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับรายละเอียดด้านสิ่งอำนวยความสะดวกในการให้บริการ การจัดสรรพื้นที่ ความสะอาด อุณหภูมิ บรรยากาศภายในและภายนอกของสถานที่ให้บริการ (ชาญชัย พรมมิ, 2563; Hoffman & Bateson, 2011; Bitner, 1992; อริสรา ระพิทย์พันธ์, 2557)

ทั้งนี้ การจัดการภูมิทัศน์บริการสำหรับที่พักแรมทั่วไปจะให้ความสำคัญกับความคุ้มค่าและประโยชน์ในการใช้สอย มีการจัดสรรพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างหลากหลาย จัดเตรียมสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐาน และสร้างบรรยากาศที่เป็นกลาง (Neutral Ambience) สำหรับทุกคน (Khatun, 2024; Balroo, 2023) ในขณะที่ การจัดการภูมิทัศน์บริการของที่พักแรมระดับหรูหรา จะให้ความสำคัญกับการสร้างประสบการณ์ที่เป็นเลิศให้แก่ผู้เข้าพัก โดยเน้นการออกแบบและการจัดการสภาพแวดล้อมที่สามารถกระตุ้นการรับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีการเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีคุณภาพสูง ใช้ผลงานศิลปะชั้นเยี่ยมในการประดับ ตกแต่ง เพื่อสร้างอัตลักษณ์การบริการ (Service Identity) (Coelho, Brandão,

& Costa, 2022) และมอบประสบการณ์ที่ทรงคุณค่าให้แก่ผู้เข้าพัก นำมาสู่ความพึงพอใจ และเกิดความจงรักภักดีในการใช้บริการ

จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า ตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินภูมิทัศน์บริการประกอบด้วย บรรยากาศภายใน พื้นที่ให้บริการ การตกแต่ง อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ความสะอาด และป้าย สัญลักษณ์ และสิ่งประดับ (Bitner, 1992; Ahmed, Abdelhady, & Abdien, 2020; Siu, Wan, & Dong, 2012; Lockwood & Pyun, 2020) โดยสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะส่งผลต่อความพึงพอใจ การบอกต่อ การกลับมาใช้บริการซ้ำ และความจงรักภักดีต่อสินค้าและบริการ อันเกิดจากทัศนคติของลูกค้าในเชิงบวกที่มีต่อองค์กรธุรกิจ และมอบผลประโยชน์ในระยะยาวที่มาจากความเต็มใจในการสนับสนุนด้วยการซื้อซ้ำหรือใช้บริการอย่างต่อเนื่อง รวมถึงแนะนำถึงข้อดีของสินค้าและบริการให้บุคคลอื่นทราบ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ล้วนเกิดขึ้นบนพื้นฐานของความรู้สึกชื่นชอบของลูกค้าที่มีต่อองค์กรธุรกิจนั้นๆ (Hayes, Montoya, & Rockwood, 2017; Gronroos, 2000) ดังนั้น ความจงรักภักดี จึงมีความสำคัญมากต่อธุรกิจที่พักแรม เนื่องจากลูกค้าที่มีความจงรักภักดีจะยินดีและเต็มใจจ่ายเงินเพื่อรับบริการ และมีความตั้งใจที่จะอุปถัมภ์หรือใช้บริการต่อไป แม้ว่าราคาจะสูงกว่าผู้ให้บริการรายอื่น แต่ลูกค้าก็ยังคงยอมรับต่อราคาและเต็มใจที่จะจ่าย นอกจากนั้น ลูกค้าจะยังมีพฤติกรรมที่ช่วยในการสนับสนุนบริการด้วยการบอกต่อในแง่มุมที่ดีไปสู่บุคคลอื่นอีกด้วย (ณัฐนนท์ ขวัญทอง, 2560; Parasuraman, Zeithamt & Berry, 1994) ทั้งนี้ จากการศึกษา พบว่า การประเมินความจงรักภักดีของลูกค้าต่อธุรกิจที่พักแรม ประกอบด้วยตัวชี้วัดสำคัญ ได้แก่ การบอกต่อ ความตั้งใจซื้อ ความอ่อนไหวต่อราคา และการร้องเรียนและว่ากล่าวติเตียน (Parasuraman, Zeithamt, & Berry, 1994; ศิมาภรณ์ สิทธิชัย และ ศิญาธร ขุนอ่อน, 2558)

อย่างไรก็ตาม จากการทบทวนวรรณกรรมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภูมิทัศน์บริการ พบว่า ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา มีการศึกษาวิจัยด้านภูมิทัศน์บริการใน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) การจัดการภูมิทัศน์บริการในที่พักแรม 2) การจัดการภูมิทัศน์บริการในแหล่งท่องเที่ยว 3) การจัดการภูมิทัศน์บริการในร้านอาหาร และ 4) การจัดการภูมิทัศน์บริการในศูนย์การค้า (จิตรลดา ปิ่นทอง, 2564; วรษา ธัญญวรรณ์, 2562; ประภาวี เครือวัง และ จิราภา พึ่งบางกรวย, 2561; กฤชศิยา อุนะพำนัก, 2559; พิชัย กิจสถิตย์, 2557; อริสรา ระพิทย์พันธ์, 2557; ภคินี วัชรปรีดา, จินดา งามสุทธิ, และ จุลสุชดา ศิริสม, 2556) แม้ว่าจะมีการศึกษาการจัดการภูมิทัศน์บริการในที่พักแรม แต่กลับพบว่า ยังไม่ปรากฏการศึกษาวิจัยการจัดการภูมิทัศน์บริการใน

ที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในกลุ่มของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ซึ่งเป็นกลุ่มตลาดเป้าหมายที่สำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น พบแต่เพียงการศึกษาวิจัยของพิชัย กิจสถิตย์ (2557) ที่เป็นการศึกษาปัจจัยด้านภูมิทัศน์บริการที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าพักโรงแรมเพื่อการพักผ่อนขนาดเล็กริมแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร เท่านั้น โดยเป็นการศึกษาในกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปที่เข้าพักในโรงแรมขนาดเล็ก ไม่ได้มุ่งเน้นการศึกษานักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายที่เข้าพักในที่พักแรมระดับหรูหรา ทั้งนี้ ที่พักแรมระดับหรูหรา เป็นที่พักแรมที่ให้บริการด้วยมาตรฐานระดับสูงสูด มุ่งเน้นความเป็นเลิศในการมอบประสบการณ์ให้แก่ลูกค้าทั้งในด้านการออกแบบและตกแต่งที่พัก การบริการเฉพาะบุคคล ความสะดวกสบาย และความเป็นส่วนตัว มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่ครบครันและมีคุณภาพสูง เพื่อรองรับกลุ่มลูกค้าที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ที่ต้องการการให้บริการที่เหนือความคาดหวัง โดยการจัดการภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหรา จะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการบริการ การสร้างความพึงพอใจ และความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายได้ในระยะยาว ดังนั้น การศึกษาวิจัยเรื่อง “ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย” จะเป็นองค์ความรู้ใหม่ในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการบริการที่สอดคล้องกับแนวโน้มการเข้าสู่สังคมสูงวัย (Aging Society) ของประชากรโลก และเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องในการนำไปเป็นแนวทางสำหรับการจัดการภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการใช้บริการ และเกิดความจงรักภักดีต่อองค์กรธุรกิจอันจะส่งผลต่อการเติบโตของธุรกิจที่พักแรมอย่างยั่งยืนต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย

2.2 เพื่อประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย

2.3 เพื่อวิเคราะห์ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ ซึ่งมีรายละเอียดของการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

นักท่องเที่ยวสูงอายุชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 45,000บาท ขึ้นไป ซึ่งเป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยพิจารณาว่ามีศักยภาพในการใช้จ่าย และมีกำลังซื้อสูง (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2561) เนื่องจากไม่ทราบจำนวนประชากรที่แท้จริง จึงกำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่างจากสูตรการคำนวณแบบไม่ทราบจำนวนประชากร โดยใช้สูตรของ Cochran (1953) ผู้วิจัยต้องการสุ่มตัวอย่าง 50% ซึ่งเป็นค่ากลางที่ยอมรับได้ทางสถิติ หรือ 0.50 จากประชากรทั้งหมด กำหนดระดับความเชื่อมั่น 95% และยอมรับค่าความคลาดเคลื่อนจากการสุ่มตัวอย่างได้ 5% หรือ 0.05 ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างจำนวน 400 คน สำหรับวิธีการสุ่มตัวอย่าง ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน (Multi-stage Sampling) ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบโควตา (Quota Sampling) เพื่อให้เกิดการกระจายตัวของกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างจาก 4 ภูมิภาคของประเทศไทย โดยคัดเลือกจากจังหวัดในแต่ละภูมิภาคที่มีจำนวนผู้เข้าพักแรมมากที่สุด รวม 4 จังหวัด จังหวัดละ 100 คน ได้แก่ ภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ได้แก่ จังหวัดนครราชสีมา ภาคกลาง ได้แก่ กรุงเทพมหานคร และภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดภูเก็ต และขั้นตอนที่ 2 เป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ซึ่งเป็นการคัดเลือกนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวไทยที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปี ขึ้นไป และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 45,000 บาท ขึ้นไป โดยผู้วิจัยได้กำหนดคำถามคัดกรองด้านอายุ และรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ในการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างก่อนเก็บรวบรวมข้อมูล หากผู้ตอบมีอายุและรายได้เฉลี่ยต่อเดือนเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด จึงจะทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3.2 เครื่องมือและการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นมาจากการสังเคราะห์ข้อมูล เอกสาร ตำรา ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แบ่งออกเป็น 4 ตอน โดยตอนที่ 1-3 เป็นคำถามแบบปลายปิด และตอนที่ 4 เป็นคำถามแบบปลายเปิด โดยมีรายละเอียด ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย จำนวน

6 ข้อ ตอนที่ 2 การประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ซึ่งผู้วิจัยได้นำแนวคิดภูมิทัศน์บริการของ Bitner (1992) รวมถึงการทบทวนงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการสร้างคำถาม ซึ่งประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) บรรยากาศภายใน 2) พื้นที่ให้บริการ 3) การตกแต่ง 4) อุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก 5) ความสะอาด และ 6) ป้าย สัญลักษณ์ และสิ่งประดับรวมทั้งสิ้น 31 ข้อ ตอนที่ 3 การประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดการประเมินความจงรักภักดีของ Parasuraman, Zeithamt, & Berry (1994) และ ศิมาภรณ์ สิทธิชัย และ ศิญาธร ขุนอ่อน (2558) รวมถึงการทบทวนงานวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการสร้างคำถาม ซึ่งประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่ 1) การบอกต่อ 2) ความตั้งใจซื้อ 3) ความอ่อนไหวต่อราคา และ 4) การร้องเรียนและว่ากล่าวติเตียน รวมทั้งสิ้น 13 ข้อ และ ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

3.2.2การทดสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Validity) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ทำการตรวจสอบ และนำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC: Item-Objective Congruence Index) โดยการคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ข้อคำถามที่ใช้ได้ต้องมีค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป (วิสาขา ภู่จินดา, 2560) โดยผลการทดสอบหาความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.95

3.2.3 การทดสอบความเชื่อมั่น (Reliability) ผู้วิจัยหาความเชื่อมั่นโดยการนำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลอง (Try-Out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง แต่มีลักษณะเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่ ผู้สูงอายุชาวไทยที่มีอายุ 55 ปีขึ้นไป มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน 45,000 บาท และมีประสบการณ์ในการเข้าพักโรงแรม โดยเก็บข้อมูลจากสมาชิกชมรมหรือสมาคมผู้สูงอายุในกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 คน โดยการวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นด้วยวิธีการวัดความสอดคล้องภายใน (Measure of Internal Consistency) ทั้งนี้ ค่าแอลฟาที่ได้จะต้องมีค่ามากกว่า 0.70 เพราะเป็นเกณฑ์ที่น่าเชื่อถือและยอมรับได้ (กัลยา วานิชย์บัญชา, 2546) ซึ่งค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ 0.93

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.3.1 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากการค้นคว้าเอกสาร ตำรา หนังสือ รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยวสูงอายุ ภูมิทัศน์บริการ และความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรม

3.3.2 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการรวบรวมข้อมูลจากนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวไทยที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย จาก 4 ภูมิภาค รวม 4 จังหวัด โดยการสอบถามจากนักท่องเที่ยวที่เข้าพักในที่พักแรมระดับหรูหรา (มาตรฐาน 5 ดาว) คัดเลือกจากจังหวัดในแต่ละภูมิภาคที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าพักแรมมากที่สุด (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2568) ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดนครราชสีมา กรุงเทพมหานคร และจังหวัดภูเก็ต ซึ่งผู้วิจัยพิจารณาว่าหากจังหวัดใดมีจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้าพักแรมมาก จังหวัดนั้นย่อมมีจำนวนนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายมากตามไปด้วย

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลจะดำเนินการโดยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยการนำข้อมูลทั้งหมดมาดำเนินการวิเคราะห์ ดังนี้

3.4.1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ใช้การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) และค่าร้อยละ (Percentage)

3.4.2 การประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

3.4.3 การประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: SD)

3.4.4 การวิเคราะห์ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน (Stepwise Multiple Regression Analysis) เนื่องจากเป็นวิธีที่มีความยืดหยุ่นในการคัดเลือกตัวแปร โดยวิธีการนี้จะทำการทดสอบตัวแปรอิสระทุกครั้งที่มีการเพิ่มตัวแปรใหม่เข้าสมการ หากพบว่าตัวแปรใดที่เคยเข้าสมการไปแล้ว และไม่มีผลต่อการเพิ่ม

ค่าความผันแปรที่สามารถอธิบายได้ (R^2) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ตัวแปรเหล่านั้นก็จะถูกตัดออกจากสมการ (รัฐพงศ์ ชัยเอิก, ปริม ชูคากร, และ วรรณพร จันโทภาส, 2560) ดังนั้น การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน จะช่วยเพิ่มตัวแปร และตัดทอนตัวแปรที่ไม่จำเป็นโดยอัตโนมัติ เพื่อให้ได้สมการถดถอยที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด

ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์และการให้ความหมายในการประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย และการประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยใช้มาตรวัดแบบลิเคอร์ท (Likert Scale) ที่มีการวัด 5 ระดับ ได้แก่ ระดับ 5 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมากที่สุด ระดับ 4 หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก ระดับ 3 หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง ระดับ 2 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย และระดับ 1 หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด โดยในการแปลความหมายของคะแนน ใช้คะแนนเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่างเป็นเกณฑ์ ซึ่งใช้หลักเกณฑ์ในการแปลผล โดยใช้สูตรคำนวณค่าพิสัยตามช่วงชั้น (สุวิมล ติรกานันท์, 2557) ดังนี้ มากที่สุด (ช่วงคะแนน 4.21 – 5.00) มาก (ช่วงคะแนน 3.41 – 4.20) ปานกลาง (ช่วงคะแนน 2.61 – 3.40) น้อย (ช่วงคะแนน 1.81 – 2.60) และน้อยที่สุด (ช่วงคะแนน 1.00 – 1.80)

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 60.00 มีอายุระหว่าง 55-60 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.00 การศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 48.75 สถานภาพสมรส คิดเป็นร้อยละ 71.00 ประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว/เจ้าของกิจการ คิดเป็นร้อยละ 28.25 และมีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนประมาณ 55,001 - 65,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 27.25

4.2 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงผลการประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย

ตัวแปร	$\bar{x}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านบรรยากาศภายใน	3.88	0.78	มาก
2. ด้านพื้นที่ให้บริการ	3.91	0.55	มาก
3. ด้านการตกแต่ง	3.58	0.54	มาก
4. ด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก	4.09	0.59	มาก
5. ด้านความสะอาด	4.07	0.67	มาก
6. ด้านป้าย สัญลักษณ์ และสิ่งประดับ	3.63	0.62	มาก
รวม	3.86	0.50	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า การประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 3.86, S.D. = 0.50) โดยด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา คือ ด้านความสะอาด ด้านพื้นที่ให้บริการ ด้านบรรยากาศภายใน และด้านป้าย สัญลักษณ์ และสิ่งประดับ ตามลำดับ ส่วนด้านการตกแต่ง มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

4.3 ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 การประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 2 พบว่า การประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{x}$ = 4.08, S.D. = 0.48) โดยด้านความตั้งใจซื้อ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด รองลงมา คือ ด้านการบอกต่อ และด้านการร้องเรียนและว่ากล่าวตักเตือน ตามลำดับ ส่วนด้านความอ่อนไหวต่อราคา มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด

ตารางที่ 2 แสดงผลการประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย

ตัวแปร	$\overline{X}$	S.D.	การแปลผล
1. ด้านการบอกต่อ	4.22	0.47	มากที่สุด
2. ด้านความตั้งใจซื้อ	4.37	0.65	มากที่สุด
3. ด้านความอ่อนไหวต่อราคา	3.80	0.66	มาก
4. ด้านการร้องเรียนและว่ากล่าวติเตียน	3.98	0.58	มาก
รวม	**4.08**	**0.48**	มาก

4. ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 3 การวิเคราะห์ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย แสดงผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงผลการวิเคราะห์ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย

ตัวแปร	b	Beta	t	Sig.
1. ด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก	.337	.409	11.006*	.000
2. ด้านความสะอาด	.079	.110	2.516*	.012
3. ด้านบรรยากาศภายใน	.129	.207	5.757*	.000
4. ด้านพื้นที่ให้บริการ	.165	.188	5.122*	.000
5. ด้านการตกแต่ง	.107	.119	3.765*	.000
6. ค่าคงที่ (Constant)	.851		9.480*	.000
R = .890 R2 = .792 F = 300.574* Sig = .000 Durbin – Watson = 1.625				

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จากตารางที่ 3 พบว่า ปัจจัยภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ได้แก่ ด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสะอาด ด้านบรรยากาศภายใน ด้านพื้นที่ให้บริการ และด้านการตกแต่ง ซึ่งสามารถทำนายการตัดสินใจเกี่ยวกับความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ได้ร้อยละ 79.20 (R^2 = 79.20) เมื่อพิจารณาจากค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (Beta) พบว่า ปัจจัยภูมิทัศน์บริการด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายมากที่สุด (Beta = .409) รองลงมา ได้แก่ ด้านบรรยากาศภายใน (Beta = .207) ด้านพื้นที่ให้บริการ (Beta = .188) ด้านการตกแต่ง (Beta = .119) และด้านความสะอาด (Beta = .110) ตามลำดับ

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (R) ระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม มีค่าเท่ากับ 0.890 แสดงให้เห็นว่าปัจจัยภูมิทัศน์บริการมีความสัมพันธ์กับความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย อยู่ในระดับสูง ซึ่งหมายความว่าตัวแปรอิสระมีแนวโน้มที่จะทำนายค่าของตัวแปรตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอน มีข้อตกลงเบื้องต้นในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ ตัวแปรอิสระต้องเป็นข้อมูลที่ไม่มีความสัมพันธ์ภายในตัวเอง (Autocorrelation) โดยใช้ค่า Durbin-Watson ในการทดสอบ ซึ่งค่า Durbin-Watson จะต้องอยู่ในช่วง 1.50-2.50 แสดงว่าตัวแปรอิสระไม่มีความสัมพันธ์ภายในตัวเอง ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า ค่า Durbin – Watson = 1.625 สรุปได้ว่า ตัวแปรอิสระที่นำมาใช้ในการทดสอบไม่มีความสัมพันธ์ภายในตัวเอง จึงไม่ทำให้การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณแบบเป็นขั้นตอนมีปัญหา

5. อภิปรายผลการวิจัย

การประเมินภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่านักท่องเที่ยวให้ความสำคัญกับความสะดวกสบายและประโยชน์ใช้สอยของอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องมีความเหมาะสมกับลักษณะของนักท่องเที่ยวสูงอายุ เป็นไปตามการศึกษาของจุฑามาศ ปลื้มกมล และ

วิตติกา ทางชั้น (2564) ได้อธิบายว่าโรงแรมจะต้องมีความพร้อมของอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ โดยนักท่องเที่ยวสูงอายุมีความคาดหวังว่าอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ต้องเหมาะสมกับสรีระและลักษณะของผู้สูงอายุ เช่น ที่นอนมีความนิ่มที่พอดีกับสรีระ เตียงนอนมีความสูงที่พอดีกับการลุกนั่ง ขนาดห้องพักที่เหมาะสม ห้องน้ำที่สามารถนำรถเข็นเข้าไปได้และมีราวจับ และประตูห้องน้ำเป็นแบบบานเลื่อน เป็นต้น อีกทั้ง ยังสอดคล้องกับการศึกษาของวรษา ธัญญวรรณ์ (2562) พบว่า ผู้ใช้บริการที่พักแรมแบบครบวงจรในเขตกรุงเทพมหานครให้ความสำคัญต่อปัจจัยภูมิทัศน์บริการด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก และด้านการตกแต่ง มากที่สุด

การประเมินความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านความตั้งใจซื้อ มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของเสาวภาคย์ ศรีเปารยะ (2564) ได้ศึกษาอิทธิพลคุณภาพการให้บริการและภาพลักษณ์ของโรงแรมที่ส่งผลต่อความภักดีของแขกที่เข้าพักโรงแรมระดับสามดาวในเขตกรุงเทพมหานคร พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความภักดีอยู่ในระดับมาก และด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านความตั้งใจเข้าใช้บริการ โดยผู้วิจัยเห็นว่าหากที่พักแรมมีการบริการที่มีคุณภาพ สามารถสร้างประสบการณ์ที่น่าประทับใจในการเข้าใช้บริการ จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความตั้งใจที่จะกลับมาใช้บริการอีกครั้ง จนเกิดเป็นความจงรักภักดีต่อธุรกิจ ทั้งนี้ ความจงรักภักดีนั้นเกิดจากทัศนคติของลูกค้าในเชิงบวกที่มีต่อสถานประกอบการ และมอบผลประโยชน์ในระยะยาวที่มาจากความเต็มใจในการสนับสนุนธุรกิจของลูกค้า โดยลูกค้าจะมีความตั้งใจซื้อ ซื้อสินค้าซ้ำหรือใช้บริการซ้ำอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอเป็นระยะเวลายาวนาน (Hayes, Montoya, & Rockwood, 2017; Gronroos, 2000)

ความสัมพันธ์ระหว่างภูมิทัศน์บริการกับความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย พบว่า ภูมิทัศน์บริการด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสะอาด ด้านบรรยากาศภายใน ด้านพื้นที่ให้บริการ และด้านการตกแต่ง ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับ หรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ทั้งนี้ ผู้วิจัยเห็นว่าการจัดการภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมให้ครอบคลุมถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย ถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญของธุรกิจที่พักแรมในการรักษาฐานลูกค้ากลุ่มนี้ เนื่องจากการจัดการภูมิทัศน์บริการจะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้รับรู้ถึงความสะดวกสบาย และความปลอดภัย รวมถึงได้รับ

ประสบการณ์ที่ดีจากการเข้าพัก ส่งผลต่อความจงรักภักดี และนำไปสู่การกลับมาใช้บริการซ้ำ รวมถึงการบอกต่อบุคคลอื่นต่อไป เป็นไปตามแนวคิดของ Kotler (2003) ที่อธิบายว่า ภูมิทัศน์เป็นองค์ประกอบสำคัญของการบริการที่สามารถสื่อความหมายและความรู้สึกของผู้ใช้บริการได้เป็นอย่างดี โดยการจัดการภูมิทัศน์บริการที่เหมาะสมกับผู้ใช้บริการจะส่งผลต่อความจงรักภักดีต่อการใช้ผลิตภัณฑ์และการบริการ อีกทั้ง ยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Tang และ นภาวรรณ เนตรประดิษฐ์ (2567) พบว่า ปัจจัยด้านภูมิทัศน์บริการเป็นปัจจัยแรกที่นักท่องเที่ยวเห็นว่าสามารถส่งผลต่อความตั้งใจกลับมาใช้บริการซ้ำโรงแรมระดับ 4 ดาวในจังหวัดเชียงใหม่ และยังสอดคล้องกับการศึกษาของ Simonis (2023) พบว่า การออกแบบภูมิทัศน์บริการให้สามารถเพิ่มบรรยากาศ ความสะดวกสบายทั้งจิตใจ ความเป็นอยู่ที่ดีแก่ลูกค้าผู้สูงอายุ จะสร้างความพึงพอใจและความจงรักภักดีในการใช้บริการ ซึ่งถือเป็นเป้าหมายสูงสุดของโรงแรมในการให้บริการลูกค้าที่เป็นผู้สูงอายุ

ผลการศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า ภูมิทัศน์บริการเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยเฉพาะในบริบทของสังคมสูงวัย (Aging Society) ที่ส่งผลให้ตลาดนักท่องเที่ยวสูงอายุเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นโอกาสทางธุรกิจสำหรับที่พักแรมระดับหรูหรา สามารถออกแบบประสบการณ์ที่มีคุณค่าผ่านการจัดการภูมิทัศน์บริการที่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย เพื่อสร้างความได้เปรียบทางการแข่งขัน สอดคล้องกับรายงาน Hospitality Outlook 2025 (EHL, Insights report, 2025) ระบุว่าการออกแบบภูมิทัศน์บริการจะเป็นกลยุทธ์สำคัญในการสร้างมูลค่าให้กับโรงแรม ซึ่งผู้ประกอบธุรกิจที่พักแรมสามารถใช้การออกแบบภูมิทัศน์บริการที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุเป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ในการรักษาและขยายฐานลูกค้าในระยะยาวได้ นอกจากนี้ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นถึงมุมมองของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายต่อการจัดการภูมิทัศน์บริการ โดยนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ให้ความสำคัญอย่างมากกับความสะดวกสบายและประสบการณ์ที่มีคุณค่าที่ได้รับจากการใช้บริการที่พักแรม ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับ Nicolau Rodríguez-Sánchez, & Ruiz-Moreno (2024) ได้แสดงให้เห็นถึงมุมมองของนักท่องเที่ยวสูงอายุในการเลือกใช้บริการที่พักแรม โดยพิจารณาเลือกที่พักจากอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกที่ช่วยลดข้อจำกัดทางกายภาพและยกระดับความปลอดภัย รวมถึง Fan, Goh, Isa, & Yang (2024) และ Suksutdhi (2020) ได้อธิบายว่า ผู้สูงอายุให้ความสำคัญกับความรู้สึกมีคุณค่า และความเคารพศักดิ์ศรีของตน การออกแบบภูมิทัศน์บริการจึงเป็นเงื่อนไข

สำคัญของการสร้างประสบการณ์ที่มีคุณภาพในตลาดผู้สูงวัย กล่าวคือ การบริการที่พักแรมระดับหรูหรา นอกจากจะให้ความสำคัญด้านกายภาพแล้ว ยังต้องสามารถสะท้อนถึงความเอาใจใส่การตอบสนองคุณค่าทางจิตใจของผู้สูงอายุ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ส่งผลโดยตรงต่อการรับรู้ประสบการณ์ที่ดี และความจงรักภักดีในการใช้บริการ

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

การศึกษาภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย สะท้อนให้เห็นว่า ภูมิทัศน์บริการเป็นปัจจัยสำคัญที่ใช้ขับเคลื่อนให้เกิดความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยองค์ประกอบหลักของภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดี ได้แก่ ด้านอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสะอาด ด้านบรรยากาศภายใน ด้านพื้นที่ให้บริการ และด้านการตกแต่ง ซึ่งองค์ความรู้ใหม่จากงานวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่านักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่ายให้ความสำคัญต่อสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่เหมาะสมกับผู้สูงอายุทั้งความสะดวกสบาย ความสะอาด การตกแต่งที่สวยงาม ตลอดจนการสร้างบรรยากาศที่ดี ให้ความรู้สึกผ่อนคลาย สิ่งเหล่านี้จะช่วยเสริมสร้างประสบการณ์ที่ดี และส่งผลต่อความจงรักภักดีในการเข้าใช้บริการที่พักแรมของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ ทั้งนี้ ผู้ประกอบธุรกิจที่พักแรมระดับหรูหราสามารถนำผลวิจัยดังกล่าวไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการให้บริการที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย โดยมุ่งเน้นการจัดการภูมิทัศน์บริการภายในที่พักแรมให้สามารถตอบสนองความต้องการเฉพาะกลุ่ม เพื่อสร้างความจงรักภักดีอันจะนำไปสู่การสร้างความได้เปรียบในการแข่งขันในระยะยาว

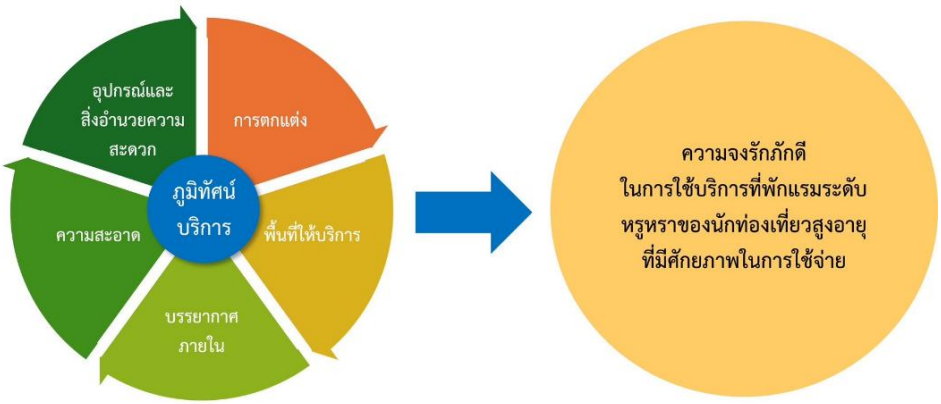

ภาพที่ 1. องค์ความรู้ภูมิทัศน์บริการที่ส่งผลต่อความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรมระดับหรูหราของนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สมาคมโรงแรมไทย ควรกำหนดมาตรฐานภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมประเภทต่างๆ เพื่อให้ผู้ประกอบการธุรกิจที่พักแรมนำไปใช้ในการออกแบบภูมิทัศน์บริการในธุรกิจที่พักแรมของตนและดำเนินการสู่การรับรองมาตรฐานดังกล่าว

7.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

7.2.1 ผู้ประกอบธุรกิจที่พักแรมควรให้ความสำคัญกับการตกแต่งที่พักแรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ของแบรนด์เพื่อสร้างความแตกต่าง และการจดจำสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย นอกจากนี้ ในการตกแต่งที่พักแรมควรเลือกใช้วัสดุที่มีคุณภาพ คำนึงถึงความปลอดภัย และประโยชน์ใช้สอยสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย เช่น การเลือกใช้วัสดุตกแต่งที่มีการออกแบบที่หรูหราแต่ไม่ซับซ้อน เน้นการใช้งานที่สะดวกสบาย การเลือกเฟอร์นิเจอร์ที่เป็นขอบมน และไม่มีเหลี่ยม เป็นต้น

7.2.2 ผู้ประกอบธุรกิจที่พักแรมระดับหรูหราควรนำเสนอ “การให้บริการที่คุ้มค่า” โดยทำการสื่อสารการตลาดในหลากหลายช่องทาง นอกจากนี้ ควรมีการนำเสนอการบริการแบบ

เหมาจ่าย (All-Inclusive Package) ที่รวมค่าห้องพักและบริการเสริมพิเศษสำหรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้โดยเฉพาะ เพื่อสร้างประสบการณ์ที่มีคุณค่าอันจะนำมาสู่ความจงรักภักดีในการใช้บริการที่พักแรม

7.2.3 ผู้ประกอบการธุรกิจที่พักแรมควรออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่เป็นมิตรกับผู้สูงอายุ (Elderly-Friendly Design) รวมถึงการเลือกใช้อุปกรณ์ในการให้บริการเฉพาะกลุ่ม (Personalized Service) เช่น การเลือกใช้เตียงที่มีระบบปรับประดับ และการเลือกใช้เฟอร์นิเจอร์ที่มีระดับความสูงเหมาะกับผู้สูงอายุ เป็นต้น

7.3 ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

7.3.1 ควรทำการศึกษาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์บริการในที่พักแรมระดับหรูหราสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุชาวต่างชาติ และกลุ่มอื่นๆ ที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย เช่น กลุ่ม Lady กลุ่ม Millennial และกลุ่ม LGBTQIAN+ เป็นต้น

7.3.2 ควรทำการศึกษาแนวทางการจัดการภูมิทัศน์บริการในแหล่งท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวสามารถออกแบบภูมิทัศน์บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ได้

7.3.3 ควรทำการศึกษาแนวทางการสร้างคุณค่าเชิงประสบการณ์ (Experience Value) สำหรับนักท่องเที่ยวสูงอายุที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถทางการแข่งขันของธุรกิจที่พักแรมระดับหรูหรา

เอกสารอ้างอิง

กฤชศิยา อุนะพำนัก. (2559). *การศึกษาภูมิทัศน์บริการที่มีผลถึงความภักดีของผู้บริโภคต่อศูนย์การค้าในเขตกรุงเทพมหานคร* (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ. (2559). สูงวัยในศตวรรษที่ 21: การเฉลิมฉลองและความท้าทาย. สืบค้นจาก https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/Thai%20summary_Ageing%20in%20the%2021st%20Century_0.pdf

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2566). สรุปสถานการณ์พักแรม จำนวนผู้เยี่ยมเยือน และรายได้จากผู้เยี่ยมเยือน เดือนมกราคม ถึงกันยายน 2566. สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/news/category/705.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2568). สถานการณ์พักแรม จำนวนผู้เยี่ยมเยือน และรายได้จากผู้เยี่ยมเยือนเดือนมกราคม - ธันวาคม 2567. สืบค้นจาก https://www.mots.go.th/news/category/760.

กัลยา วานิชย์บัญชา. (2546). *การใช้ SPSS for Windows ในการวิเคราะห์ข้อมูล*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาสถิติ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2561). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาพฤติกรรมนักท่องเที่ยวชาวไทยที่มีศักยภาพในการใช้จ่าย.* กรุงเทพฯ: แบรนด์ เมทริกซ์ รีเสิร์ช.

คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2566). แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570). สืบค้นจาก https://secretary.mots.go.th/download/article/article_20230327145011.pdf

จิตรลดา ปิ่นทอง. (2564). *ภูมิทัศน์บริการออนไลน์ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความภักดีแก่นักท่องเที่ยวชาวไทยในธุรกิจตัวกลาวการจองที่พักออนไลน์* (รายงานการวิจัย). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

จุฑามาศ ปลื้มกมล และวิตติกา ทางชั้น. (2564). บริบทโรงแรมสำหรับรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. ใน *การประชุมวิชาการเสนอผลงานวิจัยระดับบัณฑิตศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 22* (น.293-299). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ชาญชัย พรมมิ. (2563). อิทธิพลของภูมิทัศน์การบริการและคุณภาพการบริการต่อความตั้งใจใช้บริการซ้ำของผู้ใช้บริการศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. *วารสารการจัดการมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, 9*(4), 88-97.

ณัฐนนท์ ขวัญทอง. (2560). *การศึกษาข้อมูลส่วนบุคคล กระบวนการ และคุณภาพการให้บริการที่มีผลต่อความจงรักภักดีผู้เข้าพักโรงแรมระดับ 5 ดาว ในเขตกรุงเทพมหานคร* (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพฯ.

ประภาวี เครือวัง, และ จิราภา พึ่งบางกรวย. (2561). ภูมิทัศน์ของการบริการที่มีผลต่อประสบการณ์การท่องเที่ยวตลาดย้อนยุค ถนนยมจินดา จังหวัดระยอง. ใน *การประชุมวิชาการระดับชาติและนานาชาติด้านบริหารธุรกิจและการบัญชี (INCBBA) ครั้งที่ 1 เรื่อง "Transformative Innovation for Sustainable Business"* (น. 540–555). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พิชัย กิจสถิตย์. (2557). *การศึกษาปัจจัยด้านภูมิทัศน์บริการที่มีผลต่อการตัดสินใจเข้าพักโรงแรมเพื่อการพักผ่อนขนาดเล็ก ริมแม่น้ำท่าจีน จังหวัดสมุทรสาคร* (การค้นคว้าอิสระปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.

พรไพลิน จุลพันธ์. (2568). เปิดสถิติปี 2567 ต่างชาติเที่ยวไทย 35.54 ล้านคน ส่อง 10 อันดับเดินทางสูงสุด. สืบค้นจาก https://www.bangkokbiznews.com/business/business/1160350

ภคินี วัชรปรีดา, จินดา งามสุทธิ, และ จุลสุชดา ศิริสม. (2556). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. มหาสารคาม: คณะการบัญชีและการจัดการ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

รัฐพงศ์ ชัยเอิก, ปริม ชูคากร, และ วรรณพร จันโทภาส. (2560). *วิธีการคัดเลือกตัวแปรในการวิเคราะห์การถดถอยเชิงเส้นพหุคูณ*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ลัดณา ศรีอัมพรเอกกุล, และ ธีระวัฒน์ จันทึก. (2561). การท่องเที่ยวคุณภาพเพื่อนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชพฤกษ์, 4*(1), 12-28.

วรษา ธัญญวรรณ์. (2562). *ภูมิทัศน์บริการและคุณภาพการบริการที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจของผู้ใช้บริการที่พักแบบครบวงจรในเขตกรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพฯ.

วิสาขา ภู่จินดา. (2560). *ระเบียบวิธีวิจัยและสถิติด้านสิ่งแวดล้อมและพลังงาน*. กรุงเทพฯ: บางกอกบล็อก.

ศิมาภรณ์ สิทธิชัย, และ ศิญาธร ขุนอ่อน. (2558). การวัดความภักดีของลูกค้าสำหรับธุรกิจโรงแรม. *วารสารนักบริหาร*, *35*(1), 64-74.

สุวิมล ติรกานันท์. (2557). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เสาวภาคย์ ศรีเปารยะ. (2564). *อิทธิพลของคุณภาพการให้บริการและภาพลักษณ์ของโรงแรมที่ส่งผลต่อความภักดีของแขกที่เข้าพักโรงแรมระดับสามดาวในเขตกรุงเทพมหานคร* (สารนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพมหานคร.

อริสรา ระพิทย์พันธ์. (2557). *ผลกระทบของการรับรู้ลักษณะภูมิทัศน์บริการของร้านอาหารทะเลในพื้นที่แหลมโพธิ์ที่มีต่อความภักดีของนักท่องเที่ยวชาวไทย* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, สงขลา.

Ahmed, Y. A., Abdelhady, D., & Abdien, M. K. (2020). Guests' perception of the hotel image: The impact of servicescape. *Journal of tourism, hotels and heritage*, *1*(1), 70-84.

Balroo, S.A. (2023). Role of Hotel Servicescape in Satisfaction and Revisit Intention of Consumers: Familiarity as a Moderator. *Journal of Economics, Management and Trade*, *29*(11), 71-84.

Bitner, M. J. (1992). Servicescapes: The impact of physical surroundings on customers and employees. *Journal of marketing*, *56*(2), 57-71.

Cochran, W.G. (1953). *Sampling Techniques*. New York, NY: John Wiley & Sons.

Coelho, V., Brandão, F., & Costa, R. (2022). Luxury versus 'affordable luxury' hotels: An exploratory analysis of their attributes through online reviews. In J. V. d. Carvalho, P. Liberato, & A. Peña (Eds.), *Advances in tourism, technology and systems* (pp. 273–284). Singapore: Springer. Retrieved from https://doi.org/10.1007/978-981-16-9701-2_22

EHL Insights Report. (2025). Hospitality Outlook 2025. Retrieved from https://info.ehl.edu/hubfs/Blog-EHL-Insights/Documents-EHL-Insights/HospitalityOutlook2025_InsightsReport.pdf

Fan, Y., Goh, E., Isa, S. M., & Yang, S. (2024). 30 years of healthy ageing research in tourism and hospitality: research trends and implications for future research. *The Service Industries Journal*, 1-38. Retrieved from https://doi.org/10.1080/02642069.2024.2334775

Gronroos, C. (2000). *Service Management and Marketing: A Customer Relationship Management Approach.* USA: John Wiley and Sons.

Hayes, A. F., Montoya, A. K., & Rockwood, N. J. (2017). The analysis of mechanisms and their contingencies: PROCESS versus structural equation modeling. *Australasian Marketing Journal*, *25*(1), 76-81.

Hoffman, K. D., & Bateson, J. E. G. (2011). *Services marketing: Concepts, strategies, & cases* (4th ed.). Mason, OH: South-Western Cengage Learning.

Khatun, T. (2024, August 15). *Luxury vs. budget hotels: A comprehensive comparison*. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/383148595

Kotler, P. (2003). *Marketing Best Practice 2*. Ohio: Thompson South-Western.

Lockwood, A., & Pyun, K. (2020). Developing a scale measuring customers' servicescape perceptions in upscale hotels. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, *32*(1), 40-59.

Nicolau, J. L., Rodríguez-Sánchez, C., & Ruiz-Moreno, F. (2024). A motivation-based study to explain accommodation choice of senior tourists: Hotel or Airbnb. *International Journal of Hospitality Management*, *123*, 2-14.

Parasuraman, A., Zeithaml, V. A., & Berry, L. L. (1994). Reassessment of expectations as a comparison standard in measuring service quality: implications for further research. *Journal of marketing*, *58*(1), 111-124.

Simonis, L. (2023). *Customer experiences for senior guests: Challenges and opportunities for the hospitality industry* (Unpublished bachelor's thesis). School of Management and Law, Institute of Marketing Management, Zurich.

Siu, N. Y. M., Wan, P. Y. K., & Dong, P. (2012). The impact of the servicescape on the desire to stay in convention and exhibition centers: The case of Macao. *International Journal of Hospitality Management*, *31*(1), 236-246. https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2011.06.011

Suksutdhi, T. (2020). Service Quality Improvement for Senior Tourists at Hotels and Resorts in the Perception of Service Providers: Nakhon Ratchasima, Thailand. *The EUrASEANs: journal on global socio-economic dynamics*, *6*(25), 56-61.

Tang Xiwu, และ นภาวรรณ เนตรประดิษฐ์. (2567). ภูมิทัศน์บริการ คุณภาพบริการ และความพึงพอใจที่มีผลต่อความตั้งใจกลับมาใช้บริการซ้ำโรงแรมระดับ 4 ดาวในจังหวัดเชียงใหม่ของกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวจีน. *วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย*, *19*(70), 49-58.

การประเมินผลโครงการการขับเคลื่อนสุราษฎร์ธานีเมืองต้นแบบพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย *

Evaluation on The Mobilization Project of Surat Thani as a Model City for a Healthy space and Physical Activity Promotion

ศิริพร เพ็งจันทร์[1], สุจิตรา สังข์เพชร[2], โปรดปราน คำอ่อน[3], และ จินดา สวัสดิ์ทวี[4]
Siriporn Pengjan[1], Sujittra Sungphet [2], Prodpran Khamon[3], Jinda Sawattawee[4]
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี[1,3]
โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านเชี่ยวหลาน-ไกรสร ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน จ.สุราษฎร์ธานี[2]
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตภูเก็ต[4]
Prince of Songkhla University, Surat Thani Campus[1,3]
Ban Chiew Lan-Krai Sorn Subdistrict Health Promoting Hospital, Khao Phang Subdistrict, Ban Ta Khun District, Surat Thani Province[2]
Prince of Songkhla University, Phuket Campus[4]
Corresponding Author, E-mail: pookubsp11@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลโครงการการขับเคลื่อนสุราษฎร์ธานีเมืองต้นแบบพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย การวิจัยประเมินผล (Evaluation Research) โดยประยุกต์การประมวลผลกระทบทางสุขภาพ (HIA) วิเคราะห์ร่วมกับ CIPP Model ประชากรเป้าหมาย คือ ผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง 100 คน ได้แก่ พี่เลี้ยงโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้บริหารท้องถิ่น/เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น สื่อโครงการ

* ได้รับบทความ: 11 มีนาคม 2568; แก้ไขบทความ: 29 เมษายน 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2568
Received: March 11, 2025; Revised: April 29, 2025; Accepted: April 30, 2025

แต่ละจังหวัด กลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย 9 โครงการ 8 พื้นที่ เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์เพื่อพัฒนาตามกรอบคิดโครงการส่งเสริมสุขภาพทางกายวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนา

ผลวิจัยพบว่า 1) สภาพแวดล้อม การพัฒนาพื้นที่กิจกรรมทางกาย การใช้งบประมาณภาคส่วนอื่นๆส่งผลต่อขับเคลื่อนโครงการต่อเนื่อง แต่อปท.ขนาดเล็กมีข้อจำกัดงบประมาณ 2) ปัจจัยนำเข้า ต้นทุนทางทรัพยากรเพียงพอ องค์กรเครือข่ายมีต้นทุนองค์ความรู้ทางสุขภาวะมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จโครงการ การได้รับงบประมาณเพียงพอมีผลระยะยาวต่อขับเคลื่อนโครงการ เนื่องจากผลลัพธ์สำคัญโครงการคือปรับเปลี่ยนพฤติกรรม 3) กระบวนการดำเนิน ผู้รับผิดชอบโครงการมุ่งเป้าบุคลากรงานพัฒนาคุณภาพชีวิตงานส่งเสริมสุขภาวะ มีกลไกพี่เลี้ยงโครงการมีส่วนสำคัญต่อความสำเร็จโครงการ กระบวนการออกแบบสถาปัตยกรรมช่วยดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว แต่ขึ้นอยู่กับขนาดอปท. งบประมาณที่ใช้ดำเนินการ การทดลองปฏิบัติการส่งเสริมกิจกรรมทางกายและการสื่อสารสาธารณะถือเป็นแรงกระเพื่อมผลักดันขับเคลื่อนกิจกรรม 4) ผลผลิต แม้โครงการมีงบประมาณสนับสนุนจำนวนไม่มาก ระยะเวลาดำเนินโครงการสั้น นับเป็นแรงจูงใจแรงผลักดันการรับรู้การตระหนักรู้การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ การพัฒนาสภาพแวดล้อมสาธารณะ รวมถึงการวางระบกลไกสนับสนุนการสร้างการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ ถือเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญโดยเฉพาะ อบต.ที่ได้รับงบประมาณจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ และการช่วยออกแบบสถาปัตยกรรมสำหรับพื้นที่ที่ไม่ได้รับงบประมาณสนับสนุนช่วยให้เกิดโครงการใหม่ในแผนท้องถิ่นที่มีข้อจำกัดในหลากหลายลักษณะ

คำสำคัญ: การประเมินผลกระทบทางสุขภาพ; การถอดบทเรียน; การขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ; การส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

Abstract

This research aims to evaluate the project to drive Surat Thani as a prototype city for the health promotion area. It is evaluation research by applying Health Impact Assessment (HIA) and analyzing it with the CIPP Model. The target

population is the participants in the physical activity promotion project. A purposive sampling of 100 people was used, including project mentors, project managers, local administrators/local officials, project media from each province, and member groups participating in 9 physical activity promotion projects in 8 areas. The data collection tool is an interview form developed according to the physical health promotion project framework. Data was analyzed by descriptive analysis.

The research findings revealed that 1) Environment, the development of physical activity areas, and the use of budgets from other sectors contribute to the continuous implementation of the project. However, small local administrative organizations face budget limitations. 2) Input, Sufficient resource capital, and the health knowledge capital of network organizations significantly contribute to project success. Receiving adequate funding has a long-term effect on project implementation since the key project outcome is behavioral change. 3) Process, Project managers focused on personnel responsible for quality-of-life development and health promotion. Project mentors play a vital role in the project's success. Architectural design processes facilitate swift implementation but depend on the size of local administrative organizations and available budgets. Experimental activities promoting physical activity and public communication serve as drivers that push project activities forward. 4) Output, Although the project received limited funding and had a short implementation period, it is a motivating factor in raising awareness, promoting health behavior change, developing public environments, and establishing mechanisms to support sustainable health behavior change.

This effort is especially significant for Subdistrict Administrative Organizations receiving funding from Prince of Songkla University. Additionally, architectural design assistance for areas that did not receive funding has led to the emergence of new projects in local plans that are facing various constraints.

Keywords: health impact assessment; lessons learned; driving public policy; promoting physical activity

1. บทนำ

องค์การอนามัยโลก (2567) ได้ให้ความหมายของ กิจกรรมทางกาย (Physical Activity : PA) หมายถึง การเคลื่อนไหวของร่างกาย โดยกล้ามเนื้อโครงร่าง (Skeletal Muscles) ทำให้เกิดการเผาผลาญพลังงานส่งผลต่อสุขภาพ แบ่งเป็น 3 ระดับตามการใช้แรงกาย ได้แก่ ระดับต่ำ ระดับปานกลาง และระดับหนัก (Mild–Moderate-Vigorous) รวมรูปแบบกิจกรรม 3 ประเภท ได้แก่ กิจกรรมทางกายเกี่ยวข้องกับการทำงาน การเดินทาง และนันทนาการและกีฬา

จากการติดตามและเฝ้าระวังสถานการณ์กิจกรรมทางกายระดับประเทศ โดยสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล ร่วมกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และกระทรวงสาธารณสุข แสดงให้เห็นว่าทิศทางการมีกิจกรรมทางกายของประชากรไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง อัตราการเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 1.03 ต่อปี จากร้อยละ 66.3 ในปี 2555 (ปีฐานของการสำรวจ) เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 74.6 ในปี 2562 (ก่อนสถานการณ์โควิด-19) อย่างไรก็ตาม ช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในปี 2563 ด้วยข้อจำกัดในการใช้ชีวิตดังที่เคยเป็นตามปกติ ส่งผลให้ระดับการมีกิจกรรมทางกายที่เพียงพอของคนไทยในภาพรวมลดลงเหลือเพียงร้อยละ 55.5 (ข้อมูล เดือนมีนาคม 2563) และอยู่ที่ร้อยละ 65.3 (ข้อมูลเดือนธันวาคม ปี 2563) (Committee to develop the draft master plan for physical activity promotion, 2017) และกิจกรรมทางกายจะลดลงในกลุ่มวัยเด็กและผู้ที่มีอายุมากขึ้น ขณะที่กลุ่มวัยรุ่นเป็นกลุ่มที่มีสัดส่วนกิจกรรมทางกายเพียงพอสูงสุด (Office of Policy and Strategy Development, 2021)

สำนักงานกองทุนเสริมสร้างสุขภาพ (สสส.) ดำเนินงานกิจกรรมทางกายที่ผ่านมา พบว่ามีจุดแข็งด้านทุนองค์ความรู้การออกแบบพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อกิจกรรมทางกาย องค์ความรู้ด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางกายวัยเด็กและเยาวชน ฐานข้อมูลกิจกรรมทางกาย การขับเคลื่อนนโยบายและกลไกพี่เลี้ยงส่งเสริมกิจกรรมทางกาย ประกอบกับช่องว่างสามารถเติมเต็มให้ประชาชนยังคงขาดความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องในการมีกิจกรรมทางกาย ขาดความรู้การจัดการความปลอดภัยการออกกำลังกาย กลุ่มวัยเด็กมีกิจกรรมทางกายเพียงพอลดน้อยลง รวมทั้งชุมชนขาดการเข้าถึงพื้นที่สุข

ภาวะใกล้บ้านท้องถิ่นต่างๆ เนื่องจากขาดพื้นที่ที่เป็นรูปธรรมต้นแบบส่งเสริมกิจกรรมทางกายยังน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับท้องถิ่นทั้งหมดที่มีอยู่

การประเมินผลกระทบทางสุขภาพเป็นเครื่องมือการประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นกับสุขภาพของประชาชน และมีแนวโน้มการกระจายของผลกระทบในวงกว้างของนโยบาย โครงการ หรือแผนงานที่เกิดขึ้น (World Health Organization (WHO), 1999) ซึ่งวัตถุประสงค์ของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ เป็นการประเมินผลและคาดการณ์ตามผลการศึกษาในผลกระทบที่เป็นลบ และผลกระทบที่เป็นบวก ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงปัจจัยกำหนดสุขภาพ รวมถึงความเสมอภาคทางด้านสุขภาพจากการดำเนินการนโยบาย หรือโครงการนั้นๆ เพื่อใช้สำหรับสนับสนุนการตัดสินใจทั้งระดับนโยบาย โครงการ แผนงานนั้นๆ (World Health Organization (WHO), 1999; Kemm, 2005) ขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพมีความหลากหลาย ขึ้นกับบริบทและวัตถุประสงค์ของการประเมิน ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ ได้นำเครื่องมือในการประเมินผลเป็นเครื่องมือทางนโยบายสาธารณะ ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับประชาชนในพื้นที่ ไปพร้อม ๆ กันนั้น ขั้นตอนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพในทุกขั้นตอนจะเน้นการมีส่วนร่วมของสาธารณะ (สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ, 2559)

ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีหน่วยงานที่ดำเนินโครงการยกระดับการขับเคลื่อนโยบายสาธารณะและพัฒนาพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลปากแพรก องค์การบริหารส่วนตำบลชลคราม และองค์การบริหารส่วนตำบลไชยคราม อำเภอกาญจนดิษฐ์ ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนทอง และองค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อน อำเภอนาสาร คือ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ อำเภอพระแสง คือ องค์การบริหารส่วนตำบลอิปัน และ อำเภอวิภาวดี คือ องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ โดยเป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพและมีความพร้อม/สมัครใจให้ความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่สุขภาวะ/พื้นที่สาธารณะส่งเสริมกิจกรรมทางกายนำไปสู่การเป็นพื้นที่ต้นแบบและสามารถขยายผลไปยังพื้นที่อื่นๆต่อได้ เป็นพื้นที่ที่มีกลไกการทำงานในพื้นที่เข้มแข็ง และแกนนำกลไกมีศักยภาพในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะส่งเสริมกิจกรรมทางการ และยังเป็นพื้นที่ที่มีผู้บริหาร/ผู้ขับเคลื่อนสนับสนุนในเชิงนโยบายของการพัฒนาพื้นที่ จึงเหมาะสมอย่างมากต่อการเป็นพื้นที่ของต้นแบบการถอดบทเรียน โมเดล กระบวนการสู่พื้นที่อื่นๆต่อไป

จากปัญหาและความสำคัญดังกล่าวจึงทำให้ผู้วิจัยสนใจนำวิธีการประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) มาใช้ในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ ตัวแบบโมเดลทางกระบวนการของการวิจัยประเมินผลโครงการการขับเคลื่อนสุราษฎร์ธานีเมืองต้นแบบพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย มุ่งเน้นประเด็นของการประเมิน การมีส่วนร่วมของประเด็นการขับเคลื่อนต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วมการเป็นเจ้าของประเด็นปัญหาร่วมกัน ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น รวมทั้งมีการกำหนดกรอบการประเมินด้วยกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (HIA) อย่างชัดเจนอีกด้วย ทั้งนี้คณะวิจัยได้เลือกการประเมินแบบรวดเร็ว เพราะมีเวลาในการประเมินระยะสั้น โดยเป็นการประเมินการศึกษาแบบมองย้อนหลัง (Retrospective HIA) เป็นการประเมินภายหลังจากที่นโยบายหรือโครงการได้ดำเนินไปแล้ว ซึ่งการประเมินผลกระทบนี้เปิดโอกาสให้มีการทบทวนและประเมินผลการดำเนินการของนโยบายหรือโครงการที่ผ่านมาเพื่อหาแนวทางปรับปรุง แก้ไขหรือฟื้นฟู ทั้งนี้หากพบว่ามีผลกระทบทางลบแก่สุขภาพ และเพื่อหาทางส่งเสริมและขยายผลหากพบว่า ผลกระทบทางบวกแก่สุขภาพ นอกจากนี้การประเมินรูปแบบนี้ยังมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อการถอดบทเรียน ตัวแบบโมเดลกระบวนการ และประยุกต์ต้นแบบของโครงการอื่น ๆ ต่อไปได้ในรูปแบบของบทเรียน

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินผลโครงการขับเคลื่อนสุราษฎร์ธานีเมืองต้นแบบพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ศึกษาเฉพาะกรณี (Case study method) เพื่อนำกระบวนการทางสุขภาพมาใช้ในการวิจัยประเมินผลโครงการ

ประชากรเป้าหมาย คือ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินโครงการ ได้แก่ พี่เลี้ยงโครงการ, ผู้รับผิดชอบโครงการในพื้นที่, ผู้บริหารท้องถิ่น/เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น, สื่อโครงการแต่ละจังหวัด และกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants) เป็นแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกและเป็นประโยชน์ต่อการประเมินและถอดบทเรียนของการจัดกิจกรรม

ทางกาย โดยเก็บข้อมูลจากที่เกี่ยวข้องในการวิจัยประเมินผลโครงการการขับเคลื่อนสุราษฎร์ธานีเมืองต้นแบบพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย จำนวน 100 คน ได้แก่ พี่เลี้ยงโครงการ จำนวน 10 คน ผู้รับผิดชอบโครงการในพื้นที่ จำนวน 32 คน ผู้บริหารท้องถิ่น/เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น จำนวน 25 คน สื่อโครงการแต่ละจังหวัด จำนวน 3 คน และกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย จำนวน 30 คน ซึ่งสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในการวิจัย และสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเพียงพอที่จะอธิบายทิศทางและกระบวนการยกระดับและขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมสุขภาพทางกายได้ (จำเนียร จวงตระกูล, 2561)

วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้กลยุทธ์การเลือกตัวอย่างที่มีข้อมูลตรงตามประเด็นการวิจัย (Intensity Sampling) ตามแนวทางกลยุทธ์การเลือกตัวอย่างของ Miles & Huberman (1994) ซึ่งเป็นการเลือกตัวอย่างที่มีความเด่นชัดและสามารถให้ข้อมูลได้ตรงประเด็น และสอดคล้องกับเป้าหมายของการวิจัย โดยการคัดเลือกผ่านโครงการส่งเสริมสุขภาพทางกายทั้ง 9 โครงการ 8 พื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วย พี่เลี้ยงโครงการ ผู้รับผิดชอบโครงการในพื้นที่ ผู้บริหารท้องถิ่น/เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น สื่อโครงการแต่ละจังหวัด และกลุ่มสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย

เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักในการดำเนินการวิจัย เนื่องจากเป็นการสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางการ และเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมการดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพทางกายแล้วนั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยจึงเป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการพูดคุยหรือซักถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญ และครบถ้วน คือ แบบสัมภาษณ์เพื่อพัฒนาตามกรอบแนวคิดของโครงการส่งเสริมสุขภาพทางกาย โดยมีความครอบคลุมเนื้อหา และตัวแปรที่ศึกษา แบ่งเป็น 4 ส่วน คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบ 2) ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการ (ลักษณะของโครงการ) 3) กระบวนการดำเนินโครงการ และ 4) ผลลัพธ์ของโครงการ

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการคิดวิเคราะห์จากผู้ให้ทุนที่พัฒนาขึ้นจากความเห็นชอบของหน่วยบริหารจัดการโครงการและดำเนินการขอจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ และการตรวสอบคุณภาพสามเส้าด้วยทฤษฎีที่เกี่ยวข้องและช่วงเวลาที่แตกต่างกันของการเก็บข้อมูล

จริยธรรมการวิจัย ผู้วิจัยดำเนินการในการเก็บข้อมูลบนหลักการ รักษาสิทธิมนุษยชนของผู้ให้ข้อมูล โดยชี้แจงด้วยวาจาให้ผู้ให้ข้อมูลทราบ ด้วยการแนะนำตนเอง ชี้แจง วัตถุประสงค์

ของการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งชี้แจงถึงสิทธิของผู้ให้ข้อมูลในการตอบรับหรือปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัยครั้งนี้ พร้อมทั้งแจ้งขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์ และการจดบันทึกประเด็นสำคัญระหว่างการสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูล ในระหว่างการเก็บข้อมูลผู้ให้ข้อมูลสามารถบอกเลิกหรือยุติการให้สัมภาษณ์เมื่อใดก็ได้ เมื่อผู้ให้ข้อมูลต้องการ ข้อมูลทุกอย่างที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้วิจัยถือเป็นความลับ โดยอธิบายให้ผู้ให้ข้อมูลทราบ ล่วงหน้าว่าข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาตลอดจนการนำเสนอข้อมูลของผู้ให้ข้อมูล จะไม่มีการเปิดเผยชื่อและนามสกุลที่แท้จริง และนำมาใช้เฉพาะในการศึกษาครั้งนี้เท่านั้น ผ่านใบรับรองจริยธรรมวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่อ้างอิง ว.827/2567

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้การสำรวจจากกลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการ และการสัมภาษณ์เชิงลึก (In – depth Interview) กับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการส่งเสริมสุขภาพทางกาย

การวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) บรรยายเนื้อหาของเอกสารหรือข้อความที่ได้จากการสำรวจและสัมภาษณ์โดยเน้นเนื้อหาตามที่ปรากฏ ไม่เน้นการตีความหรือการหาความหมายที่ซ่อน

4. สรุปผลการวิจัย

4.1 ผลการศึกษาการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (HIA)

ประเมินผลกระทบทางด้านสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) มุ่งเน้นการประเมินการมีส่วนร่วมของประเด็นการขับเคลื่อนต่างๆเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน การมีส่วนร่วม การเป็นเจ้าของประเด็นปัญหาร่วมกัน มีการกำหนดกรอบการประเมินด้วยกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (HIA) อย่างชัดเจน เลือกการประเมินแบบรวดเร็วเพราะมีเวลาในการประเมินระยะสั้นเป็นการประเมินการศึกษาแบบมองย้อนหลัง (Retrospective HIA) การประเมินภายหลังจากที่นโยบายหรือโครงการได้ดำเนินไปแล้ว การประเมินผลกระทบนี้เปิดโอกาสให้มีการทบทวนและประเมินผลการดำเนินการของนโยบายหรือโครงการที่ผ่านมาเพื่อหาแนวทางปรับปรุง แก้ไขหรือฟื้นฟู ทั้งนี้หากพบว่ามีผลกระทบทางลบแก่สุขภาพ และเพื่อหาทางส่งเสริมและขยายผล หากพบว่าผลกระทบทางบวกแก่สุขภาพ นอกจากนี้การประเมินรูปแบบนี้ยังมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งสำหรับการเสริมสร้างองค์ความรู้เพื่อการถอดบทเรียน ตัวแบบโมเดลกระบวนการ และประยุกต์ต้นแบบของโครงการอื่น ๆ ต่อไปได้ในรูปแบบของบทเรียน ซึ่งตามกระบวนการ HIA สามารถสรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงานตามกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	รายละเอียดกิจกรรม	วิธีดำเนินการ
1) การกลั่นกรอง (Public screening) และการกำหนดขอบเขตและแนวทางการประเมิน (Public scoping)	-ทบทวน กำหนดขอบเขต และแนวทางการประเมินโครงการ	1) การทบทวนรายละเอียดของโครงการ จากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการ 2) การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโครงการ เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางในการจัดทำขอบเขตในการประเมินเบื้องต้น 3) การประชุมกลุ่มย่อยระหว่างทีมประเมิน ผู้รับผิดชอบโครงการและ stakeholder อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดขอบเขตการในการประเมินร่วมกัน	1) ทบทวนรายละเอียดข้อเสนอโครงการ เป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรม ตัวชี้วัด ของโครงการ เพื่อเป็นข้อมูลในการจัดทำแนวทางหรือทิศทางในการประเมิน 2) ทบทวนเอกสารและงานวิจัย เพื่อกำหนดกรอบแนวคิดและทิศทางในการจัดทำร่างตัวชี้วัดการประเมินเบื้องต้น 3) จัดประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับรับผิดชอบโครงการหลักของ สนส. เพื่อเสนอร่างกรอบแนวคิดและตัวชี้วัดในการประเมิน สู่การหาข้อสรุปและทิศทางในการประเมิน 4) ปรับรายละเอียดข้อเสนอที่ได้จากการประชุมร่วมกัน ทั้งในส่วนของตัวชี้วัด และแนวทางในการจัดทำเครื่องมือตามตัวชี้วัดการประเมินเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป
2) การประเมินผลกระทบ (Public assessing)	ประเมินโครงการตามกรอบแนวคิดและตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้	1. การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงสำรวจเอกสารและเชิงคุณภาพ ตามเครื่องมือที่กำหนด 2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำร่างรายงานการประเมิน	1) เก็บรวบรวมข้อมูลตามเครื่องมือที่กำหนด ด้วยวิธีการจัดประชุมกลุ่มย่อย กับ กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการดำเนินโครงการ เพื่อรวบรวมข้อมูลผลกระทบของโครงการ 2) บันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพเพื่อจัดทำร่าง

ขั้นตอน	วัตถุประสงค์	รายละเอียดกิจกรรม	วิธีดำเนินการ
			รายงานการประเมินผลกระทบของโครงการ
3) การทบทวนร่างรายงานโดยสาธารณะ (Public review) และ การผลักดันเข้าสู่กระบวน การตัดสินใจ (Public Influencing)	1) เพื่อคืนข้อมูลให้ผู้เกี่ยวข้องและ stakeholder ได้ร่วมกันตรวจสอบ 2) เพื่อประเมินแนวทางและวางแผนสู่การจัดทำนโยบายสาธารณะ	1) ผู้วิจัยร่วมจัดเวทีกับผู้รับผิดชอบโครงการหลัก (สนส.) เพื่อรับฟังความเห็น ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลในร่างรายงาน พร้อมจัดทำข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน	1) นำเสนอร่างรายงาน ผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการ เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย 3) รับฟังข้อเสนอแนะเพื่อนำไปจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย
4) การติดตามและประเมินผล (Public Monitoring and Evaluation)	ติดตามประเมินผลดำเนินงานตามข้อเสนอแนะ	ออกแบบติดตามและการประเมินผลตามข้อเสนอแนะการทบทวนร่างรายงานสาธารณะ	เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อติดตามผลการดำเนินงานตามแผนงานที่กำหนด

4.2 ผลการประเมินโครงการ พบว่า ประเภทรูปแบบของกิจกรรมดำเนินการขับเคลื่อน **1) การพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายในการทำแผน** โครงการส่งเสริม PA ประกอบด้วย 1) องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลชลคราม 3) องค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อน 4) อำเภอวิภาวดี คือ องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ **2) การพัฒนาพื้นที่สาธารณะ**ที่เอื้อต่อการมี PA คำนึงถึงความปลอดภัย ประกอบด้วย 1) องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ และ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลปากแพรก และ **3) การพัฒนาโครงการเพื่อเสนอเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น** และโครงการที่ขอสนับสนุนงบประมาณกองทุนตำบล ประกอบด้วย 1) องค์การบริหารส่วนตำบลไชยคราม 2) องค์การบริหารส่วนตำบลตะเคียนทอง และ 3) องค์การบริหารส่วนตำบลอิปัน

4.2.1 การประเมินด้านสภาพแวดล้อมโครงการ ผลการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบโดยตรงและการรวบรวมข้อมูล พบว่า **1) ขนาดของท้องถิ่น** มีขนาดเล็ก กลาง และ

ใหญ่ ไม่มีผลต่อการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพชีวิต การส่งเสริมสุขภาวะของบทบาทท้องถิ่น รูปแบบองค์การบริหารส่วนตำบลสามารถขับเคลื่อนโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกายได้เช่นเดียวกัน แต่จะมีความแตกต่างของความพร้อมและการเก็บสถานการณ์ข้อมูลที่แตกต่างกัน เช่น การขาดเจ้าหน้าที่ที่มีองค์ความรู้ ความเชี่ยวชาญเฉพาะ จึงต้องใช้กลไกเครือข่ายดำเนินการสนับสนุนทั้งในรูปแบบวิทยากร หรือการใช้รูปแบบโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบขับเคลื่อนโครงการ แต่เมื่อองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดกลาง จนถึงขนาดใหญ่มีผู้รับผิดชอบงานส่งเสริมสุขภาพเฉพาะการกำหนดรูปแบบกิจกรรม การวัดผลลัพธ์สามารถดำเนินการได้ด้วยตนเอง อีกทั้งสามารถวางแนวทางการขับเคลื่อนโครงการต่อเนื่องในระยะยาวได้หรือรวมไปถึงการการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อการมี PA ที่คำนึงถึงความปลอดภัย องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็กไม่มีงบประมาณดำเนินการด้วยตนเอง ต้องมีการประสานแผนไปยังหน่วยงานอื่นๆ หมายถึงการบูรณาการการทำงานร่วมกัน และองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ที่มีงบประมาณเป็นจำนวนมากก็สามารถใช้งบดำเนินการในการพัฒนาพื้นที่สาธารณะในรูปแบบก่อสร้างของตัวเองได้เลย **2) ความเป็นเมือง** พบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลพื้นที่ชนบท การทำกิจกรรมร่วมกันมีความสัมพันธ์ที่ดี มีรูปแบบความสัมพันธ์อื่นๆของการมาทำกิจกรรมร่วมกันร่วมด้วย มีการชักชวนร่วมกิจกรรมมีความง่าย และมีความต่อเนื่องมากกว่า ความเป็นชุมชนเมืองของพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามความเป็นเมืองความเป็นชนบทปัญหาในทุกรูปแบบมีปัญหาสุขภาพกลุ่มโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (Non- Communicable Diseases: NCDs) ทั้งสิ้น 3) **สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมโดยรวมของ อปท.** (เช่น สถานที่ออกกำลังกาย สนามกีฬา ลานกีฬา) พบว่า มีความจำเป็นมากต่อกิจกรรมส่งเสริมทางกาย ทั้งรูปแบบการรวมตัว รูปแบบของความยากง่ายต่อการเดินทาง ความพร้อมของพื้นที่กิจกรรมด้วย ดังเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อน คนเข้าร่วมกิจกรรมมีอัตราไม่คงตัว ทั้งนี้เพราะบริเวณทำกิจกรรม บริเวณลานกลางแจ้งหน้าองค์การบริหารส่วนตำบลขาดเวทียกสูงที่ทำให้คนที่เข้าร่วมกิจกรรมได้ขยับกายทำตาม หรือเมื่อออกกำลังกายเสร็จแยกย้ายไม่มีพื้นที่ที่สามารถออกกำลังกายในรูปแบบอื่นๆได้ ส่งผลให้ทางองค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อนวางแนวทาง “ต้องมีการดำเนินการให้เกิดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยวางแนวทางการปรับสภาพพื้นที่ คือ บริเวณคลองสระ เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ บริเวณหน้าองค์การบริหารส่วนตำบล จัดเวทีแสดงหรือการยกระดับเวทีให้สูงขึ้น” เช่นเดียวกัน องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ ต้องใช้ศาลาหมู่บ้านของแต่ละหมู่ แต่ทั้งนี้ก็มีค่าบริหารจัดการพื้นที่ด้วย และในพื้นที่กลางพื้นที่อื่นๆ เช่น โรงเรียนก็มีกลุ่มแต่ละวัยใช้พื้นที่ เป็นต้น ถือเป็นข้อจำกัดที่

ส่งผลต่อความต่อเนื่องของกิจกรรมทางกาย **4) สภาพทางเศรษฐกิจของประชาชนในชุมชน** (อาชีพ ต้นทุนของพื้นที่ วิถีวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน ประเพณี) พบว่า อาชีพที่สำคัญของแต่ละพื้นที่ เกษตรกรรม สวนผลไม้ เวลานอน เวลาทำกิจกรรมในบ้าน ส่งผลต่อการกำหนดเวลาที่ต้องมีการตกลงร่วมกัน แต่มีความน่าสนใจที่ได้นำเรื่องวิถีวัฒนธรรม การละเล่นพื้นบ้าน ประเพณี เป็นแนวทางการกำหนดรูปแบบกิจกรรม เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อน สำหรับกิจกรรมทางกายครั้งนี้ใช้พื้นที่ลานหน้า องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นสถานที่รวมตัวเพื่อทำกิจกรรมทางการ โดยการออกกำลังกาย ในรูปแบบการใช้ “ผ้าขาวม้า” เป็นอุปกรณ์ออกกำลังกาย หรือ การใช้กิจกรรมบาสโลป ของ องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ จนสามารถพัฒนาเป็นการเต้นบาสโลปในงานบุญกฐินประจำปีของพื้นที่

4.2.2 การประเมินด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ผลการประเมิน **1) คน เครือข่าย** พบว่า เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสำเร็จของการขับเคลื่อนโครงการ ดังนี้ การได้มาของพื้นที่ดำเนินการ โดยเป็นกลุ่มเจาะจงจากการแนะนำของ เลขาธิการสมาคมองค์การบริหารส่วนตำบลแห่งประเทศไทยที่รักษาการในตำแหน่งนายก อบต.ปากแพรก มีนโยบายการแนะนำพื้นที่จากสภาพของพื้นที่ที่ห่างไกลเมือง ผู้นำของแต่ส่วนท้องถิ่นให้ความสำคัญ เครือข่ายทางสุขภาพในพื้นที่ เช่น รพสต.ส่วนของข้อมูลสถานการณ์สุขภาพที่สำคัญ บุคลากรของส่วนท้องถิ่นที่ขับเคลื่อนกิจกรรมทางกายมายาวนาน กลุ่ม ชมรม ในพื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนงานส่งเสริมสุขภาวะมายาวนาน ซึ่งถือเป็นความเข้มแข็งของบุคลากร เครือข่ายของแต่ละพื้นที่ **2) งบประมาณแหล่งทุน** หมายถึง งบประมาณที่ได้รับจากโครงการ และกระบวนการจัดการด้านงบประมาณจากการสัมภาษณ์ 4 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้รับงบประมาณจากสถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ พบว่า งบประมาณที่ได้รับของโครงการมีความเหมาะสมสำหรับโครงการที่มีระยะเวลาสั้น กลุ่มเป้าหมายมีไม่เยอะ ซึ่งเพียงพอกับการดำเนินกิจกรรมโครงการ ซึ่งเห็นได้ว่า งบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนครบวงจร ตั้งแต่การอบรมให้ความรู้ การจัดซื้ออุปกรณ์เกี่ยวกับ การสนับสนุนการออกกำลังกาย ตลอดจนกระบวนการจัดการด้านงบประมาณ มีความเหมาะสมเนื่องจากงบประมาณเป็นงบเกี่ยวกับการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย จึงมีระบบการควบคุมงบประมาณที่รัดกุม ทรัพยากร แต่ในส่วนของการพัฒนาพื้นที่สาธารณะที่เอื้อต่อการมี PA ที่คำนึงถึงความปลอดภัยยังจำนวน 2 องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่สามารถทำได้ทันทีเนื่องจากเป็นการก่อสร้างสถานที่ ต้องมีการวางแผนการสนับสนุนงบประมาณล่วงหน้า รวมไปถึงขนาดขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีขนาดไม่เท่ากัน โดยเฉพาะ

องค์การบริหารส่วนตำบลขนาดเล็ก มีขนาดรายได้ หรือ งบบริหารจัดการน้อย การประสานแผนงบประมาณเพิ่มเติมจากส่วนงานอื่นๆ หรือแม้กระทั่งองค์การบริหารส่วนตำบลขนาดใหญ่ไม่สามารถดำเนินการได้ทันท่วงที ต้องมีการนำโครงการเข้าสู่แผนท้องถิ่นเพื่อตั้งงบประมาณและเมื่อได้ดำเนินการจริงๆมีการทยอยดำเนินการ **3) ข้อมูล ระบบ การสนับสนุน** พบว่า มีส่วนสำคัญมากต่อการวางแนวทางการขับเคลื่อนโครงการ เห็นได้จากการปฏิบัติกิจกรรม ผู้รับผิดชอบในรูปแบบ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) กลุ่มรักษ์สุขภาพ ดำเนินการได้ดี แต่เมื่อต้องมีการเก็บข้อมูล การลงข้อมูลในระบบเว็บไซต์ การมีกลไกพี่เลี้ยงส่วนโครงการ พี่เลี้ยงส่วนพื้นที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นมาก ดังเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อน ได้รับการสนับสนุนวิชาการจากองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงในการกำกับติดตามตั้งแต่เริ่มต้นคัดกรองสุขภาพก่อนเข้าโครงการ และสิ้นสุดโครงการ เก็บข้อมูลโดยการจดบันทึกกันเองโดยสมาชิกในกลุ่ม แต่ยังไม่เป็นระบบ ต้องมีพี่เลี้ยงช่วยวางให้ และเวลามีการใช้คอมพิวเตอร์ก็ต้องร้องขอให้พี่เลี้ยงพื้นที่ช่วยดำเนินการให้” หรือในส่วนของข้อมูลและระบบองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ “มีการกำหนดบทบาทของคณะทำงาน รวมกลุ่มในการเขียนโครงการ มีการแบ่งงานใครเป็นหลัก เป็นรอง เจอกันบ่อยๆ ถี่ ทั้งการประชุมและการสื่อสารในกลุ่มไลน์เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ได้รับการสนับสนุนวิชาการจาก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล (รพ.สต.) ซึ่งเป็นพี่เลี้ยงในการกำกับติดตามตั้งแต่เริ่มต้นคัดกรองสุขภาพก่อนเข้าโครงการ และสิ้นสุดโครงการ” (4) **ชุดความรู้** มีความจำเป็นมากต่อการกำหนดรูปแบบกิจกรรมทางกาย ทั้ง 4 พื้นที่ที่มีการขับเคลื่อนโครงการ มีการกำหนดรูปแบบกิจกรรมต่างกัน ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับการสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย และที่สำคัญการกำหนดรูปแบบกิจกรรมสอดคล้องกับชุดความรู้เรื่องการส่งเสริมกิจกรรมทางกาย สามารถนำไปสู่“นวัตกรรมสุขภาพ” เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อน ใช้ “ผ้าขาวม้า” อุปกรณ์การออกกำลังกายกับทุกกลุ่มเป้าหมายและทุกส่วนของร่างกาย หรือ กิจกรรมเต้นบาสโลป นำไปสาการยกระดับการเต้นที่สอดคล้องกับงานบุญกฐินได้

4.2.3 การประเมินด้านปัจจัยกระบวนการดำเนินงาน (Process) การให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพ ประสิทธิผลการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และศักยภาพในการดำเนินงาน ผลการสัมภาษณ์และการรวบรวมข้อมูล **1) การกำหนดผู้รับผิดชอบโครงการ** ประกอบด้วย ทีมภาคสร้างกลไกพี่เลี้ยง ในรูปแบบ/คน/กระบวนการ การวางทีมภาควางกลไกสื่อสาร ทีมภาควางกลไกสถาปนิก รูปแบบวิธีการเลือกพื้นที่เข้าร่วม การอบรมทำแผน/เขียนโครงการ การปรับแผนโครงการให้มีคุณภาพ พบว่า การพัฒนาศักยภาพผู้รับผิดชอบโครงการมี

ความสำคัญและมีความจำเป็นมากต่อการขับเคลื่อนโครงการ หลังจากผ่านการทำความเข้าใจต่อแนวทางขับเคลื่อนโครงการ การอบรมทำแผน/เขียนโครงการ การปรับแผนโครงการให้มีคุณภาพ ยังให้ความสำคัญต่อระบบติดตามเพื่อดำเนินการแก้ไขต่อข้อจำกัดที่เกิดขึ้นเมื่อดำเนินกิจกรรม ทั้ง 4 พื้นที่สะท้อนในลักษณะเดียวกัน การการวางทีมกลไกสื่อสาร ทีมวางกลไกสถาปนิกเพื่อหนุนเสริมการพัฒนาระบบพื้นที่ในรูปแบบทางการและไม่เป็นทางการ หรือรวมไปถึงพื้นที่เองก็มีการดำเนินการเองด้วย ดังเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ มีการพัฒนาศักยภาพเครือข่ายการสื่อสาร โดยการ 1) ออกงาน ออกบูธ งานกฐิน 2) นำผล/กิจกรรม ร่วมประชุมหมู่บ้าน 3)ออกรายการวิทยุ ครอบคลุมผู้สูงอายุ และและสื่อสารผ่าน TikTok สร้างการรับรู้ผ่านสื่อ Social ซึ่งได้รับการตอบรับที่ดีมาก จนส่งผลให้พื้นที่ใกล้เคียงต้องการเข้าร่วมกิจกรรมที่ทางกลุ่มจัดขึ้น **2) กระบวนการออกแบบทางสถาปัตยกรรม พบว่า** ทีมวางกลไกสถาปนิกสามารถช่วยอำนวยการที่ดีมาก ทั้งนี้เพราะองค์การบริหารส่วนตำบลมีเพียง กองช่าง มีข้อจำกัดต่อการออกแบบพื้นที่ รวมไปถึงการพัฒนาพื้นที่สาธารณะเพื่อส่งเสริมกิจกรรมทางกายก็เป็นรูปแบบเฉพาะ การมีผู้เชี่ยวชาญกระบวนการออกแบบทางสถาปัตยกรรมช่วยลดเวลาการจัดทำแบบ ลดค่าใช้จ่าย และเมื่อดำเนินการจริงก็สามารถปรับลดเพิ่มตามบริบทความต้องกายและความต้องการของพื้นที่ได้ และมีแนวโน้มสำเร็จได้เร็วมากขึ้น **3) การทดลองปฏิบัติการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในพื้นที่** จากพื้นที่ตัวอย่าง 4 พื้นที่ที่ดำเนินการการทดลองปฏิบัติการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในพื้นที่ พบว่า ในเรื่องของกลไก หรือ กระบวนการของกิจกรรม กระชับเป็นขั้นตอน และชัดเจน ทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการดำเนินการได้ทันที รูปแบบกิจกรรมมีความอิสระให้ความสำคัญกับพื้นที่เป็นผู้กำหนดทำให้ทุกคนมี “ส่วนร่วม” กับกิจกรรม และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นเป็น แรงผลักดันและแรงจูงใจต่อการออกกำลังกาย การส่งเสริมกิจกรรมทางกาย และบางพื้นที่เกิดบุคคลต้นแบบต่อการเปลี่ยนแปลงสุขภาพเกิดขึ้น **4) การสื่อสารสาธารณะในระดับพื้นที่** ประกอบด้วย พัฒนาศักยภาพเครือข่ายสื่อ และเครือข่ายสื่อท้องถิ่นเผยแพร่และขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย พบว่า ทั้ง 4 โครงการในระบบพื้นที่ยังเป็นการดำเนินการเฉพาะตัว ใครสามารถทำได้ก็ดำเนินการเอง มีเพียง องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ การพัฒนาศักยภาพเครือข่ายการสื่อสาร โดยการ 1.ออกงาน ออกบูธ งานกฐิน 2.นำผล/กิจกรรมร่วมประชุมหมู่บ้าน 3.ออกรายการวิทยุ ครอบคลุมผู้สูงอายุ สื่อสารกิจกรรมผ่านวิทยุชุมชน สื่อ Facebook, TikTok และ 4. การถ่ายทอดส่งต่อ โดยการใช่สื่ออัดคลิปวีดีโอ การเต้นรำสื่อสารสาธารณะ และสื่อสารกันในกลุ่มและครอบครัว

4.2.4 การประเมินด้านปัจจัยผลผลิต (Product) ผลการสัมภาษณ์และการรวบรวมข้อมูลปรากฏผล การประเมินดังนี้ **1) Active people: บุคคลมีความรู้ ตระหนัก และมี Lifestyle PA ดังเช่น** องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ กลุ่มเป้าหมายเมื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางกาย ปรากฏผล มีความรู้และตระหนักถึงการทำกิจกรรมต่อเนื่อง ทุกวันในเวลา 16.30 น. เป็นต้นไป และมีจำนวนผู้เข้าร่วมเพิ่มขึ้น และยังมีพื้นที่ตำบลใกล้เคียงอยากเข้าร่วมด้วยเช่นเดียวกัน รวมไปถึงมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการออกกำลังกายในชมรมเพิ่มมากขึ้น และต่อเนื่อง เกิดผลกระทบที่ดีในกลุ่มป่วยให้หายได้โดยไม่ต้องกินยา โดยมี 3 กิจกรรมทางกาย ประกอบด้วย แอโรบิก อาจขาดการต่อยอด เนื่องจากสถานที่ แต่ได้เกิดคนต้นแบบของการนำแอโรบิกเกิดขึ้นแล้ว โยคะ อาจมีข้อจำกัดเรื่องสถานที่ แต่ทั้งนี้มีการส่งเสริมในทำกิจกรรมที่บ้าน แต่กรณี บาสโลบ มีการออกงาน การเป็นวิทยากรต่อยอด สานต่อได้อย่างชัดเจน คือ การแห่กฐินโดยการใช้บาสโลปปรับท่ารำ ซึ่งถือเป็นผลลัพธ์ที่สำคัญของโครงการที่ส่งเสริมให้คนเกิดกิจกรรมทางกาย เป็นต้น **2) Active Environment: สภาพแวดล้อมเอื้อต่อการมีกิจกรรมทางกายเหมาะสมกับประชากรตามแต่ละพื้นที่ ปรากฏผล ดังนี้** 1) องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ มีสถานที่ออกกำลังกายของทุกชุมชน ณ ศาลาหมู่บ้าน ในส่วนของกิจกรรมทางกายเริ่มต้นด้วยผู้นำชุมชนสนับสนุนการใช้สถานที่ฟรี และมีบริการน้ำดื่มให้ มีกิจกรรมขายผักสุขภาพจากกลุ่มที่มาออกกำลังกาย กระตุ้นสมาชิกมาออกกำลังเพิ่มและส่งต่อพฤติกรรมการกินดี ในขณะนี้มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมทางกาย เช่น ลานกีฬาหมู่ 5 สำหรับกีฬาฟุตซอลของชุมชน สนามโรงเรียนหลากหลายหมู่บ้าน สนามฟุตบอล สำหรับพื้นที่กลางสำหรับการออกกำลังกาย ปี มีพื้นที่กลางบริเวณ“นาพร้าว” โดยองค์การบริหารส่วนตำบลต้องการปรับปรุงให้เป็นสวนสาธารณะให้คนในตำบลใช้เป็นที่ออกกำลังกาย ในการเดิน การปั่นจักรยาน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลมีแผนปรับปรุงสถานที่ต่อเนื่อง และให้ความสำคัญกับทุกโครงการ ทุกหน่วยงานที่จะสามารถจัดสรรงบประมาณมาพัฒนา “นาพร้าว”ให้เป็นพื้นที่กลางในการทำกิจกรรมทางกายได้ และ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ ต่อ กิจกรรมทางกาย ณ พื้นที่โรงเรียนบ้านท่านหญิง มีสถานที่ออกกำลังกายมีความพร้อม ผู้นำชุมชนกรรมการสถานศึกษาสนับสนุน ทำนุบำรุงโรงเรียนเป็นผู้ดูแลและรับผิดชอบพื้นที่ ดังนั้นในส่วนของกิจกรรมทางกายที่ดำเนินการในปัจจุบันมีพื้นที่มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีกิจกรรมทางกาย เหมาะสมกับประชากรตามแต่ละพื้นที่ แต่อย่างไรก็ตามก็ต้องมีการปรับปรุงการยกระดับการขยายพื้นที่รวมถึงกิจกรรมที่สอดรับการเปลี่ยนของช่วงวัยประชากรด้วยเช่นเดียวกัน

3) Active Society: การสร้างค่านิยม PA ในวิถีชีวิตของผู้คนในทุกระดับสังคม และยกระดับความร่วมมือ ดังเช่น 1) องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดค่านิยมในการลดอัตราตายด้วยโรคเรื้อรังจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ดังเช่น การใช้ศาลาหมู่บ้านของผู้ใหญ่หมู่ 2 ที่ไม่เคยเก็บค่าไฟจากกลุ่มกิจกรรมต่างๆ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ เครือข่ายผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้เกิดค่านิยมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางกายของคนในครอบครัว และ 3) องค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อน ประชาชนในพื้นที่มีค่านิยมต่อการจัดการระบบสุขภาพของตนเองเพื่อเป้าหมายการลดปัญหาของโรคต่างๆ **4) Active System: ระบบสนับสนุนการทำงานด้านส่งเสริมกิจกรรมทางกาย พบว่า**องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ โดยการมีกลไกคณะทำงานที่เข้มแข็งและปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทตนเองได้ดี จะเห็นได้ว่าจากโครงการ ผลลัพธ์ความสำเร็จในการดำเนินการครั้งนี้ ผู้รับผิดชอบโครงการสะท้อนผลลัพธ์ที่สำคัญมาก “สำหรับผู้ดำเนินโครงการเองเพียงคนเดียวก็สำเร็จ จากการเป็นผู้ป่วย NCDs หายได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมออกกำลังกายรวมไปถึงคนต่างตำบลขอเข้าร่วมด้วย”และด้านระบบสนับสนุน โดยเฉพาะพี่เลี้ยงเพราะการมีพี่เลี้ยงโครงการช่วยให้การทำกิจกรรมถูกทางและมีแนวทางที่ชัดเจนโครงการสำเร็จได้ สอดคล้องกับ องค์การบริหารส่วนตำบลตะกุกเหนือ และองค์การบริหารส่วนตำบลป่าร่อน และ 2) องค์การบริหารส่วนตำบลชลคราม กลไกการทำงานในพื้นที่มีความเข้มแข็ง เนื่องจากคณะทำงานและกรรมการของชมรมผู้สูงอายุมีความเข้มแข็ง และพร้อมที่จะทำงานด้านการพัฒนาผู้สูงอายุ รวมถึงการกำหนดให้คณะกรรมการชมรมมาจากทุกหมู่บ้าน ทำให้เกิดการสื่อสารกันอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ทางเจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบลชลคราม ยังทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงและผู้ประสานงานที่ดีแม้ว่ามีภาระกิจการทำงานมาก แต่พยายามหาลู่ทางในการหางบประมาณสำหรับดำเนินกิจกรรมให้กับชมรมผู้สูงอายุ ส่วนศูนย์เด็กเล็กนั้นกลไกของคุณครูในศูนย์และเจ้าหน้าที่การศึกษาสามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี จึงทำให้โครงการสามารถดำเนินการได้เป็นอย่างดี

4.2.5 ผลการวิเคราะห์การประเมินผลถอดบทเรียน/โมเดล/กระบวนการ จากผลการประเมินโครงการการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเพื่อติดตามประเมินผลถอดบทเรียน/โมเดล/กระบวนการของ การวิจัยประเมินผลโครงการการขับเคลื่อนสุราษฎร์ธานีเมืองต้นแบบพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย ตามกระบวนการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (HIA) ร่วมวิเคราะห์กับกรอบการวิเคราะห์การประเมินผลโครงการแบบซิปโมเดล (CIPP Model)

สรุปผลการวิเคราะห์

1) การเกิดความรู้ การตระหนักรู้ หมายถึง การทำงานโครงการที่ทำให้เกิด ความรู้ สร้างความตระหนักรู้ เช่น การเกิดความรู้ /องค์ความรู้ใหม่ นวัตกรรม ผลผลิต สิ่งประดิษฐ์ วิธีการทำงาน/จัดการใหม่ๆ เกิดกลุ่มใหม่/โครงสร้างชุมชนใหม่ ชุดความรู้ หลักสูตร สื่อใหม่ๆ) พบว่า โครงการการประเมินผลกระทบทางสุขภาพเพื่อติดตามประเมินผลถอดบทเรียน/โมเดล/กระบวนการของ การวิจัยประเมินผลโครงการการขับเคลื่อนสุราษฎร์ธานีเมืองต้นแบบพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย กลุ่มเป้าหมายในกิจกรรมมีความรู้และตระหนักถึงการทำกิจกรรมต่อเนื่อง ทุกวันในช่วงเวลาที่กำหนด และมีการเพิ่มขึ้น อยากเข้าร่วม ของสมาชิกจากพื้นที่ตำบลใกล้เคียง มีการถ่ายทอดส่งต่อ โดยการใช่สื่ออัดคลิปวีดีโอ การเต้นรำสื่อสารสาธารณะและสื่อสารกันในกลุ่มและครอบครัว หรือ การขายผักที่ส่งต่อสุขภาพที่ดีของกลุ่มรักษ์สุขภาพ เป็นต้น

2) การกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อการมีสุขภาวะที่ดี หมายถึง การทำให้เกิดนโยบายที่แสดงความห่วงใยในเรื่องสุขภาพ มุ่งส่งเสริมการสร้างเสริมสิ่งแวดล้อมทางสังคมทางกายภาพที่เอื้อต่อการมีสุขภาพที่ดี และพร้อมที่จะรับผิดชอบผลที่เกิดขึ้นจากนโยบาย รวมทั้งมีข้อตกลง กฎกติการ่วมของชุมชน มาตรการของกลุ่ม เกิดสมัชชาจังหวัด หรือข้อบัญญัติท้องถิ่น พบว่า โครงการที่เกิดขึ้นผลลัพธ์นั้น “สำหรับผู้ดำเนินโครงการเอง เพียงคนเดียวก็สำเร็จ จากการเป็นผู้ป่วย NCDs หายได้จากการเข้าร่วมกิจกรรมออกกกำลังกาย รวมไปถึงคนต่างตำบลขอเข้าร่วมด้วย” รวมไปถึงมีสถานที่ออกกำลังกายของทุกชุมชน เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น กิจกรรมขายผักสุขภาพจากกลุ่มที่มาออกกำลังกาย กระตุ้นสมาชิกมาออกกำลังเพิ่มและส่งต่อพฤติกรรมการกินดี ในขณะนี้มีการปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมทางกายถือเป็นทิศทางสำคัญของการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อการมีสุขภาวะที่ดี

3) การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการมีสุขภาวะที่ดี เป็นการจัดสิ่งแวดล้อมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของการดำเนินชีวิตโดยอาจเริ่มต้นจากการจัดการสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ พบว่า สถานที่ออกกำลังกายทุกชุมชนส่วนของผู้นำชุมชนสนับสนุนการใช้สถานที่ฟรีและมีบริการน้ำดื่มให้ มีกิจกรรมขายผักสุขภาพจากกลุ่มที่มาออกกำลังกาย กระตุ้นสมาชิกมาออกกำลังเพิ่มและส่งต่อพฤติกรรมการกินดี และยังสนับสนุนการปรับปรุงสภาพแวดล้อมเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของกิจกรรมทางกาย

4) การเสริมสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน เป็นการสร้างพลังอำนาจให้กับชุมชน ให้มีกิจกรรม โดยชุมชนตัดสินใจเลือกปัญหาที่จะแก้ไขก่อนหลังเอง ดำเนินการเองภายใต้การจัดการที่ดี และพัฒนาระบบของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ การเกิดการเชื่อมโยงประสานระหว่างกลุ่ม ชุมชนมีการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน มีการจัดลำดับปัญหา มีแผนพัฒนาชุมชน การรวมกลุ่มกิจกรรม ใช้ประโยชน์จากทุนชุมชน มีการถ่ายทอดความรู้จากทรัพยากรบุคคลในชุมชน เกิดทักษะ การใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ เป็นต้น พบว่า การดำเนินของ 4 พื้นที่ในการดำเนินโครงการ ก่อให้เกิดความเข้มแข็งของกิจกรรมทางกาย หรือ ตลาดนัดรักษ์สุขภาพ และยังส่งต่อในการดำเนินโครงการได้มีการติดตามและประเมินผลอย่างใกล้ชิดทุกภาคส่วน เพื่อนำไปสู่การเชื่อมโยงและการแก้ปัญหาในพื้นที่ในอนาคตร่วมกัน

5) การพัฒนาศักยภาพคน กลุ่มภาคีเครือข่าย เช่น การสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาทั้งในตัวบุคคลและสังคม ด้วยการให้ข้อมูลความรู้ด้านสุขภาพ เพื่อให้มีทางเลือกในการควบคุมสุขภาพของปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ ในเรื่องอาหาร กิจกรรมทางกาย การลด ละ เลิกปัจจัยเสี่ยง การจัดการกับความเครียด การเพิ่ม health literacy เป็นต้น พบว่า โครงการหลักฯ ที่ดำเนินการอยู่กิจกรรมทางกาย คือ การคัดกรอง เมื่อพบกลุ่มเสี่ยงก็ส่งต่อ รพ.สต. โครงการหลักฯ ที่ดำเนินการอยู่กิจกรรมทางกาย คือ การคัดกรอง เมื่อพบกลุ่มเสี่ยงก็ส่งต่อ รพ.สต. (องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำพุ)

6) การปรับเปลี่ยนระบบ/กลไก เป็นการปรับทิศทางให้มีการดำเนินงานด้านการส่งเสริมสุขภาพที่ดีขึ้นโดยมีเครือข่าย กลุ่ม ชมรมต่าง ๆ เกิดการทำงานร่วมกันระหว่างภาคีเครือข่ายต่าง ๆ พบว่า การดำเนินโครงการ ก่อเกิดกลไกการขับเคลื่อนนโยบายในการทำงานร่วมกันของทุกภาคส่วน ทำให้เห็นความสำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาร่วมกัน เช่น การมีกลไกคณะทำงานที่เข้มแข็ง และปฏิบัติหน้าที่ในบทบาทตนเองได้ดี และด้านระบบสนับสนุนโดยเฉพาะพี่เลี้ยงเพราะการมีพี่เลี้ยงโครงการช่วยให้การทำกิจกรรมถูกทางและมีแนวทางที่ชัดเจนโครงการสำเร็จ นอกจากนี้ทำให้เกิดการขยายเครือข่าย ขยายกลไกการทำงานร่วมกันไปยังภาคประชาชน ประชาสังคมมากขึ้น

5. อภิปรายผล

จากผลการประเมินโครงการการขับเคลื่อนพื้นที่สุขภาวะส่งเสริมกิจกรรมทางกาย สามารถเชื่อมโยงเข้ากับกรอบแนวคิดทางทฤษฎี CIPP Model แนวคิดปัจจัยกำหนดสุขภาพ (Social Determinants of Health: SDH) ตลอดจนแนวคิดด้านการพัฒนาพื้นที่สุขภาวะและการมีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับงานวิจัยทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อให้เกิดความเข้าใจปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของโครงการในบริบทพื้นที่ใน 4 มิติหลัก ได้แก่ ด้านสภาพแวดล้อม (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านกระบวนการดำเนินงาน (Process) และด้านผลผลิต (Product) เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์เชิงระบบขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่ร่วมกันขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมสุขภาพของประชาชน และนำไปสู่ข้อค้นพบเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนาพื้นที่สุขภาวะอย่างยั่งยืน ดังนี้

5.1 ด้านสภาพแวดล้อมโครงการ (Context) พบว่า ปัจจัยด้านบริบท ได้แก่ ขนาดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความเป็นเมือง สภาพแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงความสอดคล้องกับพันธกิจของหน่วยงาน มีอิทธิพลต่อการพัฒนาพื้นที่กิจกรรมทางกายและความต่อเนื่องของโครงการ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณและการบริหารจัดการ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าบริบทพื้นที่เป็นปัจจัยกำหนดโอกาสและข้อจำกัดของการดำเนินโครงการอย่างชัดเจน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด CIPP Model ของ Stufflebeam (1971) มองว่า “บริบท (Context)” เป็นตัวกำหนดทิศทางและศักยภาพของโครงการ รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิด Social Determinants of Health (WHO, 1999) ที่ชี้ว่าปัจจัยด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เป็นตัวกำหนดสุขภาวะของประชาชนมากกว่าปัจจัยระดับบุคคลเพียงอย่างเดียว ยังสอดคล้องกับงานของ กาณชาญ รังสีวรรธนะ (2560) พบว่า องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อจำกัดด้านทรัพยากรและโครงสร้างการบริหารส่งผลต่อการพัฒนาพื้นที่กีฬาและกิจกรรมทางกาย ขณะเดียวกันงานของ สุวภาคย์ เบญจธนวัฒน์, พงค์เทพ สุธีรวุฒิ, กุลทัต หงส์ชยางกูร, และ ญัตติพงค์ แก้วทอง (2566) ชี้ให้เห็นว่า ความสำเร็จของการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในพื้นที่ขึ้นอยู่กับบริบทชุมชน การมีพื้นที่สาธารณะ และการสนับสนุนจากภาคีเครือข่าย นอกจากนี้ ข้อค้นพบพื้นที่ชนบทมีความสัมพันธ์ทางสังคมสูงและเอื้อต่อการมีส่วนร่วมมากกว่าพื้นที่เมืองเป็นสะท้อนแนวคิดทุนทางสังคม โดยความสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และเครือข่ายทางสังคม เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสุขภาวะในระดับพื้นที่

5.2 ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) พบว่า ความสำเร็จของโครงการขึ้นอยู่กับทรัพยากรที่หลากหลาย ได้แก่ งบประมาณ บุคลากร ระบบสนับสนุน เครือข่าย และองค์ความรู้ ซึ่งสะท้อนว่า "ทุนของโครงการ" มีลักษณะเป็นทั้งทุนเชิงวัตถุและทุนเชิงสังคม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับ CIPP Model ของ Stufflebeam (1971) ในเรื่องของ Input มองว่าความเพียงพอและความเหมาะสมของทรัพยากรเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของความสำเร็จสอดคล้องกับ กนกรัชต์ ต่วนชะเอม และศุกล อริยสัจสี่สกุล (2565) พบว่า ศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกายขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายด้าน เช่น ทรัพยากร เครือข่าย ภาวะผู้นำ และการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งยืนยันว่าปัจจัยนำเข้าไม่ได้จำกัดอยู่เพียงงบประมาณ นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานของ ปณิธาน จอกลอย, ยุพา จิ๋วพัฒนกุล, ปิยะธิดา, และ นาคะเกษียร (2568) พบว่า การเสริมสร้างองค์ความรู้และระบบสนับสนุนผ่านเทคโนโลยี สามารถเพิ่มพฤติกรรมกิจกรรมทางกายของบุคลากรในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้อย่างมีนัยสำคัญ

6.3 ด้านกระบวนการดำเนินโครงการ (Process) พบว่า กระบวนการดำเนินงานที่มีคุณภาพ เช่น การกำหนดผู้รับผิดชอบที่ชัดเจน การมีกลไกพี่เลี้ยง การออกแบบพื้นที่ การทดลองปฏิบัติการ และการสื่อสารสาธารณะ เป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จของโครงการ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด CIPP Model ของ Stufflebeam (1971) ในเรื่อง Process Evaluation เน้นว่ากระบวนการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพเป็นตัวกำหนดผลลัพธ์ของโครงการ รวมถึงสอดคล้องกับแนวคิด Participatory Approach และ Empowerment Evaluation (Fetterman, 2001) ชี้ว่าการมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติในพื้นที่เป็นหัวใจของความยั่งยืน ทั้งนี้ยังสอดคล้องกับ ประวิช ขุนนิคม, ธวัชชัย สุนทรนนท์, ศิรัญญา แสงอรุณ, สุวภาคย์ เบญจธนวัฒน์, เพ็ญ สุขมาก, และ ญัตติพงศ์ แก้วทอง (2568) พบว่า ความสำเร็จของโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกายขึ้นอยู่กับการมีส่วนร่วมของประชาชนและการปรับกิจกรรมให้เหมาะสมกับบริบท และรัถยานภิศ พละศึก, เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช, และ ดลปภัฎ ทรงเลิศ (2561) พบว่ากระบวนการแบบมีส่วนร่วมต้องประกอบด้วยการวางแผน ดำเนินการ ติดตาม และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และยังสอดคล้องกับแนวคิด Diffusion of Innovation (Rogers, 2003) อธิบายว่าการทดลอง การสื่อสาร และการมีต้นแบบ จะช่วยให้เกิดการยอมรับและขยายผลนวัตกรรม สรุปได้ว่าการมีพี่เลี้ยงโครงการสามารถทำหน้าที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในส่วนของการสื่อสารสาธารณะสามารถเป็นกลไกสร้างการรับรู้นำไปสู่การเปลี่ยนพฤติกรรมได้

5.4 ด้านผลผลิต (Product) พบว่า แม้โครงการจะมีงบประมาณจำกัดและระยะเวลาสั้น แต่สามารถสร้างการรับรู้ การตระหนักรู้ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพ การพัฒนาพื้นที่ และการสร้างกลไกต่อเนื่องได้ในระดับหนึ่งจะเกิดความสำเร็จได้ ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิด CIPP Model ของ Stufflebeam (1971) ในเรื่อง Outcome & Impact Evaluation ระบุว่า ผลลัพธ์ระยะต้น เช่น การรับรู้และทัศนคติ เป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในระยะยาว สอดคล้องกับ บรรเจิด ปานเงิน, ไพศาล ปันแดน, และ นิพนธ์ สุขีนัง (2565) พบว่า การดำเนินงานแบบมีส่วนร่วมสามารถเพิ่มระดับกิจกรรมทางกายของประชาชนได้จริง และ เบญจมาศ ถาดแสง และ พีรนุช ลาเซอร์ (2564) พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนช่วยเปลี่ยนแปลงความรู้และพฤติกรรมสุขภาพเป็นการสะท้อนว่าโครงการแม้ระยะสั้น แต่ทำหน้าที่สร้างการเปลี่ยนแปลงและการสร้างกลไกต่อเนื่องแสดงถึงความสำคัญมากกว่าผลลัพธ์ระยะสั้น

รวมไปถึงผลการศึกษาในมิติของการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ (Health Impact Assessment: HIA) สะท้อนให้เห็นว่าโครงการไม่ได้มุ่งเน้นเพียงผลลัพธ์เชิงพฤติกรรมสุขภาพของประชาชนเท่านั้น แต่ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลง “ระบบสุขภาวะเชิงโครงสร้าง” ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายและชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม โดยเฉพาะการประยุกต์ใช้ HIA ในลักษณะการประเมินแบบมองย้อนหลัง (Retrospective HIA) ซึ่งเอื้อต่อการทบทวนบทเรียน การเรียนรู้ร่วมกัน และการปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การเกิดองค์ความรู้ใหม่ การพัฒนานโยบายสาธารณะระดับพื้นที่ การสร้างสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อสุขภาวะ และการเสริมสร้างพลังอำนาจของชุมชนในการจัดการสุขภาพตนเองอย่างยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ World Health Organization ได้อธิบายว่า HIA เป็นเครื่องมือสำคัญในการประเมินและจัดการผลกระทบทั้งเชิงบวกและเชิงลบต่อสุขภาพช่วยลดความเหลื่อมล้ำด้านสุขภาพโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของสาธารณะ อีกทั้งยังสอดคล้องกับข้อค้นพบเชิงประจักษ์ของการวิจัยครั้งนี้ที่แสดงให้เห็นว่า การพัฒนากลไกเชิงระบบ ได้แก่ Active People, Active Environment, Active Society และ Active System เป็นผลลัพธ์เชิงระบบที่สำคัญของการใช้ HIA ซึ่งไม่เพียงนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมสุขภาพในระดับบุคคล แต่ยังเป็นฐานสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะและเสริมสร้างความยั่งยืนของระบบสุขภาวะในระดับพื้นที่ในระยะยาว

6. องค์ความรู้จากการวิจัย

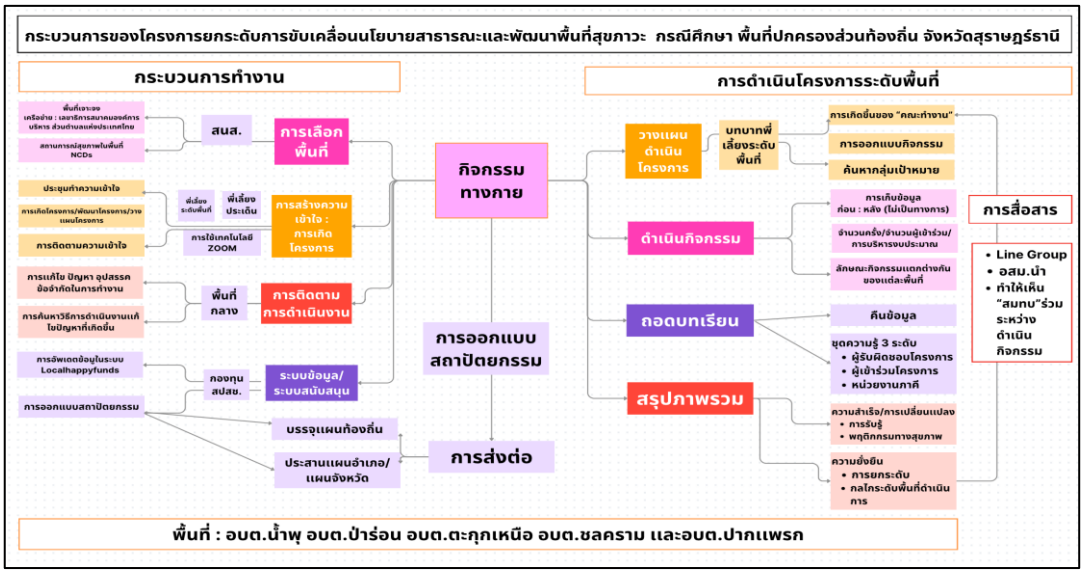

ภาพที่ 2 : องค์ความรู้ใหม่ และการนำไปใช้ประโยชน์

7. ข้อเสนอแนะ

7.1 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติและนำผลการวิจัยไปใช้งาน

7.1.1 ให้องค์การบริหารส่วนตำบลพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่ายในการทำแผนโครงการส่งเสริม PA ควรมีการส่งเสริมกิจกรรมการออกกำลังกายอย่างต่อเนื่อง เพื่อทำให้กิจกรรมออกกำลังกายเกิดได้อย่างต่อเนื่อง และควรสนับสนุนการพัฒนาสานต่อโครงการเดิม ทั้งนี้เพราะมีประชาชนสนใจและเข้าร่วม ทั้งนี้เมื่อหยุดกิจกรรม กลุ่มเป้าหมายจะเกิดอาการเบื่อและขาดการเข้าร่วมกิจกรรมต่อเนื่อง

7.1.2 ให้ภาคส่วนของพื้นที่ ชมรม และชุมชนพัฒนาองค์ความรู้ที่ถูกต้องทางวิชาการ และความรู้ใหม่ๆในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางกาย

7.1.3 เนื่องจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมระยะยาวและต้องใช้เวลาควรมีการขยายเวลาดำเนินกิจกรรมให้กว้างครอบคลุมปีงบประมาณ ทั้งนี้เพราะ 3 เดือนยังไม่สามารถเห็นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมระยะยาวได้ พร้อมทั้งการสร้างบุคคลต้นแบบ (Roll Model) ในกลุ่ม

เด็กอ้วน ให้สื่อสารทางกายเพื่อเห็นผลลัพธ์การปรับพฤติกรรมทางกายที่ดีและมีกิจกรรมครอบคลุมการเชื่อมโยงครอบคลุมทุกช่วงวัย

7.1.4 องค์การบริหารส่วนตำบลในส่วนการสนับสนุนให้สื่อดำเนินการสื่อสารการเพิ่ม PA ทั้งนี้การพัฒนาศักยภาพภาคีเครือข่าย โดยการให้สามารถจัดทำแผนและโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกายที่คำนึงถึงความปลอดภัยและมีคุณภาพ สอดคล้องกับนโยบายเร่งด่วนที่เป็นไปตามแผนพัฒนาท้องถิ่น ส่งผลให้สามารถดำเนินการได้

เอกสารอ้างอิง

กาณชาญ รังสีวรรธนะ. (2560). การจัดการสนามกีฬาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. *วารสารศิลปการจัดการ*, 1(1), 1–10.

กนกรัชต์ ต่วนชะเอม, และ ศุกล อริยสัจสี่สกุล. (2565). การพัฒนาตัวชี้วัดศักยภาพชุมชนในการส่งเสริมการออกกำลังกาย. *Academic Journal of Thailand National Sports University*, 14(3), 115–130.

จำเนียร จวงตระกูล. (2561). ปัญหาการกำหนดกลุ่มตัวอย่างและวิธีการสุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงคุณภาพ. *วารสารบริหารธุรกิจสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*, *1*(2), 1-21.

บรรเจิด ปานเงิน, ไพศาล ปันแดน, และ นิพนธ์ สุขีนัง. (2565). แนวทางการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในชุมชน. *วารสารสิ่งแวดล้อมศึกษา*, 16(2), 9–19.

เบญจมาศ ถาดแสง, และ พีรนุช ลาเซอร์. (2564). ผลของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนากิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ. *วารสารพยาบาลภาคเหนือ*, 27(1), 64–75.

ประวิช ขุนนิคม, ธวัชชัย สุนทรนนท์, ศิรัญญา แสงอรุณ, สุวภาคย์ เบญจธนวัฒน์, เพ็ญ สุขมาก, และ ญัตติพงศ์ แก้วทอง. (2568). การวิจัยเชิงประเมินผลโครงการส่งเสริมกิจกรรมทางกายในพื้นที่ทดลองนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ ประเทศไทย. *วารสารโรงพยาบาลธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ*, 10(2), 230–244.

รัถยานภิศ พละศึก, เบญจวรรณ ถนอมชยธวัช, และ ดลปภัฎ ทรงเลิศ. (2561). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาสุขภาพชุมชน. *วารสารพยาบาลและสาธารณสุข*, *5*(1), 211–223.

สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ. (2559). *หลักเกณฑ์และวิธีการประเมินผลกระทบด้านสุขภาพที่เกิดจากนโยบายสาธารณะ ฉบับที่ 2 พ.ศ.2559*. กรุงเทพฯ: คุณาไทย.

องค์การอนามัยโลก. (2567). กิจกรรมทางกาย. สืบค้นจาก https://www-who-int.translate.goog/news-room/fact-sheets/detail/physical-activity?_x_tr_sl=en&_x_tr_tl=th&_x_tr_hl=th&_x_tr_pto=tc

Barney, J. (1991). Firm resources and sustained competitive advantage. *Journal of Management, 17*(1), 99–120.

Committee to develop a draft master plan for promoting physical activity. (2017). Master plan for promoting physical activity (2018 - 2030). November 2017.

Kemm, J. (2005). The future challenges for HIA. *Environmental Impact Assessment Review, 25*(7-8), 799–807. doi: 10.1016/j.eiar.2005.07.012

Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*, London: Sage.

Fetterman, D. M. (2001). Foundations of empowerment evaluation. London: Sage.

Rogers, E. M. (2003). Diffusion of innovations (5th ed.). New York, NY: Free Press.

Rossi, P. H., Lipsey, M. W., & Freeman, H. E. (2004). Evaluation: A systematic approach (7th ed.). London: Sage.

Office of Policy and Strategy Development. (2021). *10-year target direction (2022-2031) Health Promotion Support Fund.* Bangkok: PAN.Health Promotion Support Fund

Stufflebeam, D. L., et al. (1971). *Educational evaluation and decision making*. Itasca, Illinois: Peacock.

World Health Organization. (1999). *Health impact assessment: Main concepts and suggested approach*. Brussels: World Health Organization.

World Health Organization. (1999*). Health Impact Assessment: Main Concept and Suggested Approach*. Gothenburg Consensus paper. Brussels: World Health Organization.

The Politics of Villagers in Smoke Management: A Policy and Decision-Making Case Study in Chiang Rai Province *

Nopphawan Thammasit
Faculty of Political Science and Public Administration,
Chiang Rai Rajabhat University
Email: woodning@hotmail.com

Abstract

This study examines the perspectives of the community in Chiang Rai province regarding the haze crisis, considering local needs and the government's policy measures. It assesses the effectiveness of state policies in reducing forest fires and encouraging sustainable agriculture, asserting that public engagement is crucial for lasting solutions. The analysis of policy implementation and societal responses utilizes a case study methodology. Benedict J. Tria Kerkvliet's "Everyday Politics" concept is employed to understand interactions within local communities. It examines their methods of communication, the conditions they establish, and their ability to compromise during negotiations with state agencies that affect their livelihoods. The investigation framework shows that the everyday political practices of villagers significantly impact their lives. However, despite the considerable impact of their everyday political activities, the residents' influence on state intervention strategies and policy outcomes remains limited. Furthermore, the study indicates that public participation is vital for the effective management of smoke. The analysis finds that policies aligned with local realities are essential for sustainable smoke

* ได้รับบทความ: 21 กุมภาพันธ์ 2568; แก้ไขบทความ: 31 พฤษภาคม 2568; ตอบรับตีพิมพ์: 10 มิถุนายน 2568
Received: February 21, 2025; Revised: May 31 2025; Accepted: June 10, 2025

management in Chiang Rai province. These findings emphasize the need to ensure that the "voices of the community" are genuinely integrated into policy development and implementation.

Keywords: haze crisis; community voice; villager politics

1. Introduction

In recent years, haze caused by open burning and forest fires in the North, particularly in Chiang Rai Province, Thailand's northernmost province, has become a serious and recurring environmental problem that affects public health, ecosystems, and the overall local economy. PM2.5 dust particles accumulate in haze due to agricultural burning and natural or human-caused forest fires. Chiang Rai residents live under the accumulation of these dust particles in the air. Their quality of life has significantly deteriorated, especially in terms of health, causing diseases related to air pollution, such as respiratory diseases, heart disease, and other diseases (Green & Squires, 2017, pp. 461-472; Sresawasd et al., 2021).

The "haze problem" is much more than just controlling air pollution; it is also about economic, social, and cultural management, which is firmly ingrained in the way of life of Chiang Rai's villages. For the farming sector, which has traditional practices that rely on forest burning and burning weeds to prepare for increased agricultural production in the growing season, researchers found that villagers still use forest burning for their livelihoods as a traditional agrarian method due to economic constraints, as well as reflecting the social necessity to rely on the market system and maintain the local community's cultural ways (Dressler, Smith, Kull, Carmenta, & Pulhin, 2021). The state launched a strategy to decrease burning. Consequently, the community strongly opposed the government's strategy to restrict burning. This problem demonstrates the conflict between long-standing agricultural methods and the introduction of new policies in the

community, which inevitably leads to resistance and indifference to implementing such approaches that do not come from the village's direct participation (Dhakal, Bigsby, & Cullen 2012; The Institute for Sustainable Development of Natural Resources and Environment, 2023; Office of the Cane and Sugar Board, 2024).

State agendas meet several constraints, particularly among villagers who depend heavily on traditional agricultural practices, mainly burning, which is low-cost and shortens the time required for weed management and land preparation for cultivation. These represent the economic needs villages must face (Lee, 2021; Phulkerd et al., 2022). In this sense, it can be considered that the local communities in Chiang Rai who still use traditional agricultural methods, in addition to the linkage between the economy, have deep cultures that support and push the way of life that relies on burning to continue and cannot be easily separated (Kasem & Thapa, 2012; Amekawa, 2010).

The investigation explores the "community voice" or "the needs of the villagers" in Chiang Rai Province regarding the haze issue and their responses to governance initiatives and policies. The analysis is divided into three parts: exploring the haze problem and its impact on local livelihoods, analyzing government policy implementation and community reactions, and analyzing community participation in haze management using Benedict J. Tria Kerkvliet's "Everyday Politics" framework. This framework helps explain how local communities negotiate, establish conditions, and compromise with administrative agencies to resolve haze-related issues concerning local realities.

2. Haze Problem Causes and Impact

2.1 Primary Causes of Haze Issues

2.1.1 Burning in Agriculture: Burning agricultural residue occurs before the growing season to prepare the land for crops like maize or rice, including weeds and rice stubble, which is common among local farmers (Thola, Salam, Dhakal, &

Winijkul, 2022). However, the land preparation strategy for cropping relies mainly on cost savings through burning (Wiriya, Chantara, Sillapapiromsuk, & Lin, 2016; Autsavapromporn, 2024). Another key factor contributing to the continuation of agricultural burning is a lack of long-term solutions for handling agrarian waste. Although new techniques have been created to give additional options, they are still undesirable since they are complex and involve several stages, such as organic farming (Romruen, Karbowiak, Tongdeesoontorn, Shiekh, & Rawdkuen, 2022; PRACHACHAT Online, 2023). The reluctance points out the vital link between economic rationales and practical constraints that govern farmers' decisions, which often conflict with state-led environmental goals.

2.1.2 Forest Fires: Such as lightning or drought conditions, as well as human activities, such as agricultural forest burning, mountain forest burning, and burning in or near community forests (Paluang, Thavorntam, & Phairuang, 2024). The northern locals' natural aids have become an essential source of sustenance and income during the fruitful season for these vegetables. The plants of Astraeus hygrometricus (Hed-Thob) and Melientha Suavis (Pak-Wan-Pa) flourish after the soil is burned. The locals earn a significant income during these plants' growing seasons, and many villagers like to use them for culinary purposes (Premjet, Obeng, & Premjet, 2020). These plants require increased burning methods, which cause severe air pollution and significantly impact the environment (Thammanu, Han, Marod, Srichaichana, & Chung, 2021). These practices, deeply embedded in local livelihoods and ecological knowledge, represent a form of resource management that often clashes with centralized state control over forests, creating a site for everyday political contestation over access and use rights.

2.1.3 Geographical Factors: The topography of Chiang Rai Province is characterized by mountainous terrain and valleys. Hence, the terrain's inability to facilitate air circulation, particularly during the dry season when the air is arid, and there is insufficient wind to disperse the pollutants (Kliengchuay, Meeyai,

Worakhunpiset, & Tantrakarnapa, 2018). The aggregation of air pollution has become more concentrated due to neighboring countries' similar farming and burning activities, such as Myanmar and Laos (Luong, Chuersuwan, Viet, & Trung, 2022). This situation has led to a tremendous amount of haze being transferred to Chiang Rai Province. Thus, smog management is addressed internationally and is a problematic and challenging issue. This point is because it necessitates coordination and collaboration at a higher level than can be achieved by communities or localities and central government agencies that provide international policy management (Kayee et al., 2020). Transboundary haze complicates local and national policy efforts, reducing locals' willingness to comply with regulations and participate in local mitigation efforts.

2.2 The Impacts of Haze Pollution in Chiang Rai Province

2.2.1 Public health impact: PM2.5 and PM10 dust particles found in the air of Chiang Rai Province during the burning season have been shown to affect public health. The inhalation of these pollutants can lead to respiratory and heart problems, resulting in increased mortality rates (Ramakreshnan et al., 2017). The daily experience of these health impacts shapes public perception of the crisis, influences local governance and healthcare systems, and forms part of many villagers' everyday lived experience of environmental injustice.

2.2.2 Economic impact: Chiang Rai residents' primary sources of income are the local tourism and agriculture sectors. One clear example is that the number of visitors or tourists visiting the area decreased by 15% during the haze season (Chiang Rai Provincial Public Relations Office, 2024). In addition to reducing tourism income for Chiang Rai residents, this economic impact has also affected other related businesses in the area, including hotels, restaurants, and tourism activities, which have declined significantly (PRACHACHAT Online, 2023). These economic losses impact villagers' livelihoods, possibly causing them to rely more on low-cost, fire-based agriculture, creating a feedback loop where economic insecurity exacerbates

environmental problems. This economic vulnerability is a key factor influencing villagers' everyday political decision-making and participation to survive.

3. Evaluation of State Forest Fire Policies: Successes and Obstacles

3.1 Plan of action to address the haze issue: the action plan to resolve the haze issue in Chiang Rai Province is executed in three phases: preparation, response, and recovery.

3.1.1 Pollution reduction indicators and targets: Chiang Rai Province has established indicators to reduce the burning area by 50% by 2024, and the number of days PM 2.5 dust exceeds the standard by 30%. The province has also established a target for the number of days on which PM2.5 dust exceeds the standard, not to exceed 64 days, and has reduced the average PM2.5 by 20% during the same period.

3.1.2 Methods employed: spatial and management measures, health and public care measures, surveillance and patrol measures, and comprehensive management measures to control forest fires in Chiang Rai Province. It also established a medical operation center for emergencies.

3.2 Analyzing the Action Plan

The policy aimed at reducing forest fires and encouraging sustainable agriculture in Chiang Rai Province has encountered several challenges, including ineffective control and changes in behavior among villagers, such as (1) Law enforcement is challenging due to vast, scattered agricultural areas and insufficient government officials. (2) Local knowledge and social networks can facilitate evasion, a common resistance to state power. The new method of state was initially rejected due to the villagers' long-standing use of traditional methods. (3) Economic support is challenging due to the lack of viable economic alternatives, making policy compliance highly contested.

3.3 Effectiveness and Conditions of Strategies for Addressing Haze and Forest Fire Issues

3.3.1 Solutions for haze and forest fire issues: (1) Preparation phase: Establishment of haze, forest fire, and PM2.5 operation center. Training of officials in burning reduction technologies. Public awareness about PM2.5 health implications. (2) Step of response: Enforce strict fire regulations and a burning ban. Collaborate with the private sector for forest fire management. (3) Recovery phase: Restoration of ecosystems through dam building, forest planting, burning-free agriculture, and exchanging knowledge.

3.3.2 The Measure's Limitations: These constraints include: First, there is not enough community participation. The farming sector faces essential issues due to low ward participation in forest fire control and reduction, with traditional methods still preferred for cost and convenience - the preference for traditional methods results from everyday rationalities and resource limitations. Second, the measure is unsustainable because rooted agriculture methods remain low-cost, and locals oppose organic agriculture due to production, business needs, and market dynamics. From the villagers' perspective, sustainability often prioritizes livelihood security in the immediate term; state-defined sustainability goals may not align with these everyday priorities without substantial and tailored support. Finally, local communities cannot handle the haze unassisted because the smog in Chiang Rai Province is caused by cross-border burning from Myanmar and Laos. Thus, international cooperation is critical to addressing the air pollution in Chiang Rai Province.

4. The Analysis of the Everyday Politics Concept

4.1 A study of public participation in haze management from the perspective of everyday politics

State agencies in Chiang Rai Province and northern Thailand have been responding to the haze and forest fire situation, where farmers continue to use traditional farming methods. The government intends to control forest fires by promoting organic farming, which directly affects local people's livelihoods, making it difficult to comprehensively enforce such policies among local communities in Chiang Rai Province. While the term "politics of villagers" may be defined in broader study contexts, including aspects like volunteerism or formal community roles, this analysis employs the lens of "everyday politics" to understand the subtle ways villagers navigate and respond to state power and environmental governance in their daily lives. Community participation in everyday politics is essential for villagers who make decisions about their lives outside the formal political framework. Tria Kerkvliet (2009), who explored residents' everyday politics, underscored the importance of societal participation in or impact on addressing local issues such as pollution and haze. Understanding these concepts will enable us to attain a better understanding of everyday political practices in local communities.

4.2 Everyday politics in Chiang Rai haze issues: A case study based on Benedict J. Tria Kerkvliet's framework

The author employed everyday political theorists' concepts to evaluate the haze issue management in Chiang Rai Province by analyzing everyday politics, a critical segment of this effort. In 2001, Benedict J. Tria Kerkvliet underscored that the politics of everyday life for villagers are not limited to their involvement in formal decision-making processes; they also encompass their participation in daily actions that are not necessarily subject to systematic or formal political processes. In the case of the haze problem in Chiang Rai Province, it was determined that the

haze management methods enforced by the policies could not immediately alter the villagers' behavior in the community. Consequently, it can be claimed that this concept examines critical mechanisms that the government and the community must adjust to policies to reduce burning. This includes establishing a partnership to develop sustainable natural resource management approaches that follow the everyday lives of villagers based on the principle of mutual compromise between those in power and locals.

Furthermore, Kerkvliet (Vu, 2006) underscored the informal and subtle strategies that individuals and communities employ to manage and counter-power in the context of resource allocation in their daily lives. Kerkvliet posited that the politics of everyday life encompass open resistance, compliance with, adaptation to, and negotiation of the rules, regulations, and norms present in the society or community being studied. Consequently, this conceptual framework is beneficial for comprehending the issue of how local communities in Chiang Rai can establish local practices to facilitate cooperation to enhance poor air quality through community and government collaboration after being impacted by toxic haze. Kerkvliet asserted that the influence of grassroots movements on policy changes can be demonstrated through collective actions and local discussions through the power of regional governance (Vu, 2006; Pincus, 2006). Since the politics of the villagers' everyday lives are not restricted to the framework of government political decisions but rather are processes that occur, these actions may appear trivial or ordinary. On this point, they are crucial in developing power and influence in the society of the villagers or lower-level individuals. This perspective aligns with scholars like Scott (1985), who emphasized how seemingly mundane actions can constitute meaningful political engagement.

4.2.1 Applying the concept of everyday politics to Chiang Rai's haze problem: Kerkvliet's framework is valuable in the Chiang Rai context as it transcends formal political structures to reflect villagers' experiences with state policies that

directly affect their livelihoods and cultural practices. Haze management policies, including burning bans and promoting alternative agriculture, are often met with apparent passive acceptance, yet local communities consistently interpret, negotiate, and contest these policies. Despite legal restrictions and awareness campaigns, the persistent practice of agricultural burning manifests as acts of defiance. Such acts stem from multi-faceted decisions deeply embedded in economic factors, labor constraints, and entrenched agrarian traditions. As principal stakeholders, villagers participate in a continuous, frequently implicit dialogue with state authority, wherein their daily decisions concerning land utilization and agricultural practices serve as political assertions regarding the feasibility and suitability of enforced policies.

4.2.2 Forms of negotiation and compromise by villagers: Considering the politics of everyday life, it can be seen that in response to state policies to curb agricultural burning, Chiang Rai locals use various strategies to find compromises, allowing them to continue their livelihoods while complying with state regulations. Such participation constitutes informal local interactions and adaptations that do not require formal state involvement. Thus, developing new natural resource management approaches responds to state pressure and community efforts to adapt policies to their specific contexts. This adaptive participation, consistent with Kerkvliet's concepts, requires state recognition of local knowledge and needs to foster genuine collaboration and long-term strategies for the haze crisis, thereby promoting local ownership of environmental management practices. In this case study, it is evident that communities reduce burning in exchange for leniency in law enforcement, a practice consistent with Kerkvliet's concept of everyday politics, wherein policy compliance emerges from negotiation. A key challenge involves establishing policy frameworks that acknowledge these everyday negotiations; such frameworks must align with outcomes perceived by villagers as fairer and more effective for them than top-down, directly imposed regulations.

4.2.3 The politics of resistance and adaptation at the community level: The everyday politics of smoke management in Chiang Rai are not limited to negotiation and compromise; they also include a variety of resistance and adaptation tactics implemented by villagers to preserve their livelihoods in the face of inflexible state policies. This resistance to the ideas of Kerkvliet (2009) and scholars such as Scott (1985) frequently takes the form of non-overt, everyday actions designed to evade or reduce the impact of state power. This is not a rejection of the necessity to address the haze problem but an assertion of the right to choose methods appropriate to their socio-economic and cultural circumstances (as discussed in section 2.1.2 regarding traditional forest product burning). These are rational strategies from the villagers' perspective to minimize economic disruption or preserve cultural practices. Policies are thus not passively implemented but are interpreted and modified through everyday actions. Such resistance highlights the challenges to law enforcement (as identified in section 3.2.2). However, community adaptability is also expressed through informal networks and local knowledge to manage risks and burning schedules when faced with state restrictions and lacking viable alternatives. Recognizing these dynamics is imperative to achieving success in policymaking. Genuine participatory elements should characterize this process, and villagers should be considered active stakeholders whose knowledge, needs, and strategies are integrated into developing enduring solutions. Furthermore, the transboundary nature of haze (as detailed in sections 2.1.3) highlights the limitations of domestic policies, pointing out the necessity for robust global collaboration, which often lacks efficacy in the ASEAN context.

5. Summarizing

This analysis reviews the social and political dynamics, the effectiveness of government policies, and the participation of residents in handling haze in Chiang Rai Province through the lens of everyday politics. The findings show that despite the government's measures to reduce haze through various interventions, the effectiveness of such measures is often reduced because residents ignore them, as the measures are not connected to their daily lives and livelihoods. At the same time, it is found that haze is caused by various factors, notably agricultural burning and large amounts of transboundary pollution, which directly affect the regional economy and public health.

The core argument emerging from this research is that understanding "everyday politics" – the subtle negotiations, adaptations, and resistances enacted by villagers – is vital for explaining the limited success of top-down environmental governance. Villagers are not passive recipients but active agents who navigate and contest policies based on their immediate needs and local contexts. Theoretically, this analysis adds value to environmental governance literature by underscoring the imperative to integrate local agency and socio-economic realities into policy design. It extends everyday politics theory by demonstrating its applicability to ecological conflicts, where daily practices become politically charged. The considerable obstacle of transboundary haze also shows the limitations of purely domestic policy approaches. Consequently, policy interventions must become more participatory, adaptive, and supportive of sustainable local livelihoods, while concurrently pursuing robust global collaboration to address the cross-border dimensions of the haze crisis.

6. New Knowledge

This study illuminates the complicated dynamics of haze management in Chiang Rai Province by demonstrating the vital influence of "everyday politics" in shaping community responses to, and interactions with, state-led policies and

decision-formulation procedures. The new knowledge generated stems from applying this theoretical lens to understand how villagers, as key stakeholders, navigate, negotiate, resist, and adapt to environmental governance initiatives, thereby revealing the limitations of purely top-down approaches and underscoring the significance of local agency.

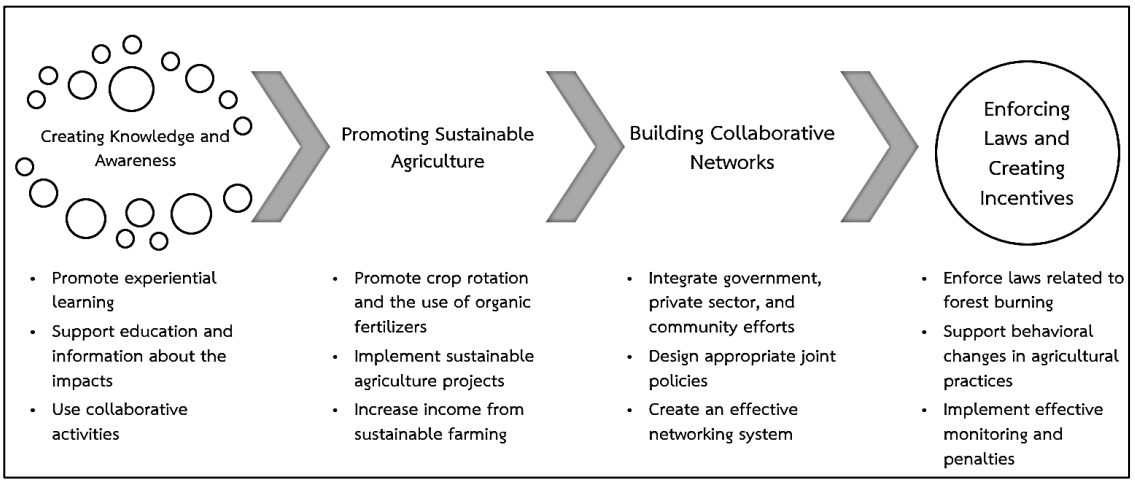

Figure 1. Chiang Rai Smoke Management Diagram: Community Interaction

The Chiang Rai Haze Management Diagram (Figure 1) outlines a community-based approach that begins with raising awareness about the impacts of forest burning and encouraging experiential learning to change behaviors. Following this, the approach promotes sustainable agriculture, such as using organic fertilizers and crop rotation, to increase farmers' incomes. Finally, law enforcement and incentives, such as rewards or penalties, will support sustainable agricultural reforms. Community participation drives efforts to reduce haze and environmental impacts. The interactions between these components, driven by community participation, aim to promote long-term changes, enhance farmers' quality of life through sustainable agriculture, and minimize haze and harmful environmental impacts.

6.1 Key Findings: The Interplay of Policy and Everyday Politics

6.1.1 Politics in the everyday life of the community: villagers' agency in smoke management: In this analysis, drawing from field observations and in-depth interviews, it was discovered that communities in Chiang Rai not only regard the settlement of the haze issue as obeying government commands but also see political processes in everyday life tied to decision-making and adaptability. Community agency in haze management is manifested through methods in which the community may propose alternatives and adjust habits as they see appropriate, often outside formal channels. In this respect, the haze issue in Chiang Rai is more than simply air pollution; it also becomes a site for political processes in the local community's everyday lives. The politics of village life include decision-making and behaviors based on economic need and cultural links, which may differ from state-defined sustainability.

6.1.2 State-community dynamics: compromise, resistance, and policy adaptation. This analysis finds that resistance to state-sponsored burning reductions is a tangible reality, as field interviews with farmers in affected sub-districts revealed that communities often perceive state-proposed methods as incompatible with their traditional way of life and economic needs. Communities usually developed burn-free agricultural practices using technologies that reduce burning or modify production processes. However, as observed in several case study villages, some groups of villagers in the community still resisted the changes due to financial problems and the convenience of agricultural weed management. This conflict reflects the challenge of developing policies that can genuinely access and understand the communities' real issues and decision-making rationales. This is not merely non-compliance, but political engagement where state directives are weighed against everyday survival strategies.

6.1.3 Successes and challenges of policy enforcement: A ground-level perspective. Although some areas of Chiang Rai have reduced agricultural burning

and increased the use of sustainable agricultural technologies, the results have been limited due to challenges such as a lack of adequate resources, a lack of knowledge about sustainable farming methods, and social and cultural resistance from the community. Through discussions with local officials and community leaders, this study discovered that state policy enforcement is often perceived as rigid and unresponsive to the community's specific needs and contexts. As a result, a compromise between the state and the community in changing behaviors must be built on long-term understanding and mutual support, rather than solely on punitive measures.

6.2 Originality and Contribution to Knowledge

Applying an "everyday politics" framework to analyzing haze management in Chiang Rai offers a novel perspective that challenges conventional top-down environmental governance narratives. This study's analytical contribution lies in its explicit emphasis on villagers' agency, not as passive policy but as active political actors engaged in continuous negotiation, adaptation, and resistance to state regulations and environmental pressures through subtle and delicate forms in their everyday lives. This study shows these micro-political processes and informs broader discussions on local autonomy and participatory ecological governance. It demonstrates that adequate and equitable haze management requires a shift from state-centric control to a more detailed understanding of how local communities interpret and reshape policies through their everyday practices, thereby adding a critical dimension to the knowledge of policy effectiveness and stakeholder participation in complex environmental issues, such as transboundary haze.

6.3 Suggestions for Implementation

6.3.1 Developing policies responsive to local contexts and everyday realities: Policies should be designed with communities to meet local needs and foster enduring development. This involves annual participatory review mechanisms, involving community representatives, and developing accessible agricultural

technologies. Policies should also incorporate local knowledge in haze mitigation strategies. Limiting resources and adapting conventional approaches should be prioritized over imposing external models without local validation.

6.3.2 Enhancing community participation in decision-making and implementation: The analysis finds that local community participation in policy design, implementation, and monitoring is critical for effective state-level improvement, and delegating budget and decision-making authority to local governments to facilitate community-led haze management projects. Promoting dialogue and incorporating local knowledge enables state agencies and communities to co-create solutions to haze problems.

References

Amekawa, Y. (2010). Rethinking Sustainable Agriculture in Thailand: A Governance Perspective. *Journal of Sustainable Agriculture*, *34*(4), 389–416. Retrieved from https://doi.org/10.1080/10440041003680254

Autsavapromporn, N., Kranrod, C., Kritsananuwat, R., Sola, P., Klunklin, P., Chitapanarux, I., Jaikang, C., Monum, T., Hosoda, M., & Tokonami, S. (2024). Health impacts of natural background radiation in high air pollution area of Thailand. *Toxics, 12*(6), 428. 1-17. Retrieved from https://doi.org/10.3390/toxics12060428

Chiang Rai Provincial Public Relations Office. (2024, March 4). Chiang Rai holds a Forest Fire Smoke Operations Center meeting, summarizing the situation and setting guidelines for action during the absolute burning ban in Chiang Rai Province. The Government Relations Public Department. Retrieved from https://chiangrai.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/266072

Dhakal, B., Bigsby, H., & Cullen, R. (2012). Socioeconomic impacts of public forest policies on heterogeneous agricultural households. *Environmental and Resource Economics*, *53*(1), 73-95. Retrieved from https://doi.org/10.1007/s10640-012-9548-4

Dressler, W. H., Smith, W., Kull, C. A., Carmenta, R., & Pulhin, J. M. (2021). Recalibrating burdens of blame: anti-swidden politics and green governance in the philippine uplands. *Geoforum*, *124*, 348-359. Retrieved from https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2020.01.024

Green, J., & Squires, M. (2017). The impact of air pollution on rural communities. *International Journal of Public Health*, *62*(4), 461-472.

Kasem, S., & Thapa, G. B. (2012). Sustainable development policies and achievements in the context of the agriculture sector in Thailand. *Sustainable Development*, *20*(2), 98–114. Retrieved from https://doi.org/10.1002/sd.467

Kayee, J., Sompongchaiyakul, P., Sanwlani, N., Bureekul, S., Wang, X., & Das, R. (2020). Metal Concentrations and Source Apportionment of PM2.5 in Chiang Rai and Bangkok, Thailand during a Biomass Burning Season. *ACS Earth and Space Chemistry*, *4*(7), 1213–1226. Retrieved from https://doi.org/10.1021/acsearthspacechem.0c00140

Kliengchuay, W., Meeyai, A. C., Worakhunpiset, S., & Tantrakarnapa, K. (2018). Relationships between Meteorological Parameters and Particulate Matter in Mae Hong Son Province, Thailand. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, *15*(12), 2801. 1-13. Retrieved from https://doi.org/10.3390/ijerph15122801

Lee, S. (2021). In the Era of Climate Change: Moving Beyond Conventional Agriculture in Thailand. *Asian Journal of Agriculture and Development, 18*(1), 1–14. Retrieved from https://doi.org/10.37801/ajad2021.18.1.1

Luong, N. D., Chuersuwan, N., Viet, H. T., & Trung, B. Q. (2022). Impact of biomass burning sources during the high season on PM2.5 pollution observed at sampling sites in Hanoi, Vietnam and Chiang Rai, Thailand. *APN Science Bulletin*, *12*(1), 56–65. Retrieved from https://doi.org/10.30852/sb.2022.1849

Office of the Cane and Sugar Board. (2024, September 11). Agriculture moves forward with measures to solve the burning problem in agricultural areas. *Economic News.* Retrieved October 21, 2024, from https://ocsb.go.th/2024/economic-news/30295/?utm

Paluang, P., Thavorntam, W., & Phairuang, W. (2024). The Spatial–Temporal Emission of Air Pollutants from Biomass Burning during Haze Episodes in Northern Thailand. *Fire*, *7*(4), 122. 1-26. Retrieved from https://doi.org/10.3390/fire7040122

Phulkerd, S., Ngqangashe, Y., Collin, J., Thow, A., Schram, A., Schneider, C. H., & Friel, S. (2022). Moving from silos to synergies: strengthening governance of food marketing policy in Thailand. *Globalization and Health*, *18*(1). 1-9. https://doi.org/10.1186/s12992-022-00825-5

Pincus, J. R. (2005). the power of everyday politics: how vietnamese peasants transformed national policy, by benedict j. tria kerkvliet. *Journal of Agrarian Change, 6*(3), 448-449. Retrieved from https://doi.org/10.1111/j.1471-0366.2006.129_1.x

PRACHACHAT Online. (2023, December 19). Open measures to solve the PM 2.5 dust problem in 2024, aiming to reduce agricultural burning by 50%. *Prachachat Business.* Retrieved from https://prachachat.net/economy/news-1463198?utm_source

Premjet, D., Obeng, A. K., & Premjet, S. (2020). Establishment of callus culture of Melientha suavis Pierre. *Chilean Journal of Agricultural Research*, *80*(3), 459–465. Retrieved from https://doi.org/10.4067/s0718-58392020000300459

Ramakreshnan, L., Aghamohammadi, N., Fong, C. S., Bulgiba, A., Zaki, R. A., Wong, L. P., & Sulaiman, N. M. (2017). Haze and health impacts in ASEAN countries: a systematic review. *Environmental Science and Pollution Research*, *25*(3), 2096–2111. Retrieved from https://doi.org/10.1007/s11356-017-0860-y

Romruen, O., Karbowiak, T., Tongdeesoontorn, W., Shiekh, K. A., & Rawdkuen, S. (2022). Extraction and Characterization of Cellulose from Agricultural By-Products of Chiang Rai Province, Thailand. *Polymers, 14*(9), 1830. 1-13. Retrieved from https://doi.org/10.3390/polym14091830

Scott, J. C. (1985). *Weapons of the weak: Everyday forms of peasant resistance.* New Haven: Yale University Press.

Sresawasd, C., Chetiyanukornkul, T., Suriyawong, P., Tekasakul, S., Furuuchi, M., Hata, M., Malinee, R., Tekasakul, P., & Dejchanchaiwong, R. (2021). Influence of Meteorological Conditions and Fire Hotspots on PM0.1 in Northern Thailand during Strong Haze Episodes and Carbonaceous Aerosol Characterization. *Aerosol and Air Quality Research*, *21*(11), 210069. 1-16. Retrieved from https://doi.org/10.4209/aaqr.210069

Thammanu, S., Han, H., Marod, D., Srichaichana, J., & Chung, J. (2021). Above-ground carbon stock and REDD+ opportunities of community-managed forests in northern Thailand. *PLoS ONE, 16*(8), 1-21 Retrieved from https://doi.org/10.1371/journal.pone.0256005

The Institute for Sustainable Development of Natural Resources and Environment. (2023). PM2.5 dust management measures. In *Natural Resources and Environment Knowledge Cente, Department of Climate Change and Environment.* Retrieved October 21, 2024. Retrieved from https://hub.mnre.go.th/th/knowledge/detail/65584?utm_source

Thola, J., Salam, P., Dhakal, S., & Winijkul, E. (2022). Sustainable Options for Reducing Open Burning of Corn Residues: Case Study of Mae Chaem District, Thailand. *Polish Journal of Environmental Studies*, *31*(6), 5851–5861. Retrieved from https://doi.org/10.15244/pjoes/152067

Tria Kerkvliet, B. J. (2009). Everyday politics in peasant societies (and ours). *The Journal of Peasant Studies*, *36*(1), 227–243. Retrieved from https://doi.org/10.1080/03066150902820487

Vu, T. (2006). The power of everyday politics: how Vietnamese peasants transformed national policy. *Perspectives on Politics, 4*(01). 211-212 Retrieved from https://doi.org/10.1017/s1537592706690142

Wiriya, W., Chantara, S., Sillapapiromsuk, S., & Lin, N. (2016). Emission Profiles of PM10-Bound Polycyclic Aromatic Hydrocarbons from Biomass Burning Determined in Chamber for Assessment of Air Pollutants from Open Burning. *Aerosol and Air Quality Research*, *16*(11), 2716–2727. Retrieved from https://doi.org/10.4209/aaqr.2015.04.0278

กระบวนการพิจารณาบทความของวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์

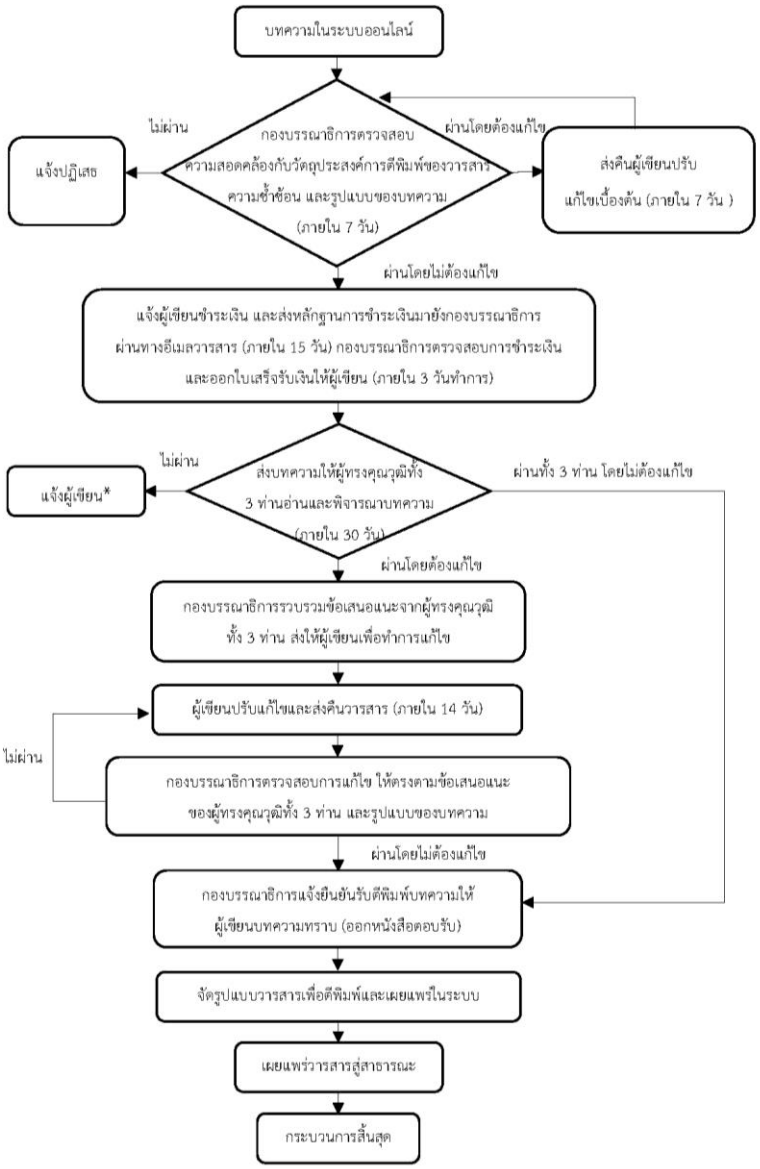

แนะนำสำหรับผู้นิพนธ์บทความ

สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

วิทยาลัยบริหารศาสตร์ อาคารเทพ พงษ์พานิช มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ตำบลหนองหาร อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50290 โทรศัพท์ 0-5387-5540-5

Email: sasjournal.mju@gmail.com

Website: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissions

1. รองศาสตราจารย์ ดร.เฉลิมชัย ปัญญาดี บรรณาธิการบริหาร 081-8840066
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ ผู้ช่วยบรรณาธิการ 093-2419191
3. นางนิตยา ไพยารมณ์ ผู้ช่วยบรรณาธิการ 081-8850800

กำหนดการออกวารสาร

ฉบับที่ 1 มกราคม-มีนาคม

ฉบับที่ 2 เมษายน-มิถุนายน

ฉบับที่ 3 กรกฎาคม-กันยายน

ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม

การส่งบทความ

บทความที่จะตีพิมพ์ในวารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ต้องส่งผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์ Website: https://so05.tci-thaijo.org/index.php/SASAJ/about/submissionsและรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้นิพนธ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน พร้อมทั้งพิสูจน์อักษรก่อนที่จะส่งบทความนี้ให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) 3 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องจากหลากหลายสถาบันและมิใช่สังกัดเดียวกับผู้นิพนธ์บทความ และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์โดยการพิจารณาบทความจะมีรูปแบบที่ผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind Peer Review)

การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้ชุดแบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH SarabunPSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (Single Spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษ **ด้านซ้าย และด้านขวา ขนาด 3.81ซม. (1.5 นิ้ว) ด้านบน ขนาด 4.5 ซม. (1.77 นิ้ว) และด้านล่าง ขนาด 4.01 ซม. (1.58 นิ้ว) และ จัดระยะย่อหน้า 0.5 นิ้ว** พร้อมใส่หมายเลขหน้ากำกับทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 20 หน้ากระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง ดังนี้

1. ส่วนประเภทของบทความที่ลงตีพิมพ์ในวารสาร

วารสารวิชาการวิทยาลัยบริหารศาสตร์ตีพิมพ์บทความประเภทต่างๆ ดังนี้

1.1 บทความทางวิชาการ (Academic Article) ที่เสนอเนื้อหาความรู้ วิชาการ มีกลุ่มเป้าหมายที่เป็นนิสิต นักศึกษาหรือประชาชนทั่วไป

1.2 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่รายงานผลงานวิจัยใหม่ที่มีองค์ความรู้อันเป็นประโยชน์ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน

2. ส่วนบทคัดย่อ (Abstract)

บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง บทความทางวิชาการ/บทความวิจัย ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ซึ่งบทคัดย่อควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง และ**ให้มีเพียง 4 ส่วนเท่านั้น คือ**

2.1 วัตถุประสงค์ ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2 วิธีศึกษา/ค้นคว้าวิจัย ควรระบุถึงวิธีการศึกษา เป็นการศึกษาประเภทใด และ อธิบายถึง กลุ่มประชากร กลุ่มตัวอย่าง และจำนวนกลุ่มตัวอย่างที่เก็บรวบรวมข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา วิธีรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล โดยอธิบายพอสังเขป

2.3 ผลการศึกษา ควรประกอบด้วย ผลที่ได้รับจากการค้นคว้า ศึกษา ตามวัตถุประสงค์การศึกษาให้ครบถ้วน

2.4 คำสำคัญ ควรมีคำสำคัญ 3 คำ ควรเป็นคำที่ปรากฏในชื่อเรื่องและเนื้อหาที่ศึกษา เพื่อใช้ในการสืบค้นบทความ และควรเป็นคำที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา โดยจะต้องปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;)

3. ส่วนเนื้อเรื่อง ควรประกอบด้วย

3.1 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียน <u>บทความวิจัย</u> ประกอบด้วย

3.1.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์ (Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้งนี้

3.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย รวมถึงรวบรวมหลักการ วิธีการ โดยมีรายละเอียดว่าจะต้องศึกษาอะไรบ้าง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล และเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน

3.1.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด วิธีการ กิจกรรม รายละเอียดของการวิจัย การศึกษาประชากร และกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา และวิธีการศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย รวมทั้งสถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล

3.1.4 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ในข้อ 3.1.2 ควรจำแนกผลออกเป็นหมวดหมู่และสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของการศึกษา โดยการบรรยายในเนื้อเรื่องและแสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือแผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.1.5 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาจากการวิเคราะห์ของผู้นิพนธ์นำมาเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อให้มีความเข้าใจหรือเกิดความรู้ใหม่ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนั้น รวมทั้งข้อดี ข้อเสียของวิธีการศึกษา เสนอแนะความคิดเห็นใหม่ๆ ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.1.6 องค์ความรู้จากการวิจัย (Knowledge of Research) เป็นการนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการวิจัย เมื่อผู้นิพนธ์ได้ทำการเปรียบเทียบผลการวิจัยของตนกับผลการวิจัยของผู้อื่น ในหัวข้ออภิปรายผลการวิจัยแล้ว ได้ข้อสรุปที่เป็นความรู้ใหม่ ที่ไม่พบในงานวิจัยที่ทำการเปรียบเทียบมาก่อน เสนอในหัวข้อองค์ความรู้จากการวิจัย **ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล** พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

3.1.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะแนวการนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป โดยสรุปเป็นข้อ ๆ ซึ่งมีหัวข้อดังนี้ 1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ 3. ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป

3.1.8 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมา เพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

3.2 การเตรียมต้นฉบับสำหรับการเขียน <u>บทความวิชาการ</u> ประกอบด้วย

3.2.1 บทนำ (Introduction) เป็นส่วนกล่าวนำโดยอาศัยการปริทรรศน์(Review) ข้อมูลจากรายงานวิจัย ความรู้ และหลักฐานต่างๆ จากหนังสือหรือวารสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ศึกษา และกล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาในการศึกษาครั้ง

3.2.2 เนื้อหา (Content) เรื่องราวที่ผู้เขียนต้องการจะให้ผู้อ่านได้รับทราบเนื้อหาที่ดีต้องมีรายละเอียดที่ชัดเจนและน่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

3.2.3 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนจะต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวมหรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

3.2.4 องค์ความรู้ใหม่ (New Knowledge) องค์ความรู้ใหม่ที่ผู้นิพนธ์ต้องการนำเสนอ **ในรูปแบบแผนภูมิ แผนภาพ ผังมโนทัศน์ หรือโมเดล** พร้อมคำอธิบายเชิงกระบวนการ วิธีการขั้นตอน คุณค่าประโยชน์ รูปแบบแนวทางการนำไปใช้ประโยชน์ ที่ก่อให้เกิดแนวทางขั้นตอนการปฏิบัติ เพื่อให้เกิดการส่งเสริม/การพัฒนา/การเปลี่ยนแปลงของบุคคล สังคม และองค์กร (อธิบายให้กระชับรัดกุม เข้าใจได้ง่าย)

3.2.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ในเครื่องหมายวงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่างๆ ที่ง่ายต่อการศึกษาและการปฏิบัติ

4. การอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA

4.1 หนังสือ, บทความวารสาร, วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย, สื่ออิเล็กทรอนิกส์

(ชื่อผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์) หรือ ชื่อผู้แต่ง (ปีพิมพ์)

ผู้แต่งคนเดียว ผู้แต่งชาวไทยให้ระบุชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม และ ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยนามสกุล

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, 2550) หรือ วินิจ ผาเจริญ (2550)

(Phacharuen, 2007) หรือ Phacharuen (2007)

ผู้แต่ง 2 คน ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งทั้ง 2 คน โดยใช้คำว่า “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรมกุล, 2551) หรือ

วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรมกุล (2551)

(Phacharuen & Phromkun, 2008) หรือ

Phacharuen & Phromkun (2008)

ผู้แต่ง 3-5 คน ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งครบทุกคน และให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” จนถึงผู้แต่งคนสุดท้ายให้คั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, สุรพล พรมกุล, และ เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2558)

(Phacharuen, Phromkun, & Panyadee, 2015)

ผู้แต่งมากกว่า 6 คนขึ้นไป ให้ระบุชื่อและนามสกุลของผู้แต่งคนแรก และตามด้วย “และคณะ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ และคณะ, 2551)

วินิจ ผาเจริญ และคณะ (2551)

(Phacharuen et al., 2008)

Phacharuen et al. (2008)

กรณีที่เป็นการอ้างอิงข้อความ/เนื้อหาบางส่วน ให้ระบุเลขหน้าที่นำเนื้อหา/ข้อมูลนั้นๆ มากล่าวถึง โดยมีรูปแบบการเขียนดังนี้

(วินิจ ผาเจริญ, 2550, น. 45) หรือ

(วินิจ ผาเจริญ และ สุรพล พรมกุล, 2551, น. 112)

(Jones, 2007, p. 199) หรือ

(Kernis, Cornell, Sun, Berry, & Harlow, 1993, p. 145)

กรณีที่เนื้อหานั้น มีการกล่าวอ้างอิงถึงหลายผลงาน ให้ใช้เครื่องหมาย ; คั่นระหว่างผลงาน เช่น (วินิจ ผาเจริญ, 2550, น. 45; เฉลิมชัย ปัญญาดี, 2558; Jones, 2007, p. 199)

4.2 สัมภาษณ์

(ผู้แต่ง, สัมภาษณ์, วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์)

ผู้ให้สัมภาษณ์ ให้ระบุชื่อและนามสกุลโดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม

ตัวอย่างเช่น (วินิจ ผาเจริญ, สัมภาษณ์, 1 สิงหาคม 2550)

(Winit Phacharuen, personal communication, August 11, 2007)

(E. Robbins, personal communication, January 4, 2001).

5. การอ้างอิงท้ายบทความ ตามหลักเกณฑ์ APA

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
ผู้แต่ง 1 คน Single Author	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ.*/สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle.*/Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
	<u>ตัวอย่าง</u> กำธร ธำรงค์ตระกูล. (2548). *มหัศจรรย์ผืนป่าแผ่นดินไทย.* กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์. Helfer, M. E. (1997). *The battered child.* New York, NY: Springer.
ผู้แต่ง 2 คน Two Authors	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1,/และ/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ.*/สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A.,/&/Author, B. B./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle.*/Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
	<u>ตัวอย่าง</u> นิพันธุ์ วรทานนท์กุล, และ จักรพันธุ์ สมศรี. (2542). *โรคดอกไม้เมืองหนาว*. กรุงเทพฯ: สำนักวิจัยและพัฒนาการเกษตร เขตที่ 6. Okuda, M., & Okuda, D. (1993). *Star trek chronology: The history of the future*. New York, NY: Pocket Books.
ผู้แต่ง 3-7 คน Three to Seven Authors (ระบุชื่อครบทุกคน – FILL ALLL AUTHORS)	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง3,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง4,/และ/ชื่อ สกุลผู้แต่ง5./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ.*/สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A.,/Author, B. B.,/Author, C. C.,/Author, D. D.,/Author, E. E.,/&/Author, F. F./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle.*/Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
	<u>**ตัวอย่าง**</u> หาญกล้า วิจิตรประดิษฐ์, เสกสรรค์ จันทร์แรม, และ สุขสวัสดิ์ ทองคำ. (2540). *เทคโนโลยีการผลิตลำไยสีชมพู*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. Kernis, M. H., Cornell, D. P., Sun, C. R., Berry, A., Harlow, T., & Bach, J. S. (1993). *Organization*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
ผู้แต่ง มากกว่า 7 คน ขึ้นไป More than Seven Authors	ชื่อ สกุลผู้แต่ง1,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง2,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง3,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง4,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง5,/ชื่อ สกุลผู้แต่ง6,/. . .ชื่อ สกุลผู้แต่งคนสุดท้าย./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ.*/สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์. (ระบุชื่อ 6 คน หลังชื่อคนที่ 6 ให้ใช้จุดไข่ปลาแทนชื่อผู้แต่งจากนั้นให้ระบุชื่อผู้แต่งคนสุดท้าย)
	Author, A. A.,/Author, B. B.,/Author, C. C.,/Author, D. D.,/Author, E. E.,/Author, F. F.,/. . . Author, G. G.Last Author)./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle.*/Location:/Publisher. *กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL) (Enter the names of 6 people. After the 6th person, use an ellipsis instead of the author's name, then add the last author's name)
	<u>ตัวอย่าง</u> นพรัตน์ บุญขจร, ชัยสิทธิ เอกเทศ, พงศ์ภัทร โลกสวย, ชมัยพร เดชทิพย์, ปรีชา ทองคำขาว, จีรศักดิ์ แสงโชติช่วง, . . . ดารา หอมละมุน. (2552). *ระบบสารสนเทศทั้งภูมิศาสตร์ลุ่มน้ำปิง: การจัดการพื้นที่ป่าต้นน้ำในลุ่มน้ำปิงเพื่อรักษาสภาพแวดล้อมและระบบนิเวศ*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. Miller, F. H., Choi, M. J., Angeli, L. L., Harland, A. A., Stamos, J. A., Thomas, S. T., . . . Rubin, L. H. (2009). *Technical Communication.* New York, NY: Springer.
ผู้แต่งเป็นสถาบัน Organization as Author	หน่วยงานใหญ่ หน่วยงานย่อย./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ.*/สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	corporate author./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle.*/Location:/Publisher.

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
	*กรณีสถานที่พิมพ์อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา ให้ลงชื่อ เมือง, ชื่อรัฐ(ตัวย่อโดยไม่มี . เช่น New York, NY ; Chicago, IL)
	<u>ตัวอย่าง</u> มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ สถาบันวิจัยและพัฒนา. (2552). *บทคัดย่อชุดโครงการวิจัยและพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง*. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยวลัยลักษณ์. American Psychological Association. (2009). *APA Style.* New York, NY: Springer.
หนังสือแปล A Translation	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*/(ชื่อผู้แปล,/ผู้แปล)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์./(ต้นฉบับพิมพ์/ปี)
	Author, A. A./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle/(Translator,/Trans.)*./Location:/Publisher./(Original work published Year)
	<u>ตัวอย่าง</u> สตีเวนสัน, วิลเลี่ยม. (2536). *นายอินทร์ผู้ปิดทองหลัง*พระ (พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ, ผู้แปล). (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง. (ปีพิมพ์ต้นฉบับ 1976) Laplace, P. S. (1951). *A philosophical essay on probabilities* (F. W. Truscott & F. L. Emory, Trans.). New York, NY: Dover. (Original work published 1814)
ผู้รวบรวมหรือบรรณาธิการ Edited Book, No Author	ชื่อ สกุลบรรณาธิการ./(บรรณาธิการ)./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Editor, A. A./(Ed./Eds.)./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle*./Location:/Publisher.
	<u>ตัวอย่าง</u> วิภาดา ภาพเขียน. (บรรณาธิการ). (2541). *ไทยยุคสุโขทัย*. กรุงเทพฯ: โครงการวิถีทรรศน์. Duncan, G. J., & Brooks-Gunn, J. (Eds.). (1997). *Consequences of growing up poor*. New York, NY: Russell Sage Foundation.

รูปแบบ	หนังสือทั่วไป - Books
ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง Unknown Author	*ชื่อหนังสือ*./(ปีที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Title of work: Capital letter also for subtitle./(Year of publication)./ Location:/Publisher.
	<u>ตัวอย่าง</u> *แผนการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544*. (2542). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. *Merriam-Webster's collegiate dictionary*. (1993). Springfield, MA: Merriam-Webster.
ปรากฏครั้งที่พิมพ์ Edition other than the first	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ*/(ครั้งที่พิมพ์)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle*/(Edition.)./Location:/Publisher.
	<u>ตัวอย่าง</u> กำธร ธำรงค์ตระกูล. (2548). *มหัศจรรย์ผืนป่าแผ่นดินไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์. Helfer, M. E. (1997). *The battered child* (5th ed.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์/สำนักพิมพ์ No publisher of publication	ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ Enter [ม.ป.ท.] for Thai Documents and [n.p.] for Foreign language documents
ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ No year of publication	ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ Enter [ม.ป.ป.] for Thai Documents and [n.d.] for Foreign language documents

บทความในหนังสือ - Chapter in Book ARTICLE OR CHAPTER IN AN EDITED BOOK	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อ สกุลบรรณาธิการ/(บก.),/*ชื่อหนังสือ*/(น. เลขหน้าที่ปรากฏบทความจากหน้าใดถึงหน้าใด)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of Publication)./Article title./In/A. A. Editor/(Ed./Eds),/*Title of Book*/(p. ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp. page number-page number)./Place:/Publisher.
ตัวอย่าง	วิสาขา เจริญศิล. (2534). การรักษาโรคติดเชื้อทางเดินหายใจจากเชื้อไวรัส RSV (Respiratory Syncytial Virus) ในเด็ก. ใน สมศักดิ์ โล่เลขา, ชลีรัตน์ ดิเรกวัฒชัย, และ มนตรี ตู้จินดา (บก.), *อิมมูโนวิทยาทางคลีนิคและโรคภูมิแพ้* (น. 99-103). กรุงเทพฯ: วิทยาลัยกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย และสมาคมกุมารแพทย์แห่งประเทศไทย. ธิดา เมฆสุวรรณ. (2562). ความขัดแย้งระหว่างศาสนาในประเทศไทย. ใน ปรีดี หงส์สตีฟ, และ อัมไพร หมาดเต็น (บก.), *ศาสนากับความรุนแรง* (น. 400-459). กรุงเทพฯ: Illuminations Editions. Chumdermphadejsuk, S. (1991). Acute Asthma Treatment in Children. In S. Lohlekha (Ed.), *Clinical Immunology and Allergy* (pp. 99-103). Bangkok: The Royal College of Pediatricians of Thailand & Pediatric Society of Thailand. O'Neil, J. M., & Egan, J. (1992). Men's and women's gender role journeys: A metaphor for healing, transition, and transformation. In B. R. Wainrib (Ed.), *Gender issues across the life cycle* (pp. 107-123). New York, NY: Springer.
บทความในวารสาร - Journal Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร,/ปีที่*(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ.
	Author, A. A./(Year of publication)./Title of article./*Title of Periodical,/ volume number*(issue number),/pages.
ตัวอย่าง	โมราห์ ช่อชบา. (2536). แหล่งสารนิเทศบนอินเทอร์เน็ต. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, *13*(2), 1-13.

บทความในวารสาร - Journal Article	
	Dubleck, L. (1990). Science fiction aids science teaching. *Physics Teacher, 28*(2), 316-318.
	Harlow, H. F. (1983). Fundamentals for preparing psychology journal articles. *Journal of Comparative and Physiological Psychology, 55*, 893-896.
บทความในแมกกาซีน, นิตยสาร - ARTICLE IN A MAGAZINE	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./(ปี,/เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อนิตยสาร,/ปีที่*(ฉบับที่),/เลขหน้าที่ปรากฏ.
	Author, A. A./(Year,/Month of publication)./Title of article./*Title of Magazine,/volume number*(issue number),/pages.
ตัวอย่าง	ส้มโอมือ. (2545, มีนาคม). อาหารบำรุงสมอง. *Update*, *20*(210), 37-40. Henry, W. A., III. (1990, April). Making the grade in today's schools. *Time, 135,* 28-31.
บทความในหนังสือพิมพ์ - ARTICLE IN A NEWSPAPER	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./(ปี,/วันที่ เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อหนังสือพิมพ์,*/น./เลขหน้าที่ปรากฏ.
	Author, A. A./(/(Year,/Month/Date of publication)./Title of article./*Title of Newspaper,*/p,pp./pages.
ตัวอย่าง	บัวช่อ รักษ์สุพรรณ. (2545, 8 พฤศจิกายน). อนาคตอิสราเอล-ปาเลสไตน์. *สยามนิวส์*, น. 6. พนิดา สงวนเสรีวานิช. (2554, 24 เมษายน). พระปลัดสุชาติ สุวัฑฒโกปกาเกอะญอ นักพัฒนา. *มติชน*, น. 17-18. Schultz, S. (2005, December). Calls made to strengthen state energy policies. *The Country Today,* pp. 1A, 2A. Boonnoon, J. (2011, April 28). Manufactures flood Thai market. *The Nation*, p. 7A.

บทความในสารานุกรม - Encyclopedia Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/*ชื่อสารานุกรม*/(ฉบับที่,/หน้า)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.
	Author, A. A./(/(Year of Publication)./Article Title./In/*Encyclopedia Title*/(Vol. Number,/p.ถ้ามีหลายหน้าใช้ pp. page number-page number)./Place: Publisher.
ตัวอย่าง	เหมือนฝัน รักธรรม. (2537). คัวฮักคัวหาง. ใน *สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมืองฝ่ายเหนือ* (ฉบับที่ 24, น. 274-275). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พลับลิชชิ่ง.
	Sturgeon, T. (1995). Science fiction. In *The encyclopedia Americana* (Vol. 24, pp. 390-392). Danbury, CT: Grolier.
รายงานการวิจัย - Research report	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อเรื่อง*/(รายงานวิจัย)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of Publication)./*Title*/(Research report)./ Location:/Publisher.
ตัวอย่าง	พินิจ ทิพย์มณี. (2553). *การวิเคราะห์ปัญหาทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการตายของประเทศไทย* (รายงานวิจัย). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. Deming, D., & Dynarski, S. (2008). *The Lengthening of Childhood* (Research report). Nashville: American Economic Association.
เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Proceedings, Symposium	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/*ชื่อการประชุมหรือการสัมมนา*/(น./เลขหน้า-เลขหน้า)./สถานที่พิมพ์:/ชื่อสำนักพิมพ์.
	Author, A. A./(Year of Publication)./Article title./In/*Title of Conference*/(pp. page number-page number)./Location:/Publisher.
ตัวอย่าง	ชัชพล มงคลิก. (2552). การประยุกต์ใช้กระบวนการลำดับชั้นเชิงวิเคราะห์ในการจัดตารางการผลิตแบบพนุเกณฑ์: กรณีศึกษาโรงงานอุตสาหกรรมผลิตยา. ใน *การประชุมวิชาการการบริหารและการจัดการ ครั้งที่ 5* (น. 46). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์. Piyasiripon, N. (2016). Factors affecting Policy Implementation Effectiveness toward National Security Policy in Southernmost Provinces of Thailand. In *Proceeding of The 38th National Graduate Research Conference*

เอกสารการประชุมทางวิชาการ - Proceedings, Symposium	
	(Humanities and Social Science) (pp. 169-176). Phitsanulok: Naesuan University Publishing House. Soutar, G., & Mazzaro, T. W. (1995). Gaining competitive advantage in education services exports: Forward integration and strategic alliances in a maturing market. In *Proceeding of the Academy of International Business Southeast Asia Regional Conference, Asia Pacific International Business: Regional integration and global competitiveness* (pp. 85-110). Perth: Murdoch University.
วิทยานิพนธ์ และ ปริญญานิพนธ์ - Thesis	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนวิทยานิพนธ์./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อวิทยานิพนธ์หรือปริญญานิพนธ์*/(วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต หรือ วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต)./ชื่อสถานศึกษา,/สถานที่พิมพ์. Author, A. A./(Year)./*Title of dissertation*/(Doctoral dissertation or Master's thesis)./Name of Institute,/Location.
ตัวอย่าง	ช่อเพ็ญ นวลขาว. (2548). *ความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศกับแบบแผนการผลิตและวัฒนธรรมการบริโภคอาหาร ศึกษากรณีชุมชนขนาบนาก จังหวัดนครศรีธรรมราช* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์, นครศรีธรรมราช. Nickels, D. W. (2005). *The relationship between IT-business alignment and organizational culture: An exploratory study* (Doctoral dissertation). University of Memphis, Memphis.
ราชกิจจานุเบกษา	
รูปแบบ	ชื่อเรื่อง./(ปี,/วัน/เดือน/ที่พิมพ์)./ราชกิจจานุเบกษา./เล่มที่/ตอนที่,/หน้า.
ตัวอย่าง	พระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจเพื่อสังคม พ.ศ. 2562. (2562, 22 พฤษภาคม). ราชกิจจานุเบกษา. เล่มที่ 133 ตอนที่ 67 ก, หน้า 33.

สื่อโสตทัศน์และสื่ออื่น ๆ – Electronic Sources	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้ผลิต/(ผู้ผลิต),/และ/ชื่อ สกุลผู้กำกับ/(ผู้กำกับ)./(ปีที่ผลิต)./*ชื่อเรื่อง*/[ประเภทของสื่อโสตทัศน์]./สถานที่ผลิต:/สถานที่ถ่ายทำ.
	Producer, P. P./(Producer),/&/Director, D. D./(Director)./(Date of publication)./*Title of motion picture*/[Motion picture]./Country of origin:/Studio or distributor.
ตัวอย่าง	ศรัญญา จิตศิลป์. (2561). *คนชายขอบในประเทศพัฒนา*. [วีดิทัศน์]. กรุงเทพฯ: ฟิลม์ศิลป์. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. (2543). *รายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมเรื่องน้ำ*. [ซีดีรอม]. กรุงเทพฯ: ฝ่ายสารสนเทศ กองสารสนเทศสิ่งแวดล้อม. Smith, J. D. (Producer), & Smithee, A. F. (Director). (2001). *Really big disaster movie* [Motion picture]. United States: Paramount Pictures. Important, I. M. (Producer). (1990, November 1). *The nightly news hour* [Television broadcast]. New York, NY: Central Broadcasting Service. Taupin, B. (1975). Someone saved my life tonight [Recorded by Elton John]. On *Captain fantastic and the brown dirt cowboy* [CD]. London, England: Big Pig Music Limited.
สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ หรือ บทความวารสารอิเล็กทรอนิกส์ หรือ เอกสารจากฐานข้อมูล - Databases	
บทความจากเว็บไซต์ – Webpage/Online Content	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./สืบค้นจาก/URL (แบบเต็ม) หรือชื่อฐานข้อมูล
	Author, A. A.,/&/Author B. B./(Date of publication)./Title of page/[Format description when necessary]./Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	สุรชัย เลี้ยงบุญเลิศชัย. (2554). จัดระเบียบสำนักงานทนายความ. สืบค้นจาก http://www.lawyerscouncil.or.th/2011/index.php?name=knowledge CNN Wire Staff. (2011). How U.S. forces killed Osama bin Laden. Retrieved from http://www.cnn.com/2011/WORLD/asiapcf/05/02/ bin.laden.raid/index.html

บทความจากเว็บไซต์ – Webpage/Online Content	
	Eco, U. (2015). How to write a thesis [PDF file]. (Farina C. M. & Farina F., Trans.) Retrieved from https://www.researchgate.net/... How_to_write_a_thesis/.../Umberto+Eco-How+to+Write+... (Original work published 1977)
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
ไม่มีเลข DOI – With no DOI Assigned	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร,/ปีที่*(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม) หรือชื่อฐานข้อมูล
	Author, A. A./(Year of Published)./Title of article./*Title of Online Journal,/ volume number*(issue number),/page range../Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	สุนันทา เลาวัณย์ศิริ. (2553). ธาตุอาหารหลักของน้ำสกัดชีวภาพแบบเข้มข้นจากขยะครัวเรือน. *วารสารออนไลน์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 29*(2), 165-169. สืบค้นจาก http://www.journal.msu.ac.th/msu.ac.th/ index.php?option=com_conten&task= Smyth, A. M., Parker, A. L., & Pease, D. L. (2002). A study of enjoyment of peas. *Journal of Abnormal Eating, 8*(3), 120-125. Retrieved from https://www.fakeexamplehomepage.com/full/url/
บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
มีเลข DOI - With DOI Assigned	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีพิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อวารสาร,/ปีที่*(ฉบับที่),/เลขหน้าแรกที่ปรากฏบทความ-เลขหน้าสุดท้ายที่ปรากฏบทความ./เลขDOI
	Author, A. A., & Author, B. B./(Year of Published)./Title of article./*Title of Journal,/volume number*(issue number if available),/page range./ doi:0000000/000000000000 or https://doi.org/10.0000/0000
ตัวอย่าง	Brownlie, D. (2007). Toward effective poster presentations: An annotated bibliography. *European Journal of Marketing, 41*, 1245-1283. doi:10.1108/03090560710821161

บทความวารสารในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ – Article from an online periodical	
มีเลข DOI - With DOI Assigned	
	Wooldridge, M.B., & Shapka, J. (2012). Playing with technology: Mother-toddler interaction scores lower during play with electronic toys. *Journal of Applied Developmental Psychology, 33*(5), 211-218. https://doi.org/10.1016/j.appdev.2012.05.005
สารสนเทศอิเล็กทรอนิกส์ประเภทอื่น ๆ	
บทความในหนังสือออนไลน์ – Online Book Chapter	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./ใน/ชื่อ สกุลบรรณาธิการ(ถ้ามี)/(บก.)./*ชื่อหนังสือ* (บทที่หรือหมายเลขส่วน ถ้ามี)./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./(Year of Publication)./Article title./In/A. A. Editor/(Ed./Eds),/*Title of Book* (chapter or section number)./Retrieved from/ https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	Engelshcall, R. S. (1997). Module mod_rewrite: URL Rewriting Engine. In *Apache HTTP Server version 1.3 documentation* (Apache modules). Retrieved from https://httpd.apache.org/docs/1.3/mod/mod_rewrite.html Peckinpaugh, J. (2003). Change in the Nineties. In J. S. Bough and G. B. DuBois (Eds.), *A century of growth in America*. Retrieved from GoldStar database.
สารานุกรม/พจนานุกรมออนไลน์ – Online Encyclopedias and Dictionaries	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./ใน/ชื่อสารานุกรม/พจนานุกรม./สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./(Year of Publication)./Article title./In/Title of Encyclopedias or Dictionaries./Retrieved from/https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	Feminism. (n.d.). In *Encyclopædia Britannica online*. Retrieved from https://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism

วิกิ - Wikis	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./สืบค้นเมื่อ/วัน/เดือน/ปี/จาก/ชื่อวิกิ:/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./(Year of Publication)./Retrieved/Month/Date,/Year/from/Name of WIKI:/https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์. (ม.ป.ป.). สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2553 จาก วิกิพีเดีย: http://th.wikipedia.org/wiki/มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ OLPC Peru/Arahuay. (n.d.). Retrieved April 29, 2011 from the OLPC Wiki: https://wiki.laptop.org/go/OLPC_Peru/Arahuay
หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ – Electronic Books	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้แต่ง./(ปีที่พิมพ์)./*ชื่อหนังสือ.*/สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A./(Year of publication)./*Title of work: Capital letter also for subtitle.*/Retrieved from/https://www.someaddress.com/full/url/
ตัวอย่าง	De Huff, E. W. (n.d.). *Taytay's tales: Traditional Pueblo Indian tales*. Retrieved from https://digital.library.upenn.edu/women/dehuff/taytay/taytay.html
หนังสือพิมพ์ออนไลน์ – Newspaper Article	
รูปแบบ	ชื่อ สกุลผู้เขียนบทความ./(ปี,/วันที่ เดือนที่พิมพ์)./ชื่อบทความ./*ชื่อหนังสือพิมพ์.*/สืบค้นจาก/URL(แบบเต็ม)
	Author, A. A. (Year, Month Day). Title of article. *Title of Newspaper*. Retrieved from https://www.homeaddress.com/
ตัวอย่าง	ข่าวสดออนไลน์. (2564, 5 มีนาคม). ครม.ไฟเขียว 764 ล้าน ซื้อเรือคืนหลังประมงเจอพิษแก้ไอยูยู นายกหวั่นเวียนเทียน. *ข่าวสด.* สืบค้นจาก https://www.khaosod.co.th/ economics/news_2277605 Parker-Pope, T. (2008, May 6). Psychiatry handbook linked to drug industry. *The New York Times*. Retrieved from https://well.blogs.nytimes.com/

หมายเหตุ: 1. ผู้แต่งชาวไทยให้ใส่ชื่อและนามสกุล โดยไม่ต้องใส่คำนำหน้าชื่อ ยกเว้นราชทินนามฐานันดรศักดิ์ ให้นำไปใส่ท้ายชื่อ โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อกับราชทินนามและฐานนันดรศักดิ์ ส่วนสมณศักดิ์ให้คงรูปตามเดิม

2. กรณีผู้แต่ง 2 คน ให้ใส่ชื่อทั้งสองคนตามลำดับที่ปรากฏ เชื่อมด้วยคำว่า "และ" สำหรับเอกสารภาษาไทย และใช้เครื่องหมาย "&" สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ ระหว่างคนที่ 1 และคนที่ 2 โดยเว้น 1 ระยะก่อนและหลัง

3. ผู้แต่งชาวต่างประเทศ ให้ขึ้นต้นด้วยชื่อสกุล ตามด้วยอักษรย่อชื่อต้น โดยเว้น 1 ระยะ และอักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) ทั้งนี้การกลับชื่อสกุลให้ใช้ตามความนิยมของคนในชาตินั้น โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นระหว่างชื่อสกุลและอักษรย่อชื่อต้น อักษรย่อชื่อกลาง หากกรณีที่ผู้แต่งมีคำต่อท้าย เช่น Jr. หรือคำอื่น ๆ ให้ใส่คำดังกล่าวต่อท้ายอักษรย่อชื่อต้น หรือ อักษรย่อชื่อกลาง (ถ้ามี) โดยคั่นด้วยเครื่องหมายจุลภาพ

4. ผู้แต่งที่เป็นสถาบัน ให้ลงรายการบรรณานุกรมโดยเรียงลำดับจากหน่วยงานใหญ่ไปหาหน่วยงานย่อย และเว้นวรรคจากชื่อหน่วยงานใหญ่ไปหาชื่อหน่วยงานย่อย แต่ถ้าเป็นการอ้างอิงในเนื้อหา ให้เรียงลำดับจากหน่วยงานย่อยไปหาหน่วยงานใหญ่

5. ไม่ปรากฏเมืองที่พิมพ์ หรือ สำนักพิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.ท.] สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.p.] สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

6. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ ให้ใส่ [ม.ป.ป.]. สำหรับเอกสารภาษาไทย และ [n.d.]. สำหรับเอกสารภาษาต่างประเทศ

สามารถศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้จากแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับ APA Style 6th edition เช่น APA Formatting and Style Guide. From http://owl.english.purdue.edu/owl/ resource/560/01/American Psychological Association (APA) 6th edition style Examples. From www.lib.monash.edu.au/tutorials/citing/apa-a4.pdf

6. วิธีเรียงอ้างอิง การเรียงอ้างอิงใช้หลักการเดียวกับการเรียงคำในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรือ Dictionary ที่เป็นสากล โดยคำที่มีสะกดจัดเรียงไว้ก่อนคำที่มีรูปสระ ตามลำดับตั้งแต่ กก - กฮ ดังนี้

ก ข ค ฃ ฆ ง จ ฉ ช ซ ฌ ญ ฎ ฏ ฐ ฑ ฒ ณ ด ต ถ ท ธ น
บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ฤ ฤๅ ล ฦ ฦๅ ว ศ ษ ส ห ฬ อ ฮ

ส่วนคำที่ขึ้นต้นด้วยพยัญชนะตัวเดียวกัน เรียงลำดับตามรูปสระ ดังนี้

อะ อัว อัวะ อา อำ อิ อี อึ อุ อู เอะ เอ เอาะ เอา
เอิน เอีย เอียะ เอือ เอือะ แอ แอะ โอ โอะ ใอ ไอ

7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น โดยพิมพ์หน้าละ 1 ภาพ หรือ 1 ตาราง สำหรับคำบรรยายตารางให้พิมพ์เหนือตารางชิดกั้นซ้าย ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ตาราง โดยมีรูปแบบดังนี้

ตารางที่/1//ชื่อตาราง

สำหรับคำบรรยายภาพ กราฟ แผนภูมิ แผนภูมิภาพ ให้พิมพ์ใต้ภาพ จัดกลางหน้ากระดาษ ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพ โดยมีรูปแบบดังนี้

*ภาพที่/1./*ชื่อภาพ